

This project is funded by
the European Union

წინასწარგანწყობიდან თანასწორობამდე

საზოგადოების ცოდნის, ინფორმირებულობისა და
დამოკიდებულების კვლევა ლგბტ ჯგუფებისა და მათი
უფლებრივი თანასწორობის მიმართ საქართველოში

Study of Societal Attitudes, Knowledge and
Information Regarding the LGBT Community and
their Rights in Georgia

FROM PREJUDICE TO EQUALITY

წინასწარგანწყობილან თანასწორობაზე

საზოგადოების ცოდნის, ინფორმირებულობისა და
დამოკიდებულების კვლევა ლგბტ ჯგუფისა და მათი
უფლებრივი თანასწორობის მიმართ

ეკატერინე აღდგომელაშვილი

„ქალთა ინიციატივების მხარდამჭერი ჯგუფი“ (WISG)

თბილისი, 2016

კვლევის ანგარიში – „წინასწარგანწყობიდან თანასწორობამდე: საზოგადოების ცოდნის, ინფორმირებულობისა და დამოკიდებულების კვლევა ლგბტ ჯგუფისა და მათი უფლებრივი თანასწორობის მიმართ“ – მომზადებულია „ქალთა ინიციატივების მხარდამჭერი ჯგუფის“ (WISG) მიერ, ევროკავშირის მიერ დაფინანსებული პროექტის ფარგლებში – „ლგბტი სოლიდარობის ქსელი სომხეთსა და საქართველოში“, რომელსაც ახორციელებს ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდის სამხრეთ კავკასიის რეგიონული ბიურო.

© ქალთა ინიციატივების მხარდამჭერი ჯგუფი (WISG), 2016
www.women.ge
ISBN 978-9941-0-8705-9

„წინამდებარე პუბლიკაცია მომზადდა ევროპის კავშირის დახმარებით. ამ პუბლიკაციის შინაარსზე სრულად პასუხისმგებელია „ქალთა ინიციატივების მხარდამჭერი ჯგუფი“ (WISG) და იგი არავითარ შემთხვევაში არ გამოხატავს ევროკავშირის შეხედულებებს.“

პუბლიკაციის სრულად ან ნაწილობრივ გამოყენება ან გადაბეჭდვა WISG-ის წერილობითი თანხმობის გარეშე დაუშვებელია. გამონაკლისს წარმოადგენს მოკლე ციტატების გამოყენება სტატიებში წყაროს მითითებით.

საჩივრი

წინასიტყვაობა	5
I. ანგარიშის სტრუქტურა	7
II. ტერმინოლოგია	9
III. შესავალი	12
3.1. კვლევის წინაპირობა	12
3.1.1 კვლევის საჭიროება	12
3.1.2. კვლევის მიზანი და მეთოდოლოგიური ჩარჩო	14
3.2. ლგბტ ადამიანთა მდგომარეობის მოკლე მიმოხილვა	17
3.2.1. საკანონმდებლო გარემო	17
3.2.2. სიძულვილით მოტივირებული დანაშაული	18
3.2.3. შეკრებისა და გამოხატვის თავისუფლება	20
3.2.4. გენდერის სამართლებრივი აღიარება	21
3.2.5. ჯანდაცვა	22
3.2.6. განათლება	23
3.2.7. დასაქმება	25
3.2.8. ინტერნალიზებული ჰომოფობია	26
3.2.9. ქამინგაუთი	28
3.2.10. ლგბტი აქტივიზმი და ორგანიზაციები	29
3.3. ჰომოფობიური განწყობების ხასიათი და დინამიკა	30
3.3.1. ჰომოფობიური განწყობების დინამიკა	30
3.3.2. საბჭოთა გამოცდილება: რეპრესირებული სექსუალობა და იდეოლოგიზებული ჰომოფობია	32
3.3.3. პოსტ-საბჭოთა პერიოდი: „ტრადიციებთან დაბრუნება“	36
IV. კვლევის ინსტრუმენტები	42
4.1. რაოდენობრივი კვლევა	42
4.2. თვისებრივი კვლევა	46

V. რაოდენობრივი კვლევის შედეგები	48
5. 1. სოციალურ-დემოგრაფიული მახასიათებლები	48
5.2. ღირებულებითი ორიენტაცია და მახასიათებლები	51
5.2.1. ღირებულებები და გეოპოლიტიკური ორიენტაცია	51
5.2.2. მემარჯვენე ავტორიტარიზმის სკალა	56
5.2.3. რელიგიური ფუნდამენტალიზმის სკალა	59
5.2.4. დამოკიდებულება გენდერული როლებისა და თანასწორობის მიმართ	61
5.3. ცოდნა, მითები, სტერეოტიპები ჰომოსექსუალობის/ჰომოსექსუალების შესახებ	62
5.3.1. ინფორმაციის წყაროები	63
5.3.2. ცოდნა და გავრცელებული მითები ჰომოსექსუალობის შესახებ	65
5.3.3. გავრცელებული სტერეოტიპები ლესბოსელებისა და გეების შესახებ	77
5. 4. კონტაქტი/ნაცნობობა ლგბტი ჯგუფის წარმომადგენლებთან	83
5.5. დამოკიდებულებები ლგბტ ადამიანებისა და მათი უფლებრივი თანასწორობის მიმართ	87
5.5.1. ჰომოფობია	87
5.5.2. ბიფობია	98
5.5.3. ტრანსფობია	103
5.5.4. დამოკიდებულება ლგბტ ადამიანთა უფლებრივი თანასწორობის მიმართ	109
VI. თვისებრივი კვლევის შედეგები	121
6.1. ცოდნა სექსუალური ორიენტაციის/გენდერული იდენტობის შესახებ	121
6.2 ცოდნა ლგბტი ჯგუფის უფლებრივი მდგომარეობის შესახებ	125
6.3 ჰომო/ბი/ტრანსფობია და მისი მიზეზები	129
6.4. ჰომო/ბი/ტრანსფობიის დაძლევის გზები	133
6.5. შეჯამება	136
VII. დასკვნა	139
VIII. რეკომენდაციები	145
IX. ბიბლიოგრაფია	283

წინასიტყვაობა

საქართველოსა და სომხეთის ისტორიულად ტრადიციულმა საზოგადოებებმა საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ სახელმწიფოებრივი განვითარების თვალსაზრისით გრძელი გზა გაიარეს. თუმცა, ადამიანის უფლებების დაცვის კონტექსტში ისევ მრავალი გამოწვევა რჩება, რაც ჯერ კიდევ ხანგრძლივ და დაბრკოლებებით აღსავსე გზას გულისხმობს ყველა საზოგადოებრივი ჯგუფისთვის თანაბარი უფლებების მისაღწევად. ლესბოსელი, გეი, ბისექსუალი, ტრანს და ინტერსექსი (ლგბტი) ადამიანები ერთ-ერთ ყველაზე მარგინალიზებულ, ნაკლებად ხილვად და დისკრიმინირებულ ჯგუფს წარმოადგენენ სომხეთსა და საქართველოში.

ბოლო წლებში მიღწეული გარკვეული წარმატებების მიუხედავად, რომელთა შორის განსაკუთრებით ყურადსაღებია საქართველოში 2014 წელს დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ კანონის მიღება, ჯგუფის წევრები კვლავაც ხდებიან ძალადობის, დისკრიმინაციისა და ზეწოლის მსხვერპლნი როგორც საზოგადოების, ისევე კონკრეტული ინსტიტუტების, მათ შორის სამედიცინო დაწესებულებებისა და დამსაქმებლების მხრიდან. სიძულვილით მოტივირებული დანაშაულები და სიძულვილის ენა სექსუალური ორიენტაციისა და გენდერული იდენტობის (სოგი) ნიადაგზე ხშირად აღრიცხვის, და შესაბამისად, სათანადო რეაგირებისა და სასჯელის გარეშე რჩება. ჰომო/ბი/ტრანსფობია, რომლის ფესვებიც საზოგადოების პრაქტიკულად ყველა ფენაში არის ღრმად გადგმული, გამყარებულია ტრადიციული ღირებულებების, ბინარული და ჰეტერონორმატიული გენდერული როლებით, რომლებიც, თავის მხრივ კვებავს ამ ქვეყნებში დამკვიდრებულ დისკრიმინაციულ კულტურას და ხელს უშლის ლგბტი ადამიანებს, სრულფასოვნად ისარგებლონ საკუთარი უფლებებითა და თავისუფლებებით. სამხრეთ კავკასიის ქვეყნებში, რომლებისთვისაც დამახასიათებელია დემოკრატიული ღირებულებების და უმცირესობათა უფლებების აღქმის სუსტად გამოხატული ფორმები, რაც დიდწილად საბჭო-

თა კავშირის გადმონაშთია, ლგბტი პირები ადგილობრივი ტრადიციებისა და რელიგიის მტრებად აღიქმებიან.¹

ორ ქვეყანაში ლგბტი ადამიანთა მიმართ დისკრიმინაციასთან კომპლექსურად გასამკლავებლად, ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდის სამხრეთ კავკასიის რეგიონული ბიუროს მიერ ხორციელდება ევროკავშირის მიერ დაფინანსებული პროექტი „ლგბტი სოლიდარობის ქსელი სომხეთსა და საქართველოში“, შემდეგ ორგანიზაციებთან თანამშრომლობით: ქალთა ინიციატივების მხარდაჭერი ჯგუფი (WISG) და ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრი (EMC) საქართველოში და საზოგადოება ძალადობის გარეშე (SWV) და საჯარო ინფორმირება და ცოდნის აუცილებლობა (PINK) სომხეთში.

პროექტის საერთო მიზანს ლგბტი ადამიანთა უფლებების დაცვისა და მათ მიმართ პატივისცემის გაძლიერება, ჰომოფობიის წინააღმდეგ ბრძოლა და ლგბტი ადამიანთა ადგილობრივ საზოგადოებებში სრულფასოვანი ჩართვა წარმოადგენს. პროექტის კონკრეტული მიზნები კი ითვალისწინებს ლგბტი ადამიანთა მხარდაჭერას მათი უფლებების სრულმასშტაბიან რეალიზაციაში ლგბტ-სადმი მეგობრული გარემოს გაუმჯობესებისა და სექსუალური ორიენტაციისა და გენდერული იდენტობის (სოგი) საკითხების ირგვლივ სომხეთსა და საქართველოში სამოქალაქო საზოგადოების აქტივების შეთანხმებული სტიმულირების გზით.

წინამდებარე პუბლიკაცია წარმოადგენს პროექტის პარტნიორების მიერ გაწეული ერთნაირი კოორდინირებული ძალისხმევის შედეგს, რომელიც ითვალისწინებდა ორივე ქვეყანაში პარალელურად ორი კომპლექსური კვლევის შემუშავებასა და განხორციელებას: ლგბტი ადამიანთა მიმართ საზოგადოებრივ დამოკიდებულებათა სრულყოფილი კვლევა და არსებული უფლებრივი და ფიზიკური პირობების სიტუაციური ანალიზი.

¹ სილვია შტობერი, ლგბტ უფლებები სამხრეთ კავკასიაში, ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდის სამხრეთ კავკასიის რეგიონული ბიურო, ლგბტ ვებ-დოკი: <<https://ge.boell.org/en/2013/05/30/gbt-rights-south-caucasus>>.

ლგბტი ადამიანთა მიმართ სოციალური დამოკიდებულებების შესახებ ფართომასშტაბიანი და ამომწურავი კვლევა შეისწავლის არსებულ სოციალურ ცრურწმენებსა და სტერეოტიპებს, და ამ დამოკიდებულებათა თვისებებსა და არსს, რათა გამოიძიოს სომხეთსა და საქართველოში არსებული ჰომოფობიის მასშტაბი და სპეციფიკა. მიუხედავად იმისა, რომ მსგავსი კვლევები უკვე არსებობს (მაგ., CRRC-საქართველოს კავკასიის ბარომეტრის 2011 წლის კითხვარი²), მოცემული კვლევის მასშტაბები უპრეცედენტოა. ის მყარ საფუძველს ქმნის ლგბტი ადამიანების მიმართ გავრცელებული დამოკიდებულებების ქრილში ინტეგრირებული პერსპექტივისა და ცნობიერების ჩამოყალიბებისათვის. სომხეთსა და საქართველოში პარალელურად ჩატარებულ კვლევებში გამოყენებული ფაქტობრივად იდენტური მეთოდოლოგია ასევე მოგვცემს მომავალში მოპოვებულ მონაცემთა შედარების საშუალებას.

სომხეთსა და საქართველოში ლგბტი ადამიანთა უფლებრივი და ფიზიკური მდგომარეობის ამსახველი სიტუაციური ანალიზი უზრუნველყოფს არსებული სამართლებრივი სტანდარტებისა და პოლიტიკური დოკუმენტების სიღრმისეულ ანალიზს, არსებული საერთაშორისო და ადგილობრივი კანონმდებლობის ანალიზს, ლგბტი ადამიანთა მიმართ სხვადასხვა სფეროში დისკრიმინაციის შემთხვევებისა და მათ მიმართ სახელმწიფოს პასუხისმგებლობის დონეების შეფასებას; ლგბტი ადამიანთა მხრიდან შესაბამის მომსახურებაზე (როგორცაა ჯანდაცვა, განათლება, ა.შ.) ხელმისაწვდომობის ანალიზს.

როგორც კვლევა, ასევე სიტუაციური ანალიზი ჩაუყრის საფუძველს თითოეულ ქვეყანაში მტკიცებულებებზე დაფუძნებული ადვოკატირების გრძელვადიანი სტრატეგიული დოკუმენტის შემუშავებას, რომელიც მიმართული იქნება ლგბტი უფლებების დაცვისკენ. სტრატეგიის დოკუმენტი ასევე მოიცავს რეკომენდაციების პაკეტს კონკრეტული უწყებებისთვის. ადვოკატირების დოკუმენტი და აღნიშნული კვლევების დასკვნები ასევე გამოიყენება ცნობიერების ამაღლების კამპანიისა და სამოქალაქო საზოგადოების და ლგბტი ორგანიზაციების, ასევე აქტივისტებისა და საინიციატივო ჯგუფებისთვის

შესაძლებლობების განვითარების ღონისძიებების დასაგეგმად.

ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდი განსაკუთრებულ მადლობას უხდის პროექტის პარტნიორებს მათი ძალისხმევისთვის მეთოდოლოგიისა და კვლევითი ინსტრუმენტების შემუშავებაში, სიღრმისეული ანალიტიკური ანგარიშების წარმოებასა და კვლევების განხორციელებისთვის; სოციალური კვლევისა და ანალიზის ინსტიტუტს საქართველოში და კავკასიის კვლევითი რესურსების ცენტრს სომხეთში ყოვლისმომცველი საველე სამუშაოების ჩატარებისთვის, მონაცემების შეგროვებასა და ანალიზისთვის; ექსპერტებს: ეკატერინე ადდგომელაშვილს, რომელმაც უზრუნველყო თითოეული კორელაციის საფუძვლიანობა და უამრავი ფასდაუდებელი საათი და დიდი ძალისხმევა ჩადო მაღალი ხარისხის, სრულყოფილი და ამომწურავი ანგარიშის ჩამოსაყალიბებლად; ასევე, ელმირა ბახმინიანს, ჯექ ვაჰან ბურნაზიანს და მარიამ ოსიპიანს კვლევებში შეტანილი წვლილისთვის. აღსანიშნავია ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდის თანამშრომლების წვლილიც: ეკა წერეთლისა – კვლევისთვის გრაფიკული დიზაინის შემუშავებაში, ასევე ანა ნემსინვერიძე-დანიელისა – კვლევისა და სიტუაციური ანალიზის თარგმანსა და რედაქტირებაში, და ჰასმიკ ჰაირაპეტიანის დახმარება რაოდენობრივი ინსტრუმენტების თარგმანში.

იმედი გვაქვს, რომ წინამდებარე კვლევები ხელს შეუწყობს ლგბტი ადამიანთა უფლებების უკეთ გააზრებას სომხეთსა და საქართველოში და საფუძველს ჩაუყრის გრძელვადიან სტრატეგიას, რომელიც უზრუნველყოფს მათ დაცვას და ცხოვრების ყველა სფეროში სრულუფლებიან და სრულფასოვან ჩართვას, რაც, შესაბამისად, დემოკრატიული განვითარებისა და ინკლუზიური, ტოლერანტული და დისკრიმინაციისაგან თავისუფალი საზოგადოების თვისებაა.

თბილისი, 23 მარტი 2016

ნინო ლეჟავა
დირექტორი
ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდის
სამხრეთ კავკასიის რეგიონული ბიურო

2 კავკასიის კვლევითი რესურსების ცენტრი (CRRC), დამოკიდებულება ჰომოსექსუალობის მიმართ სამხრეთ კავკასიაში <<http://crrc-caucasus.blogspot.com/2013/07/attitudes-towards-homosexuality-in.html>>.

I. ანგარიშის სტრუქტურა

წინამდებარე ანგარიში მომზადდა ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდის სამხრეთ კავკასიის ბიუროს პროექტის „ლგბტი სოლიდარობის ქსელი სომხეთსა და საქართველოში“ ფარგლებში, რომელიც მიზნად ისახავს ლგბტი (ლესბოსელი, გეი, ბისექსუალი, ტრანსგენდერი, ინტერსექსი) ადამიანების უფლებების დაცვისა და პატივისცემის ხელშეწყობას საქართველოსა და სომხეთში. პროექტის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ამოცანას წარმოადგენს მტკიცებულებებზე დაფუძნებული ადვოკატირების გრძელვადიანი სტრატეგიის შემუშავება, რომელიც თანდათანობით და ეფექტურად შეამცირებს და აღმოფხვრის ჰომო/ბი/ტრანსფობიის გამოვლინებას საზოგადოების ყველა დონეზე.

ანგარიში ასახავს საქართველოში ლგბტ ადამიანთა მიმართ დამოკიდებულების კვლევის შედეგებს. ანგარიში რამდენიმე ნაწილისგან შედგება. შესავალი ნაწილი ეთმობა კვლევის მიზნებისა და მეთოდოლოგიური ჩარჩოს განსაზღვრას და მოკლედ მიმოიხილავს ქვეყანაში ლგბტი ადამიანთა დე-იურე და დე-ფაქტო მდგომარეობასა და არსებულ სოციო-კულტურულ გარემოს. ძირითად ნაწილში წარმოდგენილია 2015 წელს ჩატარებული რაოდენობრივი და თვისებრივი კვლევის შედეგები. ანგარიშს თან ერთვის დასკვნა და რეკომენდაციები, რომელიც განკუთვნილია როგორც პოლიტიკის შემქმნელთათვის, ისე მის განხორციელებაში ჩართული პირებისთვის, მედიის, სამოქალაქო სექტორისა და აკადემიური სფეროს წარმომადგენელთა ჩათვლით.

საკანონმდებლო გარემოს ანალიზისა და დისკრიმინაციის კვლევებისგან განსხვავებით, საქართველოში დღემდე არ ჩატარებულა სიღრმისეული კვლევა, რომელიც შეისწავლიდა ჰომო/ბი/ტრანსფობიურ განწყობებს ქვეყანაში. ცალკეული კვლევების შედეგები საშუალებას იძლევა შევაფასოთ ერთიანი ტენდენცია, თუმცა, ნაკლებად გამოდგება სოცი-ის (სექსუალური

ორიენტაცია/გენდერული იდენტობა) საფუძველზე დისკრიმინაციის დაძლევის ეფექტიანი სტრატეგიის შესამუშავებლად. კვლევების უმეტესობა ზომავს ჰომონეგატივიზმის მხოლოდ ორ ფორმას: ჰომოსექსუალობის, როგორც პრაქტიკის მორალურ უარყოფას და დისტანციას ჯგუფის მიმართ. მეორეც, იგნორირებულია ჯგუფის შიგნით არსებული განსხვავებები. ლგბტი ჯგუფი არ წარმოადგენს ჰომოგენურ ჯგუფს. არაერთი კვლევა ადასტურებს, რომ დამოკიდებულებები ლესბოსელების/გეების/ ბისექსუალი ქალების/კაცების, ტრანს ადამიანების მიმართ განსხვავდება არა მხოლოდ ხარისხით, არამედ შინაარსითაც. ჯგუფის მიმართ დამოკიდებულების გაზომვა მხოლოდ ჰომოსექსუალებთან მიმართების საფუძველზე არ იძლევა ნათელ და ამომწურავ პასუხს ჰომო/ბი/ტრანსფობიის სპეციფიკასა და თავისებურებებზე.

ამ თვალსაზრისით, წინამდებარე ანგარიში ასახავს პირველი რეპრეზენტატიული კვლევის შედეგებს, რომელიც განწყობების კვლევისას ითვალისწინებს ჯგუფის შიგნით არსებულ განსხვავებებს. თუმცა, აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ამჯერად, ვერ შევძელით თანაბარი პროპორცია დაგვეცვა ცალკეულ ჯგუფებთან მიმართებაში. მაგ., საკვლევი საკითხების მოცულობის გამო, კითხვარის საბოლოო ვერსიიდან ამოვიღეთ საკითხების ნაწილი, რომელიც დაგვეხმარებოდა შეგვეფასებინა რესპონდენტების ცოდნა და დამოკიდებულება ისეთ ტრანსსპეციფიკურ საკითხებთან მიმართებაში, როგორიცაა, ვთქვათ, გენდერის ლეგალური აღიარება. კვლევა ასევე არ ფარავს ინტერსექს ადამიანებთან დაკავშირებულ საკითხებს.

ანგარიშში შედეგების მხოლოდ ის ნაწილია წარმოდგენილი, რომელიც უშუალოდ დაგვეხმარება რეკომენდაციისა და გრძელვადიანი სტრატეგიის შემუშავებაში სექსუალური ორიენტაციისა და გენდერული იდენტობის საფუძველზე დისკრიმინაციის დასაძლე-

ვად ქვეყანაში. „ქალთა ინიციატივების მხარდამჭერი ჯგუფი“ (WISG) გეგმავს მონაცემთა დამატებითი დამუშავების საფუძველზე უფრო ვრცელი და ამომწურავი ანგარიშების მომზადებას კვლევაში მოცემული ცალკეული საკითხების შესახებ.

კვლევის მეთოდოლოგია და ინსტრუმენტები შემუშავდა „ქალთა ინიციატივების მხარდამჭერი ჯგუფის“ (WISG) მიერ.¹ საველე სამუშაოების ჩატარება, მონაცემთა შეყვანა SPSS-ში და ცალკეულ საკითხებზე პირველადი ტექნიკური ანგარიშის მომზადება უზრუნველყო „სოციალური კვლევისა და ანალიზის ინსტიტუტმა“. ლგბტი თემის წარმომადგენლებთან ჯგუფური დისკუსიები ჩატარა ორგანიზაცია „თანადგომამ“, რომელიც „სოციალური კვლევისა და ანალიზის ინსტიტუტმა“ დაიქირავა.

---

¹ გარდა გენდერული ატიტუდების ბლოკისა, რომელიც ISSA-მ შემოგვთავაზა.

II. პედაგოგია

ბისექსუალური ორიენტაცია – სექსუალური ორიენტაციის ერთ-ერთი ფორმა, რომელიც აღწერს ინდივიდის მდგრად ფიზიკურ, რომანტიკულ, ემოციურ და/ან სექსუალურ მიზიდულობას როგორც საკუთარი, ისე სხვა სქესის ადამიანის მიმართ.

ბიფობია – ნეგატიური დამოკიდებულება ბისექსუალური ორიენტაციის ადამიანების მიმართ. ჰომოფობიის მსგავსად, შესაძლოა გამოხატული იყოს ზიზლის, სიძულვილის, აგრესიული ქცევის, დისკრიმინაციის სახით.

გეი – ჰომოსექსუალის სინონიმი. ტერმინი ხშირად გამოიყენება მხოლოდ მამაკაცებთან მიმართებაში და აღნიშნავს მამაკაცს, რომელსაც ემოციურად და ფიზიკურად იზიდავს მამაკაცი.

გენდერი - სოციალურად კონსტრუირებული (აგებული) კონცეფცია, ან გარკვეული ქცევების, ნიშნებისა და როლების სოციალური კლასიფიკაცია „ფემინურ“ და „მასკულინურ“ ჯგუფებად. სხვადასხვა კულტურებში ფემინურობასა და მასკულინურობასთან ასოცირებული ქცევების სპეციფიკა განსხვავებულია. მიუხედავად ამისა, თითქმის ყველა კულტურაში არსებობს გარკვეული აკრძალვები და წესები, რომელიც არეგულირებს და განსაზღვრავს ქალისა და მამაკაცის ქცევებს ცხოვრების სხვადასხვა სფეროში.

გენდერიზმი – გენდერიზმი (პეტეროსექსიზმის ანალოგიით), აღწერს იდეოლოგიურ სისტემას. გენდერიზმი ემყარება რწმენას, რომ არსებობს მხოლოდ ორი სქესი და გენდერი მყარადაა დაკავშირებული ბიოლოგიურ სქესთან. პეტეროსექსიზმის მსგავსად, ახდენს იმ ადამიანებისა და ჯგუფების მარგინალიზაციასა და სტიგმატიზაციას, რომლებიც არ შეესაბამებიან საზოგადოების წარმოდგენას გენდერულ/სქესობრივ ნორმებზე.

გენდერული არაკონფორმულობა და გენდერული ვარიაცია - პიროვნების პროტესტისა და წინააღმდეგობის გამოვლინება დამკვიდრებულ გენდერულ „ნორმებთან“ და „შესაბამისობებთან“. გენდერული არაკონფორმულობა შეიძლება გამოვლინდეს იმისგან დამოუკიდებლად, ახდენს თუ არა ადამიანი საკუთარ დაბადების სქესისა და გენდერული იდენტობის შეთავსებას.

გენდერული ბეშინგი (შევიწროება, ძალადობა) – ტერმინი შემოიტანეს მკვლევარებმა, რომლებიც ტრანსფობიის ბუნებას და გამოვლინებას იკვლევდნენ. აღწერს აგრესიულ ქცევას ტრანს ადამიანების მიმართ, გენდერულად არაკონფორმული ადამიანების შევიწროებას.

გენდერული დისფორია – დიაგნოზი, რომელსაც იყენებენ ფსიქოლოგები და ფსიქიატრები იმ დისტრესის აღსაწერად, რასაც ზოგიერთი ინდივიდი განიცდის დაბადებისას მინიჭებულ სქესსა და გენდერულ თვითაღქმას შორის არსებული განსხვავების გამო.

გენდერული (თვით)გამოხატვა - გენდერის გარეგნული მანიფესტაცია, რომელიც ძირითადად „მასკულინურ“ და „ფემინურ“ ჩაცმულობაში, გარეგნობაში, მანერებში, მეტყველებაში და სხვა სახის ქცევებში ვლინდება. გენდერული გამოხატვა ყოველთვის არ არის სექსუალური ორიენტაციის ან გენდერული იდენტობის ინდიკატორი.

გენდერული იდენტობა - ადამიანის გენდერული თვითაღქმა, როდესაც ის თავს მიაკუთვნებს რომელიმე გენდერს (მასკულინურ ან ფემინურ სოციალურ კონსტრუქტს). პიროვნება შეიძლება ახდენდეს თვითიდენტიფიკაციას მამაკაცად ან ქალად. ზოგ შემთხვევაში კი, მისი თვითაღქმა მამაკაცურობისა და ქალურობის სოციალურ კონსტრუქტებს შორისაა ან საერთოდ სცილდება მათ. გენდერული იდენტობა შეიძლება

იყოს, ან არც იყოს ადამიანის დაბადების სქესთან თანხმობაში. იქიდან გამომდინარე, რომ გენდერული იდენტობა შინაგანი, ინტერნალური მოცემულობაა, ის არ არის ხილული სხვებისთვის. გენდერული იდენტობა განსხვავდება სექსუალური ორიენტაციისგან.

ინტერნალიზებული (გაშინაგანებული, შეთვისებული) ჰომოფობია – საკუთარი სექსუალური ორიენტაციის გამო აღძრული ნეგატიური განცდა, რომელმაც შესაძლოა, გენერალიზებული ხასიათი მიიღოს და სერიოზულად იმოქმედოს ადამიანის მსოფლმხედველობასა და თვითაღქმის პროცესზე. შედეგების გამოვლენის დიპაზონი საკმაოდ ფართოა: საკუთარი არასრულფასოვნების განცდიდან, საკუთარი თავის მიმართ ღიად გამოხატულ სიძულვილსა და თვითდესტრუქციულ ქცევამდე.

ინტერსექსი - ადამიანი, რომლის ანატომია არ შეესაბამება ისეთ ბიოლოგიურ სტანდარტებს, რომელიც აღიარებს მხოლოდ ორ სქესს - მდედრი და მამრი. ინტერსექსულობა არ თავსდება მხოლოდ მდედრის ან მხოლოდ მამრის ბიოლოგიურ მახასიათებლებში, რაც შეიძლება გამოიხატოს როგორც ქრომოსომულ ან ჰორმონალურ, ასევე გენიტალურ დონეზე. ინტერსექსულობა შეიძლება დაბადებისთანავე შესამჩნევი იყოს ან მოგვიანებით განვითარდეს.

ლესბოსელი – ქალი, რომელსაც ემოციურად და ფიზიკურად იზიდავს ქალი.

ლგბტი – აბრევიატურა, რომელსაც იყენებენ გეი, ლესბოსელი, ბისექსუალი, ტრანსგენდერი და ინტერსექსი ადამიანების აღსანიშნავად.

მამაკაცი, რომელსაც სექსი აქვს მამაკაცთან (MSM) – ეპიდემიოლოგიური კატეგორია, რომელიც უფრო სექსუალურ ქცევას შეესაბამება, ვიდრე იდენტობას. გამოიყენება ყველა იმ მამაკაცის ქცევის აღსანიშნავად, რომელსაც სექსი აქვს მამაკაცთან განურჩევლად მათი სექსუალური ორიენტაციისა და გენდერული იდენტობისა.

სქესი – ბიოლოგიური მახასიათებლების ერთობლიობა (ანატომიური, ფიზიოლოგიური, ბიოქიმიური, გენეტიკური), რომელიც განასხვავებს მდედრის და მამრის ორგანიზმს.

სექსუალობა – ბიოლოგიური, ფსიქოლოგიური, სულიერი და ემოციური განცდებისა და ქცევების ერთობლიობა, რომელიც უკავშირდება სექსუალური ლტოლვის გამოვლენასა და დაკმაყოფილებას. წარმოადგენს ადამიანის ორგანიზმის თანდაყოლილ მოთხოვნასა და ფუნქციას. ადამიანი იბადება გარკვეული (სექსუალური) პოტენციალით, რომელიც შემდეგ ფორმირდება ინდივიდუალური ცხოვრებისეული გამოცდილების საფუძველზე. მოიცავს სქესს, გენდერულ იდენტობას და როლს, სექსუალურ ორიენტაციას, ეროტიციზმს, სიამოვნებას, ინტიმსა და რეპროდუქციას. სექსუალობა განიცდება და გამოიხატება ფიქრებში, ფანტაზიებში, რწმენაში, დამოკიდებულებებში, ღირებულებებში, ქცევაში, პრაქტიკაში, როლებსა და ურთიერთობებში. მიუხედავად იმისა, რომ სექსუალობა მოიცავს ყველა ზემოთ ჩამოთვლილს, შესაძლოა ყველა მათგანი არ იყოს განცდილი ან გამოხატული. სექსუალობაზე გავლენას ახდენს ბიოლოგიური, ფსიქოლოგიური, სოციალური, ეკონომიკური, პოლიტიკური, კულტურული, ეთიკური, სამართლებრივი, ისტორიული და რელიგიური ფაქტორების ერთობლიობა. სექსუალობა, ისევე, როგორც ადამიანის ქცევის სხვა ასპექტები, ატარებს როგორც ბიოლოგიურ, ისე სოციალურ ხასიათსაც. სექსუალობის ზოგიერთი მახასიათებლები გენეტიკურადაა განპირობებული, სხვები კი სოციალიზაციის პროცესში ფორმირდება. ამასთან დაკავშირებით გამოყოფენ ადამიანის სექსუალობის 5 კომპონენტს:

1. ბიოლოგიური სქესი (თავის მხრივ შედგება გენეტიკური, გონადური, ჰორმონული, გენიტალური სქესისაგან);
2. სექსუალური იდენტობა (თვითაღქმა კონკრეტული სექსუალური ორიენტაციის მქონე ინდივიდად. შეიძლება არ ემთხვეოდეს რეალურ სექსუალურ ორიენტაციას);
3. სექსუალური ორიენტაცია (მდგრადი სექსუალური, ემოციური, ეროტიული, რომანტიკული ლტოლვა განსაზღვრული სქესის ადამიანის მიმართ);
4. გენდერული იდენტობა (რომელიმე სქესისადმი ფსიქოლოგიური მიკუთვნებულობა. შეიძლება არ ემთხვეოდეს ბიოლოგიურ სქესს);
5. გენდერული როლი (უკავშირდება ადამიანის ქცევას, რომელიც შეესატყვისება კონკრეტულ საზოგადოებაში არსებულ კულტურულ ნორმებსა და სტერეოტიპებს „მამაკაციური“ და „ქალური“ ქცევის შესახებ).

სექსუალური ორიენტაცია - ინდივიდის მდგრადი ფიზიკური, რომანტიკული, ემოციური და/ან სექსუალური მიზიდულობა სხვა ადამიანის მიმართ. იგი მოიცავს ჰომოსექსუალურ, ბი-სექსუალურ და ჰეტეროსექსუალურ ორიენტაციას.

ტრანსგენდერი - ქოლგა ტერმინი, რომელიც აღნიშნავს ადამიანებს, ვისი გენდერული იდენტობა, გამოხატვა და ქცევა განსხვავდება მისი ბიოლოგიური სქესის ტიპური მახასიათებლებისგან. ეს ტერმინი გულისხმობს ასევე ტრანსსექსუალებს, ტრანსსქესებს, ტრანსგენდერებს, ტრანსგენდერებს, ქროსდრესერებს, და გენდერულად არაკონფორმულ ადამიანებს. ტრანსგენდერი ადამიანები შეიძლება იყვნენ ჰეტეროსექსუალები, ლესბოსელები, გეები ან ბისექსუალები.

ტრანსგენდერი კაცი - ადამიანი, ვინც დაბადებისას მიაკუთვნეს მდედრობით სქესს, მაგრამ ახდენს საკუთარი თავის, როგორც მამაკაცის იდენტიფიკაციას. ტრანსგენდერ მამაკაცებს ასევე უწოდებენ FtM-ს (Female-to-Male).

ტრანსგენდერი ქალი - ადამიანი, რომელიც დაბადებისას მიაკუთვნეს მამრობით სქესს, მაგრამ თვითინდენტიფიკაციას ახდენს როგორც ქალი. ტრანსგენდერ ქალს ასევე უწოდებენ MtF-ს (Male-to-Female).

ტრანსსექსუალი - ადამიანი, რომლის გენდერული იდენტობა განსხვავდება დაბადებისას მინიჭებული სქესობრივი მიკუთვნებულობისგან. ხშირად ტრანსსექსუალ ადამიანებს სურთ სხეულის კორექცია ჰორმონების ან ქირურგიული ჩარევის გზით, რათა მიუსადაგონ ის მათსავე გენდერულ იდენტობას.

ტრანსფობია - ნეგატიური დამოკიდებულება ტრანს ადამიანების მიმართ. ჰომოფობიის მსგავსად, შესაძლოა გამოხატული იყოს ზიზლის, სიძულვილის, აგრესიული ქცევის, დისკრიმინაციის სახით.

ქალი, რომელსაც სექსი აქვს ქალთან (WSW) - ეპიდემიოლოგიური კატეგორია, რომელიც უფრო სექსუალურ ქცევას შეესაბამება, ვიდრე იდენტობას. გამოიყენება ყველა იმ ქალის ქცევის აღსაწერად, რომელსაც სექსი აქვს ქალთან განურჩევლად მათი სექსუალური ორიენტაციისა და გენდერული იდენტობისა.

ქამინგაუთი (ინგლ. coming out) - პერიოდი ჰომოსექსუალის ცხოვრებაში, როდესაც ის ამჩნევს, რომ თავისი სექსუალური ორიენტაციით განსხვავდება ჰეტეროსექსუალი ადამიანებისაგან და სწავლობს საკუთარი თავის ისეთად მიღებას, როგორიც არის. ეს არის საკუთარი თავის მიღების პროცესი, რომელიც ცხოვრების განმავლობაში და მის სხვადასხვა ეტაპზე გრძელდება. ადამიანები გეი, ლესბოსურ, ბისექსუალურ და ტრანსგენდერ იდენტობებს ჯერ საკუთარი თავისთვის აყალიბებენ, შემდეგ კი უმხელენ სხვებს. ნებისმიერ ადამიანთან, ან საჯაროდ საკუთარი სექსუალური ორიენტაციის ან გენდერული იდენტობის გაცხადება შეიძლება ჩაითვალოს ქამინგაუთად.

ჰეტეროსექსუალური ორიენტაცია - სექსუალური ორიენტაციის ერთ-ერთი ფორმა, რომელიც აღწერს ინდივიდის მდგრად ფიზიკურ, რომანტიკულ, ემოციურ და/ან სექსუალური მიზიდულობას სხვა სქესის ადამიანის მიმართ.

ჰეტეროსექსიზმი - ინსტიტუციური პრაქტიკებით გამყარებული იდეოლოგიური სისტემა, რომელიც ახდენს არაჰეტეროსექსუალური ქცევის, იდენტობის, ურთიერთობისა და ჯგუფის მარგინალიზაციას და სტიგმატიზაციას.

ჰომოსექსუალური ორიენტაცია - სექსუალური ორიენტაციის ერთ-ერთი ფორმა, რომელიც აღწერს ინდივიდის მდგრად ფიზიკურ, რომანტიკულ, ემოციურ და/ან სექსუალური მიზიდულობას საკუთარი სქესის ადამიანის მიმართ.

ჰომოფობია - ირაციონალური შიში და სიძულვილი ლესბოსელების, გეების, ბისექსუალებისა და ტრანსგენდერი ადამიანების მიმართ, რომელიც ეფუძნება წინასწარგანწყობას და მსგავსია რასიზმის, ქსენოფობიის, ანტისემიტიზმისა და სექსიზმისა. (European Parliament resolution on homophobia in Europe. P6_TA(2006)0018. 18 January 2006).

III. შესავალი

3.1. კვლევის წინაპირობა

3.1.1. კვლევის საჩიროება

ცვლილებების დინამიკა

კროსკულტურული კვლევები აჩვენებს, რომ ბოლო 30 წლის განმავლობაში ლგბტი ჯგუფის უფლებრივი მდგომარეობა, ისევე როგორც საზოგადოების დამოკიდებულება ჯგუფისა და მათი უფლებრივი თანასწორობის მიმართ მნიშვნელოვნად შეიცვალა მსოფლიოს ბევრ ქვეყანაში. მკვლევართა ერთი ნაწილი ამ ცვლილებებს მოდერნიზაციის პროცესით, რელიგიურობის ფაქტორისა და ლგბტი ჯგუფისა და საკითხების მიმართ სტრატეგიისა და პოლიტიკის რადიკალური ცვლილებით ხსნის. ამავდროულად, ღირებულებათა მსოფლიო კვლევები (WVS), ევრობარომეტრი (EB), ღირებულებათა ევროპული კვლევები (EVS), ევროპული სოციალური კვლევები (ESS), კავკასიის ბარომეტრი (CB) და სხვა კროსკულტურული კვლევები აჩვენებს, რომ ლგბტი ჯგუფის მიმართ დამოკიდებულების თვალსაზრისით, სხვადასხვა რეგიონებსა და ქვეყნებში ცვლილებებს არათანაბარი დინამიკა აქვს¹. საქართველო სწორედ იმ სხვა პოსტ-საბჭოთა და ყოფილი კომუნისტური ქვეყნების რიგშია, სადაც, ლგბტი ჯგუფის მიმართ დამოკიდებულებები არათუ უბრალოდ

იცვლება ნეგატიურისკენ, არამედ აისახება კიდევაც ჯგუფის წევრების მიმართ მასობრივ ძალადობაში.

ქვეყანაში ჰომოფობიური განწყობების გაძლიერების ფონზე მნიშვნელოვანი პროგრესი შეინიშნება საკანონმდებლო დონეზე. ლესბოსელთა და გეეების საერთაშორისო ასოციაციის ევროპული ფილიალი ILGA-Europe ყოველწლიურად აქვეყნებს მონაცემებს ევროპის ქვეყანებში ლგბტი ადამიანთა უფლებრივი მდგომარეობის შესახებ.² ILGA-Europe-ს მიერ შემუშავებული სკალის 0-დან 100-მდე ინდექსი³ ფარავს ისეთ საკითხებს, როგორიცაა: თანასწორობა და დისკრიმინაციის არარსებობა; სიძულვილით მოტივირებული დანაშაული და სიძულვილის ენა; სქესის ლეგალური აღიარება; შეკრებისა და გამოხატვის თავისუფლება და თავშესაფრის ძიების უფლება.⁴ ექვსივე კატეგორიას მინიჭებული აქვს შესაბამისი წონა, რომლითაც ხდება ქვეყნის საერთო ინდექსის დათვლა. აღნიშნული ინდექსის მიხედვით ხდება ქვეყნების რანჟირება და შესაბამისად, არსებული/მიღწეული პროგრესისა თუ რეგრესის შეფასება. ჰომოსექსუალთა მიმართ ნეგატიური დამოკიდებულების ზრდის ფონზე, სამართლებრივი გარემოს თვალსაზრისით, საქართველოს ერთგვარი პროგრესი აქვს ILGA-Europe-ს სკალაზე და რეიტინგის მიხედვით ნელ-ნელა მიიწევს წინ.⁵ საქართველოში მოქმედი ლგბტ და უფლებადამცველი ორგანიზაციების მიერ მომზადებული ანგარიშები,

¹ კვლევის მეთოდოლოგიასთან დაკავშირებული მთელი რიგი კრიტიკული შენიშვნების მიუხედავად, აღნიშნული კვლევები მაინც იძლევა იმის საშუალებას, რომ შეეფასოთ ზოგადი დინამიკა საზოგადოებაში არსებული განწყობების თვალსაზრისით.

² Annual Review of the Human Rights Situation of Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex People in Europe. <<http://www.ilga-europe.org/>>.

³ 0 დისკრიმინაციისა და ადამიანის უფლებათა დარღვევების მაღალი მაჩვენებელი, 100 – ადამიანის უფლებათა პატივისცემა, სრული თანასწორობა.

⁴ <<http://rainbow-europe.org/about>>.

⁵ 2010 წელს, ILGA-Europe-ს სკალაზე საქართველო 30-ე ადგილზე იყო, 2015 წლის მონაცემებით კი 23-ე ადგილზეა და წინ უსწრებს ისეთ ქვეყნებს, როგორიცაა ჩეხეთი, სლოვაკია, პოლონეთი, რუმინეთი, მოლდოვა და სხვ. ბოლო წლებში ამგვარი სწრაფი წინსვლა ძირითადად საკანონმდებლო ცვლილებებმა, განსაკუთრებით კი ანტიდისკრიმინაციული კანონის მიღებამ განაპირობა, სადაც დისკრიმინაციის აკრძალვის საფუძვლებში მკაფიოდაა მითითებული სექსუალური ორიენტაცია, გენდერული იდენტობა და თვითგამოხატვა.

რომლებიც აანალიზებენ ქვეყანაში არსებულ სამართლებრივ გარემოს, ასევე ხაზს უსვამენ საკანონმდებლო დონეზე მიღწეულ პროგრესს. თუმცა, დე-ფაქტო სიტუაციის შეფასებისას იქვე აღნიშნავენ, რომ „ეს ცვლილებები ცალკეული ქმედებების შედეგია, როგორც საქართველოს ევროპულ ინსტიტუტებში გაერთიანების ან მათთან მიერთების სურვილის თანმდევი პროცესის ნაწილი (რასაც, შესაბამისად, კანონმდებლობის ლიბერალიზაცია და ევროპულ კანონმდებლობასთან ჰარმონიზაცია მოჰყვება) და არა მთავრობის ზოგადად, ან ლგბტ პირების მიმართ დისკრიმინაციის აღმოფხვრისაკენ, მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაციის შესრულებისაკენ ან ადამიანის უფლებების სფეროში არსებული ნებისმიერი სხვა ინსტრუმენტის განხორციელებისაკენ მიმართული გამიზნული ძალისხმევის რეზულტატი“.⁶ ამის მაგალითია ხელისუფლების არათანმიმდევრული პოლიტიკა და საჯარო განცხადებები. მაგ., ანტიდისკრიმინაციული კანონის მიღება და მისი თანმდევი ინიციატივები დისკრიმინაციის აკრძალვის საფუძვლებიდან სექსუალური ორიენტაციის/გენდერული იდენტობის შესახებ ან ინიციატივა საკონსტიტუციო ცვლილებებთან დაკავშირებით, რომელმაც უნდა „დაგვიცვას ერთი სექსის ადამიანებს შორის ქორწინების ლეგალიზაციისაგან“ და სხვ.⁷

ქვეყანაში მოქმედი არასამთავრობო ორგანიზაციების მიერ ჩატარებული დისკრიმინაციის კვლევები და ანგარიშები ნათლად აჩვენებს, რომ პოზიტიური საკანონმდებლო ცვლილებები, ეფექტიანი სტრატეგიის შემუშავების გარეშე, ნაკლებად ან საერთოდ არ აისახება ლგბტ ადამიანთა რეალურ მდგომარეობაზე ქვეყანაში.

თანასწორობა და წინასწარგანწყობები

ევროპარლამენტის რეზოლუციაში ტერმინი ჰომოფობია შემდეგნაირად არის განმარტებული: „ირაციონალური შიში და სიძულვილი ლესბოსელების, გეების, ბისექსუალებისა და ტრანსგენდერი ადამიანების მიმართ, რომელიც ეფუძნება წინასწარგანწყობას და მსგავსია რასიზმის, ქსენოფობიის, ანტისემიტიზმისა და სექსიზმისა“.⁸ თავისთავად ეს განმარტება იმითაცაა მნიშვნელოვანი, რომ ხაზს უსვამს იმ სოციალური და ფსიქოლოგიური მექანიზმების მსგავსებას, რომელიც სხვადასხვა სოციალური ჯგუფების მიმართ არსებულ წინასწარგანწყობებს ახასიათებთ.

წინასწარგანწყობის გამოვლინების სპექტრი საკმაოდ ფართოა – იქნება ეს სიძულვილის ვერბალურად გამოხატვა, ჯგუფის წევრებზე ფიზიკური თავდასხმა, მარგინალიზაცია თუ დისკრიმინაცია. კვლევები ადასტურებს, რომ არსებობს ძლიერი კავშირი ნეგატიურ განწყობებსა და აგრესიულ ქცევას შორის ჰომოსექსუალების მიმართ (Bernat et al. 2001; Franklin 2000; Parrot 2008). ამასთან, საზოგადოებაში, სადაც ჰომო/ბი/ტრანსფობიური განწყობები ძლიერია, ჯგუფის წევრები ხშირად ხდებიან დისკრიმინაციის მსხვერპლნი სამსახურის ძებნის, ჯანდაცვის სერვისებით ან სხვა მომსახურებით სარგებლობისას. ლგბტ მოზარდები განიცდიან სისტემატურ ბულინგს სკოლებში, ოჯახის წევრები კი, ხშირად მხარდაჭერის ნაცვლად, თავად ხდებიან მოძალადეები.

საზოგადოებაში არსებული ნეგატიური განწყობები მნიშვნელოვან გავლენას ახდენენ ქვეყანაში არსებულ

6 ნაცვლიშვილი ა., აღდგომელაშვილი ე. CIM/REC(2010)5 რეკომენდაციის იმპლემენტაციის ანგარიში. WISG. თბილისი. 2012.

7 „მინდა დაგაფიქსირო ჩემი სინანული და გულსტიკილი იმ ფაქტის გამო, რომ ანტიდისკრიმინაციული კანონის მიღების დროს ჩვენ თვითონვე ვუყარეთ კენჭი მამათმავლობას, უკანონო ცხოვრების წესის დაკანონებას. ამ კანონის საფუძველზე მათ უკვე მოიპოვეს სრული უფლება, რათა მოველინონ ჩვენს შვილებს პედაგოგებად სკოლებსა და ბაღებში. ამ კანონის საფუძველზე მათ უკვე მოიპოვეს სრული უფლება, თავიანთი ცხოვრების წესს გაუწიონ პროპაგანდა და აგიტაცია და პირიქით, ამ კანონის საფუძველზე ჩვენ მიერ უკვე მათი მხილება, პროპაგანდაში ხელის შეშლა გახდა დასაჯადი. აქედან გამომდინარე, ვსარგებლობ რა ჩემი სადეპუტატო მანდატით, გამოვიდგარ საკანონმდებლო წინადადებით, ანტიდისკრიმინაციულ კანონში შევიტანოთ ცვლილებები. მისი ჩამონათვალიდან ამოვიღოთ მამათმავლობის განმსაზღვრელი ტერმინები: გენდერული იდენტობა და სექსუალური უმცირესობა“. (სოსო ჯაჭვლიანი, პარლამენტარი). netgazeti.ge - 16.09.2015.

8 European Parliament resolution on homophobia in Europe. P6_TA(2006)0018. 18 January 2006.

გარემოზე თანასწორუფლებიანობის თვალსაზრისითაც. მოქალაქეთა თანაბარი უფლებებისა და თავისუფლებების უზრუნველყოფა და დაცვა კი დემოკრატიული საზოგადოების, სახელმწიფოს სოციალურ-პოლიტიკური მოწყობისა და ფუნქციონირების უმნიშვნელოვანესი პრინციპია. ფიზიკური და ფსიქოლოგიური ძალადობის თავიდან ასაცილებლად, ლესბოსელი, გეი, ბისექსუალი, ტრანს და ინტერსექსი ადამიანების უმეტესობა ცდილობს შეძლებისდაგვარად დამალოს საკუთარი „განსხვავებულობა“, მაქსიმალურად მოერგოს საზოგადოებაში არსებულ ნორმებსა და მოლოდინებს და იცხოვროს „ორმაგი ცხოვრებით“. მტრული გარემო და ნეგატიური განწყობები აისახება არა მხოლოდ სტრესსა და დისკომფორტში, რომელსაც ჯგუფის წევრები განიცდიან, არამედ მნიშვნელოვან დაბრკოლებას ქმნის ლგბტი ადამიანებისთვის, იმოქმედონ თავიანთი უფლებებისა და თავისუფლებების დასაცავად და მოითხოვონ თანასწორობა, როგორც საზოგადოების სრულუფლებიანმა და სრულფასოვანმა წევრებმა.

ჩვენს ქვეყანაში, სადაც სოგი-სთან დაკავშირებული პოზიტიური საკანონმდებლო ცვლილებები ქვეყნის დეკლარირებული პროდასავლური კურსის თანმდევი პროცესი უფროა, ვიდრე პოლიტიკური ელიტის გააზრებული არჩევანი ან საზოგადოებაში მიმდინარე დემოკრატიული პროცესების შედეგი, სიტუაციას მეტად სპეციფიკურს ხდის. მხოლოდ საკანონმდებლო გარემოს გაუმჯობესება, საზოგადოებაში ჯგუფის მიმართ ნეგატიური განწყობების ზრდის ფონზე, აფერხებს არათუ უფლებრივი თანასწორობის საკითხებზე მუშაობის პერსპექტივას, არამედ ხშირ შემთხვევაში, შეუძლებელს ხდის მინიჭებული უფლებებითა და თავისუფლებებით სარგებლობას ლგბტი ჯგუფის წევრებისთვის სხვა მოქალაქეების თანასწორად. ამასთან, განსვლა ლგბტი ჯგუფის მიმართ საზოგადოებრივ განწყობებს, საკანონმდებლო გარემოსა და კანონის აღსრულების პრაქტიკას შორის ქმნის ფეთქებადსაშიშ გარემოს, რომელიც შეიძლება გადაიზარდოს არა მხოლოდ ლგბტი ჯგუფის წევრთა მიმართ მასობრივ ძალადობაში, არამედ გააძლიეროს და გაამწვავოს საზოგადოებაში არსებული დაპირისპირება და პოლარიზაცია.

ამგვარად, ლგბტი ადამიანების უფლებრივი მდგომარეობის რეალურ გაუმჯობესებაზე მიმართული სტრატეგია მაქსიმალურად უნდა ითვალისწინებდეს ქვეყანაში არსებულ კონტექსტს. ეს კი შეუძლებელია ლგბტი ჯგუფის მიმართ არსებული წინასწარგანწყობების სიღრმისეული კვლევის გარეშე.

3.1. 2. კვლევის მიზანი და მეთოდოლოგია ჩაჩო

კვლევის მთავარ მიზანს წარმოადგენდა ლგბტი ადამიანების მიმართ არსებული განწყობების სიღრმისეული შესწავლა და მათი უფლებრივი თანასწორობის მიმართ საზოგადოების დამოკიდებულების ზოგადი შეფასება.

კვლევის ამოცანამ გარკვეული სირთულეების წინაშე დაგვაცენა. პირველ რიგში, ეს სირთულეები კვლევის მეთოდოლოგიას უკავშირდება. ჰომო/ბი/ტრანსფობიის კვლევის თითქმის 30-წლიანი გამოცდილების მიუხედავად, არ არსებობს რაიმე ერთიანი, შეთანხმებული მეთოდოლოგიური ჩარჩო, რომელიც ვალიდური იქნებოდა ჩვენი კვლევისათვის. კვლევების დიდი ნაწილი, ისევე როგორც ჰომოფობიის დონის გასაზომად გამოყენებული კითხვარების უმეტესობა არაა გენდერულად სენსიტიური. გარდა ამისა, საკითხის შესწავლისა და გაანალიზებისას, კვლევების უმეტესობა დასავლურ კონტექსტს ეყრდნობა. შესაბამისად, კვლევის ინსტრუმენტები ხშირად არარელევანტურია ჩვენი რეალობისთვის.

წინამდებარე ანგარიშის მიზანი, ფორმატი და მოცულობა არ იძლევა საშუალებას სრულად მიმოვიხილოთ აკადემიური ლიტერატურა, რომელსაც ვეყრდნობოდით კვლევის და ანალიზის პროცესში. გაანალიზებული ლიტერატურის მოკლე აღწერა თან ერთვის თითოეულ თავს, რომელიც ჰომო/ბი/ტრანსფობიას ეხება.⁹

ჰომოსექსუალთა მიმართ არსებული დამოკიდებულების აღსაწერად ტერმინი „ჰომოფობია“ პირველად

⁹ კვლევაში გამოყენებული ინსტრუმენტების მოკლე აღწერა მოცემულია 4.1. თავში.

ინგლისელმა ფსიქოთერაპევტმა ჯორჯ უაინბერგმა (Weinberg, 1972) გამოიყენა. თავდაპირველად ამ ტერმინს უაინბერგი ჰომოფობიის კლინიკური გამოვლინების აღსაწერად იყენებდა და ამ დამოკიდებულებას ისევე ახასიათებდა, როგორც სხვა ფსიქოლოგიური ფობიების გამოვლინებას. ამგვარი განმარტება აღწერდა პერსონალურ დამოკიდებულებას, თუმცა არ გამოხატავდა ჰომოსექსუალთა მიმართ კოლექტიური დამოკიდებულების შინაარსს. გარდა ამისა, ტერმინის გამოყენება პერსონალურ დონეზეც გარკვეული კრიტიკის საგანია ფსიქოლოგებს შორის, რადგან ხშირ შემთხვევაში, იგი არ წარმოადგენს ფობიას წმინდა კლინიკური თვალსაზრისით (თუმცა არც გამორიცხავს მას).¹⁰ ტერმინმა სოციალური ფობიის შინაარსი გაცილებით გვიან შეიძინა და დღესდღეობით სწორედ ამ დატვირთვით გამოიყენება.

კოლექტიური დამოკიდებულების აღსაწერად ტერმინ „ჰეტეროსექსიზმის“ გამოყენება, რომელსაც „სექსიზმის“ და „რასიზმის“ ანალოგიური მნიშვნელობა ენიჭებოდა, მეცნიერებმა მოგვიანებით დაიწყეს. ინსტიტუციური რასიზმის მსგავსად, ჰეტეროსექსიზმი შეიძლება გაგებულ იქნეს, როგორც კულტურული იდეოლოგია, რომელიც გამყარებულია ინსტიტუციური პრაქტიკებით და ნეგატიურ გავლენას ახდენს სექსუალური უმცირესობის ჯგუფებზე იმისდა მიუხედავად, მჟღავნდება თუ არა ის წინასწარგანწყობების ან დისკრიმინაციის სახით ინდივიდუალურ დონეზე.¹¹

მესამე ტერმინი, „სექსუალური წინასწარგანწყობა“ (Herek, 2009) უფრო ზოგადია და სექსუალური ორიენტაციის საფუძველზე უარყოფითი დამოკიდებულების

აღწერისთვის გამოიყენება. ჰერეკის აზრით, ჰომოსექსუალებისა და ბისექსუალების მიმართ ჰეტეროსექსუალების უარყოფითი დამოკიდებულების სექსუალურ წინასწარგანწყობად განსაზღვრას რამდენიმე უპირატესობა გააჩნია. მათ შორის, წინასწარგანწყობათა სოციალურ-ფსიქოლოგიური კვლევის მდიდარი ტრადიციები, რომელიც შესაძლოა გამოყენებულ იქნას ანტიჰომოსექსუალური განწყობის ბუნებისა და გამოვლინების ფორმების შესწავლისას.

მეთოდოლოგია, რომელიც წინამდებარე კვლევაში გამოიყენეთ ლგბტი ადამიანების მიმართ დამოკიდებულებების შესასწავლად, ძირითადად სწორედ ჰერეკის (Herek, 2009) მიერ შემუშავებულ სექსუალური სტიგმისა და წინასწარგანწყობის კონცეპტუალურ ჩარჩოს ეფუძნება, რომელიც სამი კონსტრუქტისაგან შედგება: სექსუალური სტიგმა (სტიგმა, რომელიც უკავშირდება არაჰეტეროსექსუალურ ქცევას, იდენტობას, ურთიერთობას და ან ჯგუფს და ახდენს მათ სტიგმატიზაციას, „გაუფასურებას“), ჰეტეროსექსიზმი (იდეოლოგია, რომელიც ინსტიტუციური პრაქტიკების მეშვეობით ამყარებს სექსუალურ სტიგმას) და სექსუალური წინასწარგანწყობები (ნეგატიური დამოკიდებულება სექსუალური ორიენტაციის გამო).

სექსუალური წინასწარგანწყობის კოგნიტური წყაროების შესწავლისას მეცნიერები ძირითადად სამ საკითხზე ფოკუსირდებიან – სტერეოტიპები (ჰომო/ბისექსუალი ადამიანების შესახებ არსებული სტერეოტიპები ხშირად აკავშირებს ჰომოსექსუალობას სხვადასხვა დევიაციურ ქცევებთან, ახდენს ჯგუფის წევრთა დეჰუმანიზაციას. ზოგ შემთხვევაში მიაწერს

10 ჰომოფობიის გამოხატვის სიმძაფრისა და მისი მატარებლის იდენტობის მიხედვით, კლინიკოსები ანსხვავებენ ჰომოფობიის სხვადასხვა ფორმებს. ზემოხსენებული მიზეზის გამო, ისინი ხშირად ამ ფორმების აღსაწერად უფრო რბილ ტერმინს „ჰომონეგატივიზმს“ იყენებენ. ჰომონეგატივიზმის პირობითი კლასიფიკაცია კლინიკური თვალსაზრისით იყოფა როგორც ა) მსუბუქი ჰომონეგატივიზმი, როდესაც ინდივიდი უარყოფითად უყურებს ჰომოსექსუალებს, არ სურს მათთან ურთიერთობა; ბ) ჰომოაგრესია, როდესაც ნეგატიურ დამოკიდებულებას თან ახლავს აგრესიული ქცევა ჯგუფის წევრების მიმართ; გ) ინტერნალიზებული ჰომოფობია, როდესაც ჰომოსექსუალური ორიენტაციის ადამიანი ახდენს გარემოში არსებული ნეგატიური განწყობების ინტერნალიზაციას და განიცდის დისტრესს ამის გამო; დ) ჰომოფობია, როგორც შფოთვითი, ობსესიურ-ფობიური ან სხვა ფსიქიკური დარღვევის ერთ-ერთი ვარიანტი. ჰეტეროსექსუალი ადამიანების ერთ ნაწილს ტანჯავს შიში, ხომ არ არის ჰომოსექსუალი ან ხომ არ შეიძლება რომ „გახდეს“ ჰომოსექსუალი. ზოგს კი აქვს ირაციონალური შიში, რომ ჰომოსექსუალები რყენიან, ძალადობენ და ჰომოსექსუალებად აქცევენ მათ შვილებს. მ. ჭავჭავაძე. „კლინიკური სექსოლოგიის პროპედევტიკა“. თბილისი. 2014.

11 Herek, G. M. (2000). The Psychology of Sexual Prejudice. Current Directions in Psychological Science, Vol. 9, p. 20.

მათ სხვა გენდერის დამახასიათებელ ქცევას), ღირებულებები (კვლევებმა დაადასტურა, რომ არსებობს მჭიდრო კავშირი სექსუალურ წინასწარგანწყობებსა და ტრადიციულ წარმოდგენებს შორის სექსუალობაზე, გენდერულ როლებსა და ოჯახის სტრუქტურაზე) და ესენციალისტური შეხედულებები (პირველი კომპონენტი უკავშირდება წარმოდგენას იმის თაობაზე, რომ სექსუალური ორიენტაცია დისკრეტული კატეგორიაა და ჰომო და ჰეტეროსექსუალებს შორის განსხვავება ფუნდამენტურია, მეორე ეხება თეორიებს ჰომოსექსუალობის „მიზეზების“ შესახებ, მესამე – ორიენტაციის უცვლელობის რწმენა).

სექსუალური წინასწარგანწყობის ემოციური კომპონენტების თვალსაზრისით, ჯგუფის და/ან ჯგუფის წევრთა მიმართ არსებული ფობიების წყაროდ ხშირად განიხილავენ დაბალ თვითშეფასებას, არასრულფასოვნების კომპლექსსა და ფრუსტრაციას. კიმმელი ჰომოფობიას განსაზღვრავს როგორც მამაკაცის შიშს სხვა მამაკაცების მიმართ (ე.წ. დემასკულინიზაციის შიში). გრეგორი ჰერეკი (Herek, G. M., 1990) თვლის, რომ ინდივიდუალურ დონეზე გეებისა და ლესბოსელების მიმართ წინასწარგანწყობას ხშირად საფუძვლად უდევს ადამიანის სურვილი აიმაღლოს თვითშეფასება სხვა ადამიანის დამცირების ხარჯზე. გარდა ამისა, წინასწარგანწყობების შენარჩუნება გეებისა და ლესბოსელების მიმართ ზოგ ადამიანს ეხმარება მოახდინოს საკუთარი არაადეკვატურობის კომპენსირება და დაძლიოს შინაგანი კონფლიქტი. გეებისა და ლესბოსელების განტეგების ვაცად ქცევით, ზოგიერთი ჰეტეროსექსუალი ცდილობს გადალახოს საკუთარი არასრულფასოვნების გრძნობა. გეებსა და ლესბოსელებზე თავდასხმით, ეს ადამიანები საკუთარი გრძნობებისაგან დისტანცირებისათვის ამ გრძნობების პროექტირებას ახდენენ სხვაზე. ეს კი შეიძლება განვიხილოთ, როგორც ტიპური ფობიური რეაქცია.

მეცნიერები ბოლო დროს განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობენ ნეგატიურ წინასწარგანწყობებსა და აგრესიულ ქცევას და/ან დისკრიმინაციას შორის კავშირის კვლევას. ეს კავშირი არაა ცალსახა და ერთმნიშვნელოვანი. ნეგატიური წინასწარგანწყობები შესაძლოა არ ვლინდებოდეს ქცევაში, ან შესაძლოა ადა-

მიანს არ გააჩნდეს ძლიერი ნეგატიური განწყობა ჯგუფის მიმართ, მაგრამ სიძულვილის მანიფესტირებით ცდილობდეს დაამტკიცოს/გააძლიეროს მიკუთვნებულობა რომელიმე დომინანტურ სოციალურ ჯგუფთან. მაგ., ეკლესიის წარმომადგენელი, რომელიც ანათემას გადასცემს ჰომოსექსუალებს, ამით ამტკიცებს თავის რელიგიურ იდენტობას; მეორე ადამიანმა შეიძლება ბინძურად იხუმროს გეების ან ლესბოსელების შესახებ, რათა მეგობრების (ოჯახის წევრების, მეზობლების...) კეთილგანწყობა მოიპოვოს. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, ჰომოფობია ინდივიდუალურ დონეზე მჟღავნდება მაშინ, როდესაც ინდივიდის მოთხოვნები იკვეთება ჰომოსექსუალობის შესახებ კულტურულ იდეოლოგიურ შეხედულებებთან. ინდივიდისათვის ანტიჰომოსექსუალური განწყობის გამჟღავნებას მხოლოდ მაშინ აქვს აზრი, თუ მისი თვითაღქმა მჭიდროდაა დაკავშირებული ისეთი სოციალური ჯგუფის წევრობასთან, რომელიც უარყოფს ჰომოსექსუალებს/ჰომოსექსუალობას. (Herek, 1991).

ემპირიულმა კვლევებმა გამოავლინა სხვადასხვა დემოგრაფიული, ფსიქოლოგიური და სოციალური მახასიათებლები, რომლებიც გავლენას ახდენენ განწყობებზე ლესბოსელების, გეების, ბისექსუალი და ტრანს ადამიანების მიმართ. ჰომო/ბი/ტრანსფობიური განწყობების გამოვლინების ალბათობა უფრო მეტია იმ რესპონდენტებში, ვინც მიეკუთვნება მაღალ ასაკობრივ ჯგუფს, ნაკლებ განათლებულია, ცხოვრობს პატარა ქალაქებსა და სოფლებში, სადაც ნაკლები მრავალფეროვნებაა, ღრმად რელიგიურია და მიდრეკილია რელიგიური ფუნდამენტალიზმისკენ, აქვს კონსერვატიული პოლიტიკური შეხედულებები; რიგადულია ტრადიციული გენდერული ნორმების მიმართ, ახასიათებს ფსიქოლოგიური ავტორიტარიზმისა და დოგმატიზმის მაღალი დონე. ჯგუფის წევრებთან კონტაქტი, კონტაქტის სიხშირე, დისტანცია და ურთიერთობის გამოცდილება (პოზიტიური ან ნეგატიური) ასევე გავლენას ახდენს წინასწარგანწყობებზე. ამასთან, კვლევები ადასტურებს, რომ სხვადასხვა სახის წინასწარგანწყობებს შორის არსებობს მნიშვნელოვანი კორელაცია – ადამიანები, რომლებიც სექსიზმის და რასიზმის მაღალი დონით ხასიათდებიან ან უარყოფით დამოკიდებულებას გამოხატავენ ეთნიკური უმცირე-

სობების, იმიგრანტებისა და სხვა ცალკეული ჯგუფების მიმართ, დიდი ალბათობით, ნეგატიურად იქნებიან განწყობილი ლგბტი ადამიანების მიმართაც.

რაც შეეხება მაკრო-სოციალურ ფაქტორებს, რომლებიც გავლენას ახდენენ ჰომო/ბი/ტრანსფობიის ხარისხზე, დომინანტური კულტურის, წეს-ჩვეულებებისა და ტრადიციების გარდა, მნიშვნელოვანია ქვეყანაში მიმდინარე სოციალურ-ეკონომიკური, პოლიტიკური და დემოგრაფიული პროცესები. კონი (Kon, 2003) შემდეგნაირად აღწერს ამ მაკროსოციალურ ფაქტორებს: ტოლერანტობის ზოგადი დონე საზოგადოებაში; სექსიზმის, გენდერული და სექსობრივი შოვინიზმის დონე საზოგადოებაში; ტრადიციული იდეოლოგიის ხასიათი, განსაკუთრებით, რელიგია და მისი დამოკიდებულება სექსუალობასთან; საზოგადოების სექსუალური კულტურისა და განათლების ზოგადი დონე და სოციო-პოლიტიკური გარემო. ყველა ეს ფაქტორი დაკავშირებულია ერთმანეთთან, ისინი კომპლექსურად მოქმედებენ და საბოლოო ჯამში განაპირობებენ ჰომოფობიის დონეს როგორც ცალკეულ ინდივიდებში, ისე მცირე სოციალურ ჯგუფებსა თუ საზოგადოებაში მისი სოციალურ-ისტორიული განვითარების კონკრეტულ ეტაპზე. ჰომოფობიური დისკურსის ჩამოყალიბების თვალსაზრისით, კონი განსაკუთრებულად უსვამს ხაზს მედიისა და პოლიტიკოსების პასუხისმგებლობას.¹²

წინამდებარე კვლევა ფოკუსირებულია წინასწარგანწყობების შესწავლაზე. თუმცა, ანგარიში ასევე ფარავს ისეთ საკითხებს, როგორიცაა სოციო-კულტურული და პოლიტიკური გარემო, რომელიც ხელს უწყობს ჯგუფის მიმართ ნეგატიური განწყობების შენარჩუნებას/გაძლიერებას; პრაქტიკები, რომელშიც გამოიხატება ანტი ლგბტი განწყობები და მათი გავლენა ჯგუფზე (3.2 და 3.3 თავი).

3.2. ლგბტ ადამიანთა მდგომარეობის მოკლე მიმოხილვა ქვეყანაში

3.2.1. საკანონმდებლო ბაზა

ორ ზრდასრულ მამაკაცს შორის თანხმობის საფუძველზე ჰომოსექსუალური ქცევის დეკრიმინალიზაცია საქართველოში 2000 წელს მოხდა. ამას მოჰყვა სხვა საკანონმდებლო ცვლილებები, რომლის მიხედვითაც აიკრძალა დისკრიმინაცია სექსუალური ორიენტაციისა და გენდერული იდენტობის საფუძველზე საზოგადოებრივი თუ პირადი ცხოვრების სხვადასხვა სფეროში. დღესდღეობით, დისკრიმინაციის ამკრძალავი ნორმები ასახული და გამყარებულია ქვეყნის კონსტიტუციითა და მოქმედი კანონმდებლობით. კანონში „დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ“, რომელიც 2014 წლის 7 მაისს შევიდა ძალაში, დისკრიმინაციის აკრძალვის საფუძველთა შორის ექსპლიციტურადაა მითითებული „სექსუალური ორიენტაცია, გენდერული იდენტობა და გამოხატვა“.¹³

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის მიხედვით, რასობრივი, ეროვნული, ეთნიკური ან ენობრივი ნიშნით შეუწყნარებლობის საფუძველზე ჩადენილი დანაშაული დამამძიმებელ გარემოებაში ჩადენილ დანაშაულად ითვლებოდა. 2012 წლის 27 მარტს საფუძველთა ჩამონათვალს დაემატა პირის სექსუალური ორიენტაცია და გენდერული იდენტობა. შრომის კანონთა კოდექსი პირდაპირ კრძალავს დისკრიმინაციას როგორც სქესის, ისე – სექსუალური ორიენტაციის საფუძველზე (აკრძალვის საფუძველებში გენდერული იდენტობა მითითებული არაა).¹⁴ სექსუალური ორიენტაცია, როგორც დისკრიმინაციის აკრძალვის საფუძველი, ფიგურირებს საქართველოს კანონში ჯანმრ-

12 კონი რუსეთის გამოცდილებაზე დაყრდნობით მსჯელობს, სადაც ეკლესია არ წარმოადგენს ისეთივე მძლავრ და გავლენიან ინსტიტუციას როგორც საქართველოში. ამასთან, რაკი დეპათოლოგიზაციის პროცესი უკვე დასრულებულია ქვეყანაში, ის არც ფსიქოლოგებს/ფსიქიატრებს განიხილავს როგორც აგენტებს.

13 საქართველოს კანონი დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ. მუხლი 1.

14 საქართველოს შრომის კოდექსი. მუხლი 2(3).

თელობის დაცვის შესახებ.¹⁵ საქართველოს კანონი „პაციენტთა უფლებების“ შესახებ, ასევე, კრძალავს პაციენტთა დისკრიმინაციას რაიმე ნიშნით¹⁶. 2014 წელს მიღებული ადამიანის უფლებათა შვიდწლიანი სტრატეგია (2014-2020) და ორწლიანი სამოქმედო გეგმა (2014-15) ასევე მოიცავს სექსუალურ ორიენტაციასთან/გენდერულ იდენტობასთან დაკავშირებულ საკითხებს. მიუხედავად შესამჩნევი პროგრესისა, საკანონმდებლო დონეზე კვლავაც რჩება ხარვეზები, რაც მნიშვნელოვნად ზღუდავს ლგბტ ადამიანების თავისუფლებასა და უფლებებს, მაგ., გენდერის სამართლებრივი აღიარების საკითხი, რომელიც სასიცოცხლო მნიშვნელობისაა ტრანსგენდერი ადამიანებისთვის.

3.2.2. სიძულვილით მოტივირებული დანაშაული

სისხლის სამართლის კოდექსში განხორციელებული ცვლილების მიუხედავად, რომელიც დამამძიმებელ გარემოებად მიიჩნევს სექსუალური ორიენტაციის/გენდერული იდენტობის საფუძველზე ჩადენილ დანაშაულს, სახელმწიფოში დღემდე არ არსებობს სოგი-ის საფუძველზე ჩადენილ დანაშაულებათა ოფიციალური სტატისტიკა. უფლებადამცველი ორგანიზაციების მიერ დოკუმენტირებული ქეისებისა და ჩატარებული კვლევების საფუძველზე გამოვლენილი სურათის ფონზე, ცხადი ხდება, რომ სიძულვილით მოტივირებული დანაშაულის ამკრძალავი სისხლისსამართლებრივი ნორმები პრაქტიკაში არ მუშაობს.¹⁷

2012 წელს WISG-ის მიერ ლგბტ ჯგუფში ჩატარებულმა დისკრიმინაციის კვლევამ აჩვენა, რომ გამოკითხულთა 32%-ს ბოლო ორი წლის მანძილზე ერთხელ

მაინც განუცდია ფიზიკური, 89,93%-ს კი ფსიქოლოგიური ძალადობა. 134 რესპონდენტიდან, რომელსაც ფსიქოლოგიური ძალადობა განუცდია, 73.13%-ს მსგავსი ფაქტები გადახდომია სამჯერ ან მეტჯერ, 13.43%-ს – ორჯერ, ხოლო 13.43%-ს – ერთხელ. კვლევაში მონაწილე ნ-ივე რესპონდენტმა, რომელიც 16-18 წლამდე ასაკის კატეგორიას მიეკუთვნებოდა, აღნიშნა, რომ სკოლაში ხშირად გამხდარა ბულინგის მსხვერპლი.¹⁸ იმ 48 რესპონდენტიდან, ვინც ფიზიკური ძალადობის მსხვერპლი გამხდარა, 73%-ს არასდროს მიუმართავს პოლიციისთვის. მიზეზებს შორის ისინი ასახელებენ პოლიციის არაეფექტურობას (21,62%), შიშს, რომ პოლიციას ჰომოფობიური რეაქცია ექნება (29,73%); 21,62%-მა კი ინციდენტი არასაკმარისად სერიოზულად ჩათვალა იმისათვის, რომ პოლიციაში განეცხადებინა. მათ შორის, ვინც პოლიციას მიმართა, 46,15% უკმაყოფილოა ამ გადაწყვეტილებით, რადგან პოლიცია ჰომოფობიურად იქცეოდა, 30% ამბობს, რომ პოლიციის რეაქცია მეგობრული იყო, 23,08%-მა კი განაცხადა, რომ მათ ნეიტრალურად მოექცნენ.¹⁹

2013 წელს, არასამთავრობო ორგანიზაცია „იდენტობას“ მიერ ჩატარებული კვლევა გეი, ბისექსუალ მამაკაცებსა და ტრანსგენდერებთან, აჩვენებს, რომ შეკითხვაზე „გამხდარხართ თუ არა ფიზიკური ძალადობის მსხვერპლი ბოლო ორი წლის მანძილზე“, 109-დან 48 რესპონდენტმა დადებითად უპასუხა. მათგან, 36-მა ადამიანმა განაცხადა, რომ არასოდეს მიუმართავს პოლიციისთვის.²⁰

2015 წელს, WISG-მა დაასრულა მუშაობა ლგბ პირთა საჭიროებების კვლევაზე ჯანმრთელობის სფეროში.²¹ კითხვარი ასევე მოიცავდა ინფორმაციას ფიზიკური

15 იხ. მე-6 მუხლის პირველი პუნქტი.

16 საქართველოს კანონი „პაციენტის უფლებების“ შესახებ. მუხლი 6. აქვე უნდა ითქვას, რომ ზემოაღნიშნული წარმოადგენს ფუნდამენტურ პრინციპს და მისმა დარღვევამ, გარკვეულ შემთხვევებში, შეიძლება, გამოიწვიოს სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობა (სსკ. 142-ე მუხლი).

17 ლგბტ ადამიანთა მდგომარეობა საქართველოში. WISG. თბილისი. 2012.

18 იგივე.

19 იგივე.

20 Social being of Gay, bisexual and transgender men; Identoba; 2013.

21 ე.აღდგომელაშვილი. „ლგბ ჯგუფის საჭიროებები ჯანმრთელობის დაცვის სფეროში“. WISG. თბილისი. 2015.

და ფსიქოლოგიური ძალადობის გამოცდილების შესახებ. კვლევამ აჩვენა, რომ გამოკითხულთა 20%-ს აქვს ფიზიკური, ხოლო 68%-ს ფსიქოლოგიური ძალადობის გამოცდილება. 2012 წელთან შედარებით, იმატა იმ პირთა რაოდენობამ, რომლებიც 3-ჯერ ან მეტჯერ გამხდარან ძალადობის მსხვერპლი. მათ შორის, ვინც ფიზიკური ძალადობის მსხვერპლი ყოფილა, მხოლოდ 30%-მა მიმართა პოლიციას (20%-მა უფლებადამცველ ორგანიზაციას), ფსიქოლოგიური ძალადობის თაობაზე კი დაზარალებულთა მხოლოდ 4,4% მოიქცა ასე (უფლებადამცველ ორგანიზაციას იმავე რაოდენობის დაზარალებულმა მიმართა).

ფიზიკური ძალადობის შემთხვევაში, რესპონდენტები პოლიციისთვის მიუმართაობის მთავარ მიზეზად პოლიციის არაეფექტურობას, უნდობლობას, ქამინგაუთის შიშსა და დროის არქონას ასახელებენ. უმეტესობამ არ იცოდა, რომ შეეძლო უფლებადამცველი ორგანიზაციებისთვის მიემართა და მიეღო შესაბამისი სერვისი (მხოლოდ 1 რესპონდენტი აღმოჩნდა, რომელიც თვლის, რომ უფლებადამცველი ორგანიზაციებისთვის მიმართვა არაეფექტურია). ფსიქოლოგიური ძალადობის შემთხვევაში, დაზარალებულთა 72,1% თვლის, რომ ფსიქოლოგიური ძალადობის ცალკეული შემთხვევები არ წარმოადგენს „სერიოზულ“ მიზეზს, იმისათვის, რომ მიმართოს პოლიციას ან უფლებადამცველ ორგანიზაციას.

წინა წლებთან შედარებით, იმატა ძალადობამ ლბ ქალების მიმართ. ფიზიკური ძალადობის გამოცდილების სიხშირის მიხედვით, ლბ ჯგუფის წარმომადგენელთა რაოდენობა, ვინც სამჯერ ან მეტჯერ გამხდარა ძალადობის მსხვერპლი, ბევრად აღემატება გბ ჯგუფში იგივე გამოცდილების მქონე კაცების რაოდენობას (შესაბამისად, 36% ლბ ქალებისათვის და 22%, გბ ჯგუფისათვის). ეს იმაზე მიგვანიშნებს, რომ ქალები უფრო მონყვლადები არიან ფიზიკური ძალადობის ციკლის მიმართ.

ფიზიკური ძალადობის მსხვერპლთა 50% არ იცნობს/არ იცნობდა თავდამსხმელს. 20%-მა აღნიშნა,

რომ ოჯახის წევრების მხრიდან გახდნენ ძალადობის მსხვერპლი. დანარჩენი 30% გადანაწილდა პარტნიორზე, მეგობრის პარტნიორზე, პოლიციელზე, თანამშრომელზე და სხვ. შესაბამისად არის გადანაწილებული თავდასხმის ადგილებიც – პირველ ადგილზეა საჯარო ადგილები, როგორიცაა ქუჩა, პარკი, ბაღი – 60% და სახლი – 30%. ყველა მათგანს, ვინც თავდასხმის ადგილად სახლს ასახელებს, ფიზიკური ძალადობის გამოცდილება სამჯერ ან მეტჯერ აქვს, რაც იმის მიმანიშნებელია, რომ ეს ადამიანები პერმანენტული ძალადობის ქვეშ იმყოფებიან ოჯახის წევრების მხრიდან.

როგორც 2012, ისე 2014 წელს ტრანსგენდერ ადამიანებთან ჩაღრმავებულმა ინტერვიუებმა აჩვენა, რომ მათი უმრავლესობა სისტემატურად არის ფსიქოლოგიური ძალადობის მსხვერპლი. ძალადობა, შეიძლება, მომდინარეობდეს როგორც უცხო ადამიანების მხრიდან, ისე ოჯახის წევრებისა და მეგობრებისგან. ზენოლა, რომელსაც საზოგადოების მხრიდან განიცდიან, მუდმივია და განსაკუთრებით მწვავე ფორმებს იძენს, თუკი ტრანსგენდერი ინდივიდი ვერ ახერხებს (ან არ სურს) ჩვენს კულტურაში მიღებული ორი (ქალის და კაცის) გენდერული როლიდან რომელიმე „სრულყოფილად“ აითვისოს. ხშირია ასევე შემთხვევები, როდესაც ძალადობისა და დისკრიმინაციის თავიდან ასაცილებლად ტრანსგენდერ ადამიანებს უწევთ, ყოველდღიურ ცხოვრებაში წარმოჩინდნენ იმ გარეგნობითა და სოციალური როლით, რომელიც არ შეესაბამება მათ გენდერულ თვითაღქმას. ეს განსაკუთრებით ეხებათ ტრანსგენდერ ქალებს, რომლებიც ტრანსგენდერ კაცებთან შედარებით, უფრო ხილვადები არიან საზოგადოებისათვის.²²

ფსიქოლოგიურ ძალადობას კიდევ უფრო ფართო მასშტაბები აქვს. როგორც 2012, ისე 2014 წელს გამოკითხული რესპონდენტების სრული უმრავლესობა ადასტურებს, რომ ამა თუ იმ ფორმით განიცდის ფსიქოლოგიურ ძალადობას როგორც უცხო ადამიანების, ისე ოჯახის წევრების, პარტნიორებისა და მეგობრების მხრიდან.²³

22 ლგბტ ადამიანთა მდგომარეობა საქართველოში. WISG. თბილისი. 2012.

23 6. გვინიშვილი. „ტრანსგენდერი ადამიანების მდგომარეობა საქართველოში“. WISG. თბილისი. 2014.

3.2.3. შეჩვენებისა და გამოხატვის თავისუფლება

მშვიდობიანი აქციის ჩატარების უფლებით სარგებლობისათვის სათანადო პირობების შექმნა სახელმწიფოს პოზიტიურ ვალდებულებას წარმოადგენს. მსგავსი მსვლელობის წინააღმდეგ ჩადენილი სამართალდარღვევა კი სწრაფ და ადეკვატურ რეაგირებას მოითხოვს.

ამ მხრივ, არსებობს როგორც ნეგატიური, ისე პოზიტიური გამოცდილება. 2012 წლის 17 მაისს პოლიციამ ვერ შეძლო მშვიდობიანი დემონსტრანტების მესამე მხარის მიერ განხორციელებული ძალადობისაგან დაცვა. რაც შეეხება 2012 წლის 17 მაისს აქციის მონაწილეებზე თავდასხმას, მას არ მოჰყოლია სათანადო რეაგირება სახელმწიფოს მხრიდან.²⁴

მიუხედავად 2012 წლის გამოცდილებისა და რიგი პრევენციული ღონისძიებების გატარებისა (შინაგან საქმეთა სამინისტროს წარმომადგენლებმა გამართეს რამდენიმე შეხვედრა როგორც აქციის, ისე კონტრაქციის ორგანიზატორებთან, შემუშავდა აქციის მონაწილეთა უსაფრთხო ევაკუაციის გეგმა და ა.შ.), 2013 წლის 17 მაისის აქციაზე სახელმწიფომ ვერ შეძლო განხორციელებინა პოზიტიური ვალდებულება შეკრებისა და მანიფესტაციის უფლების განხორციელებასთან დაკავშირებით. კონტრ-დემონსტრანტებმა გაარღვიეს პოლიციის კორდონი და სიტუაცია უმართავი გახდა. პოლიციამ აქციის მონაწილეთა ევაკუაცია დაიწყო. თუმცა, ერთი ავტობუსი თავისუფლების მოედანზე და მიკროავტობუსი ვაჩნაძის ქუჩაზე კონტრაქციის მონაწილეებმა ალყაში მოაქციეს. კონტრ-დემონსტრანტებმა ჩაატარეს მიკროავტობუსის ფანჯრები, ცდილობდნენ შიგნით შეღწევას (ერთ ადამიანს თავი ჰქონდა გატეხილი, სამს – ტვინის შერყევა, ხოლო დანარჩენებს – სხვადასხვა სახის ფიზიკური დაზიანებები). ეს-

როდენ ქვებსა და სხვადასხვა ნივთებს, აყენებდნენ ფიზიკურ და სიტყვიერ შეურაცხყოფას. პატრულის დახმარებით მიკროავტობუსი გაარიდეს აქციის ადგილს. ამ პერიოდში დაფიქსირდა რამდენიმე შემთხვევა, როდესაც კონტრაქციის მონაწილეებმა სცემეს ადამიანები, რომლებიც მათ ლგბტ პირებად მიიჩნიეს. მაგ., იმავე საღამოს სუპერმარკეტ „სმარტის“ წინ სასტიკად სცემეს 2 გოგონასა და 2 ბიჭს. 2013 წლის 17 მაისს აქციის დარბევისას ოფიციალური მონაცემებით დაშავდა 28 ადამიანი. მომდევნო დღეებში გახშირდა თავდასხმა ლგბტ ჯგუფის წარმომადგენლებზე. როგორც „ქალთა ინიციატივების მხარდამჭერმა ჯგუფმა“ (WISG), ისე ორგანიზაცია „იდენტობამ“ დოკუმენტურად ასახეს ძალადობის გახშირებული ფაქტები ლგბტ ჯგუფის წევრებზე 17 მაისის მომდევნო დღეებში.

2013 წლის 17 მაისს მომხდარ ძალადობას არაერთგვაროვანი შეფასება მოჰყვა პოლიტიკოსთა მხრიდანაც.²⁵ ცალკეული პოლიტიკოსების მკაცრი განცხადებების ფონზე, რომელთაც დაგმეს 17 მაისის მომხდარი ძალადობა, პარლამენტართა ერთი ნაწილი განაგრძობდა ღია ჰომოფობიური განცხადებების გავრცელებას და აქციის ორგანიზატორთა დადანიშნულებას ძალადობის „პროვოცირებაში“. ²⁶ პოლიტიკოსთა ერთი ნაწილი, რომელიც თავიდანვე გაუმართლებლად მიიჩნევდა ასეთი აქციის ჩატარებას, შეფასებისას აპელირებდა კულტურულ, ტრადიციულ და რელიგიულ ფასეულობებზე.

2014 წელს, საქართველოს მართლმადიდებლურმა ეკლესიამ, 17 მაისს დაანესა ოჯახის სიმტკიცის დღე და სხვა ღონისძიებებთან ერთად, ქალაქის ცენტრალურ ქუჩაზე მასობრივი მსვლელობა დააანონსა. უსაფრთხოების გარანტიების არარსებობის გამო, 2014 წელს, ლგბტ და უფლებადამცველმა ორგანიზაციებმა უარი თქვეს 17 მაისს ჰომოფობიის წინააღმდეგ რაიმე მასშტაბური საჯარო აქციის ორგანიზებაზე.

²⁴ ლგბტ ადამიანთა მდგომარეობა საქართველოში. WISG. თბილისი. 2012.

²⁵ „ჰომოფობიასთან ბრძოლის მსოფლიო დღე საქართველოში ჰომოფობიით აღნიშნეს“. 24 საათი 18.05.2013.

²⁶ იხ. მაგ., საპარლამენტო უმრავლესობის ლიდერის ჰომოფობიური განცხადებები 17 მაისს. ნეტგაზეთი. 17.05.2013

2015 წლის 17 მაისს, ხელისუფლებამ უსაფრთხოების განსაკუთრებული ზომები მიიღო და ლგბტ აქტივისტებმა და მხარდამჭერებმა მოახერხეს IDAHO-ს დღის აღნიშვნა. გაიმართა სამი პარალელური აქცია ქალაქის სხვადასხვა ადგილას. მიუხედავად იმისა, რომ აქციები შეზღუდული იყო დროსა და სივრცეში, წინა წლების გამოცდილების გათვალისწინებით, სახელმწიფოს ამგვარი ძალისხმევა პოზიტიურად უნდა შეფასდეს.

3.2.4. გენდერის სამართლებრივი პოლიტიკა

დამკვიდრებული პრაქტიკის მიხედვით, სავალდებულოა შეუქცევადი სტერილიზაციის, ჰორმონული მკურნალობისა და წინასწარი ქირურგიული პროცედურების გავლა, რათა პირმა ახალი პირადობის დამადასტურებელი საბუთების მიღება შეძლოს. მხოლოდ სქესის კვლავმინიჭების პროცედურის სრულად გავლის შემთხვევაში პირს გააჩნია უფლება, ოფიციალურ დოკუმენტებში შეიცვალოს მონაცემები სქესის შესახებ.²⁷ მეტიც, პირადობის ახალ მოწმობებში მითითებულია სქესი, რაც კიდევ უფრო ამძიმებს ტრანსგენდერი პირების მდგომარეობას, განსაკუთრებით, იმ ადამიანებისას, ვინც ტრანზიციის პროცესში იმყოფება (პროცედურას წელიწადნახევრიდან ორ წლამდე დრო სჭირდება. ხშირად, ეს პერიოდი კიდევ უფრო ხანგრძლივდება სერვისებზე ფინანსური ხელმიუწვდომლობის გამო). სქესის შესახებ ჩანაწერის შეუსაბამობა ადამიანის გენდერულ თვითგამოხატვასთან, გარდა პირადი დისკომფორტისა, ხშირად ხდება ტრანსგენდერი ადამიანების დისკრიმინაციის საფუძველი შრომით ურთიერთობებში და იმ სახელმწიფო და კერძო დაწესებულებებში, სადაც პირადობის დამადასტურებელი დოკუმენტების წარდგენაა საჭირო.

საქართველოში არსებული პრაქტიკა, რომელიც გულისხმობს გენდერის სამართლებრივი აღიარებისა და სამედიცინო ტრანზიციის პროცესის ერთმანეთზე მიბმას, მნიშვნელოვან პრობლემებს ქმნის ადამიანის უფლებათა თვალსაზრისით. ტრანსგენდერობის ფართო სპექტრის იგნორირების გამო (სამედიცინო ჩარევის თვალსაზრისით, პროცესი შეიძლება, მოიცავდეს მხოლოდ მცირე მასშტაბის ჩარევას, თერაპიას, ისევე, როგორც სქესის კვლავმინიჭების ქირურგიულ ოპერაციას) ადამიანებს უწევთ არჩევანის გაკეთება არასასურველ და საჭიროებას მოკლებულ სამედიცინო ჩარევებსა და გენდერის სამართლებრივ აღიარებას შორის.²⁸

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ მიუხედავად იმისა, რომ ჰომოსექსუალობა 1990 წელს ამოიღეს დაავადებათა საერთაშორისო კლასიფიკაციიდან, ჯანდაცვის სფეროს ცალკეული წარმომადგენლები და არსებული სახელმძღვანელოები ჰომოსექსუალობას განიხილავენ, როგორც პრობლემას, რომელიც სამედიცინო ჩარევას საჭიროებს.²⁹ მაშინ, როცა სქესის, გენდერისა და გენდერული იდენტობის გამიჯვნა საკვანძო საკითხს წარმოადგენს ტრანსსპეციფიკური საკითხების დებათოლოგიზაციის პროცესში, კლასიფიკატორის ქართულენოვან გამოცემებსა და სახელმძღვანელოებში დღემდე პრობლემად რჩება სქესისა და გენდერის ტერმინოლოგიური აღრევები, რაც ნათლად აჩვენებს, თუ რამდენად პრობლემურია გენდერულ იდენტობასთან დაკავშირებული საკითხების არტიკულაცია ჩვენს აკადემიურ სივრცეში.³⁰

27 საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს საპასუხო წერილი. N. 26948, თარიღი: 26.06.2012.

28 ე. აღდგომელაშვილი, ნ. გვიანიშვილი, ც. რატიანი, თ. თოდუა. „ტრანსგენდერ ადამიანთა საჭიროებები ჯანმრთელობის დაცვის სფეროში“. საჯარო პოლიტიკის დოკუმენტი. WISG. თბილისი. 2015.

29 საქართველოს შრომის, ჯანდაცვის და სოციალური უზრუნველყოფის სამინისტროს საპასუხო წერილში (N.01/27507, თარიღი: 15.05.2012) მითითებული იყო, რომ სამინისტრო გეგმავდა სათანადო ცვლილებების შეტანას პოსტ-სადიპლომო სასწავლო პროგრამებში, თუმცა, ეს ცვლილებები დღემდე არ განხორციელებულა.

30 ე. აღდგომელაშვილი, ნ. გვიანიშვილი, ც. რატიანი, თ. თოდუა. „ტრანსგენდერ ადამიანთა საჭიროებები ჯანმრთელობის დაცვის სფეროში“. საჯარო პოლიტიკის დოკუმენტი. WISG. თბილისი. 2015.

3.2.5. ჯანდაცვა

„ლგბტ პაციენტების მიმართ სამედიცინო პერსონალის ცოდნის, დამოკიდებულებისა და პრაქტიკის“ კვლევამ, რომელშიც 352-მა რესპონდენტმა მიიღო მონაწილეობა, აჩვენა, რომ გამოკითხულთა 13.8% თვლის, რომ ბისექსუალი არის „ადამიანი, რომელსაც „ორმაგი“ ბიოლოგიური სქესი აქვს (მაგ., გენეტიკური, ჰორმონალური თუ ანატომიური მახასიათებლების გამო)“; ტრანსგენდერის სწორი დეფინიციის შერჩევა გამოკითხულ პირთა მხოლოდ 73.8%-მა შეძლო.³¹ ამასთან, რესპონდენტთა 15,1% თვლის, რომ ტრანსგენდერი/ტრანსსექსუალი არის „თავისუფალი სექსის მიმდევარი ადამიანი, რომელიც ურთიერთობს ერთდროულად სხადასხვა სქესის რამდენიმე პარტნიორთან“. კვლევაში მონაწილეთა 39,3% მიიჩნევს, რომ ჰომოსექსუალობა არ არის დაავადება, რომლისგან განკურნებაც შესაძლებელია; მონაწილეთა ნახევარზე მეტი ეთანხმება ამ მოსაზრებას, ან არ აქვს ჩამოყალიბებული პოზიცია: 27,7% თვლის, რომ ჰომოსექსუალობის განკურნება შესაძლებელია, ხოლო 33,0%-მა არ იცის, შესაძლებელია, თუ არა ჰომოსექსუალობისგან „განკურნება“.

WISG-ის მიერ 2015 წელს ჩატარებულმა კვლევამ ასევე აჩვენა, რომ სამედიცინო სერვისის მომწოდებელთა ცოდნა სექსუალური ორიენტაციის/გენდერული იდენტობის/ ტრანსგენდერობის შესახებ, ისევე როგორც ინფორმირებულობა ლგბტ ჯგუფის საჭიროებებზე

ჯანმრთელობის სფეროში, საკმაოდ მწირია. ამგვარი მდგომარეობა, თავის მხრივ, გავლენას ახდენს ჯანმრთელობის უმაღლესი სტანდარტის ხელმისაწვდომობაზე ლგბტ ჯგუფის წარმომადგენელთათვის.³²

არაერთი კვლევა ადასტურებს, რომ მარგინალიზაცია, სტიგმა და უმცირესობათა სტრესი, სხვა სოციალურ და ეკონომიკურ ფაქტორებთან ერთად, მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს როგორც ლგბტ ადამიანების ჯანმრთელობის ზოგად მდგომარეობასა და კეთილდღეობაზე, ისე – ჯანდაცვის სერვისებით სარგებლობასა და მიმართვიანობაზე სპეციალისტებთან. ისინი „რეაგირებენ ასეთ არასათანადო მოპყრობაზე სამედიცინო დახმარების მიღების გადადებით, ან მაღავენ თავიანთ სექსუალურ ორიენტაციას და ამის გამო, შესაძლოა, არასწორი დიაგნოზის დასმის საფრთხე შეექმნათ“.³³ ჰომოფობია, უცოდინრობა და შიში არამხოლოდ ჯანდაცვის ხელმისაწვდომობას, არამედ გამოკვლევის პროცესსაც აფერხებს,³⁴ რაც უფრო აძლიერებს არასათანადო მოპყრობის ციკლს.³⁵ ლგბტ ჯგუფის საჭიროებები ჯანდაცვის სფეროში არ არის გამოკვლეული და შესწავლილი, შესაბამისად, არ აისახება ჯანდაცვის სფეროში არსებულ სამოქმედო გეგმებსა და სტრატეგიებში.³⁶

ხარისხიანი სამედიცინო მომსახურების მიღების უფლება, რომელიც საქართველოში რეგულირდება როგორც საკანონმდებლო დონეზე, ისე – ქვეყანაში მოქმედი ეთიკური და სამედიცინო სტანდარტებით, გან-

31 ლ. სერებრიაკოვა. „ლესბოსელი, გეი, ბისექსუალი და ტრანსგენდერი პაციენტების მიმართ სამედიცინო პერსონალის ცოდნის, დამოკიდებულებისა და პრაქტიკის კვლევა“. თბილისი. 2015.

32 გამოკითხვამ აჩვენა, რომ რანდომიზაციის გზით შერჩეულ ჯანდაცვის მუშაკებს (ერთი რესპონდენტის გამოკლებით) უმეტესობა ვერ მიჯნავს სექსუალურ ორიენტაციასა და გენდერულ იდენტობას ერთმანეთისაგან. განსაკუთრებით უჭირთ ტრანსგენდერობის დეფინიცია. მაგ., ერთ-ერთი რესპონდენტი, ტრანსგენდერობას განმარტავს როგორც „თანასწორობას ქალსა და მამაკაცს შორის“. ე. ალდომელაშვილი. „ლგბტ ჯგუფის საჭიროებების კვლევა ჯანმრთელობის დაცვის სფეროში“. ჩალრმავებული ინტერვიუები ჯანდაცვის სპეციალისტებთან. ტექნიკური ანგარიში. WISG, 2014.

33 იქვე.

34 Dean L, et al., „ლესბოსელი, გეი, ბისექსუალი და ტრანსგენდერი პირების ჯანმრთელობა: მიგნებები და პრობლემები“ გეი და ლესბოსელ ექიმთა ასოციაციის ჟურნალი (2000) 101. იხ. ასევე, Boucai MD, „სამართლებრივი დაცვის საშუალება ჰომოფობიის წინააღმდეგ: პრობლემის გადაჭრის ძიება ჯანმრთელობის საერთაშორისო უფლებებში“, ჯორჯიის გენდერისა და სამართლის ჟურნალი 21 (2005).

35 გზამკვლევი ჯანმრთელობისა და ადამიანის უფლებათა საკითხებზე. „ღია საზოგადოება – საქართველო“. 2014.

36 მაგ., საქართველოს ჯანმრთელობის დაცვის 2011-2015 წწ. სახელმწიფო სტრატეგიაში, სადაც აქცენტი კეთდება სხვადასხვა მონყვლაზე ჯგუფებზე, არ ითვალისწინებს/არ აღიარებს ლგბტ ჯგუფის, განსაკუთრებით კი ტრანსგენდერ ადამიანთა სოციალურ და ტრანსსპეციფიკურ ჯანმრთელობასთან დაკავშირებულ საჭიროებებს.

საკუთრებით ირლევება ტრანსგენდერთა შემთხვევაში: მიუხედავად იმისა, რომ ტრანსსპეციფიკური სამედიცინო სერვისები ხელმისაწვდომია საქართველოში (არ იგულისხმება ფინანსური ხელმისაწვდომობა), დღემდე არ არსებობს კლინიკური გაიდლაინი, რომელშიც გაწერილი იქნებოდა ტრანზიციასთან დაკავშირებული სადიაგნოზო და სამკურნალო ღონისძიებები.³⁷

ამასთან, სქესის კვლავმინიჭებასთან დაკავშირებული სამედიცინო პროცედურები, მისი მაღალი სოციალური მნიშვნელობის მიუხედავად, არ არის წარმოდგენილი არც ერთ სამართლებრივ აქტში. საქართველოში არსებული სიღარიბისა და უმუშევრობის დონის გათვალისწინებით, ბევრისათვის სქესის კვლავმისანიჭებლად აუცილებელი პროცედურებისათვის საჭირო ხარჯები შეიძლება ფინანსურად ხელმიუწვდომელი იყოს.³⁸ თუ გავითვალისწინებთ, რომ ტრანსგენდერ ადამიანთა უმეტესობა სერიოზულ პრობლემებს აწყდება დასაქმების სფეროში პირადობის დამადასტურებელ დოკუმენტებში მათი გენდერის შეუსაბამო ჩანაწერის არსებობის გამო (რაც, დღეს არსებული პრაქტიკიდან გამომდინარე, ტრანზიციის პროცესის სრულ გავლას ითვალისწინებს) და ხშირად იძულებულია, დათანხმდეს დაბალანზალურებად და არაკვალიფიციურ სამუშაოზე, მათთვის ფინანსურად ხელმიუწვდომელი რჩება ტრანზიციისათვის

საჭირო პროცედურები.³⁹ ამგვარად, იკვრება ერთგვარი მანკიერი წრე, რომლიდან თავის დაღწევაც საკმაოდ ძნელია შესაბამისი რეგულაციების ან სახელმწიფოს მხრიდან სპეციალური ზომების გატარების გარეშე.⁴⁰

3.2.6. ბანათლება

უნდა აღინიშნოს, რომ განათლების სისტემაში დღეს არსებული რეალური მდგომარეობა როგორც გარემოს, ისე სწავლების პროცესისა და ცოდნის თვალსაზრისით მნიშვნელოვნად განსხვავდება საკანონმდებლო საგან. განსაკუთრებით, როცა საქმე სექსუალურ ორიენტაციასთან/გენდერულ იდენტობასთან დაკავშირებულ საკითხებსა და ლგბტ მოზარდებს ეხება. დღემდე არ ჩატარებულა სასკოლო სახელმძღვანელოების დეტალური ანალიზი, რომელიც საშუალებას მოგვცემდა, გვეჩვენებინა, რამდენად თავისუფალია სასწავლო მასალები ჰომოფობიური სტერეოტიპებისაგან, მოიცავს თუ არა ადეკვატურ ინფორმაციას სექსუალური ორიენტაციის/გენდერული იდენტობის შესახებ და ა.შ. სახელმწიფო ანგარიშებში მითითებულია, რომ სასკოლო სახელმძღვანელოები თავისუფალია სტერეოტიპებისაგან და გენდერულად სენსიტიური.⁴¹ თუმცა, კვლევები სხვა სურათს აჩვენებს.⁴²

37 ე. აღდგომელაშვილი, ნ. გვიანიშვილი, ც. რატიანი, თ. თოდუა. „ტრანსგენდერ ადამიანთა საჭიროებები ჯანმრთელობის დაცვის სფეროში“. საჯარო პოლიტიკის დოკუმენტი. WISG. თბილისი. 2015.

38 ტრანსგენდერთა საჭიროებების კვლევის მასალები ჯანმრთელობის დაცვის სფეროში. „იდენტობა“. 2012.

39 მაგ. 2014 წელს, ჩვენს მიერ გამოკითხული 14 რესპონდენტიდან ხუთი თვითდასაქმებულია, 4 – უმუშევარი, 5 – სრულ განაკვეთზეა დასაქმებული. დასაქმებულთაგან, სამი რესპონდენტის შემოსავალი 300-დან 700 ლარამდეა, ოთხის 700-დან 1000 ლარამდე, ორის 100-დან 300-მდე, ერთის – 500-700 ლარის ფარგლებში მერყეობს, ერთის 100 ლარზე ნაკლებია. ნ. გვიანიშვილი. „ტრანსგენდერი ადამიანების მდგომარეობა საქართველოში“. WISG. თბილისი. 2014.

40 ე. აღდგომელაშვილი, ნ. გვიანიშვილი, ც. რატიანი, თ. თოდუა. „ტრანსგენდერ ადამიანთა საჭიროებები ჯანმრთელობის დაცვის სფეროში“. საჯარო პოლიტიკის დოკუმენტი. WISG. თბილისი. 2015.

41 „The school education material is age and gender sensitive, in no way promoting the negative gender stereotypes in school textbooks at the primary school level. The Ministry of Education and Science is involved in the major school textbook reform currently, ensuring the education based on the principle of gender equality“.. Consideration of reports submitted by States parties under article 18 of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women Combined fourth and fifth periodic reports of States parties Georgia. CEDAW/C/GEO/4-5. Para.57.

42 „სახელმძღვანელოების უმრავლესობა ავითარებენ მოსწავლეებში სტერეოტიპებს სხვადასხვა მიმართულებით, კერძოდ, ტერიტორიული განსაზღვრების, სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის, შეზღუდული შესაძლებლობების, გენდერული თვალსაზრისით. ამასთანავე, აღსანიშნავია, რომ სახელმძღვანელოების უმრავლესობა არ ასახავს საქართველოში არსებულ მრავალფეროვნებას ეთნიკური, რელიგიური, ტერიტორიული განსახლების მიხედვით და დაწერილი ეთნოცენტრული პოზიციებიდან და შესაბამისად ხელს არ უწყობს მოსწავლეთა თანასწორობას და მოსწავლეებში ინტერკულტურული მგრძნობელობისა და ტოლერანტული დამოკიდებულებების განვითარებას“. ს. ტაბატაძე, ნ. გიორგაძე. ინტერკულტურული განათლების ასპექტების კვლევა საქართველოს სკოლების დანყებით საფეხურზე. CCILR. თბილისი. 2013.

კიდევ უფრო შემამოფოთებელია, რომ სახელმძღვანელოების უმეტესობა, რომლითაც უმაღლესი სასწავლებლების სამედიცინო პროფილის სტუდენტები იღებენ განათლებას, არ შეესაბამება თანამედროვე სტანდარტებს და არ ასახავს ბოლო წლებში დაგროვებული კლინიკური გამოცდილებისა თუ კვლევების შედეგებსა და საუკეთესო სამედიცინო პრაქტიკებს. მათი უმეტესობა პირდაპირ ახდენს ჰომოსექსუალობის პათოლოგიზაციას.

მიუხედავად იმისა, რომ დღესდღეობით საქართველოში მოქმედებს დაავადებათა საერთაშორისო კლასიფიკატორი ICD-10, რომელშიც ჰომოსექსუალობა ამოღებულია დაავადებათა ჩამონათვლიდან, სახელმძღვანელოების ნაწილში ჰომოსექსუალობა განიხილება, როგორც ქცევითი დარღვევა.⁴³ კლასიფიკატორის ქართულენოვან გამოცემებში პრობლემურად რჩება სქესისა და გენდერის ტერმინოლოგიური აღრევებიც, რაც საკვანძო მნიშვნელობის საკითხს წარმოადგენს ტრანსგენდერობის დეპათოლოგიზაციის პროცესში.⁴⁴

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ სკოლებსა და უმაღლეს სასწავლებლებში არ მოქმედებს სპეციალური პროგრამები (მაგ., ცნობიერების ამაღლების, ფსიქოლოგიური კონსულტირებისა და სხვ), რომლებიც მიმართული იქნებოდა ლგბტ მოსწავლეებისა და სტუდენტების საჭიროებების დაკმაყოფილებაზე.

დღეისათვის, „სკოლებსა და უნივერსიტეტებში ლგბტ პირების მიმართ არსებული დამოკიდებულება ასახავს საზოგადოებაში არსებულ ტენდენციებს და იმ ტრადიციული სტიგმების, ტაბუებისა და ფასეულობების ძლიერი ზეგავლენის ქვეშ იმყოფება, რომელთაც საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია მხარს უჭერს“.⁴⁵ ბუღინგი, შევიწროება და სოციალური გარიყვა, მათ შორის, სექსუალური ორიენტაციისა და გენდერული იდენტობის ნიადაგზე, დღემდე ერთ-ერთ სერიოზულ პრობლემად რჩება განათლების სფეროში.

CCILR-ის მიერ 2013 და 2014 წლებში ჩატარებული ფართომასშტაბიანი კვლევები, რომლებიც მიზნად ისახავდა ინტერკულტურული განათლების ასპექტების კვლევას საქართველოს სკოლების დაწყებით საფეხურსა⁴⁶ და სასწავლებლების მასწავლებელთა განათლების პროგრამების მიხედვით⁴⁷, ნათლად აჩვენებს, რამდენად ძლიერია სტერეოტიპები და ჰომოფობიური განწყობები პედაგოგებსა და სტუდენტებს შორის. მიუხედავად იმისა, რომ დებულებას: „ყველა ადამიანი, მიუხედავად მისი სექსუალური ორიენტაციისა, თანასწორი და თავისუფალია“ – კვლევაში მონაწილე მასწავლებლების 81,5% და სტუდენტების 78,6% სხვადასხვა ინტენსივობით ეთანხმება, პედაგოგთა 47% და სტუდენტების 40% თვლის, რომ „განსხვავებული სექსუალური ორიენტაცია სისხლის სამართლის

43 მაგალითისთვის ასევე შეგიძლიათ იხ. რეზიდენტურის პროგრამა პედაგოგიაში. მუხლი 3. მოდული 3. განვითარებისა და ქცევის პედაგოგია. პ) „სექსუალური ქცევის/სქესის იდენტიფიკაციის დარღვევები: ონანიზმი, ტრანსსექსუალიზმი, ტრანსვესტიზმი, ჰომოსექსუალიზმი“.

44 მაგ., „Gender identity disorder“ (F64) ნათარგმნია, როგორც „სქესობრივი იდენტიფიკაციის დარღვევა“ (თ. სილაგაძე, ლ. მენთეშაშვილი. ფსიქიკურ დაავადებათა დიაგნოსტიკა ICD-10-ის კრიტერიუმების მიხედვით (დამხმარე სახელმძღვანელო). თბილისი. 2009), „სქესობრივი იდენტურობის აშლილობა“ (ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციის ფსიქიატრიის ლექსიკონი. საქართველოს ფსიქიატრთა საზოგადოება. თბილისი. 2005); კიდევ ერთ სახელმძღვანელოში, რომელიც 2013 წელს გამოიცა ქართულ ენაზე (ოქსფორდის მოკლე სახელმძღვანელო ფსიქიატრიაში. მეხუთე გამოცემა), ტრანსსპეციფიკური საკითხები გაერთიანებული „გენდერული იდენტობის ანომალიების“ ქვეთავში (მ. გელდერი, პ.პარისონი, ფ.ქოუენი. ოქსფორდის მოკლე სახელმძღვანელო ფსიქიატრიაში. ფონდი „გლობალური ინიციატივა ფსიქიატრიაში“. აღნიშნული სახელმძღვანელო გამოცემულია 2006 წელს და ეყრდნობა DSM-IV-ს.). გამოთქმის წარმოადგენს მ. ჭავჭავაძის ნაშრომი კლინიკურ სექსუოლოგიაში (მ. ჭავჭავაძე. კლინიკური სექსუოლოგიის პროპედევტიკა. თბილისი. 2014), რომელიც არათუ მაკოფიად ახდენს როგორც სქესის და გენდერის გამიჯვნას ერთმანეთისგან, ასევე აღწერს ორივე მათგანს და ეხება ტრანსსპეციფიკურ საკითხებსაც.

45 კვლევა ჰომოფობიის, ტრანსფობიის და სექსუალური ორიენტაციის და გენდერული იდენტობის საფუძველზე დისკრიმინაციის შესახებ. სოციოლოგიური ანგარიში: საქართველო. COWI. 2010. პარაგრაფი . 67.

46 ს. ტაბატაძე, ნ. გიორგაძე. „ინტერკულტურული განათლების ასპექტების კვლევა საქართველოს სკოლების დაწყებით საფეხურზე“. CCILR. თბილისი. 2013.

47 ს. ტაბატაძე, ნ. გიორგაძე. „ინტერკულტურული განათლების ასპექტების კვლევა საქართველოს უმაღლესი სასწავლებლების მასწავლებელთა განათლების პროგრამების მიხედვით“. CCILR. თბილისი. 2014.

ნესით დასჯადი ქმედება უნდა იყოს“. პედაგოგების 74,9% და სტუდენტების 72,9% სხვადასხვა ინტენსივობით ეთანხმება დებულებას, რომ „განსხვავებული სექსუალური ორიენტაციის ადამიანები საფრთხეს წარმოადგენენ ქვეყნისა და საზოგადოებისათვის“.

კიდევ ერთი კვლევა, რომელიც მიზნად ისახავდა მასწავლებლების ცოდნის, დამოკიდებულებისა და მზაობის შესწავლას გენდერული თანასწორობის საკითხებთან მიმართებაში, აჩვენებს, რომ პედაგოგთა ინფორმირებულობის დონე ლგბტ საკითხებზე უკიდურესად დაბალია.⁴⁸ ისინი მიიჩნევენ, რომ ზიზლი და ძალადობა „ასეთი ადამიანებისადმი“ გაუმართლებელია, რადგან ჰომოსექსუალობა „გადახრაა, ანომალია“ და „არ შეიძლება ავადმყოფის დაჩაგვრა“. ამავდროულად, კვლევამ აჩვენა, რომ გარიყვასა და მარგინალიზაციას, რისი მსხვერპლიც ხშირად ხდებიან ლგბტ მოზარდები, მასწავლებლები ბუღინგის გამოვლენად არ მიიჩნევენ.⁴⁹

პედაგოგთა მხრიდან ამგვარი დამოკიდებულების ფონზე გასაკვირი არაა, რომ WISG-ის მიერ 2014 წელს ჩატარებული კვლევის მიხედვით, ქამინგაუთის თვალსაზრისით, ჯგუფი, რომელსაც რესპონდენტები ყველაზე ნაკლებად ენდობიან, პედაგოგები/ლექტორები აღმოჩნდნენ (11%).⁵⁰ მეორე კვლევაში, რომელიც 2012

წელს ჩატარდა, კვლევის ყველა მონაწილემ, რომელიც პირველ ასაკობრივ ჯგუფს მიეკუთვნებოდა (16-18 წელი), აღნიშნა, რომ ბოლო 2 წლის მანძილზე ერთხელ მაინც გამხდარა ბუღინგის მსხვერპლი სკოლაში.⁵¹

3.2.7. ღასაქმება

მიუხედავად იმისა, რომ საკანონმდებლო დონეზე, დასაქმების სფეროში დისკრიმინაცია აკრძალულია სხვადასხვა, მათ შორის სექსუალური ორიენტაციის/გენდერული იდენტობის საფუძველზე, შრომითი დავები აღნიშნული საფუძველით არ მიმდინარეობს. ასეთი საფუძველით სასამართლოებს შრომითი დავები ან არ განუხილავთ ან ასეთი სახის სტატისტიკას არ აწარმოებენ.⁵² ოფიციალური სტატისტიკისაგან განსხვავებულ სურათს იძლევა როგორც WISG-ის მიერ ჩატარებული დისკრიმინაციის კვლევები⁵³ და შრომითი ურთიერთობების საკითხზე მომუშავე ორგანიზაციების ანგარიშები,⁵⁴ ისე სახალხო დამცველის თანასწორობის დეპარტამენტის მიერ გამოქვეყნებული პერიოდული ანგარიშები. განცხადებების დიდ ნაწილში დისკრიმინაციის სფეროდ, სწორედ შრომითი საქმიანობაა მითითებული.⁵⁵ შრომით ურთიერთობებში განსაკუთრებით დაუცველნი არიან ტრანსგენდერი ადამიანები. გენდერის ლეგალური აღიარების დამკვიდ-

48 თ. ისაკაძე, ნ. გვიანიშვილი. „მასწავლებელთა ცოდნისა და დამოკიდებულების კვლევა გენდერული თანასწორობის შესახებ“. ტრენინგებისა და კვლევის ჯგუფი. თბილისი. 2014.

49 „მოსწავლეებში გენდერული არაკონფორმულობის შემჩნევის შემთხვევაში მასწავლებლები თვლიან, რომ ისინი მოსწავლეს უნდა გაესაუბრონ და რჩევა მისცენ, რომ ქცევა შეცვალოს და ფსიქოლოგს დაუკავშირდეს. ისინი თვლიან, რომ ფსიქოლოგმა მას დიაგნოზი უნდა დაუსვას ჰომოსექსუალია, თუ არა. თუკი „დიაგნოზი“ უკვე დასმული აქვს, მაშინ მასწავლებელმა უნდა მოუწოდოს კლასს, რომ არ დასცინოს ამ ბავშვს და ცუდად არ მოექცეს“. Ibid.

50 ე. აღდგომელაშვილი. „ლგბ ადამიანთა საჭიროებები ჯანმრთელობის დაცვის სფეროში“. WISG. თბილისი. 2014.

51 ლგბტ ადამიანთა მდგომარეობა საქართველოში. WISG. თბილისი. 2012.

52 ც. რატიანი, ე. აღდგომელაშვილი, გ. გოცირიძე „დისკრიმინაცია და სიძლიერით მოტივირებული დანაშაული ლგბტ პირთა მიმართ“. WISG. თბილისი. 2015.

53 ლგბტ ადამიანთა მდგომარეობა საქართველოში. WISG. თბილისი. 2012; ნ. გვიანიშვილი. „ტრანსგენდერი ადამიანების მდგომარეობა საქართველოში“. WISG. თბილისი. 2014; ე. აღდგომელაშვილი. „ლგბტ პირთა საჭიროებები ჯანმრთელობის დაცვის სფეროში“. WISG. თბილისი. 2015.

54 მაგ., იხ. ნ. გოჩიაშვილი. საჭიროებების კვლევა – უმცირესობის წარმომადგენელ ქალთა დისკრიმინაცია შრომით ურთიერთობებში. საია. თბილისი. 2014.

55 <<http://www.ombudsman.ge/uploads/other/2/2553.pdf>>.

რებული პრაქტიკის წყალობით, მათ უმეტესობას არ გააჩნია მათი გენდერული თვითგამოხატვის შესაბამისი პირადობის დამადასტურებელი დოკუმენტები. ამის გამო, ისინი ცდილობენ არაოფიციალურ დასაქმებას და ცუდ სამუშაო პირობებს თანხმდებიან. მათი ნაწილი (უმეტესწილად ტრანსგენდერი ქალები), შესაძლოა ჩაერთონ კომერციულ სექსში, რაც მათ კიდევ უფრო მოწყვლადს და დაუცველს ხდის ძალადობის მიმართ.⁵⁶

3.2.8. ინფორმალური კომუნიკაცია და თვითდისკრიმინაციული ქმედება

ისევე, როგორც სხვა სტიგმატიზებული ჯგუფის წარმომადგენელთათვის, ლგბტ ადამიანებისთვის ქსენოფობიურ გარემოში ცხოვრება უამრავ სტრესთანაა დაკავშირებული. საზოგადოებაში არსებული სტერეოტიპები, ნეგატიური წინასწარგანწყობა, ზიზლი, სიძულვილი, სიბრაღი, რომელიც ხშირად დისკრიმინაციულ დამოკიდებულებასა თუ სხვა ვერბალურ და/ან ფიზიკურ აგრესიაში მჟღავნდება, გავლენას ახდენს ჯგუფის წარმომადგენელთა თვითშეფასებაზე. პეტეროსექსიზმით დამძიმებული საზოგადოება სხვადასხვა მექანიზმებს იყენებს იმისათვის, რათა დისკრიმინაციის გარდა, ჰომო/ბისექსუალური ორიენტაციის მქონე ადამიანებს თავს მოახვიოს მკაცრი გენდერული ნორმები და ჩაუნერგოს მათ სირცხვილისა და დანაშაულის გრძნობა (Blumenfeld, 1992) ცალკეულ შემთხვევებში საკუთარი სექსუალური ორიენტაციის გამო აღძრულმა ნეგატიურმა განცდამ, შესაძლოა, გენერალიზებული ხასიათი მიიღოს და სერიოზულად იმოქმედოს ადამიანის მსოფლმხედველობასა და თვითაღქმის პროცესზე. შედეგების გამოვლენის დიაპაზონი საკმაოდ ფართოა: საკუთარი არასრულფასოვნების განცდიდან, საკუთარი თავის მიმართ ღიად გამოხატულ

სიძულვილსა და თვითდისკრიმინაციულ ქცევამდე (Gonsiorec & Rudolph, 1991).

კონფლიქტი/დისჰარმონია უმცირესობის წარმომადგენელსა და დომინიანტურ სოციალურ გარემოს შორის, „უმცირესობის სტრესი“ განსაკუთრებით მძაფრად ვლინდება გარდატეხის ასაკში, როდესაც ლგბტ მოზარდებს უჭირთ გაერკვნენ საკუთარ გრძნობებში და ხშირ შემთხვევაში არაფინაა მათ გვერდით, ვისაც დახმარებისათვის მიმართავენ. სხვა უმცირესობათა ჯგუფის ახალგაზრდებისაგან განსხვავებით, ისინი მეტწილად ვერ სარგებლობენ ოჯახის წევრების ან ნათესავების მხარდაჭერითაც კი, რაც მნიშვნელოვნად ამძიმებს მათ მდგომარეობას. დამატებით, ამ ასაკში მიკუთვნებულობა თანატოლების ჯგუფისადმი მნიშვნელოვანია.⁵⁷ თუმცა, ახალგაზრდა გეები და ლესბოსელები მეგობრებთან ქამინგაუთის დროს, მინიმუმ ერთ მეგობარს მაინც კარგავენ (Ryan & Futterman, 1998).

ინტერნალიზებული ჰომოფობია სხვადასხვა სახით ვლინდება. საკუთარი თავისა და მეგობრების დაცვის მიზნით, ჰომოსექსუალები ხშირად მიმართავენ პეტეროსექსუალური ქცევის იმიტაციის პრაქტიკას. ერთი შეხედვით, ეს არც ისე რთულია, რადგან, ადამიანების უმეტესობა თვლის, რომ ყველა პეტეროსექსუალი უნდა იყოს. თუმცა, თუ გავითვალისწინებთ, რომ საკუთარი ქცევისა და მეტყველების გამუდმებული კონტროლი ყოველდღიური სტრესის წყაროა, ეს არც ისე ეფექტური გამოსავალია მდგომარეობიდან. ადამიანები, რომლებიც ასეთ პრაქტიკას მიმართავენ, იძულებითი ქამინგაუთის შიშის გამო არა მხოლოდ ურეაქციოდ ტოვებენ ზოგადად ლგბტ ადამიანების მიმართ შეურაცხმყოფელ გამონათქვამებსა და ფიზიკური აგრესიის გამოვლინების ფაქტებს, არამედ თავად იქცევიან აგრესიულ ჰომოფობებად.

56 ნ. გვიანიშვილი. „ტრანსგენდერი ადამიანების მდგომარეობა საქართველოში“. WISG. თბილისი. 2014.

57 სტატისტიკის მიხედვით, ახალგაზრდა გეებში მათ პეტეროსექსუალ თანატოლებთან შედარებით, 7-ჯერ უფრო მაღალია სუიციდური მცდელობების რიცხვი. ამ მოვლენის გამომწვევ ერთ-ერთ მნიშვნელოვან მიზეზად მკვლევარები სწორედ ამგვარი ჰომოფობიურ გარემოში თვითგამორკვევასთან დაკავშირებულ სტრესსა და მხარდაჭერის არარსებობას ასახელებენ. მიუხედავად ამ სირთულეებისა, ბოლოდროინდელმა კვლევებმა აჩვენა, რომ მათი უმეტესობა ეფექტურად უმკლავდება სირთულეებს და მთლიანობის დარღვევის გარეშე წარმატებულად ადამიანად ყალიბდება. (Edwards & Willie, 1996).

ის ადამიანები, რომელთა მხრიდან საკუთარი სექსუალობის ნაწილობრივ ან სრულად მიღებას/აღიარებასთან ახლავს ნეგატიური თვითშეფასება, ხშირად ზედმეტად კრიტიკულები არიან და გადაჭარბებული მომთხოვნელობით გამოირჩევიან როგორც საკუთარი თავის, ისე ლგბტ ჯგუფის სხვა წევრების მიმართ. ისინი ისწრაფვიან დაამყარონ ქცევის აბსოლუტური მორალური სტანდარტი გეებისა და ლესბოსელებისათვის, რაც ხშირად კონფლიქტების მიზეზი ხდება თავად ჯგუფის შეგნით (Gonsiorek at al., 1995). ბევრი მათგანი ცდილობს გაემიჯნოს ჯგუფს და დაამტკიცოს, რომ ის უკეთესია, ვიდრე ჯგუფის სხვა წევრები, რომლებიც არ აკმაყოფილებენ მაღალ „მორალურ სტანდარტებს“. ხშირ შემთხვევაში, როდესაც ისინი ითვისებენ „აგრესორის“ როლს, ამტკიცებენ, რომ ჯგუფი არათუ არ საჭიროებს განსაკუთრებულ დაცვასა და ზრუნვას, არამედ უმრავლესობის წევრთა მსგავსად ეწინააღმდეგებიან საყოველთაოდ აღიარებული უფლებების გავრცელებას ჯგუფის წევრებზე. მათი აგრესიის ობიექტი ხშირად ხდება ლგბტ აქტივისტები, რომლებიც მათი აზრით „ზედმეტ ყურადღებას იქცევენ და ამით ზრდიან ჰომოფობიურ განწყობას საზოგადოებაში.“⁵⁸

2015 წელს, WISG-ის მიერ ჩატარებულმა კვლევამ, რომელიც ლგბ ჯგუფის საჭიროებებს იკვლევდა ჯანმრთელობის დაცვის სფეროში,⁵⁹ აჩვენა, რომ გამოკითხულთა თვითშეფასების საერთო მაჩვენებელი საშუალოზე მაღალია.⁶⁰ ამასთან, ინტერნალიზებული ჰომოფობიის ხარისხი ლგბ ჯგუფში გაცილებით დაბალია, ვიდრე გზ ჯგუფში.⁶¹

ლგბ ჯგუფში ჩატარებული კვლევის მიხედვით, ჯგუფის 79% თამბაქოს აქტიური მომხმარებელია, რაც ორჯერ აღემატება ქვეყანაში არსებულ საერთო მაჩვენებლებს.⁶² ამასთან, ზოგად მოსახლეობაში თანაფარდობა მამაკაც და ქალ თამბაქოს მომხმარებლებს შორის არის 11:1, მაშინ, როცა ლგბ ჯგუფში, ლგ და გზ ჯგუფში თითქმის ერთნაირია – ლგ ჯგუფის 78%⁶³ და გზ ჯგუფის 79% თამბაქოს მომხმარებელია.⁶⁴ ალკოჰოლს მოიხმარს გამოკითხულთა 90%, რაც უფრო მაღალია, ვიდრე ალკოჰოლის მოხმარების გავრცელება ზოგადად ქვეყანაში (78.5%). ლგ ჯგუფში ალკოჰოლის მომხმარებელთა პროცენტული მაჩვენებელი (92%) უფრო მაღალია ვიდრე ზოგადად ქვეყანაში ალკოჰოლის მომხმარებელთა მაჩვენებელი მამაკაცებში (90,3%). გზ ჯგუფში, ალკოჰოლის მომხმარებლები 88%-ს შეადგენენ.⁶⁵ ლგბ ჯგუფის 16 % იშვი-

58 ე. აღდგომელაშვილი. „ინტერნალიზებული ჰომოფობია“. ჟურნალი „მე“.2(11). ფონდი „ინკლუზივი“. თბილისი. 2009.

59 ლგბტ ორგანიზაციების მიერ ჩატარებული კვლევების უმეტესობა ქომუნითის წევრებთან, მეტწილად არაა რეპრეზენტატიული. მონაწილეთა შეზღუდული რაოდენობის გარდა (100-150 რესპონდენტი), ამგვარი კვლევების უმეტესობა ასახავს თბილისში მცხოვრები ლგბტ ადამიანების მდგომარეობას. შესაბამისად, ჩვენი მსჯელობა ასახავს თბილისში მცხოვრები ლგბტ ჯგუფში არსებულ ზოგად ტენდენციას.

60 თვითშეფასება და მიმღეობა გზ ჯგუფში კავშირშია ასაკთანაც: ახალგაზრდები უფრო თავდაჯერებულნი არიან და მეტად კომფორტულები არიან საკუთარ სექსუალობასთან მიმართებაში. ქალებისათვის ეს განსხვავებები უმნიშვნელოა.

61 ე. აღდგომელაშვილი. „ლგბ ჯგუფის საჭიროებები ჯანმრთელობის დაცვის სფეროში“. WISG. თბილისი. 2015.

62 შდრ. ქვეყანაში ჩატარებული კვლევის მიხედვით, ეს მაჩვენებელი 30,3%: მამაკაცების 55.5% და ქალების 4.8% თამბაქოს მომხმარებელია. თბილისში, სადაც რეგიონებს შორის თამბაქოს მომხმარების მაჩვენებელი ყველაზე მაღალია, ეს ციფრი 36,6%-ს შეადგენს.

63 იმავე ასაკობრივ ჯგუფში (18-44), თბილისში მაცხოვრებელ ქალებში ეს მაჩვენებელი 13% და ყველაზე მაღალია რეგიონებს შორის.

64 ქვეყანაში არ ტარდება მოსახლეობის რეგულარული კვლევები ჯანმრთელობის ისეთი რისკ-ფაქტორების გავრცელების დონის შესაფასებლად, როგორიცაა თამბაქოს, ალკოჰოლის და ნარკოტიკების მოხმარება, ჭარბი წონა, დაბალი ფიზიკური აქტივობა და არასწორი კვება და სხვ. ამიტომ შედარებისთვის გამოვიყენეთ დაავადებათა კონტროლისა და საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის ეროვნული ცენტრის მიერ 2010 წელს ჩატარებული არაგადამდებ დაავადებათა რისკ-ფაქტორების კვლევის შედეგები.

65 იგივე.

ათად, თვეში ერთხელ, მცირე რაოდენობით მოიხმარს ალკოჰოლს, 51% კვირაში ერთხელ, მაგრამ მცირე ოდენობით, 14 % კვირაში ერთხელ დიდი ოდენობით, 9% კი ყოველდღიურად მოიხმარს ალკოჰოლს. გამოკითხულთა 95%-ს არასოდეს მოუხმარია მძიმე ნარკოტიკი, 83%-ს – ექსტაზი და სხვა კლუბური ნარკოტიკი. მარიხუანას ხანდახან/ხშირად მოიხმარს 38%. ლბ ჯგუფის 64% და გბ ჯგუფის 10% არასოდეს იყენებს უსაფრთხო სექსის საშუალებებს; გამოკითხულთა 3/4-ს სხვადასხვა სიხშირით აქვს სექსუალური კონტაქტი ალკოჰოლის ან ნარკოტიკების ზემოქმედების ქვეშ.

კვლევამ აჩვენა, რომ სუიციდზე ბოლო ორი წლის განმავლობაში უფიქრია 44%-ს. მცდელობა ჰქონია 7%-ს, მედიკამენტების გადამეტებული დოზა მიუღია 11%-ს, მათი რაოდენობა, ვისაც უცდია სხეულის თვითდაზიანება – 16%-ს შეადგენს. გბ ჯგუფთან შედარებით, ლბ ჯგუფის წარმომადგენლებში უფრო ხშირად ფიქსირდება სუიციდისა და სხეულის თვითდაზიანების მცდელობის სხვადასხვა ფორმები.

დეპრესიისა და სუიციდალური მცდელობების გამოვლინების მაღალი მაჩვენებლის მიუხედავად, ფსიქოლოგის მომსახურებით ბოლო 2 წლის განმავლობაში უსარგებლია მხოლოდ 31%-ს.

შფოთვის, დეპრესიის, დაქვეითებული გუნებ-განწყობის არსებობისას, ლგ ჯგუფის წევრები პრობლემის დასაძლევად ირჩევენ სხვადასხვა სტრატეგიებს, რომელთა შორის, პირველ ადგილზეა „მეგობართან პრობლემებზე საუბარი“ – 58%. ფსიქოლოგს/ფსიქიატრს მიმართავს მხოლოდ გამოკითხულთა 7%. ლგბტ ორგანიზაციები, ისევე როგორც ოჯახის წევრები, ყველაზე დაბალი ნდობის მაჩვენებლებით ხასიათდებიან და რიგითობის მიხედვით ერთ-ერთ ბოლო ადგილზე არიან. თუ გავითვალისწინებთ, რომ გამოკითხულთა 74%-ს აქვს ინფორმაცია მეგობრულად განწყობილი სპეციალისტების შესახებ, აღნიშნული ტენდენცია შეიძლება აიხსნას ზოგადად საზოგადოებაში არსებული სტიგმით ფსიქოლოგიური/ფსიქიატრიული სერვისის მიღების თვალსაზრისით.

კვლევა ასევე ითვალისწინებდა ჰეტეროსექსისტურ გარემოში ყოფნის ყოველდღიური გამოცდილების შეფასებას სამუშაო ადგილზე, სასწავლო დაწესებულებასა და ოჯახში.⁶⁶ ჰეტეროსექსისტური გარემოს შეფასება კორელაციაშია ჯგუფის წევრთა აუთინგის მაჩვენებლებთან ცალკეულ ჯგუფებში (თანამშრომლები, ოჯახის წევრები, თანაკლასელები/ ჯგუფელები და სხვ). სამუშაო გარემო უფრო სტრესულია ლბ ჯგუფისათვის, ვიდრე გბ ჯგუფისათვის. სასწავლო დაწესებულებებსა და ოჯახში პირიქითაა: გარემოს უფრო მტრულად ახასიათებს გბ ჯგუფი, ვიდრე ლბ ჯგუფის წარმომადგენლები. ჰეტეროსექსისტური გარემოს თვალსაზრისით, სამუშაოსა და სასწავლო დაწესებულებებთან შედარებით, ოჯახი ყველაზე უფრო სტრესული გარემოა როგორც ლბ, ისე გბ ჯგუფისათვის.

3.2.9. ქაშინგაუთი

უამრავი კვლევა ადასტურებს, რომ ჯგუფის წევრებთან კონტაქტი/ნაცნობობა მნიშვნელოვნად ამცირებს ნეგატიურ განწყობებს საზოგადოებაში. ამასთან, აუთინგი გავლენას ახდენს ჯგუფის წევრთა ზოგად კეთილდღეობასა და ჯანმრთელობაზეც არა მხოლოდ იმიტომ, რომ ის ნეგატიურ კავშირშია სუიციდალურ იდეებსა და თვითდესტრუქციულ ქცევებთან, არამედ პოზიტიურად უკავშირდება თვითშეფასებას და სოციალურ აქტივობასაც. საკითხის ხილვადობასთან ერთად, ორგანიზაციების აქტივობის პარალელურად, იზრდება ჯგუფის ხილვადობაც, თუმცა, ფსიქოლოგიური და ფიზიკური ძალადობის მაღალი მაჩვენებლისა და ქვეყანაში არსებული მძიმე ჰომოფობიური ფონის გამო, რომელიც გამყარებულია ტრადიციული იდეოლოგიებით და მხარდაჭერილია ძლიერი ინსტიტუციების მხრიდან, ლგბტ ჯგუფის წევრთა უმრავლესობა, ფიზიკური თუ ფსიქოლოგიური საფრთხიდან გამომდინარე, თავს არიდებს საჯაროდ საკუთარი სტატუსის გაცხადებას. გარდა ამისა, ქაშინგაუთის შიში მნიშვნელოვანი დაბრკოლებაა ამ ადამიანებისთვის საკუთარი უფლებებისათვის ბრძოლაში. მათ კარგად

66 გარემოს შესაფასებლად გამოყენებული იქნა Workplace Heterosexist Experiences Questionnaire (Waldo, 1999) ადაპტირებული ვარიანტი.

იცინ – სტატუსის გამჟღავნების შემთხვევაში შეიძლება დაემუქროთ სახლის, ოჯახის, თავშესაფრის დაკარგვა, გახდნენ ფიზიკური ძალადობის მსხვერპლნი. 2010 წელს WISG-ის მიერ ჩატარებულმა კვლევამ აჩვენა, რომ რესპონდენტთა 72.2%-ს ქამინგაუთში ხელს საზოგადოების ნეგატიური დამოკიდებულება უშლის, რაც გამოიხატება უარყოფის, სოციალური იზოლაციის, მარგინალიზაციის შიშში.⁶⁷ ამგვარ სიტუაციას ერთგვარ ჩაკეტილ წრესთან მივყავართ, სადაც კონტაქტი/ლიაობა მნიშვნელოვანია იმისათვის, რომ საფრთხე შემცირდეს და ამავდროულად, კონტაქტი/ლიაობა აძლიერებს საფრთხეებს, რომელიც კონკრეტული ჯგუფის წევრებს ემუქრებათ ასეთ შემთხვევაში.

2015 წელს, WISG-ის მიერ ჩატარებულმა კვლევამ აჩვენა, რომ რომ გამოკითხულთა 44% საერთოდ არაა ჩართული არც ერთი ტიპის აქტივობაში.⁶⁸ 3%-ს კი მხოლოდ საჯარო მსვლელობაში მიუღია მონაწილეობა. ამასთან, ლესბოსელი და ბისექსუალი ქალები უფრო აქტიურად არიან ჩართული სათემო აქტივიზმში, ვიდრე გეებისა და ბისექსუალი მამაკაცების ჯგუფი.⁶⁹ ჯგუფებს შორის სხვაობა თვალშისაცემია აქტივიზმში ჩართულობის მზაობის თვალსაზრისითაც: ლბ ჯგუფის 50%-ს და გბ ჯგუფის 40% სურს, რომ ჩართული იყოს ლგბტ აქტივიზმში. ამასთან, აღსანიშნავია, რომ ჯგუფის წევრთა უმეტესობა აქტიურადაა ჩართული სხვადასხვა სახის სოციალურ თუ სამოქალაქო აქტივიზმში. თუმცა, ცოტაა იმ ადამიანების რიცხვი, ვინც დღესდღეობით ღიად პოზიციონირებს როგორც ლგბტ აქტივისტი.

3.2.10. ლგბტ აქტივიზმი და ოპანიზაციები

სექსუალურ ორიენტაციასთან/გენდერულ იდენტობასთან დაკავშირებული საკითხები დიდი ხნის განმავლობაში რჩებოდა ტაბუირებულ თემად. 2002 წლიდან, სხვადასხვა თემატიკასა და ჯგუფებზე ორიენტირებული არასამთავრობო ორგანიზაციებისა და ფონდების ცალკეულმა აქტივობებმა ხელი შეუწყო იმ ინფორმაციული ვაკუუმის რღვევას, რომელიც ლგბტ ჯგუფისა და საკითხების ირგვლივ არსებობდა ქვეყანაში. თუმცა, ეს აქტივობები არ იყო ორიენტირებული უშუალოდ ჯგუფის წევრებთან მუშაობასა და უფლებების დაცვაზე (ქართულენოვანი საინფორმაციო ვებ-რესურსის შექმნა სქესის, სექსუალური ორიენტაციისა და გენდერის საკითხებზე; ჰომოსექსუალობის/ჰომოსექსუალების რეპრეზენტირების კვლევა ქართულენოვან მედიაში, პირველი ონლაინ-ჟურნალი ლგბტ საკითხებზე, ლბ ქალთა ზეპირი ისტორიები (WISG); პირველი საჯარო დებატების ორგანიზება ჰომოფობიის საკითხებზე (ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდის სამხრეთ კავკასიის რეგიონული ბიურო), სგგი-სა და აივ-შიდსის გავრცელების პრევენციის ფარგლებში სამედიცინო, საინფორმაციო და საკონსულტაციო დახმარება მსმ ჯგუფებისათვის („თანადგომა“) და სხვ.

თუ გავითვალისწინებთ, რომ ჰომოსექსუალობის „ვესტირნიზაციის“ პროცესი და მისი აქტიური გამოყენება პოლიტიკური სპეკულაციებისათვის 1999-2000 წლებში დაიწყო, აქტივისტებს პირველი ნაბიჯების გადადგმა საკმაოდ მტრულ გარემოში მოუწიათ. აქტივიზმის

67 ე. აღდგომელაშვილი. „სექსუალური და თვითდესტრუქციული ქცევების კვლევა ლბ ჯგუფში“. WISG. თბილისი. 2010.

68 ე. აღდგომელაშვილი. „ლგბტ ჯგუფის საჭიროებები ჯანმრთელობის დაცვის სფეროში“. WISG. თბილისი. 2015.

69 „განსხვავება ამ ორ ჯგუფს შორის შესამჩნევია ჩართულობის ფორმების მიხედვითაც: ლბ ჯგუფის 58% ესწრება რეგულარულ შეხვედრებს, ჩართულია ორგანიზაციის აქტივობებში (40%), მონაწილეობს ორგანიზაციის მიერ დაგეგმილ სემინარებში (38%). 26% (ორჯერ მეტი, ვიდრე გბ ჯგუფის წარმომადგენლები) მონაწილეობს საჯარო გამოსვლებში, 20% – ამა თუ იმ ფორმით, მონაწილეობას იღებს ლგბტ საერთაშორისო კონფერენციებში. გბ ჯგუფის წევრების აქტივობის მაჩვენებელი ყველაზე უფრო მაღალია სემინარებში მონაწილეობის თვალსაზრისით (28%), რეგულარულ შეხვედრებს ჯგუფის 22% ესწრება, ორგანიზაციის აქტივობებში მხოლოდ 10%-ია ჩართული (4-ჯერ ნაკლები, ვიდრე ლბ ჯგუფში), 12 % კი საჯარო გამოსვლებში იღებს მონაწილეობას. ლბ ჯგუფის შიგნით, სამივე ასაკობრივ ჯგუფში აქტივიზმის დონეებს შორის განსხვავება უმნიშვნელოა. გბ ჯგუფში კი ყველაზე აქტიურია პირველი ასაკობრივი ჯგუფი (18-24)“. იგივე.

„ენჯეოიზაცია“ კიდევ უფრო გაამძაფრა მითი ჰომოსექსუალობის „დასავლური წარმოშობისა“ და საკითხის ხელოვნური პრობლემატიზაციის შესახებ.

პირველი ლგბტ ორგანიზაცია, „ფონდი ინკლუზივი“ 2006 წელს შეიქმნა. 2007 წლიდან, „ქალთა ინიციატივების მხარდამჭერმა ჯგუფმა“ (WISG), რომელიც ქალთა საკითხებზე მომუშავე ფემინისტურ ორგანიზაციას წარმოადგენს, ფოკუსირებულად დაიწყო ლგბტ ჯგუფის გაძლიერებაზე მუშაობა „ფონდ ინკლუზივთან“ თანამშრომლობით. ორგანიზაციების თავდაპირველი აქტივობები მიმართული იყო ლგბტ ჯგუფების გაძლიერებაზე, ინფორმირებულობის ამაღლებასა და სხვადასხვა სერვისების მიწოდებაზე ჯგუფის წევრებისათვის, თუმცა, სამიზნე ჯგუფების სპეციფიკიდან გამომდინარე, სხვადასხვა სტრატეგია არჩიეს. მოგვიანებით, ჯერ „ფონდმა ინკლუზივმა“ და შემდგომ WISG-მა ადვოკაციის მიმართულებით გააძლიერეს მუშაობა. 2009 წელს, „ფონდმა ინკლუზივმა“ შეწყვიტა ფუნქციონირება. მისი სამართალმემკვიდრე გახდა ორგანიზაცია „განსხვავებულობის კვლევისა და სათემო აქტივიზმის ასოციაცია“ DRCAA, რომელმაც მოგვიანებით სახელი შეიცვალა და ამჟამად ფუნქციონირებს როგორც ორგანიზაცია „იდენტობა“. ამჟამად ქვეყანაში რამდენიმე ლგბტ საკითხებზე მომუშავე ორგანიზაციაა: „ქალთა ინიციატივების მხარდამჭერი ჯგუფი“ (WISG), რომელიც ადვოკაციის თვალსაზრისით სრულად ფარავს ლგბტ ჯგუფს, ორგანიზაციის სხვა აქტივობები კი ფოკუსირებულია ლგბტ ქალების გაძლიერებაზე, ორგანიზაცია „იდენტობა“, რომელიც ლგბტ ჯგუფის გარდა სხვა სოციალური ჯგუფების საჭიროებასაც ფარავს და „ლგბტ საქართველო“. ორგანიზაციები თანამშრომლობენ სხვადასხვა უფლებადამცველ, ქალთა, გენდერის, რეპროდუქციულ ჯანმრთელობასა თუ სხვა მომიჯნავე საკითხებზე მომუშავე არასამთავრობო ორგანიზაციებთან. აქვე უნდა ითქვას, რომ ლგბტ ორგანიზაციების აქტივობა ჯგუფის გაძლიერებისა და სერვისების მიწოდების თვალსაზრისით, ბოლო

დრომდე ფოკუსირებული იყო თბილისში მცხოვრებ თემზე. ბოლო ორი წლის განმავლობაში ორგანიზაციების აქტივობა გაფართოვდა რეგიონებშიც.

3.3. ჰომოფობიური განწყობების ხასიათი და ღინაჟი საქართველოში

3.3.1 ჰომოფობიური განწყობების ღინაჟი

კროსკულტურული კვლევები აჩვენებს, რომ ლგბტ ადამიანების მიმართ ტოლერანტობის ზრდის პროცესებს განსხვავებული დინამიკა გააჩნია სხვადასხვა ქვეყნებში. მეთოდოლოგიური შენიშვნების მიუხედავად, ქვემოთ მოყვანილი კვლევები გვაჩვენებს ზოგად დინამიკასა და ტენდენციებს, რაც ჯგუფის მიმართ არსებობს ქვეყანაში და საშუალებას გვაძლევს თეორიულად ვიმსჯელოთ იმ საკითხებზე, თუ რა მაკროსოციალური ფაქტორები შეიძლება ახდენდეს გავლენას ჯგუფის მიმართ არსებული განწყობების ცვლილებაზე.

ღირებულებათა მსოფლიო კვლევების - WVS3 (1996), WVS5 (2008), WVS6(2014) - ფარგლებში საქართველოში ჩატარებული გამოკითხვის შედეგების მიხედვით, ადვილი შესამჩნევია, რომ იმ ადამიანთა პროცენტული მაჩვენებელი, ვინც მიიჩნევს, რომ „ჰომოსექსუალობა არასდროსაა გამართლებული“ მკვეთრად იზრდება 1996-2008 წლის შუალედში, 2008-2011 და 2011-14 წლებში კი მაჩვენებელი მცირედით იწევს ქვევით.⁷⁰ მათი რიცხვი კი, ვინც თვლიდა, რომ „ჰომოსექსუალობა ყოველთვის გამართლებულია“, მკვეთრად იკლებს: 1996 წელს, მათი წილი საერთო შერჩევაში 1,7%-ს შეადგენდა, 2008 წელს 0,1%, 2014 წელს კი მათი მაჩვენებელი 0%-ს გაუტოლდა.⁷¹ რაც შეეხება დისტან-

70 WVS3 (1996)-ის შედეგების მიხედვით, დებულებას – „ჰომოსექსუალობა არასდროსაა გამართლებული“, იზიარებს რესპონდენტების 79.4%, WVS5 (2008)-ის მიხედვით – 90%, WVS6(2014)-ის შედეგებით – 86.1%.

71 ამ შედეგებით, საქართველო მსოფლიო ღირებულებათა კვლევის მეხუთე ტალღაში (WVS(2005-08)), ჰომოფობ ქვეყანათა პირველ ათეულს მოექცა სათავეში. (Smith et al., 2014).

ციას ჰომოსექსუალების, როგორც ჯგუფის მიმართ, 1996 წლის გამოკითხვის შედეგებით, ჰომოსექსუალების მეზობლობას არ ისურვებდა გამოკითხულთა 77%, 2008 წლის მონაცემებით – 92.0%, 2014 წლის შედეგებით კი – 86.6%. ამასთან, WVS5 (2008)-ის მიხედვით, დამოკიდებულება ჰომოსექსუალების მიმართ არ განსხვავდება სქესის ჭრილში ($M=1.5$ ორივე სქესისთვის), მაშინ როცა 1996 და 2014 წლებში ჩატარებული კვლევები აჩვენებს, რომ ქალები მეტ მიმდებლობას იჩენენ ჰომოსექსუალების მიმართ, ვიდრე კაცები. კვლევის შედეგების მიხედვით, მიმდებლობა ჰომოსექსუალების მიმართ კლებულობს ასაკის მატებასთან ერთად. ახალგაზრდები ყველაზე უფრო ტოლერანტული ჯგუფია.

ცხრილი N1, ჰომოფობიური განწყობების დინამიკა ღირებულებათა მსოფლიო კვლევების მიხედვით.

	WVS3 (1996)	WVS5 (2008)	WVS6 (2014)
„ჰომოსექსუალობა არასდროსაა გამართლებული“	79,4%	90,0%	86,1%
„ჰომოსექსუალობა ყოველთვის გამართლებულია“	1,7%	0,1%	0,0%

2009-2011 წლებში ჩატარებული კვლევები „ევროკავშირის მიმართ დამოკიდებულებისა და ცოდნის შეფასება საქართველოში“, აჩვენებს, რომ მიმდებლობა ჰომოსექსუალების მიმართ ძალიან დაბალია: იმ ადამიანთა პროცენტული მაჩვენებელი, ვინც მიიჩნევდა, რომ „ჰომოსექსუალობა არასდროსაა გამართლებული“

(90%), უცვლელი იყო 2009-2011 წლებში (ყოველთვის გამართლებულია – 1%).⁷² კავკასიის ბარომეტრის (CB) 2011 წლის კვლევის მიხედვით, გამოკითხულ რესპონდენტთა 88% პროცენტი ასევე უკიდურეს ნეგატიურ დამოკიდებულებას ამჟღავნებს ჰომოსექსუალების მიმართ.⁷³

CRRC-ის მიერ ჩატარებული კვლევა, რომელიც თბილისში მცხოვრებ რესპონდენტთა დამოკიდებულებას ასახავს 2013 წლის 17 მაისის მოვლენებთან დაკავშირებით, აჩვენებს, რომ „თბილისის მოსახლეობისთვის, ჰომოსექსუალები ისეთივე არასასურველი მეზობლები არიან, როგორც ნარკომანები და კრიმინალები“.⁷⁴ ამასთან, პასუხებში მნიშვნელოვანი სხვაობაა სქესის ჭრილში: „თბილისში მცხოვრები კაცებისთვის ჰომოსექსუალები ყველაზე არასასურველი მეზობლები არიან. კრიმინალები, მხოლოდ კაცების 21%-სთვის წარმოადგენენ ყველაზე არასასურველ მეზობლებს, მაშინ, როდესაც ორჯერ მეტი (43%) ჰომოსექსუალებს თვლის ყველაზე არასასურველ მეზობლებად. თბილისში მცხოვრები ქალებისთვის, ეს სურათი შებრუნებულია – მათი 23% ყველაზე არასასურველ მეზობლებად ჰომოსექსუალებს მიიჩნევს, მაშინ, როდესაც ორჯერ მეტი კრიმინალებს ასახელებს“.

ქვეყანაში დღემდე ჩატარებული კვლევების უმეტესობა, რომლებიც სხვადასხვა ღირებულებებთან/ საკითხებთან და/ან ჯგუფებთან მიმართებასა და განწყობათა ცვლილების დინამიკას სწავლობს (მათ შორის, ჰომოსექსუალების მიმართ), არ იძლევა ჩაღრმავების საშუალებას, თუმცა, კვლევების შედეგები შეესაბამება ღირებულებათა მსოფლიო კვლევის ზოგად ტენდენციას, რომლის მიხედვითაც, საქართველოში ლგბტ ადამიანები დღემდე რჩებიან ჯგუფად, რომლის მიმართაც საზოგადოება ყველაზე ნაკლებ მიმდებლობას ამჟღავნებს სხვა მარგინალიზებულ ჯგუფებთან შედარებით.

72 „ევროკავშირის მიმართ დამოკიდებულებისა და ცოდნის შეფასება საქართველოში“. CRRC.. 2011.

73 <<http://caucasusbarometer.org/en/cb2011ge/JUSHOMO/>>.

74 ჰომოფობია საქართველოში. CRRC. 2014. <<http://blog.crrc.ge/2015/05/1.html>>.

მაგალითად, 2003 წელს „საზოგადოებრივი პოლიტიკის ინსტიტუტის“ მიერ ჩატარებულმა კვლევამ გამოავლინა საზოგადოების მკვეთრად ნეგატიური დამოკიდებულება ჰომოსექსუალობის მიმართ: 84% - ნეგატიური, 14% - ნეიტრალური, 2%- პოზიტიური.⁷⁵ 2006 წლის გამოკითხვის შედეგებით, რესპონდენტთა 81,4% აცხადებდა, რომ არ იმეგობრებს ჰომოსექსუალებთან, ხოლო 71,4%-ს არ სურდა ჰომოსექსუალთან ერთად მუშაობა.⁷⁶ მსგავს სურათს აჩვენებს 2011-12 წლებში ჩატარებული სხვა კვლევებიც: „პასუხად კითხვაზე, „რამდენად სასურველად მიგაჩნიათ ქვემოთ ჩამოთვლილი ჯგუფების თქვენს მეზობლად ყოფნა“, ძალზე არასასურველად რესპონდენტთა ყველაზე დიდმა ნაწილმა ჰომოსექსუალები, შემდეგ კი ნარკომანები და ფსიქიკურად არამდგრადი ადამიანები შეაფასა. ამასთან შეუწყნარებლობა მატულობს ასაკთან ერთად ყველას მიმართ, გარდა ფსიქიკურად არამდგრადი პირებისა“.⁷⁷ 2011 წელს, ჰაინრიხ ბიოლის ფონდის სამხრეთ კავკასიის რეგიონული ბიუროს კვლევამ უმცირესობების მიმართ მოსახლეობის განწყობებისა და დამოკიდებულებების შესახებ აჩვენა, რომ სხვა უმცირესობათა ჯგუფებს შორის, ყველაზე დიდი წნეხის ქვეშ სწორედ ლგბტ ჯგუფის ადამიანები არიან“.⁷⁸

ტენდენცია მსგავსია ლგბტ ჯგუფის შიგნით ჩატარებული კვლევებშიც: ჯგუფის წარმომადგენელთა შეფასებით, საზოგადოებაში მათ მიმართ დამოკიდებულება უფრო ნეგატიურისკენ იცვლება. 2012 წელს ჩატარებული გამოკითხვის მიხედვით, იმ ადამიანების რიცხვი, ვინც თვლიდა, რომ საზოგადოების დამოკიდებულება ლგბტ ჯგუფის მიმართ არატოლერანტულია, 2006 წელთან შედარებით 57%-დან 78%-მდე გაიზარდა,⁷⁹ 2014 წელს კი ამ ნიშნულმა 92%-ს მიაღწია.

ნია.⁸⁰ ლგბტ ჯგუფის წევრთა შეფასებით, საზოგადოება ყველაზე ნაკლებ მიმღეობას ტრანსგენდერების მიმართ ამჟღავნებს. ასევე თვლის, რომ საზოგადოება უფრო აგრესიულია გეების, ვიდრე ლესბოსელების მიმართ.

ამგვარად, შეიძლება ითქვას, რომ ნეგატიური განწყობები ლგბტ ჯგუფის მიმართ არათუ ტოლერანტულისკენ იცვლება, არამედ უფრო და უფრო ნეგატიური ხდება. მსგავსი სურათი მხოლოდ საქართველოში არ შეინიშნება. კროსკულტურული კვლევები აჩვენებს, რომ პროცესების დინამიკა ლგბტ ჯგუფის მიმართ ტოლერანტობის ზრდის თვალსაზრისით განსხვავდება დასავლეთ ევროპის, აღმოსავლეთ ევროპასა და პოსტ-საბჭოთა ქვეყნებში. ამგვარი გეოგრაფიული გადანაწილება ცალსახად მიუთითებს კომუნიტური წარსულის მნიშვნელოვან გავლენაზე ლგბტ ჯგუფის მიმართ ტოლერანტობაზე. ანტიფემინისტური ტალღისა და ლგბტ ადამიანთა მშვიდობიან მსვლელობებზე თავდასხმების გახშირებული შემთხვევები, როგორც რეაქცია პოსტ-კომუნიტურ ქვეყნებში მიმდინარე მეორადი მოდერნიზაციის პროექტებზე, იმაზე მიგვანიშნებს, რომ ეს პროცესები უფრო ღრმა და კომპლექსურ ანალიზს საჭიროებს.

3.3.2. საბჭოთა გამოცდილება: კავშირები სქესუალობა და იდენტობის საფუძველზე

ჩვენი ქვეყნის უახლესი წარსული და დღევანდელი ნათლად აჩვენებს, რომ საბჭოთა მიმდინარეობის გავლენა ჯერ კიდევ ძლიერია ჩვენში. თუმცა, ჩვენი კვლევის ფოკუსიდან გამომდინარე მხოლოდ იმ სა-

75 Sumbadze N., Tarkhan-Mouravi G., Transition to adulthood in Georgia: Dynamics of generational and gender roles in posttotalitarian society, Institute of Policy Studies. Tbilisi. 2003.

76 Short Review of the Results of Caucasus Research Resource Center's Data Initiative Survey – December 2006.

77 ნ. სუმბაძე. „თაობები და ღირებულებები“. საზოგადოებრივი პოლიტიკის ინსტიტუტი. თბილისი. 2012.

78 ჰაინრიხ ბიოლის ფონდის სამხრეთ კავკასიის რეგიონული ბიუროს კვლევა უმცირესობების მიმართ მოსახლეობის განწყობებისა და დამოკიდებულებების შესახებ, თბილისი, 2011.

79 ლგბტ დისკრიმინაციის კვლევა საქართველოში. WISG.თბილისი. 2012.

80 ე. ალდგომელაშვილი. „ლგბტ ადამიანთა საჭიროებები ჯანმრთელობის დაცვის სფეროში“. WISG.თბილისი. 2014.

კითხვებზე შეეჩერდებით, რაც „განსხვავებული“ სექსუალობის კონსტრუირების თავისებურებას უკავშირდება საბჭოთა პერიოდში.

ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციიდან ვიდრე საბჭოთა კავშირის დაშლამდე, სახელმწიფო პოლიტიკა სექსუალობის მიმართ რამდენჯერმე შეიცვალა – სრული ანარქიიდან ტოტალურ კონტროლამდე, სრული დათრგუნვიდან რეგულაციამდე და საბჭოთა კავშირის არსებობის ბოლო წლებში, სექსუალობის ხელახლა გამოჩენამდე საჯარო დისკურსში. სექსუალობის კონტროლის/რეგულაციის ფონზე იცვლებოდა დამოკიდებულება ჰომოსექსუალობის მიმართაც.

ევროპელი მემარცხენეების მსგავსად, ბოლშევიკები ჰომოსექსუალობას „ბურჟუაზიული გახრწნილი მორალის“ გამოვლინებად თვლიდნენ და მიიჩნევდნენ, რომ კლასთა შორის უთანასწორობის დაძლევისათვის ერთად, ჰომოსექსუალური პრაქტიკები, ისევე როგორც „სექსუალური გარყვნილების სხვა ფორმები“ თავისთავად გაქრებოდა. დასავლეთ ევროპაში მიმდინარე ჰომოსექსუალობის ფსიქიატრიზაციის პროცესმა გავლენა რუსეთზეც იქონია. 1920-იან წლებში, ჰომოსექსუალობა დაავადებად მიიჩნევა, რომელიც „რთულად ან საერთოდ არ ემორჩილება მკურნალობას“: „ჰომოსექსუალის არასწორი განვითარებიდან გამომდინარე, საზოგადოება არ ადანაშაულებს და არ შეუძლია დაადანაშაულოს ამის გამო ადამიანი, რომელსაც ჰომოსექსუალობა ახასიათებს“.⁸¹ 1922 წელს, როდესაც რუსეთში ბოლშევიკებმა ახალი სისხლის სამართლის კოდექსი მიიღეს, მუხლი, რომელიც ჰომოსექსუალური ურთიერთობისთვის სასჯელს ითვალსწინებდა, ამოღებული იყო. მიუხედავად იმისა, რომ პოსტრევოლუციურ რუსეთში ჰომოსექსუალური ურთიერთობების დეკრიმინალიზაციის ინიციატორები კადეტები და ანარქისტები იყვნენ და არა ბოლშევიკები, საბჭოთა

მედიკოსები და იურისტები დიდხანს კეკლუცობდნენ ამგვარი „ჰუმანური კანონმდებლობით“.⁸² შესაბამისი მუხლი არც 1926 წელს მიღებულ კოდექსში ფიგურირებს. რუსეთის ფედერაციული რესპუბლიკისგან განსხვავებით, რამდენიმე საბჭოთა რესპუბლიკაში (აზერბაიჯანი, თურქმენეთი, უზბეკეთი და საქართველო), იმის გამო, რომ ჰომოსექსუალური პრაქტიკები ფართოდ იყო გავრცელებული, აღნიშნული მუხლი არ გაუქმებულა (Kon, 2003).

რევოლუციური ცვლილებები ოჯახსა და საქორწინო ურთიერთობებსაც ეხება. ქალისა და მამაკაცის პოლიტიკური და სამოქალაქო თანასწორობის კონსტიტუციურად გამყარების პარალელურად, იცვლება კანონმდებლობა ოჯახთან და ქორწინებასთან მიმართებაში. საეკლესიო ჯვრისწერა კარგავს ლეგიტიმაციას. ქორწინების ერთადერთ ლეგალურ ფორმად სახელმწიფო სამოქალაქო ქორწინებას აღიარებს. გაიოლდა ქორწინებისა და განქორწინების პროცედურები. ქალები იღებენ უფლებას აირჩიონ გვარი და სამოქალაქო სტატუსი. დეკრეტული შევბულება ანაზღაურებადი ხდება. 1920 წელს ხდება აბორტის ლეგალიზება. საოჯახო საქმის მონობისაგან ქალის გასათავისუფლებლად და მათი ჩართვისთვის სამრეწველო შრომაში სახელმწიფო ქმნის საბავშვო ბაღების, სახლებისა და უფასო კვების ობიექტების ქსელს. დედობა „სოციალისტური ვალდებულება“ ხდება ქალისთვის. ბავშვის აღზრდაზე ზრუნვას კი სახელმწიფო იღებს თავის თავზე. მამის პატერნალისტურ როლს სახელმწიფო ენაცვლება. ამგვარ პირობებში ქალებს ორი რამ მოეთხოვებათ: ჩართული იყვნენ საზოგადოებრივ შრომაში და გააჩინონ ბავშვები. სქესთა თანასწორობის ბოლშევიკურ მოდელის მიხედვით, „ფრანგული რევოლუციის კლასიკურ ფორმულაში, „ძმობა, ერთობა, თავისუფლება“, ძმობა დედობამ ჩაანაცვლა“.⁸³ იცვლება ქალის ფემინურობის კონსტრუქტიც: არონ ზალკინდის „თეორიის“ მი-

81 Гомосексуализм. Большая Советская Энциклопедия, Т. 17, М., 1930.

82 „საბჭოთა კანონმდებლობა არ ცნობს დანაშაულს, რომელიც ზნეობის წინააღმდეგაა მიმართული. ჩვენი კანონმდებლობა, საზოგადოების დაცვის პრინციპებიდან გამომდინარე, ითვალისწინებს სასჯელს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა ჰომოსექსუალის ინტერესის ობიექტი მცირეწლოვანი ან არასრულწლოვანია“. Большая Советская Энциклопедия, Т. 17, М., 1930.

83 Кон И.С. Клубничка на берёзке. Сексуальная культура в России. 3-е изд., испр. и доп. – М.: Время, 2010.

ხედვით, „ეკონომიკურად, პოლიტიკურად და ფიზიოლოგიურადაც ქალი უნდა დაუახლოვდეს მამაკაცს. „ქალურობა“ როგორც კონცეფცია შედეგია ქალთა ათასწლიანი მონობისა და მინიმალურად პასუხობს რევოლუციისა და რევოლუციის სქესობრივი შერჩევის საჭიროებებს“.⁸⁴

ქალის ანდროგინული ხატი, რომელიც საბჭოთა რეჟიმის პირველ ეტაპზე შეიქმნა, უფრო და უფრო მასკულიზირებულ ფორმებს იღებს ხუთწლედის გეგმებისა და ომის მოახლოებასთან ერთად. 30-იან წლებში, მკვეთრად იცვლება სახელმწიფოს პოლიტიკა ოჯახის, ქორწინებისა და სექსუალობის მიმართ. მორალური ფასეულობების ტრადიციული სისტემების ახლით ჩანაცვლება საბოლოოდ ბოლშევიკური ვულგარული პურიტანიზმით სრულდება.⁸⁵ სექსუალური თავისუფლება და კულტურა ბურჟუაზიულ გადმონათად და იდეოლოგიურად საშიშ მოვლენად გამოცხადდა. სექსუალობა სქესობრივ ინსტინქტამდე იქნა დაყვანილი და სახელმწიფოს მხრიდან ტოტალური კონტროლის ქვეშ აღმოჩნდა მოქცეული. სახელმწიფოსა და ტოტალიტარული რეჟიმის გაძლიერების ფონზე, ეტაპრატული გენდერული წესრიგი, სადაც სახელმწიფოს უზურპირებული აქვს ქორწინების ლეგიტიმაციისა და ოჯახური ურთიერთობების სფეროში ჩარევის უფლება, უფრო და უფრო პოლიტიზებული ხდება.⁸⁶ ახალმა კანონმა „ოჯახისა და ქორწინების შესახებ“ გაართულა განქორწინების პროცედურა, აიკრძალა აბორტები, სექსუალობა ნელ-ნელა მთლიანად გაქრა საჯარო დისკურსიდან. სექსსა და სექსუალობაზე საუბარი შეურაცხყოფასა და უხამსობას გაუთვლიდა.

ჰომოსექსუალობა, ისევე როგორც სექსუალური პრაქტიკების ნებისმიერ ფორმა, რომელიც არ უკავშირდება რეპროდუქციას, დაავადებიდან და საზოგადოებრივი მორალის წინააღმდეგ მიმართული მოქმედებიდან, სახელმწიფო დანაშაულად იქცა. თუმცა, ჰომოსექსუალობამ და ჰომოსექსუალობასთან ბრძოლამ სრულიად სხვა, იდეოლოგიური დატვირთვა შეიძინა. ნელ-ნელა აქტუალური გახდა ჰომოსექსუალობის დაკავშირება ანტისახელმწიფოებრივ მოქმედებასთან. ჰომოსექსუალთა ქვეყნის მტრად შერაცხვისთვის იდეოლოგიურ საფუძველს მაქსიმ გორკი ამზადებს. 1933 წელს „პრავდასა“ და „იზვესტიაში“ ქვეყნდება მისი ცნობილი წერილი „პროლეტარული ჰუმანიზმი“, რომელშიც ჰომოსექსუალობას ფაშიზმს უკავშირებს.

ვილჰელმ რაიხი წერდა, რომ 121-ე სტატიის მიღების შემდეგ, საბჭოთა კავშირში ჰომოსექსუალობა, ბანდიტიზმი, კონტრევოლუციური მოქმედება და შპიონაჟი ერთ რანგში განიხილებოდა, როგორც დანაშაული სახელმწიფოს წინაშე.⁸⁷ ცნობილი დისიდენტი ვალერი ჭალიძე ნაშრომში, რომელიც საბჭოთა კავშირის პერიოდში სისხლის სამართლის დამნაშავეთა ყოფასა და ქურდული სამყაროს სოციალურ ინსტიტუტად ჩამოყალიბებას ეხება, წერს: „როგორც ჩანს, საბჭოთა ხელმძღვანელობა მართლა თვლიდა ჰომოსექსუალობას პოლიტიკურ დანაშაულად“.⁸⁸ ასეთი დასკვნის საბაზს ჭალიძეს ის ფაქტიც აძლევდა, რომ სტალინის სიცოცხლეში ჰომოსექსუალთა დევნა-დაკავებით მილიცია კი არა, სწორედ სახელმწიფო უშიშროება იყო დაკავებული. უშიშროება დაუნდობლად ებრძოდა „პედერასტებს“, რომლებიც „საბჭოთა ახალგაზრდების გარყვნილთა და ჯაშუშური ქსელების ორგანიზებით“ იყვნენ დაკავებული.⁸⁹

84 თ. საბედაშვილი. „ქალთა უფლებების ისტორიული ასპექტები“. სალექციო კურსი სოციალური მეცნიერებების მაგისტრატურისთვის. CSS. თბილისი. 2006.

85 «Радио свобода» от 10.03.2002. Владимир Толъц, «Красным» по „голубому“. <<http://www.svoboda.org/content/transcript/24204207.html>>.

86 Здравомыслова Е.А., Темкина АА. Государственное конструирование гендера в советском обществе. Журнал исследований социальной политики. 2004. Т. 1. № 3/4. С. 320.

87 Райх В. Сексуальная революция. М.: «АСТ», 1997.

88 Чалидзе В. «Уголовная Россия». М. 1990.

89 რაც შეეხება ლესბოსურ ურთიერთობებს, ქალი ამოვარდნილი იყო ჰომოსექსუალობის ზოგადი კონცეფციიდან (ტერმინი ჰომოსექსუალობა მხოლოდ მამაკაცთან მიმართებაში იხმარებოდა) და მხოლოდ სამედიცინო კოტექსტში განიხილებოდა. ტერმინი „ლესბოსელი“ კი, უმეტეს შემთხვევაში, ჩანაცვლებული იყო სამედიცინო დიაგნოზით, როგორც სექსუალური მოტივაციის ფსიქოპათოლოგია ან შიზოფრენიის ერთ-ერთი ფორმა.

სტალინის შემდგომ ეპოქაში საბჭოთა რეჟიმის ლიბერალიზაციის ფონზე რეპრესიული მექანიზმები ერთგვარად შესუსტდა. 1950 წლიდან აბორტი ისევ ლეგალური გახდა. „სახელმწიფომ, ბოლოს და ბოლოს დაუთმო სამედიცინო დაწესებულებებსა და ქალებს შობადობის კონტროლის უფლება“.⁹⁰ ფემინურობისა და მასკულინობის საბჭოთა კონცეპტი ისევ განიცდის ცვლილებას. საბჭოთა ქალის იდეალური სახე ოჯახსა და დედობაზე ორიენტირებული ქალია, რომელიც ამავედროულად დასაქმებულიცაა (არა იმიტომ, რომ ეს მისი მისი არჩევანია, არამედ იმიტომ, რომ სხვაგვარად, დაბალი ხელფასების კვალობაზე, ოჯახი პრაქტიკულად ეკონომიკური კრახისთვისაა განწირული). ოჯახში საქმის არათანაბარი გადანაწილების გამო, ქალები იმდენ დროს ხარჯავენ საოჯახო საქმეზე, რომ პრაქტიკულად ორ ცვლაში უწევთ მუშაობა.⁹¹ სახელმწიფოსთვის კი მთავარი პრობლემა დემასკულინიზებული მამაკაცი ხდება, რომელსაც წლების მანძილზე ჩამორთმეული ჰქონდა ოჯახის მამის, პატრიარქის როლი და ფუნქცია (სახელმწიფოს ეტაპრეატიული პოლიტიკის პირდაპირი შედეგი). ცხოვრებისეულ სირთულეებთან გამკლავების უუნარობა, ნაადრევი სიკვდილიანობა, ალკოჰოლიზმი – საბჭოთა მამაკაცის ვიქტიმიზაციის პროცესი ამ ეტაპზე ერთ ფრაზაში შეიძლება გამოიხატოს „გაუფრთხილდით მამაკაცებს!“ (აქვე უნდა ითქვას, რომ ვსაუბრობთ გაბატონებულ იდეოლოგიურ დისკურსზე და არა რეალობაზე, რომელიც სრულიად განსხვავებულია იმ პერიოდის საქართველოში, სადაც „მამაკაცურობის კრიზისი“ არაა ასეთი ძლიერი. საბჭოთა რეჟიმის ექსპერიმენტული მიდგომების მიუხედავად, ჩვენს კულტურაში მამაკაცს არ დაუკარგავს ოჯახის თავის, პატრიარქის ფუნქცია. ეს პროცესი ჩვენთან უფრო გვიან, საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ დაიწყო). ერთი შეხედვით ალოგიკურია, მაგრამ ამ პერიოდის „მასკულინობის კრიზისი“ საერთოდ არ ეხება ჰომოსექსუალობის თემას. კაცის ჰომოსექსუალობა ცალსახად იდეოლოგიურ კონტექსტში მოიაზრება.

ჰომოსექსუალური ურთიერთობები მამაკაცებს შორის ისევ რჩებოდა სისხლის სამართლის დანაშაულად. შეიცვალა სახელმწიფოს პოლიტიკა საკითხის

მიმართ, თუმცა, იდეოლოგიური საფუძველი იგივე დარჩა. თუკი სტალინურ ეპოქაში ჰომოსექსუალებს დევნიდნენ როგორც სახელმწიფოს იდეოლოგიურ მტრებს, უფრო გვიანდელ პერიოდში, 60-იანი წლებიდან მოყოლებული, საპირისპირო ტენდენციას ჰქონდა ადგილი – ამ მუხლს ხშირად იყენებდნენ როგორც სასჯელს „სხვაგვარად“ მოაზროვნე ადამიანებისათვის, რომლებიც არ ეწერებოდნენ საბჭოთა სისტემის იდეოლოგიურ სქემაში. ხრუშოვისა და ბრეჟნევის მმართველობის პერიოდში, დისიდენტთა რიცხვის ხელოვნურად შემცირების მიზნით, უშიშროება ხშირად სწორედ მამათმავლობის ბრალდებით აგზავნიდა ციხეში მისთვის არასასურველ პირებს. (Kon, 2003) ქალის (ჰომო) სექსუალობა ისევ უხილავი და უმნიშვნელო რჩება სახელმწიფოსთვის.

60-იანი წლების დასავლეთის სექსუალურ კულტურაში მიმდინარე ცვლილებების ზოგადმა ტენდენციებმა და ლიბერალიზაციამ (სექსუალური სიმწიფის ასაკის დაწევა, ქორწინებამდელი სექსის მიმართ დამოკიდებულების შეცვლა, ორმაგი სტანდარტის გაუქმება ქალისა და მამაკაცის სექსუალურ ქცევასთან დაკავშირებით, ქალების რესექსუალიზაცია, ინტერესის ზრდა ეროტიკისადმი, რეპროდუქციის გამიჯვნა სექსუალობის სხვა ფუნქციებისგან და სხვ.) მნიშვნელოვნად შეცვალა დამოკიდებულება ზოგადად სექსუალობის და მათ შორის, ჰომოსექსუალობის მიმართ, რასაც საბოლოო ჯამში, ჰომოსექსუალობის სრული დეპათოლოგიზაცია მოჰყვა. რამდენად აისახა ეს გავლენა საბჭოთა მოქალაქეების რეალურ სექსუალურ ცხოვრებაზე და კონკრეტულად საქართველოში, ცალკე კვლევის საგანია. ერთადერთი, რისი თქმაც შეიძლება ისაა, რომ ჩვენგან განსხვავებით, დასავლეთში ეს ცვლილებები ათწლეულების მანძილზე საჯარო დისკუსიებისა და განხილვის თემად იყო ქცეული, რამაც ხელი შეუწყო იმას, რომ საზოგადოებას თანდათანობით გაეაზრებინა და გაეცნობიერებინა ამ ცვლილებების მოსალოდნელი შედეგები. ჩვენთან კი ტაბუ სექსუალობაზე 80-იანი წლების ბოლომდე, საბჭოთა კავშირის დაშლამდე გაგრძელდა.

90 Рабжаева М. Историко-социальный анализ практик семейной политики в России XX в. Социс. 2004. № 6.

91 Козлова Н.Н. Сцены из частной жизни периода «застоя»: семейная переписка. Журнал социологии и социальной антропологии. 1998. Том II. № 3.

შეიძლება ითქვას, რომ სახელმწიფოს მხრიდან სექსუალობის მიმართ ზოგადი პოლიტიკის შეცვლის ფონზე კი, ჰომოსექსუალობის კონსტრუქტი ბოლომდე მკვეთრად იდეოლოგიზებული დარჩა. საბჭოთა კავშირისთვის კი იდეოლოგიურ გამყოფ ხაზს კოლექტიურ „ჩვენსა“ და „სხვებს“ შორის საკმაოდ მკაფიო გეოგრაფიული საზღვრები ჰქონდა, რომელიც ევროპაში სოციალისტური ბანაკის ქვეყნებზე გადიოდა. ამგვარად, საბჭოთა ადამიანის ცნობიერებაში, ჰომოსექსუალობის კონსტრუქტი მყარად აღმოჩნდა მიჯაჭვული „გარეგანილ დასავლეთზე“.

3.3.3 პოსტ-საბჭოთა პერიოდი: „გაღწევისთანავე დაბრუნება“

საბჭოთა რეჟიმის რღვევის პროცესს, თითქმის ყველა პოსტ-კომუნისტურ ქვეყანაში, თან ახლდა ძლიერი ნაციონალისტური ტალღა. საბჭოთა წარსულზე უარის თქმისა და „საკუთარ ფესვებთან“ დაბრუნების ძიების პროცესს საქართველოში კიდევ ერთი თავისებურება ახასიათებს: სხვა პოსტსაბჭოთა ქვეყნებისგან განსხვავებით, რომლებისთვისაც „დაბრუნება“ საბჭოთა ოკუპაციამდელ პერიოდთანაა გაიგივებული, მაშინდელი ქართველი ნაციონალისტების დიდი ნაწილისთვის იდეალურ წარსულს ადრეული შუა საუკუნეები წარმოადგენს (ქართული სახელმწიფოს ოქროს ერა) აქედან გამომდინარე ყველა შედეგით. კულტურული და რელიგიური ტრადიციების ერთგვარი რეაბილიტაცია გავლენას ახდენს გენდერული როლების ხელახალ ინსტიტუტალიზაციაზეც. ისევე, როგორც ყველა ნაციონალისტურ ნარატივში, დედობა, როგორც ქალის უმთავრესი ფუნქცია, ცენტრალურ ადგილს იკავებს. ორმაგი სექსუალური მორალი, რომელიც სხვადასხვა ქცევით ნორმებს აკანონებს ქალისა და მამაკაცისთვის, კიდევ უფრო ხისტი ხდება.

ეთნონაციონალისტური პოლიტიკური იდეოლოგია, „ტრადიციებთან და მართლმადიდებლურ ფასეულობებთან“ დაბრუნების მცდელობა და ავტორიტარული რეჟიმის მძიმე მემკვიდრეობა (დამოკიდებულება ზოგადად „განსხვავებულობისადმი“, სექსუალური შფოთვის მაღალი ხარისხი, ზოგადი სექსუალური გა-

ნათლების დაბალი დონე), – სწორედ ასეთი გახლდათ სოცო-კულტურული ფონი, როდესაც 90-იანი წლების დამდეგს ქართულენოვან მედიაში პირველად დაირღვა სამოცდაათწლიანი ტაბუ სექსუალობაზე.

მედია კვლევები აჩვენებს, რომ ქართულენოვან მედიაში ჰომოსექსუალობასთან დაკავშირებული საკითხების გაშუქება არათანმიმდევრულ ხასიათს ატარებს. ჰომოფობიური სიძულვილის ენის გამოყენების პიკი, როგორც წესი, ემთხვევა ქვეყანაში მიმდინარე ძალაუფლების გადანაწილების პროცესებს. ამასთან, აღნიშნული პერიოდის განმავლობაში მნიშვნელოვნად იცვლებიან ჰომოფობიური სიძულვილის ენის გამოყენების ძირითადი ადრესანტები. შესაბამისად, იცვლება კონტექსტიც, რომელშიც ჰომოსექსუალობაც განიხილება და დისკურსიული სტრატეგიებიც, რითაც ხდება ჰომოსექსუალობის პრობლემატიზაცია.

შეფასების თვალსაზრისით, ბოლო ოცწლიანი პერიოდი შეგვიძლია რამდენიმე ეტაპად დავყოთ.

ტერმინი ჰომოსექსუალი პირველად შიდსისა და პროსტიტუციის თემასთან დაკავშირებით გამოჩნდა ქართულ პრესაში. მომდევნო წლებში, 1998 წლამდე, სტატიების უმეტესობაში სიტყვა „ჰომოსექსუალი“ მხოლოდ საზღვარგარეთ მოღვაწე შოუ-ბიზნესის წარმომადგენელთა შესახებ უცხოური პრესიდან გადმობეჭდილ მასალებში გვხვდება. ამგვარი მეთოდი „განსხვავებული“ სექსუალობისაგან დისტანცირების ერთ-ერთ მექანიზმს წარმოადგენს. აღნიშნულ ინფორმაციებში ძირითადად ნეიტრალური განწყობა ან მსუბუქი ირონიაა. ამგვარი განწყობას სწორედ საკითხის დისტანცირება უწყობს ხელს – „სადაც დასავლეთში“ მცხოვრებ ადამიანებზე და ჰომოსექსუალობაზე აბსტრაქტული მსჯელობანი საფრთხეს არ უქმნის რესპონდენტთა სექსუალური იდენტობის განცდას.

1999 წლიდან ნელ-ნელა იწყება საკითხის პოლიტიზაცია, რაც მოქალაქეთა კავშირში განხეთქილების პარალელურად უფრო და უფრო ძლიერდება. მედია გაჯერებულია არმენოფობიური გამონათქვამებით, ძლიერდება აგრესია იეჰოვას მოწმეების წინააღმდეგ. სექსუალური ორიენტაცია, აღმსარებლობასა და ეთნიკურ მიკუთვნე-

ბუღალტრულ ენაზე, პოლიტიკური ოპონენტის „დისკრედიტირების“ ყველაზე გავრცელებული მეთოდი ხდება. ამ მხრივ განსაკუთრებული აქტიურობით მაშინდელი საპარლამენტო ფსევდოოპოზიცია ფრაქცია „აღორძინება“ გამოირჩევა.⁹² ლიდერის კვალდაკვალ, ფრაქციის წევრებიც ღიად აკეთებენ ფაშისტურ განცხადებებს. პარალელურად იქმნება მითი „ცისფერთა შეთქმულების შესახებ“, რომლებიც ხელისუფლებაში მოსვლას გეგმავენ. კვლავ აქტუალურია საბჭოთა მითი ჰომოსექსუალობის დასავლური „წარმომავლობის“ შესახებ. ყოველივე ამან შესაძლებელი გახადა ჰომოსექსუალობის კონცეპტის ხელოვნური „მიზმა“ დასავლურ, ლიბერალურ ღირებულებებთან და იმ კონკრეტულ პოლიტიკურ ჯგუფთან, რომელიც სწორედ ამ ფასეულობებზე აპელირებდა ხელისუფლებაში მოსვლის პერიოდში. ჰომოსექსუალობის წარმოჩენამ, როგორც საფრთხისა, რომელიც „გადაგვარებით ემუქრება ქართველ ერს“ და „ენინაღმდეგება ქართულ ტრადიციებსა და მართლმადიდებლობას“, პოლიტიკური კონტექსტი შეიძინა:

„არატრადიციული სექსი“ ხომ ყოველგვარი ტრადიციულის რღვევის საწყისი და აუცილებელი პირობაა, ხელისუფლებაში ამგვარ „არატრადიციონალისტთა“ მოსვლით კი ქვეყნის ეროვნული ცნობიერებისა და თვითმყოფადობის შენარჩუნება-განმტკიცებას ესმება ჯერ-ჯერობით შეუმჩნეველი წერტილი...“⁹³

პრესაში ერთმანეთის მიყოლებით ჩნდება სტატიები მყვირალა სათაურებით: „საქართველოს ჰომოსექსუალისტები მართავენ“, „მიუხედავად იმისა, რომ „ცისფერები“ არ მრავლდებიან, ისინი საკმაოდ მომრავლდნენ“, „ცისფერიდან – შავამდე... პოლიტიკური პალიტრა“, „მეტაკუნე ევროპელი ვაჟკაცები“,

„ხალხის მტრები, სუკის აგენტები და... პედერასტები“.

2005-2006 წლების მედია ანალიზმა აჩვენა, რომ „ვარდების რევოლუციის“ შემდეგ პანიკა „ცისფერთა შეთქმულების“ შესახებ ჩაცხრა. სტატიებმა ჰომოსექსუალების/ჰომოსექსუალობის შესახებ სერიოზული გამოცემების პირველი გვერდებიდან ნელ-ნელა „ყვითელი პრესის“ ფურცლებზე გადაინაცვლა. თემის დეპოლიტიზაციის კვალდაკვალ მედიის დაინტერესება ლგბტ საკითხებით საგრძნობლად შეიცვალა, რაც აისახა არა მხოლოდ სტატიების ტონზე, არამედ რაოდენობაზეც. იწყება ჰომოსექსუალობის, როგორც „უცხო“ ტრანსფორმაცია „ავადმყოფ ჩვენად“:

„ექსპერტები აცხადებენ, რომ საქართველოში მეცხვთა ასაკი გაახალგაზრდავდა, ბიჭებში კი ჰომოსექსუალიზმის ნიშნებია“;⁹⁴

„...დღეს ჩვენი უმთავრესი პრობლემაა უმუშევრობა, ნარკომანია, ქურდული ტრადიციების მიყოლა და ორიენტაციის შეცვლა... ...ჩემი აზრით, დიდი უბედურებაა, როცა ამდენი ახალგაზრდა იცვლის სექსუალურ ორიენტაციას. თუ ჩვენ ამ პრობლემებს სათანადოდ არ მივხედეთ, ხვალ შეიძლება კატასტროფის წინაშე აღმოვჩნდეთ“.⁹⁵

ამასთან, ქალის (ჰომო)სექსუალობა ისევ უხილავი რჩება მედიისთვის. ჰომოფობიურ ნარატივებში, ლესბოსელობა გამოიყენება არა სოციალური იდენტობის აღსაწერად, არამედ ხშირად აბრევიატურის უბრალო ნაწილს, „დანამატს“ წარმოადგენს. ამის მიზეზი კი ისევ და ისევ, ქალის სექსუალობის რეპროდუქციულ ფუნქციამდე დაყვანით აიხსენება:

92 მაგ., იხილეთ ინტერვიუ ასლან აბაშიძესთან. „კამბოჯა წითელმა კმერებმა წაღვეს, საქართველო კი – ცისფერება“. აფხაზეთის ხმა N29 (2001, 20-26 ივლ.).

93 ე. აღდგომელაშვილი. „ჰომოსექსუალობის/ჰომოსექსუალების რეპრეზენტაცია ქართულენოვან მედიაში“. 2006.

94 იგივე.

95 „რატომ იცვლიან ქართველი ახალგაზრდები სექსუალურ ორიენტაციას?“ ამონარიდი ინტერვიუდან ადამიანთა უფლებების საპარლამენტო კომიტეტის თავმჯდომარესთან, ელენე თევდორაძესთან. ახალი თაობა. N30.

„ქალური ჰომოსექსუალიზმი უმეტეს შემთხვევაში მძიმე შედეგებით არ მთავრდება, რადგან ლესბოსელთა უმეტესობა ქალად რჩება, ოჯახის შექმნა და შვილის გაჩენა შეუძლია“. რესპონდენტი თვლის, რომ ეს „სამარცხვინოა და დასაგმობია“, მაგრამ იქვე დასძენს, რომ „წინა პლანზე მაინც მამაკცთა ჰომოსექსუალიზმი, როგორც განსაკუთრებით საშიში“.⁹⁶

2007 წელი, რომელიც მორალური პანიკის ახალ ტალღას უკავშირდება მედიაში, ერთგვარი გარდატეხის პერიოდია. თუკი მანამდე ჰომოსექსუალობის „პრობლემა“ ქცევას მეტ-ნაკლებად რაციონალური არგუმენტებით ცდილობდნენ (მაგ., არსებული ჰომოფობიური მოსაზრებების გასამყარებლად მედია მისთვის სასურველ ექსპერტებსა და სპეციალისტებს მიმართავდა), 2007-2011 წლებში „განსხვავებული“ სექსუალობის პრობლემატიზაციისათვის საკმარისად მიიჩნევა „შეუთავსებლობა/წინააღმდეგობა ქართულ და მართლმადიდებლურ ტრადიციებთან“. პოლიტიკური კრიზისის პროცესში, ჰომოსექსუალობის საბჭოური იდეოლოგიზებული კონსტრუქტი ისევ ცენტრალურ ადგილს იკავებს ანტიდასავლურ ნარატივებში:

„...იქნებ, ევროკავშირმა საქართველოში იმას მიხედოს, რომ სასამართლოები რომ არ არის, თვითმმართველობა რომ არ მუშაობს და პედერასტიების ქორწინებას ნუ დაგვაძალევენ რა! წყალსაც ნაუღია ევროკავშირი. ევროპას აქვს მორალური კრიზისი. ეს მხოლოდ ჩემი მოსაზრება არ არის. დიდი მოაზროვნეები უკვე კარგა ხანია ამაზე საუბრობენ“...⁹⁷

ჰომოსექსუალობის რეკრიმინალიზაციისა და მათთვის საარჩევნო ხმის ჩამორთმევის აბსურდული მოთხოვნებიდან, აქცენტი საჯარო სივრციდან საკითხის/ჯგუფის განდევნაზე გადადის⁹⁸. „არანორმატიული“ სექსუალობის უხილაობას საბჭოთა რეჟიმის დროს თეორეტიკოსები აღწერენ როგორც „სექსოფობიას“ (Kon, 1997) და „ინტიმურობის დუმილს“ (Rotkirch, 2011). საუბარი სექსუალობაზე მხოლოდ რეპროდუქციასა და ოჯახურ ფასეულობებთან მიმართებაში იყო ლეგიტიმური (Zdravomyslova, 2004). შესაბამისად, ამ ნორმის დარღვევა აღიქმებოდა როგორც საფრთხე სახელმწიფოსგან კონტროლირებული საჯარო სივრცისთვის. „ტოტალიტარული სახელმწიფოს მორალისტური დისკურსისაგან განსხვავებით, რომელიც, აკრძალული თემებისაგან საჯარო სივრცის დაცვის გარდა, „დანაშაულის“ აღმოფხვრისა და დამნაშავეთა „გამოსწორებისკენ“ იყო მიმართული, დღევანდელი ნეომორალისტების მთავარ მიზანს საჯარო სივრცის „ცოდვისაგან განმენდა“ წარმოადგენს. მორალური საზღვარი სწორედ ის გამყოფია, რომელმაც საჯარო სივრცეში არსებული ურთიერთობები უნდა დაარეგულიროს – ვის, როგორ და რამდენი ხნით აქვს უფლება იარსებოს საჯარო სივრცეში და ვის – საერთოდ უნდა ჩამოერთვას ამის უფლება“. საჯარო სივრცის პურიფიკაცია „ცოდვისგან“ ეკლესიის ერთ-ერთი მთავარი სტრატეგია ხდება.⁹⁹ იწყება საზოგადოების აქტიური მობილიზაცია არარსებული „გეი-პარადების“ წინააღმდეგ (საქართველო ამ გამოცდილების თვალსაზრისითაც უნიკალურია და განსხვავდება სხვა ქვეყნებისგან – ორგანიზებულ ანტი-გეი მსვლელობებს უფრო დიდი ხნის ისტორია აქვს საქართველოში, ვიდრე ლგბტ აქტივისტებისა და მათი მხარდამჭერების მცდელობას მშვიდობიანი მარშის მოსაწყობად.¹⁰⁰ ეს კიდევ ერთხელ უსვამს

96 ნ. ხარჩილაძე. „უგზო-უკვლო ორიენტაციის“, ანუ ქალური ჰომოსექსუალობის რეპრეზენტაცია ქართულენოვან ბეჭდვით მედიაში“, სამაგისტრო ნაშრომი, CSS. თბილისი, 2010.

97 საქართველოში ცისფერების ქორწინებას აკანონებენ? რა წერია ევროკავშირის რეკომენდაციებში. ინტერვიუ გუბაზ სანიკიძესთან. „ალია“, N95(2068), 16-17 აგვისტო 2007.

98 „...უნდა მოვითხოვო, რომ მამათმავლობა გახდეს კანონით დასჯადი. ეს არის დანაშაული და უნდა იდევნებოდეს... მათ უნდა აეკრძალოთ არჩევნებში მონაწილეობა, თანამდებობებზე დანიშვნა და, საერთოდ, საზოგადოებაში გამოჩენა...“. ინტერვიუ ირაკლი წერეთელთან. „თბილისში მამათმავლებს აღლუმს არ ჩავატარებინებ! პიდარასტებს არჩევნებში მონაწილეობის მიღების უფლება უნდა აეკრძალოთ“. ახალი თაობა, N196(4213), 19 ივლისი 2007.

99 ე. აღდგომელაშვილი. „იდეოლოგიური ჰომოფობია“. ჟურნალი სოლიდარობა. 2009 №3 (30).

100 ე. აღდგომელაშვილი. „ბრძოლა საჯარო სივრცისთვის.“ ანტიგენდერული მოძრაობის აღმასვლა – ბრძოლა გენდერული თანასწორობისთვის ცენტრალურ და აღმოსავლეთ ევროპაში. შაინრიპ ბიოლის ფონდი. ბერლინი. 2015.

ხაზს საკითხის ხელოვნურ პრობლემატიზაციას). 2007 წლიდან, გამოგონილი გეი-პარადებით საზოგადოების „დაშინება“, ხელისუფლების დადანაშაულება ლგბტ აქტივისტების მხარდაჭერაში და ანტიგეი მსვლელობების მოწყობა ერთგვარ ტრადიციად იქცა.

ანტიდასავლური განწყობებისა და ჰომოსექსუალობის დასავლური წარმოშობის შესახებ მითის რეკონსტრუირების ფონზე „იდეოლოგიური მტრის“ როლში ამჟღერად ქვეყნის შიგნით არსებული ის პოლიტიკური ძალები არიან, ვინც რუსეთის ნაცვლად ქვეყნის განვითარების მთავარ ვექტორად დასავლეთი და ლიბერალური ფასეულობები გამოაცხადა. ყოველივე ეს შესაძლებელს ხდის ჰომოსექსუალობის კონცეპტის ხელოვნური „მიზმას“ იმ კონკრეტულ პოლიტიკურ ძალებთან, ვინც სწორედ ამ ფასეულობებზე აპელირებდა/აპელირებს ხელისუფლებაში მოსვლის პროცესში. ჰომოსექსუალობასთან დაკავშირებული საკითხებით მანიპულაცია და მისი გამოყენება პოლიტიკური ოპონენტების მარკირებისათვის წინასაარჩევნო პერიოდში ისევე აქტუალური ხდება, როგორც 1999-2003 წლებში.¹⁰¹

*„მას შემდეგ, რაც ხელისუფლებაში სააკაშვილის ფსევდოლიბერალი და ფსევდოდემოკრატი ხელისუფლება მოვიდა, ჩვენში ერთობ მომრავლდნენ, მომძლავრდნენ და გათამამდნენ ბუჩქებში შემძვრალი პედერასტები. ეგრეთ წოდებული ცისფერები, რომლებმაც ერთი პერიოდი თბილისში ჰომოსექსუალების ალუმის გამართვაც კი მოინდომეს“.*¹⁰²

ნაციონალისტურ ნარატივებში მართლმადიდებლობის როლის გაზრდა სულ უფრო და უფრო მკაფიოდ იჩენს თავს ჰომოსექსუალობის პრობლემატიზაციისას. ჰომოსექსუალობის წარმოჩენამ, როგორც საფრთხისა, რომელიც „გადაგვარებით ემუქრება ქართველ ერს“ და „ენინააღმდეგება ქართულ ტრადიციებსა და მართლმადიდებლობას“, პოლიტიკური კონტექსტი იძენს. ამ პერიოდის ჰომოფობიური რიტორიკა სოდომ-გომორის აპოკალიფტური დისკურსისა და ჰომოსექსუალობის, როგორც სახელმწიფოსთვის არსებული საფრთხის ერთგვარი ნაზავია:

*„...შევნიშნავთ, რომ ბიბლიურად დაგმობილი აღნიშნული გაუკუღმართება მხოლოდ სულისათვის კი არა, ფიზიკური არსებობისთვისაც სახიფათოა. ამიტომაც ჰომოსექსუალიზმთან ბრძოლას მხოლოდ რელიგიური ასპექტი არ გააჩნია... ეს აქცია [გეი-პარადი] საქართველოს სტრატეგიულ ინტერესებზე შეიძლება ცუდად აისახოს, რამდენადაც არც აფხაზეთს და არც სამხრეთ ოსეთს საქართველოში გაერთიანება არ მოუხდებოდა, თუ იქ გეი-ალუმები გაიმართება“.*¹⁰³

2010 წელს, როდესაც ევროსაბჭოს საპარლამენტო ასამბლეის მიერ ლგბტ უფლებებთან დაკავშირებული რეზოლუციის განხილვის წინ, სხვადასხვა რელიგიურმა გაერთიანებებმა საქართველოში ერთობლივი განცხადება გაავრცელეს.¹⁰⁴ საქართველოს დელეგაციის წევრებმა არათუ გააპროტესტეს ამგვარი განცხადება, არამედ, გაიმეორეს კიდევ განცხადების პათოსი:

101 ე. აღდგომელაშვილი. „სოგი-ისტან დაკავშირებული საკითხების გაშუქება მედიში“ (მაისი, 2011). მედიის განვითარების ფონდი.

102 „მიზას ომსტერდამი“. ჯ. ხუბუა. გაზ. „ასავალ-დასავალი“, 2009 წლის 3-9 აგვისტო, N 31 (776).

103 სრულიად საქართველოს ადამიანთა უფლებების დაცვის ასოციაციის განცხადება. ახალი თაობა, N202(4219), 25.07.2007.

104 „იგეგმება, „სექსუალური ორიენტაციის ნიადაგზე დისკრიმინაციისა და სქესის იდენტიფიკაციის“ კანონპროექტის განხილვა, რომელიც ჰომოსექსუალიზმის, ბისექსუალიზმისა და სხვა სექსუალური გადახრების ლეგალიზებას გულისხმობს. ამავე სესიაზე გამოტანილი იქნება დოკუმენტი, რომელიც აბორტს წარმოგიდგენს, როგორც ქალის უფლებასა და ოჯახის დაგეგმვის საშუალებას... შეუძლებელია, ევროპა, რომელიც უძველესი ქრისტიანული სამყაროს ნაწილს წარმოადგენს და რომლის კულტურაც მთლიანად რელიგიური ნიშნით არის განმსჭვალული, ევროსაბჭოს მაღალი ტრიბუნიდან ხმას აძლევდეს ისეთი მოვლენის ჩვეულებრივ ნორმად ქცევას, როგორიც არის სექსუალური გადახრები. ჰომოსექსუალიზმი, ბისექსუალიზმი და სხვა მსგავსი ქმედებანი არა მარტო ქრისტიანობაში, არამედ ყველა ტრადიციულ რელიგიაში უდიდეს ცოდვად არის მიჩნეული, რადგან იგი ადამიანის გადაგვარებას, მის სულიერ და ფიზიკურ დაავადებებს იწვევს“. საქართველოს საპატრიარქოს, საქართველოში წმიდა საყდრის სადესპანოს, საქართველოში სომხური სამოციქულო ეკლესიის ეპარქია, ქვეყანაში მთავარი რაბინის მოვალეობის შემსრულებლის და სრულიად კავკასიის მუსლიმანთა სამართავლოს სრულუფლებიანი წარმომადგენლის ერთობლივი განცხადება. 29 იანვარი, 2010.

„ჩვენ ვიზიარებთ საპატრიარქოს პოზიციას...
...თუკი რეზოლუციის პროექტში სექსუალური უმცირესობებისთვის ბავშვის აყვანისა და ოჯახის შექმნის უფლება იქნება აღნიშნული, ჩვენ ხმას არ მივცემთ. ჩვენ არ გვსურს, საქართველოს იმის რეკომენდაცია გაუწიონ, რომ მამათმავლობა წახალისდეს, ისევე, როგორც არ სურს ეს ძალიან ბევრ ევროპულ ქრისტიანულ ქვეყანას... რა თქმა უნდა, ჩვენ მხარს ვუჭერთ იმას, რომ ეს ქრისტიანულ პრინციპებზე არ არის დამყარებული და დემოკრატიასთან არანაირი საერთო არ აქვს. ამ ადამიანებს (სექსუალურ უმცირესობებს) არავინ არ უშლის, აკეთონ ის, რისი კეთებაც სურთ, მაგრამ თუ ერთად ყოფნა უნდათ, ამ ერთობას ოჯახი არ უნდა დაერქვას“ (პეტრე ცისკარიშვილი, პარლამენტარი).¹⁰⁵

„...დოკუმენტი თავისი შინაარსითა და სულისკვეთებით წინააღმდეგობაში მოდის ჩვენი ქვეყნის ეროვნულ ფასეულობებთან და სულიერ ღირებულებებთან და ის საკუთარ თავში გულისხმობს საფრთხეს ერის დემოგრაფიული განვითარებისა და ზნეობრივი მდგრადობისათვის. საქართველოსთვის, როგორც უძველესი ქრისტიანული ტრადიციებისა და ისტორიის მქონე ქვეყნისათვის, რომელიც ნაწილია ევროპული ცივილიზაციისა, მიუღებელია კანონპროექტში მოცემული საკითხების დაკანონება, რაც, თავის მხრივ, შეუთავსებელია ჩვენი მოქალაქეების მნიშვნელოვანი ნაწილის

რელიგიურ და ტრადიციულ შეხედულებებთან“ (გიორგი თარგამაძე, ყოფილი პარლამენტარი).¹⁰⁶

საინტერესოა, რომ რელიგიური ნარატივები მხოლოდ საარჩევნო ხმებზე დახარბებული პოლიტიკოსების კი არა, ცალკეული არასამთავრობო უფლებადამცველი ორგანიზაციების შეფასებებშიც ჩნდება.¹⁰⁷

2014-2015 წლებში „მედიის განვითარების ფონდის“ მიერ ჩატარებული მედია კვლევები ასევე ცხადად აჩვენებს, თუ რამდენად პოლიტიზებულია ლგბტ ჯგუფთან და მათ უფლებრივ თანასწორობასთან დაკავშირებული საკითხები ქართულენოვან მედიაში.¹⁰⁸ ჰომოსექსუალობის იდეოლოგიზებულ კონსტრუქტს დღესაც ცენტრალური ადგილი უკავია ანტიდასავლურ ნარატივებში, რომელიც ევროპას „გარყვნილებისა და ცოდვის ბუდედ“ წარმოაჩენს. ამ მხრივ, მემარჯვენე ორიენტაციის პოლიტიკოსებისა და ეკლესიის ცალკეული წარმომადგენელთა რიტორიკა სრულად იმეორებს იმ პროპაგანდისტულ სულისკვეთებას, რომელსაც საბჭოთა ხელისუფლება გასული საუკუნის 30-იან წლებში იყენებდა დასავლეთისაგან საფრთხის შესაქმნელად შეთქმულების თეორიების ჩათვლით:

„მე ვერასოდეს მივიღებ ჰომოსექსუალიზმის პროპაგანდას, ინცესტის დაკანონებას, ვისაც უნდა და ვისაც ნორმალურად მიაჩნია დაძმას შორის ურთიერთობა, დედასა და შვილს შორის... მზარავს

105 „ევროსაბჭო რელიგიური დოგმების პირისპირ. ჰომოსექსუალთა საკითხი სტრასბურგში“. გაზეთი „24 საათი“ 25.01.10.

106 იგივე.

107 „დანაშაულია, როცა საკუთარ არაჯანსაღ სექსუალურ ორიენტაციაზე ხმამალა საუბრის საშუალებას აძლევ მამათმავალს და ამის პროპაგანდას ეწევი...“ სახელმწიფომ უნდა დაიცვას ეს ადამიანები, რომ არ სცემონ ქუჩაში, შეურაცხყოფა არ მიაყენონ, მაგრამ დანაშაულის ტოლფასია ყოველდღე გამოფინო ეს ხალხი, ტელესახეებად აქციო და გვიჩიჩინო, რომ ეს დასაძრახი არ არის. ამით ჩამოყალიბებულ პიროვნებებს აღიზიანებენ, თრგუნავენ და უფლებებს უღახავენ. ახალგაზრდობას კი პირდაპირ ტყინს ურეცხავენ, მენტალიტეტს უმახინჯებენ და აჩვენებენ, რომ ეს საქციელი ცუდი სულაც არ არის. ამ საკითხის წინა პლანზე წამოწევა საზიანოა არამარტო ჩვენი ოჯახებისა და შვილებისთვის, არამედ საქართველოს მომავლისთვის. ასეთი ტრადიციებისა და სარწმუნოების მქონე ქვეყანაში მამათმავლობის პროპაგანდას ვერავინ უნდა ბედავდეს. მართლმადიდებლობაში ხომ მამათმავლობა მომკვდინებელ ცოდვად ითვლება!“ მომხრე ვარ აღდგეს საბჭოთაუკავშირის სისხლის სამართლის კოდექსში არსებული 121-ემუხლი“. ინტერვიუ უფლებადამცველ ნანა კაკაბაძესთან. გაზეთი „ასავალ-დასავალი“ N910, მარტი 19-25, 2012.

108 „ჰომოფობია და გენდერული იდენტობა“, „ანტიდასავლური პროპაგანდა“ მედია მონიტორინგის ანგარიშები 2014-15. მედიის განვითარების ფონდი. თბილისი. 2015.

ამის თქმა. ევროპაში არის ქვეყნები, სადაც ინცესტი დაკანონებულია. თავისი საქმე თვითონ იცინა. ჩვენს ქვეყანაში ეს არის მიუღებელი და თუ არჩევანი დგას ასე: ინცესტის ნორმად აღიარება, თუ დარჩენა იქ, სადაც ვართ, მე არა ვარ რუსეთში, მე ვარ საქართველოში, მე მინდა დავგრძეო ჩემს ქვეყანაში“ (ნინო ბურჯანაძე, ნინო ბურჯანაძე-გაერთიანებული დემოკრატები).¹⁰⁹

2013 წელს, IDAHO-ის მშვიდობიანი მსვლელობის დასარბევად მობილიზებულმა კონტრდემონსტრაციამ, კიდევ ერთხელ დაადასტურა, რომ საზოგადოებაში არსებული ფობიების გაღვივება ქვეყანაში ძალაუფლების გადანაწილების „ნარმატებულ“ სტრატეგიად რჩება. იცვლებიან აქტორები, რომლებიც ძალაუფლებისთვის იბრძვიან, მაგრამ არ იცვლება სტრატეგია.

საკითხის პოლიტიზაციაზე აქცენტის გადატანისას ცხადია, არ უნდა გამოგვრჩეს, რომ დომინანტური რელიგია და მისი დამოკიდებულება გენდერულ ნორმებთან, ოჯახთან, ქორწინებასთან და სექსუალობასთან (განსაკუთრებით, სექსუალური ქცევის ისეთ ფორმებთან, რომლებიც არაა კავშირში რეპროდუქციასთან), ზოგადად გავლენას ახდენს საერთო დისკურსის ჩამოყალიბებაზე. ამასთან, რელიგიურობის კვლევები აჩვენებს, რომ საქართველოში, დასავლური ქვეყნებისაგან განსხვავებით, რელიგიურ აფილაციას, სრულიად სხვა დატვირთვა აქვს და ნაკლებად აისახება მორწმუნეთა ქცევაში. მოსახლეობის უმეტესობისთვის, მართლმადიდებლობა ნაციონალური იდენტობის ატრიბუტი უფროა, ვიდრე რელიგიური მრწამსის გამოხატულება. ასეთ პირობებში, რელიგიის მიმართება ჰომოსექსუალობასთან უბრალოდ ჰომოფობიური განწყობების გამოხატვის ლეგიტიმაციის ერთ-ერთ იარაღად იქცევა. ამგვარად, ნეგატიურ განწყობებზე გავლენის ახსნის თვალსაზრისით მნიშვნელობა აქვს არა იმდენად თავად რელიგიის დამოკიდებულებას ჰომოსექსუალო-

ბის მიმართ, არამედ რელიგიის როლს ნაციონალური იდენტობის ნარატივებში. რელიგიური ნაციონალიზმი კი იდენტობების კონსტრუირების სრულიად ახალ მეთოდს გვთავაზობს, რომელშიც, როგორც ერთმა სასულიერო პირმა ბრძანა, „ქართველი გვი, უბრალოდ არ არსებობს“.

¹⁰⁹ „ნინო ბურჯანაძე, ინცესტი და ევროკავშირი“. ნეტგაზეთი. 13.05.2014.

IV. კვლევის ინსტრუმენტები

ლგბტ ადამიანთა შესახებ ქვეყნის მასშტაბით განხორციელებული კვლევის მეთოდოლოგია შემუშავებული იქნა მონაცემთა მაქსიმალური სანდოობის მიღწევის გათვალისწინებით. საკითხის სრულყოფილად შესასწავლად, კვლევის დიზაინი ითვალისწინებდა როგორც რაოდენობრივ, ასევე თვისებრივ მდგომარეობებს.

4.1. ჩაოქონობრივი კვლევა

კვლევის მიზანი: საზოგადოების დამოკიდებულების შეფასება ლგბტ ადამიანებისა და მათი უფლებრივი თანასწორობის მიმართ, რომლის საფუძველზეც შესაძლებელი იქნება რეკომენდაციებისა და გრძელვადიანი სტრატეგიის შემუშავება ჰომო/ბი/ტრანსფობიის დასაძლევად ქვეყანაში.

კვლევის ამოცანები:

- ცოდნის შეფასება ჰომოსექსუალობის/ბისექსუალობის/ტრანსგენდერობის შესახებ (წყაროების ჩათვლით);
- დამოკიდებულების შეფასება ლგბტ ადამიანებისა და მათი უფლებრივი თანასწორობის მიმართ;
- საზოგადოების ინფორმირებულობის შეფასება ქვეყანაში ლგბტ ადამიანთა მდგომარეობის შესახებ (სამართლებრივი გარემო, ძალადობა, დისკრიმინაცია);
- იმ გზების იდენტიფიცირება, რომელიც მიმართული იქნებოდა ლგბტ ადამიანთა მდგომარეობის გაუმჯობესებაზე ქვეყანაში.

გამოკითხვის მეთოდი: პირისპირ ინტერვიუ;

კვლევის ინსტრუმენტი: სტრუქტურირებული კითხვარი;

შეჩვენა:

სამიზნე ჯგუფი: საქართველოს მოსახლეობა (18-65 წლის ასაკობრივი ჯგუფი);

შერჩევის მოცულობა: 2 000 რესპონდენტი;

შერჩევის ცდომილება: 2.2%, 95%-იანი სანდოობის დონეზე;

შერჩევის ბაზა: საქართველოს ამომრჩეველთა სიები 2012 წლისათვის;

შერჩევის მოდელი: გამოყენებული იქნა მრავალსაფეხურიანი სტრატეგიული (კლასტერული) შემთხვევითი შერჩევა. პირველადი შერჩევის წერტილი იყო რეგიონები და თბილისი. რეგიონებში აირჩა ქალაქები/რაიონული ცენტრები და სოფლები. გამოკითხული რესპონდენტების პროპორციულად განისაზღვრა შერჩევის წერტილების რაოდენობა. შერჩევის ერთ წერტილზე გამოიკითხა, საშუალოდ, 9 რესპონდენტი. შერჩევის წერტილებში ოჯახის შერჩევა განხორციელდა ე.წ. „შემთხვევითი ხეტილის“ მეთოდით. ოჯახში რესპონდენტი შეირჩა კიშის ცხრილის საშუალებით.

ინტერვიუთა რაოდენობა მოცემულია ქვემოთ მოყვანილ ცხრილში. შერჩევის ეს მოცულობები აღებულია იმ გაანგარიშებით, რომ გამოკითხვის შედეგები იყოს რეპრეზენტატიული ასაკის, სქესის და ადგილმდებარეობის მიხედვით.

კვლევაში გამოყენებული იყო ორი სახის კითხვარი. ძირითადი კითხვარი შედგებოდა 5 ბლოკისაგან: 1) სოციო-დემოგრაფიული მახასიათებლები (12 კითხვა); 2) ღირებულებითი და გეოპოლიტიკური ორიენტაცია (36 კითხვა) 3) ცოდნა, მითები და სტერეოტიპები ლესბოსელებისა და გეების, სექსუალური ორიენტაციისა (19

ადგილმდებარეობა	რაოდენობა	ცდომილება (95%-იანი სანდოობით)
ქალაქი	588	4.0%
სოფელი	711	3.7%
თბილისი	700	3.7%
სულ	2000	2.2%

კითხვა) და ინფორმაციის წყაროების შესახებ (3 კითხვა); 4) კონტაქტი ღებტ ჯგუფის წარმომადგენლებთან (6 კითხვა); 5) დამოკიდებულებები ღებტ ჯგუფისა და მათი უფლებრივი თანასწორობის მიმართ (5 ბლოკი, 70 კითხვა).

ძირითად კითხვარს თან ერთვის ბარათი, რომელიც მოიცავდა შეკითხვებს რესპონდენტის სქესობრივი თვითდენტიფიკაციის, ქცევისა და გამოცდილების შესახებ, რომელსაც რესპონდენტი დამოუკიდებლად ავსებდა და კონვერტში დალუქულს გადასცემდა ინტერვიუერს.

ძირითადი კვლევა გაგრძელდა 12 დღე.

ცოდნა, სტერეოტიპები და მიზეზი ჰომოსექსუალობის შესახებ

ვინაიდან კითხვარს თან ერთვის განმარტებითი ბარათი, რომელშიც ახსნილი იყო ტერმინების მნიშვნელობა, რესპონდენტთა ცოდნის თვალსაზრისით გადამოწმდა მხოლოდ საზოგადოებაში არსებული ვერსიების გავრცელების მასშტაბები იმ მიზეზების შესახებ, რომელიც გავლენას ახდენს სექსუალური ორიენტაციის ჩამოყალიბებაზე. დებულებები შერჩეული იქნა სხვადასხვა კითხვარების შეჯერების საფუძველზე: კითხვარი ჰომოსექსუალობის ცოდნის შესახებ (The Knowledge about Homosexuality Questionnaire developed by Harris, Nightengale & Owen (1995)) და ჰესლემის ესენციალისტური წარმოდგენების

ის სკალა (Essencialist beliefs Scale, ESB; Haslam at al., 2000, 2002). კითხვების რაოდენობა მინიმუმამდე იქნა დაყვანილი. მათი ნაწილი კი გადატანილი იქნა ცალკე ბლოკში, რომელიც ჰომოსექსუალობის/ჰომოსექსუალების შესახებ საზოგადოებაში გავრცელებულ მითებს შეეხება (მითების ბლოკი შედგება 6 დებულებისაგან).

სტერეოტიპები და მითები შერჩეულ იქნა ჩატარებული მედია-კვლევების საფუძველზე. საკონტროლო ჯგუფთან გადამოწმების შემდეგ, საბოლოოდ შერჩეულ იქნა 6-6 სტერეოტიპი გეებისა და ლესბოსელების შესახებ. დებულებების შესაფასებლად გამოყენებული იქნა ლიკერტის 5 ბალიანი სკალა ერთიდან (სრულიად არ ვეთანხმები) ხუთამდე (სრულიად ვეთანხმები). რაც უფრო მაღალია ქულა, მით უფრო ძლიერია, მყარია აღნიშნული სტერეოტიპი.

დამოკიდებულება ლესბოსელებისა და გეების მიმართ ATLG (Attitudes Towards Lesbian and Gay Scale)

ჰომოფობიის გასაზომად შერჩეულ იქნა ჰერეკის (Herek, 1988) ATLG სკალის შემოკლებული ვერსია (ATLG-R, Revised Short Version N1)¹. სკალის აღნიშნულ ვერსიაში სუბსკალები (ATG-R-S5, ATL-R-S5) მოიცავს იდენტურ კითხვებს და საშუალებას იძლევა არა მხოლოდ ცალ-ცალკე გაიზომოს ლესბოსელებისა და გეების მიმართ დამოკიდებულებები, არამედ სრულფასოვნად შედარდეს კიდევაც ერთმანეთს (Herek,

¹ სკალის სრული ვერსია (ATLG) შედგება 20 შეკითხვისაგან (10-10 მიმართება ლესბოსელებსა და გეებს). მოკლე ვერსია ძლიერ კორელაციაშია შემოკლებულ ვერსიასთან (მაგ., $r_{s>.95}$ ATL-ისა და ATG-ის სრულ და მოკლე ვერსიებისთვის). Herek, McLemore, 2011.

McLemore, 2011). სკალა შედგება 10 კითხვისაგან (5-5 დებულება ჰომოსექსუალი ქალებისა და კაცების მიმართ დამოკიდებულებების შესახებ). სკალა იზომება 5 ბალიანი ლიკერტის სკალით ერთიდან (სრულიად არ ვეთანხმები) ხუთამდე (სრულიად ვეთანხმები). მინიმალური ქულა შეადგენს 10-ს, მაქსიმალური 50-ს, სუბსკალეებისთვის, შესაბამისად, მინიმალური ქულაა - 5, მაქსიმალური - 25. რაც უფრო მაღალია ქულა, მით უფრო ძლიერია ნეგატიური განწყობა. ინდექსის დათვლისას, 4 რევერსიულ შეკითხვაზე (2-2 თითოეულ სუბსკალაში) მოხდა ქულების ჩანაცვლება საპირისპირო ქულებით და მიღებული ქულები დაჯამდა თითოეული რესპონდენტისთვის, შემდგომ კი მოხდა რესპონდენტთა საშუალო ქულის გამოთვლა. სუბსკალეების ინდექსის გამოყვანისას რესპონდენტები, რომლებიც მოცემული 5 დებულებებიდან 1-ზე მეტ დებულებაზე პასუხის გაცემაზე უარს ამბობდნენ, ან უჭირდათ ქულის მინიჭება, არ იქნენ გათვალისწინებული ინდექსის გამოყვანისას. იმ შემთხვევაში, თუ რესპონდენტს 5-იდან 1 დებულებაზე არ ჰქონდა პასუხი, ამ დებულებას მიენიჭა დანარჩენი 4 პასუხგაცემული დებულების საშუალო ქულა და დათვლილი იქნა შესაბამისად. აღნიშნული კვლევის ფარგლებში, ATLG-R-თვის კრონბახის $\alpha = 0.83$. რაც შეეხება სუბსკალეებს, სანდოობის მაჩვენებელი საკმაოდ დაბალია (ATL-R-S5-ისათვის კრონბახის $\alpha = 0.68$, ATG-R-S5-თვის კი, შესაბამისად - $\alpha = 0.67$).²

დამოკიდებულება ბისექსუალების მიმართ ARBS-FM (Attitudes Regarding Bisexuality Scale)

ბისექსუალების მიმართ დამოკიდებულების გასაზომად გამოყენებული იქნა ARBS-FM სკალა (Mohr & Rochlen, 2009). სკალა შედგება 18 კითხვისაგან და იყოფა ორ სუბსკალად, რომელთაგან ერთი ზომავს სტაბილურობას - ARBS-FM Stability (10 კითხვა) და ადგენს თუ რამდენად განიხილება ბისექსუალობა როგორც სტაბილური სექსუალური ორიენტაცია;

მეორე სუბსკალა (8 კითხვა) ზომავს საზოგადოების მიმდებლობის დონეს ბისექსუალი ადამიანების მიმართ - ARBS Attitude. სკალა იზომება 5 ბალიანი ლიკერტის სკალით ერთიდან (სრულიად არ ვეთანხმები) ხუთამდე (სრულიად ვეთანხმები). მინიმალური ქულა შეადგენს 18-ს, მაქსიმალური 90-ს. რაც უფრო მაღალია ქულა, მით უფრო ძლიერია ნეგატიური განწყობა. 4 რევერსიულ შეკითხვაზე პასუხი ჩანაცვლდა საპირისპირო ქულებით და მიღებული ქულები დაჯამდა თითოეული რესპონდენტისთვის. შემდგომ მოხდა რესპონდენტთა საშუალო ქულის გამოთვლა. რესპონდენტები, რომლებიც 9-დან 2 დებულებაზე მეტზე ამბობდა უარს პასუხზე, ან უჭირდა პასუხის გაცემა, არ იქნენ გათვალისწინებული ინდექსის დათვლისას. თუ რესპონდენტს 1 ან 2 დებულებაზე უჭირდა პასუხის გაცემა, ან ამბობდა უარს, ამ შემთხვევაში, გამოტოვებულ დებულებებს მიენიჭათ დანარჩენი დებულებების საშუალო ქულა. აღნიშნული კვლევის ფარგლებში, ARBS-FM-ისთვის კრონბახის $\alpha = 0.89$. ARBS-FM Stability-სა და ARBS Attitude-სთვის კრონბახის $\alpha = 0.87$ და შესაბამისად 0.75-ია.

ბიფობიის გასაზომად ბისექსუალი ქალებისა და მამაკაცების მიმართ, Mohr & Rochlen-მა ასევე შეიმუშავეს დამოუკიდებელი სკალები - ARBS-F (დამოკიდებულება ბისექსუალი ქალების მიმართ) და ARBS-M (დამოკიდებულება ბისექსუალი კაცების მიმართ). ორივე სკალა შედგება 12-12 იდენტური კითხვისაგან. მთლიანი კითხვარის მოცულობის გამო, ვერ შევძელით ამ სკალების გამოყენება კვლევაში. თუმცა, ზოგადი სურათის შესაქმნელად, ვინაიდან ARBS-FM-ის 18 დებულებიდან 9 ეხება ბისექსუალ მამაკაცებს და 9 - ბისექსუალ ქალებს, ასევე ცალ-ცალკე დაფეთავით ინდექსები თითოეულისთვის. რადგან, კვლევის ფარგლებში, კრონბახის α აღნიშნული სუბსკალეებისთვის მეტია 0.7-ზე, ($\alpha = 0.78$ ARBS-M-სთვის და $\alpha = 0.82$ ARBS-F-სთვის), ორივე სუბსკალის ინდექსი გამოყენებულია ანალიზის პროცესში.

² მონაცემთა დამუშავებისას გაჩნდა ეჭვი, რომ სანდოობის დაბალი მაჩვენებელი შესაძლოა განპირობებული იყოს სუბსკალეებში არსებული რევერსიული კითხვების გამო (სუბსკალეებში, 5-დან 2 შეკითხვა რევერსიული იყო). ასეთ შემთხვევებში, მეცნიერები დასაშვებად მიიჩნევენ სანდოობის დაბალ მაჩვენებელს.

გენდერიზმისა და ტრანსფობიის სკალა GTS (Genderism and Transphobia Scale)

ტრანსგენდერთა და გენდერულად არაკონფორმული ადამიანების მიმართ დამოკიდებულების გასაზომად გამოყენებულ იქნა გენდერიზმისა და ტრანსფობიის სკალა – GTS (Hill & Willoughby, 2005), რომელიც შერჩეულ იქნა არა მხოლოდ ზომის, არამედ მისი ინკლუზიურობის გამოც: GTS სკალა ზომავს დამოკიდებულებებს ტრანსსექსუალების, ტრანსგენდერების, ტრანსვესტიტების და გენდერულად არაკონფორმული ადამიანების მიმართ. GTS სკალა შედგება 30 კითხვისა (კითხვარის ქართულ ვერსიაში ამოღებული იქნა 2 შეკითხვა) და 2 სუბსკალისგან, რომელთაგან ერთი ზომავს – ქცევით კომპონენტს (GTS gender bashing), მეორე – კოგნიტურსა და აფექტურს (GTS genderism and transphobia). სკალა იზომება 7 ბალიანი ლიკერტის სკალით ერთიდან (სრულიად არ ვეთანხმები) შვიდამდე (სრულიად ვეთანხმები). მინიმალური ქულა შეადგენს 7-ს, მაქსიმალური 210-ს. რაც უფრო მაღალია ქულა, მით უფრო ძლიერია ნეგატიური განწყობა. GTS სკალის 30 დებულებიდან 4 შეკითხვაზე მოხდა ქულების ჩანაცვლება საპირისპირო ქულებით და მიღებული ქულები დაჯამდა თითოეული რესპონდენტისთვის, შემდგომ კი მოხდა რესპონდენტთა საშუალო ქულის გამოთვლა. რესპონდენტები, რომლებმაც 5-ზე მეტ დებულებაზე თქვეს პასუხის გაცემაზე უარი, ან გაუჭირდათ პასუხი, გამოირიცხნენ ინდექსის გამოყენისას. თუ რესპონდენტს 5 ან ნაკლებ დებულებაზე გაუჭირდა პასუხის გაცემა, ან თქვა უარი, გამოტოვებულ დებულებებს მიენიჭათ დანარჩენი პასუხგაცემული დებულებების საშუალო ქულა. აღნიშნული კვლევის ფარგლებში, GTS სკალისათვის კრონბახის $\alpha=0.87$. სუბსკალისთვის GTS gender bashing $\alpha=0.78$, გენდერიზმი/ტრანსფობია – $\alpha=0.8$.

GTS სკალა ასევე მოიცავს 3-3 იდენტურ შეკითხვას, რომელიც მიემართება ტრანს ქალს/ ტრანს მამაკაცს და საშუალებას იძლევა ერთმანეთს შევადაროთ მიმართება მათ მიმართ.

მემარჯვენე ავტორიტარიზმის სკალა RWA (Right-Wing Authoritarian Scale)

კვლევაში გამოყენებული იყო ალტმაიერის (Altemeyer, 1988, 1990, 1996) მემარჯვენე ავტორიტარიზმის სკალის მოდიფიცირებული ვერსია (RWA). სკალის მოდიფიცირებული ვერსია შედგება 20 შეკითხვისაგან. RWA ზომავს ავტორიტარულ დაქვემდებარებულობას (ხელისუფლებისა და ავტორიტეტებისადმი მორჩილების, დაქვემდებარებულობის მაღალი მზაობა), ავტორიტარულ აგრესიულობას (აგრესიული დამოკიდებულება ადამიანებისადმი/ ჯგუფებისადმი, ვინც არ ემორჩილება სისტემას) და კონვენციონალიზმს (ტრადიციებისა და სოციალური ნორმების ცვლილებების მიმართ რიგიდულობა). პასუხები ფასდება ლიკერტის 9-ბალიან სკალით (-4 – „სრულიად არ ვეთანხმები“, +4 – „სრულიად ვეთანხმები“ და 0 – „ნეიტრალური“). პასუხი 10 რევერსიულ შეკითხვაზე ჩანაცვლდა საპირისპირო ქულებით. შედეგად, მინიმალური ქულა შესაძლებელია იყოს 20, ხოლო მაქსიმალური – 180. კვლევის ფარგლებში მოხდა საშუალო ქულის დათვლა რესპონდენტების ჯამური ქულების მიხედვით. რესპონდენტები, რომლებმაც 5-ზე მეტ დებულებაზე თქვეს პასუხის გაცემაზე უარი, ან გაუჭირდათ პასუხი, გამოირიცხნენ ინდექსის გამოყენისას. თუ რესპონდენტს 5 ან ნაკლებ დებულებაზე გაუჭირდა პასუხის გაცემა, ან თქვა უარი, გამოტოვებულ დებულებებს მიენიჭათ ამავე რესპონდენტის დანარჩენ დებულებებთან მიმართებაში დაფიქსირებული ქულების საშუალო ქულა. აღნიშნული კვლევის ფარგლებში, RWA სკალისათვის კრონბახის $\alpha=0.82$.

კვლევის ფუნდამენტალიზმის სკალა RF (Religious Fundamentalism Scale)

კვლევის ინსტრუმენტად გამოყენებული იქნა რელიგიური ფუნდამენტალიზმის (RF) მოდიფიცირებული სკალა (Altemeyer & Hunsberger, 2004), რომელიც მოიცავს 12 დებულებას. პასუხები ფასდება ლიკერტის 9-ბალიანი სკალით (-4 – „სრულიად არ ვეთანხმები“, +4 – „სრულიად ვეთანხმები“ და 0 – „ნეიტრალური“). ინდექსის გამოყვანა გულისხმობს მიღებული ქულების დაჯამებას. კვლევის ფარგლებში მოხდა საშუალო ქულის გამოყვანა თითოეული რესპონდენტის ჯამური ქულის მიხედვით. მინიმალური ქულა შეადგენს 12-ს, მაქსიმალური – 108-ს. რესპონდენტები, რომლებმაც 12-დან 3-ზე მეტ დებულებაზე თქვეს პასუხის გაცემაზე უარი, ან გაუჭირდათ პასუხი, გამოირიცხნენ ინდექსის გამოყვანისას. თუ რესპონდენტს 3 ან ნაკლებ დებულებაზე გაუჭირდა პასუხის გაცემა, ან თქვა უარი, გამოტოვებულ დებულებებს მიენიჭათ დანარჩენი დებულებების საშუალო ქულა. აღნიშნული კვლევის ფარგლებში, RF სკალისთვის კრონბახის $\alpha = 0.79$.

რაოდენობრივი კვლევა R2

2016 წლის იანვარში, ჩატარდა დამატებითი კვლევა, რომლის ფარგლებშიც გამოიკითხა 2004 რესპონდენტი. მოკლე კითხვარი შეიცავდა ოთხ კითხვას დემოგრაფიული ბლოკიდან (რეგიონი, სქესი, ასაკი, განათლება); ატიტუდების სამივე სკალას: ჰომოფობიის სკალა (10 შეკითხვა), ბიფობიის სკალა (18 შეკითხვა), გენდერის და ტრანსფობიის სკალა (30 შეკითხვა) და კითხვების ბლოკი ტრადიციული გენდერული როლების შესახებ (13 შეკითხვა)³. ძირითადი კითხვარისგან განსხვავებით, ჰომოფობიის სკალა გაიყო ორ ნაწილად და სუბსკალა, რომელიც ზომავს დამოკიდებულებას ლესბოსელების მიმართ გადატანილი იქნა სხვა ბლოკების წინ. აღნიშნული რაოდენობრივი კვლევის შედეგები ანგარიშში ჩართულია გამოყოფილად და ყველა ცვლადს და შედეგს აქვს მინიშნება R2.

დამოკიდებულება გენდერული როლებისა და თანასწორობის მიმართ

გენდერული როლებისა და თანასწორობის მიმართ დამოკიდებულების გასაზომად გამოყენებულ იქნა ISSA-ის მიერ შემოთავაზებული კითხვების ბლოკი, რომელიც 13 დებულებისგან შედგება.⁴ კითხვარი საშუალებას იძლევა გაიზომოს რესპონდენტების დამოკიდებულება ქალებსა და მამაკაცებს შორის სოციალური როლებისა და ფუნქციების გადანაწილების ტრადიციული მოდელის მიმართ.

მონაცემთა სტატისტიკური ანალიზი

მონაცემები დამუშავდა SPSS პროგრამის მეშვეობით. ანალიზის პროცესში გამოყენებულ იქნა ისეთი მეთოდები, როგორიცაა: სიხშირეთა განაწილება, კროსტაბულაცია, კორელაციური, წრფივი და ლოგისტიკური რეგრესიული ანალიზი.

4.2. თვისებრივი კვლევა

თვისებრივი კვლევის მეთოდოლოგიის აღწერა: თვისებრივი კვლევის ფარგლებში სულ ჩატარდა 8 ფოკუს-ჯგუფი და 3 ჩაღრმავებული ინტერვიუ.

ფოკუს-ჯგუფების ჩასატარებლად გამოყენებულ იქნა ნახევრად სტრუქტურირებული კითხვარი (გაიდლაინი). ფოკუს-ჯგუფების მოდერატორმა შეიმუშავა დისკუსიისათვის საჭირო მეთოდიკა დამკვეთ ორგანიზაციასთან მჭიდრო თანამშრომლობის საფუძველზე. ლგბტი თემის წარმომადგენლებთან ჯგუფური დისკუსიები (სანდოობისა და კონფიდენციალობის მაღალი ხარისხის გამო) ჩატარა მათთან მომუშავე ორგანიზაცია „თანადგომამ“, რომელიც „სოციალური კვლევისა და ანალიზის ინსტიტუტმა“ დაიქირავა.

³ აღნიშნული კითხვარი გამოყენებული იყო ISSA-ს მიერ 2014 წელს ჩატარებულ კვლევაში „კაცები და გენდერული ურთიერთობები საქართველოში“.

ფოკუს-ჯგუფის მონაწილეების შესარჩევად გამოყენებული იყო შემთხვევითი და მიზნობრივი შერჩევა. არასამთავრობო სექტორის ფოკუს-ჯგუფებზე მოწვეული იყვნენ ისეთი ორგანიზაციების წარმომადგენლები, რომელთაც მეტ-ნაკლები პროფესიული შეხება მაინც ჰქონდათ ლგბტ თემის წარმომადგენლებთან. ფოკუს-ჯგუფების მონაწილეთა საშუალო რაოდენობა იყო 6 ადამიანი. რეგიონის სამ ქალაქში არსამთავრობო სექტორთან ფოკუს-ჯგუფები ჩატარდა დემოკრატიული ჩართულობის ცენტრებში, ხოლო ექიმებთან, მასწავლებლებთან და თბილისში მომუშავე არასამთავრობო სექტორის წარმომადგენლებთან ფოკუს-ჯგუფები ჩატარდა „სოციალური კვლევისა და ანალიზის ინსტიტუტის“ ოფისში. ჯგუფური დისკუსიები ჩაიწერა აუდიო/ვიდეო საშუალებებით და შემდგომ მომზადდა დისკუსიის ტრანსკრიპტები. აღსანიშნავია, რომ თვისებრივი კვლევის ფარგლებში, შინაგან საქმეთა სამინისტროსთვის ოფიციალური მიმართვის მიუხედავად, ვერ მოხერხდა პოლიციის თანამშრომლებთან ფოკუს-ჯგუფის ჩატარება.

ქალაქი	ფოკუს-ჯგუფები	რაოდენობა
თბილისი	რელევანტური არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლები	1
	LB თემის წარმომადგენლები (მდედრობითი სქესის)	1
	GB თემის წარმომადგენლები (მამრობითი სქესის)	1
	პოლიციის თანამშრომლები	-
	სამედიცინო სფეროს წარმომადგენლები	1
	პედაგოგები	1
ბათუმი	ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლები	1
ქუთაისი	ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლები	1
თელავი	ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლები	1
სულ		8

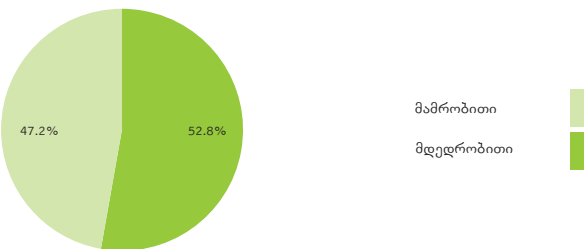
V. ჩაოქონოოკრივი კვლევის შედეგები

5.1. სოციალუკ-ღაოოკრაფიული მახასიათებლები

რესპონდენტთა დახასიათება სქესის, საცხოვრებელი ადგილისა და ასაკობრივი ჯგუფების მიხედვით

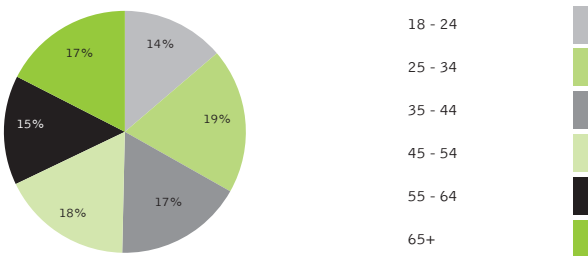
კვლევაში მონაწილეობა მიიღო 2 000-მა რესპონდენტმა. სქესის მიხედვით მონაცემები შემდეგნაირად გადანაწილდა: მდედრობითი – 52.8% (1 055 რესპონდენტი), მამრობითი – 47.2% (945 რესპონდენტი), ინტერსექსი – 0%.

დიაგრამა N1. რესპონდენტთა პროცენტული განაწილება სქესის მიხედვით

ყველა რესპონდენტის ასაკი არის 18 წლის ზემოთ. რესპონდენტები მეტ-ნაკლები თანაფარდობით არიან გადანაწილებული 6 ასაკობრივ ჯგუფში: 18-24 (14%, N=275), 25-34 (19%, N=388), 35-44 (17%, N=343), 44-45 (18%, N=350), 45-54 (15%, N=293), 65 წელი და ზევით (17%, N=350).

დიაგრამა N2. რესპონდენტთა პროცენტული განაწილება ასაკის მიხედვით

რეგიონების მიხედვით შერჩევის ერთობლიობა შემდეგნაირად გადანაწილდა:

ცხრილი N2. რესპონდენტთა პროცენტული განაწილება რეგიონების მიხედვით

რეგიონის დასახელება:	%
1 თბილისი	35.0
2 აჭარა	8.0
3 გურიის მხარე	2.5
4 იმერეთის მხარე	16.4
5 კახეთის მხარე	7.5
6 მცხეთა-მთიანეთის მხარე	2.0
7 სამეგრელო-ზემო სვანეთის მხარე	8.8
8 სამცხე-ჯავახეთის მხარე	3.8
9 ქვემო ქართლის მხარე	10.2
10 შიდა ქართლის მხარე	6.0

რესპონდენტთა განაწილება ეთნიკური მიკუთვნებულობისა და რელიგიური აღმსარებლობის მიხედვით

რესპონდენტთა აბსოლუტური უმრავლესობა ქართველია (94.7%); კვლევაში 2.7%-ით წარმოდგენილი არიან სომხები, 1.1%-ით – აზერბაიჯანელები. შერჩევის 1%-ზე ნაკლებს შეადგენენ ოსები, ბერძნები, იეზიდები, ასირიელები, რუსები და უკრაინელები ცალ-ცალკე.

ცხრილი N3. რესპონდენტთა განაწილება ეთნიკური მიკუთვნებულობის მიხედვით

	N	%
ქართველი	1893	94,67
სომხები	53	2,65
აზერბაიჯანელი	21	1,06
ოსი	7	,36
ბერძენი	1	,05
იეზიდი	4	,20
ასირიელი	8	,41
რუსი	7	,35
უკრაინელი	1	,05
უარი პასუხზე	2	,09
მიჭირს პასუხის გაცემა	2	,10
სულ	2000	100,0

გამოკითხულთა აბსოლუტური უმრავლესობა (94.%) თავს მიაკუთვნებს მართლმადიდებელ ქრისტიანებს. მცირე რაოდენობით არიან წარმოდგენილი მუსლიმები (3.2%), გრეგორიანელები (1.1%), კათოლიკეები (0.3%), ევანგელისტები (0.2%), მზის თაყვანისმცემლები (0.1%) და იეჰოვას მოწმეები (0.1%). რესპონდენტთა 0.7%-მა აღნიშნა, რომ არ არის მორწმუნე.

ცხრილი N4. რესპონდენტთა განაწილება რელიგიური აფილაციის მიხედვით

	N	%
მართლმადიდებელი	1880	93,99
კათოლიკე	6	,30
გრეგორიანელი	21	1,06
მუსლიმი	63	3,17
მზის თაყვანისცემა	2	,11
იეჰოვას მოწმე	2	,10
ევანგელისტი	3	,15
უარი პასუხზე	8	,40
არ ვარ მორწმუნე	14	,67
სულ	2000	100,0

რესპონდენტთა ოჯახური სტატუსი და ოჯახის წევრთა რაოდენობა

რესპონდენტთა უმეტესობა (64.2%) დაქორწინებულია, 21.9% არასოდეს იმყოფებოდა ქორწინებაში, 3.7% განქორწინებულია, 10% კი ქვრივია.

გამოკითხულთა უმრავლესობა (24.0%) აღნიშნავს, რომ მის ოჯახში წევრთა რაოდენობა 4 ადამიანს შეადგენს. თითქმის თანაბარი ხვედრითი წილი აქვს სამწევრიანი (18.4%) და ხუთწევრიანი (18.0%) ოჯახის მქონე რესპონდენტებს. გამოკითხულთა 14.9% კი ამბობს, რომ მის ოჯახში წევრთა რაოდენობა 2 ადამიანს შეადგენს. რესპონდენტთა 10.7%-ის განცხადებით კი, მას ჰყავს 6-წევრიანი ოჯახი.

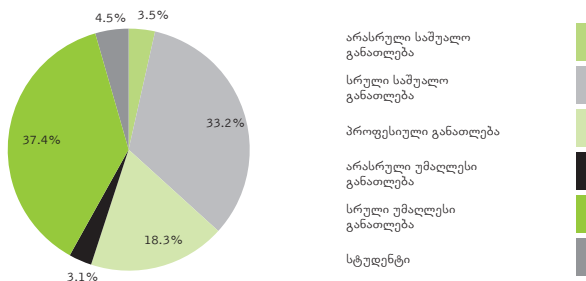
რესპონდენტთა თითქმის ნახევარი (46.8%) აღნიშნავს, რომ არ ჰყავს ოჯახში 18 წლამდე ასაკის ადამიანი. 24.6% ამბობს, რომ ოჯახში ერთი არასრულწლოვანი ჰყავს, 19.8% კი აღნიშნავს, რომ მის ოჯახში 2 არასრულწლოვანი ცხოვრობს.

რესპონდენტთა განაწილება განათლების, დასაქმების სტატუსისა და ეკონომიკური მდგომარეობის მიხედვით

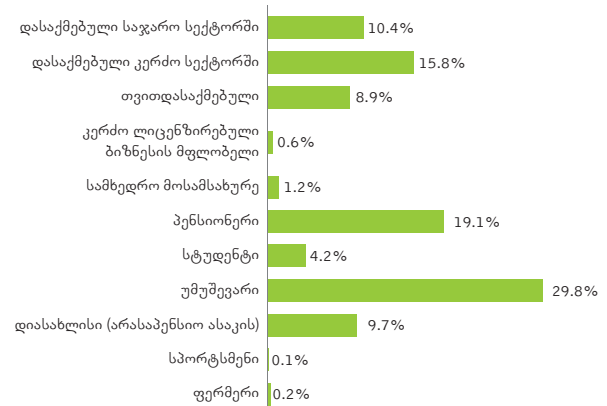
გამოკითხულთა ყველაზე დიდი ნაწილს უმაღლესი განათლება აქვს მიღებული (37.4%); სრული საშუალო განათლება აქვს მიღებული გამოკითხულთა 33.2%-ს, პროფესიული განათლება კი – 18.3%-ს. გამოკითხულთა მცირე ნაწილს შეადგენენ სტუდენტები (4.5%), არასრული საშუალო (3.5%) და არასრული უმაღლესი განათლების მქონე (3.1%) რესპონდენტები.

დიაგრამა N3. რესპონდენტთა პროცენტული განაწილება განათლების დონის მიხედვით

გამოკითხულთა ყველაზე დიდი ნაწილი (29.8%) უმუშევარია. რესპონდენტთა 15.8% დასაქმებულია კერძო სექტორში, 10.4% კი – საჯარო სექტორში. გამოკითხულთაგან 19.1% პენსიონერია. არასაპენსიო ასაკის დიასახლისები შეადგენენ გამოკითხულთა 9.7%-ს. გამოკითხულთა მცირე რაოდენობა მიაკუთვნებს საკუთარ თავს თვითდასაქმებულს (8.9%). სტუდენტები წარმოადგენენ გამოკითხულთა 4.5%-ს.

დიაგრამა N4. რესპონდენტთა პროცენტული განაწილება დასაქმების სტატუსის მიხედვით

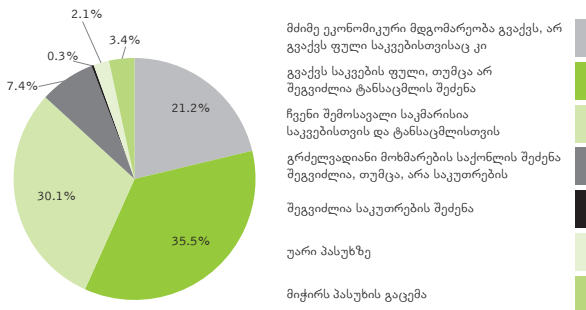

გამოკითხულთა 10.4% საქმიანობს მომსახურების სფეროში; 8.8% – ეკონომისტი; დაახლოებით თანაბარი რაოდენობის რესპონდენტები არიან ინჟინრები (7.9%), მასწავლებლები (7.6%) და ჯანდაცვის სფეროს წარმომადგენლები (7.3%). გამოკითხულთა თითქმის მესამედმა (34.1%) აღნიშნა, რომ არ აქვს პროფესია.

გამოკითხულთა 15% აღნიშნავს, რომ მისი ოჯახის ყოველთვიური შემოსავალი შეადგენს 201-350 ლარს. 14.8%-ის განცხადებით კი, მისი ოჯახის ყოველთვიური შემოსავალი 351-500 ლარია. 13.3% ამბობს, რომ მისთვის ეს თანხა შეადგენს 501-850 ლარს. აღსანიშნავია, რომ რესპონდენტთა 16.8%-ს უჭირს პასუხის გაცემა აღნიშნულ კითხვაზე, 10.3%-მა კი უარი განაცხადა პასუხის გაცემაზე.

გამოკითხულთა თითქმის მესამედმა (35.5%) საკუთარი ოჯახის ეკონომიკური მდგომარეობა შემდეგნაირად დაახასიათა - გვაქვს საკვების ფული, თუმცა არ შეგვიძლია ტანსაცმლის შეძენა. რესპონდენტთა 30.1% ამბობს, რომ მათი შემოსავალი საკმარისია საკვებისა და ტანსაცმლის შესაძენად. 21.2%-ის განცხადებით, არ აქვს ფული საკვებისთვისაც კი. რესპონდენტთა მხოლოდ 0.3% აღნიშნავს, რომ შეუძლია საკუთრების შეძენა.

დიაგრამა N5. რესპონდენტთა პროცენტული განაწილება ოჯახის ეკონომიკური მდგომარეობის მიხედვით

თბილისში მცხოვრებ რესპონდენტებში სიღარიბის მაჩვენებელი გაცილებით დაბალია, ვიდრე სოფლებსა და სხვა ქალაქებში. იმ რესპონდენტების 45.1%, ვინც საკუთარ ეკონომიკურ მდგომარეობას უკიდურესად მძიმედ აფასებს („არ აქვს ფული საკვებისთვისაც კი“), სოფლად მაცხოვრებელია. კვლევაში გამოკითხულთა 31.7% ქალაქში ცხოვრობს, 23.2% კი თბილისში. ქალაქი/სოფელი/თბილისის ჭრილში არაპროპორციულადაა გადანაწილებული იმ რესპონდენტების რიცხვით, ვინც თვლის, რომ მათი შემოსავალი „საკმარისია საკვებისა და ტანსაცმლის შესაძენად, თუმცა, არ შეუძლიათ ისეთი ძვირადღირებული ნივთების შეძენა, როგორიცაა ტელევიზორი ან მაცივარი“ (თბილისი – 46.5%, ქალაქი – 26.9%, სოფელი – 26.6%) და შეუძლიათ „გრძელვადიანი მოხმარების საქონლის შეძენა, თუმცა, არ შეუძლიათ საკუთრების შეძენა“ (თბილისი – 43.1%, ქალაქი – 29.1%, სოფელი – 27.9%).

რესპონდენტთა სქესობრივი თვითიდენტიფიკაცია

კითხვარის ძირითად ბლოკს ცალკე ერთვოდა ერთ-ფურცლიანი კითხვარი რესპონდენტის სქესობრივი თვითიდენტიფიკაციის, ქცევისა და გამოცდილების შესახებ, რომელსაც რესპონდენტი დამოუკიდებლად ავსებდა და კონვერტში დალუქულს გადასცემდა ინ-

ტერვიუერს. ბარათის შევსებაზე უარი თქვა 133-მა რესპონდენტმა, რაც მთლიანი შერჩევის 6.6%-ია. საერთო მონაცემების მიხედვით გამოკითხულთა აბსოლუტურმა უმრავლესობამ საკუთარი სექსუალური ორიენტაცია შეაფასა, როგორ მხოლოდ ჰეტეროსექსუალი (93.3%, N=1743), 4.49%-მა უარი განაცხადა პასუხზე (N=84), 1.38% (N=26) კი არაა დარწმუნებული საკუთარ ორიენტაციაში (პასუხი: „ვერ გავამიწყევტია“). „ბისექსუალი“ მიუთითა 4-მა რესპონდენტმა (0.24%), „ჰომოსექსუალი“ – სამმა რესპონდენტმა (0.13%). რაც შეეხება დანარჩენ ვარიანტებს, პასუხები შემდეგნაირად გადანაწილდა: „ძირითადად ჰეტეროსექსუალი, თუმცა, მქონია ან არ გამოვრიცხავ, რომ მქონდეს ჰომოსექსუალური კავშირიც“ – 0.35% (N=7) და „ძირითადად ჰომოსექსუალი, თუმცა, მქონია ან არ გამოვრიცხავ, რომ მქონდეს ჰეტეროსექსუალური კავშირიც“ – 0.05% (N=1). კვლევის შედეგად მიღებული საერთო მონაცემების მიხედვით, რესპონდენტების 53.4% თავს აღიქვამს ქალად, ხოლო 46.3% – კაცად.

მათგან, ვინც აღნიშნა, რომ საკუთარ თავს ქალად აღიქვამდა, ერთ რესპონდენტს ჰქონდა დემოგრაფიის ბლოკში სქესის ადგილას მამაკაცი მითითებული; ხოლო მათგან, ვინც აღნიშნა, რომ საკუთარ თავს კაცად აღიქვამდა, დემოგრაფიის ბლოკში საპირისპირო სქესი ასევე ერთ რესპონდენტს ჰქონდა მითითებული.

5.2. ღიკაპულეპითი ოკიენგაზია და მახასიათებლები

5.2.1. ღიკაპულეპები და გოპოლიტიკური ოკიენგაზია

ღირებულებითი ორიენტაციის შესწავლის მიზნით, რესპონდენტებმა შეაფასეს ქართულ საზოგადოებაში აღიარებული და დამკვიდრებული სხვადასხვა ღირებულება და მიაჩნტეს პრიორიტეტები. მონაცემები გადანაწილდა შემდეგნაირად:

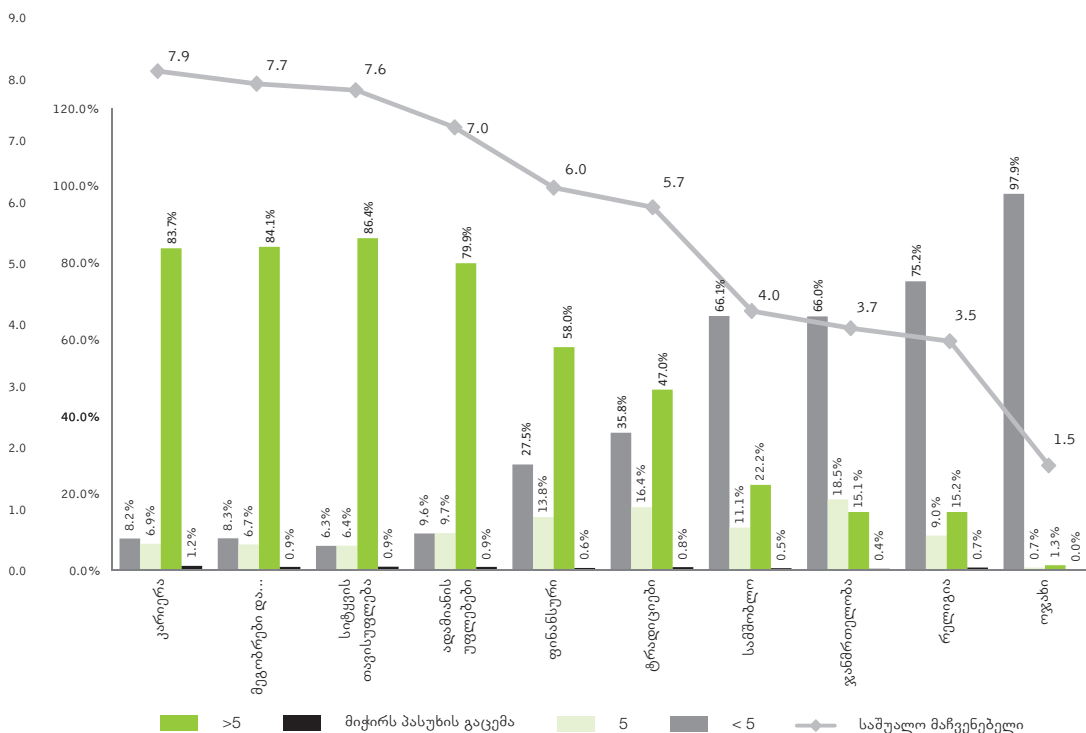
ცხრილი N5. ღირებულებათა იერარქია

ღირებულება	რიგითობა	საშუალო ქულა
ოჯახი	1	1.50
რელიგია	2	3.53
ჯანმრთელობა	3	3.74
სამშობლო	4	4.02
ტრადიციები	5	5.71
ფინანსური კეთილდღეობა	6	6.03
ადამიანის უფლებები	7	7.01
სიტყვის თავისუფლება	8	7.62
მეგობრები და სოციალური კავშირები	9	7.72
კარიერა	10	7.93

რესპონდენტთა საშუალო მონაცემები აჩვენებს, რომ ყველაზე პრიორიტეტულ ღირებულებად აღიარებულია ოჯახი, რასაც შემდეგ მოსდევს რელიგია, ჯანმრთელობა და სამშობლო. ყველაზე ნაკლებად პრიორიტეტულ ღირებულებებში მოხვდა სიტყვის თავისუფლება, მეგობრები და სოციალური კავშირები და კარიერა.

ღირებულებათა იერარქია, რომელიც მიმდინარე კვლევის ფარგლებში გამოიკვეთა, მეტ-ნაკლებად იმეორებს საქართველოში ბოლო 10 წლის მანძილზე ჩატარებული კვლევების შედეგებს. ოჯახი ყველაზე გამოკვეთილ პრიორიტეტს წარმოადგენს ღირებულებებს შორის და ერთნაირად მნიშვნელოვანია რესპონდენტთა აბსოლუტური უმრავლესობისთვის სქესის, ასაკის, განათლების, ოჯახური თუ ეკონომიკური მდგომარეობის განურჩევლად.

დიაგრამა N6. ღირებულებათა იერარქია

პირველ ხუთ პრიორიტეტთა შორის (პრიორიტეტი 1 – პრიორიტეტი 5) რესპონდენტებმა ყველაზე ხშირად დაასახელეს შემდეგი:

- ოჯახი (რესპონდენტთა 97.9%)
- რელიგია (75.2%)
- ჯანმრთელობა (66.0%)
- სამშობლო (66.1%)

ბოლო ხუთ პრიორიტეტთა შორის (პრიორიტეტი 6 – პრიორიტეტი 10) რესპონდენტებმა ყველაზე ხშირად დაასახელეს შემდეგი:

- სიტყვის თავისუფლება (86.4%)
- მეგობრები და სოციალური კავშირები (84.1%)
- კარიერა (83.7%)
- ადამიანის უფლებები (79.9%)

ღირებულებათა იერარქია არ იძლევა მნიშვნელოვან განსხვავებებს სხვადასხვა სოციო-დემოგრაფიული მახასიათებლების მიხედვით. გამონაკლისს წარმოადგენს ასაკი. რაც უფრო დაბალ ასაკობრივ ჯგუფს მიეკუთვნება რესპონდენტი, მით უფრო ხშირად ასახელებს პირველ 5 პრიორიტეტს შორის „ადამიანის უფლებებს“, „სიტყვის თავისუფლებას“, „კარიერასა“ და „მეგობრებს/სოციალურ კონტაქტებს“, უფრო იშვიათად კი „ტრადიციებს“. „ფინანსური სტაბილურობა“ მნიშვნელოვანია პირველი და მეორე ასაკობრივი ჯგუფისათვის. მაღალ ასაკობრივ ჯგუფებში, „ფინანსურ სტაბილურობას“ „ტრადიციები“ ანაცვლებს. რელიგიის პრიორიტეტული ღირებულება მცირდება 55 წლის ასაკის ზემოთ, თუმცა, ყველა ასაკობრივ ჯგუფში პირველ ხუთეულში რჩება.

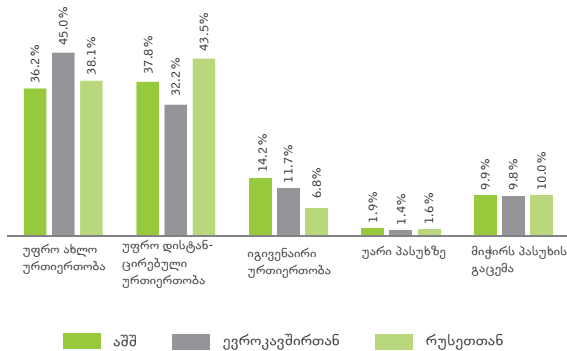
საბაჰო ოპინიასია

მედია-კვლევები აჩვენებს, რომ ჰომოსექსუალობის ვესტერნიზაცია და მისი გამოყენება ანტი-დასავლური განწყობების გასაძლიერებლად საზოგადოებაში ჰომოფობიური რიტორიკის მნიშვნელოვანი ნაწილია. CRRC-ის მიერ 2009-2015 წლებში ჩატარებული კვლევები, რომლებიც ევროკავშირთან დამოკიდებულებას სწავლობს, აჩვენებს, რომ ბოლო წლებში ევროკავშირში საქართველოს განვერიანების მომხრეთა რაოდენობა შემცირდა. მკვლევართა აზრით, ამის ერთ-ერთი მიზეზი საზოგადოებაში გაძლიერებული შიშია, რომ ევროკავშირში განვერიანება ზიანს მიაყენებს ქართულ კულტურასა და ტრადიციებს.¹ მიმდინარე კვლევის ფარგლებში, ცხადია, შეუძლებელია იმის ცალსახად თქმა, თუ რამდენად მნიშვნელოვანი წვლილი მიუძღვის ამ შიშების გაძლიერებაში უშუალოდ ჰომოსექსუალობის საკითხის ამგვარ კონცეპტუალიზაციას, თუმცა, უდავოა, რომ რალაც ხარისხით, მასაც მიუძღვის წილი სკეფსისის ზრდაში ევროკავშირში განვერიანებასთან მიმართებაში. შესაბამისად, მნიშვნელოვნად ჩავთვალოთ, წინამდებარე კვლევაში ჩაგვეერთო ის შეკითხვებიც, რომლებიც უშალოდ ასახავს რესპონდენტების საგარეო ორიენტაციებს.

კვლევის შედეგები აჩვენებს, რომ გამოკითხულთა საგარეო ორიენტაციები საკმაოდ არაერთგვაროვანია.

¹ „უარყოფითი მოლოდინები ცალსახად აჭარბებს დადებითს, როდესაც საკითხი ქართული ტრადიციების პატივისცემას ეხება. მოსახლეობის 16%-ის აზრით, საქართველოს ევროკავშირში განვერიანების შედეგად გაიზრდება ამ ტრადიციების პატივისცემა, მაგრამ თითქმის ორჯერ მეტს (28%) საპირისპირო მოლოდინი აქვს (34% კი მიიჩნევს, რომ ამ მხრივ არაფერი შეიცვლება). იმ 17 სფეროდან, რომელთა შესახებაც დასმული იყო ეს კითხვა, „ქართული ტრადიციების პატივისცემა“ ერთადერთი გამონაკლისია, სადაც უარყოფითი მოლოდინები დადებითს აჭარბებს. თუმცა აღსანიშნავია, რომ ეს შეფასებები საგრძნობლად შეიცვალა 2013 წლის შემდეგ“. ევროკავშირის მიმართ დამოკიდებულებისა და ცოდნის შეფასება საქართველოში. ცვლილებები და ტენდენციები 2009-2015 წლებში. ევრაზიის თანამშრომლობის ფონდი /CRRC. 2015.

დიაგრამა N7. რესპონდენტთა საგარეო ორიენტაციები

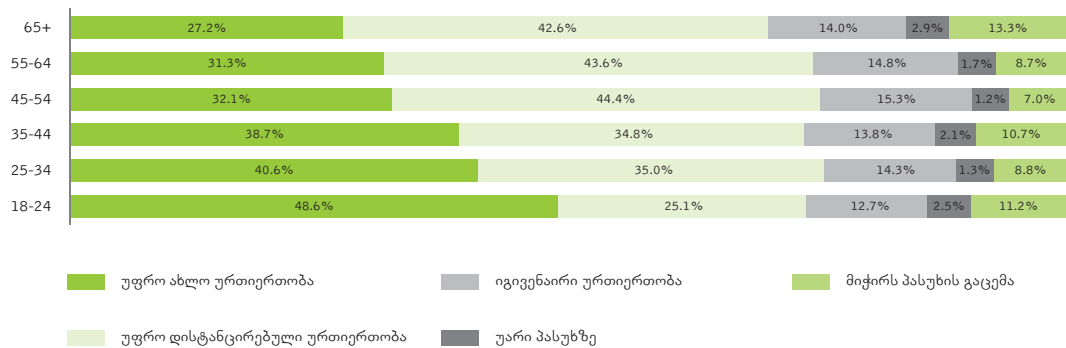

პონდენტების შედარებით მცირე ნაწილი (14.2%) საქართველოსა და ამერიკას შორის არსებული ურთიერთობის იმავე ინტენსივობით გაგრძელების მომხრეა. აღსანიშნავია, რომ რაც უფრო დაბალია ასაკობრივი ჯგუფი, მით უფრო მეტი რესპონდენტი ამჟღავნებს ამერიკასთან უფრო ახლო ურთიერთობის სურვილს.

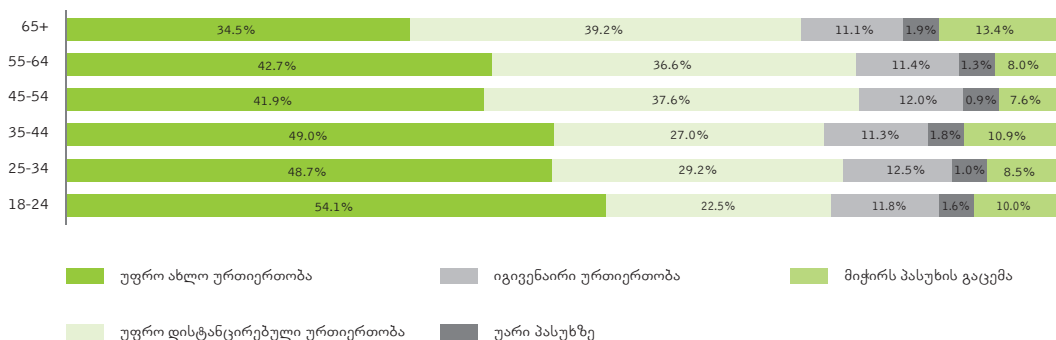
გამოკითხულთა 45.0% ევროკავშირთან უფრო მჭიდრო ურთიერთობის მომხრეა. შედარებით მცირეა მათი პროცენტული მაჩვენებელი (32.2%), ვინც თვლის, რომ დღეს არსებულ ვითარებასთან შედარებით, საქართველოს მეტად დისტანცირებული ურთიერთობა უნდა ჰქონდეს ევროკავშირთან. კვლევაში მონაწილეთა მცირე ნაწილი (11.7%) კი ევროკავშირთან არსებული ურთიერთობის იგივე ინტენსივობით გაგრძელების მომხრეა. აღსანიშნავია, რომ რაც უფრო დაბალია ასაკობრივი ჯგუფი, მით უფრო მეტი რესპონდენტი ავლენს ევროკავშირთან უფრო ახლო ურთიერთობის სურვილს.

შედეგების მიხედვით, თითქმის თანაბარია იმ რესპონდენტთა პროცენტული მაჩვენებელი ვინც ემხრობა (37.8%) ამერიკის შეერთებულ შტატებთან უფრო ახლო ურთიერთობებს და ვინც მონიშნავს (36.2%). რეს-

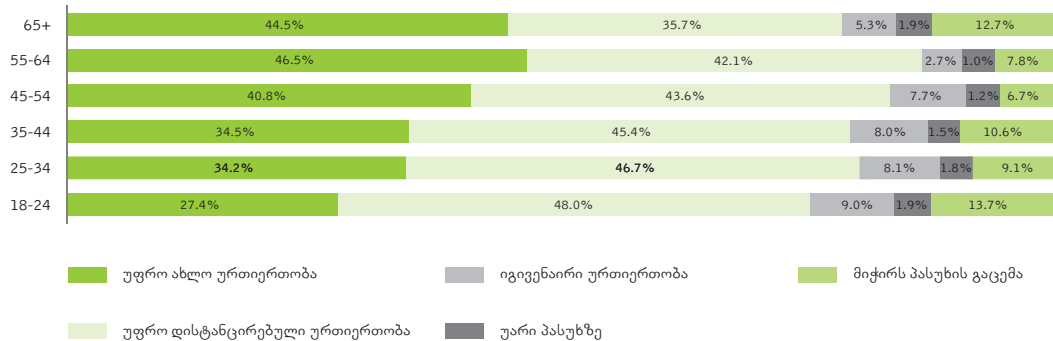
დიაგრამა N 8. ურთიერთობის დინამიკის შეფასება ამერიკის შეერთებულ შტატებთან ასაკობრივ ჯგუფში

დიაგრამა N 9. ურთიერთობის დინამიკის შეფასება ევროკავშირთან ასაკობრივ ჯგუფში

დიაგრამა N10. ურთიერთობის დინამიკის შეფასება რუსეთთან ასაკობრივ ჭრილში

კითხვაზე თუ როგორი ურთიერთობა სურთ რესპონდენტებს რუსეთთან დღეს არსებულ ვითარებასთან შედარებით, გამოკითხულთა ყველაზე დიდი ნაწილი (43.5%) დისტანცირებული ურთიერთობის მომხრეა. შედარებით მცირეა იმ რესპონდენტთა პროცენტული მაჩვენებელი (38.1%), რომლებიც მიიჩნევენ, რომ უფრო ახლო კავშირის არსებობაა საჭირო. 6.8%-ის აზრით კი რუსეთთან ურთიერთობის გაგრძელება არსებულ მასშტაბებში უნდა მოხდეს. ასაკობრივ ჭრილში ვლინდება გარკვეული ტენდენციები. კერძოდ, რაც უფრო ახალგაზრდაა ასაკობრივი ჯგუფი, მით უფრო დიდი ნაწილი უთითებს, რომ რუსეთთან უფრო დისტანცირებული ურთიერთობის მომხრეა.

ამრიგად, რესპონდენტთა საგარეო ორიენტაციები საკმაოდ დივერსიფიცირებულია. მცირეა იმ რესპონდენტთა ხვედრითი წილი (6%-14%) ვინც მიიჩნევს, რომ ევროკავშირთან, ამერიკასთან და რუსეთთან იმავე ტიპის ურთიერთობა უნდა გაგრძელდეს. ასევე, მცირეა იმ რესპონდენტთა ხვედრითი წილი, რომელთაც უჭირთ პოზიციის დაფიქსირება აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით. სხვა შემთხვევებში, მეტნაკლებად თანაბარია იმ რესპონდენტთა რიცხვი, რომელთაც საპირისპირო პოზიციები გააჩნიათ საგარეო

ორიენტაციასთან დაკავშირებით, თუმცა, იკვეთება, რომ შედარებით მეტს სურს ახლო ურთიერთობა ევროკავშირთან, ხოლო დისტანცირებული – რუსეთთან. ამასთანავე, რაც უფრო დაბალია ასაკობრივი ჯგუფი, მით მეტია იმ რესპონდენტთა წილი, ვისაც უფრო ახლო ურთიერთობა სურს ევროკავშირთან და ამერიკასთან, ხოლო უფრო დისტანცირებული – რუსეთთან.

კროსტაბულაციურმა ანალიზმა აჩვენა, რომ ღირებულებათა იერარქიაში პირველი ხუთი პრიორიტეტი უცვლელია იმისდა მიუხედავად, თუ რომელ საგარეო ორიენტაციას ირჩევს რესპონდენტი. საგარეოდ, საგარეო სტრატეგია რესპონდენტთათვის უფრო უსაფრთხოებისა და ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესებას უკავშირდება, ვიდრე ღირებულებით საკითხს.

5.2.2. მემარჯვენე ავტორიტარიზმის სკალა

მემარჯვენე ავტორიტარიზმის სკალა აღწერს ავტორიტეტებისა და ძალაუფლების მქონე ინსტიტუციების მორჩილების, სხვა ჯგუფების მიმართ აგრესიისა და ტრადიციული ფასეულობების შენარჩუნების ტენდენციას (Whitley Jr. & Lee, 2000). მიიჩნევა, რომ მემარჯვენე ავტორიტარიზმი წინასწარგანწყობების ერთ-ერთი მძლავრი პრედიქტორია ისეთი ჯგუფების მიმართ, რომლებიც „საფრთხეს უქმნიან“ (ან აღიქმებიან ასეთებად აღიარებული ავტორიტეტების მიერ) არსებულ ტრადიციულ სოციალურ ნორმებსა და ფასეულობებს (Duckitt, 2006; Duckitt & Sibley, 2010). 90-იან წლებში ამერიკაში ჩატარებულმა კვლევებმა აჩვენა, რომ მემარჯვენე ავტორიტარიზმი უკავშირდება წინასწარგანწყობებს სხვადასხვა ჯგუფების მიმართ. მათ შორის: რასიზმს (Roets, Van Hiel, Cornelis, 2006), ნეგატიურ დამოკიდებულებას აბორტების, გარემოს დამცველების, უსახლკაროების, წამალდამოკიდებული ადამიანების (Peterson, Doty, Winler, 1993), არალეგალური ემიგრანტების (Ommundsen, Larsen, 1997; Quinton, Cowan & Watson, 1996), ფემინისტების (Duncan, Peterson, & Winter, 1997), მომუშავე ქალების მიმართ (Pek, Leong, 2003) და სხვ. მემარჯვენე ავტორიტარიზმი კავშირშია სექსუალურ წინასწარგანწყობებთანაც (Basow & Johnson, 2000; Goodman & Moradi, 2008; Haddock, Zanna, & Esses, 1993; Stones, 2006; Whitley Jr. & Lee, 2000).

ალტმაიერის (Altemeyer) სკალა პირობითად სამ კლასტერადაა დაყოფილი: კონვენციონალიზმი, რომელიც გულისხმობს ტრადიციებისა და დამკვიდრებული სოციალური ნორმების ერთგულებას და რიგიდულობას ამ ნორმების გადასინჯვის ან ცვლილებების მიმართ; ავტორიტარული მორჩილება, რომელიც აღწერს ავ-

ტორიტეტებისადმი პიროვნების ბრმა მორჩილებას და არაკრიტიკულ დამოკიდებულებას ოფიციალური ხელისუფლების მიმართ; აგრესია ადამიანების/ჯგუფების მიმართ, ვინც არ ემორჩილება სისტემას/არსებულ წესრიგს და რომელთა მიმართ აგრესიის გამომჟღავნება ნახალისებულია ხელისუფლების და/ან ავტორიტეტების მიერ. კვლევები აჩვენებს, რომ ის ადამიანები, ვინც მემარჯვენე ავტორიტარიზმის მაღალი ინდექსით გამოირჩევიან, ხასიათდებიან ორთოდოქსული რელიგიური შეხედულებებით, მხარს უჭერენ პირად თავისუფლებასთან დაკავშირებული უფლებების შეზღუდვას და ითხოვენ სასჯელის გამკაცრებას სამართალდარღვევების შემთხვევაში.

მემარჯვენე ავტორიტარიზმის კვლევები ასეთი მახასიათებლების მქონე ადამიანების კიდევ ერთ მნიშვნელოვან თავისებურებას აჩვენებს: როგორც წესი, ასეთი ტიპის ადამიანები მაშინ ამჟღავნებენ თავიანთ წინასწარგანწყობებსა და ნეგატიურ დამოკიდებულებებს, როდესაც დომინანტური კულტურა და იდეოლოგია ლეგიტიმურად თვლის და ახალისებს აგრესიის გამომჟღავნებას ცალკეული ჯგუფების მიმართ. სხვა შემთხვევებში, უტყობურადაა რომ ვთქვათ, ის შეიძლება თანასწორუფლებიანობის თავგადასავლულ მომხრეთა რიგებშიც კი აღმოჩნდეს. ყოველ შემთხვევაში, გარემოში, რომელშიც უფლებრივი თანასწორობა მნიშვნელოვან ღირებულებად მიიჩნევა, ასეთი პერსონები ნაკლებად არიან მიდრეკილი ღიად გამოხატონ ნეგატიური განწყობები ცალკეული ჯგუფების მიმართ. შეიძლება ითქვას, რომ ასეთი ადამიანების ქცევა წარმოადგენს საზოგადოებაში მიმდინარე პროცესების გამძაფრებელ ასახვას.² ცხადია, ეს არ ნიშნავს, რომ ნეგატიური წინასწარგანწყობები საერთოდ ქრება ცალკეული ჯგუფების მიმართ. თუმცა, იცვლის ფორმას და უფრო დაფარული ხდება.³ ყოველ შემთ-

2 ცხადია, რომ აღნიშნული ტენდენცია დამოკიდებულია ასევე ლოკუს კონტროლზე. ჩვენს კონტექსტში შეიძლება არ არსებობდეს ასეთი ცალსახა კავშირი მემარჯვენე ავტორიტარიზმსა და ლოკუს კონტროლს შორის.

3 სწორედ ამას გამოიწვია იმ სქემების ხელახალი გადახედვა ბოლო წლების განმავლობაში, რომლებიც სექსიზმის, რასიზმის, ჰომონეგატივიზმისა და სხვა წინასწარგანწყობებს ზომავდნენ საზოგადოებაში.

ხვევაში, დასავლური გამოცდილება აჩვენებს, რომ ცალკეული ჯგუფების მიმართ ქცევასა და აგრესიაზე გარემო მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს.

მემარჯვენე ავტორიტარიზმის გასაზომად გამოყენებული იქნა ალტმაიერის (Altemeyer) მიერ შემუშავებული სკალის შემოკლებული ვარიანტი, რომელიც 20 დებულებისგან შედგება. ჰომო/ბი/ტრანსფობიასთან კორელაციური ანალიზისას სკალის ორი დებულება, რომელიც უშუალოდ გეებსა და ლესბოსელებს ეხებოდა, ამოღებული იქნა სკალიდან ინდექსის დათვლისას. თუმცა, აღნიშნული დებულებები გათვალისწინებულია საერთო ინდექსში. აღნიშნული დებულებები ასევე გამოყენებული იქნა კროსტაბულაციურ ანალიზში უფლებებთან, მითებთან, სტერეოტიპებთან, უფლებრივ თანასწორობასთან დაკავშირებული საკითხების გაანალიზებისას.

მემარჯვენე ავტორიტარიზმის საერთო ინდექსია $M=124.76$ ($SD=22.17$, $N=1856$). მემარჯვენე ავტორიტარიზმის დონე განსხვავდება სხვადასხვა სოციო-დემოგრაფიული ცვლადების ჭრილში.

მემარჯვენე ავტორიტარიზმის ინდექსი უფრო მაღალია სოფლებსა და ქალაქებში მცხოვრებ რესპონდენტებს შორის, ვიდრე ეს თბილისში ფიქსირდება ($F(2,1853)=19.925$). კაცები ავტორიტარიზმის უფრო მაღალი მაჩვენებლით ხასიათდებიან, ვიდრე ქალები, თუმცა, დისპერსიული ანალიზი აჩვენებს, რომ სხვაობა სტატისტიკურად სანდო არაა. სხვაობა შეინიშნება ასაკისა და განათლების ჭრილშიც – რაც უფრო მაღალ ასაკობრივ ჯგუფს მიეკუთვნება რესპონდენტი,

მით უფრო იზრდება მემარჯვენე ავტორიტარიზმის ინდექსი ($F(5,1850)=14.781$); სტუდენტები, არასრული უმაღლესი განათლებისა და სრული უმაღლესი განათლების მქონე რესპონდენტებში მემარჯვენე ავტორიტარიზმის ინდექსი უფრო დაბალია, ვიდრე არასრული საშუალო, საშუალო ან პროფესიული განათლების მქონე რესპონდენტებში ($F(5,1851)=11.281$). თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ ამ კავშირს არ აქვს წრფივი ხასიათი და ვერ ვიტყვით, რომ რაც უფრო იზრდება განათლების დონე, მით უფრო მცირდება მემარჯვენე ავტორიტარიზმის ინდექსი რესპონდენტებში.⁴ სტატისტიკურად სანდო განსხვავებას აჩვენებს მემარჯვენე ავტორიტარიზმის ინდექსი ოჯახის ეკონომიკურ მდგომარეობასთან კავშირში – რაც უფრო მძიმდება რესპონდენტის ეკონომიკური მდგომარეობა, მით უფრო მაღალი მაჩვენებელი აქვს მემარჯვენე ავტორიტარიზმის სკალაზე – ($F(3,1742)=24.564$).

მემარჯვენე ავტორიტარიზმის ინდექსი განსხვავდება საგარეო ორიენტაციის ჭრილშიც: ისინი, ვინც ამერიკის შეერთებულ შტატებთან და ევროკავშირთან უფრო ახლო ურთიერთობებს ემხრობა, ყველაზე დაბალი მაჩვენებელი აქვთ მემარჯვენე ავტორიტარიზმის სკალაზე; მაშინ, როცა რუსეთთან უფრო მჭიდრო ურთიერთობის მომხრე რესპონდენტებში საპირისპირო სურათია.

მემარჯვენე ავტორიტარიზმი მჭიდრო კორელაციაშია თითქმის ყველა საკვლევ ცვლადთან – მითებითა და სტერეოტიპებით დაწყებული, ჰომო/ბი/ტრანსფობიის დონით და უფლებრივ თანასწორობასთან დაკავშირებულ დებულებებით დამთავრებული.

4 კროსკულტურული კვლევები აჩვენებს, რომ სხვადასხვა ქვეყანაში, განათლების გავლენა მემარჯვენე ავტორიტარიზმზე სხვადასხვაგვარია. მაგ., ამერიკის შეერთებულ შტატებსა და სამხრეთ აფრიკის რესპუბლიკაში ჩატარებულმა კვლევებმა შედარებამ აჩვენა, რომ ავტორიტარიზმის კავშირი განათლებასთან მხოლოდ ამერიკის შეერთებულ შტატებში ჩატარებულ კვლევაში გამოვლინდა. ამ განსხვავების ასახსნელად, ერთ-ერთი ვერსია იმაში მდგომარეობს, რომ განათლება მხოლოდ იმ შემთხვევაში ამცირებს მემარჯვენე ავტორიტარიზმის დონეს, თუ განათლება მიმართულია აზროვნების დიალექტიკური მეთოდის განვითარებაზე და პედაგოგები ნაკლებ ავტორიტარულები არიან. (Duckitt, 1992).

ცხრილი N6. მემარჯვენე ავტორიტარიზმის სკალა დებულებების საშუალო ქულის მიხედვით

N	დებულება:	პასუხების რაოდ.	საერთო შერჩევა
1	ჩვენს ქვეყანას სასიცოცხლოდ ესაჭიროება ძლიერი ლიდერი, რომელიც ყველაფერს გააკეთებს იმისთვის, რომ აღკვეთოს ახალი რადიკალური მოძრაობები და ცოდვები, რომლებიც საზოგადოებას ძირს უთხრის	1954	7.82
2	გეები და ლესბოსელები ისეთივე ჯანმრთელები და მორალურები არიან, როგორც სხვა ადამიანები	1923	7.28
3	ყოველთვის უკეთესია, ენდო სახელმწიფოსა და ეკლესიის განაჩენს, ვიდრე იმ ხმაურიან დემაგოგებს, რომლებიც საზოგადოებისთვის ტვინის გადატრიალებას ცდილობენ	1892	7.33
4	ათეისტი და ტრადიციულ რელიგიასთან დაპირისპირებული ყველა სხვა ადამიანი ისეთივე კეთილშობილი და უცოდველია, როგორც ეკლესიის მრევლი	1803	5.72
5	კრიზისიდან გამოსვლის ერთადერთი გზაა, დავებრუნდეთ ტრადიციულ ღირებულებებს, მოვიყვანოთ ძლიერი ლიდერები ხელისუფლებაში და გავაჩუმოთ მავნე იდეების გამავრცელებელი ადამიანები	1943	7.44
6	ნუდისტურ ბანაკებში ცუდს ვერაფერს ვხედავ	1799	7.48
7	ჩვენს ქვეყანას სჭირდება თავისუფლად მოაზროვნეები, რომლებსაც აქვთ გამბედაობა, ეჭვქვეშ დააყენონ ტრადიციები, მიუხედავად იმისა, რომ ეს ბევრს გაანაწყენებს	1847	5.85
8	სამშობლო გადაგვარდება, თუ ჩვენ არ მოვსპობთ იმ გარყვნილებას, რაც ჩვენს სულიერებას და ტრადიციულ რწმენას ძირს უთხრის	1959	7.76
9	ყველას აქვს უფლება, ჰქონდეს საკუთარი იმიჯი, რელიგიური რწმენა და სექსუალური მიკუთვნებულობა, თუნდაც ყველასგან განსხვავებული იყოს	1869	4.09
10	ის, რასაც ძველებურ ცხოვრებასა და ძველებურ ტრადიციებს ვუწოდებთ, მაინც საუკეთესო გზაა ცხოვრებისთვის	1936	7.24
11	აღფრთოვანებული უნდა იყო იმ ადამიანებით, ვინც უმრავლესობის შეხედულებების მიუხედავად, აბორტის უფლებისა და ცხოველთა დაცვისათვის იბრძვის	1557	4.94
12	ჩვენს ქვეყანას სჭირდება ძლიერი, მიზანმიმართული ლიდერი, რომელიც დაამარცხებს ბოროტს და ქვეყანას ჭეშმარიტ გზაზე დააბრუნებს	1941	7.86
13	საზოგადოების საუკეთესო ნაწილს შეადგენენ ადამიანები, რომლებიც აკრიტიკებენ ხელისუფლებასა და რელიგიას, მიუხედავად იმისა, რომ ეს სხვებისთვის მიუღებელია	1784	5.94
14	ღმერთის კანონებს პორნოგრაფიაზე, აბორტსა და ქორწინებაზე ყველამ მკაცრად უნდა მიესდით და ვინც მათ დაარღვევს, მწარედ უნდა დაისაჯოს	1852	6.15
15	ჩვენს ქვეყანაში დღეს უამრავი რადიკალური და ამორალური ადამიანია, რომლებსაც სახელმწიფომ უნდა მიხედოს, რადგან მათ ქვეყნის გადაგვარება აქვთ მიზნად	1882	7.33
16	ქალის ადგილი არის იქ, სადაც მას თავად სურს. წარსულს ჩაბარდა ის დრო, როცა ქალი ქმრის მორჩილი იყო	1971	3.78
17	ჩვენი ქვეყანა ფხზზე დადგება, თუ ჩვენს წინაპრებს პატივს მივაგებთ, გავაკეთებთ იმას, რასაც მთავრობა გვეუბნება და მოვიშორებთ იმ სულიერად გახრწნილ ხალხს, ვინც ყველაფერს აფუჭებს	1910	7.09
18	არ არსებობს ცხოვრების ერთადერთი ჭეშმარიტი გზა, ამ ცხოვრებაში ყველამ საკუთარი გზა უნდა შექმნას	1904	3.70
19	ჰომოსექსუალები და ფემინისტები უნდა იწვევდნენ აღფრთოვანებას იმის გამო, რომ ისინი არ ემორჩილებიან ტრადიციულ ოჯახურ ღირებულებებს	1918	7.49
20	ეს ქვეყანა უკეთესი იქნებოდა, თუ ზოგიერთი მავნე ჯგუფი ენას გააჩერებდა და საზოგადოებაში იმ ადგილს დასჯერდებოდა, რაც ტრადიციულად აქვთ მიჩენილი	1847	7.33

5.2.3. კლინიკური ფუნდამენტალიზმის სკალა

რელიგიურობის გავლენა ჰომოფობიაზე, ერთ-ერთი ყველაზე ღრმად ნაკვლევი თემაა. რელიგიების უმეტესობა და კროსნაციონალური კვლევები აჩვენებს, რომ რაც უფრო რელიგიურია ქვეყანა, მით უფრო დაბალია ლგბტ ადამიანების მიმღებლობა ინდივიდუალურ დონეზე (Pew Research Center, 2013).⁵ რელიგიურობის სხვადასხვა განზომილებები (რწმენა, მიკუთვნებულობა, პრაქტიკა) სხვადასხვაგვარ გავლენას ახდენენ ჰომოფობიაზე, თუმცა, მთლიანობაში, კვლევების უმეტესობა აჩვენებს, რომ მეტ-ნაკლები ხარისხით, რელიგიურობა ნეგატიურ გავლენას ახდენს ლესბოსელი და გეი ადამიანებისა და მათი თანასწორუფლებიანობის მიმართ დამოკიდებულებაზე (Balkin, Schlosser, & Levitt, 2009; Besen & Zicklin, 2007; Ellis et al., 2003; Basow & Johnson, 2000; Borgman, 2009; Herek, 1988; Hinrichs & Rosenberg, 2002; Jenkins et al., 2007; Klamen, Grossman, & Kopacz, 1999; Keiller, 2010; Rowatt et al., 2006; Waldo, 1998; Whitehead, 2010; Whitley, 2009; Wilkinson & Roys, 2005). რელიგიურობის კომპლექსურმა ბუნებამ საქართველოში გვაფიქრებინა, რომ საინტერესო იქნებოდა გაგვეზომა ჰომოფობიის კავშირი არა რწმენა/მიკუთვნებულობა/პრაქტიკის განზომილებაში, არამედ რელიგიურ ფუნდამენტალიზმთან კავშირში.⁶ მკვლევართა ერთი ნაწილის აზრით, რელიგიური რწმენის სხვადასხვა ფორმებს შორის, სწორედ რელიგიური ფუნდამენტალიზმა ყველაზე მჭიდრო კორელაციაში წინასწარ განწყობებთან სხვადასხვა ჯგუფების მიმართ, მათ შორის, ჰომოფობიასთან (Altemeyer & Hunsberger 1992; Hunsberger 1995, 1996; Kirkpatrick 1993; Wylie & Forest 1992).

რელიგიური აფილაციის, ტრადიციისა და პრაქტიკების მიუხედავად, ის რესპონდენტები, ვინც რელიგი-

ური ფუნდამენტალიზმის მაღალი ხარისხით ხასიათდება, გამოირჩევიან გარკვეული თავისებურებით. კერძოდ, რელიგიურ იდეოლოგიას განიხილავენ როგორც პიროვნული და სოციალური იდენტობის ფუნდამენტს; დარწმუნებულნი არიან, რომ არსებობს მხოლოდ ერთადერთი ჭეშმარიტება; მიდრეკილები არიან საკუთარი ოპონენტების დემონიზირებისკენ და ამართლებენ სიძულვილს ცალკეული ადამიანებისა და ჯგუფების მიმართ, რადგან მიიჩნევენ, რომ ღმერთს სძულს ის ადამიანები, ვინც არ შეესაბამება ფუნდამენტალურ მსოფლმხედველობას; თვლიან, რომ არაა საჭირო ღრმად გესმოდეს იმისი, თუ რისი გნამს, მთავარი თავად რწმენის არსებობაა; საკუთარ თავს განიხილავენ, როგორც სიკეთის და ბოროტების გლობალური დაპირისპირების ნაწილად და როგორც ისტორიული, ისე მიმდინარე მოვლენების შეფასებისას, ყველაფრის ინტერპრეტაციას სწორედ ამ დაპირისპირების ჭრილში განიხილავენ.

რელიგიური ფუნდამენტალიზმის გასაზომად გამოყენებული იქნა ალტმაიერისა და ჰანსბერგერის მიერ შემუშავებული სკალის შემოკლებული ვარიანტი, რომელიც 12 დებულებისგან შედგება.

რელიგიური ფუნდამენტალიზმის ინდექსი, $M=72.13$ ($SD=15.03$, $N=1703$). რელიგიური ფუნდამენტალიზმის დონე უფრო მაღალია სოფლებსა და თბილისში მცხოვრებ რესპონდენტებს შორის, ვიდრე ეს ქალაქებში ფიქსირდება. ინდექსი მცირედით განსხვავდება სქესის მიხედვითაც, თუმცა, დისპერსიული ანალიზი აჩვენებს, რომ სხვაობა სტატისტიკურად სანდოა მხოლოდ ასაკისა და ოჯახის ეკონომიკური მდგომარეობის ჭრილში. რელიგიური ფუნდამენტალიზმის ინდექსი ყველაზე

⁵ გამონაკლისი აქაცაა: რუსეთს და ჩინეთს ყველაზე დაბალი მაჩვენებელი აქვთ რელიგიურობის სკალაზე, რაც წესით ჰომოსექსუალობის მიმართ მიმღებლობის მაღალ ხარისხს უნდა უკავშირდებოდეს. თუმცა, ჰომოსექსუალობას მისაღებად თვლის მოსახლეობის მხოლოდ 16% რუსეთში და 21% ჩინეთში. ბრაზილიასა და ფილიპინებში კი პირიქით, რელიგიურობის მაღალი მაჩვენებლის მიუხედავად ჰომოსექსუალობის მიმღებლობა მაღალია. Pew Research Center, 2013.

⁶ საქართველოს მოსახლეობის უმრავლესობა თავს მართლმადიდებლურ ეკლესიას მიაკუთვნებს. მაღალია ნდობა რელიგიური ინსტიტუტების მომართ და მათი აბსოლუტური უმრავლესობა თვლის, რომ რელიგია ძალიან ან საკმაოდ მნიშვნელოვანია მათ ცხოვრებაში. ამის ფონზე, შეუსაბამოდ დაბალია რელიგიურ რიტუალებში მონაწილეობის დონე. CRRC. Religiosity in the South Caucasus: Religiosity, Practice and Different Perceptions of God. 2013.

ცხრილი N7. რელიგიური ფუნდამენტალიზმის სკალა დებულებების საშუალო ქულის მიხედვით

N	დებულება:	პასუხების რაოდ.	საერთო შერჩევა
1	ღმერთმა ადამიანებს მისცა სრული და შეუცდომელი გზამკვლევი ბედნიერებისა და ხსნისკენ, რომელსაც აუცილებლად უნდა მიჰყვე	1946	7.83
2	რელიგიური სწავლების არც ერთი წიგნი არ შეიცავს აბსოლუტურ ჭეშმარიტებას ცხოვრების შესახებ	1738	6.55
3	ბოროტების მიზეზი არის სატანა, რომელიც გამუდმებით და სასტიკად იბრძვის ღვთის საქმის წინააღმდეგ.	1886	7.34
4	ღმერთის და ჭეშმარიტი რელიგიის რწმენაზე ბევრად უფრო მნიშვნელოვანია, იყო კარგი ადამიანი	1905	4.48
5	ჭეშმარიტების ძიებისას ზოგიერთი რელიგიური სწავლების იქით უფრო ღრმად წასვლა აღარ შეგიძლია, რადგან ისინი წარმოადგენენ ღმერთის სწავლებების დედაარსს	1256	5.83
6	ზოგადად, ორი ტიპის ადამიანები არსებობენ: პატიოსანი ადამიანები, რომლებსაც ღმერთი შეეწევა და დანარჩენები, რომლებსაც არ შეეწევა	1849	6.03
7	საღვთო წიგნები შესაძლოა შეიცავდეს ზოგად ჭეშმარიტებას, მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, რომ ისინი პირდაპირი გაგებით, თავიდან ბოლომდე ჭეშმარიტებად უნდა მივიღოთ	1596	5.65
8	იმისათვის, რომ იცხოვრო საუკეთესო და აზრიანი ცხოვრებით, ერთადერთი ჭეშმარიტი რელიგიის მიმდევარი უნდა იყო	1935	7.51
9	ადამიანები „სატანას“ უბრალოდ თავიანთ უარყოფით გამოვლინებებს უწოდებენ. არ არსებობს ე.წ. ეშმაკი, რომელიც ჩვენს ცდუნებას ცდილობს	1817	5.95
10	როდესაც მეცნიერება და საღვთო წერილი ერთმანეთთან წინააღმდეგობაში მოდის, ალბათ, მეცნიერებაა მართალი	1630	6.26
11	უფლის სწავლებები არ უნდა იყოს აღრეული სხვა რწმენებში და არც მათზე მორგებული	1728	7.37
12	მსოფლიოს ყველა რელიგიას აქვს ნაკლოვანებები და არასწორი სწავლებები. არ არსებობს აბსოლუტურად ჭეშმარიტი რელიგია	1641	6.03

დაბალია 18-24 და 65+ ასაკობრივ ჯგუფებში, ყველაზე მაღალი კი - 45-54 ასაკობრივ ჯგუფში. ის რესპონდენტები, ვისაც მძიმე ოჯახური ეკონომიკური მდგომარეობა აქვს და ფული საკვებზეც არ ყოფნის რელიგიური ფუნდამენტალიზმის სკალაზე ყველაზე მაღალი მაჩვენებლით გამოირჩევიან. ინდექსი თანდათან მცირდება ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესებასთან ერთად. საინტერესოა, რომ რელიგიურ ფუნდამენტალიზმზე გავლენას არ ახდენს ფორმალური განათლების დონე. მეტიც, სრული უმაღლესი განათლების მქონე რესპონდენტთა 54.7%,

სტუდენტების 53.3% და არასრული განათლების მქონე რესპონდენტთა 62.8% არ ეთანხმება დებულებას, რომ „როდესაც მეცნიერება და საღვთო წერილი ერთმანეთთან წინააღმდეგობაში მოდის, ალბათ, მეცნიერებაა მართალი“.

რელიგიური ფუნდამენტალიზმი კორელაციაშია ჰომო/ბი/ტრანსფობიასთან და გავლენას ახდენს რესპონდენტების მიმართებაზე ცალკეულ მითებთან, სტერეოტიპებთან და უფლებრივ თანასწორობასთან დაკავშირებულ დებულებებთან.

5.2.4. ღამოქიდეულება გენდერული როლებისა და თანასწორობის მიმართ

ლგბტ ადამიანების მიმღებლობას საზოგადოებაში მნიშვნელოვნად განაპირობებს, თუ როგორი დამოკიდებულებები არსებობს კონკრეტულ კულტურაში გენდერული როლებისა და გენდერული თანასწორობის მიმართ, რამდენად პოლარიზებულია ეს როლები და რამდენად მნიშვნელოვნად მიიჩნევა საზოგადოება ამ იერარქიის შენარჩუნებას (Kite & Whitley, 1996) ჰომოსექსუალებთან დაკავშირებულ სტერეოტიპულ წარმოდგენებში ხშირია, როდესაც ქალ ან კაც ჰომოსექსუალს მიაწერენ მასკულიზური ან ფემინური როლისთვის დამახასიათებელ ქცევას (Herek, 1984b, 1988; Kurdek, 1988; Deaux & Kite 1987; Kite & Whitley 1996). კულტურებში, სადაც მკვეთრი ბინარული გენდერული ჩარჩოები არსებობს, საზოგადოება განსაკუთრებით მკაცრია ტრანსგენდერი და გენდერულად არაკონფორმული ადამიანების მიმართ.

კროსკულტურული კვლევები ასევე ადასტურებს, რომ ხშირ შემთხვევაში, ჰომოსექსუალების მიმღებლობაზე მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს დამოკიდებულება ტრადიციული გენდერული ნორმების მიმართ (Takacs & Szalma, 2011; Nieman et al, 2007). მაგ., ევროპული ღირებულებების კვლევის შედეგების ანალიზი 47 ქვეყანაში ადასტურებს, რომ არსებობს მჭიდრო კორელაცია ჰომოფობიის დონესა და დამოკიდებულებას შორის ტრადიციული გენდერული როლების მიმართ – ქვეყნები, სადაც საზოგადოების უმეტესობა მიიჩნევს, რომ ქალის ფუნქცია და მოვალეობები ოჯახს უკავშირდება, უფრო მკაფიოდაა გამოხატული ნეგატიური დამოკიდებულება ჰომოსექსუალების მიმართ და უფრო იშვიათად ეთანხმებიან მოსაზრებას, რომ „ჰომოსექსუალობა ყოველთვის გამართლებულია“. საპირისპირო სურათია ჩრდილოეთ ევროპის ქვეყნებში, სადაც გენდერული როლების მიმართ ლიბერალური ატიტუდი უფრო ძლიერია, ნეგატიური დამოკიდებულება ჰომოსექსუალების მიმართ უფრო იშვიათია. (Keuzenkamp et al, 2013) ამ ურთიერთმიმართებას კიდევ უფრო ამყარებს ჰომოსექსუალების მიმართ დამო-

კიდებულებასა და გენდერული თანასწორობის ინდექსთან⁷ კავშირი ევროკავშირის წევრი ქვეყნების დონეზე. იმ ქვეყნებში, სადაც განსხვავება ქალისა და მამაკაცების უფლებრივ თანასწორობასა და რესურსებზე ხელმისაწვდომობაში მცირეა, საზოგადოებრივი აზრი უფრო ტოლერანტულია ჰომოსექსუალობის მიმართ.

გენდერულ როლებთან მიმართების გასაზომად, წინამდებარე კვლევაში გამოყენებულია კითხვების ერთობლიობა, რომელიც ISSA-მ მოგვანოდა და გამოყენებული იყო 2014 წელს ჩატარებულ კვლევაში „კაცები და გენდერული ურთიერთობები საქართველოში“. შესაბამისად, გასაკვირი არაა, რომ ასეთი მცირე შეაღებით ჩატარებული კვლევა თითქმის იმეორებს ქალებსა და მამაკაცებს შორის სოციალური როლებისა და ფუნქციების გადანაწილების ზოგად სურათს, რომელიც ISSA-ის კვლევამ აჩვენა.

მაგ., დებულებას, რომ „ქალის მთავარი მოვალეობა ოჯახზე ზრუნვაა“, ისევ საზოგადოების დიდი უმრავლესობა იზიარებს (გამოკითხულთა 83.7% ეთანხმება ამ მოსაზრებას); ასევე, გამოკითხულთა უმრავლესობა სრულიად ან ნაწილობრივ ეთანხმება მოსაზრებებს, რომ „ბავშვისთვის საფენების გამოცვლა და ბავშვების დაბანა და ბავშვების გამოკვება ძირითადად დედების პასუხისმგებლობაა“ (63.9%); „სახლში გადამწყვეტი სიტყვა კაცს ეკუთვნის“ (65.9%). გამოკითხულთა უმეტესობა ასევე თვლის, რომ „ქალსა და მამაკაცს შორის თანასწორობა უკვე მიღწეულია“ და, შესაბამისად, არაფრის შეცვლა საჭირო არა არის (62.8%), არასასურველი ფეხმძიმობისგან თავის დაცვა კი ისევ მხოლოდ ქალის პასუხისმგებლობაა (59.7%).

ცალკეული დებულებები განსხვავდება სხვადასხვა სოცო-დემოგრაფიული ცვლადების ჭრილში. სქესის ჭრილში, ყველაზე მკვეთრად პოზიცია გაიყო დებულებასთან „სახლში გადამწყვეტი სიტყვა კაცს ეკუთვნის“ დაკავშირებით. ქალების მხოლოდ 57.9% ეთანხმება ამ დებულებას, მაშინ, როდესაც კაცების 75.1%, ნაწილობრივ ან სრულად იზიარებს ამ პოზიციას. განსხვავება შეინიშნება ოჯახში ბავშვზე ზრუნვასთან დაკავშირებული

⁷ გენდერული თანასწორობის ინდექსი კომპლექსური ცვლადია და ზომავს ქალსა და მამაკაცს შორის არსებულ უთანასწორობას განათლების, დასაქმების, ჯანმრთელობისა და პოლიტიკური მონაწილეობის ჭრილში.

ცხრილი N8. გენდერული როლების მიმართ დამოკიდებულების სკალა დებულებების საშუალო ქულის მიხედვით

დებულება:	პასუხების რაოდ.	საერთო შერჩევა
1. ქალის მთავარი მოვალეობა ოჯახზე ზრუნვაა	1994	3,39
2. როდესაც ქალები მუშაობენ, კაცებს ამის გამო სამუშაო ადგილები აკლდებათ	1961	1,52
3. ქალებისათვის უფლებების მინიჭება ნიშნავს, რომ კაცები კარგავენ უფლებებს	1965	1,63
4. თანასწორობა კაცსა და ქალს შორის უკვე მიღწეულია	1941	2,72
5. დღესდღეობით, ქალსა და მამაკაცს შორის თანასწორობისათვის ბრძოლას მხოლოდ მდიდარი ადამიანებისათვის მოაქვს სარგებელი	1699	2,12
6. მამაკაცისთვის უფრო მნიშვნელოვანია კაც იმეგობარი, ვიდრე ქალი მეგობარი	1824	2,78
7. ჩვეულებრივ, ქალები უფრო იმსახურებენ ცემას, ვიდრე მამაკაცები	1923	1,29
8. ბავშვისთვის საფენების გამოცვლა და ბავშვების დაბანა და ბავშვების გამოკვება ძირითადად დედების პასუხისმგებლობაა	1976	2,83
9. ქალები არიან პასუხისმგებელი თავი დაიცვან არასასურველი ორსულობისგან	1837	2,80
10. სახლში გადამწყვეტი სიტყვა კაცს ეკუთვნის	1972	2,86
11. ქალმა უნდა მოითმინოს სიტყვიერი შეურაცხყოფა, რათა შეინარჩუნოს ოჯახი	1952	2,05
12. ქალმა უნდა მოითმინოს ფიზიკური შეურაცხყოფა, რათა შეინარჩუნოს ოჯახი	1955	1,34
13. იმისათვის, რომ იყო კაცი, შენ გჭირდება იყო ფიზიკურად ძლიერი	1946	2,23

საქმის გადანაწილებასთან დაკავშირებითაც: დებულებას, რომ „ბავშვისთვის საფენების გამოცვლა და ბავშვების დაბანა და ბავშვების გამოკვება ძირითადად დედების პასუხისმგებლობაა“ კაცების 67.5% ეთანხმება, მაშინ, როდესაც ქალების მხოლოდ 60.6% იზიარებს ამ მოსაზრებას. სტუდენტები და 18-24 წლის ასაკობრივი ჯგუფის რესპონდენტები ყველაზე ლიბერალურ შეხედულებებს ამჟღავნებენ გენდერული როლების მიმართ. სამწუხაროდ, ანგარიშის მოცულობა ნაკლებად იძლევა ანალიზის შედეგების სრულად გამოყენების საშუალებას.

კვლევამ აჩვენა, რომ არსებობს მნიშვნელოვანი კორელაცია რესპონდენტების წარმოდგენებს ტრადიციულ გენდერულ როლებსა და ჰომო/ბი/ტრანსფობიის დონეს შორის.

5.3. სოფნა, მითები, სტერეოტიპები ჰომოსექსუალობის/ჰომოსექსუალების შესახებ

ჯგუფის უხილავობის პირობებში, როდესაც საზოგადოების უმრავლესობა უშუალოდ არ იცნობს/არ აქვს კონტაქტი ლგბტი ჯგუფის წარმომადგენელთან⁸ და არ შეუძლია საკუთარ გამოცდილებაზე დაყრდნობით იმსჯელოს/შეაფასოს ჯგუფის წევრები, განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება საინფორმაციო არხებს, რომელიც ლგბტი საკითხების შესახებ ინფორმირების ძირითად წყაროებად მიიჩნევა.

8 ჩვენს შემთხვევაში გამოკითხულთა 15%-მა თქვა, რომ იცნობს ლგბტი ჯგუფის ერთ წარმომადგენელს მაინც.

5.3.1. ინფორმაციის წყაროები

კვლევაში მონაწილეთა აბსოლუტური უმრავლესობა (99.7%) ერთ ან რამდენიმე ენაზე ეცნობა სიახლეებს. ენები, რომლებზეც რესპონდენტები სიახლეებს ეცნობიან, პრიორიტეტების მიხედვით გადანაწილდა შემდეგნაირად:

ცხრილი N9. ენები, რომლებზეც რესპონდენტები სიახლეებს ეცნობიან

	ენა	პრიორიტეტი (საშუალო ქულა)
1	ქართული	1.05
2	რუსული	1.96
3	აზერბაიჯანული	2.11
4	ინგლისური	2.14
5	გერმანული	2.71
6	სომხური	2.92
7	სხვა	3.29
8	ფრანგული	3.58

როგორც ცხრილიდან ჩანს, სიახლეების გაცნობისათვის, ყველაზე პრიორიტეტულ ენად მიიჩნევა ქართული, შემდეგ კი – რუსული, აზერბაიჯანული და ინგლისური. რესპონდენტთა აბსოლუტური უმრავლესობა (93.9%) სიახლეებს უმეტესად ქართულ ენაზე ეცნობა. მცირეა იმ რესპონდენტთა პროცენტული მაჩვენებლები, ვისთვისაც ქართული ენა არის მეორე (4.40%) ან მესამე (0.4%) პრიორიტეტული ენა სიახლეების გაცნობისას. რესპონდენტთა მეხუთედმა (27%) მეორე პრიორიტეტულ ენად, რომელზეც ძირითადად ეცნობა სიახლეებს, დაასახელა რუსული, ინგლისური კი – თითქმის სამჯერ ნაკლებმა (8.9%). სიახლეების გაცნობის დროს, რესპონდენტთა მხოლოდ მცირე ნაწილისთვის არის პირველი პრიორიტეტული ენა ინგლისური (1.2%) ან რუსული (4%). პირველ, მეორე ან მესამე პრიორიტეტულ ენად იშვიათ შემთხვევებში დასახელდა სომხური (0.3%-0.7%), აზერბაიჯანული (0.4%-0.5%), ფრანგული (0%-0.3%), გერმანული (0.1%-0.4%) და სხვ.

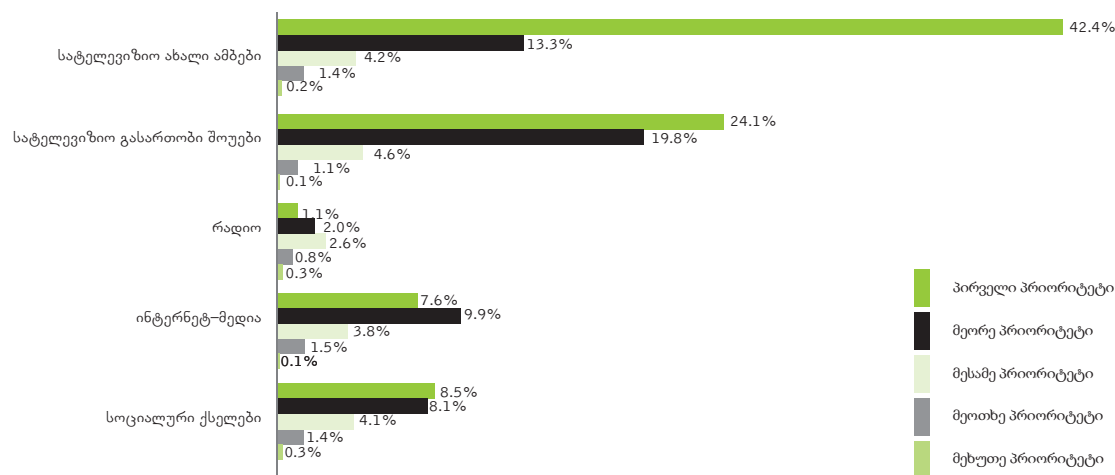
რესპონდენტებმა პრიორიტეტების მიხედვით შეაფასეს, თუ საიდან იღებენ ძირითადად ინფორმაციას ლგბტ ადამიანების შესახებ. რესპონდენტთა მცირე ნაწილი (13.1%) აღნიშნავს, რომ ისინი ამ მიზნით არც ერთ საინფორმაციო საშუალებას არ იყენებენ, ხოლო დანარჩენი ნაწილი (85.4%) ამ ინფორმაციას ერთი ან რამდენიმე წყაროდან იღებს. ამ მხრივ, საინფორმაციო საშუალებები პრიორიტეტების მიხედვით გადანაწილდა შემდეგნაირად:

ცხრილი N10. საინფორმაციო წყაროები პრიორიტეტის მიხედვით

	საინფორმაციო წყაროები	პრიორიტეტი (საშუალო)
1	სატელევიზიო ახალი ამბები	1.43
2	სატელევიზიო გასართობი შოუები	1.66
3	სოციალური ქსელები	1.98
4	ინტერნეტ-მედია	1.98
5	რადიო	2.61
6	პრესა	2.77
7	სახელმძღვანელოები	3.83
8	ტრენინგები/სემინარები	4.38
9	გაკვეთილები/ლექციები	5.35

ლგბტ ადამიანების შესახებ ინფორმაციის მიღების ყველაზე პოპულარულ საშუალებას მიეკუთვნება სატელევიზიო ახალი ამბები, შემდეგ კი სატელევიზიო გასართობი შოუები, სოციალური ქსელები და ინტერნეტ-მედია. ამ მიზნით რესპონდენტთა შედარებით მცირე ნაწილი იყენებს პრესასა და რადიოს. ხოლო ისეთი საშუალებები, როგორიცაა ტრენინგები/სემინარები, გაკვეთილები/ლექციები, სახელმძღვანელოები, დასახელდა ძალიან იშვიათად.

დიაგრამა N11. ინფორმაციის წყაროები პრიორიტეტების მიხედვით

ლგბტ ადამიანების შესახებ ინფორმაციის პირველი პრიორიტეტული წყარო რესპონდენტთა ყველაზე დიდი ნაწილისთვის (35%) არის სატელევიზიო ახალი ამბები და სატელევიზიო გასართობი შოუები (31.0%); ასევე, სოციალური ქსელები (9.1%), ინტერნეტ-მედია (7.4%) და სხვ. ლგბტ ადამიანების შესახებ ინფორმაციის მეორე პრიორიტეტულ წყაროებს შორის ყველაზე ხშირად დასახელდა სატელევიზიო ახალი ამბები (16.8%) და გასართობი შოუები (19.5%), ინტერნეტ-მედია (11.0%), სოციალური ქსელები (9.0%). შედარებით იშვიათად, პრესა (3.1%) და რადიო (2.7%). ლგბტ ადამიანების შესახებ, ინფორმაციის მესამე პრიორიტეტულ წყაროებად, თითქმის თანაბარი სიხშირით დასახელდა სატელევიზიო ახალი ამბები (4.9%) და გასართობი შოუები (4.6%), ინტერნეტ-მედია (5%); შედარებით იშვიათად, სოციალური ქსელები (3.8%), რადიო (3.8%) და პრესა (2.1%). რესპონდენტთა ძალიან მცირე ნაწილმა (1%-2%) დაასახელა ისეთი წყაროები, როგორიცაა სახელმძღვანელოები, გაკვეთილები/ლექციები, ტრენინგები/სემინარები და ქადაგებები.

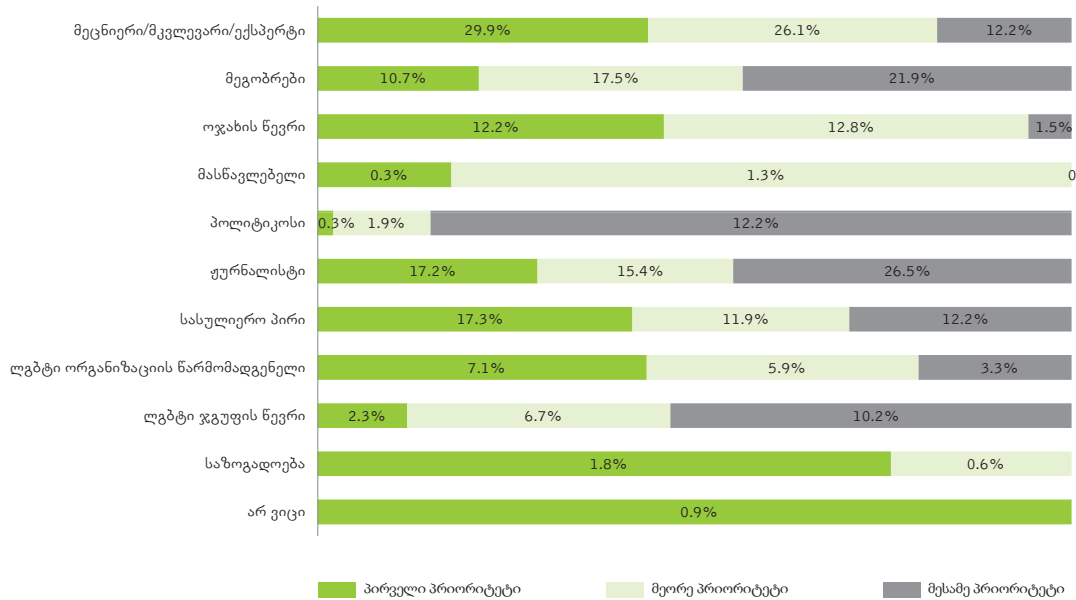
რესპონდენტებმა პრიორიტეტების მიხედვით შეაფასეს, თუ ვის მიიჩნევენ ყველაზე სანდო წყაროდ ლგბტ საკითხებთან დაკავშირებული ინფორმაციის მიღების დროს. რესპონდენტთა უმეტესობამ (56.0%) აღნიშნა,

რომ შეთავაზებული წყაროებიდან ერთს მაინც მიიჩნევენ სანდოდ, ხოლო 43.9%-ს გაუჭირდა საკუთარი პოზიციის დაფიქსირება ამ საკითხთან დაკავშირებით, რაც, ამ შემთხვევაში, ძალიან მაღალი მაჩვენებელია. დანარჩენი რესპონდენტების პასუხების საფუძველზე სანდოობის მიხედვით ინფორმაციის წყაროების რიგითობა შემდეგნაირად გამოიყურება:

ცხრილი N11. ინფორმაციის წყაროები სანდოობის მიხედვით

	ინფორმაციის წყაროები	საშუალო ქულა
1	მეცნიერი/მკვლევარი/ექსპერტი	1.37
2	სასულიერო პირი	1.52
3	ოჯახის წევრი	1.62
4	მეგობრები	1.70
5	ჟურნალისტი	1.76
6	ლგბტ ორგანიზაციის წარმომადგენელი	2.57
7	საზოგადოება	3.22
8	მასწავლებელი	3.28
9	პოლიტიკოსი	3.69
10	ლგბტ ჯგუფის წევრი	3.73

დიაგრამა N12. ინფორმაციის წყაროები სანდოობის მიხედვით

კვლევის შედეგები აჩვენებს, რომ ყველაზე სანდო წყაროდ რესპონდენტები მიიჩნევენ მეცნიერს/მკვლევარს/ექსპერტს, ხოლო ყველაზე ნაკლებად სანდოდ – ლგბტი ჯგუფის წევრს.

სანდოობის თვალსაზრისით რესპონდენტები პირველ პრიორიტეტულ წყაროდ ყველაზე ხშირად ასახელებენ მეცნიერს/მკვლევარს/ექსპერტს (29.9%), შემდეგ კი სასულიერო პირებს (17.2%), ჟურნალისტებს (17.2%) და სხვ. მეორე პრიორიტეტულ წყაროდ ყველაზე ხშირად დასახელდა მეცნიერი/მკვლევარი/ექსპერტი (26.1%), მეგობრები (17.5%), ჟურნალისტი (17.2%) და სხვ. ხოლო მესამე პრიორიტეტულ წყაროდ ყველაზე ხშირად დასახელდა ჟურნალისტი (26.5%), მეგობრე-

ბი (21.9%), პოლიტიკოსი (12.2%), სასულიერო პირი (12.2%), ლგბტ ჯგუფის წევრი (10.2%) და სხვ.

5.3.2. სოფლა და გაავსებული მითები პომოსესუალის შესახებ⁹

ჰომოფობიის ბუნებისა და მიზეზების შესწავლისას, მკვლევართა ერთი ნაწილი მივიდა დასკვნამდე, რომ ლესბოსელებისა და გეების მიმართ არსებულ წინასწარგანწყობებზე მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს წარმოდგენები იმის შესახებ, თუ როგორ ყალიბდება სექსუალური ორიენტაცია და არის თუ არა ჰომოსექსუალობა ადამიანის არჩევანი (Hegarty & Pratto,

⁹ კვლევის კითხვარში მოცემული იყო სექსუალური ორიენტაციის, გენდერული იდენტობის, ჰომოსექსუალის, ბისექსუალისა და ტრანსგენდერის ტერმინოლოგიური განმარტებები. შესაბამისად, რაოდენობრივი კვლევის ფარგლებში აქცენტი გაკეთდა გეებისა და ლესბოსელების შესახებ არსებული სტერეოტიპებისა და ჰომოსექსუალების/ჰომოსექსუალობის შესახებ არსებული მითების პოპულარულობაზე რესპონდენტებს შორის. ცალკე ბლოკად გავაერთიანეთ ფაქტორების ჩამონათვალი, რომლებიც, სხვადასხვა თეორიების მიხედვით, გავლენას ახდენენ ჰომოსექსუალური ორიენტაციის ჩამოყალიბებაზე. ესენციალისტური/კონსტრუქტივისტული მიდგომების კრიტიკა, ამ ეტაპზე, არ წარმოადგენდა კვლევის უშუალო მიზანს.

2001).¹⁰ ცალკეულმა კვლევებმა აჩვენა, რომ ის რესპონდენტები, ვინც თვლიდა, რომ ადამიანები იზადებიან ლესბოსელებად ან გეებად, უფრო პოზიტიურ დამოკიდებულებას ამჟღავნებდნენ ჰომოსექსუალების და მათი უფლებების მიმართ, ვიდრე დანარჩენები (Arnesto & Weisman, 2001; Hegarty & Pratto, 2001; Herek & Capitanio, 1995; Haider-Markel & Joslyn, 2008; Lewis, 2009; Tygart, 2000; Swank & Raiz, 2010; Whitley, 1990). რწმენა, რომ ჰომოსექსუალობა ადამიანის მორალური არჩევანია, ასევე სიძულვილით მოტივირებული დანაშაულის მნიშვნელოვან პრედიქტორს წარმოადგენს (Alden & Parker, 2005). ამ ურთიერთკავშირის მიზეზების ახსნას ატრიბუციის თეორიამდე მივყავართ – თუკი ორიენტაციას მიიჩნევენ „თანდაყოლილ“ თვისებად ან მახასიათებლად, შესაბამისად თვლიან, რომ მისი კონტროლი შეუძლებელია.¹¹ „არჩევანის“ შემთხვევაში კი უამრავი მექანიზმი ირთვება, რომელიც მიზნად ისახავს საზოგადოების დანარჩენი წევრების დაცვას „საფრთხისაგან“. უნდა ითქვას, რომ ჩვენს კონტექსტში ორივე მიდგომა აქტიურად გამოიყენება და აისახება ლგბტი ადამიანების/ადამიანთა ჯგუფზე კონტროლის დაწესების, იძულებითი მკურნალობის, მარგინალიზაციის, გარიყვის, ძალადობისა და დისკრიმინაციის პრაქტიკებში.

ესენციალისტური და კონსტრუქტივისტული მიდგომების კრიტიკა სცდება ჩვენი კვლევისა და ანგარიშის მიზანს. შესაბამისად, სხვადასხვა თეორიები სამ პოზიციამდე დავიყვანეთ: 1) სექსუალურ ორიენტაციას

ბიოლოგია განაპირობებს (ინდივიდუალური განვითარების რალაც ეტაპზე უბრალოდ ხდება იმის რეალიზება, რაც წინასწარ იყო ბიოლოგიურად განპირობებული და ფორმირებული ღრმა ბავშვობაში); 2) ორიენტაციის ფორმირებაზე გავლენას ახდენს აღზრდა, ბავშვობის ტრავმული გამოცდილებები, ოჯახური პირობები და გარემო; 3) სექსუალური ორიენტაცია წარმოადგენს ინდივიდის გაცნობიერებულ არჩევანს, თვითგამორკვევის შედეგს.

დებულებები, რომელიც რესპონდენტთა ცოდნის შესაფასებლად გამოვიყენეთ, ამოღებულია სხვადასხვა კითხვარებიდან და ფორმულირებულია ადგილობრივი კონტექსტის გათვალისწინებით. კითხვებიდან ორი მიემართება ბიოლოგიურ ფაქტორებს („სექსუალურ ორიენტაციას ქალური/მამაკაცური ჰორმონების სიჭარბე განაპირობებს“ და „სექსუალური ორიენტაცია გენეტიკური ფაქტორებით აიხსნება („ადამიანები ასეთად იზადებიან“). ერთი დებულება ფორმულირებულია როგორც „მეცნიერებას ჯერ-ჯერობით არ აქვს საბოლოო პასუხი იმაზე, თუ როგორ ყალიბდება სექსუალური ორიენტაცია“, დანარჩენები კი უკავშირდება სოციალურ გარემოსა და ფაქტორებს. ჰომოსექსუალობა, როგორც არჩევანი, ცალკე დებულების სახით იქნა გამოტანილი. პასუხების ამგვარმა დივერსიფიცირებამ საშუალება მოგვცა უფრო მკაფიოდ დაგვეჩვენა ბმა ცოდნის წყაროსთან, მითებთან, სტერეოტიპებთან და განსაკუთრებით, უფლებრივი თანასწორობის საკითხებთან.

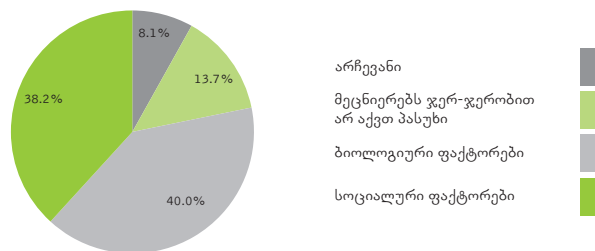
¹⁰ მეცნიერებისა და მკვლევარების ერთი ნაწილი თავად საკითხის ამგვარად დაყენებას აპროტესტებს „არავინ საუბრობს არის თუ არა ჰეტეროსექსუალობა არჩევანი, ეს შეკითხვა მიემართება მხოლოდ ჰომოსექსუალებს“ (Blumenfeld, 1992). დავა ესენციალიზმისა და კონსტრუქტივიზმის მომხრეებს შორის დღემდე გრძელდება. ზოგიერთი მკვლევარი თვლის, რომ შეუძლებელია იმ წინააღმდეგობის გადალახვა, რომელიც ესენციალისტურ და კონსტრუქტივისტულ მიდგომებს შორის არსებობს (Kitzinger, 1995), მეცნიერთა ნაწილი კი თვლის, რომ ორივე მიდგომა სამართლიანია, რადგან ადამიანის სექსუალობას გააჩნია როგორც ბიოლოგიური, ისე სოციალური ასპექტებიც: „მიუხედავად იმისა, რომ ეს მიდგომები ურთიერთგამომრიცხავი გვეჩვენება, ყველა მათგანი თავისებურად სამართლიანად შეგვიძლია მივიჩნიოთ, რადგან სექსუალური ორიენტაცია მრავალგანზომილებიანია და და მისი ასპექტები და კომპონენტები ფორმირდება სხვადასხვა დროს და სხვადასხვაგვარად. უნებლიე ეროტიული ლტოლვა საკუთარი სექსის ადამიანების მიმართ ხშირად თანდაყოლილია ან ძალიან ღრმა ბავშვობაში ფორმირდება. ერთიანი სექსუალური სცენარი ფორმირდება გარემოსა და აღზრდის გავლენით, სხვა ადამიანებთან ურთიერთობის ფონზე. რაც შეეხება თვითაღქმასა (ლესბოსელი ვარ, გეი ვარ) და ცხოვრების შესაბამის სტილს, რაღა თქმა უნდა, ის არჩევანსა და ინდივიდუალურ თვითგამორკვევას უკავშირდება“ (Koon, 2003).

¹¹ სხვა საკითხია, თუ როგორ გამოიყენება ამგვარი კატეგორიზაცია ადამიანების სტიგმატიზაციისათვის ნორმის/პათოლოგიის, ბუნებრივი/არაბუნებრივის ჩარჩოებში.

ჰიპოთეზის გადასამოწმებლად, ახდენს თუ არა გავლენას ჰომოსექსუალობის „თანდაყოლილ“/„შეძენილ“ მახასიათებლად განხილვა ჰომოფობიის დონეზე, გამოვიყენეთ დაჯგუფებული კატეგორიები. სიხშირეთა განაწილების ტესტმა აჩვენა, რომ რესპონდენტების უმეტესობა თითქმის თანაბრად იზიარებს მოსაზრებებს ბიოლოგიური და სოციალური ფაქტორების გავლენის თაობაზე სექსუალური ორიენტაციის ჩამოყალიბებაზე. იმ რესპონდენტთაგან, ვინც პასუხი გასცა შეკითხვას (N=1919), 38.2% მიიჩნევს, რომ ჰომოსექსუალური ორიენტაციის ჩამოყალიბებაზე გავლენას ახდენს სხვადასხვა სოციალური ფაქტორები; 40% თვლის, რომ „თანდაყოლილია“ და განპირობებულია ბიოლოგიური ფაქტორებით; 13.7% კი არ იზიარებს არც ერთ მოსაზრებას ან თვლის, რომ მეცნიერებს ჯერ არ აქვთ პასუხი ამ შეკითხვაზე. ყველაზე მცირეა იმ რესპონდენტების რაოდენობა, ვინც თვლის, რომ „ჰომოსექსუალობა ადამიანის არჩევანია“ (8.1%).¹²

დიაგრამა N13. ფაქტორები, რომლებიც გავლენას ახდენს ჰომოსექსუალური ორიენტაციის ჩამოყალიბებაზე

სრული, არასრული უმაღლესი განათლების მქონე რესპონდენტებისა და სტუდენტების უმრავლესობა უფრო მეტად იზიარებს მოსაზრებას ბიოლოგიური, ვიდრე სოციალური ფაქტორების შესახებ. არასრული, სრული საშუალო და პროფესიული განათლების მქონე რესპონდენტების უმრავლესობა კი ფიქრობს, რომ სექსუალური ორიენტაცია სოციალური ფაქტორების გავლენით ყალიბდება. განსხვავებული პოზიციები აქვთ რესპონდენტებს იმის მიხედვით, იცნობენ თუ არა ისინი ლგბტ ჯგუფის წარმომადგენლებს. იმ რესპონდენტების 48.3%, ვინც იცნობს ლგბტი ჯგუფის ერთ წარმომადგენელს მაინც, თვლის, რომ ჰომოსექსუალობის ჩამოყალიბებაზე ბიოლოგიური ფაქტორები ახდენს გავლენას (სოციალური ფაქტორები – 26.5%, მეცნიერებს ჯერ არ აქვთ პასუხი – 15.8%, არჩევანია – 9.4%). იმ რესპონდენტებში, ვინც არ იცნობს ჯგუფის წარმომადგენლებს, თითქმის თანაბრად პოპულარულია ბიოლოგიური და სოციალური თეორიები (40.5% – სოციალური ფაქტორები, 38.3% – ბიოლოგიური ფაქტორები, 13.3% – მეცნიერებს ჯერ არ აქვთ პასუხი, 7.9% – ჰომოსექსუალობა ადამიანის არჩევანია. (chi-square=21.106, df=3, p<.001). რესპონდენტების პასუხებს შორის მნიშვნელოვანი განსხვავება არ შეინიშნება დასაქმების სფეროების მიხედვით: რესპონდენტების პასუხების სიხშირული განაწილება თითქმის ერთნაირია სხვადასხვა ჯგუფებში სამედიცინო და საგანმანათლებლო სფეროს ჩათვლით.

ყურადსაღებია, რომ ლგბტი საკითხებზე ინფორმაციის ძირითად წყაროებად რესპონდენტებმა მედია დაასახელეს. რესპონდენტების უმეტესობისათვის სატელევიზიო მედია (სატელევიზიო ახალი ამბები და სატელევიზიო შოუები) წარმოადგენს ინფორმაციის ძი-

¹² თავისთავად ის ფაქტი, რომ ჩვენს რეალობაში, დებულებას „ჰომოსექსუალობა ადამიანის არჩევანია“ ყველაზე ცოტა რესპონდენტი უთითებს, ქვეყანაში არსებული კონტექსტით შეიძლება აიხსნას: არჩევანი გაცნობიერებულ გადწყვეტილებასა და ინდივიდუალურ პასუხისმგებლობას უკავშირდება. ნეომორალისტების ჰომოფობიურ რიტორიკაში კი, რომელიც საჯარო სივრცის „ცოდვისგან და ცოდვილებისგან“ განწმენდაზეა მიმართული, ადამიანი განიხილება პრაქტიკულად ნებელობის არმქონე სუბიექტად, რომლის რწმენაც იმდენად სუსტია, რომ გარემოში არსებულმა ნებისმიერმა ტრიგერმა შეიძლება აცდუნოს. რესპონდენტები, ვინც მონიშნა პასუხი „ჰომოსექსუალობა ადამიანის არჩევანია“ და „ჰომოსექსუალობა საზოგადოებრივი და რელიგიური მორალის შესუსტების შედეგია“ ხშირად დიამეტრალურად საპირისპირო ქულებს აჩვენებენ ატიტუდების სკალაზე.

რითად წყაროს. პირველ ხუთ პრიორიტეტს შორისაა ინტერნეტ-მედია და სოციალური ქსელებიც. რადიო და ბეჭდვითი პრესა, მედიის სხვადასხვა ფორმებს შორის ყველაზე იშვიათად დასახელებულ პრიორიტეტებს შორისაა.

რესპონდენტები, რომლებმაც ლგბტი ჯგუფზე/საკითხებზე ინფორმაციის ძირითად წყაროდ სატელევიზიო შოუები და სოციალური ქსელები დაასახელეს, თითქმის თანაბრად ეთანხმებიან მოსაზრებებს სოციალური და ბიოლოგიური ფაქტორების შესახებ (40-40%); ის რესპონდენტები, ვინც სატელევიზიო ახალი ამბები და ინტერნეტ-მედია დაასახელა ძირითად წყაროდ, უფრო მეტად იზიარებენ ბიოლოგიური, ვიდრე სოციალური ფაქტორების თეორიას (TV ახალი ამბები – ბიოლოგიური ფაქტორები (42.4%), სოციალური ფაქტორები (35.4%), მეცნიერებს ჯერ არ აქვთ პასუხი (14.6%), არჩევანია (7.6%); ინტერნეტმედია – ბიოლოგიური ფაქტორები (43.5%), სოციალური ფაქტორები (37.7%), მეცნიერებს ჯერ არ აქვთ პასუხი (11%), არჩევანია (7.9%). სხვა სურათს აჩვენებს იმ რესპონდენტების პასუხების განაწილება, ვინც ინფორმაციის ძირითად წყაროდ ბეჭდვით მედიას და/ან ქადაგებებს ასახელებს – ამ რესპონდენტებს შორის უფრო მეტია ისეთი ადამიანების რაოდენობა, ვინც სოციალური ფაქტორების თეორიას იზიარებს (ბეჭდვითი მედია – ბიოლოგიური ფაქტორები (31.3%), სოციალური ფაქტორები (52.2%), მეცნიერებს ჯერ არ აქვთ პასუხი (15.5%), არჩევანია (1%); ქადაგებები¹³ – ბიოლოგიური ფაქტორები (28.5%), სოციალური ფაქტორები (52.6%), მეცნიერებს ჯერ არ აქვთ პასუხი (6.4%), არჩევანია (12.5%).

რესპონდენტთა პასუხები სხვადასხვაგვარად ნაწილდება იმის მიხედვითაც, თუ ვის მიიჩნევენ ლგბტი საკითხებზე ინფორმაციის ყველაზე სანდო წყაროდ: იმ რესპონდენტების უმეტესობა (41.3%), ვინც ყველაზე სანდო წყაროდ მეცნიერებს/ექსპერტებს მიიჩნევს, თვლის, რომ სოციალური ფაქტორები განსაზღვრავს სექსუალურ ორიენტაციას (ბიოლოგიური

ფაქტორები – 33.6%, მეცნიერებს პასუხი არ აქვთ – 11.3%, არჩევანია – 11.3%). საპირისპირო სურათი გვაქვს იმ რესპონდენტებს შორის, ვინც სასულიერო პირებს მიიჩნევს ყველაზე სანდო წყაროდ. მათი უმეტესობა (66.7%) თვლის, რომ სექსუალური ორიენტაცია „თანდაყოლილია“ და ბიოლოგიური ფაქტორები განაპირობებს (სოციალური ფაქტორები – 20%, არჩევანია – 13.3%). იმ რესპონდენტთა მოსაზრებები, ვინც ჟურნალისტებს მიიჩნევს ყველაზე კომპეტენტურ წყაროდ, თითქმის თანაბრადაა გადანაწილებული სოციალურ და ბიოლოგიურ ფაქტორებს შორის (ბიოლოგიური ფაქტორები – 40.3%, სოციალური ფაქტორები – 41.3%, მეცნიერებს პასუხი არ აქვთ – 11.5%, არჩევანია – 6.9%).

მათ, ვინც თვლის, რომ ჰომოსექსუალობა ბიოლოგიური ფაქტორებითაა განპირობებული, ყველაზე დაბალი მაჩვენებელი აქვთ როგორც ჰომოფობიის, ისე მის სუბსკალეზზეც, რომლებიც ლესბოსელებისა და გეების მიმართ ნეგატიურ დამოკიდებულებას ზომავს. იგივე სურათია ბიფობიის ჯამურ სკალაზეც. რაც შეეხება ტრანსფობიის ჯამურ სკალას და დამოკიდებულებას ბისექსუალი ქალების/კაცების მიმართ, ყველაზე ნაკლებ მტრულ განწყობას ის რესპონდენტები ავლენენ, ვინც თვლის, რომ ჰომოსექსუალობა გაცნობიერებული არჩევანია.

რესპონდენტები, რომლებიც ფიქრობენ, რომ სექსუალური ორიენტაცია სხვადასხვა სოციალური ფაქტორების გავლენით ყალიბდება, სხვა რესპონდენტებთან შედარებით, ყველაზე ნეგატიურად არიან განწყობილი როგორც ჰომოსექსუალების, ისე ბისექსუალებისა და ტრანსგენდერების მიმართ. ეს ჯგუფი ასევე ყველაზე ნაკლებად იზიარებს უფლებრივ თანასწორობასთან დაკავშირებულ დებულებებს და ყველაზე მტრულ განწყობას ამჟღავნებს ლგბტ აქტივისტებისა და უფლებადამცველების მიმართ. ეს რესპონდენტები სხვებზე უფრო მეტად იზიარებენ ნეგატიურ სტერეოტიპებსა და მითებს, რომელიც ლესბოსელებისგან/გეებისაგან

¹³ აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ "ქადაგებებს", ყველაზე უფრო იშვიათად ასახელებენ, როგორც ლგბტი საკითხებზე ინფორმაციის ძირითად წყაროს.

ცხრილი N12. ჰომო/ბი/ტრანსფობიის ინდექსი ცოდნის ქრილში

	არჩევანია		ბიოლოგიური ფაქტორები		მეცნიერებს არ აქვთ საბოლოო პასუხი		სოციალური ფაქტორები		არც ერთს არ ვიზიარებ	
	M (SD)	N	M (SD)	N	M (SD)	N	M (SD)	N	M (SD)	N
ATL	18,3(4,63)	142	17,71(3,94)	690	18,87(3,85)	239	19,72(3,55)	649	18,69(2,23)	6
ATG	17,71(5,01)	142	17,22(4,05)	691	18,1(4,02)	238	19,56(3,65)	657	19,18(2,61)	6
ATLG	35,94(9,23)	141	34,81(7,59)	685	36,95(7,44)	232	39,3(6,84)	644	37,87(2,04)	6
ARBS_F	30,93(5,68)	112	31,1(5,18)	502	31,02(4,71)	168	32,92(4,44)	508	33,57(3,03)	4
ARBS_M	32,78(6,1)	115	32,98(5,94)	533	33,76(5,56)	192	35,17(5,38)	463	34,29(5,66)	4
ARBS_FM	64,19(9,79)	106	63,71(9,77)	499	64,56(8,56)	176	67,48(8,79)	483	67,86(7,87)	4
GTS_F	9,2(4,19)	149	9,5(4,29)	737	9,72(3,95)	252	9,85(4,41)	667	10,49(5,3)	5
GTS_M	9,88(4,43)	148	10,28(4,81)	724	10,39(4,28)	247	10,6(4,86)	657	14,57(3,99)	5
GTS	131,63(29,42)	147	133,05(28,83)	753	135,52(26,7)	255	141,3(24,24)	685	150,99(19,94)	7

შენიშვნა: ATL – დამოკიდებულება ლესბოსელების მიმართ; ATG – დამოკიდებულება გეების მიმართ; ATLG – დამოკიდებულება ლესბოსელებსა და გეების მიმართ; ARBS_F – დამოკიდებულება ბისექსუალი ქალების მიმართ; ARBS_M – დამოკიდებულება ბისექსუალი კაცების მიმართ; ARBS_FM – ბიფობიის სკალა GTS_F – დამოკიდებულება გენდერულად არაკონფორმული ქალების მიმართ; GTS_M – დამოკიდებულება გენდერულად არაკონფორმული კაცების მიმართ; GTS – ტრანსფობიისა და გენდერიზმის სკალა.

მომდინარე „საფრთხეებს“ უკავშირდება (მაგ., „გეების უმეტესობა პედოფილია“, „ჰომოსექსუალების ოჯახში აღზრდილი ბავშვი აუცილებლად ჰომოსექსუალი იქნება“ და სხვ.)

რაც შეეხება ჩაშლილ დებულებებს, როგორც შედეგები აჩვენებს, რესპონდენტთა შეხედულებები საკმაოდ დივერსიფიცირებულია. მათ შორის, ვინც პასუხი გასცა შეკითხვას (N=1926) რესპონდენტთა ყველაზე დიდი ნაწილი – მეოთხედი (27.7%) მიიჩნევს, რომ სექსუალურ ორიენტაციას განაპირობებს ქალური/მამაკაცური ჰორმონების სიჭარბე. ასევე, 17% მიიჩნევს, რომ ჰომოსექსუალობა არასწორი აღზრდის შედეგია. შედარებით მცირე ნაწილი მიიჩნევს, რომ მეცნიერე-

ბას არ აქვს საბოლოო პასუხი იმაზე, თუ როგორ ყალიბდება სექსუალური ორიენტაცია (13.7%), ჰომოსექსუალობა აიხსნება გენეტიკური ფაქტორებით (12.1%), ჰომოსექსუალობა საზოგადოებრივი მორალის შესუსტების შედეგია (9.1%). ასევე, უფრო მცირეა იმ რესპონდენტთა პროცენტული მაჩვენებლები, რომლებიც მიიჩნევენ, რომ ჰომოსექსუალობა ადამიანის არჩევანია (8.1%), ჰომოსექსუალობა „გვი პროპაგანდის“ გავლენის შედეგია (7.5%) ან ჰომოსექსუალობა ადრეულ ასაკში გადატანილი სექსუალური ძალადობის შედეგია (4.5%).

ამგვარად, ჰომოსექსუალობა, როგორც ადამიანის არჩევანი ერთ-ერთი ყველაზე ნაკლებ გავრცელებულ

ცხრილი N13. ფაქტორები, რომლებიც გავლენას ახდენს ჰომოსექსუალური ორიენტაციის ჩამოყალიბებაზე (ჩაშლილი)

		N	%
1	სექსუალურ ორიენტაციას ქალური/მამაკაცური ჰორმონების სიჭარბე განაპირობებს	533	27.7%
2	ჰომოსექსუალობა არასწორი აღზრდის შედეგია	328	17.0%
3	მეცნიერებას ჯერ-ჯერობით არ აქვს საბოლოო პასუხი იმაზე, თუ როგორ ყალიბდება სექსუალური ორიენტაცია	263	13.7%
4	სექსუალური ორიენტაცია გენეტიკური ფაქტორებით აიხსნება (ადამიანები ასეთად იბადებიან)	234	12.1%
5	ჰომოსექსუალობა საზოგადოებრივი და რელიგიური მორალის შესუსტების შედეგია	175	9.1%
6	ჰომოსექსუალობა ადამიანის არჩევანია	156	8.1%
7	ჰომოსექსუალობა „გეი პროპაგანდის“ გავლენის შედეგია	144	7.5%
8	ჰომოსექსუალობა ადრეულ ასაკში გადატანილი სექსუალური ძალადობის შედეგია	86	4.5%
9	არ ვიზიარებ არც ერთს	7	0.4%
	სულ	1926	100.0%

ლი თეორია. ჰომოსექსუალობა ძირითადად განიხილება როგორც თანდაყოლილი ან შეძენილი „განსხვავებულობა“, რომელსაც ქირდება მიზეზი ახსნა.

მიუხედავად იმისა, რომ ჰომოსექსუალობის „ახსნა“ ბიოლოგიური თეორიებით ისეთივე წარმატებით გამოიყენება ჯგუფის სტიგმატიზაციისთვის¹⁴, როგორც სოციალური თეორიები კვლევის შედეგები აჩვენებს, რომ „ჰომოსექსუალობა, როგორც არჩევანი“ და ჰომოსექსუალობის თანდაყოლილობა/ბიოლოგი-

ური მიზეზები ნაკლებ ნეგატივიზმს უკავშირდება. რესპონდენტები ვინც სოციალური ფაქტორების თეორიას ემხრობა, სხვებზე უფრო მეტად იზიარებენ ნეგატიურ სტერეოტიპებსა და მითებს, რომელიც ლესბოსელებისგან/გეებისგან მომდინარე „საფრთხეებს“ უკავშირდება. ეს ჯგუფი ასევე ყველაზე ნაკლებად ეთანხმება უფლებრივ თანასწორობასთან დაკავშირებულ დებულებებს და ყველაზე მტრულ განწყობას ამჟღავნებს ლგბტ აქტივისტებისა და უფლებადამცველების მიმართ.

¹⁴ მაგ., კვლევაში, რომელიც მასწავლებლების ცოდნასა და დამოკიდებულებას იკვლევს გენდერულ თანასწორობასთან მიმართებაში, ფოკუს-ჯგუფის მონაწილე პედაგოგები აღნიშნავენ, რომ „მოსწავლეებისათვის იმის ახსნისას, თუ რა არის ჰომოსექსუალობა, გამოიყენებდნენ/გამოუყენებიათ ისეთი შედარებები, როგორიცაა „მუტანტებიც ხომ იბადებიან“, „ანომალური ტვინი, რომლის გადაკეთებაც არ შეიძლება“. ერთ-ერთი მასწავლებელი იყენებს სიტყვას „ავადმყოფებს“ და მოსწავლეებთან ლაპარაკის დროს შემდეგნაირად გააკეთებდა საკუთარი აზრის ფორმულირებას: „ვუპასუხებ, რომ ბუნებაში, მაგალითად, ხშირად ჩნდება ორთავიანი გველიც კი... ჩნდება რალაცა მუტანტებიც, ჩნდება გადახრებით თუნდაც ადამიანები... ესენიც ასე არიან... ანომალიაა და ავადმყოფობა... არ შეიძლება ავადმყოფი დავჩაგრეთ“. თ. ისაკაძე, ნ. გვიანიშვილი. „მასწავლებელთა ცოდნისა და დამოკიდებულების კვლევა გენდერულ თანასწორობასთან მიმართებაში“. ტრენინგებისა და კვლევის ჯგუფი. 2014.

შეხედულება/ცოდნა ჰომოსექსუალობის „მიზეზების შესახებ“ განსხვავდება ლგბტი ჯგუფის წევრთან ნაცნობობის/კონტაქტის ჭრილში ფორმალური განათლების დონე გავლენას არ ახდენს ჰომოსექსუალობის ჩამოყალიბების შესახებ თეორიების გავრცელებულობაზე, რაც იმით აიხსნება, რომ საბაზო სო ცოდნა სექსუალური ორიენტაციის/გენდერული იდენტობის შესახებ არ წარმოადგენს ფორმალური განათლების ნაწილს. მეტიც, მიუხედავად იმისა, რომ ჰომოსექსუალობა ამოღებულია დაავადებათა საერთაშორისო კლასიფიკაციიდან, სამედიცინო სახელმძღვანელოების ნაწილში ჰომოსექსუალობა განიხილება, როგორც პრობლემა, რომელიც სამედიცინო ჩარევას საჭიროებს. კიდევ უფრო რთულად დგას ტრანსგენდერობასთან დაკავშირებული ცოდნის საკითხი – მაშინ, როცა სქესის, გენდერისა და გენდერული იდენტობების გამიჯვნა საკვანძო საკითხს წარმოადგენს ტრანსსპეციფიკური საკითხების დეპათოლოგიზაციის პროცესში ICD-10 კლასიფიკატორის ქართულენოვან გამოცემებსა და სახელმძღვანელოებში დღემდე პრობლემად რჩება სქესისა და გენდერის ტერმინოლოგიური აღრევები¹⁵

მითაზი

კვლევის ფარგლებში მოხდა იმის შესწავლა, თუ რამდენად არის გავრცელებული ჩვენს საზოგადოებაში ჰომოსექსუალებთან დაკავშირებული მითები. დებულებები, რომელთა ჩამონათვალიც წინასწარ შეირჩა მედიის კვლევებიდან, ხშირად გამოიყენება იმისათვის, რომ გაზარდონ ლგბტი ჯგუფისაგან მომდინარე „საფრთხის“ მასშტაბები და გაამართლონ საზოგადოებაში არსებული ჰომონეგატიური პრაქტიკები (მაგ., „ჰომოსექსუალთა რიცხვი მოიმატებს, თუ საზოგადოება არ განაცხადებს ხმამაღლა, რომ ჰეტეროსექსუალობა ურთიერთობის ერთადერთი სწორი ფორმაა“, „ჰომოსექსუალობის მიმართ ყველგან და ყოველთვის

ნეგატიური დამოკიდებულება არსებობდა და არსებობს“). ზოგიერთი მათგანი ცალსახად უკავშირდება პოლიტიკურ კონტექსტს (მაგ. „ევროკავშირში გაწვრიანებისათვის საქართველო ვალდებულია დააკანონოს გეი-ქორწინება“) და მისი პირდაპირი მიზანი ანტი-დასავლური განწყობების შექმნა და განმტკიცებაა საზოგადოებაში. თუმცა, ეს იმას არ ნიშნავს, რომ ამგვარი მითების გავრცელება ნეგატიურ გავლენას არ ახდენს თავად ლგბტი ჯგუფის წევრების მიმართ არსებულ დამოკიდებულებებსა და მათ უფლებრივ მდგომარეობაზე.

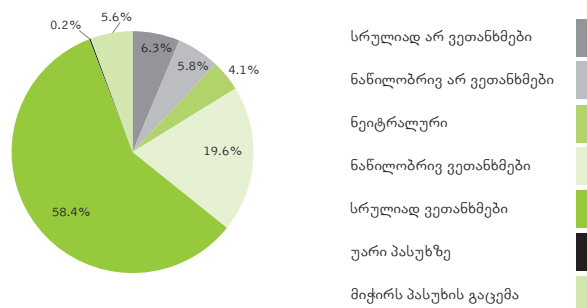
ცხრილი N14. გავრცელებული მითები ჰომოსექსუალობის შესახებ

	საშუალო ქულა
ჰომოსექსუალთა რიცხვი მოიმატებს, თუ საზოგადოება არ განაცხადებს ხმამაღლა, რომ ჰეტეროსექსუალობა ურთიერთობის ერთადერთი სწორი ფორმაა	4.25
ჰომოსექსუალობის მიმართ ყველგან და ყოველთვის ნეგატიური დამოკიდებულება არსებობდა და არსებობს	4.23
საქართველოში მცხოვრები ჰომოსექსუალები „დასავლური მოდის გავლენით იცვლიან“ ორიენტაციას	3.60
ჰომოსექსუალობა არ გვხვდება ცხოველებში და სხვა ცოცხალ არსებებში, გარდა ადამიანისა	3.34
ჰომოსექსუალთა ოჯახში აღზრდილი ბავშვი აუცილებლად ჰომოსექსუალი იქნება	2.98
ევროკავშირში გაწევრიანებისათვის საქართველო ვალდებულია დააკანონოს გეი-ქორწინება	1.56

¹⁵ გამონაკლისს წარმოადგენს მ. ჭავჭავაძის ნაშრომი კლინიკურ სექსოლოგიაში (მ. ჭავჭავაძე. „კლინიკური სექსოლოგიის პროპედევტიკა“. თბილისი. 2014), რომელიც არათუ მკაფიოდ ახდენს სქესის და გენდერის გამიჯვნას ერთმანეთისგან, ასევე აღწერს ორივე მათგანს და ეხება ტრანსსპეციფიკურ საკითხებსაც. წიგნში ცალკე თავი აქვს დათმობლი ჰომოფობიის სხვადასხვა ფორმებს, როგორც კლინიკური დარღვევების რისკ-ფაქტორს.

კვლევის შედეგები აჩვენებს, რომ საზოგადოებაში ყველაზე ფართოდ არის გავრცელებული მითი, რომ „ჰომოსექსუალთა რიცხვი მოიმატებს იმ შემთხვევაში, თუ საზოგადოება არ განაცხადებს ხმამაღლა, რომ ჰეტეროსექსუალობა ურთიერთობის ერთადერთი სწორი ფორმაა“ (Mean=4.25).¹⁶

დიაგრამა N14. ჰომოსექსუალობის შესახებ არსებული მითების გავრცელების სიხშირე („ჰომოსექსუალთა რიცხვი მოიმატებს იმ შემთხვევაში, თუ საზოგადოება არ განაცხადებს ხმამაღლა, რომ ჰეტეროსექსუალობა ურთიერთობის ერთადერთი სწორი ფორმაა“)

ცვლადის განხილვა განათლების ჭრილში აჩვენებს, რომ დებულებას ის რესპონდენტები უფრო მეტად იზიარებენ, ვისაც არასრული, სრული საშუალო ან პროფესიული განათლება აქვთ. სტუდენტები, არასრული უმაღლესი განათლებისა და უმაღლესი განათლების მქონე რესპონდენტები ნაკლებად ეთანხმებიან აღნიშნულ მითს (chi-square=59.57, df=20, p<.001). თუმცა, ვერაფერს ვიტყვით წრფივი კავშირის შესახებ

ამ ორ ცვლადს შორის – სტუდენტები მკვეთრად განსხვავებულ ჯგუფს წარმოადგენენ და ეს სხვაობა ასაკობრივი ჯგუფისადმი მიკუთვნებულობით არ იხსნება. კროსტაბულაციური ანალიზი აჩვენებს, რომ მითი სოფლებში უფრო მეტადაა გავრცელებული, ვიდრე ქალაქებსა და თბილისში. სტატისტიკურად სანდო განსხვავებაა ასევე იმ რესპონდენტების პასუხებს შორის, რომლებიც იცნობენ/არ იცნობენ ლგბტი ჯგუფის წარმომადგენელს – მითი ნაკლებადაა გავრცელებული იმ რესპონდენტებში, ვინც იცნობს ლგბტი ჯგუფის ერთ წარმომადგენელს მაინც (chi-square=68.22, df=4, p<.001).

რანჟირების თვალსაზრისით, აღნიშნული მითი პირველ ადგილზე დგას ყველა ჯგუფში, იმისდა მიუხედავად, თუ როგორია საზოგადოების ცოდნა ჰომოსექსუალობის განმაპირობებელი ფაქტორების თაობაზე. იმ რესპონდენტების უმეტესობაც კი, რომლებიც თვლიან, რომ ჰომოსექსუალობა თანდაყოლილია და ბიოლოგიური ფაქტორებითაა განპირობებული, ეთანხმება აღნიშნულ დებულებას (78.7% ნაწილობრივ ან სრულად ეთანხმება, 16.8% ნაწილობრივ ან სრულად არ ეთანხმება, 4.5%-ს კი ნეიტრალური პოზიცია აქვს). პასუხების გადანაწილების ამგვარი „ალოგიკურობა“ იმაზე მიგვანიშნებს, რომ ამ შემთხვევაში ცოდნა ჰომოსექსუალობის განმაპირობებელი ფაქტორების შესახებ ნაკლებად ახდენს გავლენას ამ მითის პოპულარობაზე. სხვა მითებთან შედარებით, აღნიშნული მითი ყველაზე ძლიერ კორელაციას აჩვენებს მემარჯვენე ავტორიტარიზმის სკალასთან (r(1766)=396, p<.001), განსაკუთრებით კი იმ დებულებებთან, რომელიც აგრესიული ავტორიტარიზმის სუბსკალას მიემართება¹⁷. რეგრესიული ანალიზის მოდელში პრედიქტორებად მემარჯვენე ავტორიტარიზმის გარდა, სქესისა და

16 აღნიშნულ დებულებას იზიარებს რესპონდენტთა დიდი უმრავლესობა (78%), ამასთან, გაცილებით უფრო მაღალია იმ რესპონდენტთა პროცენტული მაჩვენებელი, რომლებიც სრულად იზიარებენ დასახელებულ მითს (58.4%), ვიდრე მათი, ვინც – ნაწილობრივ (19.6%) ეთანხმება ამ მოსაზრებას (სრულად არ ეთანხმება – 6.3%, ნაწილობრივ – 5.8%, ნეიტრალური – 4.1%).

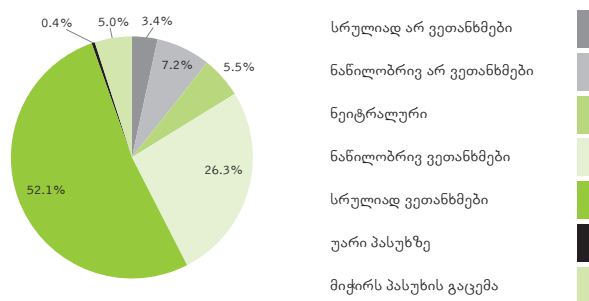
17 მაგ., „ჩვენი ქვეყანა ფეხზე დადგება, თუ ჩვენს წინაპრებს პატივს მივავებთ, გავაკეთებთ იმას, რასაც მთავრობა გვეუბნება და მოვიშორებთ იმ სულიერად გახრწნილ ხალხს, ვინც ყველაფერს აფუჭებს“; „სამშობლო გადაგვარდება, თუ ჩვენ არ მოვსპობთ იმ გარყვნილებას, რაც ჩვენს სულიერებას და ტრადიციულ რწმენას ძირს უთხრის“, „კრიზისიდან გამოსვლის ერთადერთი გზაა, დავუბრუნდეთ ტრადიციულ ღირებულებებს, მოვიყვანოთ ძლიერი ლიდერები ხელისუფლებაში და გავაჩუმოთ მავნე იდეების გამავრცელებელი ადამიანები“.

სექსუალური ორიენტაციის ბინარული მოდელის გამოჩენა იმაზე მიგვანიშნებს, რომ აღნიშნული მითის პოპულარობა ასევე უკავშირდება სქესსა და სექსუალობაზე არსებულ წარმოდგენებს.¹⁸

მითი, რომ „ჰომოსექსუალების მიმართ ყველგან და ყოველთვის უარყოფითი დამოკიდებულება არსებობდა და არსებობს“, ასევე ფართოდაა გავრცელებული (Mean=4.23).

დიაგრამა N15. ჰომოსექსუალობის შესახებ არსებული მითების გავრცელების სიხშირე („ჰომოსექსუალების მიმართ ყველგან და ყოველთვის უარყოფითი დამოკიდებულება არსებობდა და არსებობს“)

აღნიშნულ დებულებას გამოკითხულთა უმრავლესობა სრულად (52.1%) ან ნაწილობრივ (26.3%) იზიარებს, მაშინ, როცა მცირეა ნეიტრალურად განწყობილთა (5.5%) და იმ პირთა რიცხვი, რომლებიც არ იზიარებენ აღნიშნულ დებულებას („სრულიად არ ვეთანხმები“ – 3.4%, „ნაწილობრივ არ ვეთანხმები“ – 7.2%). მითის ჰომოფობიის „უნივერსალობის“ შესახებ („ყველგან“, „ყოველთვის“, „ყველა რელიგია“ და ა.შ.) ხშირად იყენებენ

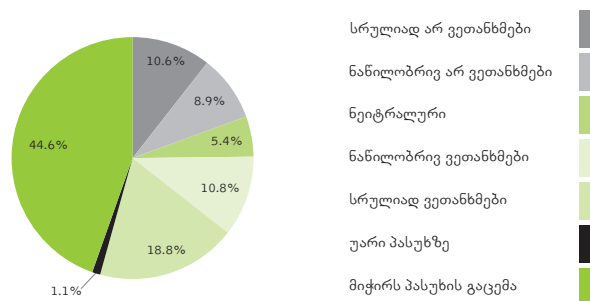
რათა გაამართლონ ჰომოფობიური განწყობების ღია დემონსტრირება და აგრესია წარმოაჩინონ როგორც „საზოგადოების გონიერების ნიშანი“. ისევე, როგორც პირველი მითის შემთხვევაში, რესპონდენტთა პასუხები განსხვავდება ფორმალური განათლების დონის მიხედვით ($\chi^2=75.7$, $df=20$, $p<.001$). სტუდენტები აქაც გამორჩეულ ჯგუფს წარმოადგენენ, სადაც სხვა ჯგუფებთან შედარებით, მკვეთრად ნაკლებია მითის მომხრეთა პროცენტული მაჩვენებელი. მითის პოპულარობა ასევე განსხვავდება ასაკისა და ლგბტი ჯგუფთან კონტაქტის/ნაცნობობის ჭრილშიც. რაც უფრო დაბალ ასაკობრივ ჯგუფს მიეკუთვნება რესპონდენტი, მით ნაკლებ იზიარებს მითს ($\chi^2=49.51$, $df=20$, $p<.001$). მითი ნაკლებ პოპულარულია იმ რესპონდენტებს შორისაც, რომლებიც იცნობენ ლგბტი ჯგუფის ერთ წარმომადგენელს მაინც ($\chi^2=38.49$, $df=4$, $p<.001$). ისევე, როგორც პირველი მითის შემთხვევაში, ჰომოსექსუალობის „ეტიოლოგია“ ნაკლებ როლს თამაშობს მითის პოპულარიზაციაში და დებულება ჰომოფობიის „უნივერსალობის“ შესახებ ძლიერ კორელაციაშია მემარჯვენე ავტორიტარიზმის აგრესიის სუბსკალასთან.

რესპონდენტებს ყველაზე მეტად გაუჭირდათ პოზიციის დაფიქსირება მითთან დაკავშირებით, რომელიც ყველაზე მეტად ამყარებს „ჰომოსექსუალობის ბუნებრიობის“ იდეას¹⁹: დებულებას „ჰომოსექსუალობა არ გვხვდება ცხოველებში და სხვა ცოცხალ არსებებში, გარდა ადამიანისა“, პასუხი ვერ გასცა გამოკითხულთა 44.6%-მა! მოსაზრებას სრულიად ან ნაწილობრივ არ ეთანხმება 19.4% (შესაბამისად - 10.6% და 8.9%), ნაწილობრივ ან სრულად ეთანხმება 29.5% (შესაბამისად - 18.8% და 10.8%). ნეიტრალური მიუთითა - 5,4%-მა.

¹⁸ საზოგადოების დიდ ნაწილს სჯერა, რომ ჰომოსექსუალობის, ბისექსუალობის, ტრანსგენდერობის ნორმად, სექსუალური მრავალფეროვნების ნაწილად აღიარება და ლგბტი ადამიანებისთვის თანაბარი უფლებებისა და სტატუსის მინიჭება საფრთხეს შეუქმნის საზოგადოებას. სასულიერო პირები ამას აპოკალიფსის პირველ ნიშნად მიიჩნევენ, „საზოგადოებრივი მორალის საფრთხეზე მდგომი“ პოლიტიკოსები კი დაჟინებით ამტკიცებენ, რომ ჰომოსექსუალები საფრთხეს უქმნიან ტრადიციულ ნუკლეარულ მოდელს. ორივე ერთად კი საზოგადოების „მორალურ გახრწნასა და გადაგვარების“ მცდელობად მიიჩნევენ არა თუ ნორმალუზაციის, არამედ ამ საკითხის საჯარო დისკურსში შემოტანის მცდელობას.

¹⁹ რეგრესიული ანალიზი აჩვენებს, რომ სხვა მითებთან შედარებით, აღნიშნული მითი ყველაზე მეტ გავლენას ახდენს როგორც ჰომოფობიის დონეზე, ისე მიმართებაზე ლგბტი ჯგუფის უფლებრივ თანასწორობასთან.

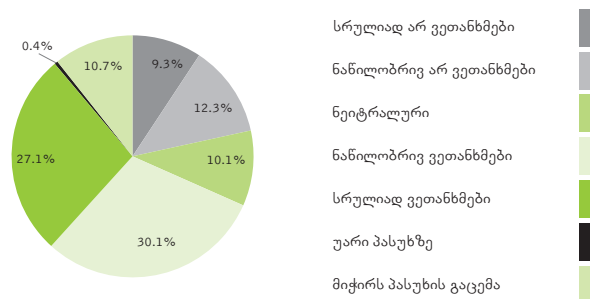
დიაგრამა N16. ჰომოსექსუალობის შესახებ არსებული მითების გავრცელების სიხშირე („ჰომოსექსუალობა არ გვხვდება ცხოველებში და სხვა ცოცხალ არსებებში, გარდა ადამიანისა“)

მითის პოპულარობა განსხვავდება სოფელი/ქალაქი/რეგიონისა და განათლების ჭრილში. თუმცა, სხვა მითებთან შედარებით, განსხვავებები იმ რესპონდენტების პროცენტულ რაოდენობას შორის ვინც იზიარებს/არ იზიარებს დებულებას, ნაკლებია.

შედარებით ნაკლებად გავრცელებულ, თუმცა, პოპულარულ მითებს მიეკუთვნება შეხედულება, რომ საქართველოში მცხოვრები ჰომოსექსუალები „დასავლური მოდის გავლენით იცვლიან სექსუალურ ორიენტაციას“ (Mean=3.6).

დიაგრამა N17. ჰომოსექსუალობის შესახებ არსებული მითების გავრცელების სიხშირე („საქართველოში მცხოვრები ჰომოსექსუალები „დასავლური მოდის გავლენით იცვლიან სექსუალურ ორიენტაციას“)

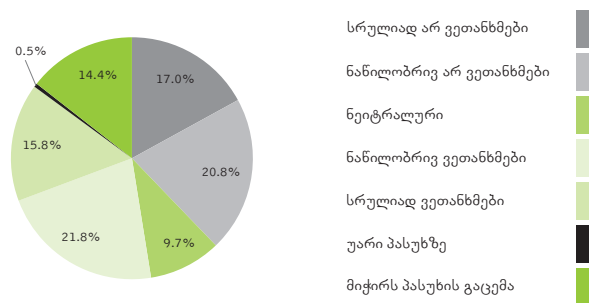

თითქმის თანაბარია იმ რესპონდენტთა პროცენტული მაჩვენებლები, რომლებიც ნაწილობრივ (30.1%) ან სრულიად (27.1%) იზიარებენ აღნიშნულ თვალსაზრისს. მცირეა ნეიტრალურად განწყობილთა (10.1%) და იმ პირთა რიცხვი, რომლებიც არ იზიარებენ აღნიშნულ დებულებას („სრულიად არ ვეთანხმები“ – 9.3%, „ნაწილობრივ არ ვეთანხმები“ – 12.3%). მითი ყველაზე პოპულარულია იმ რესპონდენტებში, ვინც ინფორმაციის წყაროდ მასწავლებლებს (73% ეთანხმება, 21.3% არ ეთანხმება, 8.4% – ნეიტრალურადაა განწყობილი) და სასულიერო პირებს ასახელებს (68.8% ეთანხმება, 6.3% არ ეთანხმება, 24.9% – ნეიტრალურადაა განწყობილი). კროსტაბულაციური ანალიზი აჩვენებს, რომ იმ რესპონდენტების თითქმის 3/4, ვინც ევროკავშირთან და ამერიკის შეერთებულ შტატებთან უფრო დისტანცირებული ურთიერთობის მომხრეა, სრულად ან ნაწილობრივ იზიარებს დებულებას იმის შესახებ, რომ „საქართველოში მცხოვრები ჰომოსექსუალები „დასავლური მოდის გავლენით იცვლიან სექსუალურ ორიენტაციას“. რესპონდენტთა პასუხები განსხვავდება, ქალაქი/სოფელი/თბილისის (სოფლად მაცხოვრებელთა უფრო მეტი პროცენტი იზიარებს ამ მითს, ვიდრე ქალაქში მცხოვრები. თბილისში მცხოვრებ რესპონდენტებში, ქალაქებსა და სოფლებთან შედარებით, მითი ყველაზე ნაკლებადაა გავრცელებული), ასაკის (რაც უფრო დაბალ ასაკობრივ ჯგუფს მიეკუთვნება რესპონდენტი, მით ნაკლებ იზიარებს მითს მოდის გამო შეცვლილი ორიენტაციის შესახებ), განათლებისა (მითი ყველაზე ნაკლებ პოპულარულია სტუდენტებს შორის, ყველაზე მეტად კი არასრული განათლების მქონე რესპონდენტებშია გავრცელებული) და ლგბტი ჯგუფის წევრთან კონტაქტის/ნაცნობობის ჭრილში (დებულებას პროცენტულად მეტი რესპონდენტი ეთანხმება იმ ჯგუფიდან, რომელიც არ იცნობს ლგბტ ჯგუფის ერთ წარმომადგენელს მაინც).

სხვა მითებისგან განსხვავებით, ამ მითსა და ჰომოსექსუალობის შესახებ ცოდნას შორის არსებობს სტატისტიკურად სანდო კავშირი – ისინი, ვინც ჰომოსექსუალობას ადამიანის არჩევანად მიიჩნევენ ან ბიოლოგიურ თეორიებს ემხრობიან, უფრო ნაკლებ იზიარებენ ამ მითს, ვიდრე ისინი, ვინც ფიქრობს, რომ „მეცნიერებს ჯერ არ აქვთ პასუხი“ ან თვლიან, რომ სექსუალური ორიენტაცია სოციალური ფაქტორებისა და გარემოს გავლენით ყალიბდება (chi-square=93.04, df=12, p<.001).

ნეიტრალური შეფასების ველში მოხვდა დებულება იმის შესახებ, რომ „ჰომოსექსუალების ოჯახში აღზრდილი ბავშვი აუცილებლად ჰომოსექსუალი იქნება“ (Mean=2.98).

დიაგრამა N18. ჰომოსექსუალობის შესახებ არსებული მითების გავრცელების სიხშირე („ჰომოსექსუალების ოჯახში აღზრდილი ბავშვი აუცილებლად ჰომოსექსუალი იქნება“)

თითქმის თანაბარია იმ რესპონდენტთა ჯამური პროცენტული მაჩვენებლები, რომლებიც ეთანხმებიან (37.8%) და არ ეთანხმებიან (37.6%) აღნიშნულ თვალსაზრისს. არ არის გამოკვეთილი რადიკალური პოზიციები. აღნიშნული დებულება ნეიტრალურად შეაფასა რესპონდენტთა მცირე ნაწილმა (9.7%). მითი ყველაზე პოპულარულია იმ რესპონდენტებში, ვინც ინფორმაციის წყაროდ ქადაგებებს ასახელებს (61.5% ეთანხმება, 30.8% არ ეთანხმება, 7.7% ნეიტრალურადაა განწყობილი), ყველაზე ნაკლებად კი ამ მითის იმ რესპონდენტებს სჯერათ, ვინც ინფორმაციის წყაროდ სატელევიზიო ახალ ამბებსა (46.8% არ ეთანხმება, 42.3% ეთანხმება, 10.1% ნეიტრალურადაა განწყობილი) და სოციალურ ქსელებს უთითებს (46.1% არ ეთანხმება, 42.1% ეთანხმება, 11.8% ნეიტრალურადაა განწყობილი). სტატისტიკურად სანდო განსხვავებებია რესპონდენტების პასუხებს შორის

რის ქალაქი/სოფელი/თბილისის (მითი უფრო პოპულარულია სოფლად მაცხოვრებელ რესპონდენტებს შორის, ქალაქსა და თბილისთან შედარებით), ასაკის (რაც უფრო დაბალ ასაკობრივ ჯგუფს მიეკუთვნება რესპონდენტი, მით ნაკლებ ეთანხმება დებულებას), განათლებისა (მითი ყველაზე ნაკლებ პოპულარულია სტუდენტებს შორის, ყველაზე მეტად კი არასრული განათლების მქონე რესპონდენტებშია გავრცელებული) და ლგბტი ჯგუფის წევრთან კონტაქტის/ნაცნობობის ჭრილში (მითი ნაკლებ პოპულარობით სარგებლობს იმ რესპონდენტებს შორის, ვინც იცნობს ლგბტ ჯგუფის ერთ წარმომადგენელს მაინც). ისევე, როგორც წინა მითი, ეს დებულებაც კავშირშია ცოდნასთან ჰომოსექსუალობის შესახებ: დებულებას ყველაზე ნაკლებად იზიარებენ ის რესპონდენტები, ვინც თვლის, რომ „ჰომოსექსუალობა ადამიანის არჩევანია“. ყველაზე მეტად მითი იმ ადამიანებს შორისაა გავრცელებული, ვინც მიიჩნევს, რომ ჰომოსექსუალური ორიენტაციის ჩამოყალიბებაზე სოციალური ფაქტორები (მათ შორის „არასწორი აღზრდა“) ახდენს გავლენას (chi-square=88.92, df=12, p<.001).

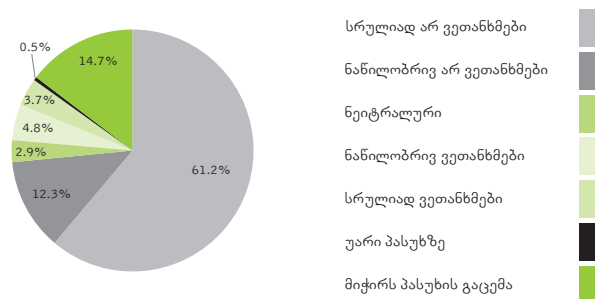
მითი, რომ „საქართველო ვალდებულია დააკანონოს გეი-ქორწინება ევროკავშირში განწევრიანებისათვის“ ერთ-ერთი ყველაზე „ძველი“ ჰომოფობიური მითია და პირველად მედიაში მაშინ გამოჩნდა, როდესაც ჰომოსექსუალობის საკითხის პოლიტიზაცია დაიწყო (1999-2003 წლები). მას მერე, ამ მითმა არათუ აქტუალობა დაკარგა, არამედ წინასაარჩევნო პროცესებში ჩართული პარტიების ფუყე დებატებიდან, რომლებიც ყველაზე უფრო „პროუფლისტური“ და „პროეროვნული“ პოლიტიკური ძალის იმიჯისთვის იბრძოდნენ, აქტუალურ პოლიტიკურ დღის წესრიგში გადაინაცვლა: ორიოდ წლის წინ, ევროკავშირის წარმომადგენლებს მოუწიათ სპეციალური განმარტებების გაკეთება იმის თაობაზე, რომ ევროკავშირის წევრობა არ გულისხმობს გეი-ქორწინების დაკანონებას ქვეყანაში;²⁰ ანტიდის-

20 „არავინ გაიძულებთ გეი-ქორწინებების ლეგალიზებას ევროკავშირში მოსახვედრად, მით უმეტეს, რომ ასეთი ქორწინებები თვით ევროკავშირის მხოლოდ ზოგ ქვეყანაშია დაშვებული. მაგრამ, ამავე დროს, საქართველომ უნდა გააცნობიეროს, რომ ჰომოსექსუალიზმი დანაშაული არ არის და ამ საკითხს გაგებით მოეკიდოს“. გაზეთი „კვირის პალიტრა“. 23-12-2013. ვ. თავბერიძე. ინტერვიუ ფილიპ დიმიტროვთან (ევროკავშირის ყოფილი ელჩი საქართველოში). „არავინ გაიძულებთ გეი-ქორწინებების ლეგალიზებას ევროკავშირში მოსახვედრად“. „დასავლეთის სურვილი არ არის საქართველოს თავს უცხო ქვეყნის ფასეულობები მოახვიოს. საქართველოს თავისი ტრადიციები და ფასეულობები გააჩნია და ამის არავის უნდა ეშინოდეს. მაგალითად, ამბობენ, რომ ასოცირების ხელშეკრულების გაფორმება ითხოვს ერთსქესიანთა ქორწინებას და ამის თავს მოხვევას. არაფერი ხელშეკრულებაში ასეთი არ არსებობს და ამგვარი კანონის მიღების ვალდებულება საქართველოს წინაშე არ დგას (ევროკომისარი შტეფან ფულე)“. „რეპორტიორი“. 04 მარტი, 2014. თ. ტაბატაძე. შტეფან ფულე: ევროკავშირი საქართველოსგან ერთსქესიანთა ქორწინების დაკანონებას არ ითხოვს.

კრიმინალური კანონის მიღების პროცესში, არაერთმა პარლამენტარმა, რომელმაც მხარი დაუჭირა კანონის მიღებას, პარლამენტის ტრიბუნიდან დააზუსტა საკუთარი პოზიცია გეი-ქორწინებებთან მიმართებაში.²¹ შემდეგ კი თავად ხელისუფლებამ გადაწყვიტა „პრევენციის მიზნით“ კონსტიტუციაში სათანადო ცვლილებების შეტანა ოჯახის დეფინიციასთან დაკავშირებით.

ყოველივე ზემოთქმულის ფონზე, გამოკითხვამ აჩვენა, რომ ყველაზე ნაკლებად გავრცელებულ მითს მიეკუთვნება თვალსაზრისი იმის შესახებ, რომ საქართველო ვალდებულია დააკანონოს გეი-ქორწინება ევროკავშირში გაწევრიანებისათვის (Mean=1.56).

დიაგრამა N19. პომოსექსუალობის შესახებ არსებული მითების გავრცელების სიხშირე („საქართველო ვალდებულია დააკანონოს გეი-ქორწინება ევროკავშირში გაწევრიანებისათვის“)

აღნიშნულ დებულებას არ იზიარებს რესპონდენტთა დიდი უმრავლესობა (72.5%), განსაკუთრებით მალა-ლია რადიკალურად განწყობილ რესპონდენტთა პროცენტული მაჩვენებელი („სრულიად არ ვეთანხმები“ – 61.2%). მცირეა იმ რესპონდენტთა წილი, რომლებიც ნაწილობრივ ან სრულიად იზიარებენ აღნიშნულ დებულებას (8.5%). მითი ყველაზე პოპულარულია იმ რესპონდენტებში, ვინც ინფორმაციის წყაროდ ქადაგებებს ასახელებს (22.2% ეთანხმება, 77.8% არ ეთანხმება), ყველაზე ნაკლებად კი ამ მითის იმ რესპონდენტებს სჯერათ, ვინც ინფორმაციის წყაროდ ინტერნეტ-მედია (10.9% ეთანხმება, 86.9% არ ეთანხმება, 3.2% ნეიტრალურადაა განწყობილი) და სატელევიზიო ახალი ამბებს უთითებს (10.3% ეთანხმება, 86.2% არ ეთანხმება, 3.5% ნეიტრალურადაა განწყობილი). კორელაციურმა ანალიზმა აჩვენა, რომ მითი მჭიდრო კავშირშია მემარჯვენე ავტორიტარიზმთან. რეგრესიულ ანალიზში მემარჯვენე ავტორიტარიზმის ცალკეული დებულებების გამოყენებამ აჩვენა, რომ დებულებები, რომლებიც ავტორიტარული მორჩილებისა²² და კონვენციონალიზმის სუბსკალას მიემართება,²³ ისევე როგორც ასაკი და კონტაქტი ლგბტ ჯგუფის წარმომადგენელთან მნიშვნელოვან როლს თამაშობს მითის პოპულარობაში.

მოლიანობაში სხვადასხვა მითების პოპულარობა საზოგადოებაში განსხვავდება ასაკის, განათლების, რეგიონის, ლგბტ ჯგუფის წევრებთან ნაცნობობის/კონტაქტის ქრისტიანულ ასევე შეიძლება ითქვას, რომ

21 „კანონს, რომელიც პარლამენტმა მიიღო ანტიდისკრიმინაციული კანონი ჰქვია. აქ არანაირ ქორწინებაზე და რომელიმე ჯგუფის პრივილეგიაზე ან რამე პროპაგანდაზე არ არის საუბარი. როგორც ერთი ჩვეულებრივი მართლმადიდებელი ვლადიმერ კატეგორიულად ვენინალმდეგები სექსუალური უმცირესობის მხრიდან რამე სახის პროპაგანდას, ერთსქესიანთა ქორწინებას, აღლუმებსა და ბავშვის აყვანას. ამ კანონს ჰქვია ანტიდისკრიმინაციული და არა ერთსქესიანთა ქორწინების დაკანონების კანონი. ქვეყანამ გამოიჩინა კულტურა და ეუბნება საკუთარ თავსაც და გარე სამყაროსაც, რომ აქ არ არიან კანიალები და კაციჭამია ადამიანები“. გაზეთი „გურია ნიუსი“. ირმა მესხია 2014-05-04. ინტერვიუ პარლამენტარ ზაზა პაპუაშვილთან. „აქ არ არის საუბარი ერთსქესიანთა ქორწინებაზე, რომლის წინააღმდეგი ვიყავი, ვარ და ყოველთვის ვიქნები“.

22 მაგ., „ყოველთვის უკეთესია, ენდო სახელმწიფოსა და ეკლესიის განაჩენს, ვიდრე იმ ხმაურიან დემოკრატებს, რომლებიც საზოგადოებისთვის ტვინის გადატრიალებას ცდილობენ“; „კრიზისიდან გამოსვლის ერთადერთი გზაა, დავუბრუნდეთ ტრადიციულ ღირებულებებს, მოვიყვანოთ ძლიერი ლიდერები ხელისუფლებაში და გავაჩუმოთ მათი იდეების გამავრცელებელი ადამიანები“, „ლმერთის კანონებს პორნოგრაფიაზე, აბორტსა და ქორწინებაზე ყველამ მკაცრად უნდა მივსდეთ და ვინც მათ დაარღვევს, მწარედ უნდა დაისაჯოს“, „აღფრთოვანებული უნდა იყოს იმ ადამიანებით, ვინც უმრავლესობის შეხედულებების მიუხედავად, აბორტის უფლებისა და ცხოველთა დაცვისათვის იბრძვის“ (რევერსიული კითხვა); „ჩვენს ქვეყანაში დღეს უამრავი რადიკალური და ამორალური ადამიანია, რომლებსაც სახელმწიფომ უნდა მიხედოს, რადგან მათ ქვეყნის გადაგვარება აქვთ მიზნად“.

23 მაგ., დებულება „ის, რასაც ძველებურ ცხოვრებასა და ძველებურ ტრადიციებს უწოდებთ, მაინც საუკეთესო გზაა ცხოვრებისთვის“.

რაც უფრო მაღალ ასაკობრივ ჯგუფს მიეკუთვნება რესპონდენტები მით უფრო მოწყვლადია მითების მართ. მითების უმეტესობა უფრო პოპულარულია სოფლად და ქალაქებში ვიდრე თბილისში; ის, ვინც იცნობს ლგბტი ჯგუფის ერთ წარმომადგენელს მაინც, უფრო ნაკლებად იზიარებს მითებს ჰომოსექსუალობის შესახებ, ვიდრე ისინი ვინც არ იცნობს რაც შეეხება განათლებას, განათლების დონე არაა პირდაპირ კავშირში მითების პოპულარობასთან ასეთი შედეგი მოულოდნელი არაა იმის გათვალისწინებით, რომ ფორმალური განათლების სისტემა დღემდე არ ფარავს სექსუალურ ორიენტაციასთან/გენდერულ იდენტობასთან დაკავშირებულ საკითხებს. სტუდენტები განცალკევებულ ჯგუფს წარმომადგენელ როგორც ცოდნის, ისე მითების პოპულარობის თვალსაზრისით, რაც ყოველთვის არ აიხსნება დაბალ ასაკობრივ ჯგუფთან კავშირით, კონტაქტ/ნაცნობობით ჯგუფის წევრებთან ან ინფორმაციის ძირითადი წყაროებით. საკითხის მიმართ ინტერესის ზრდა აკადემიურ სივრცეში არსებული დეფიციტის ფონზე, სტუდენტებს უბიძგებს მოძებნონ ალტერნატიული გზები და მჭიდროდ ითანამშრომლონ ლგბტი ორგანიზაციებთან და ამ გზით მიიღონ ინფორმაცია როგორც სექსუალურ ორიენტაციასთან/გენდერული იდენტობასთან დაკავშირებულ საკითხებთან, ისე ლგბტი ჯგუფის უფლებრივი მდგომარეობის შესახებ ქვეყანაში ამ მხრივ, უდავოდ მისასალმებელია ერთ-ერთი ლგბტი ორგანიზაციის „იდენტობის“ მიერ ორგანიზებული ყოველწლიური სტუდენტური კონფერენციები ლგბტი თემებზე, რომელიც 2013 წლიდან იმართება.²⁴

მითების მხოლოდ ერთი ნაწილი შეიძლება აიხსნას ცოდნით ჰომოსექსუალობის „მიზეზების“ შესახებ. კორელაციის მაღალი მაჩვენებელი მემარჯვენე ავტორიტარიზმის სკალასთან და რეგრესიული ანალიზის მოდელში ისეთი ცვლადების გამოჩენა, რომელიც სექსუალური ორიენტაციის ბინარულ სქემასა და გენდერულ არაკონფორმულობას უკავშირდება,

იმაზე მიანიშნებს, რომ ცოდნაზე მეტად, ცალკეული მითების პოპულარობა შესაძლოა უკავშირდებოდეს ტრადიციული იდეოლოგიის ხასიათს, რესპონდენტთა წარმოდგენებს გენდერულ როლებზე, სექსუალური ორიენტაციის დისკრეტულობაზე, უცვლელობაზე, უნივერსალურობაზე და ა.შ.²⁵

5.3.3. სოციალიზაციის ლეგისლაციისა და გეგმის შესახებ

ჰომოსექსუალთა შესახებ არსებობს როგორც პოზიტიური, ისე ნეგატიური სტერეოტიპები. პოზიტიური სტერეოტიპების მაგალითია „გეები უფრო არტისტული და კრეატიული ხასიათით გამოირჩევიან, ვიდრე ჰეტეროსექსუალი მამაკაცები“. ნეგატიური ატრიბუცია უკავშირდება ქცევას, რომელიც აღიარებულია სოციალურ და/ან სექსუალურ დევიაციად და ზრდის ჯგუფისაგან მომავალ „საფრთხეს“ (მაგ., სტერეოტიპი, რომ გეებს შორის უფრო მეტია პედოფილი, ვიდრე ჰეტეროსექსუალებს შორის). (Jackson & Sullivan, 1989; Kite & Whitley, 1996; Madon, 1997; Taylor, 1983). ლესბოსელების შესახებ გავრცელებული სტერეოტიპებიდან პოზიტიურად შეგვიძლია მივიჩნიოთ მოსაზრება, რომ „ლესბოსელები უფრო ძლიერები და თავდაჯერებულები არიან, ვიდრე ჰეტეროსექსუალი ქალები“; ნეგატიურის მაგალითია წარმოდგენა, რომ „ლესბოსელ ქალებს სძულთ კაცები“ და/ან „უფრო აგრესიულები არიან, ვიდრე ჰეტეროსექსუალი ქალები“.

სოციალიზაციის ლეგისლაციის შესახებ

კვლევის შედეგები აჩვენებს, რომ გეების ჯგუფისგან განსხვავებით, ლესბოსელებთან მიმართებაში არსებული სტერეოტიპების შესახებ პოზიციის დაფიქსირება უჭირს რესპონდენტთა საკმაოდ მნიშვნე-

24 2016 წელს, კონფერენცია, რომელიც თსუ უნივერსიტეტში უნდა გამართულიყო, ჩაიშალა.

25 საკითხის უფრო სიღრმისეული კვლევისათვის მნიშვნელოვანი იქნება დებულებები სექსუალობასთან და სექსუალურ ორიენტაციასთან დაკავშირებული ცოდნის შესახებ უფრო მრავალფეროვანი გახდეს და „ეტიოლოგიისა“ და სტერეოტიპების გარდა სხვა საკითხებიც მოიცვას.

ლოვან ნაწილს (20%-40%). მცირეა იმ რესპონდენტთა ხვედრითი წილი (3%-7%), რომლებიც შეთავაზებულ სტერეოტიპებს აფასებენ ნეიტრალურად. თუ გავითვალისწინებთ, რომ ბოლო პერიოდამდე, ლესბოსელები გეებთან შედარებით სრულიად უხილავ ჯგუფს წარმოადგენდა, ამგვარი შედეგი გასაკვირი არ უნდა იყოს. მათ შორის, ვინც დააფიქსირა თავისი პოზიცია შეთავაზებულ სტერეოტიპებთან მიმართებაში, შედეგები გადანაწილდა შემდეგნაირად:

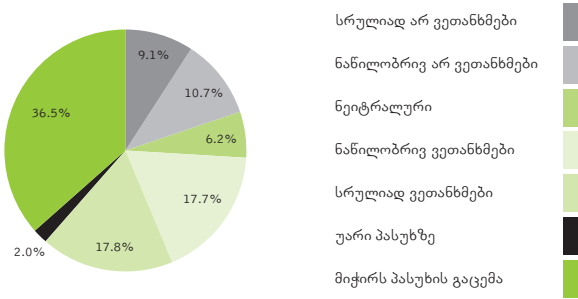
ცხრილი N15. სტერეოტიპი ლესბოსელების შესახებ

	საშუალო მაჩვენებელი
ლესბოსელებს სძულთ კაცები	3.40
ლესბოსელების უმეტესობა რადიკალი ფემინისტია	3.04
ლესბოსელები სხვა ქალებისგან აგრესიული ხასიათით გამოირჩევიან	2.51
ლესბოსელების უმეტესობა ყურადღებას არ აქცევს საკუთარ გარეგნობას	2.46
ლესბოსელები უფრო ძლიერები, თავდაჯერებულები და დამოუკიდებლები არიან, ვიდრე ჰეტეროსექსუალი ქალები	2.27
ყველა ქალი, რომელიც ყურადღებას არ აქცევს გარეგნობას, ლესბოსელია	1.39

მონაცემები დათვლილია 5-ბალიან სკალაზე, სადაც 1 ნიშნავს – „სრულიად არ ვეთანხმები“, 5 – „სრულიად ვეთანხმები“, ნეიტრალური წერტილი არის – 3.

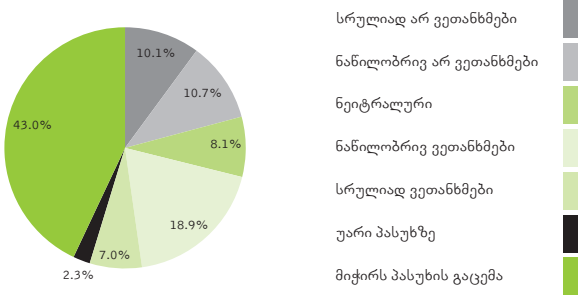
ყველაზე გავრცელებულ სტერეოტიპს მიეკუთვნება თვალსაზრისი იმის შესახებ, რომ „ლესბოსელებს სძულთ კაცები“. რესპონდენტთა მესამედზე მეტი (35.5%) სრულად ან ნაწილობრივ ეთანხმება ამ მოსაზრებას (17.8% და 17.7%). ამასთანავე, თითქმის ამდენივე რესპონდენტს (36.5%) გაუჭირდა პოზიციის დაფიქსირება ამ სტერეოტიპთან დაკავშირებით. სრულად ან ნაწილობრივ არ ეთანხმება 9.1% და 10.8%.

დიაგრამა N 20. სტერეოტიპების გავრცელების სიხშირე („ლესბოსელებს სძულთ კაცები“)

პოზიციები თითქმის თანაბრად არის გაყოფილი იმ სტერეოტიპთან მიმართებაში, რომლის თანახმადაც „ლესბოსელების უმეტესობა რადიკალი ფემინისტია“. აღნიშნული დებულების საშუალო მაჩვენებელი მიახლოებულია ნეიტრალურ წერტილთან (Mean=3.04), რაც განპირობებულია იმით, რომ პოზიციები ორ-დააა გაყოფილი. იმ რესპონდენტთა ხვედრითი წილი, რომლებიც ნაწილობრივ ან სრულიად ეთანხმებიან აღნიშნულ დებულებას (25.7%) მცირედით აღემატება მათ, ვინც – სრულიად ან ნაწილობრივ არ იზიარებს ამ სტერეოტიპს (20.8%). სხვა დებულებების მსგავსად, აქაც მაღალია იმ რესპონდენტთა პროცენტული მაჩვენებელი, რომელთაც მოცემულ დებულებაზე აზრის გამოხატვა უჭირთ (43.0%).

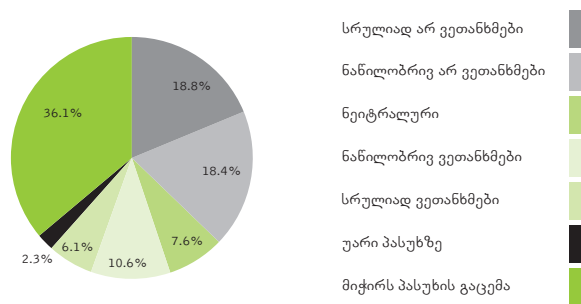
დიაგრამა N 21. სტერეოტიპების გავრცელების სიხშირე („ლესბოსელების უმეტესობა რადიკალი ფემინისტია“)

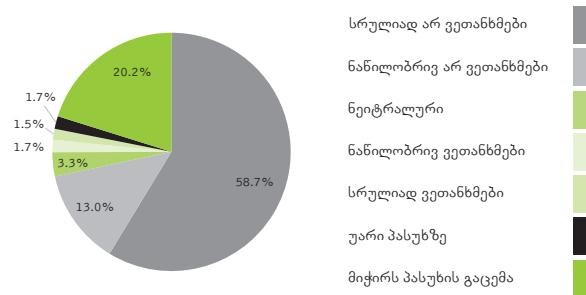
ასევე უჭირთ პოზიციის დაფიქსირება რესპონდენტებს იმ სტერეოტიპთან დაკავშირებით, რომლის თანახმადაც „ლესბოსელების უმრავლესობა ყურადღებას არ აქცევს საკუთარ გარეგნობას“. ასეთ რესპონდენტთა პროცენტული მაჩვენებელი 36.1%-ით განისაზღვრება. კვლევაში მონაწილეების 37.2% კი ნაწილობრივ ან სრულიად არ ეთანხმება ამ მოსაზრებას.

დიაგრამა N22. სტერეოტიპების გავრცელების სიხშირე („ლესბოსელების უმრავლესობა ყურადღებას არ აქცევს საკუთარ გარეგნობას“)

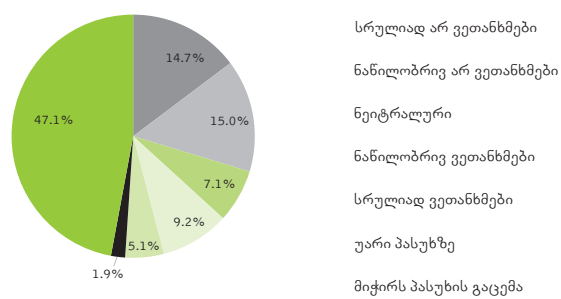
რესპონდენტთა უმრავლესობა (71.7%) არ იზიარებს დებულებას, რომ „ყველა ქალი, ვინც ყურადღებას არ აქცევს თავის გარეგნობას, ლესბოსელია“. განსაკუთრებით მაღალია იმ რესპონდენტთა პროცენტული მაჩვენებელი, რომლებიც ავლენენ რადიკალურ პოზიციას („სრულიად არ ეთანხმები“ – 58.7%). ძალიან დაბალია იმ რესპონდენტთა ხვედრითი წილი (3.2%), ვინც ნაწილობრივ ან სრულად იზიარებს აღნიშნულ სტერეოტიპს. სხვა სტერეოტიპებთან შედარებით, დაბალია იმ რესპონდენტთა ხვედრითი წილი, ვისაც აღნიშნული დებულების შეფასება უჭირს („მიჭირს პასუხის გაცემა“ – 20.2%).

დიაგრამა N 23. სტერეოტიპების გავრცელების სიხშირე („ყველა ქალი, ვინც ყურადღებას არ აქცევს თავის გარეგნობას, ლესბოსელია“)

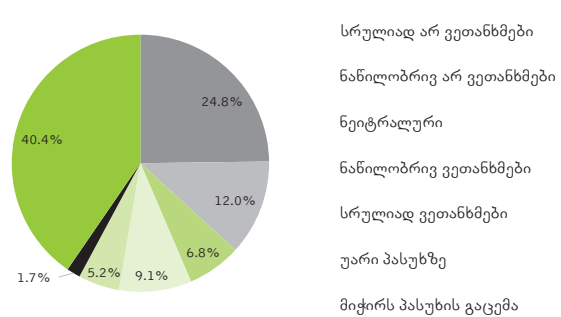
შედარებით ნაკლებად პოპულარულია სტერეოტიპები იმის შესახებ, რომ „ლესბოსელები სხვა ქალებისგან აგრესიული ხასიათით გამოირჩევიან“ (Mean=2.51), „ლესბოსელების უმეტესობა ყურადღებას არ აქცევს საკუთარ გარეგნობას“ (Mean=2.46) და „ლესბოსელები უფრო ძლიერები, თავდაჯერებულები და დამოუკიდებლები არიან, ვიდრე ჰეტეროსექსუალი ქალები“ (Mean=2.27). აღნიშნულ დებულებებს ნაწილობრივ ან სრულიად იზიარებს რესპონდენტთა მხოლოდ 14%-17% მაშინ, როცა თითქმის ორჯერ მეტია იმ რესპონდენტთა ხვედრითი წილი, ვინც არ ეთანხმება (ნაწილობრივ ან სრულიად) დასახელებულ სტერეოტიპებს (29%-37%, თითოეული სტერეოტიპის/დებულების შემთხვევაში). ამავე დროს, აღნიშნულ სტერეოტიპებთან მიმართებაში პოზიციის დაფიქსირება გაუჭირდა რესპონდენტთა დიდ ნაწილს (36%-47%).

დიაგრამა N 24. სტერეოტიპების გავრცელების სიხშირე („ლესბოსელები სხვა ქალებისგან აგრესიული ხასიათით გამოირჩევიან“)

უმეტესობა ყურადღებას არ აქცევს საკუთარ გარეგნობას“ ($\chi^2=41.98$, $df=20$, $p<.05$) და „ლესბოსელები სხვა ქალებისაგან აგრესიული ხასიათით გამოირჩევიან“ ($\chi^2=31.38$, $df=20$, $p<.05$). რაც უფრო მაღალ ასაკობრივ ჯგუფს მიეკუთვნება რესპონდენტი, მით უფრო იზრდება შანსი, რომ იზიარებდეს აღნიშნულ სტერეოტიპს. განათლების ჭრილში მხოლოდ ერთი სტერეოტიპის შემთხვევაში ფიქსირდება მნიშვნელოვანი განსხვავება ($\chi^2=38.60$, $df=20$, $p<.05$), რომელიც ლესბოსელ ქალებს რადიკალ ფემინისტებად წარმოაჩენს. ამასთან, სხვა ჯგუფებისაგან განსხვავებით, არასრული და სრული უმაღლესი განათლების ჯგუფებში, არ იკვეთება მკაფიო პოზიცია ამ სტერეოტიპთან დაკავშირებით.

დიაგრამა N 25. სტერეოტიპების გავრცელების სიხშირე („ლესბოსელები უფრო ძლიერები, თავდაჯერებულები და დამოუკიდებლები არიან, ვიდრე ჰეტეროსექსუალი ქალები“)

პასუხების გაცემა გაუჭირდათ რესპონდენტებს, ვინც მიუთითა, რომ არ იცნობს ლგბტი ჯგუფის არც ერთ წარმომადგენელს. ისინი, ვინც იცნობენ ლგბტი ჯგუფის ერთ წარმომადგენელს მაინც, ნაკლებად იზიარებენ სტერეოტიპულ მოსაზრებებს, მათ შორის, პოზიტიურსაც („ლესბოსელები უფრო ძლიერები და თავდაჯერებულები არიან, ვიდრე სხვა ქალები“). პოზიციები სტერეოტიპთან მიმართებაში, რომლის თანახმად „ლესბოსელობის უმეტესობა რადიკალი ფემინისტია“, თითქმის თანაბრადაა გაყოფილი (ნაწილობრივ/სრულიად არ ვეთანხმები – 28.9%, ნაწილობრივ/სრულიად ვეთანხმები – 29.7%, ნეიტრალური – 11.7%, უარი პასუხზე – 2.7%, მიჭირს პასუხის გაცემა – 26.9%).

კვლევის შედეგები ასევე აჩვენებს, რომ ლესბოსელების შესახებ სტერეოტიპების გავრცელების თვალსაზრისით მნიშვნელოვანი განსხვავებაა რეგიონების ჭრილში. სტერეოტიპების უმრავლესობა უფრო მეტად გავრცელებულია სოფლებში, ვიდრე ქალაქებსა და თბილისში.

ასაკობრივ ჭრილში, განსხვავება ჯგუფებს შორის ყურადსაღებია მხოლოდ სამი სტერეოტიპის შემთხვევაში: „ლესბოსელებს სძულთ კაცები“ ($\chi^2=35.47$, $df=20$, $p<.05$). „ლესბოსელების

იმ რესპონდენტებს, რომლებიც თვლიან, რომ ჰომოსექსუალობა „არასწორი აღზრდის“ ან „საზოგადოებრივი და რელიგიური მორალის შესუსტების შედეგია“, ყველაზე მეტად გაუჭირდათ ლესბოსელებთან დაკავშირებულ სტერეოტიპებზე პასუხის გაცემა. სტერეოტიპების მიმართ ყველაზე მონეწვლად ჯგუფში ის რესპონდენტები აღმოჩნდნენ, რომლებიც თვლიან, რომ „ჰომოსექსუალობის მიზეზი ადრეულ ასაკში გადატანილი სექსუალური ძალადობაა“.

წყაროების სანდოობის მიხედვით, განსხვავება მნიშვნელოვანია მხოლოდ ერთ შემთხვევაში: როდესაც

ლგბტ ადამიანების შესახებ ყველაზე სანდო წყაროდ ლგბტ ორგანიზაციას ასახელებენ. იმ რესპონდენტების უმეტესობა, რომლებიც ლგბტი ადამიანების შესახებ ინფორმაციას ლგბტ ორგანიზაციისგან იღებენ, იზიარებს სტერეოტიპულ მოსაზრებებს, რომ „ლესბოსელებს სძულთ კაცები“ და „ლესბოსელების უმეტესობა რადიკალი ფემინისტია“.

სტერეოტიპები გეების შესახებ

გეების მიმართ არსებული სტერეოტიპები რესპონდენტებმა შეაფასეს შემდეგნაირად:

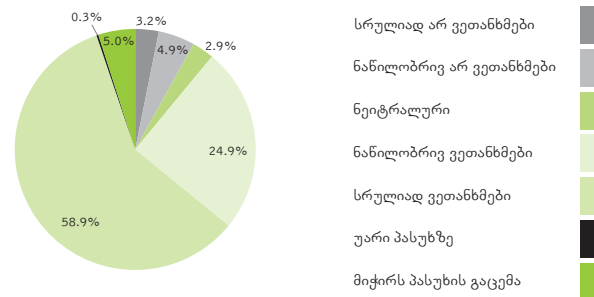
ცხრილი N16. სტერეოტიპები გეების შესახებ

	საშუალო ქულა
გეების უმეტესობას ქალური მანერები აქვს	4.39
გეების უმეტესობა განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევს გარეგნობასა და მოდას	4.08
გეების უმეტესობა, მგრძნობიარე, არტისტული და კრეატიული ხასიათით გამოირჩევა	3.83
აივ-ინფექცია/შიდსის ძირითადი გამავრცელებლები გეები არიან	2.97
ყველა ქალური მანერების მქონე კაცი გეია	2.83
გეების უმეტესობა პედოფილია	2.64

მონაცემები დათვლილია 5-ბალიან სკალაზე, სადაც 1 ნიშნავს – „სრულიად არ ვეთანხმები“, 5 – „სრულიად ვეთანხმები“, ნეიტრალური წერტილი არის 3.

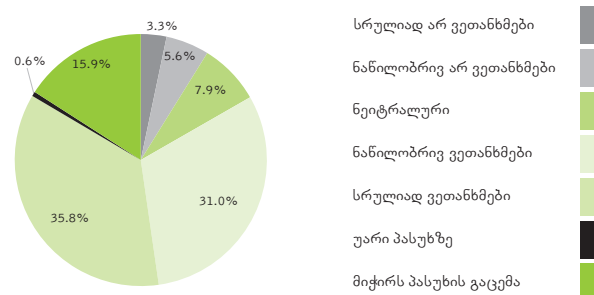
გეების მიმართ გავრცელებული სტერეოტიპებიდან ყველაზე პოპულარულია შეხედულება იმის შესახებ, რომ „მათ უმრავლესობას ქალური მანერები აქვს“ (Mean=4.39). ამ დებულებას სრულიად იზიარებს რესპონდენტთა ნახევარზე მეტი (58.9%), ხოლო ნაწილობრივ – მეოთხედი (25.7%).

დიაგრამა N 26. სტერეოტიპების გავრცელების სიხშირე („გეების უმეტესობას ქალური მანერები აქვს“)

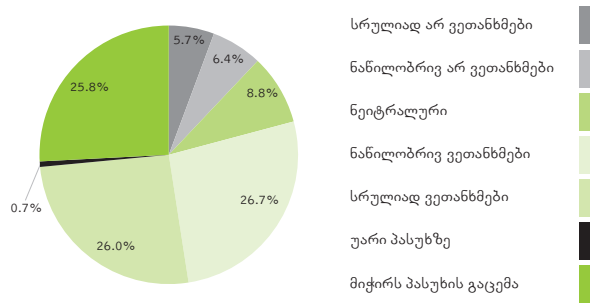
ასევე ფართოდ გავრცელებულ სტერეოტიპს მიეკუთვნება მოსაზრება იმის შესახებ, რომ „გეების უმეტესობა განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევს საკუთარ გარეგნობასა და მოდას“ (Mean=4.08). ამ დებულებას იზიარებს რესპონდენტთა უმრავლესობა („ნაწილობრივ ვეთანხმები“ – 31%, „სრულიად ვეთანხმები“ – 35.8%).

დიაგრამა N 27. სტერეოტიპების გავრცელების სიხშირე („გეების უმეტესობა განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევს გარეგნობასა და მოდას“)

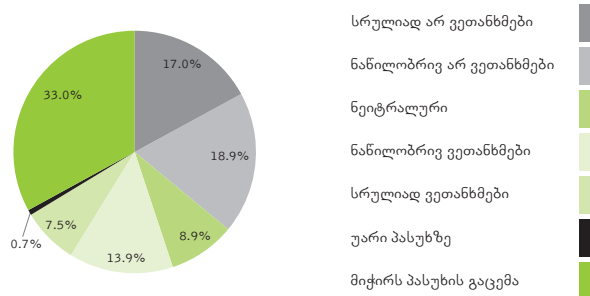
რესპონდენტთა მეოთხედს (25%) გაუჭირდა პოზიციის დაფიქსირება იმ თვალსაზრისთან მიმართებაში, რომლის თანახმადაც „გეების უმეტესობა მგრძნობიარე, არტისტული და კრეატიული ხასიათით გამოირჩევა“; თუმცა, მათგან, ვინც დააფიქსირა თავისი პოზიცია, უმეტესობა ეთანხმება ამ დებულებას (Mean=3.83).

დიაგრამა N 28. სტერეოტიპების გავრცელების სიხშირე („გეების უმეტესობა მგრძნობიარე, არტისტული და კრეატიული ხასიათით გამოირჩევა“)

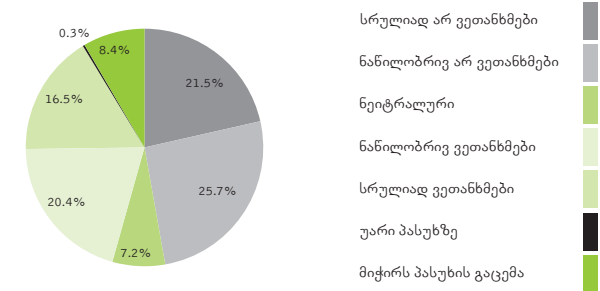

შედარებით ნაკლებად გავრცელებულ სტერეოტიპებს მიეკუთვნება მოსაზრებები იმის შესახებ, რომ „ყველა ქალური მანერების მქონე კაცი გეია“ (Mean=2.83) და „გეების უმრავლესობა პედოფილია“ (Mean=2.64). აღსანიშნავია, რომ ამ უკანასკნელის შემთხვევაში მალა-ლია იმ რესპონდენტთა ხვედრითი წილი (33%), ვისაც გაუჭირდა პოზიციის დაფიქსირება.

დიაგრამა N 29. სტერეოტიპების გავრცელების სიხშირე („გეების უმეტესობა პედოფილია“)

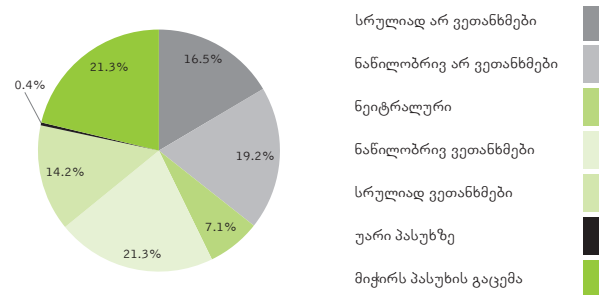

დიაგრამა N 30. სტერეოტიპების გავრცელების სიხშირე („ყველა ქალური მანერების მქონე კაცი გეია“)

თითქმის ნეიტრალურად (Mean=2.97) შეფასდა სტერეოტიპი იმის შესახებ, რომ „შიდსის/აივ ინფექციის ძირითადი გამავრცელებლები გეები არიან“. მნიშვნელოვანია, რომ ამ დებულებებთან მიმართებაში, პოზიციის დაფიქსირება გაუჭირდა რესპონდენტთა დიდ ნაწილს – მესამედს (21.3%).

დიაგრამა N 31. სტერეოტიპების გავრცელების სიხშირე („აივ-ინფექცია/შიდსის ძირითადი გამავრცელებლები გეები არიან“)

გეებთან დაკავშირებულ სტერეოტიპების შეფასებისას კაცები უფრო ხშირად ამბობდნენ უარს პასუხის გაცემაზე, ვიდრე ქალები. მეორე მხრივ, ქალებს უფრო უჭირდათ შეფასება (მიჭირს პასუხის გაცემა), ვიდრე მამაკაცებს. სქესის ჭრილში დაფიქსირდა მნიშვნელოვანი განსხვავებები ცალკეულ სტერეოტიპებთან დაკავშირებით. სტერეოტიპებს „გეების უმეტესობას ქალური მანერები აქვს“ და

პოზიტიურ სტერეოტიპს, რომ „გეების უმეტესობა, მგრძნობიარე, არტისტული და კრეატიული ხასიათით გამოირჩევა“ ქალები უფრო იზიარებენ, ვიდრე კაცები (შესაბამისად, $\chi^2=15.42$, $df=4$, $p<.005$ და $\chi^2=16.43$, $df=4$, $p<.005$); ხოლო სტერეოტიპი „აივ-ინფექცია/შიდსის ძირითადი გამავრცელებლები გეები არიან“ უფრო პოპულარულია კაც რესპონდენტებს შორის ($\chi^2=13.41$, $df=4$, $p<.05$).

სტერეოტიპები მეტ-ნაკლებად თანაბრადაა გავრცელებული სხვადასხვა ასაკობრივ ჯგუფებში. განსხვავებები ფიქსირდება განათლების ჭრილში, სადაც იკვეთება, რომ აღნიშნული სტერეოტიპები შედარებით ნაკლებად არის გავრცელებული სტუდენტებსა და უმაღლესი განათლების მქონე პირებში, ვიდრე იმ ადამიანებში, რომლებსაც არასრული საშუალო, არასრული უმაღლესი, სრული საშუალო ან პროფესიული განათლება აქვთ.

კვლევის შედეგები ასევე აჩვენებს, რომ სტერეოტიპების უმრავლესობა უფრო მეტად არის გავრცელებული სოფლებში, ვიდრე ქალაქებში. ყველაზე მკვეთრად განსხვავებები ფიქსირდება იმ სტერეოტიპთან დაკავშირებით, რომლის მიხედვითაც „ყველა ქალური მანერების მქონე კაცი გეია“. მათ შორის, ვინც ეთანხმება/იზიარებს აღნიშნულ სტერეოტიპს, 45.7% სოფლად მაცხოვრებლები არიან, 27,8% – თბილისში ცხოვრობს, 26.5%-ს კი სხვა ქალაქების მაცხოვრებლები შეადგენენ ($\chi^2=70.32$, $df=8$, $p<.001$).

სტერეოტიპების სიმძაფრის თვალსაზრისით, განსხვავებები მკვეთრია იმ რესპონდენტებს შორის, რომლებიც იცნობენ ლგბტი ჯგუფის ერთ წარმომადგენელს მაინც და სხვა რესპონდენტებს შორის: ორი სტერეოტიპი („გეების უმეტესობა განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევს გარეგნობასა და მოდას“ და „გეების უმეტესობა, მგრძნობიარე, არტისტული და კრეატიული ხასიათით გამოირჩევა“) უფრო გავრცელებულია იმ რესპონდენტებს შორის, რომლებიც იცნობენ ჯგუფის წარმომადგენლებს, დანარჩენი ოთხი კი – უფრო პოპულარულია სხვა რესპონდენტებს შორის.

ლესბოსელების შესახებ არსებული სტერეოტიპები-საგან განსხვავებით, კვლევამ აჩვენა, რომ გეების შესახებ სტერეოტიპების გავრცელებაზე მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს რესპონდენტთა მოსაზრებები ჰომოსექსუალობის „მიზეზების“ შესახებ.

5.4. კონტაქტი/ნახსოვობა ლგბტი

ჯგუფის წევრთან

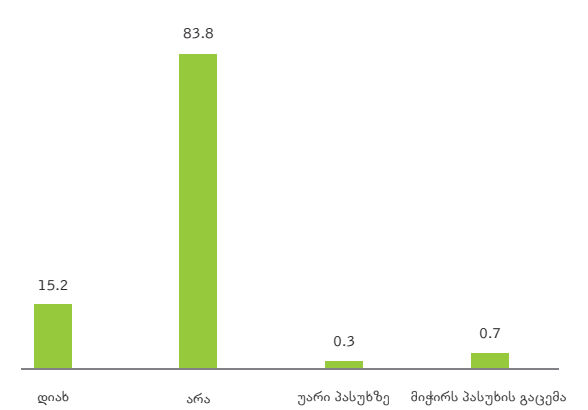
უმცირესობათა ჯგუფების მიმართ ნეგატიური წინასწარგანწყობების შესუსტების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან გზად ოლპორტი (Allport, 1954) ჯგუფის წევრებს შორის უშუალო კონტაქტს მიიჩნევს. ამასთან, ჯგუფებს უნდა ჰქონდეთ თანაბარი სტატუსი და საერთო მიზნები. ეფექტი უფრო მკაფიო იქნება, თუკი ჯგუფის წევრებს შორის უშუალო კონტაქტი მხარდაჭერილი იქნება საზოგადოების, ინსტიტუციებისა და ავტორიტეტების მხრიდან, რაც მოლიანობაში შექმნის კონტაქტისთვის ხელსაყრელ ატმოსფეროს. კვლევებმა, რომელიც ჰომოსექსუალთა მიმართ დამოკიდებულებას სწავლობს, დაადასტურა, რომ ისინი, ვინც იცნობენ ლგბტი ჯგუფის ერთ ან ერთზე მეტ წარმომადგენელს, უფრო პოზიტიურ დამოკიდებულებას ამჟღავნებენ ჯგუფისა და მათი უფლებების მიმართ, იმათთან შედარებით, ვინც თემის წევრს არ იცნობს (Anderssen 2002; Basow & Johnson 2000; Cullen et al. 2002; Glassner & Owen 1976; Herek & Capitanio, 1996; Hopwood & Connors 2002; Lance, 1987; Sakalli, 2002). კვლევები ასევე ადასტურებს იმას, რომ ატიტუდებზე გავლენას ახდენს კონტაქტის სიხშირე და დისტანცია ჯგუფის წევრთან – რაც უფრო ხშირად აქვს კონტაქტი ლგბტი ჯგუფის წევრთან და რაც უფრო მცირეა დისტანცია (ახლო მეგობარი, ოჯახის წევრი), მით უფრო პოზიტიურადაა განწყობილი ჯგუფის მიმართ (Herek & Capitanio, 1996).

მეორე მხრივ, როდესაც ჰომო/ბი/ტრანსფობიის დონე ძალიან მაღალია, გამყარებულია ტრადიციული იდეოლოგიებით და მხარდაჭერილია ძლიერი ინსტიტუციების მხრიდან, ლგბტი ჯგუფის წევრთა უმრავლესობა

სობა, ფიზიკური თუ ფსიქოლოგიური უსაფრთხოების გამო, თავს არიდებს საჯაროდ საკუთარი სტატუსის გაცხადებას. ამგვარ სიტუაციას ერთგვარ ჩაკეტილ წრესთან მივყავართ. ერთი მხრივ, კონტაქტი/ლიაობა მნიშვნელოვანია იმისათვის, რომ საფრთხე შემცირდეს და ამავდროულად, ქამინგ-აუთი აძლიერებს საფრთხეებს, რომელიც კონკრეტული ჯგუფის წევრებს ემუქრებათ ასეთ შემთხვევაში. მეცნიერთა ერთი ნაწილი ამ წინააღმდეგობიდან თავის დაღწევის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან გზად პარასოციალურ ურთიერთობებზე აქცენტის გაკეთებას მიიჩნევს, რაც თავისთავად ზრდის მედიის როლსა და პასუხისმგებლობას წინასწარგანწყობების შემცირების პროცესში (Schiappa, Gregg, & Hewes, 2006).

კვლევის ფარგლებში გამოკითხულთა 15.2% აღნიშნავს, რომ იცნობს ადამიანს, რომელიც ლგბტი ჯგუფის წევრია. 83.8% ასეთ ადამიანს არ იცნობს, 0.3%-მა (7 რესპონდენტი) შეკითხვაზე პასუხის გაცემაზე უარი თქვა, ხოლო 0.7%-ს (13 რესპონდენტი) პასუხის გაცემა უჭირს.

დიაგრამა N32. ნაცნობობა/კონტაქტი ლგბტი ჯგუფის წარმომადგენელთან

ეს მონაცემები სქესის ჭრილში მცირედით განსხვავდება – ქალ რესპონდენტთა 14.9% იცნობს ლგბტი

ცხრილი N17. კონტაქტი/ნაცნობობა ლგბტი ჯგუფის წევრთან ასაკობრივ ჭრილში

ასაკობრივი ჯგუფი	იცნობს 1-ს	იცნობს 2-ს	იცნობს 3-ს	იცნობს 4-ს	იცნობს 5-ს	იცნობს 7-ს	იცნობს 10-ს	იცნობს 15-ს	იცნობს 25-ს	უარი პასუხზე	მიჭირს პ/გ
18-24	44.4%	29.6%	11.1%	5%	7%	0%	0%	0%	1.8%	0%	0%
25-34	55.5%	13.8%	19.4%	1.3%	1.3%	1.3%	4.1%	1.3%	0%	0%	1.3%
35-44	59.3%	13.5%	11.8%	5%	8.4%	0%	1.6%	0%	0%	0%	0%
45-54	53.4%	25.5%	13.9%	0%	4.6%	0%	0%	0%	0%	2.3%	0%
55-64	57.5%	35%	5%	0%	2.5%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
65+	50%	35%	11.7%	2.9%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%

ადამიანს, ხოლო მამაკაცებში ეს მაჩვენებელი 15.6%-ია. რაც შეეხება ასაკობრივ ჯგუფებს, აქ შეინიშნება ტენდენცია, რომლის მიხედვითაც, რაც უფრო ახალგაზრდაა რესპონდენტი, მით მეტია ალბათობა, რომ იცნობდეს ლგბტი თემის წევრს.

მათგან, ვინც აღნიშნავს, რომ ლგბტი პირს იცნობს, კითხვაზე, რამდენი ასეთი ადამიანი გახსენდებათ, ნახევარზე მეტი პასუხობს ერთს (53.2%), ორს პასუხობს თითქმის მეოთხედი (23.6%), ხოლო სამს ან მეტს – 22.6%. სქესის ჭრილში ეს მონაცემები მნიშვნელოვან განსხვავებას არ აჩვენებს.

რესპონდენტთა უმეტესობამ თავიანთი ნაცნობი ლგბტი პირების სექსუალური ორიენტაცია/გენდერული იდენტობის დასახელებისას უმეტესობა (64.1%) მიაკუთვნა გეებს. ასევე, სხვებთან შედარებით ხშირად ახსენა ლესბოსელი (14.7%) და ბისექსუალი კაცი (10.6%).

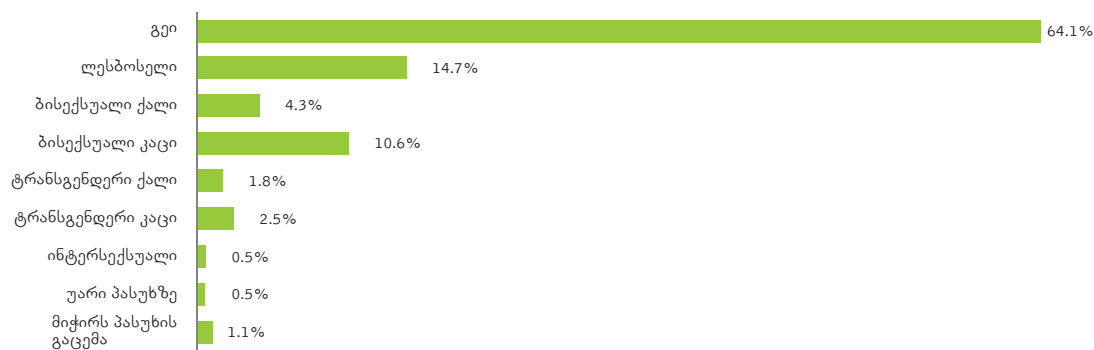
მათგან, ვინც ერთ ლგბტი ჯგუფის მხოლოდ ერთ წარმომადგენელს იცნობს, 73.5% მიუთითებს, რომ ეს ადამიანი გეია, 12.1% უთითებს ლესბოსელს, 10.6% – ბისექსუალს, 2.9% (3 ადამიანი) – ტრანსგენდერს და 0.6% (1 ადამიანი) – ინტერსექსს.

რაც შეეხება ლგბტი პირების სტატუსს, რესპონდენტთა უმრავლესობისათვის მათთვის ნაცნობ ლგბტი პირს აქვს მხოლოდ ნაცნობის სტატუსი; მეათედზე ოდნავ მეტი (11.1%) ამბობს, რომ ჰყავს მეზობელი ლგბტი პირი, ხოლო 5% ამბობს, რომ ჰყავს მეგობარი. ისინი, ვინც მხოლოდ ერთ ადამიანს იცნობენ, უმეტეს შემთხვევაში (64.6%) მას ნაცნობად მოიხსენიებენ; 21.4% აღნიშნავს, რომ ის არის მეზობელი, 3.4% მას კურსელად მოიხსენიებს. მისთვის ნაცნობ ლგბტი პირს მეგობარს უწოდებს 3.9%, ხოლო ნათესავს – 1.9%.

მონაცემები შედარებით განსხვავებულია იმ რესპონდენტებში, რომლებიც იცნობენ ლგბტი ჯგუფის ორ წევრს. ამ შემთხვევაში, პირველი პირი, რომელიც გაახსენდათ, შემთხვევათა კიდე უფრო დიდ ნაწილში (74.5%) მოხსენიებულია ნაცნობად, თუმცა იზრდება მეგობრად დასახელების პროცენტული მაჩვენებელი (5.4%), ისევე, როგორც ნათესავად დასახელებისა (2.8%). მეორე ნაცნობის სტატუსის განსაზღვრისას მეგობრად მას კვლავ (5.4%) მოიხსენიებს, ხოლო უბრალო ნაცნობად კიდე უფრო მეტი – 85.4%.

ასევე, აღსანიშნავია, რომ რესპონდენტთა პირველ ჯგუფში (იგულისხმებიან ისინი, ვინც მხოლოდ ერთ

დიაგრამა N33. ნაცნობი ლგბტი პირის სექსუალური ორიენტაცია/გენდერული იდენტობა

ლგბტი პირს იცნობენ) ამ პირის სტატუსის შესახებ კითხვაზე არ ფიქსირდება უარი პასუხზე, თუმცა მეორე ჯგუფში (ისინი, ვინც ორ ლგბტი პირს იცნობენ) 2 რესპონდენტი უარს ამბობს, აღნიშნოს როგორც პირველი, ასევე მეორე ლგბტი პირის სტატუსი. რაც შეეხება რესპონდენტთა მესამე ჯგუფს (ისინი, ვინც იცნობენ 3 და მეტ ლგბტი პირს), ისინი ლგბტი პირებს ძირითადად ნაცნობის სტატუსით მოიხსენიებენ, თუმცა შედარებით უფრო მეტი მოიხსენიებს მათ მეგობრებად (5.5%).

მათთვის ნაცნობი ლგბტი პირის სექსუალური ორიენტაციის/გენდერული იდენტობის შესახებ რესპონდენტთა ყველაზე დიდი ნაწილი (43.3%) სხვისგან იღებს ინფორმაციას. შემთხვევათა მეოთხედში (25.3%) ისინი აღნიშნავენ, რომ ეს თავად დაადგინეს, ხოლო ოდნავ მეტ რესპონდენტთან (26.2%) ინფორმაციის წყარო თავად ლგბტი პირია.

რესპონდენტთა ყველაზე დიდი ნაწილი (41.4%) აღნიშნავს, რომ მათთვის ნაცნობ ლგბტი პირებთან ურთიერთობა აქვს უფრო იშვიათად, ვიდრე წელიწადში რამდენჯერმე. ხშირი ურთიერთობა (რადაც შეიძლება ჩაითვალოს პასუხები „ყოველდღიურად“ და „კვირაში რამდენჯერმე“) ლგბტი პირ(ებ)თან აქვს რესპონდენტთა მეთათხუთედზე მეტს (11.8%).

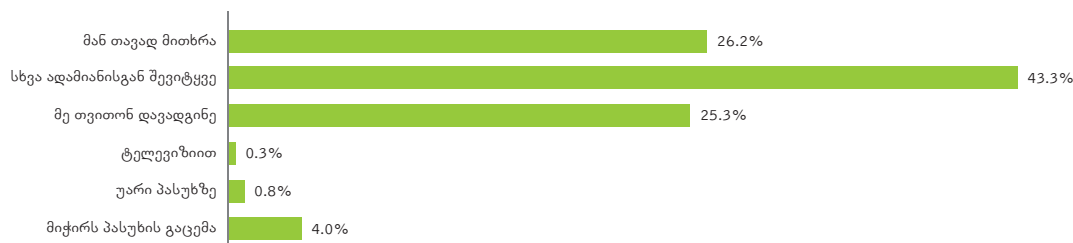
როგორც კვლევის მონაცემები აჩვენებს, კონტაქტი ლგბტ ჯგუფის წარმომადგენელთან ნაკლებ გავლენა

ნას ახდენს სტერეოტიპებზე, თუმცა, მნიშვნელოვნად ამცირებს ნეგატიურ წინასწარგანწყობებს ჯგუფის მიმართ – იმ რესპონდენტების ჰომო/ბი/ტრანსფობიის ინდექსი ისევე, როგორც დამოკიდებულება ჯგუფის წევრთათვის თანასწორი უფლებების მინიჭების შესახებ, ვინც იცნობს ლგბტი ჯგუფის ერთ წარმომადგენელს მაინც, მნიშვნელოვნად განსხვავდება სხვა რესპონდენტების მაჩვენებლისაგან.

ნაცნობობა/კონტაქტის ამგვარი გავლენა ლგბტი ადამიანებისა და მათი უფლებების მიმართ დამოკიდებულებებზე ცხადად აჩვენებს იმის საჭიროებას, რომ ჩვენი კონტექსტის გათვალისწინებით, უნდა გამოიძებნოს გზა, რომელიც საშუალებას მოგვცემს გავზარდოთ ჯგუფის პოზიტიური ხილვადობა. ურთიერთობის პარასოციალური მოდელის პარალელურად, მნიშვნელოვანია ჯგუფის გაძლიერებასა და აქტივიზმში ჩართულობაზე ზრუნვაც.

მეცნიერთა ერთმა ნაწილმა გააფართოვა ოლპორტის მიერ შემოთავაზებული მოდელი და ოთხ სიტუაციურ წინაპირობას (ჯგუფების თანაბარი სტატუსი, საერთო მიზნები, თანამშრომლობა და ინსტიტუციური მხარდაჭერა) დაამატა სხვა კონდიციებიც, რომელიც აუმჯობესებს პერსონალური ურთიერთობების ეფექტს/გავლენას წინასწარგანწყობების შესუსტებაზე. მაგალითად, წინასწარგანწყობებს ასუსტებს არაფორმალური განათლების პროცესებში თავად ჯგუფის წევრების ჩართვა/მოწვევა სპიკე-

დიაგრამა N34. ინფორმაციის წყარო პირის სექსუალური ორიენტაციის/გენდერული იდენტობის შესახებ

ცხრილი N18. ჰომო/ბი/ტრანსფობიის ინდექსი კონტაქტის/ნაცნობობის ჭრილში

	დიახ		არა		უარი პასუხზე		მიჭირს პ/გ	
	M (SD)	N	M (SD)	N	M (SD)	N	M (SD)	N
ATL	17,11(4,87)	283	18,96(3,63)	1479	16,99(6,34)	5	19,75(4,16)	12
ATG	16,54(4,76)	291	18,59(3,86)	1481	18,22(5,77)	4	19,58(3,98)	12
ATLG	33,57(9,24)	282	37,51(7,1)	1460	32,92(13,09)	5	39,33(8,07)	12
ARBS_F	30,07(5,76)	222	32,13(4,67)	1090	25,97(6,09)	3	32,53(4,14)	9
ARBS_M	32,13(7,14)	236	34,21(5,35)	1082	32,23(6,11)	4	34,04(5,11)	9
ARBS_FM	61,85(11,54)	225	66,07(8,65)	1051	57,52(9,85)	4	65,29(5,7)	9
GTS_F	9,18(4,34)	295	9,66(4,26)	1564	9,58(4,29)	6	11,59(4,44)	12
GTS_M	9,71(4,83)	291	10,48(4,7)	1537	9,33(3,54)	6	11,75(4,98)	12
GTS	127,39(34,53)	301	138,04(25,26)	1596	130,12(25,25)	6	138,78(22,69)	11

შენიშვნა: ATL – დამოკიდებულება ლესბოსელების მიმართ; ATG – დამოკიდებულება გეების მიმართ; ATLG – დამოკიდებულება ლესბოსელებისა და გეების მიმართ; ARBS_F – დამოკიდებულება ბისექსუალი ქალების მიმართ; ARBS_M – დამოკიდებულება ბისექსუალი კაცების მიმართ; ARBS_FM – ბიფობიის სკალა GTS_F – დამოკიდებულება გენდერულად არაკონფორმული ქალების მიმართ; GTS_M – დამოკიდებულება გენდერულად არაკონფორმული კაცების მიმართ; GTS – ტრანსფობიისა და გენდერიზმის სკალა.

რებად. კვლევების მიხედვით, ამგვარი სტრატეგია ხელს უწყობს ნეგატიური ატიტუდის შემცირებას, ზრდის ინფორმირებულობასა და ემპათიას ჯგუფის მიმართ და უზრუნველყოფს ლგბტ ჯგუფის/საკითხების შესახებ ინფორმაციის კორექტულად გადაცემას (Burkholder & Dineen, 1996; Croteau & Kusek, 1992; Dessel, 2010; Geasler, Croteau, Heineman, & Edlund, 1995; Green, Dixon, & Gold-Neil, 1993; Nelson & Krieger, 1997). შესაბამისად, მნიშვნელოვანია, არასამთავრობო ორგანიზაციებმა მეტი ყურადღება დაუთმონ თავად ჯგუფის წევრებთან მუშაობას, მათ სათანადო მომზადებასა და ჩართვას ჯგუფის/საკითხის შესახებ ადეკვატური ინფორმაციის გავრცელების პროცესებში, იქნება ეს საჯარო გამოსვლები და დისკუსიები სემინარებში, საგანმანათლებლო შინაარსის ვიდეოების მომზადება/გავრცელება თუ სხვ.

5.5. ღამოქილეულები ლგბტ აღამიანებისა და მათი უფლებივი თანანსორობის მიმართ

5.5.1. ჰომოფობია

სექსუალური წინასწარგანწყობის სხვადასხვა ფორმებს შორის ჰომოფობია ყველაზე უფრო ღრმად ნაკვეთი თემაა. ინდივიდუალურ დონეზე ჰომოფობიის მაღალი დონე ასოცირდება: სქესთან – მამაკაცები უფრო ნეგატიურად არიან განწყობილი ჰომოსექსუალების მიმართ, ვიდრე ქალები (D'Augelli & Hershberger,

1995; Glassner & Owen, 1976; Herek, 1988; Herek & Capitanio, 1995; Herek & Glunt, 1993; Kite, 1984; Kite & Whitley, 1996, 1998; Pratte, 1993; Whitley & Kite, 1995); მაღალ ასაკობრივ ჯგუფთან (Besen & Zicklin, 2007; Shackelford & Besser, 2007); საცხოვრებელ ადგილთან – სოფლებსა და მცირე დასახლებებში უფრო მაღალია ჰომოფობიის დონე, ვიდრე დიდ ქალაქებში (Herek, 2002; Andersen & Fetner, 2008b); განათლების დაბალ დონესთან – რაც უფრო მაღალია ფორმალური განათლების დონე, მით უფრო პოზიტიურია განწყობა ჰომოსექსუალებისა და მათი უფლებრივი თანასწორობის მიმართ (Herek & Capitanio, 1995; Herek & Glunt, 1993; Herek, 2002; Kurdek, 1988); დასაქმების სტატუსსა (უმუშევრობა) და დაბალ შემოსავლებთან (Anderson & Fetner 2008); კონტაქტი/ნაცნობობა ჯგუფის წევრებთან და კონტაქტის სიხშირესთან – რაც უფრო მეტ ადამიანს იცნობს რესპონდენტი ლგბტ ჯგუფიდან და რაც უფრო მეტად მჭიდრო კონტაქტი აქვს მასთან, მით უფრო ნაკლებ ჰომოფობიურია მისი დამოკიდებულება (Anderssen, 2002; Basow & Johnson, 2000; Cullen et al., 2002; Glassner & Owen 1976; Herek & Capitanio, 1996; Hopwood & Connors, 2002; Lance, 1987; Sakalli, 2002); ცოდნასა და სტერეოტიპებთან ჰომოსექსუალობის/ჰომოსექსუალების შესახებ – რესპონდენტები, რომლებიც თვლიან, რომ ჰომოსექსუალობა ადამიანის არჩევანია, უფრო მტრულად არიან განწყობილი ლესბოსელებისა და გეების მიმართ (Armesto & Weisman, 2001; Hegarty & Pratto, 2001; Herek & Capitanio, 1995; Haider-Markel & Joslyn, 2008; Lewis, 2009; Tygart, 2000; Swank & Raiz, 2010; Whitley, 1990); რელიგიურობასთან (Shackelford & Besser, 2007; Vincent, Parrot, & Peterson, 2011), პოლიტიკურ კონსერვატიზმთან (Shackelford & Besser, 2007); ტრადიციულ გენდერულ როლებთან მიმართებასთან (Herek, 1984b, 1988; Kurdek, 1988; Deaux & Kite 1987; Kite & Whitley 1996), პიროვნების სხვა მახასიათებლებთან, როგორიცაა მემარჯვენე ავტორიტარიზმი (Altemeyer, 2002; Feather & McKee, 2012; Haddock & Zanna, 1998; van den Akker et al., 2013); რელიგიური ფუნდამენტალიზმი (Besen & Zicklin, 2007; Ellis et al., 2003; Basow

& Johnson, 2000; Nagoshi, et al., 2008; Herek, 1988; Hinrichs & Rosenberg, 2002; Jenkins et al., 2007; Keiller, 2010; Waldo, 1998; Whitley, 2009; Wilkinson & Roys, 2005) და სხვ.

ამასთან, ჰომოფობიის დონე განსხვავდება სამიზნე ჯგუფის გენდერის მიხედვითაც: კვლევები აჩვენებს, რომ ნეგატიური განწყობები გეების მიმართ უფრო ძლიერია, ვიდრე ლესბოსელების მიმართ (Kite & Whitley, 1998). ზოგ შემთხვევაში, რესპონდენტები ამჟღავნებენ უფრო ნეგატიურ დამოკიდებულებას თავისივე სქესის ჰომოსექსუალების მიმართ – მაგ., კაცი რესპონდენტები უფრო უარყოფითად არიან განწყობილი გეების, ვიდრე ლესბოსელების მიმართ, ქალები კი, პირიქით – გეების მიმართ უფრო მეტ მიმდებლობას იჩენენ, ვიდრე ლესბოსელების მიმართ (Herek, 1988; Kite, 1984, 1994; Whitley, 1987, 1988).

ჰომოფობიის გასაზომად შერჩეული იქნა ჰერეკის (Herek, 1988) ATLG სკალის შემოკლებული ვერსია.²⁶ სკალა შედგება ორი სუბსკალისაგან, რომელიც საშუალებას იძლევა ჰომოფობიის საერთო დონესთან ერთად ცალ-ცალკე გაიზომოს ლესბოსელებისა (ATL) და გეების (ATG) მიმართ დამოკიდებულებები და სრულფასოვნად შედარდეს კიდევ ერთმანეთს.

წინამდებარე კვლევის ფარგლებში, ჰომოფობიის საერთო ინდექსი (ATLG) შეადგენს $M=36.88$ ($SD=7.65$, $N=1759$) და მნიშვნელოვნად განსხვავდება სხვადასხვა სოცო-დემოგრაფიული ცვლადების ჭრილში.

ჰომოფობიის დონე განსხვავდება სოფელი/ქალაქი/თბილისის ჭრილში: კვლევამ აჩვენა, რომ ჰომოფობიის დონე სოფლად უფრო მაღალია, ვიდრე ქალაქებსა და თბილისში ($F(2, 1756)=20.50$, $p<.001$). თბილისში, ყველაზე ნაკლებად გამოხატავენ მტრულ განწყობებს. მსგავსი დინამიკა შეინიშნება სხვა ქვეყნებში ჩატარებულ კვლევებშიც. მკვლევართა ერთი ნაწილის აზრით, სოფლებსა და მცირე ზომის დასახლებებში მცხოვრები ადამიანებისგან განსხვავებით, დიდ ქალაქებში

26 ATLG-R, Revised Short Version N1.

ცხრილი N19. ჰომოფობიის დონე სოციო-დემოგრაფიული ცვლადების ჭრილში (ATLG)

		M(SD)	N
რეგიონი			
	ქალაქი	37,33(7,57)	526
	სოფელი	38,05(6,98)	605
	თბილისი	35,38(8,08)	628
სქესი			
	მდედრ.	36,29(7,77)	917
	მამრ.	37,53(7,46)	842
ასაკი			
	18-24	35,5(8,74)	256
	25-34	36,68(7,68)	354
	35-44	37,19(8,02)	304
	45-54	37,07(7,07)	319
	55-64	37,4(7,01)	256
	65+	37,39(7,18)	270
განათლება			
	არასრული საშუალო განათლება	40,29(6,7)	52
	სრული საშუალო განათლება	38,39(7,01)	580
	პროფესიული განათლება	36,99(6,93)	319
	სრული უმაღლესი განათლება	35,81(7,8)	667
	არასრული უმაღლესი განათლება	34,88(9,85)	55
	სტუდენტი	33,79(9,27)	85
დასაქმების სტატუსი			
	დასაქმებული	36,64(7,85)	633
	პენსიონერი	37,81(7,02)	302
	სტუდენტი	33,44(9,47)	80
	უმუშევარი	37,49(7,14)	541
	დიასახლისი	36,17(7,59)	164
ოჯახის ეკონომიკური მდგომარეობა			
	მძიმე ეკონომიკური მდგომარეობა გვაქვს, არ გვაქვს ფული საკვებისთვისაც კი	37,73(7,16)	362
	გვაქვს საკვების ფული, თუმცა არ შეგვიძლია ტანსაცმლის შეძენა	37,62(7,29)	629
	ჩვენი შემოსავალი საკმარისია საკვებისთვის და ტანსაცმლისთვის	36,21(7,66)	533
	გრძელვადიანი მოხმარების საჭონის შეძენა შეგვიძლია, თუმცა, არა საკუთრების შეძენა	34,65(8,84)	130
	შეგვიძლია საკუთრების შეძენა	32,33(11,72)	5

მეტი მრავალფეროვნებაა და იქ მცხოვრებ ადამიანებს ურთიერთობა აქვთ მისგან განსხვავებულ სხვადასხვა ჯგუფის წარმომადგენლებთან. აღნიშნული ჰიპოთეზის გადამოწმებამ ჩვენი კვლევის ფარგლებში აჩვენა, რომ ლგბტ ჯგუფთან კონტაქტი/ნაცნობობა უმნიშვნელო გავლენას ახდენს განსხვავებებზე, რომელიც სოფელი/ქალაქი/თბილისის ქრთმში შეინიშნება ჰომოფობიასთან მიმართებაში. აღნიშნული განსხვავებების ასახსნელად, ყველაზე მნიშვნელოვანი მედიატორი ჰომოსექსუალობის შესახებ გავრცელებული მითები აღმოჩნდა. კვლევა R2-ში კი ასეთი განსხვავება აიხსნება წარმოდგენებით ტრადიციული გენდერული როლების შესახებ. კვლევა R2-მა აჩვენა, რომ წარმოდგენები ტრადიციული გენდერული როლების შესახებ შედარებით ძლიერია სოფლებში და სუსტადაა გამოხატული თბილისში. კორელაცია ჰომოფობიასა და რეგიონს შორის უმნიშვნელო ხდება, თუკი კავშირი გაკონტროლდება წარმოდგენებით ტრადიციული გენდერული როლების შესახებ.

კაცები უფრო ნეგატიურად არიან განწყობილები ლესბოსელი და გეი ადამიანების მიმართ, ვიდრე ქალები ($F(1, 1757)=11.55, p<.001$).²⁷ მკვლევართა ერთი ნაწილი ამას ტრადიციული კულტურაში არსებული გენდერულ იერარქიასა და ჰეგემონურ მასკულიზმს უკავშირებს. ამერიკელი სოციოლოგის, კიმელის (Kimmel, 1997) აზრით, ჰომოფობია გამოხატავს არა იმდენად შიშს კაცი ჰომოსექსუალის მიმართ, რამდენადაც ზოგადად სხვა მამაკაცების მიმართ. ამ თვალსაზრისით, ჰომოფობიური რეაქციების გამჟღავნება საკუთარი მამაკაცურობის ხაზგასმას ემსახურება. ზოგიერთი თეორეტიკოსი თვლის, რომ ამგვარი განსხვავება ნაკარნახევია არა რესპონდენტის ბიოლოგიური სქესით, არამედ კონკრეტულ კულტურაში არსებული გენდერული ნორმებით, რომელიც მოიცავს სტერეოტიპებს

ქალების/მამაკაცების შესახებ და და განსაზღვრავს დამოკიდებულებას მათ მიმართ, ვინც არღვევს ამ ნორმებს (Herek, 1984b, 1988; Kurdek, 1988; Deaux & Kite 1987; Kite & Whitley, 1996). აღნიშნული ჰიპოთეზა გადამოწმებულ იქნა კვლევა R2-ის ფარგლებში. კორელაცია რესპონდენტის სქესსა და ჰომოფობიას შორის უმნიშვნელო გახდა, როცა გაკონტროლდა ცვლადით, რომელიც ზომავს წარმოდგენებს გენდერულ როლებზე.

ჰომოფობიის საერთო ინდექსის მიხედვით, მკვეთრი განსხვავება შეინიშნება პირველ ასაკობრივ ჯგუფსა და დანარჩენ რესპონდენტებს შორის. 18-25 წლის ასაკობრივი ჯგუფის შემდეგ, ჰომოფობიის ინდექსი მკვეთრად მატულობს როგორც ქალ, ისე კაც რესპონდენტებში. თუმცა, ვერ ვიტყვით, რომ დამოკიდებულება წრფივია და რაც უფრო მაღალ ასაკობრივ ჯგუფს მიეკუთვნება რესპონდენტი, მით მეტია იმის ალბათობა, რომ ჰომოფობიის მაღალი მაჩვენებლით ხასიათდებოდეს. ამ ორ ცვლადს შორის ურთიერთობაზე გავლენას ახდენს სხვა სოციო-დემოგრაფიული ფაქტორები და მახასიათებლები, როგორიცაა სქესი, ფორმალური განათლების დონე, საცხოვრებელი ადგილი და სხვ. მაგ., სოფლებისა და დედაქალაქისაგან განსხვავებით, ქალაქებში, ჰომოფობიის ყველაზე მაღალი მაჩვენებელი ფიქსირდება მამაკაცებში, რომლებიც 18-24 და 25-34 წლის ასაკობრივ ჯგუფს მიეკუთვნებიან, მაშინ, როცა ქალებში ჰომოფობია ყველაზე ნაკლებად სწორედ ამ ასაკობრივ ჯგუფებშია გამოხატული და პირიქით: ქალებში, ჰომოფობიის ინდექსი ყველაზე მაღალია 45-54 წლის ასაკობრივ ჯგუფში, მამაკაცებში კი, ყველაზე ტოლერანტული დამოკიდებულებას სწორედ ეს ასაკობრივი ჯგუფი ამჟღავნებს.²⁸

27 ამასთან, კვლევამ აჩვენა, რომ კაცი რესპონდენტების დამოკიდებულებებს შორის ლესბოსელებისა და გეების მიმართ სხვაობა არაა მნიშვნელოვანი (კაცი რესპონდენტები, ქალების მსგავსად, უფრო აგრესიულად არიან ლესბოსელების მიმართ განწყობილები, ვიდრე გეების მიმართ. თუმცა, კაცებისთვის ეს სხვაობა უმნიშვნელოა – $p=.575$, მაშინ, როცა ქალები გაცილებით ტოლერანტულები არიან გეების მიმართ ლესბოსელებთან შედარებით – $t(891)=8.04, p<.001$).

28 სხვა კვლევების მიხედვით, ჰომოსექსუალების მიმართ ყველაზე უარყოფითი დამოკიდებულება აქვთ 56-65 წლის ასაკობრივ კატეგორიას, ყველაზე დადებითი – 18-25 წლისას. თ. კეკელია, ე. გაგაშელიშვილი, თ. ბრეგვაძე. „სექსუალობა თანამედროვე საქართველოში: დისკურსი და ქცევა“. ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა. თბილისი. 2012.

კორელაციური ანალიზი აჩვენებს, რომ განათლების დონესა და ჰომოფობიას შორის არსებობს ნეგატიური კავშირი ($r = -.180$, $N = 1334$, $p < .001$). სტუდენტები ყველაზე მეტად ტოლერანტული ჯგუფია, ჰომოფობიის ყველაზე მაღალი მაჩვენებელი კი არასრული საშუალო განათლების მქონე რესპონდენტებში გვხვდება. თუმცა, ისევე, როგორც ასაკობრივი ჯგუფის შემთხვევაში, დამოკიდებულება განათლების დონესა და ჰომოფობიის ინდექსს შორის არაა ცალსახა და მათი პრედიქტორული მნიშვნელობა დამოკიდებულია როგორც რესპონდენტის, ასევე სამიზნე ჯგუფის გენდერზე. მაგ., კაც რესპონდენტებში, ფორმალური განათლების დონის მატებასთან ერთად, მცირდება ნეგატიური ატიტუდები ლესბოსელების მიმართ, მაგრამ იგივეს ვერ ვიტყვით დამოკიდებულებაზე კაცი ჰომოსექსუალების მიმართ. ქალი რესპონდენტების შემთხვევაში, ფორმალური განათლების დონე თანაბრად მნიშვნელოვან პრედიქტორს წარმოადგენს როგორც ლესბოსელების, ისე გეების მიმართ დამოკიდებულების შეფასებისას.

სოციო-დემოგრაფიული მახასიათებლებიდან, კიდევ ერთმა ცვლადმა აჩვენა კავშირი ჰომოფობიის ინდექსთან. კაცი რესპონდენტების შემთხვევაში, ჰომოფობიის გამაძლიერებელი ფაქტორი აღმოჩნდა ასევე შემოსავლები და ეკონომიკური მდგომარეობა: რაც უფრო მძიმედ ახასიათებს ოჯახის ეკონომიკურ მდგომარეობას კაცი რესპონდენტი, მით უფრო მაღალია მისი მაჩვენებელი ჰომოფობიის სკალაზე.

კონტაქტი/ნაცნობობა ლგბტ ჯგუფის წარმომადგენლებთან ნეგატიურ კორელაციაშია ჰომოფობიასთან ($r = -.150$, $N = 1330$, $p < .001$). იმ რესპონდენტების მაჩვენებელი ჰომოფობიის სკალაზე, ვინც იცნობს ლგბტ ჯგუფის ერთ წარმომადგენელს მაინც, ბევრად ჩამორჩება დანარჩენი რესპონდენტებისას ($F(1, 1740) = 65.37$, $p < .001$). კონტაქტის/ნაცნობობის გავლენა ჰომოფობიის ხარისხზე მნიშვნელოვნად ძლიერდება რესპონდენტის ფორმალურ განათლებასთან კავშირში. რაც

უფრო მაღალია რესპონდენტის განათლების დონე, მით უფრო იზრდება იმის შანსი, რომ კონტაქტი/განათლება ლგბტ ჯგუფის წარმომადგენელთან მნიშვნელოვნად გაზრდის პოზიტიურ განწყობას ლესბოსელი და გეი ადამიანების მიმართ.

ცოდნა ჰომოსექსუალობის შესახებ, ასევე ნეგატიურ კორელაციაშია ჰომოფობიასთან ($r = -.164$, $N = 1707$, $p < .001$). რესპონდენტთა დამოკიდებულებები ჰომოსექსუალების მიმართ მკვეთრად განსხვავდება იმის მიხედვით, თუ რას უკავშირებენ ჰომოსექსუალობის „მიზეზებს“ ($F(3, 1704) = 32.98$, $p < .001$). მთლიანობაში, ისინი, ვინც თვლიან, რომ ჰომოსექსუალობა ბიოლოგიურადაა დეტერმინირებული, ყველაზე ტოლერანტულად არიან განწყობილი ლესბოსელებისა და გეების მიმართ. თუმცა, აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ჰომოფობიაზე მითების გავლენა უფრო მნიშვნელოვანია, ვიდრე ცოდნის.²⁹ ეს ტენდენცია განსაკუთრებით მკაფიოდაა გამოკვეთილი იმ რესპონდენტებში, ვინც ავტორიტარიზმის მაღალი ინდექსით ხასიათდება.

არაერთმა კვლევამ დაადასტურა, რომ სტერეოტიპები ჯგუფის შესახებ, მნიშვნელოვან როლს თამაშობს წინასწარ განწყობების ჩამოყალიბებაში. დამოკიდებულება ჰომოსექსუალების მიმართ, გამონაკლისს არ წარმოადგენს. ლესბოსელებისა და გეების შესახებ არსებული სტერეოტიპები ძირითადად გენდერულ არაკონფორმულობას უკავშირდება. ლესბოსელებს მიეწერებათ მასკულიზური მახასიათებლები და ქცევა, გეებს – ფემინური. თუმცა, კვლევები, რომლებიც გენდერულ როლებსა და ჰომოფობიას შორის კავშირს სწავლობენ, მიუთითებენ, რომ ამგვარი ატრიბუცია უფრო მკვეთრადაა გამოხატული გეების, ვიდრე ლესბოსელების შემთხვევაში (Deaux & Lewis, 1984; Deaux & Kite 1987; Martin, 1990). წინამდებარე კვლევის ფარგლებში ჩატარებულმა კორელაციურმა ანალიზმა აჩვენა კავშირი ჰომოფობიასა და ნეგატიურ/პოზიტიურ³⁰ სტერეოტიპულ წარმოდგენებს შორის ლესბო-

29 ანალიზის რთული ფორმების გამოყენების გარეშე, ეს ტენდენცია მკაფიოდაა გამოხატული ჰომოფობიასა და მითებს შორის კორელაციაშიც: ($r = .329$, $N = 1385$, $p < .001$).

30 პოზიტიურ სტერეოტიპებად განვიხილავთ ისეთ დებულებებს, როგორიცაა: „ლესბოსელები უფრო ძლიერები და დამოუკიდებლები არიან, ვიდრე ჰეტეროსექსუალი ქალები“ და „გეების უმეტესობა მგრძნობიარე, კრეატიული და არტისტული ხასიათით გამოირჩევა“.

სელებისა და გეების შესახებ (ნეგატიური სტერეოტიპების შემთხვევაში $r=.278$, $N=1058$, $p<.001$). პოზიტიური სტერეოტიპი აჩვენებს სუსტ, მაგრამ ნეგატიურ კორელაციას ჰომოფობიასთან: $r=-.092$, $N=1530$, $p<.001$). ამასთან, სტერეოტიპები კავშირშია ჰომოფობიის სხვა ისეთ პრედიქტორებთან, როგორიცაა მითები და ცოდნა ჰომოსექსუალობის შესახებ ($r=.383$, $N=938$, $p<.001$), დამოკიდებულება გენდერულად არაკონფორმული მამაკაცების მიმართ ($r=.428$, $N=1043$, $p<.001$),³¹ სექსუალური ორიენტაციის დიქტომიური სქემა ($r=.094$, $N=1402$, $p<.001$)³² და სქესის ბინარული მოდელი ($r=.090$, $N=1089$, $p<.001$).³³ თუ გავითვალისწინებთ სტერეოტიპების შინაარსს, მისი კავშირი ამ ცვლადებთან საკვებით ცხადი გახდება. სტერეოტიპების ნაწილი უკავშირდება ჯგუფისაგან მომდინარე „პოტენციურ საფრთხეებს“ („გეების უმეტესობა პედოფილია“, „აივ-ინფექცია/შიდსის ძირითადი გამავრცელებელი გეები არიან“) და მითებზე დაყრდნობით, ხშირად გამოიყენება ჰომოფობიური განწყობების ლეგიტიმაციისათვის. სტერეოტიპების მეორე ნაწილი აღწერს გეების ფემინურ ქცევას და/ან ლესბოსელების „აგრესიულ ხასიათს“ და ცალსახად უკავშირდება საზოგადოებაში არსებულ წარმოდგენებსა და მოლოდინებს გენდერული როლებისა და ქცევის შესახებ. გასაკვირი არაა, რომ ყველა მათგანს ურთიერთგამაძლიერებელი ეფექტი აქვს ჰომოსექსუალთა მიმართ ნეგატიური დამოკიდებულების განსაზღვრისას.

კვლევამ აჩვენა, რომ მემარჯვენე ავტორიტარიზმი პოზიტიურ კავშირშია ჰომოფობიასთან³⁴ ($r=.485$, $N=1565$, $p<.001$) და ნეგატიურ კორელაციაშია ცვლადებთან, რომლებიც ხელს უწყობენ ჰომოფობიური განწყობების შემცირებას: განათლება ($r=-.155$, $N=1857$, $p<.001$),

ცოდნა ჰომოსექსუალობის შესახებ ($r=-.192$, $N=1792$, $p<.001$), კონტაქტი/ნაცნობობა ლგბტ ჯგუფის წევრებთან ($r=-.232$, $N=1842$, $p<.001$). რაც უფრო მაღალია რესპონდენტის ინდექსი მემარჯვენე ავტორიტარიზმის სკალაზე, მით უფრო ნეგატიურია მისი დამოკიდებულება ლესბოსელებისა და გეების მიმართ. რეგრესიულმა ანალიზმა აჩვენა, რომ აღნიშნული კვლევის ფარგლებში, ჰომოფობიის ყველაზე მძლავრი პრედიქტორი სწორედ მემარჯვენე ავტორიტარიზმია. მემარჯვენე ავტორიტარიზმის სამივე კლასტერი ცალ-ცალკე შეიძლება იქნას გამოყენებული არსებული კორელაციის ასახსნელად: კონვენციონალიზმი, რომელიც გულისხმობს ტრადიციებისა და დამკვიდრებული სოციალური ნორმების ერთგულებას და რიგიდულობას ამ ნორმების გადასინჯვის ან ცვლილებების მიმართ; ავტორიტარული მორჩილება, რომელიც აღწერს ავტორიტეტებისადმი პიროვნების ბრმა მორჩილებას და არაკრიტიკულ დამოკიდებულებას ოფიციალური ხელისუფლების მიმართ; აგრესია ადამიანების/ჯგუფების მიმართ, ვინც არ ემორჩილება სისტემას/არსებულ წესრიგს და რომელთა მიმართ აგრესიის გამომჟღავნება ნაბალისებულია ხელისუფლების და/ან ავტორიტეტების მიერ.

რელიგიური ფუნდამენტალიზმი, მემარჯვენე ავტორიტარიზმის მსგავსად, პოზიტიურ კორელაციაშია ჰომოფობიასთან ($r=.315$, $N=1567$, $p<.001$), სტერეოტიპებთან ($r=.315$, $N=1567$, $p<.001$), მითებთან ($r=.315$, $N=1567$, $p<.001$), სქესისა და ორიენტაციის ბინარულ მოდელებთან, რომლებიც აძლიერებენ ნეგატიურ განწყობებს ჰომოსექსუალთა მიმართ.

კვლევა R2 აჩვენებს, რომ ტრადიციული წარმოდგენები გენდერულ როლებზე მნიშვნელოვან კავშირ-

31 სამ-სამი დებულება ტრანსგენდერობისა და გენდერიზმის სკალიდან, რომელიც მიემართებოდა გენდერულად არაკონფორმულ კაცებს და ქალებს, დათვლილი იქნა ცალკე ინდექსის სახით.

32 შესაფასებლად გამოყენებული იქნა დებულება ბიფობიის სკალიდან: რამდენად ეთანხმებით დებულებას, რომ „არსებობს სექსუალური ორიენტაციის მხოლოდ ორი ფორმა – ჰეტეროსექსუალური და ჰომოსექსუალური“.

33 შესაფასებლად გამოყენებული იქნა ორი დებულება ტრანსფობიისა და გენდერიზმის სკალიდან: „ღმერთმა შექმნა მხოლოდ ორი სქესი“ და „ადამიანები ან ქალები არიან, ან კაცები“.

34 ავტორიტარიზმის სკალიდან წინასწარ იქნა ამოღებული ორივე დებულება, რომელიც უშუალოდ უკავშირდებოდა დამოკიდებულებას ჰომოსექსუალების მიმართ.

ცხრილი N20. დამოკიდებულება ლესბოსელებისა და გეების მიმართ სოციო-დემოგრაფიული ცვლადების ჭრილში (ATL, ATG)

		ATL		ATG	
		M(SD)	N	M(SD)	N
რეგიონი					
	ქალაქი	18,93(3,77)	530	18,47(4,14)	529
	სოფელი	19,04(3,58)	618	19,02(3,74)	618
	თბილისი	18,08(4,28)	632	17,36(4,2)	641
სქესი					
	მდედრ.	18,58(3,94)	931	17,82(4,19)	921
	მამრ.	18,76(3,9)	848	18,74(3,93)	866
ასაკი					
	18-24	17,72(4,48)	258	17,8(4,65)	255
	25-34	18,67(3,92)	355	18,05(4,21)	358
	35-44	18,91(4,04)	310	18,38(4,31)	308
	45-54	18,75(3,64)	324	18,37(3,79)	322
	55-64	18,86(3,68)	260	18,5(3,78)	264
	65+	19,03(3,64)	272	18,48(3,76)	281
განათლება					
	არასრული საშუალო განათლება	20,28(3,37)	52	20,51(3,14)	53
	სრული საშუალო განათლება	19,4(3,51)	589	18,99(3,94)	587
	პროფესიული განათლება	18,75(3,62)	321	18,34(3,66)	327
	სრული უმაღლესი განათლება	18,14(4,04)	675	17,68(4,12)	681
	არასრული უმაღლესი განათლება	18(4,99)	55	17,19(5,23)	55
	სტუდენტი	16,93(4,86)	86	16,87(4,75)	84
დასაქმების სტატუსი					
	დასაქმებული	18,56(4,01)	639	18,10(4,22)	650
	პენსიონერი	19,19(3,56)	304	18,74(3,72)	306
	სტუდენტი	16,76(4,96)	81	16,69(4,85)	79
	უმუშევარი	18,9(3,68)	547	18,65(3,85)	546
	დღიასახლისი	18,46(3,91)	170	17,71(4,21)	166
ოჯახის ეკონომიკური მდგომარეობა					
	მძიმე ეკონომიკური მდგომარეობა გვაქვს, არ გვაქვს ფული საკვებისთვისაც კი	19,24(3,64)	366	18,56(3,84)	369
	გვაქვს საკვების ფული, თუმცა არ შეგვიძლია ტანსაცმლის შეძენა	18,97(3,76)	630	18,68(3,92)	641
	ჩვენი შემოსავალი საკმარისია საკვებისა და ტანსაცმლისთვის	18,27(3,85)	544	17,99(4,15)	539
	გრძელვადიანი მოხმარების საჭონის შეძენა შეგვიძლია, თუმცა, არა საკუთრების შეძენა	17,67(4,55)	131	17,12(4,63)	134
	შეგვიძლია საკუთრების შეძენა	16,16(6,22)	5	16,17(5,59)	5

შია ჰომოფობიის დონესთან. რაც უფრო რიგიდულია რესპონდენტი ტრადიციული გენდერული როლებისა და გენდერული თანასწორობის მიმართ, მით უფრო ძლიერ ნეგატიურ დამოკიდებულებას ამჟღავნებს ჰომოსექსუალთა მიმართ.³⁵

კვლევაში გამოყენებული სკალა საშუალებას იძლევა ცალ-ცალკე შეფასდეს დამოკიდებულებები ლესბოსელებისა (ATL) და გეების (ATG) მიმართ.

მიუხედავად იმისა, რომ დამოკიდებულება ლესბოსელების მიმართ (ATL) მჭიდრო კორელაციაშია სუბსკალასთან, რომელიც გეების მიმართ დამოკიდებულებას ზომავს (ATG) $r=.793$, $N=1720$, $p<.001$,³⁶ განწყობები ლესბოსელების მიმართ უფრო ნეგატიურია ($M=18.67$, $SD=3.92$, $N=1779$), ვიდრე გეების მიმართ ($M=18.26$, $SD=4.09$, $N=1787$).³⁷ სუბსკალების მაჩვენებლების შედარებამ სხვადასხვა სოციო-დემოგრაფიული მახასიათებლების ჭრილში აჩვენა, რომ აღნიშნული ტენდენცია შენარჩუნებულია სოფელი/ქალაქი/თბილისის, ასაკობრივი ჯგუფებისა და განათლების ჭრილში.³⁸ რესპონდენტების 85.9% ნაწილობრივ ან სრულიად იზიარებს მოსაზრებას, რომ „ლესბოსელობა გარყვნილებაა“ (8.14% ნაწილობრივ ან სრულად არ ეთანხმება ამ მოსაზრებას, 5.7%-ს კი ნეიტრალური დამოკიდებულება აქვს), მაშინ, როდესაც კაცის ჰომოსექსუალობას გარყვნილებად მხოლოდ 82.9% თვლის (10.5% ნაწილობრივ ან სრულად არ ეთანხმება ამ მოსაზრებას, 6.6%-ს კი ნეიტრალური დამოკიდებულება აქვს). ზიზლსაც ლესბოსელების მიმართ უფრო მეტი რესპონდენტი გამოხატავს, ვიდრე გეების მიმართ:

დებულებას, „ჩემი აზრით, ლესბოსელები საზიზღრები არიან“, რესპონდენტთა 71% სრულად ან ნაწილობრივ ეთანხმება (20.3% ნაწილობრივ ან სრულად არ ეთანხმება ამ მოსაზრებას, 8.7%-ს კი ნეიტრალური დამოკიდებულება აქვს), მაშინ, როცა დებულებას „ჩემი აზრით, გეები საზიზღრები არიან“ რესპონდენტთა გაცილებით მცირე ნაწილი – 64.3% ეთანხმება სრულად ან ნაწილობრივ (23.5% ნაწილობრივ ან სრულად არ ეთანხმება ამ მოსაზრებას, 12.2%-ს კი ნეიტრალური დამოკიდებულება აქვს).

ჩვენ მიერ მიღებული შედეგებისგან განსხვავებით, კვლევების უმეტესობა აჩვენებს, რომ გეების მიმართ დამოკიდებულება უფრო ნეგატიურია, ვიდრე ლესბოსელების მიმართ. ერთი ვერსია ამ შედეგის ასახსნელად სუბსკალების რიგითობაა (Herek, 2000). სხვადასხვა კვლევების შედარებამ აჩვენა, რომ ქვესკალების რიგითობა (დამოკიდებულებები ლესბოსელების/გეების მიმართ) გაგვლენას ახდენს დამოკიდებულებაზე ლესბოსელების მიმართ: რესპონდენტების ქულა ჰომოფობიის სკალაზე ლესბოსელების მიმართ უფრო მაღალია იმ შემთხვევაში, თუ ATG სუბსკალა წინ უსწრებს ATL-ს. რაოდენობრივმა კვლევამ R2, რომელშიც ATL სუბსკალა წინ უსწრებდა ATG-ს, დაადასტურა, რომ ლესბოსელების მიმართ მტრული განწყობები უფრო ნაკლებადაა გამოხატული, მაგრამ ეს ცვლილება არ აისახება თანაფარდობაზე ATL და ATG სუბსკალის მაჩვენებლებს შორის. ლესბოსელების მიმართ დამოკიდებულება, ორივე კვლევის ფარგლებში, უფრო ნეგატიურია, ვიდრე გეების მიმართ ან თანაბრადაა გამოხატული ორივე სქესის ჰომოსექსუალების

35 რესპონდენტების განწყობებს შორის სხვაობა განსაკუთრებით დიდია შემდეგი დებულებების ჭრილში „ქალის მთავარი მოვალეობა ოჯახზე ზრუნვაა“ ($F(3, 1801)=50.99$, $p<.001$); „ბავშვებისთვის საფენების გამოცვლა, დაბანა და გამოკვება ქალების საქმეა“ ($F(3, 1786)=53.20$, $p<.001$) და „ოჯახში გადაწყვეტი სიტყვა კაცს ეკუთვნის“ ($F(3, 1782)=47.38$, $p<.001$). ისინი, ვინც ნაწილობრივ ან სრულად ეთანხმება აღნიშნულ მოსაზრებას, ჰომოფობიის სკალაზე უფრო ნეგატიურ განწყობებს აჩვენებს, ვიდრე ის რესპონდენტები, ვინც არ იზიარებს აღნიშნულ მოსაზრებებს.

36 კვლევა R2 - $r=.806$, $N=1732$, $p<.001$.

37 $t(1719)=8.04$, $p<.001$.

38 2012-2014 წლებში WISG-ის მიერ ჩატარებული კვლევები ადასტურებს, რომ ფიზიკური და ფსიქოლოგიური ძალადობის სიხშირე ლბ ქალების მიმართ ზრდის ტენდენციით ხასიათდება. როგორც ჩანს, ნეგატიური დამოკიდებულება ლესბოსელების მიმართ პირდაპირ აისახება ფიზიკურ და ფსიქოლოგიურ ძალადობაში.

მიმართ.³⁹ ტენდენცია, რომ ქალები ქალი ჰომოსექსუალების მიმართ უფრო ნაკლებ შემწყნარებლობას იჩენენ, საქართველოში ჩატარებული სხვა კვლევითაც დასტურდება.⁴⁰ ლესბოსელების მიმართ ასეთი აგრესია, სხვა ქვეყნებში ჩატარებული კვლევების შედეგებისაგან განსხვავებულ, უჩვეულო სურათს ქმნის.

ლესბოსელების მიმართ მაღალი აგრესიის ახსნა მხოლოდ სამიზნე ჯგუფის სქესის საფუძველზე არარელევანტურად ჩავთვალეთ, რადგან ბიფობიისა და ტრანსფობიის სუბსკალების მაჩვენებლების ერთმანეთთან შედარება, რომლებიც ქალი/კაცი ბისექსუალებისა და გენდერულად არაკონფორმული ქალებისა და კაცების მიმართ დამოკიდებულებას ზომავდა, მკვეთრად განსხვავებული სურათს იძლევა: ნეგატიური დამოკიდებულება კაცი ბისექსუალებისა და გენდერულად არაკონფორმული კაცების მიმართ მნიშვნელოვნად აღემატება ბიფობიისა და ტრანსფობიის მაჩვენებლებს ქალების მიმართ.

კიდევ ერთი ჰიპოთეზა ჯგუფის/საკითხის ხილვადობას უკავშირდება, თუმცა, კვლევის შედეგებისა და კონტექსტის გათვალისწინებით, საკმაოდ სუსტია. ერთი, რომ ლესბოსელების შესახებ არსებული სტერეოტიპები არაა ისეთი მკაფიო და უფრო მეტ ადამიანს გაუჭირდა მათზე პასუხის გაცემა. ლესბოსელის რაიმე ჩამოყალიბებული მკაფიო იმიჯი არც მედიაში იკვეთება. რაც შეეხება აქტივიზმს, მიუხედავად იმისა, რომ ბოლო ათწლეულის განმავლობაში სიტუაცია მეტ-ნაკლებად შეიცვალა ამ თვალსაზრისით, ლესბოსელი და ბისექსუალი ქალები

ნაკლებად არიან ორიენტირებულნი ხილვადობის გაზრდაზე და მეტ აქცენტს თემის გაძლიერებაზე აკეთებენ. მათი დიდი ნაწილი სხვადასხვა ფორმით ჩართულია არა მხოლოდ ლგბტ, არამედ სხვადასხვა სოციალურ მოძრაობაში. თუმცა, დღესდღეობით, მათ შორის ძალიან ცოტაა ისეთი აქტივისტი, რომელიც საჯარო სივრცეში ლესბოსელად პოზიციონირებს.

რეგრესიულმა ანალიზმა აჩვენა, რომ ჰომოფობიას ლესბოსელებისა და გეების მიმართ აქვს როგორც საერთო, ისე განსხვავებული პრედიქტორები ერთი და იმავე ცვლადებისაგან შედგენილ მოდელში.⁴¹ მემარჯვენე ავტორიტარიზმის სკალით გაკონტროლებისას, ძირითადი ცვლადები, რომლებიც ყველაზე მნიშვნელოვან გავლენას ახდენენ გეების მიმართ წინასწარგანწყობაზე, სულ ხუთი ცვლადით განისაზღვრა – სექსუალური ორიენტაციის დიქტომიური სქემა⁴² ($\beta=.233, p<.001$), მითები ჰომოსექსუალობის შესახებ ($\beta=.205, p<.001$), დამოკიდებულება გენდერულად არაკონფორმული მამაკაცების მიმართ ($\beta=.137, p<.001$), რელიგიური ფუნდამენტალიზმი ($\beta=.083, p<.001$) და სქესი ($\beta=.075, p<.001$). სქესი არ წარმოადგენს მნიშვნელოვან პრედიქტორს ლესბოსელების მიმართ დამოკიდებულების თვალსაზრისით – ქალი და მამაკაცი რესპონდენტები ერთნაირად აგრესიულ დამოკიდებულებას იჩენენ ქალი ჰომოსექსუალების მიმართ. დანარჩენი ოთხი პრედიქტორის გარდა, ჰომოფობიაზე ლესბოსელების მიმართ დამატებით, გავლენას ახდენს სქესის ბინარული მოდელი⁴³ ($\beta=.134, p<.001$) და განათლება ($\beta=-.092, p<.001$).⁴⁴

39 რაოდენობრივ კვლევაში R2, სხვაობა ლესბოსელებისა და გეების მიმართ დამოკიდებულებებში აღარაა სტატისტიკურად სანდო, თუმცა, მეორე რაოდენობრივი კვლევა იგივე სურათს აჩვენებს: ქალი ჰომოსექსუალების მიმართ უფრო ნეგატიური დამოკიდებულება.

40 კეკელია თ., გავაშლიშვილი ე., ბრეგვაძე თ. „სექსუალობა თანამედროვე საქართველოში: დისკურსი და ქცევა“. ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა. თბილისი. 2012.

41 სანყისი მოდელი ორივე სუბსკალისთვის ერთიადიმავე ცვლადების პირობებში განხორციელდა და ორივე შემთხვევაში გაკონტროლებული იყო მემარჯვენე ავტორიტარიზმის სკალით.

42 შესაფასებლად გამოყენებული იქნა დებულება ბიფობიის სკალიდან: რამდენად ეთანხმებით დებულებას, რომ „არსებობს სექსუალური ორიენტაციის მხოლოდ ორი ფორმა – ჰეტეროსექსუალური და ჰომოსექსუალური“.

43 შესაფასებლად გამოყენებული იქნა ორი დებულება ტრანსფობიისა და გენდერიზმის სკალიდან: „ღმერთმა შექმნა მხოლოდ ორი სქესი“ და „ადამიანები ან ქალები არიან, ან კაცები“.

44 რაც შეეხება საერთო პრედიქტორებს, მათი წონა შემდეგნაირად განისაზღვრა ერთიან მოდელში: სექსუალური ორიენტაციის დიქტომიური სქემა ($\beta=.189, p<.001$), მითები ჰომოსექსუალობის შესახებ ($\beta=.179, p<.001$), დამოკიდებულება გენდერულად არაკონფორმული მამაკაცების მიმართ ($\beta=.096, p<.001$), რელიგიური ფუნდამენტალიზმი ($\beta=.131, p<.001$).

როგორც ზემოაღნიშნულიდან ჩანს, დამოკიდებულება გენდერულად არაკონფორმული მამაკაცების მიმართ ორივე სუბსკალისათვის საერთო, მნიშვნელოვან პრედიქტორს წარმოადგენს. ქალისა და მამაკაცის გენდერულად არაკონფორმული ქცევის მიმართ განსხვავებული დამოკიდებულება პატრიარქალურ კულტურაში მამაკაცის უპირატესი როლითაც შეიძლება აიხსნას. კულტურებში, სადაც ქალი იერარქიის ქვედა, დაქვემდებარებულ საფეხურზე იმყოფება, ყველაფერი, რაც მასთან არის გაიგივებული, უმნიშვნელო ან მეორადია კულტურისათვის. შესაბამისად, სამარცხვინოდ/მიუღებლად ითვლება მამაკაცის მიერ ამ როლის გათავისება/მიღება. როლების ამგვარი გადანაწილება არღვევდა კულტურაში არსებულ სქესობრივ/როლურ მოდელებსა და არსებულ წესრიგს. გარკვეულ პირობებში, ასეთი კულტურები არათუ დასაშვებად მიიჩნევენ გენდერული როლების დროებით ტრანსფორმაციას, როცა ქალი ითვისებს მამაკაცის სოციალურ როლსა და ფუნქციას (მაგ., ომის, ეკონომიკური კრიზისის პერიოდებში), არამედ წაახალისებენ კიდევაც მას. ამის მაგალითები მრავლად მოგვეპოვება ქართულ კულტურასა და ისტორიაშიც. მიუხედავად იმისა, რომ ეს ტრანსფორმაცია მკაცრად რეგულირებული კულტურის მიერ (ის არ უკავშირდება ქალის ავტონომიურ სურვილს; ლოკალიზებულია დროში; მას არ ებმის მამაკაცის სოციალურ როლთან დაკავშირებული ბენეფიტებით სარგებლობა, არ აისახება

რესურსების და/ან ძალაუფლების გადანაწილებაზე და მით უმეტეს, არ ვრცელდება გენდერთან მიბმული სექსუალური როლების ცვლილებაზე), ისტორიაში არ არსებობს მაგალითი, როდესაც მამაკაცი წახალისებულია ქალის სოციალური როლის შეთავსების და ან/ჩანაცვლების გამო.

კიდევ ერთი ჰიპოთეზა უკავშირდება ქალის სოციალურ როლსა და სექსუალობის კონსტრუქტს ქართულ კულტურაში. პატრიარქალურ, ნაციონალურ საზოგადოებაში ქალს ორმაგი რეპროდუქციული ფუნქცია ეკისრება – ბიოლოგიური და სიმბოლური. მიუხედავად იმისა, რომ, როგორც კვლევები აჩვენებს, ბოლო წლების განმავლობაში ნელ-ნელა მცირდება სხვაობა სექსუალური ქცევის სტანდარტებს შორის, რომელსაც კულტურა ქალს და მამაკაცს უწესებს (სქესობრივი ცხოვრების დაწყების სხვადასხვა ასაკი, ქორწინებამდელი სექსი,⁴⁵ ადიულტერი⁴⁶ და სხვ.), ქართული კულტურა დღემდე რჩება ღრმად პატრიარქალურ კულტურად, სადაც ქალის სექსუალობა შემოსაზღვრულია რეპროდუქციის ფუნქციით და განიხილება მხოლოდ ოჯახის და ქორწინების ფარგლებში.⁴⁷

2012 წელს ჩატარებული კვლევა აჩვენებს, რომ „სექსი კაცებისთვის უფროა ასოცირებული სიამოვნებასთან (51.8%), ვიდრე ქალებისთვის (19.3%). ფიზიოლოგიური მოთხოვნილება კი უფრო ქალებისთვისაა (46.2%), ვიდრე კაცებისთვის (31.5%). მეუღლის

45 2009 წელს, გამოკითხვაში დასმულ კითხვაზე: „რამდენად გამართლებულია ან არ არის გამართლებული ქალისთვის სექსუალური ურთიერთობა ქორწინებამდე?“ საქართველოს მოსახლეობის 78% პასუხობდა, რომ ეს არასდროსაა გამართლებული. 2013 წელს ეს რიცხვი 69%-მდე შემცირდა. ამავდროულად გაცილებით ნაკლებს მიაჩნია, რომ მამაკაცებისთვის სექსი ქორწინებამდე არასდროსაა გამართლებული - 2013 წელს 39% და 2011 წელს 33%. ქალები საქართველოში და სექსი ქორწინებამდე. CRRC. 2015. <<http://blog.crrc.ge/2015/02/blog-post.html>>.

46 იხ. მაგ., არამართებულ ქცევათა რანჟირება – ქალის სექსუალური კავშირის ქორწინების გარეთარამართებულ ქცევათა შორის მე-6 ადგილზეა, პროსტიტუციის შემდეგ, მაშინ, როდესაც მამაკაცისგან ასეთი ქცევა გაცილებით ნაკლებ გავრცელებას იმსახურებს (მე-13-ე ადგილი). სუმბაძე ნ. „თაობები და ღირებულებები“. IPS. თბილისი. 2012. გვ. 46-47.

47 რაოდენობრივი კვლევა R2 აჩვენებს, რომ გამოკითხულთა უმრავლესობა ქალის უმთავრეს ფუნქციად ოჯახზე და ბავშვებზე ზრუნვას მიიჩნევს (დებულებას „ქალის მთავარი მოვალეობა ოჯახზე ზრუნვა“, რესპონდენტთა 62.4% სრულიად ეთანხმება, 21.7% ნაწილობრივ ეთანხმება, სრულიად არ ეთანხმება – 7.8%, მეტ-ნაკლებად არ ეთანხმება – 8%). ქვეყანაში ჩატარებული სხვა კვლევები აჩვენებს, რომ „ქართულ საზოგადოებაში ოჯახი არის ის ექსკლუზიური სფერო, სადაც აუცილებელია მოხდეს ქალის თვითრეალიზაცია მის მიერ ოჯახის დიასახლისისა და დედის როლის შეთავსების შედეგად“ „საზოგადოებრივი დამოკიდებულებების კვლევა გენდერულ თანასწორობაზე პოლიტიკასა და ბიზნესში“. UNDP Georgia. 2013.

წინაშე მოვალეობადაც მას ქალები უფრო აღიქვამენ (10.9%), ვიდრე კაცები (2.1%). ერის გამრავლების საშუალებადაც ქალები უფრო აღიქვამენ (11.3%), ვიდრე კაცები (9.2%)⁴⁸. მეორე კვლევა, რომელიც ახალგაზრდების აღქმასა და დამოკიდებულებას სწავლობს გენდერული თანასწორობის მიმართ, აჩვენებს, რომ „ფოკუს-ჯგუფის რესპონდენტებს აქვთ მიდრეკილება ეროტიულობა რეპროდუქციულ ფუნქციებს ან სიყვარულს დაუკავშირონ და სრულიად გამორიცხავენ ქალის სურვილს. შესაბამისად, რესპონდენტები ასკვნიან, რომ ქალისთვის მიუღებელია ჰქონდეს ურთიერთობა სურვილის გამო. სიამოვნების ცნება და სექსის პოსტმოდერნული გამოყენება არ ფიგურირებს ქართველი რესპონდენტების ქალების სექსუალობასთან დაკავშირებულ დისკურსში. მაშინ, როცა კაცებს აქვთ უფლება ჰქონდეს სექსუალური აქტი მხოლოდ და მხოლოდ სიამოვნებისთვის. ფოკუს-ჯგუფების მონაწილეები დედობას ქალობასთან აიგივებენ და, შესაბამისად, ქალის არსს დედობაში ხედავენ. ეს მიდგომა არ ითვალისწინებს უშვილო ქალებს, რომლებიც დედობის ცნების მიღმა დგანან და, შესაბამისად, იწვევს მათ მარგინალიზაციას“. (ჯაფარიძე და სხვები, 2014).

შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ ლესბოსელების მიმართ მაღალი აგრესია სწორედ ჩვენს კულტურაში არსებულ ქალის სექსუალობის კონსტრუქტთან მიმართებაში უნდა იქნას განხილული: ლესბოსელობა პირველ რიგში არღვევს ქართულ კულტურაში არსებულ მითს ქალის ასექსუალობაზე. ამასთან, მისი სექსუალობა არ დაიყვანება რეპროდუქციულ ფუნქციაზე და არაა ჩაკეტილი ტრადიციული ოჯახის ჩარჩოებში, რაც გამორიცხავს მამაკაცის და შესაბამისად – საზოგადოების კონტროლს მის სექსუალობასა და სურვილზე.

ამგვარად, კვლევამ აჩვენა, რომ ჰომოფობიის დონე განსხვავდება სხვადასხვა სოციო-დემოგრაფიული ცვლადების ჭრილში: მამაკაცები უფრო მეტად ამჟღავნებენ ჰომოფობიურ დამოკიდებულებებს, ვიდრე ქალები; რაც უფრო მაღალ ასაკობრივ ჯგუფს მიეკუთვნება რესპონდენტი მით უფრო იზრდება ჰომოფობიური განწყობების გამოვლინების შანსი; ჰომოფობიის დონე უფრო მაღალია სოფლებსა და ქალაქებში ვიდრე თბილისში; რესპონდენტთა მაჩვენებელი განსხვავდება განათლების ჭრილში, თუმცა, ვერ ვიტყვი, რომ ის პირდაპირ კავშირშია ჰომოფობიის დონესთან – სხვა ქვეყნებისგან განსხვავებით, ფორმალური განათლება ჩვენს შემთხვევაში ნაკლებად უწყობს ხელს მიმღებლობისა და ტოლერანტობის ზრდას ჰომოსექსუალი ადამიანების მიმართ. მამაკაცი რესპონდენტების შემთხვევაში ოჯახის მძიმე ეკონომიკური მდგომარეობა პირდაპირ აისახება ნეგატიურ განწყობებზე ჰომოსექსუალების მიმართ.

ჰომოსექსუალების მიმართ დამოკიდებულებები განსხვავდება არა მხოლოდ რესპონდენტთა სქესის, არამედ სამიზნე ჯგუფის სქესის ჭრილშიც. სხვა ქვეყნებში ჩატარებული კვლევებისაგან განსხვავებით, სადაც გეების მიმართ დამოკიდებულება გაცილებით უფრო ნეგატიურია, ვიდრე ლესბოსელების მიმართ, ჩვენმა კვლევამ აჩვენა, რომ საზოგადოება თითქმის ერთნაირად ნეგატიურადაა განწყობილი ლესბოსელებისა და გეების მიმართ. რეგრესიულმა ანალიზმა აჩვენა, რომ ლესბოსელებისა და გეების მიმართ ნეგატიურ დამოკიდებულებას სხვადასხვა პრედიქტორები აქვს. ლესბოსელების მიმართ აგრესიის მაღალი ხარისხი შესაძლოა აიხსნას იმით, რომ ლესბოსელობა აღრვევს ქართულ კულტურაში არსებულ წარმოდგენებს ქალის როლის, ფუნქციისა და სექსუალობის შესახებ – ქართველი დედის ასექსუალურ ხატს.

48 თ. კეკელია, ე. გავაშელიშვილი, თ. ბრეგვაძე. „სექსუალობა თანამედროვე საქართველოში: დისკურსი და ქცევა“. ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა. თბილისი. 2012.

5.5.2. ბიფობია

ბისექსუალი ადამიანების მიმართ დამოკიდებულებები იშვიათად ხდება მკვლევართა ინტერესის საგანი. მათი ერთი ნაწილი ბიფობიას ჰომოფობიის ერთგვარ ვარიანტად განიხილავს: კვლევის შედეგებს, რომელიც ჰომოსექსუალთა მიმართ დამოკიდებულებას სწავლობს, ავტომატურად ავრცელებენ ბისექსუალებზეც ან, ერთსა და იმავე სკალას იყენებენ ჰომო და ბიფობიის შესასწავლად (კითხვებში ჰომოსექსუალობა უბრალოდ ჩანაცვლებულია ბისექსუალობით). ცხადია, ბიფობია და ჰომოფობია კავშირშია ერთმანეთთან, თუმცა, იმის დაშვება, რომ ეს ორი მოვლენა ერთი ხასიათისაა, ავტომატურად გამორიცხავს ბისექსუალების მიმართ საზოგადოებაში არსებული წინასწარგანწყობების უნიკალურობას. 1980-იან წლებამდე, ბისექსუალობა არ მოქცეულა მეცნიერთა ყურადღების ქვეშ (Rust, 2001a). ფოკუსის ცვლა სავარაუდოდ უკავშირდება „სექსუალობის დიქტომიური მოდელის“ (Fox, 1996) გადახედვას. ამან, მეცნიერთა ყურადღება ჰომოსექსუალობის გარდა, მიაპყრო ქვიარ ორიენტაციებსაც. თუმცა, აკადემიური კვლევები როგორც ბისექსუალობის, ასევე ბიფობიის შესახებ, საკმაოდ მწირია (Angelides, 2001; Barker, 2007; Logie, et al., 2007; Petford, 2003).

ბიფობიის მიმართ ამგვარი დამოკიდებულების ერთ-ერთი მიზეზი გენდერისა და სექსუალობის ბინარული მოდელია, რომელიც უგულებელყოფს სექსუალური მრავალფეროვნების შესაძლებლობას (Ochs, 1996). აღნიშნულის გამო ბისექსუალობის, როგორც დამოუკიდებელი სექსუალური ორიენტაციის, ლეგიტიმურობა ხშირად კითხვის ნიშნის ქვეშ დგება. მკვლევართა ერთი ნაწილი ბისექსუალობას არ განიხილავს ვალიდურ სექსუალურ იდენტობად (Arndt, 2009; Bronson, 2006). უაინბერგმა (Weinberg et al., 2009) აღმოაჩინა, რომ ბისექსუალობა ხშირად განიხილება, როგორც არაავთენტური იდენტობა, გარდამავალი ეტაპი ჰომოსექსუალად თვითიდენტიფიცირების პროცესში, როცა ადამიანს არ ყოფნის გამბედაობა მიიღოს/აღიაროს საკუთარი ჰომოსექსუალობა (Dodge et al., 2008; Dworkin, 2001; Rust, 1995) ან ცდილობს შენიღბოს საკუთარი ჰომოსექსუალობა, რათა ისარგებლოს

საზოგადოებაში არსებული ყველა იმ პრივილეგიით, რომელიც ჰეტეროსექსუალებს აქვთ (Ochs, 1996; Rust, 2001).

არაერთი კვლევა ადასტურებს, რომ დამოკიდებულება ბისექსუალების მიმართ უფრო ნეგატიურია, ვიდრე ჰომოსექსუალების მიმართ (Eliason, 1997, 2000; Herek, 2002; Steffens & Wagner, 2004). ბიფობიური განწყობები ასევე მაღალია გეებსა და ლესბოსელებს შორისაც (Rust, 1995). ზოგ შემთხვევაში, ბისექსუალობა გაიგება როგორც პრომისკუიტეტული ქცევა, როცა პარტნიორის გენდერს მნიშვნელობა არ აქვს (Dworkin, 2001; Eliason, 1997; Fox, 1995; Rust, 1996). ყოველივე ზემოთქმული აჩვენებს, რომ ბიფობიასა და ჰომოფობიას შორის მნიშვნელოვანი განსხვავებაა და ისინი ცალ-ცალკე უნდა გაიზომოს (Israel & Mohr, 2004).

სხვადასხვა კვლევები აჩვენებს, რომ ბიფობიაზე ბევრი ფაქტორი ახდენს გავლენას. მათ შორის: ასაკი (Herek, 2002; Heath & Goggin, 2009; Steffens & Wagner, 2004), კონტაქტები (Cernat, 2011; Conley, Evett, & Devine, 2007; Herek, 1997; Herek, 2002; Steffens & Wagner, 2004), განათლება (Herek, 2002; Lambert et al., 2006), გენდერი (Arndt, 2009; Steffens & Wagner, 2004) და სხვ. ამასთან, ბიფობიური განწყობები განსხვავდება როგორც ბისექსუალი ადამიანის სქესის, ასევე რესპონდენტის სქესის მიხედვითაც (Arndt, 2009; Eliason, 1997; Eliason, 2000; Mohr & Rochlen, 1999).

ბისექსუალების მიმართ დამოკიდებულების გასაზომად გამოყენებული იქნა ARBS-FM სკალა (Mohr & Rochlen, 2009). სკალა შედგება 18 კითხვისგან და იყოფა ორ სუბსკალად, რომელთაგან ერთი ზომავს სტაბილურობას – ARBS-FM Stability (10 კითხვა) და ადგენს, თუ რამდენად განიხილება ბისექსუალობა როგორც სტაბილური სექსუალური ორიენტაცია; მეორე სუბსკალა (8 კითხვა) ზომავს საზოგადოების მიმდებლობის დონეს ბისექსუალი ადამიანების მიმართ – ARBS Attitude. ბიფობიის გასაზომად ბისექსუალი ქალებისა და მამაკაცების მიმართ, Mohr & Rochlen-მა ასევე შეიმუშავეს დამოუკიდებელი სკალები – ARBS-F (დამოკიდებულება ბისექსუალი ქალების მიმართ) და ARBS-M (დამოკიდებულება ბისექსუალი კაცების მი-

მართ). ორივე სკალა შედგება 12-12 იდენტური კითხვისაგან. მთლიანი კითხვარის მოცულობის გამო, ვერ შეეძლო ამ სკალების გამოყენება კვლევაში. თუმცა, ზოგადი სურათის შესაქმნელად, ვინაიდან ARBS-FM-ის 18 დებულებიდან 9 ეხება ბისექსუალ მამაკაცებს და 9 – ბისექსუალ ქალებს, ასევე ცალ-ცალკე დავთვალეთ ინდექსები თითოეულისთვის.

ჩვენ მიერ ჩატარებულ კვლევაში რესპონდენტთა სქესის ჭრილში განსხვავებები უმნიშვნელო აღმოჩნდა. ქალებიცა და კაცებიც ერთნაირად ნეგატიურ დამოკიდებულებას იჩენენ ბისექსუალების მიმართ.⁴⁹ თუმცა, ორივე ჯგუფი უფრო ნეგატიურადაა განწყობილი კაცი ბისექსუალების, ვიდრე ქალი ბისექსუალების მიმართ $t(1151)=-16.948, p<.001$.⁵⁰ მსგავსი ტენდენცია შენარჩუნებულია ყველა დემოგრაფიული ცვლადის ჭრილში (სქესი, ასაკი, ფორმალური განათლების დონე, რეგიონი).

ბიფობიის დონის თვალსაზრისით, მნიშვნელოვანი აღმოჩნდა სხვაობა ქალაქს, სოფელსა და თბილისს შორის ($F(2,1286)=18.99, P<.001$). ქალაქებში უფრო გამოკვეთილია ბიფობიური ტენდენციები სოფელთან შედარებით. თბილისში, ჰომოფობიის მსგავსად, განწყობები ყველაზე ნაკლებად მტრულია. თუმცა, ზემოაღნიშნული ტენდენცია – გამოკვეთილად ნეგატიური დამოკიდებულება კაცი ბისექსუალობის მიმართ, შენარჩუნებულია სოფელი/ქალაქი/თბილისის ჭრილშიც.

ბისექსუალების მიმართ დამოკიდებულება იცვლება ასაკობრივი ჯგუფების მიხედვით – რაც უფრო მაღალ ასაკობრივ ჯგუფს მიეკუთვნება რესპონდენტი, მით

უფრო ნეგატიურია მისი განწყობა ბისექსუალი ქალე-ბის/კაცების მიმართ. ამასთან, ასაკობრივი ჯგუფის მიხედვით, ჩნდება განსხვავებები ქალი და მამაკაცი რესპონდენტის დამოკიდებულებებს შორის (მაღალი ასაკობრივი ჯგუფის ქალები, იმავე ჯგუფის მამაკაცებთან შედარებით ნაკლებ ნეგატიურად არიან განწყობილი ბისექსუალების მიმართ).

ფორმალური განათლება ასევე კავშირშია ბიფობიასთან ($F(2,1283)=5.99, P<.001$). ბიფობიის დონე ყველაზე მაღალია არასრული და სრული საშუალო განათლების მქონე რესპონდენტებში. სტუდენტები და არასრული უმაღლესი განათლების მქონე რესპონდენტები ყველაზე უფრო მიმდებლურ დამოკიდებულებას ამჟღავნებენ ბისექსუალების მიმართ. ამასთან, ბისექსუალი ქალების/კაცების მიმართ ატიტუდებს შორის ყველაზე დაბალი სხვაობა სწორედ ამ ჯგუფს ახასიათებს.

რაოდენობრივი კვლევის შედეგები ადასტურებს ჰიპოთეზას, რომ კონტაქტი ლგბტ ჯგუფის წარმომადგენელთან გავლენას ახდენს ბიფობიის დონეზე. უნდა აღინიშნოს, რომ ჰომო/ტრანსფობიის მსგავსად, ნაცნობის სექსუალური/გენდერული იდენტობა არ წარმოადგენს მნიშვნელოვან მსაზღვრელს. აღნიშნული ტენდენცია სამართლიანია არა მხოლოდ იმ რესპონდენტებისთვის, ვინც უშუალოდ ბისექსუალ ქალს ან მამაკაცს იცნობს,⁵¹ არამედ ვრცელდება კვლევის ყველა მონაწილეზე. ვინც ამბობს, რომ იცნობს ლგბტ ჯგუფის ერთ წარმომადგენელს მაინც.

კვლევამ აჩვენა, რომ ბიფობიის ერთიან სკალაზე (ARBS-FM), ასევე კვლევაში გამოყენებულ ოთხივე სუბსკალეზე მათი მაჩვენებლები, ვინც იცნობენ

49 რაოდენობრივმა კვლევამ R2 აჩვენა, რომ ატიტუდების თვალსაზრისით, განსხვავება უფრო გამოკვეთილია ქალ და მამაკაც რესპონდენტებს შორის: $M=68.56$ ($N=664, SD=11.14$) ქალებისათვის და $M=70.23$ ($N=652, SD=9.55$) მამაკაცისათვის.

50 კვლევა R2-ში განსხვავება გენდერის მიხედვით ასევე მკვეთრადაა გამოკვეთილი: $t(1232)=-15.039, p<.001$ (შესაბამისად, კაცი ბისექსუალებისთვის $M=35.63$ ($SD=6.11$), ქალი ბისექსუალებისთვის $M=33.51, SD=5.50$).

51 აღნიშნული კვლევის ფარგლებში იმ ადამიანების რაოდენობა ვინც თქვა, რომ იცნობს ლგბტ ჯგუფის წევრებს, საერთო რაოდენობის 15.2%-ს შეადგენს ($N=306$). მათგან, ვინც მხოლოდ ერთ ლგბტ პიროვნებას იცნობს, მხოლოდ 10.6% -მა მიუთითა მათი ორიენტაცია, როგორც ბისექსუალი (მათ შორის, ვინც დაასახელეს როგორც ნაცნობი/მეგობარი/მეზობელი – ბისექსუალი ქალი 4,4%-ია ($N=24$), ბისექსუალი კაცი – 10.77% ($N=60$)). უნდა აღინიშნოს, რომ სოფლად მაცხოვრებლებმა უფრო მეტ ბისექსუალს იცნობენ – 49% ($N=41$), ვიდრე თბილისის ($N=26$) ან ქალაქის ($N=17$) მაცხოვრებლები.

ცხრილი N21. ბიფობია სოციო-დემოგრაფიული ცვლადების ჭრილში

		ARBS_FM		ARBS_F		ARBS_M	
		M(SD)	N	M(SD)	N	M(SD)	N
რეგიონი							
	ქალაქი	66,77(8,48)	409	32,65(4,55)	419	34,5(5,52)	407
	სოფელი	66,12(7,87)	436	32,11(4,24)	458	34,31(5,12)	443
	თბილისი	63,15(10,93)	444	30,61(5,67)	446	32,83(6,36)	481
სქესი							
	მდედრ.	64,89(9,09)	645	31,53(4,97)	678	33,47(5,67)	667
	მამრ.	65,72(9,59)	643	32,03(4,88)	646	34,21(5,82)	664
ასაკი							
	18-24	64,17(11,07)	196	31,57(5,36)	201	32,81(6,79)	203
	25-34	64,71(10,02)	274	31,3(5,49)	288	33,56(5,72)	277
	35-44	65,43(9)	243	31,85(5,03)	248	33,82(5,65)	247
	45-54	65,8(8,44)	230	31,85(4,55)	227	34,37(5,13)	246
	55-64	66,9(8,92)	176	32,69(4,52)	183	34,6(5,69)	173
	65+	65,04(7,85)	169	31,63(4,07)	177	33,97(5,45)	185
განათლება							
	არასრული საშუალო განათლება	67,34(7,74)	37	32,15(3,79)	40	35,3(5,31)	38
	სრული საშუალო განათლება	66,99(8,22)	418	32,56(4,43)	441	34,65(5,38)	419
	პროფესიული განათლება	65,2(8,37)	222	32,01(4,6)	225	33,8(5,07)	232
	სრული უმაღლესი განათლება	64,34(9,91)	504	31,22(5,25)	515	33,44(5,86)	527
	არასრული უმაღლესი განათლება	63,79(11,02)	40	30,61(5,13)	36	33,12(7,51)	45
	სტუდენტი	62,16(12,23)	68	30,48(6,2)	67	31,71(7,32)	70
დასაქმების სტატუსი							
	დასაქმებული	64,76(10,06)	473	31,38(5,37)	480	33,66(6,06)	488
	პენსიონერი	66,22(7,75)	193	32(4,11)	208	34,42(5,36)	203
	სტუდენტი	61,78(12,43)	64	30,5(6,36)	63	31,33(7,28)	67
	უმუშევარი	65,92(8,66)	425	32,15(4,63)	434	34,11(5,3)	438
	დღიასახლისი	65,38(8,99)	114	32,25(4,64)	115	33,96(5,51)	114

ოჯახის ეკონომიკური მდგომარეობა						
მძიმე ეკონომიკური მდგომარეობა გვაქვს, არ გვაქვს ფული საკვებისთვისაც კი	66,34(7,82)	243	31,76(4,16)	248	34,8(5,21)	252
გვაქვს საკვების ფული, თუმცა არ შეგვიძლია ტანსაცმლის შეძენა	66,52(8,66)	477	32,57(4,63)	495	34,06(5,6)	495
ჩვენი შემოსავალი საკმარისია საკვებისთვისა და ტანსაცმლისთვის	64,08(9,96)	395	31,39(5,25)	403	33,24(5,85)	410
გრძელვადიანი მოხმარების საქონლის შეძენა შეგვიძლია, თუმცა, არა საკუთრების შეძენა	64,05(10,86)	97	30,79(5,59)	99	33,95(5,98)	96
შეგვიძლია საკუთრების შეძენა	55,25(20,09)	3	25,86(5,9)	4	29,12(13,64)	3

ჯგუფის წარმომადგენელს, მნიშვნელოვნად განსხვავდება იმათი განწყობებისგან, ვინც არ იცნობს ჯგუფის წარმომადგენელს, ან უჭირს/უარს ამბობს პასუხის გაცემაზე. შეიძლება ითქვას, რომ რესპონდენტები, ვისაც აქვთ ურთიერთობა ჯგუფის წარმომადგენლებთან, ხასიათდებიან ბიფობიის დაბალი მაჩვენებლით და ბისექსუალობას განიხილავენ როგორც სტაბილურ, მორალურად მისაღებ სექსუალურ ორიენტაციას.

კვლევაში გამოყენებული ბიფობიის კითხვარი მოიცავდა ორ სუბსკალას, რომელთაგან ერთი ჯგუფის წევრების მიმართ დამოკიდებულებას აფასებდა (ARBS attitude), მეორე კი აჩვენებდა თუ რამდენად სტაბილურ, მყარ ორიენტაციად აღიქმება ბისექსუალობა რესპონდენტთა მიერ (ARBS stability). აღნიშნული კვლევის ფარგლებში, მნიშვნელოვანია კორელაციის მაჩვენებელი სუბსკალებს შორის ($r(1720)=491$, $p<.001$). უნდა აღინიშნოს, რომ ბისექსუალების მორალური შეფასებისგან განსხვავებით (ARBS attitude), რესპონდენტებს ძალიან გაუჭირდათ იმ დებულებებზე პასუხის გაცემა, რომელიც ბისექსუალობის, როგორც ორიენტაციის სტაბილურობას ეხებოდა (მაგ., „კაცისთვის ბისექსუალობა სტაბილური სექსუალური

ორიენტაციაა“; „ქალისთვის ბისექსუალობა დროებითი ექსპერიმენტი“).⁵² პასუხების ამგვარი განაწილება ცალსახად მიუთითებს სექსუალობისა და სექსუალური ორიენტაციის და კონკრეტულად ბისექსუალობის შესახებ ადეკვატური ინფორმაციის ნაკლებობაზე საზოგადოებაში. ამასთან, ვინც უარს ამბობს ან უჭირს პასუხის გაცემა სტაბილურობის სუბსკალაზე, განწყობათა სუბსკალაზე ყველაზე მაღალი მაჩვენებლებით გამოირჩევა და მკვეთრად ნეგატიურ დამოკიდებულებას ამჟღავნებს. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, ბისექსუალობის არასტაბილურ, ფლუიდურ ორიენტაციად აღქმა ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორია, რომელიც გავლენას ახდენს ბისექსუალების მიმართ დამოკიდებულებაზე.

კვლევამ აჩვენა, რომ ჰომოფობია მჭიდრო კავშირშია ბიფობიასთან ($r(1720)=.574$, $p<.001$). რესპონდენტები, რომლებიც ჰომოფობიის მაღალი დონით გამოირჩევიან, უფრო ნეგატიურ განწყობებს ამჟღავნებენ ბისექსუალების მიმართაც. ცვლადები, რომლებიც ჰომოფობიის პრედიქტორებად გვევლინებიან – რელიგიური ფუნდამენტალიზმი, მემარჯვენე ავტორიტარიზმი, კონტაქტი ლგბტი ჯგუფის

52 გამოკითხულთა 43%-მა (N=857) უარი თქვა, ან მიუთითა „მიჭირს პასუხის გაცემა“.

ცხრილი N21. ბიფობია ლგბტი ჯგუფის წარმომადგენელთან კონტაქტის/ნაცნობობის ქრილში

	ღიახ		არა		უარი პასუხზე		მიჭირს პ/გ		F, df	sig
	M(SD)	N	M(SD)	N	M(SD)	N	M(SD)	N		
ARBS_FM	61,85 (11,54)	225	66,07 (8,65)	1051	57,52 (9,85)	4	65,29 (5,7)	9	13,85 (3 ,1285)	<.001
ARBS_F	30,07 (5,76)	222	32,13 (4,67)	1090	25,97 (6,09)	3	32,53 (4,14)	9	12,44 (3 ,1320)	<.001
ARBS_M	32,13 (7,14)	236	34,21 (5,35)	1082	32,23 (6,11)	4	34,04 (5,11)	9	8,66 (3 ,1327)	<.001
ARBS_ATT	29,84 (7,25)	272	32,24 (5,05)	1432	28 (8,37)	4	31,1 (4,37)	12	15,37 (3 ,1716)	<.001
ARBS-STB	32,41 (5,64)	204	34,15 (5,31)	927	29,52 (1,93)	4	34,2 (4,71)	8	6,72 (3 ,1139)	<.001

შენიშვნა: ARBS-FM – ბიფობიის სკალა, ARBS-F – დამოკიდებულება ქალი ბისექსუალების მიმართ, ARBS-M – დამოკიდებულება კაცი ბისექსუალების მიმართ, ARBS-attitude – განწყობის სუბსკალა და ARBS-stability – სტაბილურობის სუბსკალა

წარმომადგენელთან, სტერეოტიპები გეებისა და ლესბოსელების შესახებ, ისევე, როგორც ცოდნა და გავრცელებული მითები ჰომოსექსუალობის შესახებ – გავლენას მხოლოდ ჰომოფობიაზე კი არ ახდენს, არამედ მნიშვნელოვნად განაპირობებს ბიფობიის ხარისხსაც.

კვლევის შედეგები აჩვენებს, რომ საზოგადოებაში ბიფობიური განწყობები უფრო მძლავრია, ვიდრე ჰომოფობიური განწყობები ($t(1245)=-2.613, p<.001$). ამის ახსნა შესაძლებელია სექსუალობის დიქტომიური მოდელით (ჰეტერო/ჰომოსექსუალობა), რომელიც ბისექსუალობას განიხილავს როგორც არალეგიტიმურ, არასტაბილურ ორიენტაციას, ერთგვარ გარდამავალ ფაზას ჰეტერო და ჰომოსექსუალობას შორის (Fox, 1996). ამგვარი პერსპექტივიდან, ბისექსუალები ხშირად აღიქმებიან ადამიანებად, რომლებიც არღვევენ არსებულ გენდერულ/სექსუალურ სტრატეგიკაციის ორგანოზომილებიან მოდელს. საზოგადოება, რომელიც სექსუალური შფოთვის მაღალი ხარისხით ხასიათდება, ბისექსუალურ ქცევას ხშირად უთანაბრებს პრომისკუიტეტს და ბისექსუალ ადამიანებზე მკაცრ

კონტროლსა და მორალურ ჩარჩოებს აწესებს (Eliason, 2001).

ბიფობიაზე მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს მიმართება გენდერულ როლებსა და თანასწორობასთან. კვლევა R2 აჩვენებს, რომ ის რესპონდენტები, რომლებიც გენდერული როლების ტრადიციულ მოდელს აღიარებენ, ბიფობიის უფრო მაღალი დონით გამოირჩევიან. ამასთან, რეგრესიული ანალიზი ადასტურებს, რომ გენდერული როლების ტრადიციულ მოდელს უფრო მეტი პრედიქტორული ღირებულება აქვს ბიფობიის, ვიდრე ჰომოფობიის შემთხვევაში და ხსნის ვარიაცი-ათა უფრო მეტ შემთხვევას.

ბიფობიის დონე განსხვავდება სხვადასხვა სოცო-დემოგრაფიული ცვლადების ქრილში რესპონდენტთა სქესის ქრილში გასნხვავებები უმნიშვნელო აღმოჩნდა. ქალებიცა და კაცებიც ერთნაირად ნეგატიურ დამოკიდებულებას იჩენენ ბისექსუალების მიმართ. თუმცა, ორივე ჯგუფი უფრო ნეგატიურადაა განწყობილი კაცი ბისექსუალების, ვიდრე ქალი ბისექსუალების მიმართ. ქალაქებში

უფრო ძლიერადაა გამოკვეთილი ბიფობია ვიდრე სოფლებსა და თბილისში ბისექსუალების მიმართ დამოკიდებულება განსხვავდება ასაკობრივ ჭრილშიც – რაც უფრო მაღალ ასაკობრივ ჯგუფს მიეკუთვნება რესპონდენტი, მით უფრო ნეგატიურია მისი განწყობა ბისექსუალების მიმართ. ამასთან, ასაკობრივი ჯგუფის მიხედვით, ჩნდება განსხვავებები ქალი და მამაკაცი რესპონდენტის დამოკიდებულებებს შორის (მაღალი ასაკობრივი ჯგუფის ქალები, იმავე ჯგუფის მამაკაცებთან შედარებით ნაკლებ ნეგატიურად არიან განწყობილი ბისექსუალების მიმართ). ბიფობიის დონე ყველაზე მაღალია არასრული და სრული საშუალო განათლების მქონე რესპონდენტებში სტუდენტები და არასრული უმაღლესი განათლების მქონე რესპონდენტები ყველაზე უფრო მეტად ამჟღავნებენ მიმღებლობას ჯგუფის მიმართ. კონტაქტი/ნაცნობობა ლგბტი ჯგუფის წევრთან, მნიშვნელოვნად ამცირებს ბიფობიის ხარისხს. ჰომოფობიის მსგავსად, რელიგიური ფუნდამენტალიზმი, მემარჯვენე ავტორიტარიზმი და დამოკიდებულება ტრადიციული გენდერული როლების მიმართ, გავლენას ახდენს ბიფობიის დონეზე.

საზოგადოებაში ბიფობიური განწყობები უფრო მძლავრია, ვიდრე ჰომოფობიური. თუმცა, ლესბოსელებისა და გეების მიმართ დამოკიდებულებისაგან განსხვავებით, ბიფობია ქალების მიმართ უფრო დაბალია, ვიდრე ბისექსუალი კაცების მიმართ. ბიფობიის უფრო მაღალ დონეს განაპირობებს წარმოდგენა ბისექსუალობაზე, როგორც „ფლუიდურ, არასტაბილურ ორიენტაციაზე“.

5.5.3. ზრანსფობია

ჰომოფობიასთან შედარებით, ზრანსფობია მეცნიერთა ყურადღების ფოკუსში შედარებით გვიან მოექცა. თავდაპირველი კვლევები ფოკუსირებული იყო ზრანსექსუალების მიმართ დამოკიდებულებების შესწავლაზე (Green et al., 1966; Leitenberg & Slavin, 1983; Franzini & Casinelli, 1986). 90-იანი წლებიდან, რაც ტერმინ „ზრანსგენდერის“ გამოყენება უფრო ფართო მნიშვნელობით დაიწყო,⁵³ შეიცვალა მიდგომებიც, რომელიც გამოიყენებოდა ზრანსგენდერი ადამიანების მიმართ არსებული დამოკიდებულებების შესასწავლად.

ჰილის მიერ შემუშავებული თეორია ეყრდნობა ზრანსგენდერი ადამიანების ფსიქოლოგიური და ფიზიკური ძალადობის გამოცდილებას (Hill, 2002). ზრანსგენდერი ადამიანების მიმართ სიძულვილის კონცეპტუალიზაციისას გათვალისწინებული იქნა ის იდეოლოგიური და კულტურული ფაქტორები, რომლებიც განაპირობებს ზრანსგენდერობის მარგინალიზაციას, გარიყვას „ნორმის“ ფარგლებიდან.⁵⁴ კონცეპტი სამ კომპონენტს მოიცავს – აფექტურს, იდეოლოგიურსა და ქცევითს – ზრანსფობია/გენდერიზმი/გენდერული „ბეშინგი“. ზრანსფობიის⁵⁵ ემოციური კომპონენტი აღწერს დამოკიდებულებას იმ ადამიანების მიმართ, ვინც არ/ვერ ერგებიან საზოგადოებაში დამკვიდრებულ გენდერულ როლებს (მასკულინური ქალები, ფემინური კაცები, ქროსდრესერები, ზრანსგენდერები, ზრანსექსუალები და ა.შ.). ზრანსფობია მანიფესტირდება როგორც შიში, ზიზლი ან ძლიერი ანტიპათია ზრანსგენდერი ადამიანების მიმართ; გენდერიზმი (ჰეტეროსექსიზმის ანალოგიით), წარმოადგენს იდეოლოგიას, რომელიც ამყარებს შეუსაბამობას ბიოლოგიურ სქესსა და გენდერს შორის ან

53 დღეს-დღეობით „ზრანსგენდერი“ გამოიყენება როგორც კრებითი ტერმინი, რომელიც მოიცავს, როგორც ზრანსექსუალებს, ისე ქროსდრესერებს და ყველა იმ ადამიანს, რომელიც მიიჩნევა, რომ მისი გენდერი, გენდერული თვითგამოხატვა და პრაქტიკა არ ერგება „ქალის“/„მამაკაცის“ და/ან „ქალურობის“/„მამაკაცურობის“ სოციალურ ალიანსებულ ტრადიციულ კატეგორიებს.

54 უიტენისა და ეილერის (Witten & Eyler, 1999) აზრით, ზრანს ადამიანების მიმართ ძალადობა, პირველ რიგში, მოტივირებულია სოციალურად არსებული არსებული გენდერული წესრიგის ნებისმიერი გზით შენარჩუნების სურვილით.

55 ისევე, როგორც ჰომოფობიის შემთხვევაში, სუფიქსი „ფობია“ არ იხმარება კლინიკური მნიშვნელობით და ავტომატურად არ ნიშნავს, რომ თუკი ადამიანი ზრანსფობიის მაღალი ხარისხით გამოირჩევა, აუცილებლად ფობიური რეაქციები ექნება. თუმცა, არც იმას გამოირიცხავს, რომ ზრანსფობიური განცდები ადამიანში შესაძლოა კავშირში იყოს ფსიქიკური ჯანმრთელობის პრობლემებთან.

აძლიერებს გენდერული არაკონფორმულობის შეფასებას. გენდერიზმი არის კულტურული წარმოდგენა, რწმენა რომელიც ცდილობს განიკითხოს, შეაფასოს ადამიანები, ვინც არ შეესაბამება სტერეოტიპულ წარმოდგენებს ქალებისა და მამაკაცების შესახებ. გენდერიზმი, ჰეტეროსექსიზმის მსგავსად, გამოიყენება სოციალური ზენოლისთვის, რათა ჩაუნერგოს სირცხვილისა და დანაშაულის განცდა ადამიანს, რომელიც გენდერულად არაკონფორმულია და/ან არ შეესაბამება გავრცელებულ წარმოდგენებს გენდერული როლებისა და მასთან დაკავშირებული ქცევების მიმართ; გენდერული ბეშინგი (ძალადობა) აღწერს აგრესიულ ქცევას, გენდერულად არაკონფორმული ადამიანების შევიწროებას (Wilchins, 1997). ამგვარად, გენდერიზმი უფრო ფართო კულტურული იდეოლოგიაა, ტრანსფობია – ემოციური მიმართება და შიში, გენდერული ბეშინგი კი წარმოადგენს შიშის მანიფესტაციას ძალადობრივ ქმედებაში (Hill, 2002). მოგვიანებით, ამ კონცეპტზე დაყრდნობით, ჰილმა და ვილოუბიმ (Hill & Willoughby, 2005) შეიმუშავეს ტრანსფობიისა და გენდერიზმის სკალა, რომელიც მოიცავს სამივე კომპონენტს.

კვლევებმა, რომელიც ტრანსგენდერი ადამიანების მიმართ განწყობების შესწავლას ისახავდა მიზნად, გამოავლინა რიგი ფაქტორები, რომლებიც გავლენას ახდენს ტრანსფობიის ხარისხზე. ქალებთან შედარებით კაცები ტრანსფობიის უფრო მაღალი მაჩვენებლით გამოირჩევიან (Hill & Willoughby, 2005; King et al., 2009; Winter et al., 2008; Nagoshi et al., 2008). ტრანსფობია უფრო მძაფრად გამოხატული მაღალ ასაკობრივ ჯგუფში (King et al., 2009; Landén & Innala, 2000). ტრანსფობიის ხარისხს განაპირობებს ფორმალური განათლების დონეც – რაც უფრო მაღალია განათლების დონე, მით უფრო ნაკლებია ტრანსფობიის ხარისხი

(King et al., 2009). ტრანსგენდერი ადამიანების მიმართ დამოკიდებულებაზე ასევე გავლენას ახდენს რესპონდენტის რელიგიურობა, რელიგიური ფუნდამენტალიზმისა და მემარჯვენე ავტორიტარიზმის დონე, სექსიზმი (Nagoshi et al., 2008)⁵⁶ და წარმოდგენები გენდერული როლების შესახებ (Willoughby et al., 2011). ისევე, როგორც ჰომო და ბიფობიის შემთხვევაში, კონტაქტი/ნაცნობობა ჯგუფის წევრთან ამცირებს ტრანსფობიის ხარისხს (King et al. 2009).⁵⁷

აღნიშნული ცვლადები მეტ-ნაკლებად ახდენენ გავლენას რესპონდენტის ჰომოფობიის ხარისხზეც (Herek, 2009). შესაბამისად, გასაკვირი არაა, რომ რიგი კვლევები ადასტურებს მაღალ კორელაციას ჰომოფობიასა და ტრანსფობიას შორის (Hill & Willoughby, 2005; Nagoshi et al., 2008). ლესბოსელები და გეები, რომლებიც არღვევენ გენდერულ როლებს, ძალადობის უფრო მაღალი რისკის ქვეშ არიან (D'Augelli, 1998; Feinberg, 1996; Gagne et al., 1996; Harry, 1992; Herek, 1993; Neisen, 1990). მასკულიზური ქალები, ფემინური კაცები და ტრანსგენდერი ადამიანები, შესაძლოა, იყვნენ ძალადობის უფრო მაღალი რისკის ქვეშ არა იმიტომ, რომ ისინი ჰომოსექსუალები არიან, არამედ იმიტომ, რომ არღვევენ გენდერულ ნორმებს (Namaste, 1996). ამიტომაც ლოგიკურია, ვივარაუდოთ, რომ ის, ვინც ტრანსფობიის მაღალ ხარისხს ამჟღავნებს, ჰომოფობიც იქნება და პირიქით.

ტრანსგენდერთა და გენდერულად არაკონფორმული ადამიანების მიმართ დამოკიდებულების გასაზომად გამოყენებული იქნა გენდერიზმისა და ტრანსფობიის სკალა – GTS (Hill & Willoughby, 2005), რომელიც შერჩეული იქნა არა მხოლოდ ზომის, არამედ მისი ინკლუზიურობის გამოც: GTS სკალა ზომავს დამოკიდებულებებს ტრან-

56 ნაგოშიმ (Nagoshi et al., 2008) აღმოაჩინა სუსტი, მაგრამ მნიშვნელოვანი კორელაცია ტრანსფობიასა და სექსიზმს შორის – მას, ვინც ამჟღავნებდა უფრო ნეგატიურ დამოკიდებულებას ტრანს ადამიანების მიმართ, ჰქონდა მაღალი მაჩვენებელი სექსიზმის ორივე, ძველ და ახალ სკალებზე (hostile sexism – ზომავს ნინასწარგანწყობებს ქალების მიმართ, სექსიზმის განახლებული სკალა – 'benevolent sexism' – განკუთვნილია სექსიზმის უფრო შეფარული, „რიბილი“ ფორმებით გამოვლენისთვის – მაგ., მფარველური დამოკიდებულება ქალის მიმართ თუკი ის „შესაბამისობაშია“ ტრადიციულ გენდერულ ნორმებთან). ამასთან, ეს კორელაცია მნიშვნელოვანი იყო კაც რესპონდენტებში, მაგრამ არა ქალი რესპონდენტებისთვის.

57 რიგი კვლევები აჩვენებს, რომ ტრანსგენდერი ადამიანის უფლებების დამოკიდებულების თვალსაზრისით, კონტაქტი/ნაცნობობა ლესბოსელებისა და გეების ჯგუფთან უფრო ძლიერი პრედიქტორია, ვიდრე უშუალოდ ტრანსგენდერ ადამიანთან (Tee & Hegarty, 2006). ამგვარი ფენომენი ასევე გვხვდება კვლევებშიც, რომლებიც რასობრივი და ეთნიკური ჯგუფების მიმართ დამოკიდებულებებს სწავლობენ და მას ჯგუფებს შორის კონტაქტის მეორად ეფექტს უწოდებენ. ერთი ჯგუფის მიმართ ნეგატიური განწყობების შემცირება გავლენას ახდენს დამოკიდებულებაზე სხვა მსგავსი სტიგმატიზებული ჯგუფის მიმართ (Pettigrew, 2009; Tauschet et al., 2010).

სექსუალების, ტრანსგენდერების, ტრანსვესტიტების და გენდერულად არაკონფორმული ადამიანების მიმართ. სკალა შედგება 30 კითხვისა და 2 სუბსკალისაგან, რომელთაგან ერთი ზომავს – ქცევით კომპონენტს (GTS gender bashing), მეორე – კოგნიტურსა და აფექტურს (GTS genderism and transphobia).

ჩვენ მიერ ჩატარებული რაოდენობრივი კვლევის ფარგლებში ტრანსფობიის ინდექსი $M=136.34$ ($SD=27.18$, $N=1915$)-ს უტოლდება.⁵⁸

რაოდენობრივმა კვლევამ აჩვენა, რომ როგორც ტრანსფობიის, ასევე, ორივე სუბსკალის მაჩვენებელი მნიშვნელოვნად განსხვავდება სქესის ჭრილში:

კაცი რესპონდენტები ბევრად უფრო ნეგატიურად არიან განწყობილი ტრანსგენდერებისა და გენდერულად არაკონფორმული ადამიანების მიმართ, ვიდრე ქალები⁵⁹. აღნიშნული ტენდენცია შენარჩუნებულია როგორც ასაკობრივ, ისე განათლებისა და ლგბტი ჯგუფის წევრებთან კონტაქტის/ნაცნობობის ჭრილში. ამგვარ ძლიერ განსხვავებას რესპონდენტთა სქესის მიხედვით, პირველ რიგში, განაპირობებს პასუხები დებულებებზე, რომლებიც გენდერული ბეშინგის სუბსკალას მიეკუთვნება და ძალადობრივი, აგრესიული ქცევის გამოცდილებას/ან ასეთი ქცევისთვის მზაობას შეეხება. როგორც ჩანს, ნეგატიურ განწყობებს ქალები ნაკლებად ასახავენ ქცევაში.

ცხრილი N23. ტრანსფობიისა და გენდერიზმის ინდექსი სოციო-დემოგრაფიული ცვლადების ჭრილში

		GTS		GTS_bashing		GTS_BG	
		M(SD)	N	M(SD)	N	M(SD)	N
რეგიონი							
	ქალაქი	136,99 (25,13)	570	18,14 (9,44)	568	124,12 (19,94)	551
	სოფელი	141,66 (24,91)	662	19,78 (10,56)	669	127,41 (18,72)	634
	თბილისი	130,64 (29,74)	683	17,16 (8,86)	682	119,09 (24,84)	654
სქესი							
	მდედრ.	132,8 (26,54)	1004	16,81 (8,99)	1009	121,43 (21,67)	963
	მამრ.	140,24 (27,35)	911	20,08 (10,18)	910	125,7 (21,54)	876
ასაკი							
	18-24	130,07 (31,59)	273	17,93 (9,6)	271	117,52 (26,4)	263
	25-34	135 (28,08)	376	18,41 (9,58)	371	122,48 (23,08)	359
	35-44	134,86 (27,95)	333	17,33 (9,12)	332	122,59 (22,67)	322
	45-54	137,43 (24,82)	341	18,78 (9,81)	337	124,68 (18,55)	329
	55-64	139,96 (23,16)	278	18,77 (9,36)	279	126,05 (18,36)	272
	65+	140,58 (25,76)	314	18,94 (10,63)	328	127,19 (19,15)	294

58 ვინაიდან ტრანსფობიის სკალის ქართულენოვან ვერსიაში ამოღებულია ორი შეკითხვა, სხვა კვლევებთან შედარებისთვის რელევანტური იქნება საშუალო ქულების შედარება სხვა კვლევების შედეგებთან. წინამდებარე კვლევის ფარგლებში $M=4.83$ ($SD=.87$) , რაც ბევრად მაღალია სხვა ქვეყნების მონაცემებთან. შდრ.

59 სქესის ჭრილში განსხვავება მნიშვნელოვანია სამივე სკალაზე: გენდერული ბეშინგის სუბსკალისთვის $F(1, 1917)=55.77$, $p<.001$, გენდერიზმისა და ტრანსფობიის სუბსკალისთვის – $F(1, 1837)=17.93$, $p<.001$ და ერთიანი სკალისთვის $F(1, 1913)=36.44$, $p<.001$.

განათლება							
	არასრული საშუალო განათლება	140,28 (22,99)	63	18,18 (10,5)	63	128,22 (15,54)	57
	სრული საშუალო განათლება	141,45 (23,56)	627	19,09 (9,86)	637	127,72 (18,38)	607
	პროფესიული განათლება	138,14 (24,79)	351	19,01 (10,01)	354	124,32 (18,73)	338
	სრული უმაღლესი განათლება	132,27 (28,41)	725	17,3 (8,99)	718	120,67 (23,33)	695
	არასრული უმაღლესი განათლება	133,22 (35,9)	60	20,23 (11,93)	59	118,17 (29,44)	58
	სტუდენტი	125,63 (36,5)	88	18,02 (10,17)	88	112,92 (29,71)	85
დასაქმების სტატუსი							
	დასაქმებული	134,49 (28,63)	681	18,64 (9,43)	671	121,5 (23,42)	657
	პენსიონერი	141,47 (24,29)	342	18,99 (10,4)	356	127,77 (17,85)	324
	სტუდენტი	125,48 (37,42)	83	18,18 (10,32)	83	112,67 (30,44)	80
	უმუშევარი	138,32 (25,54)	581	18,45 (9,69)	579	125,24 (20,19)	561
	ღიასახლისი	132,36 (23,21)	188	15,82 (8,43)	190	122,43 (18,7)	179
ოჯახის ეკონომიკური მდგომარეობა							
	მძიმე ეკონომიკური მდგომარეობა გვაქვს, არ გვაქვს ფული საკვებისთვისაც კი	142,69 (22,88)	401	19,09 (9,63)	412	129,24 (17,26)	382
	გვაქვს საკვების ფული, თუმცა არ შეგვიძლია ტანსაცმლის შეძენა	138,27 (25,6)	674	18,76 (9,96)	681	125,16 (19,82)	648
	ჩვენი შემოსავალი საკმარისია საკვებისთვისა და ტანსაცმლისთვის	133,43 (27,87)	589	18,03 (9,37)	581	120,57 (22,47)	570
	გრძელვადიანი მოხმარების საქონლის შეძენა შეგვიძლია, თუმცა, არა საკუთრების შეძენა	127,86 (31,94)	143	15,63 (9,55)	140	116,6 (26,78)	140
	შეგვიძლია საკუთრების შეძენა	120,7 (27,94)	6	18,19 (8,59)	6	108,38 (22,95)	5

გენდერიზმისა და ტრანსფობიის ინდექსი, სქესის გარდა, სხვა დემოგრაფიული ცვლადების ჭრილობი მნიშვნელოვნად განსხვავდება ერთმანეთისგან: ტრანსფობია უფრო ძლიერია სოფლად, ვიდრე ქალაქებში. თბილისში, ისევე, როგორც ჰომო და ბიფობიის შემთხვევაში, ინდექსი ყველაზე დაბალია ($F(2, 1912)=28.68, p<.001$). ფორმალური განათლება ასევე კავშირშია ტრანსფობიის ხარისხთან ($F(5, 1908)=11.46, p<.001$), თუმცა, ეს კავშირი ნრფივი არაა და არ შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ტრანსფობიის ინდექსი იკლებს განათლების დონის ზრდასთან ერთად. სტუდენტები და სრული უმაღლესი განათლების მქონე რესპონდენტები, სხვა ჯგუფებთან შედარებით, ტრანსგენდერი ადამიანების მიმართ ყველაზე უფრო პოზიტიურად განწყობილი ჯგუფია. ტრანსფობიის ინდექსი ყველაზე მაღალია არასრული განათლების მქონე რესპონდენტებში, განსაკუთრებით კი კაც რესპონდენტებში.

რაც უფრო მაღალ ასაკობრივ ჯგუფს მიეკუთვნება რესპონდენტი, მით უფრო ნეგატიურია მისი განწყობა ტრანსგენდერი და გენდერულად არაკონფორმული ადამიანების მიმართ ($F(5, 1909)=5.98, p<.001$). ყველაზე მეტ მიმდებლობას პირველი ასაკობრივი ჯგუფის რესპონდენტები ავლენენ. ზედა ასაკობრივ ჯგუფებში განწყობებს შორის სხვაობა ნაკლებად მკვეთრია. ტრანსფობიის ერთიანი ინდექსისაგან განსხვავებით, აღნიშნული ტენდენცია არ ვრცელდება ძალადობის სუბსკალაზე – აგრესიული ქცევა და/ან მზაობა ასეთი ქცევისათვის ტრანსგენდერი ადამიანების მიმართ, არ განსხვავდება ასაკობრივ ჭრილში ($p=.251$).

მამაკაცი რესპონდენტების შემთხვევაში, გენდერული „ბეშინგის“ მაჩვენებელი განსხვავდება ოჯახის ეკონომიკური შემოსავლების ჭრილში. აგრესიის გამოვლინების ალბათობა უფრო მაღალია იმ კაც რესპონდენტებს შორის, ვინც საკუთარი ოჯახის ეკონომიკურ მდგომარეობას ახასიათებენ, როგორც მძიმეს.

წინამდებარე კვლევის ფარგლებში, კონტაქტის თეორია სამართლიანია ტრანსფობიის შემთხვევაშიც. ისევე, როგორც ბიფობიის შემთხვევაში, ლგბტი ჯგუფის ერთ წევრთან კონტაქტი მაინც (არაა აუცილებელი ეს ადამიანი ტრანსგენდერი ან ინტერსექსი იყოს),⁶⁰ მთლიანობაში პოზიტიურად აისახება ჯგუფის მიმართ დამოკიდებულებებზე. ტრანსფობიის ინდექსი იმ რესპონდენტებისთვის, ვინც იცნობს ლგბტი ჯგუფის ერთ წარმომადგენელს მაინც, ბევრად ჩამოუვარდება კვლევის დანარჩენი მონაწილეების მაჩვენებელს.

განსხვავება მნიშვნელოვანია ტრანსფობია/გენდერიზმის სუბსკალაზეც, თუმცა არა გენდერული ბეშინგის შემთხვევაში. სქესის ჭრილში აღნიშნული ცვლადის ანალიზი აჩვენებს, რომ კონტაქტის ქონა/ნაცნობობა ჯგუფის წევრებთან მნიშვნელოვნად ამცირებს ნეგატიურ ატიტუდებსა და აგრესიის ხარისხს ქალ რესპონდენტებში, მაგრამ არა მამაკაცებში.

საინტერესოა, რომ იმ რესპონდენტთა ტრანსფობიის ინდექსი, რომლებიც იცნობენ ტრანსგენდერ ქალს, უფრო მაღალია, ვიდრე იმ რესპონდენტების, რომლებიც იცნობენ ტრანსგენდერ კაცს. თუმცა, იმ რესპონდენტების რაოდენობა, რომლებიც იცნობენ ერთ ტრანსგენდერს მაინც, იმდენად მცირეა, რომ განზოგადება დამატებით არგუმენტს საჭიროებს.

ტრანსფობიისა და გენდერიზმის სკალა მოიცავს რამდენიმე იდენტურ კითხვას, რომელთაგან სამი მიემართება გენდერულად არაკონფორმულ ქალს, სამი – კაცს.⁶¹ საშუალოთა შედარების ტესტმა აჩვენა, რომ დამოკიდებულებას გენდერულად არაკონფორმული ადამიანების მიმართ მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს მათი სქესი. კერძოდ, ნეგატიური განწყობები და აგრესიის გამოხატვის მზაობა უფრო ძლიერია გენდერულად არაკონფორმული კაცების, ვიდრე ქალების მიმართ ($t(1786)=-16.57, p<.001$).⁶² ქალებ-

60 მთლიანობაში, მათ შორის, ვისაც იცნობენ ლგბტი ჯგუფიდან, ტრანსგენდერი ქალი დაასახელეს – 9 შემთხვევაში, ტრანსგენდერი მამაკაცი – 12, ინტერსექსუალი – 3 შემთხვევაში.

61 პირველი წყვილი – აგრესიულად მოვეპყრობოდი „მამაკაცურ“ ქალს/აგრესიულად მოვეპყრობოდი „ქალურ“ მამაკაცს; მეორე წყვილი – შეურაცხყოფას მივაყენებდი ქალს, რომელსაც „მამაკაცური“ ქცევა და გარეგნობა აქვს/შეურაცხყოფას მივაყენებდი კაცს, რომელსაც „ქალური“ ქცევა და გარეგნობა აქვს; მესამე წყვილი – „მამაკაცური“ ქალები დისკომფორტს მიქმნიან/„ქალური“ კაცები დისკომფორტს მიქმნიან.

62 ტრანსფობიურ დანაშაულებათა სტატისტიკა ადასტურებს, რომ ტრანსგენდერი ქალები უფრო ხშირად ხდებიან ძალადობის მსხვერპლი, ვიდრე ტრანსგენდერი მამაკაცები.

თან შედარებით, კაცი რესპონდენტები უფრო აგრესიულად არიან განწყობილი როგორც გენდერულად არაკონფორმული ქალების, ისე კაცების მიმართ და უფრო ნაკლებ მიმღებლობას იჩენენ გენდერულად არაკონფორმული კაცების მიმართ.

ცხრილი N24. დამოკიდებულება გენდერულად არაკონფორმული ქალების/კაცების მიმართ სქესის წრილში

	GTS_F		GTS_M	
სქესი	M(SD)	N	M(SD)	N
მდედრ.	9,27 (4,17)	980	9,82 (4,62)	961
მამრ.	9,95 (4,37)	897	10,95 (4,78)	886

როგორც ზემალნიშნულიდან ჩანს, დამოკიდებულება გენდერულად არაკონფორმული მამაკაცების მიმართ, ორივე სუბსკალისათვის საერთო, მნიშვნელოვან პრედიქტორს წარმოადგენს. ქალისა და მამაკაცის გენდერულად არაკონფორმული ქცევის მიმართ განსხვავებული დამოკიდებულება პატრიარქალურ კულტურაში მამაკაცის უპირატესი როლითაც შეიძლება აიხსნას. ქალი იერარქიის ქვედა, დაქვემდებარებულ საფეხურზე იმყოფება და ყველაფერი, რაც მასთან არის გაიგივებული უმნიშვნელო ან მეორადია კულტურისათვის. შესაბამისად, მამაკაცისთვის სამარცხვინოდ ითვლება ქალის როლის გათავისება. ეს არღვევს კულტურაში არსებულ სქესობრივ/როლურ მოდელს. გარკვეულ პირობებში, ასეთი კულტურები დასაშვებად მიიჩნევენ გენდერული როლების დროებით ტრანსფორმაციას, როცა ქალი ითვისებს მამაკაცის სოციალურ როლსა და ფუნქციას (მაგ., ომის, ეკონომიკური კრიზისის პერიოდებში), მაგრამ არა – პირიქით.

კორელაციური მატრიცა აჩვენებს პოზიტიურ კავშირებს ჰომოფობიასა და ტრანსფობიას შორის ($r=.567, p<.001$). ჰომოფობიის კავშირი კიდევ უფრო მჭიდროა ტრანსფობიის სუბსკალასთან (GTS_BG), რომელიც უშუალოდ ატიტუდს ზომავს ($r=.615, p<.001$).⁶³ ჰომო/ტრანსფობიის სკალებს შორის მჭიდრო კავშირს ისიც განაპირობებს, რომ გენდერული არაკონფორმულობა ხშირად აღიქმება როგორც ჰომოსექსუალობის „ნიშანი“. ⁶⁴ მაგალითად, გეების შესახებ გავრცელებული ერთ-ერთი სტერეოტიპი სწორედ ფემინურობას უკავშირდება („ყველა გეის ქალური მანერები აქვს“). მეორე სტერეოტიპი, რომელიც ასევე გენდერულ არაკონფორმულობას ეხება („ყველა კაცი, რომელსაც ქალური მანერები აქვს, გეია“), საზოგადოებაში ნაკლებ პოპულარულია. ნიშანდობლივია, რომ ის რესპონდენტები, რომლებიც ამ სტერეოტიპებს ნაწილობრივ ან სრულად იზიარებენ, ტრანსფობიის ბევრად მაღალი ხარისხით ხასიათდებიან, ვიდრე ისინი, ვინც არ ეთანხმება ამ დებულებებს.

R2 რაოდენობრივი კვლევის შედეგები აჩვენებს პოზიტიურ კავშირს ტრანსფობიასა და წარმოდგენებს ტრადიციული გენდერული როლების შესახებ ($r=.433, p<.001$). სხვაგვარად რომ ვთქვათ, რესპონდენტები, რომელთა წარმოდგენებიც უფრო რიგიდულია ტრადიციული გენდერული როლების მიმართ, უფრო მეტად ამჟღავნებენ ტრანსფობიურ განწყობებს. თუ გავითვალისწინებთ ტრანსფობიის სკალის სტრუქტურას, კორელაცია ამ ორ ცვლადს შორის ბუნებრივია. თუმცა, არც იმდენად ძლიერია, რომ ახსნას არსებული განსხვავებები სქესის, ასაკის ან განათლების წრილში.⁶⁵

კავშირი ჰომოფობიასა და ტრანსფობიას შორის, ასევე გვაფიქრებინებს, რომ ცვლადები, რომლებიც ჰომოფობიის პრედიქტორებს წარმოადგენენ, გავლენას უნდა ახდენდნენ ტრანსფობიის ხარისხზეც.

⁶³ ჰომოფობიის კორელაცია გენდერული ბეშინგის სუბსკალასთან სტატისტიკურად სანდოა, თუმცა ძალიან სუსტია ($r=.098, p<.001$).

⁶⁴ ამას ადასტურებს ფოკუს-ჯგუფის მონაწილეთა ნარატივებიც.

⁶⁵ სამომავლო კვლევებისთვის მნიშვნელოვანია შეიჩქეს სხვა დებულებები ან სკალა, რომელიც გაზომავს რესპონდენტების მიმართებას ტრადიციული გენდერული როლების მიმართ.

კვლევა აჩვენებს, რომ მემარჯვენე ავტორიტარიზმი და რელიგიური ფუნდამენტალიზმი ასევე პოზიტიურ კავშირშია ტრანსფობიასთან ($r=.574, p<.001$ და $r=.408, p<.001$). რაც უფრო მაღალი მაჩვენებელი აქვს რესპონდენტს მემარჯვენე ავტორიტარიზმისა და რელიგიური ფუნდამენტალიზმის სკალაზე, მით უფრო იზრდება იმის ალბათობა, რომ ასეთი ადამიანი ნეგატიურად იქნება განწყობილი ტრანსგენდერი და გენდერულად არაკონფორმული ადამიანების მიმართ.

მრავალჯერადმა მულტირეგრესიულმა ანალიზმა, რომელშიც ჩართული იყო როგორც დემოგრაფიული ცვლადები და კონტაქტი/ნაცნობობა ლგბტი ჯგუფის წარმომადგენელთან, ისე რელიგიური ფუნდამენტალიზმი და მემარჯვენე ავტორიტარიზმი, აჩვენა, რომ ზემოჩამოთვლილი ცვლადებიდან, მემარჯვენე ავტორიტარიზმი და რესპონდენტის სქესი ტრანსფობიის ყველაზე ძლიერი პრედიქტორებია ($\beta=.501, p<.001$ და $\beta=.119, p<.001$).

R2 კვლევის ფარგლებში, იგივე მეთოდით ჩატარებული ანალიზის მიხედვით, ყველაზე მეტი პრედიქტორული წონა აქვს რესპონდენტის წარმოდგენებს ტრადიციულ გენდერულ როლებზე ($\beta=.378, p<.001$), სქესსა ($\beta=.125, p<.001$) და ასაკს ($\beta=.100, p<.001$).

ტრანსფობიის დონე განსხვავდება სხვადასხვა სოციო-დემოგრაფიული ცვლადების ჭრილში: მამაკაცები უფრო მეტად არიან მიდრეკილი გამოაშფავენონ ნეგატიური განწყობები ტრანსგენდერი და გენდერულად არაკონფორმული ადამიანების მიმართ, ვიდრე ქალები სქესებს შორის სხვაობა განსაკუთრებით თვალშისაცემია სუბსკალაზე, რომელიც აგრესიული ქცევისათვის მზაობას ზომავს. რაც უფრო მაღალ ასაკობრივ ჯგუფს მიეკუთვნება რესპონდენტი, მით უფრო იზრდება ტრანსფობიური განწყობების გამოვლენის შანსი (განსაკუთრებით მამაკაცებში). რესპონდენტის სქესი ტრანსფობიის მნიშვნელოვანი პრედიქტორია - კაცებში უფრო

მაღალია ტრანსფობიის ინდექსი ვიდრე ქალებში ტრანსფობიის დონე უფრო მაღალია სოფლებსა და ქალაქებში ვიდრე თბილისში; რესპონდენტთა მაჩვენებელი განსხვავდება განათლების ჭრილში სტუდენტები ყველაზე მეტ მიმდებლობას ავლენენ ტრანსგენდერი ადამიანების მიმართ. მამაკაცი რესპონდენტების შემთხვევაში ოჯახის მძიმე ეკონომიკური მდგომარეობა პირდაპირ უკავშირდება ტრანსფობიის მაღალ მაჩვენებელს.

საზოგადოება განსხვავებულ მიმდებლობას იჩენს ქალისა და მამაკაცის გენდერულად არაკონფორმული ქცევის მიმართ. დამოკიდებულებები გენდერულად არაკონფორმული მამაკაცის მიმართ გაცილებით ნეგატიურია, ვიდრე გენდერულად არაკონფორმული ქალების მიმართ. ამგვარი განსხვავება აიხსნება პატრიარქალური კულტურისათვის დამახასიათებელი გენდერული იერარქიით. ტრადიციული გენდერული ნორმების მიმართ დამოკიდებულების გარდა, რელიგიური ფუნდამენტალიზმი და მემარჯვენე ავტორიტარიზმი მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს დამოკიდებულებაზე ტრანსგენდერების მიმართ.

5.5.4. ღამოქიდეგულება ლგბტი პიკეპის უფლებიში მღომაგმოვის მიჰაბი

ლგბტი ადამიანთა უფლებებზე საუბრისას, ხშირად მიიჩნევენ, რომ საუბარია ახალი, „განსაკუთრებული“ უფლებების შექმნაზე, რომელიც „შეავიწროვებს“ სხვა მოქალაქეების უფლებებს.⁶⁶ ამგვარი მოსაზრება განსაკუთრებით გავრცელებულია პოსტ-კომუნისტურ და ე.წ. „სუსტი დემოკრატიების“ მქონე ქვეყნებში, სადაც სოგი-ისტან დაკავშირებული საკითხები პოლიტიკის დონეზეც კი, უპირატესად განიხილება არა უფლებების, არამედ საზოგადოებრივი მორალის, რელიგიისა და ტრადიციების ჭრილში. ხელისუფლებაში მყოფი პოლიტიკოსები ანტიდისკრიმინაციული ნორმების

66 „უმცირესობების უფლებები უნდა იყოს დაცული, მაგრამ ეს არ ნიშნავს, რომ უმრავლესობის ტრადიციები, წარმოდგენები იყოს უგულვებელყოფილი“ (გიორგი გაბაშვილი. პარლამენტარი). „ევროსაბჭოში გეგმის საკითხზე რეზოლუცია მიიღეს“. ტაბულა. 03.05.2010.

მიღებისა და ლგბტი ჯგუფის წევრთა უფლებების რეალური დაცვისათვის საჭირო პოლიტიკური ნების ნაკლებობას, ხშირად, სწორედ სოციალური და მორალური ნორმების დაცვის აუცილებლობითა და საჭიროებით ნილბავენ და ამით კიდევ უფრო ამყარებენ ლგბტი ადამიანების მიმართ არსებულ სტიგმას.

ლგბტი ჯგუფის/ჯგუფის წევრთა მიმართ დამოკიდებულებისაგან განსხვავებით, რომელზეც საერთო კონტექსტთან ერთად სხვა პერსონალური მახასიათებლებიც მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს, ლგბტი ჯგუფის უფლებრივი თანასწორობის მიმართ საზოგადოებრივი აზრის ფორმირებაში ლომის წილი სწორედ პოლიტიკოსებს, ხელისუფლების სხვადასხვა შტოებსა და მედიას ეკუთვნით. სხვადასხვა ქვეყნებში ჩატარებული კვლევები ადასტურებს, რომ პოზიტიური საკანონმდებლო ცვლილებები, ხელისუფლების ადეკვატური რეაგირება ლგბტი ჯგუფის წარმომადგენელთა უფლებების დარღვევასა და მათ მიმართ ძალადობის ფაქტებზე, პრეცედენტული სასამართლო ქეისების შექმნა და სოგი-თან დაკავშირებული საკითხების ადამიანის უფლებათა ჭრილში გადატანა მნიშვნელოვნად ცვლის ქვეყანაში არსებულ კლიმატს ლგბტი ჯგუფის უფლებრივი თანასწორობის მიმართ (Brewer, 2003; Smith, Son & Kim, 2014)

ინდივიდუალურ დონეზე, დამოკიდებულებებზე ლგბტი ჯგუფის უფლებრივი თანასწორობის მიმართ, გავლენას ახდენს ისეთი ფაქტორები, როგორიცაა რელიგიურობა (Averett et al., 2011; Hichy et al., 2015; Olson et al., 2006; Schwartz, 2010; Redlawsk & Tolbert, 2012; Walls, 2010), სქესი, განათლება, ასაკი (Brewer, 2008; Lewis & Gossett, 2008; Smith, Son & Kim, 2014)

და ნაცნობობა/კონტაქტი ლგბტი ჯგუფის წარმომადგენელთან (Brewer, 2003; Haider-Markel & Joslyn, 2008; Weishut, 2000).

რაოდენობრივ კვლევის ინსტრუმენტში ცალკე ბლოკად იყო ჩართული შეკითხვები, რომელიც ლგბტი პირთა უფლებებთან დამოკიდებულების შესაფასებლად გამოვიყენეთ. ხუთი შეკითხვა აფასებს დამოკიდებულებებს უფლებების მიმართ, ერთი შეკითხვა ამოწმებდა რესპონდენტის ცოდნას ლგბტი პირთა უფლებრივი მდგომარეობის შესახებ ქვეყანაში, ერთი კი – დამოკიდებულებას ლგბტი აქტივისტებისა და უფლებადამცველების მიმართ. შეკითხვების ამგვარი განაწილება პირველ რიგში ლგბტი ჯგუფის მიმართ არსებული ძალადობის უხილავობის საკითხს უკავშირდება. ლგბტი ორგანიზაციების მიერ ჩატარებული კვლევები, საერთაშორისო ორგანიზაციებისა თუ ომბუდსმენის მიერ მომზადებული ანგარიშები, რომლებშიც ასახულია ძალადობისა და დისკრიმინაციის ცალკეული შემთხვევები თუ ერთიანი სტატისტიკა, ხშირად იგნორირებული და შეუმჩნეველია არა მხოლოდ ფართო საზოგადოების, არამედ პოლიტიკოსებისა და საჯარო მოხელეების იმ ნაწილის მიერაც, ვინც ხელისუფლებაში იმყოფება და უშუალოდ პასუხისმგებელია როგორც პრევენციული ღონისძიებების გატარებაზე, ისე ძალადობის ფაქტებზე სათანადო რეაგირებაზე.⁶⁷ ჰომოფობიას ხშირად მოიხსენიებენ როგორც ხელოვნურად შექმნილ პრობლემას, რომელსაც „ლგბტი ორგანიზაციები და უფლებადამცველები გრანტების მიღების მიზნით ამძაფრებენ“. უფლებებთან დაკავშირებული დებულებები უკავშირდება სამუშაო ადგილებზე დისკრიმინაციას (ბავშვებთან და მოზარდებთან მუშაობის უფლების

67 „ისტორიაში ერთი შემთხვევა მაინც შეუძლია ვინმეს თქვას, რომ სექსუალური უმცირესობის წარმომადგენელი რაღაცა წესით დასაჯეს, ან საზოგადოებამ, ან სახელმწიფომ, ხომ არ ყოფილა ასეთი შემთხვევა? ვერავის ვერ მოყავს. თუ ეს არ იყო ნახალისებული საზოგადოებრივი მორალის თვალსაზრისით და სახელმწიფოდან კანონის თვალსაზრისით, ეს იმას არ ნიშნავს, რომ იყო რეპრესირებული და განდევნილი იმ დონეზე, რომ ამ ადამიანს არ დაეღწოდა საზოგადოებაში და არ ეცხოვრებოდა. ხელოვნურად არის უფრო გაზვიადებული ეს პრობლემა, ვიდრე რეალურად არის. ცუდია, თუ ცალკეულ შემთხვევებში არის აგრესიული გამოვლინება, აქ უნდა ჩაერიოს სახელმწიფო, უნდა აღკვეთოს, მაგრამ მე არა მგონია, რომ ეს სახელმწიფოებრივი დონის პრობლემას წარმოადგენდეს დღეს საქართველოში, როგორც რელიგიური შეუწყნარებლობა, ასევე, სექსუალური უმცირესობების შეუწყნარებლობა და ა.შ.“. შალვა შავგულიძე. საპარლამენტო უმრავლესობის წევრი და იურიდიულ საკითხთა კომიტეტის თავმჯდომარის მოადგილე. ნეტგაზეთი. <<http://netgazeti.ge/news/23669/>>.

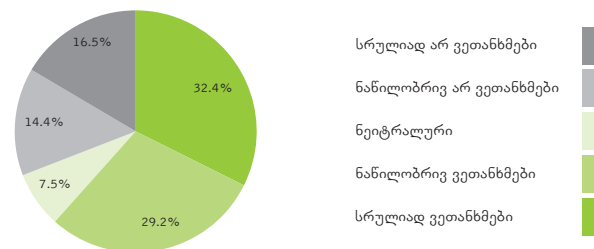
ცხრილი N 25. დამოკიდებულება ლგბტი ადამიანთა უფლებრივი თანასწორობისა და უფლებადამცველების მიმართ

	N	საშუალო ქულა
კანონი უნდა უშვებდეს ჰომოსექსუალებს შორის ქორწინებას	1938	4.66
ჰომოსექსუალ წყვილს ისევე უნდა ქონდეს ბავშვის შვილად აყვანისა და აღზარდის უფლება, როგორც ჰეტეროსექსუალურ წყვილს	1907	4.47
ლგბტი ადამიანები, რომლებიც არ მალავენ თავიანთ ორიენტაციას/იდენტობას და საკუთარი უფლებებისთვის იბრძვიან, დასაფასებლები არიან გამბედაობისთვის	1861	4.23
ჰომოსექსუალებს არ უნდა ჰქონდეთ ბავშვებთან და მოზარდებთან მუშაობის უფლება	1933	4.23
ლგბტი ადამიანებს კანონით უნდა აეკრძალოთ ქუჩებში მსვლელობის მოწყობა	1938	4.22
ლგბტი ადამიანების უფლებები დაცული უნდა იყოს, მაგრამ არაა საჭირო, რომ გეებმა/ლესბოსელებმა თავიანთ ცხოვრების სტილი სხვებს მოახვიონ თავზე	1897	4.09
ჩემს ქვეყანაში ლგბტი ჯგუფი ერთ-ერთი ყველაზე დისკრიმინირებული ჯგუფია, რომლის წევრებიც ხშირად ხდებიან დისკრიმინაციის, ფიზიკური და ფსიქოლოგიური ძალადობის მსხვერპლი	1783	2.53

შეზღუდვა), ქორწინების, შვილად აყვანის, შეკრებისა და გამოხატვის თავისუფლებით სარგებლობის უფლებას. ეს სწორედ ის საკითხებია, რომლითაც გაუთავებლად სპეკულირებენ პოლიტიკოსების, სასულიერო პირებისა და ყვითელი მედიის ის ნაწილი, რომლებიც ჰომოფობიური სიძულვილის ენის მთავარი აქტორები არიან.⁶⁸

დებულებას, რომ საქართველოში ლგბტი ჯგუფები ერთ-ერთი ყველაზე დისკრიმინირებული ჯგუფია, რესპონდენტთა ნახევარზე მეტი (61.6%), ვინც უპასუხა კითხვას (N=1783), სრულად (32.4%) ან ნაწილობრივ (29.2%) ეთანხმება. (14.4% - ნაწილობრივ, 16.5% კი სრულიად არ ეთანხმება. 7.5%-მა კი პასუხად შეფასება „ნეიტრალური“ აირჩია).

დიაგრამა N 35. ცოდნა ლგბტი ადამიანთა მდგომარეობის შესახებ („ჩემს ქვეყანაში ლგბტი ჯგუფი ერთ-ერთი ყველაზე დისკრიმინირებული ჯგუფია, რომლის წევრებიც ხშირად ხდებიან დისკრიმინაციის, ფიზიკური და ფსიქოლოგიური ძალადობის მსხვერპლი“)

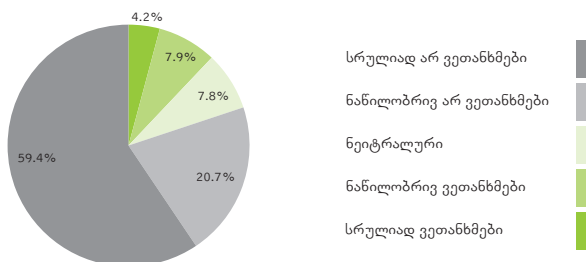

68 ე. აღდგომელაშვილი. „სექსუალურ ორიენტაციასთან/გენდერულ იდენტობასთან დაკავშირებული საკითხების გაშუქება მედიაში“ (მაისი, 2011). მედიის განვითარების ფონდი.

პასუხები განსხვავდება ლგბტი ჯგუფის წევრთან ნაცნობობის/კონტაქტის ქრილში. ამასთან, განმსაზღვრელი აღმოჩნდა არა უბრალოდ ნაცნობობა ან კონტაქტის სიხშირე, არამედ სტატუსი: მათი უმეტესობა, ვინც მიუთითა, რომ ლგბტი ჯგუფის წარმომადგენელი მისი ნათესავი ან მეგობარია, ეთანხმება მოსაზრებას, რომ ლგბტი ადამიანები ხშირად ხდებიან ძალადობისა და დისკრიმინაციის მსხვერპლი (შესაბამისად, 83% და 71%). განსხვავება შესამჩნევია ასევე წყაროს სანდოობის თვალსაზრისითაც: ისინი, ვინც ინფორმაციის სანდო წყაროებს შორის ლგბტი ჯგუფის წევრები და პედაგოგები დაასახელეს, სხვებთან შედარებით, მეტად ეთანხმებიან დებულებას (შესაბამისად 72% და 71%). ის რესპონდენტები, ვინც ლგბტი საკითხებზე ყველაზე სანდო წყაროდ ჟურნალისტებს, სასულიერო პირებსა და პოლიტიკოსებს მიიჩნევენ, ყველაზე ნაკლებად არიან ინფორმირებულები და/ან არ იზიარებენ დებულებას, რომ ლგბტი ჯგუფის წევრები ხშირად ხდებიან ფიზიკური და ფსიქოლოგიური ძალადობის მსხვერპლნი.

უარყოფითი შეფასების ველში მოხვდა თვალსაზრისი, რომ გამბედაობისთვის დასაფასებლები არიან ის ლგბტი ადამიანები, რომლებიც არ მალავენ თავიანთ ორიენტაციას/იდენტობას და საკუთარი უფლებებისთვის იბრძვიან. დებულებას სრულად (59.4%) ან ნაწილობრივ (20.7%) არ ეთანხმება იმ რესპონდენტთა 80.1% ვინც უპასუხა შეკითხვას (N=1861). 7.8%-მა მიუთითა „ნეიტრალური“, ლგბტი აქტივისტების საქმიანობას გამოკითხულთა მხოლოდ 12.1% აფასებს პოზიტიურად (ნაწილობრივ - 7.9%, სრულიად - 4.2%).

დიაგრამა N 36. დამოკიდებულება ლგბტი აქტივისტებისა და უფლებადამცველების მიმართ („ლგბტი ადამიანები, რომლებიც არ მალავენ თავიანთ ორიენტაციას/იდენტობას და საკუთარი უფლებებისთვის იბრძვიან, დასაფასებლები არიან გამბედაობისთვის“)

შეფასებები მნიშვნელოვნად განსხვავდება სხვადასხვა სოცო-დემოგრაფიული ცვლადების ქრილში. რაც უფრო მაღალ ასაკობრივ ჯგუფს მიეკუთვნება რესპონდენტი, მით მეტად ნეგატიურადაა განწყობილი ლგბტი აქტივისტების მიმართ ($\chi^2=54.79$, $df=20$, $p<.001$). ფორმალური განათლების მაღალი დონე კი უფლებადამცველთა მიმართ უფრო პოზიტიურ განწყობებს უკავშირდება ($\chi^2=46.34$, $df=20$, $p<.001$). აქტივისტების მიმართ დამოკიდებულებები განსხვავდება რესპონდენტის შემოსავლების ქრილშიც. რაც უფრო მძიმედ ახასიათებენ ოჯახის ეკონომიკურ მდგომარეობას, მით უფრო მეტ შეუწყნარებლობას ავლენენ რესპონდენტები აქტივისტებისა და უფლებადამცველების მიმართ ($\chi^2=21.61$, $df=6$, $p<.001$).

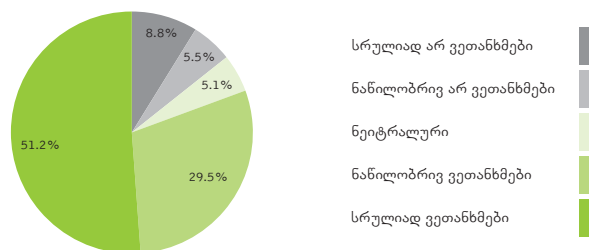
მითი იმის თაობაზე, რომ „ჰომოსექსუალთა რიცხვი მოიმატებს თუკი საზოგადოება არ განაცხადებს ხმამაღლა, რომ ჰეტეროსექსუალობა ურთიერთობის ერთადერთი სწორი ფორმაა“ ასევე მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს რესპონდენტების დამოკიდებულებაზე ლგბტი აქტივისტებისა და უფლებადამცველების მიმართ. ის რესპონდენტები, რომლებიც იზიარებენ აღნიშნულ დებულებას, უფრო კრიტიკულად არიან განწყობილი ლგბტი აქტივისტების მიმართ, ვიდრე ისინი, ვინც ნაწილობრივ ან სრულიად არ ეთანხმება ($\chi^2=263.53$, $df=24$, $p<.001$).

უნდა აღინიშნოს, რომ დამოკიდებულება აქტივისტების მიმართ ბევრად ნეგატიურია, ვიდრე ჰომოსექსუალების, ბისექსუალების ან ტრანსგენდერი და გენდერულად არაკონფორმული ადამიანების მიმართ. თუ გავითვალისწინებთ, რომ აქტივიზმი და საკითხის საჯარო დისკურსში შემოტანის ნებისმიერი მცდელობა აღიქმება როგორც „გარყვნილების პროპაგანდა“, „ცოდვის ლეგიტიმაცია“, „ავადმყოფობის ნორმად გამოცხადების მცდელობა“, აქტივისტებისა და უფლებადამცველების საქმიანობა კი დღემდე „ანტიეროვნული, ანტიქართული, ანტისახელმწიფოებრივი“ შეთქმულების თეორიებისა და მითოსის ნაწილია, რთული არაა ძლიერი ნეგატიური განწყობების ახსნა მათ მიმართ.

ჰომოფობიური განწყობების შესაფუთავად ხშირად გამოიყენება ფრაზები, რომელთაც ერთგვარი დათქმის ფორმა

აქეთ: „ძალადობას ვემიჯნები, მაგრამ...“, „ლგბტი ადამიანების უფლებები დაცული უნდა იყოს, მაგრამ...“ შესაბამისად, უფლებების ბლოკში ერთ-ერთი მსგავსი შინაარსის დებულებაც ჩავრთეთ. მოსაზრებას, „ლგბტი ადამიანების უფლებები დაცული უნდა იყოს, მაგრამ არაა საჭირო, რომ გეებმა/ლესბოსელებმა თავიანთ ცხოვრების სტილი სხვებს მოახვიონ თავზე“, სრულად (51.2%) ან ნაწილობრივ (29.5%) იზიარებს გამოკითხულთა 80.6%, ვინც უპასუხა შეკითხვას (N=1897). ნაწილობრივ (5.5%) ან სრულად (8.8%) არ ეთანხმება - 14.3%. 5.1%-ს კი ნეიტრალური პოზიცია აქვს.

დიაგრამა N 37. ლგბტი უფლებრივი თანასწორობის აღქმა პროპაგანდად („ლგბტი ადამიანების უფლებები დაცული უნდა იყოს, მაგრამ არაა საჭირო, რომ გეებმა/ლესბოსელებმა თავიანთ ცხოვრების სტილი სხვებს მოახვიონ თავზე“)

პასუხებს შორის მნიშვნელოვანი განსხვავებაა ქალაქი/სოფელი/თბილისის ქრთმში. აღნიშნულ მოსაზრებას ნაწილობრივ ან სრულად იზიარებს ქალაქში მცხოვრებთა 87.2% (ნეიტრალური - 3.4%, არ ვეთანხმები - 9.4%), სოფლად 79.4% (ნეიტრალური - 4.3%, არ ვეთანხმები - 16.4%) და თბილისში მცხოვრებთა 76.4% (ნეიტრალური - 7.2%, არ ვეთანხმები - 16.4%).

გეი-აღმშენებლის, როგორც „გარყვნილი დასავლეთის“ აღმნიშვნელი ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი სურათ-ხატის გამოყენება ქვეყანაში ანტი-დასავლური განწყობების გასაღვივებლად ბევრად ადრე დაიწყო, ვიდრე ლგბტი აქტივისტები და მათი მხარდამჭერები შეეცდებოდნენ პირველი ღია აქციის ორგანიზებას. პარადოქსულად უდერს, მაგრამ ფაქტია ისიც, რომ ორგანიზებულ ანტი-გეი-მსვლელობებს უფრო დიდი ხნის ისტორია აქვს საქართველოში, ვიდრე თავად აქტივისტებისა და უფლებადამცველების მიერ ორგანიზებულ მსვლელობებს ჰომოფობიის წინააღმდეგ.⁶⁹ 2012 წელს, აქტივისტების პირველი ასეთი მცდელობა ჩაიშალა. 2013 წლის 17 მაისს კი, თბილისში სასტიკად დაარბიეს IDAHO-ის აღსანიშნავად დაგეგმილი მსვლელობა. მსვლელობის ერთ-ერთმა ორგანიზატორმა, არქიპისკოპოსმა იაკობმა, მასშტაბური ძალადობის გამოვლინება „ქართველი ერის გამარჯვებად“ შეაფასა. არაერთგვაროვანი იყო როგორც საზოგადოების, ისე პოლიტიკოსთა რეაქცია ძალადობაზე. საზოგადოებრივი აზრის პოლარიზების ფონზე, მხოლოდ თითზე ჩამოსათვლელ პოლიტიკოსებს ეყოთ გამბედაობა მკაფიოდ გამოეხატათ აზრი შეკრებისა და გამოსატყვის თავისუფლების შესახებ, უმეტესობამ კი „ძალადობას არ ვამართლებ, მაგრამ...“ პოზიცია არჩია. ზოგი უფრო შორს წაივდა და აქცია ლგბტი ორგანიზაციების მიერ წინასწარ დაგეგმილ პროვოკაციად შეაფასა და მოძალადეების კი არა, აქციის ორგანიზატორების დასჯა მოითხოვა.⁷⁰

2013 წლის 17 მაისის მოვლენების შემდეგ, კავკასიის კვლევითმა ინსტიტუტმა ჩაატარა კვლევა, რომელიც, სხვა მიმდინარე აქტუალურ საკითხებთან ერთად, 17 მაისის მოვლენების მიმართ საზოგადოების დამოკიდებულების შეფასებასაც ითვალისწინებდა. კვლევამ აჩვენა, რომ 17 მაისის ჰომოფობიის წინააღმდეგ აქციის ორგანიზებას რესპონდენტთა 79% არ ამართლებდა, 10% კი სანაწილადმდეგო აზრს გამოთქვამდა. ამასთან, კონტ-

69 E.Aghdgomelashvili. Fight for public space. Strategising for Gender Equality in Central and Eastern Europe, Heinrich Böll Foundation Volume 38 of the Publication Series on Democracy, Berlin. 2015.

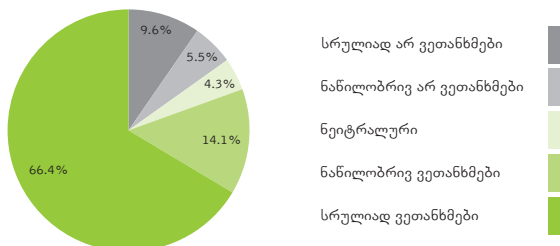
70 „არც მინდა მაგათი სახელის ხსენება, იმიტომ, რომ ქვეყნისთვის მაგათი სასიკეთო არაფერი არ მოაქვთ, არც ქვეყნისთვის, არც ოჯახისთვის, არც მომავლისთვის, არც ტრადიციისთვის და საერთოდ, არც არაფრისთვის დედამიწაზე. სიკეთისთვის ეგ ხალხი რომ არ არის მომართული, აშკარაა, მაგრამ ფული რომ იშოვონ, ეგ გასაგებია. ამიტომ ესენი დღეს კიდევ შეეცდებიან დაძაბონ სიტუაცია... .. უნდა დაისაჯოს ის, ვინც ამის პროვოცირება მოახდინა“. (დავით საგანელიძე, პარლამენტარი). კურიერი, 17 მაისი.

რაქციის ორგანიზების სასარგებლოდ თავის მოსაზრება რესპონდენტთა 52%-მა, ხოლო სანაღმდეგოდ 33%-მა გამოთქვა; 49% გაუმართლებლად მიიჩნევდა IDAHO-ის აქციის მონაწილეთა წინააღმდეგ განხორციელებულ ძალადობას, ხოლო 25% ამართლებდა ამ ქმედებას. რესპონდენტთა 51% ძალადობრივი ქმედებების ჩამდენი პირების, მათ შორის მღვდლების, დასჯას უჭერდა მხარს, 24% არ ეთანხმებოდა ამ მოსაზრებას, ხოლო 20%-მა პასუხი ვერ გასცა შეკითხვას.⁷¹

ლგბტი ჯგუფისათვის შეკრებისა და გამოხატვის უფლებით სარგებლობის საკითხი დღემდე რჩება დებატების საგნად საზოგადოებაში. დებულებას „ლგბტი ადამიანებს კანონით უნდა აეკრძალოთ ქუჩებში მსვლელობის მოწყობა“ რესპონდენტთა 80.5% (N=1938), ნაწილობრივ (14.1%) ან სრულად (66.4%) ეთანხმება. 15.1% ნაწილობრივ (5.5%) ან სრულად (9.6%) არ ეთანხმება. 4.3%-მა მიუთითა „ნეიტრალური“. 2013 წელს ჩატარებული კვლევის მონაცემებთან შედარებით, ჩანს, რომ ბოლო ორი წლის მანძილზე ლგბტი აქციის მომხრეთა და მონაწილემდეგეთა თანაფარდობა მცირედით, მაგრამ მაინც შეცვლილია ნეგატიურისკენ: ნეიტრალურად განწყობილი რესპონდენტების შემცირების ხარჯზე, გაზრდილია იმ რესპონდენტების რიცხვი, ვინც იზიარებს ლგბტი ჯგუფისათვის შეკრებისა და გამოხატვის უფლების აკრძალვის იდეას.

დიაგრამა N 38. დამოკიდებულება ლგბტ ადამიანებისათვის შეკრებისა და გამოხატვის უფლების შეზღუდვის მიმართ („ლგბტი ადამიანებს კანონით უნდა აეკრძალოთ ქუჩებში მსვლელობის მოწყობა“)

სოფლებსა და ქალაქებში უფრო მეტი რესპონდენტი გამოხატავს რადიკალურად ნეგატიურ დამოკიდებულებას მსვლელობების აკრძალვასთან დაკავშირებით, ვიდრე თბილისში. თბილისში მეტია იმ ადამიანების რიცხვი, ვინც ნეიტრალურად უყურებს საკითხს ($\chi^2=42.12$, $df=8$, $p<.001$). განსხვავებები მნიშვნელოვანია ლგბტი ჯგუფის წევრთან ნაცნობობა/კონტაქტის ჭრილში. იმ რესპონდენტების 25% (13.9% – „სრულიად არ ვეთანხმები“, 11.1% – „ნაწილობრივ არ ვეთანხმები“), ვინც იცნობს ჯგუფის წარმომადგენლებს, უარყოფითად აფასებს დებულებას. შეკრებისა და გამოხატვის უფლების შეზღუდვის მოწინააღმდეგეთა რაოდენობა თითქმის ორჯერ ნაკლებია იმ რესპონდენტებს შორის, ვინც არ იცნობს ჯგუფის ერთ წევრს მაინც – 13.5% (9% – „სრულიად არ ვეთანხმები“, 4.5% – „ნაწილობრივ არ ვეთანხმები“). კონტაქტის ჭრილში სხვაობა მნიშვნელოვანია იმათ შორისაც, ვინც რადიკალურ მოსაზრებას აფიქსირებს. იმ რესპონდენტების 52.7%, ვინც იცნობს და 68.8% ვინც არ იცნობს, სრულად ეთანხმება დებულების შინაარსს.

კროსტაბულაციურმა ანალიზმა აჩვენა, რომ რესპონდენტთა დამოკიდებულება, ლგბტი ჯგუფის წევრთათვის შეკრებისა და გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვის მიმართ, კავშირშია რესპონდენტთა ცოდნასთან ჰომოსექსუალობის შესახებ. იმ რესპონდენტების პოზიცია ლგბტი პირთათვის შეკრებისა და გამოხატვის უფლებების შესახებ, რომლებიც თვლიან, რომ „ჰომოსექსუალობა ადამიანის არჩევანია“ ან „მეცნიერებს ჯერ არ აქვთ პასუხი კითხვაზე თუ როგორ ყალიბდება სექსუალური ორიენტაცია“, ბევრად უფრო ტოლერანტულია, ვიდრე იმ რესპონდენტებისა, ვინც თვლის, რომ ჰომოსექსუალობის ჩამოყალიბებაზე გავლენას ახდენს ბიოლოგიური ან სოციალური ფაქტორები. რესპონდენტებში, რომლებიც თვლიან, რომ „ჰომოსექსუალობა ბავშვობაში გადატანილი სექსუალური ძალადობის“, „არასწორი

71 საზოგადოების განწყობა საქართველოში: 2013 წლის ივლისის გამოკითხვა. NDI/CRRG.

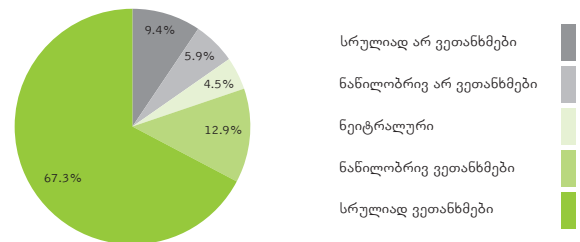

აღზრდის“, „საზოგადოებრივი და რელიგიური მორალის შესუსტების“ და/ან „გვი პროპაგანდის“ შედეგია, რადიკალურად ნეგატიურ დამოკიდებულებას გამოხატავს შეკრებისა და გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვასთან დაკავშირებით. მითი იმის თაობაზე, რომ „ჰომოსექსუალთა რიცხვი მოიმატებს თუკი საზოგადოება არ განაცხადებს ხმამაღლა, რომ ჰეტეროსექსუალობა ურთიერთობის ერთადერთი სწორი ფორმაა“ ასევე ნეგატიურ გავლენას ახდენს რესპონდენტების შეფასებებზე ($\chi^2=285.13$, $df=24$, $p<.0011$).

ანტიდისკრიმინაციული კანონმდებლობის მიღებისა და დისკრიმინაციის აკრძალვის საფუძვლებში სექსუალური ორიენტაციისა და გენდერული იდენტობის მითითების მონიშნალობა ერთ-ერთი მთავარი არგუმენტი ჰომოსექსუალების საგანმანათლებლო დაწესებულებებში დასაქმებას უკავშირდებოდა. დისკრიმინაციის ამკრძალავი ნორმები მანამდეც არსებობდა შრომით კოდექსში, თუმცა, ზოგიერთი პოლიტიკოსი და სასულიერო პირი, ვინც ამ საკითხით სპეკულირებდა, აღშფოთებას გამოხატავდნენ იმის გამო, რომ ახალი კანონი „აკრძალავდა საგანმანათლებლო სფეროში დასაქმებული ჰომოსექსუალების გათავისუფლებას“.⁷² აღნიშნული აკრძალვის ლეგიტიმაციისთვის კი აქტიურად იშველიებდნენ მითს გეების პედოფილობის შესახებ.

აღნიშნულ დებულებას სრულად (67.3%) ან ნაწილობრივ (12.9%) იზიარებს გამოკითხულთა 80.2%, ვინც უპასუხა შეკითხვას ($N=1933$). ნაწილობრივ (5.9%) ან სრულად (9.4%) არ ეთანხმება - 15.3%. 4.5% კი ნეიტრალურ პოზიციას აფიქსირებს.

დიაგრამა N 39. დამოკიდებულება საგანმანათლებლო დაწესებულებებში ჰომოსექსუალთა დასაქმების შეზღუდვის მიმართ („ჰომოსექსუალებს არ უნდა ჰქონდეთ ბავშვებთან და მოზარდებთან მუშაობის უფლება“)

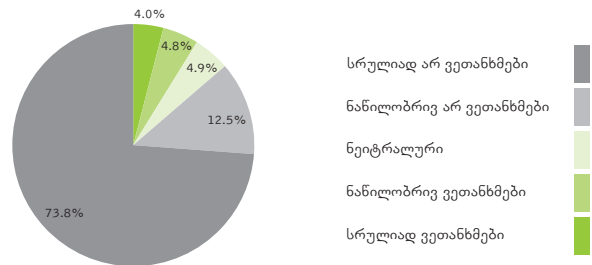
სოფლებში, ამ დებულებას გაცილებით მეტი მხარდამჭერი ჰყავს, ვიდრე ქალაქსა და თბილისში (შესაბამისად - 87%, 76.2%, 76%; $\chi^2=46.16$, $df=8$, $p<.001$). განსხვავება მნიშვნელოვანია განათლების ჩრილშიც ($\chi^2=45.44$, $df=20$, $p<.001$): რაც უფრო დაბალია ფორმალური განათლების დონე, მით მეტად ეთანხმებიან მოსაზრებას, რომ „ჰომოსექსუალებს არ უნდა ჰქონდეთ ბავშვებთან და მოზარდებთან მუშაობის უფლება“. კონტაქტი/ნაცნობობა ჯგუფის წევრთან ასევე გავლენას ახდენს რესპონდენტის პოზიციაზე ($\chi^2=61.76$, $df=4$, $p<.001$): შეზღუდვის მონიშნალობა რაოდენობა იმ რესპონდენტებში, ვინც იცნობს ლგბტ ჯგუფის წარმომადგენელს (26.7%), ორჯერ აღემატება დანარჩენებისას (13.2%). დებულება გადამოწმდა ჰომოსექსუალობის შესახებ მითებთან, სტერეოტიპებთან და ცოდნასთან მიმართებაში. იმ რესპონდენტების 84.9%, ვინც ეთანხმება სტერეოტიპს, რომ „გეების უმეტესობა პედოფილია“, იზიარებს მოსაზრებას, რომ ჰომოსექსუალებს უნდა შეეზღუდოთ ბავშვებთან მუშაობის უფლება.

⁷² ანტიდისკრიმინაციული კანონპროექტის საკომიტეტო განხილვის ვიდეოჩანაწერი. 24.04.2014. <<https://www.youtube.com/watch?v=yCqeUUJN5YE>>.

რაც შეეხება ცოდნას ჰომოსექსუალობის შესახებ, პასუხები ლოგიკურად გადანაწილდა: ცხადია, ვინც მიიჩნევს, რომ ჰომოსექსუალობა „არასწორი აღზრდის“, „გვი პროპაგანდის“ ან „საზოგადოებრივი და რელიგიური მორალის შესუსტების“ შედეგია, უფრო მეტად ემხრობიან ამგვარ შეზღუდვას (85.9%; 85%; 89%). იმ რესპონდენტების უმეტესობა, ვინც თვლის, რომ „ჰომოსექსუალობა ადამიანის არჩევანია“, ასევე მიიჩნევს, რომ ჰომოსექსუალები არ უნდა მუშაობდნენ ბავშვებთან (82.2%). ამ დებულებას ყველაზე ნაკლებად ეთანხმებიან ის რესპონდენტები, რომლებიც თვლიან, რომ ჰომოსექსუალობა ბიოლოგიური ფაქტორებითაა განპირობებული. ასეთი რესპონდენტების 23% არ ეთანხმება მოსაზრებას, რომ ჰომოსექსუალებს უნდა შეეზღუდოთ ბავშვებთან მუშაობის უფლება, 69.5% ეთანხმება, 7.5%-მა კი ნეიტრალური პოზიცია არჩია. ერთი შეხედვით, იმ ადამიანთა არჩევანი, რომლებიც თვლიან, რომ ჰომოსექსუალობას გენეტიკური ფაქტორები განაპირობებს და მაინც ემხრობიან ამ შეზღუდვას, უცნაურად გამოიყურება. თუმცა, მემარჯვენე ავტორიტარიზმის სკალით გაკონტროლება ცხადს ხდის ამ ალოგიკურობის მიზეზს: ისინი, ვინც ფიქრობს, რომ გენეტიკური ფაქტორები გადამწყვეტ როლს თამაშობს ჰომოსექსუალობის ჩამოყალიბებაში და მაინც უჭერენ მხარს ამ აკრძალვას, მემარჯვენე ავტორიტარიზმის სკალაზე მაღალი ქულებით გამოირჩევიან. ასეთი ადამიანები, მიდრეკილები არიან რაიმეზე საჯაროდ პოზიციის დაფიქსირებისას, ნაკლებად ეყრდნობიან საკუთარ ცოდნას ან გამოცდილებას და როგორც წესი, არჩევენ უბრალოდ გაიმეორონ დომინანტური მოსაზრება საკითხთან დაკავშირებით.

რესპონდენტების ცოდნა, სტერეოტიპები და მითები ჰომოსექსუალების/ჰომოსექსუალობის შესახებ მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს მომდევნო დებულების შეფასებაზე: „ჰომოსექსუალ წყვილს ისევე უნდა ჰქონდეს ბავშვის შვილად აყვანისა და აღზრდის უფლება, როგორც ჰეტეროსექსუალურ წყვილს“. დებულებას სრულიად არ ეთანხმება რესპონდენტთა 73.8%, ვინც უპასუხა შეკითხვას (N=1907). ნაწილობრივ არ ეთანხმება 12.5%. 4.9%-ს ნეიტრალური პოზიცია აქვს, 4% სრულიად, 4.8% კი ნაწილობრივ იზიარებს დებულებას.

დიაგრამა N 40. დამოკიდებულება ჰომოსექსუალი წყვილებისათვის ბავშვის შვილად აყვანისა და აღზრდის უფლების მიმართ („ჰომოსექსუალ წყვილს ისევე უნდა ჰქონდეს ბავშვის შვილად აყვანისა და აღზრდის უფლება, როგორც ჰეტეროსექსუალურ წყვილს“)

გამოკითხულთა მოსაზრებები ასევე განსხვავდება ჰომოსექსუალობის შესახებ ცოდნის ჭრილშიც: დებულების მონიშნულმდეგეთა პროცენტული რაოდენობა გაცილებით მცირეა იმ რესპონდენტებს შორის, ვინც ჰომოსექსუალობას ადამიანის არჩევანად თვლის. ყველაზე მეტად დებულებას გამოკითხულთა ის ნაწილი არ ეთანხმება, ვინც თვლის, რომ სექსუალური ორიენტაციის ჩამოყალიბებაზე სოციალური ფაქტორები ახდენს გავლენას.

მითი, რომ „ჰომოსექსუალების ოჯახში აღზრდილი ბავშვი ჰომოსექსუალი იქნება“ ნაკლებად ახდენს გავლენას რესპონდენტთა პასუხებზე (იმ რესპონდენტების პასუხები, ვინც ნაწილობრივ ან სრულიად არ ეთანხმება ჰომოსექსუალი წყვილებისთვის ბავშვის აყვანისა და აღზრდის უფლებას, თითქმის ორ თანაბარ ნაწილადაა გაყოფილი ზემოხსენებულ მითთან მიმართებაში: მითს, რომ „ჰომოსექსუალების ოჯახში აღზრდილი ბავშვი ჰომოსექსუალი იქნება“, იზიარებს ამ რესპონდენტთა 47.3%, არ იზიარებს – 42.3%, 10%-მა კი პასუხად ნეიტრალური აირჩია).

რესპონდენტთა პასუხები ასევე გადამოწმდა სხვა ცვლადების ჭრილშიც: კონტაქტი ღებტ ჯგუფის წარმომადგენლებთან უფრო პოზიტიურად განაწყობს რესპონდენტს აღნიშნულ საკითხთან მიმართებით.

თებაში. იმ ადამიანების 14.7%, ვინც იცნობს ღვთის ჯგუფის ერთ წარმომადგენელს მაინც, ეთანხმება დებულებას, რომ ჰომოსექსუალ წყვილს ისევე უნდა ჰქონდეს ბავშვის აყვანისა და აღზრდის უფლება, როგორც ჰეტეროსექსუალურ წყვილს; 6.6% ნეიტრალურადაა განწყობილი, 78.7% კი წინააღმდეგია ($\chi^2=22.85$, $df=4$, $p<.001$). დებულების მომხრეთა და მოწინააღმდეგეთა პროცენტული მაჩვენებელი იმ რესპონდენტებს შორის, ვინც არ იცნობს ჯგუფის წარმომადგენელს, შემდეგნაირად გადანაწილდა: 7.8% ეთანხმება დებულებას, 4.6% ნეიტრალური პოზიცია აქვს, 87.6% კი წინააღმდეგია. ფორმალური განათლების თვალსაზრისით, გასწავლებები ჯგუფებს შორის არ შეინიშნება. გამონაკლისს წარმოადგენენ სტუდენტები, რომელთა პოზიციებიც ნაკლები რადიკალურობით გამოირჩევა სხვა ჯგუფებთან შედარებით (15.7% ემხრობა, 10.1%-ს ნეიტრალური პოზიცია აქვს, 74.2% – არ ეთანხმება).

უნდა აღინიშნოს, რომ ბევრ ქვეყანაში, სადაც სხვა უფლებების თვალსაზრისით მნიშვნელოვანი პროგრესი შეინიშნება, გეებისა და ლესბოსელების წყვილებს კანონი არ აძლევს ბავშვის აყვანისა და აღზრდის უფლებას. ხშირად, ამგვარი აკრძალვა უკავშირდება მითს გეების პედოფილობის შესახებ. ამასთან, სტატისტიკა აჩვენებს, რომ პედოფილების 90% ჰეტეროსექსუალი მამაკაცები არიან. ასე, რომ ჰომოსექსუალობა არ წარმოადგებს რეალურ საფუძველს, რომ გეებს და მით უმეტეს, ლესბოსელებს უარი ეთქვას შვილად აყვანის უფლების განხორციელებაზე. სასამართლო ქეისების ანალიზი აჩვენებს, რომ ლესბოსელებსა და გეებს უარი ეთქვას მშობლის უფლების განხორციელებაზე ან მათ ჩამოართვეს უფლება საკუთარ შვილებზე იმიტომ, რომ ისინი ცუდ „როლურ მოდელებს“ ქმნიან ბავშვებისთვის (Blumenfeld, 1992). წინამდებარე კვლევის ფარგლებში აღნიშნული თეზისი გადამოწმდა რამდენიმე დებულების საფუძველზე.

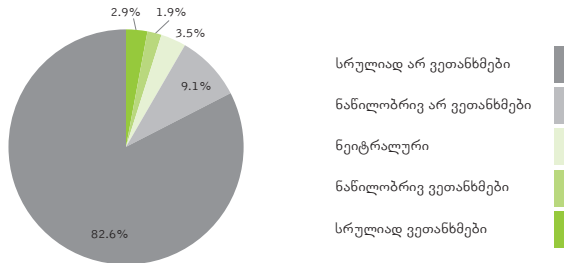
მათ, ვინც ნაწილობრივ ან სრულად ემხრობიან ჰომოსექსუალი წყვილისთვის ბავშვის აყვანის აკრძალვას, გამოხატულად ნეგატიური დამოკიდებულება აქვთ გენდერულად არაკონფორმული ქალების/მამაკაცე-

ბის მიმართ და სხვებზე მეტად იზიარებენ ლესბოსელებისა და გეების შესახებ არსებულ ნეგატიურ სტერეოტიპებს.

მემარჯვენე ავტორიტარიზმის სკალა მოიცავს დებულებას („გეები და ლესბოსელები ისეთივე ჯანმრთელები და მორალურები არიან, როგორც სხვები“), რომელიც არ იქნა გამოყენებული ინდექსის დათვლისას, რათა თავიდან აგვეცილებინა კორელაციის ხელოვნურად გაზრდა ჰომოფობიასა და მემარჯვენე ავტორიტარიზმს შორის. თუმცა, აღნიშნული დებულება გამოყენებული იქნა კროსტაბულაციურ ანალიზში შვილად აყვანის უფლებასთან მიმართებაში. იმ რესპონდენტთა 23.1%, ვინც თვლის, რომ გეები და ლესბოსელები ისეთივე ჯანმრთელები და მორალურები არიან, როგორც სხვები, იზიარებს მოსაზრებას, რომ ჰომოსექსუალები ისევე უნდა სარგებლობდნენ ბავშვის აყვანისა და აღზრდის უფლებით, როგორც ჰეტეროსექსუალი წყვილები (67% წინააღმდეგი, 9.9% – ნეიტრალური); ვინც არ ეთანხმება დებულებას, იმ რესპონდენტების 90% წინააღმდეგია ჰომოსექსუალებს ჰქონდეთ ბავშვის შვილად აყვანის უფლება (6% ეთანხმება, 3.6% – ნეიტრალური. $\chi^2=292.83$, $df=32$, $p<.001$).

ამ თვალსაზრისს არ ეთანხმება იმ რესპონდენტთა თითქმის აბსოლუტური უმრავლესობა (91.6%), ვინც უპასუხა შეკითხვას (N=1938). განსაკუთრებით მაღალია იმ რესპონდენტთა ხვედრითი წილი, ვინც აფიქსირებს რადიკალურ პოზიციას („სრულიად არ ვეთანხმები“ – 82.6%). აღნიშნულ თვალსაზრისს რესპონდენტთა მხოლოდ 4.9% იზიარებს (ნაწილობრივ – 1.9%, სრულად – 2.9%). 3.5%-მა პასუხად „ნეიტრალური“ მიუთითა.

დიაგრამა N 41. დამოკიდებულება ერთი სქესის პარტნიერებს შორის ქორწინების უფლების მიმართ („კანონი უნდა უშვებდეს ჰომოსექსუალებს შორის ქორწინებას“)

კროსტაბულაციურმა ანალიზმა აჩვენა, რომ დამოკიდებულებები განსხვავდება სხვადასხვა სოციო-დემოგრაფიული ცვლადების ჭრილში. კერძოდ, გეი-ქორწინების მიმართ ყველაზე ნეგატიური დამოკიდებულება ქალაქებში შეინიშნება (არ ვეთანხმები – 94.1%, ვეთანხმები – 3.8%, ნეიტრალური – 2.1%), ყველაზე ლიბერალური თბილისში (არ ვეთანხმები – 88.8%, ვეთანხმები – 5.1%, ნეიტრალური – 6.1%. $\chi^2=34.15$, $df=8$, $p<.001$). განსხვავებები შესამჩნევია ასაკობრივ ჭრილშიც: რესპონდენტების რაოდენობა, რომლებიც პოზიტიურ დამოკიდებულებას აფიქსირებენ გეი-ქორწინების ლეგალიზაციის მიმართ, უფრო მეტია 18-24 და 25-34 ასაკობრივ ჯგუფებში (7.7% და 6.7%). საინტერესო სურათი იკვეთება განათლების ჭრილშიც: გეი-ქორწინების ლეგალიზების მიმართ დამოკიდებულების თვალსაზრისით, სტუდენტები ყველაზე უფრო ლიბერალურად განწყობილი ჯგუფია (14.6% ეთანხმება, 79.8% არ ეთანხმება, 5.6% – ნეიტრალური). რაც შეეხება დანარჩენ ჯგუფებს, შეიძლება ითქვას, რომ სტუდენტების გამოკლებით, ფორმალური განათლების ჭრილში, დამოკიდებულება თითქმის ერთნაირად ნეგატიურია ყველა ჯგუფში.

როგორც კვლევამ აჩვენა, კონტაქტი ლგბტ ჯგუფის წარმომადგენლებთან პოზიტიურად მოქმედებს რეს-

პონდენტების დამოკიდებულებაზე ქორწინების უფლებასთან მიმართებაში. იმ ადამიანების 7.7%, ვინც იცნობს ლგბტ ჯგუფის ერთ წარმომადგენელს მაინც, ეთანხმება დებულებას, რომ კანონი უნდა უშვებდეს ქორწინებას ჰომოსექსუალებს შორის; 7% ნეიტრალურადაა განწყობილი, 85.3% (ნაწილობრივ არ ვეთანხმები – 7.7%, სრულიად არ ვეთანხმები – 77.7%) კი წინააღმდეგია ($\chi^2=19.54$, $df=4$, $p<.001$). დებულების მომხრეთა და მოწინააღმდეგეთა პროცენტული მაჩვენებელი იმ რესპონდენტებს შორის, ვინც არ იცნობს ჯგუფის წარმომადგენელს, შემდეგნაირად გადანაწილდა: 4.4% ეთანხმება დებულებას, 2.8%-ს ნეიტრალური პოზიცია აქვს, 92.8% კი წინააღმდეგია (ნაწილობრივ არ ვეთანხმები – 9.3%, სრულიად არ ვეთანხმები – 83.5%).

რესპონდენტთა 13.6%, რომლებიც თვლიან, რომ „გეები და ლესბოსელები ისეთივე ჯანმრთელები და მორალურები არიან, როგორც სხვები“, ეთანხმებიან მოსაზრებას, რომ კანონი უნდა უშვებდეს ქორწინებას ჰომოსექსუალებს შორის (77.3% – წინააღმდეგი, 9.2% – ნეიტრალური); ვინც არ ეთანხმება დებულებას, იმ რესპონდენტების 94.3% წინააღმდეგია ჰომოსექსუალებისთვის ქორწინების უფლების ლეგალიზაციისა (3.5% ეთანხმება, 2.2% – ნეიტრალური. $\chi^2=164.82$, $df=32$, $p<.001$).

აღნიშნული კვლევის მიზანს არ წარმოადგენდა რესპონდენტთა დამოკიდებულებისა და აღქმის შესწავლა ქორწინებისა და ოჯახის შესახებ. თუმცა, ვთვლით, რომ ამ ორ უფლებასთან დაკავშირებით საზოგადოების განწყობების შესწავლისას საკვანძო მნიშვნელობა აქვს ამ საკითხების გაანალიზებას ქორწინებისა და ოჯახის ინსტიტუტის მიმართ დამოკიდებულების ჭრილში. 2012 წელს ჩატარებული კვლევის⁷³ მიხედვით, ქორწინება ფართოდ აღიქმება როგორც სოციალური სტატუსი – თვითრეალიზაციის საშუალება (გამოკითხულთა 75.4%). 95.4% თვლის, რომ ქორწინება მნიშვნელოვანია შვილის აღზრდისთვის, 81.6%-ის-

⁷³ თ. კეკელია, ე. გავაშელიშვილი, თ. ბრეგვაძე. „სექსუალობა თანამედროვე საქართველოში: დისკურსი და ქცევა“. ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა. თბილისი. 2012.

თვის ქორწინება მნიშვნელოვანია ოჯახის მატერიალური უზრუნველყოფისთვის. რამდენად აღიქმება ქორწინება, როგორც კონტრაქტი ორ ზრდასრულ ადამიანს შორის, რომელიც დამატებით ახალ უფლებებს წარმოშობს ამაზე აღნიშნული კვლევა პასუხს არ იძლევა.⁷⁴

რეგრესიულმა ანალიზმა აჩვენა, რომ სხვადასხვა უფლებას სხვადასხვა პრედიქტორი აქვს. მაგ., შეკრებისა და გამოხატვის თავისუფლების მიმართ დამოკიდებულების განსაზღვრისას და ჰომოსექსუალთათვის საგანმანათლებლო დაწესებულებებში მუშაობის უფლების შეზღუდვის თვალსაზრისით ყველაზე მნიშვნელოვანი პრედიქტორებია მემარჯვენე ავტორიტარიზმი, რელიგიური ფუნდამენტალიზმი, განათლება, მითები, სტერეოტიპები და ცოდნა ჰომოსექსუალების შესახებ; მაშინ, როცა რელიგიური ფუნდამენტალიზმი საერთოდ არ ფიგურირებს როგორც პრედიქტორი, როცა ჰომოსექსუალი წყვილისთვის ბავშვის აყვანისა და აღზრდის უფლებაზეა საუბარი. ამ შემთხვევაში მნიშვნელოვანი აღმოჩნდა მემარჯვენე ავტორიტარიზმი, მითები, გეებისა და ლესბოსელების „მორალურობის“ საკითხები. რეგრესიული ანალიზის მოდელში გამოჩნდა ისეთი ცვლადები როგორიცაა წარმოდგენები სქესის ბინარულ მოდელზე, დამოკიდებულება გენდერულად არაკონფორმული ქალებისა და მამაკაცების მიმართ. იგივე პრედიქტორები აქვს დამოკიდებულებას ქორწინების მიმართ, თუმცა მოდელში ისევ შემოდის რელიგიური ფუნდამენტალიზმი (თუმცა, ჩვენი მოლოდინის საწინააღმდეგოდ, მას ყველაზე ნაკლები პრედიქტორული წონა აქვს მოდელში). რეგრესიულ ანალიზში პრედიქტორების სახით ისეთი ცვლადების გამოჩენა, როგორიცაა გენდერულად არაკონფორმული ქალის/კაცის მიმართ დამოკიდებულება და სქესის ბინარული მოდელი, ბოლო ორ უფლებასთან მიმართებაში მიგვანიშნებს, რომ არსებობს კავშირი უფლებების მიმართ დამოკიდებულებასა და წარმოდგენებს შორის ტრადიციული გენდერული როლების შესახებ. სამწუხაროდ,

ამ კვლევის ფარგლებში ვერ შევძელით აღნიშნული ჰიპოთეზის გადამოწმება.

საკმაოდ საინტერესო და, ერთი შეხედვით, პარადოქსული სურათი აჩვენა უფლებების ბლოკში გაერთიანებული კითხვების კროსტაბულაციურმა ანალიზმა მემარჯვენე ავტორიტარიზმის სკალის ცალკეულ დებულებებთან. მაგალითად, იმ რესპონდენტთა 66.7%, რომლებიც ნაწილობრივ ან სრულად იზიარებენ დებულებას „ჩვენს ქვეყანას სჭირდება თავისუფლად მოაზროვნეები, რომლებსაც აქვთ გამბედაობა, ეჭვქვეშ დააყენონ ტრადიციები, მიუხედავად იმისა, რომ ეს ბევრს გაანაწყენებს“, არ ეთანხმება მოსაზრებას, რომ „ლბგტი ადამიანები, რომლებიც არ მალავენ თავიანთ ორიენტაციას/იდენტობას და საკუთარი უფლებებისთვის იბრძვიან, დასაფასებლები არიან გამბედაობისთვის“; რესპონდენტების 81.3%, რომლებიც ეთანხმება მოსაზრებას, რომ „ჰომოსექსუალები და ფემინისტები უნდა იწვევდნენ აღფრთოვანებას იმის გამო, რომ ისინი არ ემორჩილებიან ტრადიციულ ოჯახურ ღირებულებებს“, გვიქორწინების წინააღმდეგია; მათი 75.2% კი ლგბტ ჯგუფისათვის შეკრებისა და გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვას უჭერს მხარს; იმ რესპონდენტთა 78%, რომელიც თვლის, რომ „საზოგადოების საუკეთესო ნაწილს შეადგენენ ადამიანები, რომლებიც აკრიტიკებენ ხელისუფლებასა და რელიგიას, მიუხედავად იმისა, რომ ეს სხვებისთვის მიუღებელია“, ეთანხმება მოსაზრებას, რომ „გეებმა და ლესბოსელებმა საკუთარი ცხოვრების სტილი სხვებს არ უნდა მოახვიონ თავზე“ და ა.შ.

უფლებების გაანალიზებამ ღირებულებების სკალასთან მიმართებაში, მთლიანობაში, აჩვენა, რომ რესპონდენტები, ვინც ღირებულებათა სკალაზე უპირატესობას ანიჭებენ ადამიანის უფლებებს, სიტყვის თავისუფლებას, კარიერასა და ფინანსურ სტაბილურობას ბევრად ლიბერალური დამოკიდებულებით გამოირჩევიან ლგბტ ადამიანთა უფლებრივი თანასწორობის

74 მაგ., კანონისმიერი მემკვიდრეობა, ურთიერთრჩენის ვალდებულება, საერთო ქონების განკარგვის უფლება, საწინააღმდეგო ჩვენების მიცემაზე უარის თქმის უფლება, პაციენტისთვის საჭიროების შემთხვევაში „უახლოეს ნათასავად“ პარტნიორის დასახელების უფლება და სხვ.

მიმართ, ვიდრე ისინი, ვინც ოჯახს, ტრადიციებს, სამშობლოსა და რელიგიას ანიჭებს უპირატესობას. თუმცა, საერთო ტენდენცია ჯგუფებს შიგნით იგივეა, როგორცაა ერთიანი სურათი აჩვენებს: იმ ადამიანების უმრავლესობაც კი, ვინც ადამიანის უფლებებსა და სიტყვის თავისუფლებას ღირებულებათა იერარქიაში პირველ ხუთეულში ასახელებს, ეწინააღმდეგება ლგბტი პირთა თანასწორუფლებიანობის იდეას. როგორც ჩანს, ადამიანის უფლებები საქართველოში ჯერ კიდევ ცალკეული ჯგუფების პრივილეგიად აღიქმება.

მთლიანობაში შეიძლება ითქვას, რომ საზოგადოება მკვეთრად ნეგატიურ დამოკიდებულებას ამჟღავნებს ლგბტი ჯგუფის უფლებრივ თანასწორობასთან დაკავშირებული საკითხებისა და ლგბტი აქტივისტების/უფლებადამცველების მიმართ. ცალკეული უფლებების მიმართ დამოკიდებულებები განსხვავდება ასაკისა და განათლების ჭრილში: სტუდენტები და 18-24 წლის ასაკობრივი ჯგუფის რესპონდენტები გაცილებით მეტ მიმდებლობას ამჟღავნებენ ცალკეული უფლების მიმართ. თუმცა, განსხვავებები უმნიშვნელო ხდება ზედა ასაკობრივ ჯგუფებსა და განათლების სხვადასხვა დონის მქონე რესპონდენტებს შორის. უფლებების მიმართ დამოკიდებულებაზე პოზიტიურად მოქმედებს კონტაქტი / ნაცნობობა ლგბტი ჯგუფის წარმომადგენლებთან ქალი რესპონდენტების შემთხვევაში უფლებებთან დაკავშირებული კითხვების ანალიზი ღირებულებათა იერარქიის ჭრილში აჩვენებს, რომ იმ რესპონდენტების უმრავლესობაც კი ვინც ღირებულებათა იერარქიის პირველ ხუთეულში ასახელებს "ადამიანის უფლებებს", ნეგატიურადაა განწყობილი ლგბტი ადამიანების უფლებრივი თანასწორობის მიმართ და თვლის, რომ ადამიანის უფლებები სელექციურად შეიძლება ვრცელდებოდეს ცალკეულ ჯგუფებზე.

კვლევამ აჩვენა, რომ სხვადასხვა უფლებებს განსხვავებული პრედიქტორები აქვთ და საჭიროა ამ საკითხების უფრო ღრმა და საფუძვლიანი ანალიზი ცალკეული უფლების მიმართ დამოკიდებულებაზე

გავლენას ახდენს ცოდნა, გავრცელებული მითები, სტერეოტიპები ჰომოსექსუალობის შესახებ და რელიგიური ფუნდამენტალიზმის დონე. ზოგიერთ უფლებასთან მიმართებაში რეგრესიულ ანალიზში პრედიქტორების სახით ისეთი ცვლადების გამოჩენა, როგორიცაა გენდერულად არაკონფორმული ქალის/კაცის მიმართ დამოკიდებულება და სქესის ბინარული მოდელი მიგვანიშნებს, რომ არსებობს კავშირი ცალკეული უფლების მიმართ დამოკიდებულებასა და წარმოდგენებს შორის ტრადიციული გენდერული როლების შესახებ. მემარჯვენე ავტორიტარიზმის მაღალი პრედიქტორული ღირებულება თითქმის ყველა უფლებებთან მიმართებაში აჩვენებს, თუ რამდენად მნიშვნელოვანია დომინანტური დისკურსი, რომელიც ქვეყანაში ლგბტი საკითხებთან დაკავშირებით არსებობს. ჯგუფის უფლებრივ თანასწორობასთან დაკავშირებული საკითხები ისევე, როგორც ლგბტი აქტივისტებისა და უფლებადამცველების საქმიანობა, მორალის და ტრადიციების ჭრილში უფრო განიხილება, ვიდრე უფლებრივი თანასწორობის კონტექსტში ამაში კი ლომის წილი მიუძღვით პოლიტიკოსებს, რომელთა უშუალო მოვალეობას სწორედ თანასწორუფლებიანობის უზრუნველყოფა წარმოადგენს. მათი რიტორიკა კი პრაქტიკულად არ განსხვავდება ეკლესიის მიერ დამკვიდრებულ ეთნო-ნაციონალისტური მორალისტური დისკურსისგან, როცა საქმე ლგბტი ჯგუფის უფლებრივ თანასწორობას ან თანასწორობის დარღვევას ეხება.

VI. თვისებრივი კვლევის შედეგები

კვლევის მიზანი და მეთოდოლოგია

თვისებრივი კვლევის მიზანს წარმოადგენდა სექსუალური ორიენტაციის/გენდერული იდენტობის შესახებ ცოდნისა და ინფორმაციის წყაროების შესწავლა, ლგბტ ადამიანთა მდგომარეობის შესახებ ინფორმირებულობის შეფასება, საზოგადოებაში არსებული ჰომოფობიური განწყობების შეფასება და ლგბტ ადამიანთა მიმართ ნეგატიური განწყობების შემცირების შესაძლო გზების შესახებ ინფორმაციის მოგროვება/შესწავლა.

თვისებრივი კვლევის ფარგლებში სულ ჩატარდა 8 ფოკუს-ჯგუფი და ჩაინერა 3 ინტერვიუ. 3 ფოკუს-ჯგუფი ჩატარდა რეგიონებში არასამთავრობო ორგანიზაციების მონაწილეობით, 5 ფოკუს-ჯგუფი კი – თბილისში: თითო-თითო პედაგოგებთან, ექიმებთან, არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლებთან, ლბ (ლესბოსელი და ბისექსუალი) ქალებთან და გბ (გეი და ბისექსუალი) კაცებთან. 3 ინტერვიუდან ერთი ჩაინერა სახალხო დამცველის აპარატის თანამშრომელთან, მეორე – ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციის იურისტთან, მესამე – სოცმუშაკთა ასოციაციის წარმომადგენელთან. სამწუხაროდ, აღნიშნული კვლევის ფარგლებში, შინაგან საქმეთა სამინისტროსთვის ოფიციალური მიმართვის მიუხედავად, ვერ მოხერხდა პოლიციის თანამშრომლებთან ფოკუს-ჯგუფის ჩატარება.

6.1. სოფნა სექსუალური

ორიენტაციის/გენდერული იდენტობის შესახებ

ფოკუს-ჯგუფების ანალიზმა აჩვენა, რომ ყველაზე ადეკვატურ ინფორმაციას (ინტერსექსუალობასთან დაკავშირებული ინფორმაციის გარდა) სექსუალური ორიენტაციის/გენდერული იდენტობის შესახებ თავად ლესბოსელი და ბისექსუალი ქალები, გეი და ბისექსუალი კაცები და იმ უფლებადამცველი ორგანიზაციების წარმომადგენლები ფლობენ, ვინც უშუალოდ მუშაობს ლგბტ ადამიანთა უფლებების დაცვაზე. ისინი, ვისაც უშუალოდ უმუშავია ლგბტ ჯგუფის წევრებთან და/ან ამბობს, რომ ჰყავთ გეი და ლესბოსელი მეგობრები და ნაცნობები, გამოირჩევიან არა მხოლოდ ჯგუფის მიმართ მაღალი ტოლერანტობის ხარისხით, არამედ საკითხის შესახებ ინფორმირებულობის მაღალი დონითაც. ცოდნის არაერთგვაროვანი დონე აჩვენა სამედიცინო სფეროს წარმომადგენლებთან ჩატარებულმა ფოკუს-ჯგუფმა. ამ შემთხვევაშიც, გადამწყვეტი ფაქტორი მათი პროფილი და უშუალოდ ჯგუფის წევრებთან მუშაობის შესაძლებლობა იყო და არა პროფესიული განათლება. ყველაზე მძიმე სურათი პედაგოგების ფოკუს-ჯგუფმა აჩვენა: ერთი რესპონდენტის გამოკლებით, მონაწილეებმა პრაქტიკულად გაიმეორეს ყველა ის მითი და სტერეოტიპი, რაც საზოგადოებაში არსებობს ლგბტ ჯგუფისა და ჰომოსექსუალობის შესახებ.

ჰომოსექსუალობა, როგორც დაავადება

ფოკუს-ჯგუფის მონაწილეების უმეტესობა აღნიშნავს, რომ დღემდე პრობლემად რჩება ჰომოსექსუალობის პათოლოგიზაციის საკითხი. დღემდე ჰომოსექსუალობა აღიქმება, როგორც სამედიცინო პათოლოგია, რომელსაც მკურნალობა სჭირდება:

„საზოგადოების უმეტესი ნაწილი ფიქრობს, რომ ეს არის ავადმყოფობა, ამიტომ სწორად არის საჭირო ინფორმაციის მიწოდება, რომ ეს არ არის ავადმყოფობა და ისინი არიან საზოგადოების ჩვეულებრივი წევრები“ (ფოკუს-ჯგუფი არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლებთან).

„მნიშვნელოვანია, საზოგადოებას მივანოდოთ ინფორმაცია, რომ ასეთი ადამიანები არსებობენ, რომ ეს არ არის გადამდები, არ დაავადებიან და დაიმსხვრეს ეს მითი“ (ფოკუს-ჯგუფი არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლებთან).

ექიმები იხსენებენ შემთხვევებს, როდესაც მშობლებს და ოჯახის წევრებს იძულების წესით მიჰყავთ მათთან „სამკურნალოდ“ არასრულწლოვანი მოზარდები. ექიმების თქმით, მნიშვნელოვანი ძალისხმევა სწორედ მშობლების დარწმუნებაში იხარჯება, რათა აუხსნან, რომ ეს არ წარმოადგენს პათოლოგიას და შესაბამისად, „განკურნება“, მედიკამენტოზური ჩარევა, აზრს მოკლებულია. სპეციალისტები ასევე ხაზს უსვამენ იმას, თუ როგორ მძიმე ზემოქმედებას ახდენს თავად პაციენტზე ამგვარი ინტერვენციების მცდელობა და მიუღებლობა ოჯახის მხრიდან:

„თავად რომ მოსულიყვნენ [ორიენტაციის] შესაცვლელად, არ მახსენდება. არის კონფლიქტები ოჯახურ წრეში... საკმაოდ დიდი ძალისხმევა გვჭირდება, ხმის ჩახლეჩვამდე, რა თქმა უნდა, დელიკატურ ფორმებში, რომ იმათ აუხსნათ, მშობლებს და პატრონებს, რომ ეს არის, ასე ვთქვათ, აი იმ ნორმის ვარიანტი... ერთი ერთზე მე და მან [მოზარდის მამამ] ვისაუბრეთ და მითხრა, რომ მაშინ [თუ არ „განკურნავენ“] ბაბუა თავს მოიკლავს... ამაში ეს ბავშვი, რა თქმა უნდა, იჩაგრება და, რა თქმა უნდა,

არაა რეალიზებული. გათიშულია საერთოდ ამ სამყაროდან“ (ფოკუს-ჯგუფი ექიმებთან).

ფოკუს-ჯგუფების ზოგიერთი მონაწილე ჰომოსექსუალობას აპრიორი „სამედიცინო პრობლემად“ მიიჩნევს. დავა და დისკუსია ძირითადად იმის თაობაზე მიმდინარეობს, ეს „ბუნების შეცდომაა თუ ფსიქიკური პრობლემა“, ორიენტაცია გენეტიკური ფაქტორებითაა განპირობებული თუ სოციალური ფაქტორები ახდენენ გადამწყვეტ გავლენას:

„თუკი ბავშვი დაბადებიდან ასეთია, არამგონია ფსიქოლოგმა უშველოს“.

„აქ არის გენეტიკა, ჰორმონების პრობლემა. ბავშვი რომ იბადება თავიდანვე ეს უკვე განსაზღვრულია მისი ჰორმონი. მაშინ, მოდი ასეთ მაგალითს ვიტყვი, მაგალითად N-ს, [ასახელებს ცნობილ ადამიანს] რომელსაც თავიდანვე ჰქონდა ჰორმონების პრობლემა... დედამ ისეთი რამ გააკეთა პატარაობიდანვე... ნუ მე ვიცნობდი და ვიცი, რომ ასმევდა ჰორმონების წამალს. მიუხედავად ამისა, მაინც დარჩა რაღაცა დონეზე პრობლემა“ (ფოკუს-ჯგუფი პედაგოგებთან).

ისინი, ვინც ფიქრობენ, რომ სექსუალური ორიენტაციის ჩამოყალიბებაში გადამწყვეტ როლს გარემო და სოციალური ფაქტორები თამაშობენ, განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებენ „აღზრდის პროცესში დაშვებულ შეცდომებს“, თუმცა, არ გამოირიცხავენ სხვა, არასასურველი გარემო-ფაქტორების ზემოქმედებასაც:

„ვფიქრობ, რომ თავიდანვე აღზრდის მომენტში იყო შეცდომა დაშვებული“.

„მე ვფიქრობ, აღზრდა უფრო მნიშვნელოვანია, მასთან ერთად – გარემო, ყველაფერი ერთად განაპირობებს“.

„ბიჭი იყო, გოგოებთან ურთიერთობდა ძალიან ახლოს, ტუალეტშიც შედიოდა გოგოებთან ერთად, ჭორაობდა... მღეროდა, უნიჭიერესი ბავშვი იყო,

კარგად სწავლობდა. ჩვენ იმიტომ კი არ გვეცოდებოდა. ნუ „გვეცოდებოდა“ ცუდი სიტყვაა. მას თავისი რაღაც სჭირდა, ლტოლვილი იყო. 40 დღე სარდაფში იყო, უმ კარტოფილს ჭამდა. ჩვენს სკოლაში რომ გადმოვიდა, პატარა იყო ძალიან, ყველა დასვენებაზე ცალ ხელში ფუნთუშა ეჭირა, ცალ ხელში ხაჭაპური, რომ, აი, საჭმელი არ მომაკლდესო, ალბათ... ჩემი აზრით, რაღაცა დაერღვა და ამისი ბრალი იყო ეს“ (ფოკუს-ჯგუფი პედაგოგებთან).

ჰომოსექსუალობისაგან განსხვავებით, რესპონდენტები გაცილებით მეტად მგრძნობიარეები არიან, როცა საქმე ტრანსგენდერობას ეხება:

„როგორ უნდა იცხოვროს კაცმა, თუკი თავს ქალად აღიქვამს, ეს ხომ მისთვის პრობლემაა. მას არ მოსწონს მისი ორგანოები. მას სჭირდება, მაპატიეთ, მკერდი, მას სჭირდება კიდევ რაღაცა, რომ უფრო თავდაჯერებული იყოს. ამიტომ მას სჭირდება უფრო სხვა დონის დახმარება. საზოგადოება, თუნდაც პოლიტიკა, ჩაერიოს ამაში, კანონმდებლობა ან თუნდაც სამედიცინო მომსახურება ამ ტიპებისთვის, მე თანახმა ვარ“ (ფოკუს-ჯგუფი პედაგოგებთან).

როგორც ფოკუს-ჯგუფის შედეგების ანალიზი აჩვენებს, ასევე მძიმე პრობლემად მიიჩნევა გენდერულად არაკონფორმული ქცევა მოზარდებში. ვარაუდობენ, რომ ის ჰომოსექსუალობასთან შეიძლება იყოს დაკავშირებული, ამიტომაც საჭიროდ მიიჩნევენ ჩარევას მშობლის, პედაგოგის ან ფსიქოლოგის მხრიდან:

„სკოლაშიც გვექონია ასეთი შემთხვევა, გოგოს ჰყავს ძმები და ასეთ გარემოში იზრდებოდა... ისე ჩამოუყალიბდა ტანსაცმლის სტილი, ვარცხნილობა, მანერები ანუ გადმოიღო. მე როცა ვესაუბრე, ნუ ამ თემაზე არა, მაგრამ ფსიქოლოგიური ტესტი ჩავუტარე, შეიძლება ითქვას, ის „ჩვეულებრივი“ ორიენტაციისაა, თამაშობს. პროტესტს აცხადებს ოჯახის მიმართ. ისიც შევატყვე, რომ არასწორი ურთიერთობა აქვს მშობლებთან და ასეთი ქცევით აპროტესტებდა ამას. თუმცა შეიძლება ის გავლე-

ნის ქვეშ მოხვდეს და გააძელოს ცხოვრება ასე. ასეთი მეზობელიც მყავს, ბიჭი, რომელიც პირიქითაა...“ (ფოკუს-ჯგუფი პედაგოგებთან).

პედაგოგებისაგან განსხვავებით, ექიმები უფრო ფრთხილად მსჯელობენ ბავშვებში გენდერულად არაკონფორმულ ქცევაზე და თვლიან, რომ ასაკის გამო, ძალიან რთულია იმსჯელო რაიმე კავშირზე არაკონფორმულ ქცევასა და ორიენტაციას შორის. სხვა საკითხია, რომ ამგვარ ქცევას, შესაძლოა, ჰქონდეს თავისი მიზეზებიც და კონფლიქტი, რომელიც ამის გამო წარმოიშევა მოზარდსა და გარემოს შორის, საჭიროებს ჩარევასა და რეგულირებას:

„მე მყოლია პაციენტი, 10 წლის გოგონა, რომელიც დედამ მოიყვანა... სხვა ორიენტაცია აქვს, გოგოები მომწონსო და დედა იყო შოკში... არ იცმევდა კაბას, ამაზე მამასთან ქონდა წინააღმდეგობა... მაგალითად, მოწონდა ისეთი სპორტის სახეობები, როგორიცაა ბეისბოლი... ყველას შეუძლია ბეისბოლის თამაში. აქ სოციალურ ფენასაც აქვს დიდი მნიშვნელობა, მათთვის არის რაღაც ძაან მისაღები, არის რაღაც მიუღებელი... მიუღებლობა იყო დედის მხრიდანაც და მამის მხრიდანაც, შესაბამისად ღრმავდებოდა ეს პრობლემები... საერთო ჯამში რა, გაირკვა რო ბავშვი ძალადობის მსხვერპლია. ასეთი როლი კი იმიტომ აქვს აღებული, რომ ამბობს, რომ სხვანაირად ყველა დაჩაგრავს... იმიტომ, რომ [ითვლება] ქალები არიან სუსტები... თერაპიის პროცესის შედეგად ეს კონფლიქტური სიტუაცია დალაგდა, დაფარველირე. მიიღო დედამ ისეთი, როგორიც არის“ (ფოკუს-ჯგუფი ექიმებთან).

ჰომოსექსუალობაზე, როგორც არჩევანზე, ფოკუს-ჯგუფის მონაწილეები იშვიათად საუბრობენ. კონტექსტი ძირითადად ნეგატიურია:

„უბრალოდ მოდას არის ადამიანი აყოლილი. არ არის ასეთი, მაგრამ უნდა, რომ იყოს განსხვავებული, ვერაფერი ვერ იპოვა სხვა განსხვავებულობის და ყურადღების მისაქცევი და ნუ დავუშვათ ერთი ხერხი არის ეს“ (ფოკუს-ჯგუფი პედაგოგებთან).

მხოლოდ ერთი რესპონდენტი მსჯელობს ამ საკითხზე ნეიტრალური პოზიციიდან:

„ეს არის ადამიანის არჩევანი, რომელიც უკავშირდება გენდერთან დაკავშირებულ ასპექტებს. და რაღაც შემთხვევაში არამარტო გენდერთან, არამედ მის სქესობრივ ცხოვრებასთან დაკავშირებით“ (ინტერვიუ სოცმუშაკთა ასოციაციის წარმომადგენელთან).

ინფორმაციის ძირითადი წყაროები

ფოკუს-ჯგუფების მონაწილეები სექსუალური ორიენტაციის/გენდერული იდენტობისა და ლგბტ ჯგუფის წარმომადგენლების შესახებ ინფორმაციის ძირითადი წყაროებად ელექტრონულ მედიას ასახელებენ: ტელევიზიასა და ინტერნეტს. ლბ და გბ ჯგუფის წევრები ინფორმაციის წყაროდ ასევე ასახელებენ ლგბტი თემის წარმომადგენლებს, სათემო ორგანიზაციებში ჩატარებულ საგანმანათლებლო სემინარებსა და ტრენინგებს, ასევე, ორგანიზაციების ვებ-გვერდებს. თუმცა, თვლიან, რომ ინფორმაცია საკმარისი და ამომწურავი არაა და მეინსტრიმ მედია, ხშირად, არ აკმაყოფილებს მათ მოთხოვნებსა და საჭიროებებს, რის გამოც იძულებული არიან ინფორმაცია უცხოურენოვანი საიტებიდან მოიძიონ.

არასამთავრობო ორგანიზაციების ფოკუს-ჯგუფების ანალიზიდან ჩანს, რომ მათ, ვისაც აქვს ცოდნა ამ საკითხებთან დაკავშირებით, ინფორმაცია ძირითადად არაფორმალური განათლების გზით აქვთ მიღებული სპეციალურ ტრენინგებსა და სემინარებზე. ცოდნის დეფიციტი საკვანძო საკითხია ექიმების ფოკუს-ჯგუფშიც. რამდენიმე რესპონდენტმა ხაზი გაუსვა, რომ ის ცოდნა, რაც მათ აქვთ ჰომოსექსუალობის/ტრანსგენდერობის შესახებ, არ ყოფილა ფორმალური განათლების ნაწილი:

„როცა ჰომოსექსუალიზმი მაშინ გახდა რაღაცა დისკუსიის თემა, ნორმაა თუ პათოლოგია და რაღაცა, მახსოვს ეს სამედიცინო ინსტიტუტისგან მიღმა მოხდა... თავად ვეძებდი ნორმა იყო თუ პათოლოგია, ჩემი ინტერესი იყო და მახ-

სოვს, რაც ვნახე: [რომ] ეს არ არის პათოლოგია და ოდესღაც იყო დაავადებათა ნუსხაში შესული და ეხლა აღარ არ არის. მაგრამ მახსოვს თვით ძიების პროცესი და არა [ინსტიტუტში] სწავლების პროცესი და შედეგი“ (ფოკუს-ჯგუფი ექიმებთან).

ფორმალური განათლების გარდა, ექიმების ჯგუფში აქტუალურია კლინიკური გამოცდილების ნაკლებობის საკითხიც. მათი ნაწილი აღიარებს, რომ მხოლოდ საკუთარ პრაქტიკაზე დაყრდნობით მსჯელობა საკმაოდ პრობლემურია დღესდღეობით (მაგალითისთვის, ტრანსგენდერი ადამიანების ფართო სპექტრიდან, სექსოლოგიან მხოლოდ ის შეიძლება მოხვდეს, ვისაც ცნობა სჭირდება სქესის კვლავმინიჭების ქირურგიული ოპერაციისათვის). ექიმები მიიჩნევენ, რომ სასარგებლო იქნება იმ ორგანიზაციებთან თანამშრომლობა, რომლებიც სიღრმისეულად სწავლობენ ამ საკითხს და აქვთ შესაძლებლობა მედიკოსებს საინტერესო სახელები გააცნონ:

„მანდ [WISG] ჩატარდა ორი სემინარი და მე საკმაოდ ბევრი მივიღე იმ დისკუსიაში, იმიტომ, რომ ეს [საკითხები]... ტრადიციული სექსოლოგიურ, სექსოპათოლოგიურ კონტექსტში არ მოიაზრებოდა, და მე არც შევხედვივარ ასეთ ადამიანებს. იქ მათ მაჩვენეს ეს შემთხვევები. ჩემთან ესენი არ მოდიან, ჩემთან მოდიან ტრანსგენდერები დღევანდელი ტერმინოლოგიით, რომელთაც აგზავნიან ქირურგი, პლასტიკური ქირურგი, რომელთანაც მივიდა ეს პაციენტი, მოქალაქე და მას უნდა გაიკეთოს ოპერაცია. მას კიდევ უფლება არა აქვს, თუ არ იქნება გარკვეული დასკვნა. აი, აქედან მაქვს ამასთან შეხება... იქ ახალი ინფორმაცია გავიგე, ბროშურები დაგვირიგეს“ (ფოკუს-ჯგუფი ექიმებთან).

ცოდნის დონის მიუხედავად, რესპონდენტების უმეტესობა თვლის, რომ მათ სჭირდებათ ყველა ამ საკითხის შესახებ დამატებითი ინფორმაციისა და განათლების მიღება ან ცოდნის გაღრმავება რომელიმე კონკრეტული ჯგუფის/საკითხის შესახებ (მაგ., ტრანსგენდერობა, ინტერსექსუალობა):

„ამ ეტაპზე საბაზისო ცოდნა მაქვს, თუმცა გაღრმავება მჭირდება, განსაკუთრებით მაინტერესებს ტრანსგენდერი ქალისა და მამაკაცის შესახებ უფრო მეტი ინფორმაცია“ (ინტერვიუ საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციის წარმომადგენელთან).

„ინფორმაცია და მომზადება არასდროს არის ზედმეტი... ძალიან ბევრ შეხვედრაზე ტრენინგზე და სემინარზე ვყოფილვარ ლგბტ საკითხებთან დაკავშირებით. ის, რა ინფორმაციაც გვჭირდება სამართლებრივ და სოციალურ ჭრილში, მეც და ჩემს თანამშრომლებსაც გვაქვს... თუმცა, ვფიქრობ, რომ საერთაშორისო პრაქტიკის გაზიარება და ახალი მიდგომები, რაც ინერგება, მნიშვნელოვანია რომ ვიცოდეთ. ადრე, როდესაც დავიწყეთ მუშაობა მხოლოდ ლგბტ-ს ვამბობდით ახლა გვაქვს, ქვიარი და ინტერსექსი ჯგუფი, რომლებსაც თავისი სპეციფიკა და საჭიროებები აქვთ“ (ინტერვიუ სახალხო დამცველის აპარატის წარმომადგენელთან).

6.2. სოფნა ლგბტი ჯგუფის უფლებრივი მდგომარეობის დანაშაულის შესახებ

არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლები, რომლებიც უშუალოდ მუშაობენ ლგბტ საკითხებზე, ქვეყანაში არსებული სამართლებრივი გარემოს შეფასების გარდა, აქცენტს აკეთებენ იმ კონკრეტულ საკითხებზეც, რაც მათი აზრით, ხელს უშლის თავად ლგბტი ჯგუფის წევრებს საკუთარი უფლებების სრულად რეალიზებაში. რესპონდენტთა ზოგადი შეფასებით, ჩვენი კანონმდებლობა არადისკრიმინაციულია ლგბტი პირებთან მიმართებაში, თუმცა, არსებობს გარკვეული ხარვეზები აღსრულების თვალსაზრისით. 2014 წელს „დისკრიმინაციის

ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ“ მიღებულ კანონში დისკრიმინაციის აკრძალვის საფუძვლებს შორის მკაფიოდაა მითითებული სექსუალური ორიენტაცია/გენდერული იდენტობა, თუმცა, სახალხო დამცველის წარმომადგენლის თქმით, რიგი მიზეზების გამო, დისკრიმინაციის ფაქტების მტკიცება უამრავ სირთულესთანაა დაკავშირებული. გარდა ამისა, არის საკითხები, რომელიც საკანონმდებლო რეგულაციების მიღმა დარჩენილი:

„მაგალითად, ტრანსგენდერი ადამიანის მიერ თუნდაც ქირურგიულ ჩარევასთან დაკავშირებით რაიმე კონკრეტული ნორმა კანონმდებლობაში არ წერია. ფაქტიურად, ეს სამართალს გარეთ დარჩენილი სფეროა, რაც პრინციპში, შემდეგ პრობლემებსაც ბევრს წარმოშობს“ (ფოკუს-ჯგუფი არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლებთან).

უფლებადამცველები პრობლემებს შორის ასახელებენ სექსუალური ორიენტაციის/გენდერული იდენტობის საფუძველზე სიძულვილით მოტივირებული დანაშაულის შესახებ ოფიციალური სტატისტიკის არარსებობას. 2012 წელს სისხლის სამართლის კოდექსში შეტანილი დამატების მიუხედავად, დღეისათვის ასეთი ტიპის დანაშაულებათა სტატისტიკა ქვეყანაში ნულის ტოლია. საპირისპიროს მეტყველებენ იმ არასამთავრობო ორგანიზაციების მონაცემები, რომლებიც უშუალოდ მუშაობენ თემის წევრებთან. რესპონდენტთა თქმით, არ ხდება დანაშაულის ფაბულაში შესაბამისი მოტივის მითითება, რასაც საბოლოო ჯამში ასეთი ტიპის დანაშაულის სრულ უხილავობამდე მივყავართ. ამასთან, საგამოძიებო სტრუქტურების და არსებული მექანიზმის კრიტიკისას, მნიშვნელოვნად თვლიან, რომ არ უნდა გამოგვრჩეს სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილებებიც:

„პრობლემას წარმოადგენს დანაშაულის კვალიფიცირება, როდესაც მსხვერპლი არის ლგბტი ადამიანი, ან სხვა ჯგუფის წევრი. ამის თვალსაზრისით მაგალითია 2013 წლის 17 მაისის დარბევა, როდესაც სასამართლომ არასწორი კვალიფიკაცია მიანიჭა დანაშაულს და დამნაშავეებს მხოლოდ ფულადი ჯარიმა დააკისრა“ (ინტერვიუ საქართველოს

ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციის წარმომადგენელთან).

„როცა ვაკრიტიკებთ, ვთქვით, საგამოძიებო სამსახურებს, განსაკუთრებული დარტყმა მაინც შსს-ზე მიდის, პროკურატურა ოდნავ კაი ტიპად გამოდის ხოლმე ამ ამბებში. რატომღაც ყოველთვის გვაგონდება სასამართლოები და ბოლო ორი გადაწყვეტილება [იგულისხმება 2013 წლის 17 მაისის და საბი ბერიანის მკვლელობის საქმეები], რომელიც ჰომოფობიური ნიშნით ჩადენილ დანაშაულებზე სასამართლომ მიიღო“ (ფოკუს-ჯგუფი არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლებთან).

ამასთანავე, არასამთავრობო ორგანიზაციები პრობლემურად მიიჩნევენ პოლიციელთა დამოკიდებულებას თემის წევრთა მიმართ. თბილისში ჩატარებული ფოკუს-ჯგუფის მსვლელობისას ერთ-ერთმა რესპონდენტმა გაიხსენა კონკრეტულ შემთხვევა, როდესაც პოლიციის განყოფილებაში ჩვენების მისაცემად მისულ თემის წევრებს პოლიცია უდიერად ეკიდებოდა და სიტყვიერ შეურაცხყოფას აყენებდა. პოლიციელების მხრიდან ჰომოფობიურ დამოკიდებულებებზე საუბრობენ ლბ და გბ ჯგუფის წევრებიც. ისინი სწორედ სამართალდამცავთა მიერ გამოვლენილ ჰომოფობიურ განწყობებს ასახელებენ პოლიციისადმი დაბალი მიმართვიანობის ერთ-ერთ მიზეზად:

„იმის მაგივრად რომ პოლიცია დამხმარებოდა, ირონიულად დამინყეს საუბარი. მე არ ვენდობი პოლიციას“.

„რამდენიმე თვის წინ, შუა რუსთაველზე, მეცნიერებათა აკადემიასთან, ჩემს ნაცნობს, რომელიც საკმაოდ ფემინური ბიჭია, რამდენიმე მოძალადემ გარჩევა დაუწყო და ფულს სთხოვდნენ. დავინახე და გამოვექომაგე. ერთ-ერთს მოძალადეებიდან პირში „ბრიტვაც“ ედო. როგორღაც მოვახერხე და პატრულში დავრეკე. მოვიდნენ და იმის მაგივრად რომ მათი ძებნა დაეწყოთ, ჩემს მეგობარს მისცეს შენიშვნა ეგრე რატომ გაცვიო. ვინ ეკითხებოდათ?!”

„ხშირად, სწორედ იმის გამო, რომ პოლიცია ჰომოფობიურია, ბევრი მათ არ მიმართავთ. ხშირად გვსმენია პოლიციის მხრიდან შანტაჟის შესახებ. ლამის ყოველ დღე პირადი ცხოვრების ჩანაწერების გამოქვეყნების მუქარას ვისმენთ, ამიტომ ეს უნდობლობა სამართალდამცავების მიმართ გასაგებიცაა“ (ფოკუს-ჯგუფი გბ ჯგუფის წევრებთან).

რესპონდენტები ხაზს უსვამენ, რომ ლგბტი ჯგუფის წევრები უნდობლობას მხოლოდ სამართალდამცველთა მიმართ კი არა, ხშირად უფლებადამცველების მიმართაც იჩენენ, რასაც საზოგადოებაში არსებული ჰომოფობიის მაღალი დონით ხსნიან. ამას ემატება ნიჰილისტური დამოკიდებულება ზოგადად მართლმსაჯულების სისტემის მიმართ. ნიჰილიზმი ლგბტი ჯგუფის მიმართ გახმაურებული ძალადობის ფაქტებზე სახელმწიფოს მხრიდან არაადეკვატური რეაგირებითაა გამყარებული. 17 მაისისა და საბი ბერიანის მკვლელობის საქმეებზე სასამართლოს მიერ გამოტანილი განაჩენები უკიდურესად ნეგატიურ გავლენას ახდენს ჯგუფის წევრებზე.

თავად ლბ და გბ ჯგუფის წევრები ყველაზე ძალადობისა და დისკრიმინაციის შემთხვევებზე სხვადასხვა ინსტიტუტებში, ქუჩაში უცნობების მხრიდან, ზეწოლასა და შეურაცხყოფაზე ოჯახის წევრების მხრიდან, ბუღინგის გავრცელებულ პრაქტიკებზე სკოლებში:

„ამ ფაქტს ასე თუ ისე ვმალავდი, იმიტომ, რომ ვიცოდი, უარყოფითი რეაქცია მოყვებოდა ორივესგან – ძალიან კონსერვატიული ოჯახია. მერე, რომ გავიზარდე და დავეფიქრდი, ცოტა სერიოზული ურთიერთობები როგორ იქნება და რაღაც, სიტუაცია ისე განვითარდა, რომ გაიგეს ჩემი პარტნიორის შესახებ. მე და ჩემმა მეგობრებმა ნახევარი წელი დავეხარჯეთ, რომ ცოტა შევატრიალოთ ჩემი ოჯახი იმ საკითხისკენ, რომ ეს ესეა და რამენაირად უნდა მიმიღოთ, ხომ არ მომკლავთ არა... მამაჩემთან გავაკეთე „ქამინგაუთი“, ბებიაჩემი ისედაც ხვდებოდა, მაგრამ არ ვიცო, არაფერს მეუბნებოდა. ჩემი და, თავიდანვე იცოდა ჩემს შესახებ, მაგრამ არ ქონდა პრობლემა, მაგრამ ბოლოს გაუჩნდა ისეთი აგრესია, რომ ვერც იტყვი, რომ მართლა ჩემი და არის ბოლოს, რომ ეს ყველაფერი მივიდა დედაჩემამდეც. აი,

ძან მაგარი სქემა მოიგონა, როგორ ჩამკეტოს სახლში და მერე გამომასწოროს თუ არა და მაშინ, მოკვდი სადაც ხარ... [დედაჩემმა] დაიწყო მეგობრების თვალწინ ძალადობა, ცემა... მოკლედ, მოაწყო დიდი ისტერია. მერე რაღაც მომენტში ჩემი და გაინია და კარი გააღო, აღარ შეგვიძლია შენი ატანა და წადიო. ჩვენ გავიქეციით. ერთი 3 დღე ვიყავი შოკში, ვფიქრობდი რა გამეკეთებინა, თან არ მქონდა არც ფეხსაცმელი, კურტკა არც ტანსაცმელი, არც საფულე, საბუთები არაფერი აბსოლუტურად. გუშინ მეგობრებთან ერთად მივედიო. არ გაგვიღეს მერე ორგანიზაციით წავედიო (WISG), ანუ დაფრეკეთ, რომ მოვდივართ და გამოგვატანეთ პირადი ნივთები მაინც, არაო. მერე დაფრეკეთ პატრულში, იმიტომ, რომ პირადობაც არ მქონდა. პატრული რომ მოვიდა გაუღეს პატრულს, ერთი 40 წუთი ელაპარაკებოდა, არ ვიცოდა რაზე, ბოლოს ძლივს მისცეს პირადობა, დანარჩენი ჩვენი არისო. და აი, ასე...“ (ფოკუს-ჯგუფი ლბ ჯგუფის წევრებთან).

„მე არასოდეს გამიკეთებია ქამინგაუთი [სამსახურში]. თანამშრომლებიც კარგად არიან განწყობილი. უბრალოდ 2013 წლის 17 მაისს ბევრი ვიჩხუბე მათთან – ილანძლებოდნენ და ვერ მოვითმინე. საშინელებაა, როდესაც შენი კოლეგები შენზე არაპირდაპირ ამბობენ, რომ ავადმყოფი და გარყვნილი ხარ. ჩემი მეგობრები, ვისაც ქამინგაუთი აქვთ გაკეთებული, ან ლგბტი ორგანიზაციებში ან მიმტანებად მუშაობენ“.

„მე მენეჯერი ვარ ერთ-ერთ კვების ობიექტზე და ჩემს „სმენაში“ არა, მაგრამ სხვა „სმენებში“ ძალიან ბევრი ინტრიგა და შანტაჟია. რამდენიმე შემთხვევაც იყო, როცა ორიენტაციის გამჟღავნების გამო თანამშრომლები სამსახურიდან წავიდნენ“.

„ამ ექსპლოატაციას კიდევ ემატება შიში, რომ ვინმემ შენი ორიენტაციის შესახებ არ გაიგოს და სამსახურიდან არ გაგაგდოს. დისკრიმინაცია კი უფრო ტრანსგენდერების მიმართ არსებობს. როცა დამსაქმებელი ხვდება, რომ საბუთებში მამაკაცი წერია, მის წინ კი ქალია, ათას მიზეზს გამოიგონებს რომ უარი უთხრას დასაქმებაზე. ტრანსგენდერ ქალებს არც თუ ისე დიდი კვალიფიკაცია აქვთ და

სამუშაოსაც ვერ პულობენ. არ ვგულისხმობ სექსუალური სამუშაოს. იქაც ხან კლიენტები ურტყამენ და ხან პოლიცია ძალადობს“ (ფოკუს-ჯგუფი გბ ჯგუფის წევრებთან).

„ბულინგი და ჩაგვრა ჩვეულებრივი მოვლენაა მოსწავლეების მხრიდან, თუმცა არც მასწავლებლები აკლებენ. არავინ ფიქრობს სკოლაში მყოფ ლგბტი მოზარდებზე. პრინციპში ასე იყო ჩემს დროსაც. მაშინ „ელგებეტები“ არავინ იცოდა, მაგრამ ჩაგვრა ჩვეულებრივი ამბავი იყო. „ქალუსია“, „შიდა-რასტო“, „ქალო“ – ეს სულ მესმოდა სკოლაში“.

„მეც პირადად კარგად მექცეოდნენ მასწავლებლები. მაგრამ ვერ ვიტყვი, რომ სკოლა ჰომოფობიური არ იყო. გეოგრაფიის მასწავლებელი იყო საშინელი ჰომოფობი ქალი და ზოგადადაც ნევროზიანი. ერთხელ რაღაც „პრავასლავნიკური“ ფილმი მოიტანა მეორედ მოსვლის შესახებ, სადაც 15 წუთი გეი-პარადიდან ამოკრებილი კადრები იყო. მეორედ მოსვლა ახლოვდება, „გომოსექსუალი“ გახდება ყველაო. დღესაც არა მგონია რაიმე შეცვლილიყო. ეკლესიის მრევლია დღეს მასწავლებლები და მეცნიერების მაგივრად რელიგიას ასწავლიან. თავად რელიგია კი ცოდვილებს გვეძახის“ (ფოკუს-ჯგუფი გბ ჯგუფის წევრებთან).

ფოკუს-ჯგუფის წევრები ასევე ხშირად აღნიშნავენ, რომ ადამიანები, რომლებიც პოლიციას, პროკურატურასა და სასამართლოს წარმოადგენენ, საზოგადოების ნაწილი არიან. არ არის გამორიცხული, ისინიც ჰომოფობიური განწყობების მატარებლები იყვნენ, რაც შესაძლოა გავლენას ახდენდეს მათ მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებებზე. კანონების არაეფექტურ აღსრულებასა და კანონით მინიჭებული უფლებების გამოყენების პრობლემურობაზე საუბრობენ ჯგუფის წარმომადგენლებიც:

„მიუხედავად იმისა, რომ კანონები შედარებით ადამიანური გახდა, ამას საზოგადოება ვერ მიყვება. რათ მინდა კანონი რომელიც არ მუშაობს?!“ (ფოკუს-ჯგუფი გბ ჯგუფის წევრებთან).

ფოკუს-ჯგუფებში მონაწილე ლგბ რესპონდენტების აზრით, არსებულ სიტუაციაზე უარყოფითად მოქმედებს ის ფაქტიც, რომ უფლებადამცველ ორგანიზაციებსა და სახალხო დამცველს შეზღუდული რესურსები და მანდატი აქვთ. მიუხედავად ამისა, ლგბტ რესპონდენტები აცნობიერებენ იმის საჭიროებასაც, რომ უფლებადარღვევების შემთხვევაში, მინიმუმ ასეთი ტიპის ორგანიზაციებს ან ომბუდსმენის აპარატს მაინც უნდა მიმართონ თუნდაც იმისთვის, რომ ასეთი ქეისები დაფიქსირდეს. გარდა ამისა, აღნიშნავენ, რომ პოლიციელთა მხრიდან ჰომოფობიურ ქცევის პრევენციის ეფექტური საშუალებაა ორგანიზაციის ადვოკატის დასწრება დაკითხვაზე ან რეაგირების დროს, ან ომბუდსმენის აპარატისთვის მიმართვა.

რაც შეეხება ლგბტ ჯგუფის წევრებზე კონკრეტული ძალადობის ფაქტებს და მის მასშტაბებს ქვეყანაში, სხვადასხვა ფოკუს-ჯგუფის წევრები განსხვავებულ ცოდნას და დამოკიდებულებას ამჟღავნებენ საკითხის მიმართ. თუ არ გავითვალისწინებთ 2013 წლის 17 მაისის დარბევას, როცა ჯგუფის წევრებზე თავდასხმას მასშტაბური ხასიათი ჰქონდა და კონტრ-დემონსტრანტების მხრიდან გამოვლენილი აგრესიისა და სისასტიკის გამო დიდი ხნით მოექცა ადგილობრივი თუ უცხოური მედიის ფოკუსში, ფოკუს-ჯგუფების მონაწილეებს (ლგბ ჯგუფის წევრებისა და უფლებადამცველების გარდა), ძალადობის რამდენიმე შემთხვევა ახსენდებთ: ერთი მათგანი საბი ბერიანის მკვლელობას უკავშირდება, რომელიც ასევე ფართოდ გააშუქა მედია; მეორე შემთხვევა ქუთაისის ფოკუს-ჯგუფის მონაწილეებმა გაიხსენეს, როგორც ჯგუფის წარმომადგენელზე პერმანენტული ძალადობის კონკრეტული ფაქტი:

„რესპ 1: მე მყავს ერთი ბიჭი შემჩნეული ქუთაისში, რომელიც დადიოდა უცნაურად ჩაცმული და უჩვეულებდნენ მანქანები და ისეთ სიტყვებს ეუბნებოდნენ... ამ ბიჭს კი გაკეთებული ჰქონდა დიდი „ნაუშნიკები“, რომ არ გაეგო სხვების გინება.

რესპ 1: მეც მინახავს, ამოღებული მაიკით დადის, ჩანთაგადაკიდებული. სასტიკად სცემეს „ზასტავაზე“.

რესპ 5: ხშირად სცემენ, როგორც ვიცი.

რესპ 1: ვერ ცხოვრობენ საკუთარი ცხოვრებით, სისტემატურად უნდა აკონტროლონ, რომ რამენაირად არ იყვნენ თვალში საცემი“ (ფოკუს-ჯგუფი არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლებთან).

სხვა ფოკუს-ჯგუფებში ნაკლებად იზიარებენ მოსაზრებას, რომ ფიზიკურ და ფსიქოლოგიურ ძალადობას ლგბტ ჯგუფის წევრების მიმართ სისტემატური ხასიათი აქვს და ასეთი შემთხვევები ხშირია:

„აი, რაღაცა ხატი იმისა, რო იჩაგრება ეს პოპულაცია საზოგადოების მიერ, ცოტა რაღაცა ხელოვნური მგონია. ეს ჩემი სუბიექტური აზრია. მგონია, რომ საზოგადოების ის ნაწილი, ვინც ტოლერანტულები არიან, უფრო მეტია, ვიდრე ისინი, ვინც ამ ადამიანების მიმართ ქვას ისვრიან“ (ფოკუს-ჯგუფი ექიმებთან).

პედაგოგების ფოკუს-ჯგუფის ერთ-ერთი მონაწილე მიიჩნევს, რომ ძალადობის ასეთი შემთხვევები შესაძლოა თავად მსხვერპლის მიერ იყოს პროვოცირებული. ზემოაღნიშნული საკითხების გარდა, ფოკუს-ჯგუფის მონაწილეების მოსაზრებებს შორის მნიშვნელოვანი განსვლაა უფლებრივი თანასწორობის მნიშვნელობის თვალსაზრისითაც. რესპონდენტთა უმეტესობა საკითხს მორალურ ჭრილში უფრო განიხილავს, ვიდრე უფლებების კონტექსტში. ერთ-ერთი ასეთი საკითხია ქორწინება ერთნაირი სქესის მქონე ადამიანებს შორის, რასაც ცალკეული პოლიტიკური სუბიექტები აქტიურად იყენებენ ჰომოფობიური განწყობების გასაღვივებლად.

„მე ვერ ვიგებ არსს და მიზანს, ოჯახის შექმნა ოფიციალურად რას მისცემს იმათ, ვინმე უშლის ახლა ერთად რომ არიან, ვინმე სდევნის თუ რა? იმათთვის იურიდიულად რა იცვლება“ (ფოკუს-ჯგუფი არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლებთან).

იმავე დისკუსიის მონაწილე, მიუხედავად იმისა, რომ აცნობიერებს საკითხის მნიშვნელობას, თვლის, რომ საზოგადოება ჯერ არ არის მზად ამ საკითხის უფლებრივი თანასწორობის ქრილში განსახილველად:

„ჩვენ არ მოგვიმწიფდა გადასახადის გადამხდელის ფსიქოლოგია. როდესაც შენ გყავს ლგბტი თემი, რომელიც ქმნის მატერიალურ დოვლათს ქვეყანაში და იხდის გადასახადებს, შესაბამისად მას უწინდება პრეტენზია, რომ ზუსტად იმ უფლებებით სარგებლობდეს, რა უფლებებითაც სარგებლობს ჰეტეროსექსუალი ოჯახი. ჩვენ მანდ რომ მივიდეთ, ჯერ ეს უნდა მომწიფდეს, მერე იქნება კარგი არ-გუმენტი იმისთვის, რატომ უნდა სარგებლობდნენ ეს ადამიანები დანარჩენი უფლებებით, რა უფლებებითაც ესარგებლობთ ჩვენ“ (ფოკუს-ჯგუფი არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლებთან).

საინტერესოა, რომ თავად ჯგუფის წევრებიც შორეულ პერსპექტივად განიხილავენ ასეთ საკითხებს:

„უფრო შორს რომ წავიდეთ, საყვარელ ადამიანთან არ შეგიძლია, რომ იქორწინო, ესე რომ ვთქვათ, ოფიციალურად რომ გააფორმო. ყველაფერს თავი რომ დავანებოთ, შვილის ყოლის უფლებაც რომ პრობლემაა? რაც ისეთი თემაა, რომ ....მინდა შვილი, მაგრამ როგორ და რანაირად? ის მეკუთვნის მარტო მე და როგორ და რა გზებით უნდა გავაჩინო ეს ჩემი პრობლემაა, მაგრამ ის არ ეკუთვნის ჩემს მეორე ნახევარს, რომელიც არანაკლებ დახარჯავს დროს, ენერგიას, ფულს და ა.შ. მასაც ხომ უნდა ჰქონდეს ზრუნვის უფლება? სრულიად უსამართლოა, ჩემი აზრით, ესეთი რაღაცეები... ნუ ეს უკვე ძალიან ღრმა თემაა. მაგალითად, ქონება რომ შევიძინოთ ჩვენ ორმა და ერთ-ერთს რამე დავმართოს, ის ქონება გადავა დედაჩემზე, რომელმაც სახლიდან გამომავდო, ვთქვათ, და არა ჩემს საყვარელ ადამიანზე“ (ფოკუს-ჯგუფი ლგბტი ჯგუფის წევრებთან).

6.3. ჰომო/ბი/ტრანსფობია და მისი მიზეზები

ფოკუს-ჯგუფების მონაწილეებს არაერთგვაროვანი პოზიცია აქვთ ქვეყანაში არსებული ჰომოფობიის პრობლემის მიმართ. ჰომოფობიის სიმწვავისა და გამოვლინების ფორმების მიმართ მკაფიო პოზიციას აფიქსირებენ იმ უფლებადამცველი ორგანიზაციების წარმომადგენლები, რომლებიც უშუალოდ მუშაობენ ლგბტი საკითხებზე ან კონტაქტი აქვთ ჯგუფის წევრებთან. რესპონდენტთა ნაწილი თვლის, რომ ლგბტი ჯგუფის წევრები და ამ საკითხებზე მომუშავე ორგანიზაციები ცდილობენ, ხელოვნურად გაზარდონ პრობლემის მასშტაბი. როგორც ჩანს, ლგბტი ჯგუფის წევრებზე ძალადობის ინდივიდუალური შემთხვევების შესახებ ინფორმაციის ქონა არ არის საკმარისი იმისთვის, რომ რესპონდენტებმა ჰომოფობია ერთ მთლიან პრობლემად აღიქვან, მით უმეტეს მაშინ, როდესაც კვლევის მონაწილეთა ერთი ნაწილი ძალადობის ამ კონკრეტულ შემთხვევებშიც თავად მსხვერპლს ადანაშაულებდა და არა მოძალადეს:

„მათგან გამომდინარეობს ხშირად ეს აგრესიული დამოკიდებულება. ჩვენც გვაქვს ჩვენი ორიენტაცია, თუმცა არ გამოვდივართ, „პარადები“ არ გვაქვს, ხშირად სწორედ აქედან გამომდინარეობს მათდამი აგრესია“ (ფოკუს-ჯგუფი პედაგოგებთან).

რესპონდენტთა ერთი ნაწილი ეთანხმება მოსაზრებას, რომ ჰომოფობიის პრობლემა ნამდვილად დგას საქართველოში. ისინი ხაზგასმით აღნიშნავენ, რომ ჰომოსექსუალები ყოველთვის იყვნენ და არიან, თუმცა აგრესია ჯგუფის მიმართ მხოლოდ ბოლო პერიოდში გაიზარდა. ძალადობის გამამართლებელ მიზეზებად კი ტრადიციებს, რელიგიასა და უმრავლესობის ნებას ასახელებენ. რესპონდენტების ნაწილი მიიჩნევს, რომ ჰომოფობიაზე აქცენტირება ხელოვნურია იმის გამო, რომ ზოგადად ყველა განსხვავებული ჯგუფის მიმართ არსებობს ასეთი ნეგატიური დამოკიდებულება; ამასთან, საზოგადოების დიდი ნაწილი ფრუსტრირებულია

და გამუდმებით ეძებს განტყევის ვაცს, რომლისკენაც მიმართავს მთელ აგრესიას:

„[აგრესიის] ფონი არის მაღალი... ასე ხშირად ხდება: საზოგადოება ეძებს ბრაზის ობიექტს, როგორც დათხლილს ეს [აგრესია], როგორ აკუმულირებული ენერგია. ხშირად, ეს [შეიძლება იყოს] ვიდეოს ერთი ქამინგაუთი პოპულარული ტიპის გადაცემაში, ან კიდევ თუნდაც ის მაისის ინციდენტები. ამას საზოგადოება ზოგჯერ ელოდება. პულსაციით ელოდება, რო როდის იქნება რო, აი, თხლაშ და გადაიტანს. გადააქვთ და მერე კარგა ხანი ადრენალინით შეიარაღებული დარბიან. ხო, ნუ ვიცნობ ადამიანებს და სამღვდლო პირსაც ვიცნობ და მეზობელსაც, მაგალითად, რომელიც ერთი კვირა თემაშია და ალგზნებული დარბის, რო აი, ვქენით და რა მაგრა ვქენით და როგორ ჩავექოლეთ ისინი..“ (ფოკუს-ჯგუფი ექიმებთან).

გარემოსა და განწყობების ცვლილებებზე ლაპარაკობს რესპონდენტი ექიმების ფოკუს-ჯგუფიდან. მისი თქმით, დამოკიდებულება შეიცვალა სამედიცინო სფეროს იმ წარმომადგენლებშიც, რომლებიც ადრე ღიადა და უპრობლემოდ საუბრობდნენ ამ საკითხზე:

„ვთქვით ადრე თუ ამაზე გახსნილად ლაპარაკობდნენ თუნდაც ექიმები, რო ეს არის ნორმა და ხდება და შენ რაც უნდა ჰორმონებით უმკურნალო, ვერაფერს შეცვლი, რაღაცა ეხლა ვეღარ ამბობენ. მიკვირს, რატო ვეღარ ამბობენ“ (ფოკუს-ჯგუფი ექიმებთან).

რესპონდენტთა ნაწილი ამას ერთი მხრივ, ეკლესიის როლისა და ავტორიტეტის გაძლიერებით, მეორე მხრივ კი საზოგადოების კონფორმიზმით ხსნის:

„უმეტესობაში, შესაძლოა, სულ არ იყოს აგრესია, უარყოფითი დამოკიდებულება განსხვავებული სადმი, მაგრამ უნდა დაანახოს [აგრესია] იმათ...“

... ეს არის კონფორმისტული დამოკიდებულება. უმეტესობა რასაც ფიქრობს იქეთკენ იხრება ყველა.

... ვფიქრობ, რომ რელიგია გვინწყობს ძალიან ხელს“ (ფოკუს-ჯგუფი არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლებთან).

ერთი საკითხი, რაზეც ფოკუს-ჯგუფების თითქმის ყველა მონაწილე თანხმდება, საზოგადოების დაბალი ინფორმირებულობაა სოგი-ის საკითხებზე. ეს კი, თავის მხრივ, ნოყიერ ნიადაგს ქმნის სხვადასხვაგვარი მითების გავრცელებისა და ჯგუფის წევრებისაგან მომდინარე „საფრთხის“ გენერალიზაციისათვის:

„ჩემი აზრით, ამის მიზეზი არის არაინფორმირებულობა. დღეს, მაგალითად, ჰომოსექსუალობა ბევრს ჰგონია მამაკაცის სექსუალური კავშირის ქონა ბავშვთან, რაც არის აბსურდი და მცდარი დამოკიდებულება“ (ინტერვიუ ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციის წარმომადგენელთან).

ამასთან, რესპონდენტები საუბრობენ, რომ ინფორმირებულობის დონე განსხვავდება როგორც ქალაქი/რეგიონის, ისე ასაკის მიხედვითაც. მათი აზრით, ახალგაზრდებში მაღალია როგორც ინფორმირებულობის დონე, ისე ტოლერანტობის ხარისხიც ლგბტ ჯგუფის მიმართ. რესპონდენტთა დიდი ნაწილი ამას ახალგაზრდებისთვის ინფორმაციაზე მაღალი ხელმისაწვდომობით ხსნის. ისინი ამბობენ, რომ დამოკიდებულებები ტრადიციული გენდერული ნორმების მიმართ, ისევე, როგორც თავად ეს ნორმები, ნელ-ნელა იცვლება, პოლარიზაცია გენდერულ როლებს შორის სუსტდება და უახლოვდება ერთმანეთს. რესპონდენტთა ერთი ნაწილი თანხმდება, რომ აუცილებელია ამ ფობიების შესწავლა ცალკეულ ჯგუფებში, რათა ფობიების ნეიტრალიზება მოხდეს:

„ძან მნიშვნელოვნია [იმის] გამოვლენა, რა შიშები აქვს საზოგადოებას. ვინ არიან, რისი ეშინიათ... ეშინიათ განსხვავებულობის, ეშინიათ, რო მის შვილსაც არ „დაემართოს“... ამიტომ, საინტერესოა ამ შიშების გამოვლენა, რომ დაჯგუფდეს... ხშირად გამიგია ეს ფრაზა, შენც სოდომისტი ხარ? რატო იცავ ამ ლგბტ თემს? მერე ჩემი შვილი რო „გაისვაროს“? ჩემ შვილს რო თავზე „მოახვიონ“? ესეთი ტიპის შიშები არსებობს და ამის გარდა, ღმერთმა უწყის...“

...ჰომოფობია, ეს არის ირაციონალური შიში ხო ჰომოსექსუალის მიმართ და აი ამისი გაცნობიერება არის ძალიან მნიშვნელოვანი... მერე თვითონაც უკვირთ – რისი მეშინია, გადამდებია ხომ არაა ეს ჰომოსექსუალობა“ (ფოკუს-ჯგუფი ექიმებთან).

მედია

ისინი, ვინც ფიქრობენ, რომ ჰომოფობიური განწყობების გამოვლინებას გარკვეული დინამიკა აქვს და მისმა დონემ მოიმატა ბოლო პერიოდში, მატების სხვადასხვა მიზეზს ასახელებენ. ფოკუს-ჯგუფების მონაწილეები ერთხმად გამოკვეთენ მეინსტრიმ მედიის ნეგატიურ როლს სტერეოტიპების ტირაჟირებასა და ნეგატიური განწყობების ჩამოყალიბებაში:

„ხშირ შემთხვევაში ვითარებას აფუჭებს მოყვითალო გადაცემები, სადაც გამოყავთ ისეთი პირები, რომლებიც გაცილებით უფრო ამყარებენ სტერეოტიპებს ამ ადამიანების მიმართ, ვიდრე პირიქით, აძლევდეს საშუალებას ადამიანს იაზროვნოს, დაინახოს ჩვეულებრივი ადამიანი, ყველა თავისი არსის გაგებით“.

„ქართულ ტელევიზორებში ხშირად კეთდება ამ თემაზე გადაცემები. რაც ვნახე, ყოველი შემთხვევისთვის, ეს ადამიანები ან არიან დაცინვის ობიექტები, ან აგრესიის ობიექტები. ამ კუთხით არის აქცენტი გადატანილი ძრითადად“ (ფოკუს-ჯგუფი არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლებთან).

„ტელემედიაში ხანდახან არის ხოლმე ამაზე საუბარი, თუმცა ამას ისე ამაზრზენად აკეთებენ, გადაცემაში მისული ტრანსსექსუალების მიმართ მეც აგრესია მიჩნდება“ (ფოკუს-ჯგუფი გზაჯვარედინის წევრებთან).

თავად ლგბ ჯგუფის წარმომადგენლები, მედია წყაროებზე საუბრისას ასახელებენ არაჰომოფობიურ მედია გამოცემებსაც. თუმცა, თვლიან, რომ ეს გამოცემები საზოგადოების ინფორმირებულობის ასამაღლებლად არასაკმარის რესურსს წარმომადგენენ:

„Lesbi.org.ge-სა და ელექტრონული გამოცემის 17maisi.org-ის გარდა შემოდის დავასახელო ნეტგაზეთი, ლიბერალი და რადიო თავისუფლება, სადაც პერმანენტულად იდება ინფორმაცია. თუმცა ვერ ვიტყვი, რომ ეს ინფორმაცია საკმარისია. მეინსტრიმ მედია ლგბტ საკითხებს, როგორც ეგზოტიკას, ისე უყურებს. ტელე გადაცემები გაჯერებულია სიძულვილის ენით და ჰომოფობიით“ (ფოკუს-ჯგუფი გზაჯვარედინის წევრებთან).

ეკლესია

ლგბტი ჯგუფის წევრთა მიმართ ნეგატიური განწყობების ჩამოყალიბებაში მართლმადიდებლური ეკლესიის მნიშვნელოვან როლზე ყველა თანხმდება. არავინ უარყოფს ეკლესიისა და ცალკეული სასულიერო პირების ნეგატიურ როლს 17 მაისის განვითარებულ მოვლენებში. თუმცა, ერთი რესპონდენტი მიიჩნევს, რომ ეკლესიამ მხოლოდ კონტრ-დემონსტრანტების მობილიზაცია მოახდინა, მათი პროვოცირება ძალადობაზე კი მედიის დამსახურებაა. ფოკუს-ჯგუფების მონაწილეები სხვადასხვაგვარად აფასებენ ეკლესიის წარმომადგენელთა მხრიდან ცალკეული მოსაზრებების დეკლარირებას, რომელიც ხელს უწყობს ჰომოფობიური განწყობების გაღვივებას და აგრესიის ზრდას ლგბტი ჯგუფის კონკრეტული წევრების მიმართ. ნაწილი მიიჩნევს, რომ ეკლესია ვერ შეიცვლის და არც უნდა შეცვალოს თავისი დამოკიდებულება და რიტორიკა ჰომოსექსუალობის, როგორც ცოდვის და ლგბტი პირთა მიმართ. იგივე რესპონდენტები თვლიან, რომ ცალკეული სასულიერო პირების აგრესიული მოქმედებები არ უნდა იქნას განხილული როგორც ეკლესიის ერთიანი პოზიცია ამ საკითხთან მიმართებით. ლგბტი ჯგუფის წარმომადგენლები საკმაოდ ნიჰილისტურად უყურებენ არათუ ჰომოფობიის დაძლევაში ეკლესიის ჩართულობას, არამედ სასულიერო პირებისაგან წამოსული აგრესიის შეჩერების ნებისმიერ მცდელობასაც:

„აი, ეკლესიიდან წამოსულ სიძულვილს რა შეაჩერებს? ეკლესიას ენდობა მოსახლეობის დიდი ნაწილი. ყველაფერი სჯერათ, რასაც ისინი ამბობენ.“

მე აქ ვერ ვხედავ გამოსავალს“ (ფოკუს-ჯგუფი გზგუფის წევრებთან).

სხვა რესპონდენტები ფიქრობენ, რომ ეკლესიის შიგნითაც არსებობს რესურსი იმისათვის, რომ საზოგადოებაში არსებული ნეგატიური დამოკიდებულება აგრესიაში არ გადაიზარდოს და ამ რესურსს გამოყენება სჭირდება:

„ვფიქრობ, რომ რელიგიური თემა საკმაოდ სენსოტიურია საქართველოში. ყველას ღრმად მორწმუნე ჰგონია თავი და რომელიმე ბავშვის კლასელმა რომ თქვას, რომ გეია, მივა მართლმადიდებელ მშობელთა კავშირი და ჩაარტყამს რამეს თავში. არ ვიცი, როგორ უნდა მიიტანონ ეს ამბავი ეკლესიამდე, მაგრამ მინიმუმ შემწყნარებლობის კუთხით თანამშრომლობა აუცილებელი მგონია“ (ფოკუს-ჯგუფი არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლებთან).

„არავისთვის საიდუმლო არ არის, რომ 2013 წელს სასულიერო პირები იღებდნენ მონაწილეობას ძალადობრივ ქმედებებში... რა თქმა უნდა, ჩვენ მათ ვერ დავაჯერებთ ცოდვა-არცოდვის საკითხს, მაგრამ ის ფაქტი, რაც წელს ვახსენე, რომ ფობიის იმ დონეზე დაძლევა, რომ ძალადობისკენ მოწოდებაში და ძალადობაში არ პოვოს გამოვლინება, რა თქმა უნდა, შეგვიძლია თანამშრომლობის გზით. საქართველოში ძალიან დიდი როლი აქვს რელიგიურ დაწესებულებებს და ძალიან ბევრი ადამიანი არის, მე დიდი იმედი მაქვს ამის, რომლებიც პროგრესულად აზროვნებენ და ემიჯნებიან ძალადობას და ვფიქრობ, რომ ეს რესურსი და პოტენციალი არის გამოსაყენებელი შიგნით, რომ მათი ფობიების ტრანსფორმირება არ მოხდეს ძალადობრივ მოწოდებებში“ (ინტერვიუ სახალხო დამცველის აპარატის წარმომადგენელთან).

პოლიტიკური ნების არარსებობა

რესპონდენტების ნაწილი მიიჩნევს, რომ ჰომოფობიის დაძლევის მხრივ, ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პრობლემა სახელმწიფოს მხრიდან პოლიტიკური ნების

არარსებობაა. ფოკუს-ჯგუფების მონაწილეთა აზრით, ეს განსაკუთრებით მკაფიოდ ვლინდება, როცა საქმე ეხება სიძულვილით მოტივირებულ დანაშაულებზე რეაგირებას და/ან განათლების სისტემაში არსებულ მდგომარეობას. უფლებადამცველები საუბრობენ იმაზეც, თუ როგორ ნეგატიურ გავლენას ახდენს ამგვარი პოლიტიკა ჯგუფის წევრებზე, რომლებიც სრულიად დაუცველად გრძნობენ თავს. ამასთან, იმ პოლიტიკოსების გარდა, ვინც ღიად ახდენს ჰომოფობიური მოსაზრებების დეკლარირებას, ხელისუფლებასა და პარლამენტში ბევრია ფარული ჰომოფობიც, რაც გადაწყვეტილებების მიღებისას მუდამ ახდენს. ისინი, პასუხისმგებლობის თავიდან ასაცილებლად, ხშირად „ხალხის ნებაზე“, ტრადიციებსა და რელიგიაზე აპელირებენ:

„პოლიტიკური გადაწყვეტილების მიმღებნი მეტნაკლებად ჰომოფობიურები არიან. ნაწილი მხოლოდ თავს გვაჩვენებს რომ არაა ჰომოფობი, იმიტომ რომ ევროპულ გზას ვადგავართ... მერე დგებიან დილემის წინაშე ევროპა თუ ჩვენი საზოგადოება, რომელიც წყდება საზოგადოების სასარგებლოდ...“.

„გამახსენდა ჩვენი პარლამენტი, როდესაც ანტი-დისკრიმინაციულ კანონს იღებდა. როგორ კომიკურად იქცეოდა რამდენიმე პარლამენტარი, რომელსაც თითქოს ამით ქართველობას ართმევდნენ“ (ფოკუს-ჯგუფი არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლებთან).

„ჩვენ სახელმწიფოს ვერ მოვთხოვთ განათლება შემოიტანოს და დაამკვიდროს მაშინ, როცა პარლამენტის 90% ამ თემით აპელირებს. ჰგონიათ, რომ უფრო მეტ ხმებს მოიზიდავენ... პოლიტიკოსები თვითონ უწყობენ ხელს ამ სტერეოტიპების ფეხის მოკიდებას. ჩვენ არა გვაქვს საჯარო მოხელეებისთვის რაიმე სტანდარტი – რა მოეთხოვება საჯარო მოხელეს მინიმუმ... ადამიანის უფლებები – ეს მათი სხეულის ნაწილი უნდა იყოს, სამოქალაქო განათლება ძალიან მაღალ დონეზე უნდა ქონდეთ მიღებული თვითონ მათ და მხოლოდ შემდეგ შეიძლება ვილაპარაკოთ თუ რას

მოითხოვს სახელმწიფო საგანმანათლებლო, რელიგიური და სხვა ინსტიტუტებიდან..“ (ფოკუს-ჯგუფი არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლებთან).

მიაჩნია, რომ ეს თემები, პირიქით საპირისპიროს აკეთებს მისთვის, მითუმეტეს გლობალიზაციის რეალურ პროცესში ვიმყოფებით“ (ფოკუს-ჯგუფი არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლებთან).

უფლებადამცველთა არასწორი კომუნიკაცია საზოგადოებასთან

ფოკუს-ჯგუფების რამდენიმე მონაწილე პრობლემურად მიიჩნევს იმასაც, თუ როგორ და რა სახით ხდება ჰომოფობიის პრობლემატიზაცია თავად ლგბტი საკითხებზე მომუშავე ორგანიზაციების მხრიდან. ნაწილი ფიქრობს, რომ ორგანიზაციები მთავარ პრობლემას ეკლესიაში ხედავენ და ძირითად სტრატეგიად ეკლესიასთან და სასულიერო პირებთან დაპირისპირებას ირჩევენ; ეს კი საზოგადოების გახლეჩვას უწყობს ხელს და არა ჰომოფობიის შემცირებას. ერთ-ერთი რესპონდენტი ასევე უთითებს, რომ საზოგადოებასთან კომუნიკაციის პროცესში ორგანიზაციები შეცდომას უშვებენ, როცა აქცენტს მხოლოდ უფლებების დაცვაზე სვამენ და არ ცდილობენ აუხსნან საზოგადოებას, რატომაა ჰომოფობია მთელი საზოგადოების და არა მხოლოდ ერთი ჯგუფის პრობლემა:

„დღეს საზოგადოებას აქვს შიში და ეს არის ლეგიტიმური შიში, პატარა ერებს ახასიათებთ ეს შიშები... პატარა ერისთვის საკუთარი იდენტობა არის მნიშვნელოვანი და ამ იდენტობაში ყველაზე ძლიერი არის ტრადიციები. ეს არის ნორმალური მოცემულობა, გამიკვირდებოდა სხვანაირად რომ ყოფილიყო. ამიტომ, როდესაც ვეუბნებით ამ საზოგადოებას, რომელიც იბრძვის ეთნიკური გადარჩენისთვის, კარგად უნდა აუხსნათ მიზანი. მიზანი რა არის? რომ ეს ერი ვერ გადარჩება, თუ ჩვენ ვერ დავაფუძნებთ ჩვენი სახელმწიფოებრიობა ადამიანობაზე, ჰუმანიზმზე. არავინ არ უხსნის ამ ადამიანებს, რა არის მთავარი. ყველა საუბრობს მხოლოდ ინტერესზე – „ჩემი ინტერესია დავიცვა ელგებეტეს უფლებები“, „ჩემი ინტერესია დავიცვა რელიგიური უმცირესობები“ და ასე შემდეგ და აი, ეს საზოგადოება, რომელიც იბრძვის გადარჩენისთვის, ვერ ხვდება რაშია საქმე, იმიტომ, რომ

6.4. ჰომო/ბი/ტრანსფობიის ლაქლუქის გზები

განათლება და ინფორმირებულობის ამაღლება

ფოკუს-ჯგუფების მონაწილეთა უმრავლესობა თანხმდება, რომ პირველ რიგში, აუცილებელია საზოგადოების ინფორმირებულობის ამაღლება სექსუალური ორიენტაციისა და გენდერული იდენტობის შესახებ. მათი თქმით, იმის გააზრება, რომ ჰომოსექსუალობა დაავადება კი არა, სექსუალური ორიენტაციის ერთ-ერთი ფორმაა, ასევე ლგბტი ადამიანების შესახებ დამკვიდრებული სტერეოტიპების შეცვლა და მითების დამსხვრევა ჰომოსექსუალობის „მიზეზების“ შესახებ, მნიშვნელოვნად შეამცირებს საზოგადოებაში არსებულ შიშსა და აგრესიას ლგბტი ჯგუფის წევრების მიმართ. თავად დისკუსიის მონაწილეები ინფორმაციის მიღებისას არაფორმალურ განათლებას ანიჭებენ უპირატესობას. რაც შეეხება საზოგადოების ინფორმირებულობის ამაღლებას, ერთ-ერთ ყველაზე ეფექტურ არხად მედია-საშუალებებს, კერძოდ კი ტელევიზიას მოიაზრებენ:

„მთელ მსოფლიოში ინფორმაციის გავრცელების ყველაზე ეფექტური გზა ტელევიზიაა. ჩვენთანაც უნდა დაიწყოს ამ თემებზე საუბარი ღიადა და პროფესიონალი ადამიანების მონაწილეობით. მე ვფიქრობ, რომ ეს მნიშვნელოვანია“ (ფოკუს-ჯგუფი გზა ჯგუფის წევრებთან).

„ჩემი აზრით, პრობლემის გადაჭრის ერთადერთი თუ არა, ერთ-ერთი გზა იქნება ტელევიზია. რაც მეტი და ხშირი ტელეგადაცემები იქნება, დისკუსიები, სამღვდლო პირიც როდესაც ჩაერთვება,

სხვა კონფესიის წარმომადგენლები, ჩვეულებრივი ადამიანები, „სელებრითი“ ადამიანები და სხვები, ჰომოფობია დაიდლება“ (ფოკუს-ჯგუფი არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლებთან).

„...მაგალითად, კესარია საერთოდ არავის არ მოსწონდა. იმდენად ხშირად გამოჩნდა ეს ქალბატონი პოზიტიური რაკურსით, რომ ბევრს მოეწონა. პირადად მე ძალიან... ჩვენ ქართველები ვართ და ცოტა რთულად ვუყურებთ ასეთ რაღაცეებს. რა ვქნათ ახლა, დაიბადნენ ასეთები, მე რა ვიცი, ვინ დაიბადება და რა დაიბადება ჩემი შვილი. იქნება ჩემი შვილიც იყოს ამ ორიენტაციის. რა ხდება ადამიანის ორგანიზმში არავინ არ იცის. ამიტომ პირადად ჩემი დამოკიდებულება ლოიალურია. ტელევიზიას შეუძლია უდიდესი გავლენა იქონიოს საზოგადოებაზე“ (ფოკუს-ჯგუფი არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლებთან)

მედიის პასუხისმგებლობასა და მასთან თანამშრომლობის აუცილებლობაზე საუბართან ერთად, დისკუსიის მონაწილეები მიიჩნევენ, რომ მნიშვნელოვანია მედიასაშუალებების კონსტრუქციული კრიტიკა. მათი თქმით, ჟურნალისტების მიერ სიძულვილის ენის გამოყენებისას აუცილებელია რეაგირება და სიძულვილის ენის რეგულაციის არსებული მექანიზმების გამოყენება:

„მედიასთან დაკავშირებით საკმაოდ კარგია, რომ არსებობს ეთიკის ქარტიის საბჭო, სადაც თუნდაც ჰომოფობიასთან დაკავშირებულ საკითხებს განიხილავთ“ (ფოკუს-ჯგუფი, თბილისი).

ფორმალური და არაფორმალური განათლება

რესპონდენტების აზრით, ეს საკითხები ფორმალური განათლების ნაწილიც უნდა გახდეს და ამაზე მნიშვნელოვანი პასუხისმგებლობა ეკისრება სახელმწიფოს. სამოქალაქო განათლების კურსის გარდა, დისკუსიის მონაწილეები მიიჩნევენ, რომ არა მხოლოდ კონკრეტული სპეციალობის პედაგოგები ან სკოლის ფსიქოლოგები, არამედ ყველა პედაგოგი უნდა ფლობდეს ზოგად ინფორმაციას ამ საკითხებზე:

„პედაგოგი არ უნდა იყოს ადამიანი, რომელსაც ამ თემაზე საუბრის უნდა რცხვენოდეს. ყველა პედაგოგს უნდა შეეძლოს ამაზე ლაპარაკი, არ აქვს მნიშვნელობა მათემატიკის იქნება, ფიზიკის თუ ბიოლოგიის, ეს არის სოციალური საკითხები, მართო სამედიცინო და ფსიქოლოგიური ხო არ არის, პატარა დოზით ყველა პედაგოგი უნდა იყოს ფსიქოლოგი მაინც, რომ სწორად შეეძლოს ყველა საკითხის მიტანა... ამ სტერეოტიპების გაქარწყლება უნდა ხდებოდეს სკოლაში და არა მერე, როცა ყველა სტერეოტიპი ჩამოყალიბებულია და ღრმად არის გადგმული ფესვი ჩვენს არსებაში“ (ფოკუს-ჯგუფი პედაგოგებთან).

„მე ვფიქრობ, რომ გარკვეული დოზით სკოლებიდანვე უნდა იყოს დაწყებული სწავლება, თუ რა არის გენდერული თანასწორობა, ვინ არიან ლგბტი ადამიანები, ზოგადად ტერმინების განმარტება აუცილებელია, რას გულისხმობს მათი უფლებები და ასე შემდეგ როგორც ფორმალური, ასევე არაფორმალური განათლების გზით უნდა მოხდეს ცნობიერების ამაღლება“ (ინტერვიუ სახალხო დამცველის აპარატის წარმომადგენელთან).

რაც შეეხება საზოგადოების ინფორმირებულობის ამაღლებას, ამ პროცესებში მედიისა და სამოქალაქო სექტორის აქტიური ჩართულობისა და მონაწილეობის გარდა, რესპონდენტები თვლიან, რომ საზოგადოებამ მკაფიოდ უნდა გამოკვეთოს სახელმწიფოს პასუხისმგებლობა. ერთ-ერთი რესპონდენტის მოსაზრებით, სახელმწიფომ უნდა იაქტიუროს, მოიწვიოს სპეციალისტები და მათთან ერთად დაგეგმოს საგანმანათლებლო აქტივობები, რომელ ჯგუფებს რა ტიპის ინფორმაცია მიაწოდოს და რა დოზით:

„ვფიქრობ, რომ სახელმწიფომ უნდა დაადგინოს რაღაც სტანდარტი, რა დონეზე უნდა იყვნენ მოზადებულები ის ადამიანები, რომლებსაც აქვთ შეხება საზოგადოებასთან, საზოგადოების დიდ ჯგუფთან... როცა ფორმირდება ადამიანის ფსიქიკა, ამ ექიმებს და პედაგოგებს სწორედ მაშინ აქვთ შეხება ამ ჯგუფთან და განათლება, განათლება ყველა დონეზე... დიპლომს არ უნდა იღებდეს ადამიანი, რომელიც არ იცის საკითხებზე“ (ფოკუს-ჯგუფი, თბილისი).

მიანი, რომელიც ხმამალა გაჰყვის „ძირს ყველა-
ნაირი უმცირესობა“ და რაღაცა მსგავსი“.

„დიახ, სახელმწიფომ უნდა იზრუნოს იმაზე, რომ
ფსიქოლოგები იქნებიან თუ მედიცინის წარმო-
მადგენლები, ერთად შეჯერდნენ და პედაგოგე-
ბი არიან თუ საზოგადოებრივ საქმეში ჩართული
ხალხი, ისეთი დოზით გადასცენ ეს ინფორმაცია
თუნდაც გენდერზე და თავის მხრივ გაავრცელონ
ინფორმაცია, რომ გალიზიანება, აგრესიულობა და
მიუღებლობა აღარ გამოიწვიოს, თუნდაც ახალგაზ-
რდებში და თუნდაც ჩამოყალიბებულ ადამიანებ-
ში“ (ფოკუს-ჯგუფი არასამთავრობო ორგანიზაცი-
ების წარმომადგენლებთან).

ფოკუს-ჯგუფების მონაწილეები მნიშვნელოვნად
მიიჩნევენ სამოქალაქო საზოგადოების უფრო მეტ
კონსოლიდაციასა და ჩართულობას ჰომოფობიის წი-
ნააღმდეგ ბრძოლაში; იქნება ეს ინფორმაციის გავრ-
ცელება თუ სამართლებრივი დახმარების გაწევა ჯგუ-
ფის წევრებისათვის:

„ჰომოფობიის დაძლევისთვის აგრეთვე აუცილე-
ბელია სამოქალაქო საზოგადოების აქტიურობა.
მაგალითად, საზოგადოებისთვის ინფორმაციის მო-
წოდება სხვადასხვა ფორმით კონსტრუქციულად.
ჩვენთან გონიათ, რომ ახლის გაგება ნიშნავს სა-
კუთარ პრინციპებზე უარის თქმას. ასევე, მნიშე-
ნელოვანია რეაგირება უფლებების დარღვევაზე,
რათა დაცულად იგრძნონ ლგბტი თემის წარმო-
მადგენლებმა თავი“ (ინტერვიუ სოცმუშაკთა ასო-
ციაციის წარმომადგენელთან).

პროფესიული ჯგუფების განათლება

დისკუსიის მონაწილეები თვლიან, რომ საგანმანათ-
ლებლო ღონისძიებები საჯარო ინსტიტუტებიდან უნდა
დაიწყოს. პირველ რიგში სახელმწიფომ პედაგოგების,
ექიმებისა და სამართალდამცავების განათლებაზე უნდა
იფიქროს. მათი ერთი ნაწილი იხსენებს სამართალდამ-
ცავებთან საგანმანათლებლო მუშაობის პოზიტიურ გა-
მოცდილებას ოჯახში ძალადობის საკითხებზე. ამასთან,

პარალელის გავლებისას მიუთითებენ, რომ რეალური
ცვლილებების დაწყება სახელმწიფოს მხრიდან პოლი-
ტიკური ნების გამოვლინებას უკავშირდებოდა და არა
ცალკეულ ფორმალურ ნაბიჯებს.

„მინევს ამ მხრივ მუშაობა და ვფიქრობ, რომ საჯა-
რო ინსტიტუტებში და განსაკუთრებით ძალოვანი
სტრუქტურებში უნდა დაიწყოს ტრენინგები. ჩვენ
კიდევ ვმუშაობთ ოჯახში ძალადობის შემთხვევებ-
ზე და ტრენინგმა ძალიან დიდი ბიძგი მისცა ამ მო-
მართულებით. უფრო კარგად ხდება იდენტიფიცირ-
ება დანაშაულის, მიუხედავად იმისა, რომ ძალა-
დობა ჩაკეტილ სივრცეში ხდება და მისი იდენტი-
ფიცირება ძალიან რთულია. ტრენინგებმა ძალიან
კარგი შედეგი მოგვცა. პირველ რიგში, პოლიცი-
ელებში უნდა ამაღლდეს ცნობიერების დონე, რომ
პრობლემას ვებრძლოთ“ (ფოკუს-ჯგუფი არასამ-
თავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლებთან).

ეკლესია

ჰომოფობიის დონის შემცირების საკითხებში მართლ-
მადიდებლური ეკლესიის წარმომადგენელთა ჩართვა-
ზე დისკუსიების მონაწილეთა აზრები გაიყო. ნაწილი
თვლის, რომ ეკლესიის გავლენიდან გამომდინარე,
მნიშვნელოვანია მისი, როგორც აქტორის, გათვალის-
წინება ჰომოფობიის დაძლევის საქმეში. ფიქრობენ,
რომ ძალადობის საწინააღმდეგო განცხადებების გა-
კეთებით ეკლესიას შეუძლია მნიშვნელოვნად შეამ-
ციროს ჯგუფის წინააღმდეგ აგრესიის გამოვლინების
ფაქტები. მონაწილეთა მეორე ნაწილი თვლის, რომ ეკ-
ლესია თავად არის ერთ-ერთი აქტორი, რომელიც თა-
ვისი განცხადებებითა და პირდაპირი თუ არაპირდაპი-
რი მოწოდებებით ხელს უწყობს ძალადობის ესკალა-
ციას ლგბტი ჯგუფის წევრთა მიმართ. შესაბამისად,
არაეფექტურად მიაჩნია მათი ჩართვა ამ პროცესებში.
ამის საპირწონედ, მიიჩნევს, რომ სახელმწიფოს უნდა
ჰქონდეს მკაფიოდ გამოხატული პოზიცია:

„მე როდესაც ვარ სახელმწიფო, იქ რაც არ უნდა
ძლიერი იყოს ეკლესია, უნდა გავატარო ხისტი პო-
ლიტიკა თუნდაც ეკლესიის მიმართაც, რომელიც

ხელს მიშლის პოლიტიკის გატარებაში“ (ფოკუს-ჯგუფი არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლებთან).

„ჩვენ თუ ვართ სეკულარული სახელმწიფო, ვიყოთ სეკულარული სახელმწიფო და ეხლა რელიგიურ რაღაცა, ერთ ჯგუფს რა ჯერა, ეს არ უნდა ახდენდეს საერთო საზოგადოებრივ დამოკიდებულებაზე ძალიან დიდ გავლენას, თავისი როლი აქვს რელიგიას და ეკლესიას.“ (ფოკუს-ჯგუფი, არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლებთან).

6.5. შეჯამება

ფოკუს-ჯგუფების ანალიზმა აჩვენა, რომ ჰომოფობია, მეტწილად განიხილება არა როგორც საზოგადოების, არამედ კონკრეტულად ლგბტი ჯგუფის პრობლემა. ამასთან, დისკუსიის მონაწილეების მსჯელობაში მნიშვნელოვანი განსვლაა, როდესაც საკითხის პრობლემატიზაციაზე იწყებენ საუბარს. უფლებადამცველები და ექიმები მხოლოდ ერთი რაკურსიდან საუბრობენ (უფლებადამცველები საკითხს ცალსახად უფლებებისა და თანასწორობის კონტექსტში განიხილავენ, ექიმები – სამედიცინო ნორმის/პათოლოგიის ბინარულ ჩარჩოში). დანარჩენები კი ცდილობენ მსჯელობისას წარმოქმნილი წინააღმდეგობა – ჰომონეგატივიზმსა (რომელიც ჰომოსექსუალური ქცევის მორალურ შეფასებას უკავშირდება) და უფლებრივ კონტექსტს შორის – საზოგადოების მხრიდან არაძალადობრივ ქცევაზე აქცენტის გადატანით დააკომპენსირონ. ასეთი მიდგომისას, ნეგატიური ატიტუდი ჯგუფის ან ჯგუფის წევრთა მიმართ, ისევე, როგორც არსებული კულტურული და სოციალური ნორმები, არ ექვემდებარება გადახედვას და მსჯელობა დაიყვანება მხოლოდ „უცხო“ „განსხვავებულის“ მიმართ ტოლერანტული, შემწყნარებლური დამოკიდებულების კულტივირების აუცილებლობაზე. ფაქტია, რომ ჰომოფობიის პრობლემატიზაციასთან დაკავშირებით, არსებობს მნიშვნელოვანი წინააღმდეგობა – პირველ რიგში, არ არსებობს პრობლემის ერთიანი ხედვა. ჰომოფობიის კომპლექსური ბუნების იგნორირება და მისი განხილ-

ვა მხოლოდ უფლებების, სამედიცინო ნორმის და/ან მხოლოდ მორალისტური კუთხით, საზოგადოებაში მეტ დაბნეულობას იწვევს. ადამიანებს უჭირთ ყველა ამ ასპექტის ერთიან სისტემაში მოქცევა, რასაც საბოლოო ჯამში, ღირებულებათა კონფლიქტის პროვოცირებამდე მივყავართ. შედეგად, იქმნება მცდარი მოსაზრებები იმის თაობაზე, რომ „ადამიანის უფლებები მორალისაგან დაცლილი“ სფეროა, „დემოკრატიულობა ეწინააღმდეგება ქართველი ერის ტრადიციებს“, „ევროკავშირში გაწევრიანება საფრთხეს უქმნის ერის თვითმყოფადობას“ და ა.შ. და ა.შ. შესაბამისად, უკიდურესად მნიშვნელოვანია იმის გაცნობიერება, რომ ჰომოფობიასა და მისი დაძლევის სტრატეგიებზე საუბრისას, უნდა შემუშავდეს პრობლემის ერთიანი, ჰოლისტური ხედვა.

დისკუსიების პროცესში ნათლად გამოჩნდა ცოდნისა და ინფორმირებულობის დეფიციტი როგორც სექსუალური ორიენტაციის/გენდერული იდენტობის, ისე ჯგუფის უფლებრივი მდგომარეობის შესახებ. ამასთან, რესპონდენტების ინფორმირებულობა და ცოდნა თვალშისაცემად განსხვავდება იმის მიხედვით, უშუალოდ იცნობენ თუ არა დისკუსიის მონაწილეები ლგბტი ჯგუფის წევრებს, რამდენს იცნობენ და როგორი ხასიათი აქვს ამ ნაცნობობას (ცალსახად უკავშირდება რესპონდენტის პროფესიულ საქმიანობას, მეგობარია თუ სხვ.). ატიტუდებისაგან განსხვავებით, რომელიც ნაკლებად აღმოჩნდა დამოკიდებული ჯგუფის წევრებთან უშუალო კონტაქტზე, ცოდნის მთავარი განმსაზღვრელი პროფესიული დამოკიდებულება და უშუალო კონტაქტი გამოდგა. რესპონდენტები, რომლებიც იცნობენ ჯგუფის ერთ წევრს მაინც, ამჟღავნებენ საკითხის უფრო ღრმა ცოდნას. თუმცა, დისკუსიის ყველა მონაწილე აღნიშნავს, რომ არსებული ცოდნის მიუხედავად, ისინი საჭიროებენ დამატებით ინფორმაციას ამ საკითხებზე.

საკითხის შესახებ ამგვარი ფრაგმენტული ცოდნა და მიდგომა პრობლემებს ქმნის არა მხოლოდ საზოგადოებრივი განწყობების, არამედ ცალკეული საკითხების სამართლებრივი რეგულირების თვალსაზრისითაც. მაგალითად, სქესის სამართლებრივი აღიარების მოქმედი პროცედურა ქვეყანაში ითვალისწინებს რამდენიმე

ინსტიტუციის ჩართულობას პროცესში (სამოქალაქო რეესტრი და სამედიცინო დაწესებულებები, რომლებიც გასცემენ პირის ტრანსგენდერობის დამადასტურებელ სამედიცინო ცნობას, სქესის ქირურგიული გზით კვლავმინიჭების დამადასტურებელ ცნობას შესაბამისი კლინიკიდან; სამედიცინო ეთიკის საბჭო და სხვ.). ასეთ შემთხვევაში ამ ინსტიტუციების წარმომადგენლების შეზღუდული ცოდნა ტრანსგენდერობის რაობისა და მისი სრული სპექტრის შესახებ, ტრანსგენდერობის დეპათოლოგიზაციის თაობაზე მიმდინარე სამედიცინო დისკუსიების შესახებ დაბალი ინფორმირებულობა, ეკონომიკური ფაქტორების, სოციალური ფონისა და იმ სირთულეების გაუთვალისწინებლობა, რომელსაც ტრანსგენდერი ადამიანები განიცდიან სქესის ლეგალური აღიარების პროცესის დაურეგულირებლობის გამო, ართულებს და შეუძლებელს ხდის ამ პროცესების რეგულირებას ტრანსგენდერი ადამიანების სასარგებლოდ.

ყურადსაღებია, რომ ფოკუს-ჯგუფის მონაწილეები ძირითადად მსჯელობენ ჰომოსექსუალობაზე, იშვიათად – ტრანსგენდერობაზე. რესპონდენტთა ნაწილი საერთოდ ვერ ასხვავებს ერთმანეთისგან სექსუალურ ორიენტაციასა და გენდერულ იდენტობას. რაც შეეხება ბისექსუალობას, ეს საკითხი სრულიად გამოტოვებულია დისკუსიიდან, რაც განაპირობებს ამ იდენტობის მატარებელ ადამიანების უხილავობასა და ბიფობიასთან დაკავშირებულ პრობლემებსაც (ბისექსუალობას მხოლოდ გზ. ფოკუს-ჯგუფის ერთი რესპონდენტი ახსენებს ლგბტი აბრევიატურის გაშიფვრისას („ბისექსუალთა არსებობის არ მჯერა“).

დისკუსიის მონაწილეებს არაერთგვაროვანი წარმოდგენა აქვთ ფაქტორებზე, რომლებიც სექსუალური ორიენტაციის ჩამოყალიბებაზე მოქმედებს. განსხვავებული ცოდნა, თავის მხრივ აისახება არა მხოლოდ უშუალოდ განწყობებზე ჯგუფის მიმართ, არამედ მათ დამოკიდებულებაზე უფლებრივი თანასწორობის მიმართაც. მაგალითად, ლგბტი ჯგუფის მიმართ აგრესიის მიზეზებზე მსჯელობისას, როდესაც მონაწილეები განიხილავენ ჰომოფობიის დაძლევის სტრატეგიასა და საზოგადოების ინფორმირების გზებს, რესპონდენტთა ნაწილი მუდმივად იმეორებს, რომ ინფორმირებულობის გაზრდა „პროპაგანდაში“ არ უნდა გადაიზარდოს და ა.შ.

ჩვენს მოცემულობაში – გარემოში არსებული ნეგატიური განწყობებისა და ღია აგრესიის ფონზე – ლგბტი ჯგუფი დღემდე რჩება ერთ-ერთ ყველაზე ჩაკეტილ, დახურულ ჯგუფად. დისკუსიის მონაწილე არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლები, რომლებიც რეგიონებში მუშაობენ, ღიად საუბრობენ ნდობის დეფიციტზე ლგბტი ჯგუფის მხრიდან, მიუხედავად იმისა, რომ მათივე თქმით, ისინი არასოდეს იყენებენ ჰომოფობიურ ლექსიკას და ღიად აფიქსირებენ საკუთარ პოზიციას ლგბტი ჯგუფის წევრთა უფლებების შელახვის ფაქტებზე. ამ პირობების გათვალისწინებით, რესპონდენტები გამოყოფენ მედიის როლსა და პასუხისმგებლობას ჰომოფობიის შემცირებაში. მედიის ერთი ნაწილის მხრიდან ჰომოფობიური შინაარსის სიუჟეტების მომზადებისა და სტერეოტიპების ტირაჟირების პარალელურად, დისკუსიის მონაწილეები ხაზგასმით აღნიშნავენ, რომ პოლიტიკოსებისა და საჯარო მოხელეთა ერთი ნაწილი საკითხს პოლიტიკური სპეკულაციებისთვის იყენებს და მისი კომუნიკაციის მეთოდი ხშირად ჰომოფობიური სიძულვილის ენაა.

ჰომოფობიური განწყობების წარმოქმნისა და შენარჩუნების პროცესის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან აქტორად დისკუსიის მონაწილეები ეკლესიას მიიჩნევენ. თუმცა, რესპონდენტთა მოსაზრებები განსხვავდება ერთმანეთისგან, როცა ჰომოფობიის დაძლევის პროცესებსა და სტრატეგიის განსაზღვრაში ეკლესიის მონაწილეობას ეხება საქმე. უმეტესობა თვლის, რომ ეკლესია ამ საკითხთან მიმართებაში თავის პოზიციას არ/ვერ შეცვლის. ისინი მნიშვნელოვნად მიიჩნევენ ხელისუფლებამ ბოლომდე გაიაზროს, რომ იგი სეკულარულ სახელმწიფოს მართავს და, შესაბამისად, მოითხოვენ სახელმწიფომ გამოიჩინოს სათანადო პოლიტიკური ნება, როცა საქმე ლგბტი ადამიანთა უფლებების შელახვას ეხება.

დისკუსიის მონაწილეთა ის ნაწილი, რომელიც უშუალოდ მუშაობს ლგბტი ჯგუფის წარმომადგენლებთან ან მათ უფლებებზე, თვლის, რომ პრობლემები უფრო აღსრულების თვალსაზრისით გვაქვს და არა საკანონმდებლო დონეზე. რესპონდენტები აღნიშნავენ, რომ ამის მიზეზი ხელისუფლების მხრიდან პოლიტიკური ნების ნაკლებობაა. ამასთან, არის საკითხები, რომლებიც საერთოდ საკანონმდებლო რეგულაციების მიღება დარჩენილი (მაგ.,

სქესის სამართლებრივი აღიარების საკითხი). დისკუსიის მონაწილე უფლებადამცველი ორგანიზაციების წარმომადგენლები ასევე მიიჩნევენ, რომ სახელმწიფო არასათანადო ძალისხმევას იჩენს, როცა საქმე ლგბტი პირთა მიმართ სიძულვილით მოტივირებული დანაშაულის კვალიფიცირებას, აღრიცხვასა და მასზე ეფექტურ რეაგირებას ეხება. ლგბტი ჯგუფის წარმომადგენელთა მხრიდან სამართალდამცავთა მიმართ ნდობის დაბალი მაჩვენებლისა და პოლიციელთა მხრიდან არასათანადო მოპყრობის ფაქტების გათვალისწინებით, უფლებადამცველები თვლიან, რომ აუცილებელია სამართალდამცავთა ინფორმირებულობის ამაღლება. ასევე, საჭიროდ მიიჩნევენ, მოიძებნოს პრობლემის დაძლევის უფრო ეფექტური გზები (მაგ., სპეციალური მექანიზმის შექმნა შსს-ში, რომელიც უშუალოდ სიძულვილით მოტივირებულ დანაშაულზე იმუშავებს).

ლგბტი ჯგუფის მიმართ ჩადენილ დანაშაულებსა და ძალადობის ფაქტებზე სახელმწიფოს მხრიდან არასათანადო რეაგირება, ერთი მხრივ, ნიჰილისტურად განაწყობს ლგბტი ჯგუფის წარმომადგენლებს მართლმსაჯულების სისტემის მიმართ, მეორე მხრივ, ამგვარი მიდგომა კიდევ უფრო წაახალისებს ძალადობას ჯგუფის წევრთა მიმართ.

დისკუსიის მონაწილეებმა ასევე აღნიშნეს, რომ საზოგადოების ინფორმირებულობის ამაღლების თვალსაზრისით განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია სახელმწიფოს ჩართულობა. სკოლებში გავრცელებული ბულინგის პრაქტიკის აღმოსაფხვრელად განსაკუთრებული აქცენტი გაკეთდა ფორმალურ განათლებასა და განათლების სამინისტროს პასუხისმგებლობაზე. რესპონდენტები თვლიან, რომ სამოქალაქო განათლების სახელმძღვანელოები და პროგრამები აუცილებლად უნდა მოიცავდეს ლგბტი ჯგუფს და მათთან დაკავშირებულ საკითხებს.

დისკუსიის მონაწილეთა უმრავლესობა თანხმდება, რომ ჰომოფობიის დაძლევა ქვეყანაში შესაძლებელია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ხელისუფლება, სხვადასხვა პროფესიული ჯგუფები, მედია და სამოქალაქო სექტორი ერთიანი ძალისხმევით, კოორდინირებულად იმუშავებენ.

VII. დასკვნა

კვლევის მიზანს წარმოადგენდა საზოგადოების დამოკიდებულების შეფასება ლგბტ ადამიანების მიმართ, რომლის საფუძველზეც შესაძლებელი იქნებოდა რეკომენდაციებისა და გრძელვადიანი სტრატეგიის შემუშავება ჰომო/ბი/ტრანსფობიის დასაძლევად ქვეყანაში. კვლევისას გამოყენებული იქნა როგორც რაოდენობრივი, ისე თვისებრივი მეთოდები. რაოდენობრივი კვლევის ფარგლებში საქართველოს ქალაქებსა და სოფლებში გამოიკითხა 18-65 წლის ასაკობრივი ჯგუფის 2 000 რესპონდენტი. კვლევა რეპრეზენტატულია ასაკის, სქესის და ადგილმდებარეობის მიხედვით.

თვისებრივი კვლევის ფარგლებში ჩატარდა 8 ფოკუს-ჯგუფი და 3 ინტერვიუ. ფოკუს-ჯგუფის მონაწილეების შესარჩევად გამოყენებული იყო შემთხვევითი და მიზნობრივი შერჩევა. არასამთავრობო სექტორის ფოკუს-ჯგუფებზე მონეული იყვნენ ისეთი ორგანიზაციების წარმომადგენლები, რომელთაც მეტ-ნაკლები პროფესიული შეხება აქვთ ლგბტ თემის წარმომადგენლებთან. 4 ფოკუს-ჯგუფი ჩატარდა უფლებდაცვითი ორგანიზაციების წარმომადგენლებთან თბილისსა და რეგიონის სამ ქალაქში; თითო-თითო ფოკუს-ჯგუფი ჩატარდა სამედიცინო სფეროს წარმომადგენლებთან, პედაგოგებთან, ლბ (ლესბოსელი და ბისექსუალი) ქალებთან და გბ (გეი და ბისექსუალი) კაცებთან. ჩაინერა 3 ინტერვიუ – სახალხო დამცველის აპარატის, ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციისა და სოცმუშაკთა ასოციაციის წარმომადგენლებთან.¹ სამაგიდო კვლევის ფარგლებში გაანალიზდა ქვეყანაში არსებული საკანონმდებლო და სოციალური გარემო.

ლგბტ საკითხებზე ქვეყანაში საკანონმდებლო დონეზე ბოლო წლებში მიღწეული პროგრესის მიუხედავად, დის-

კრიმინაცია და ფიზიკური/ფსიქოლოგიური ძალადობა სექსუალური ორიენტაციის/გენდერული იდენტობის საფუძველზე საკმაოდ გავრცელებულია ქვეყანაში. ამგვარი ფაქტების უმეტესობა ალურიცხავი და შესაბამისად, სათანადო რეაგირების გარეშე რჩება. არ არსებობს ოფიციალური სტატისტიკა სახელმწიფო დონეზე, რომელიც აღრიცხავდა და შეისწავლიდა დისკრიმინაციას სოგი-ის საფუძველზე, ჰომო/ბი/ტრანსფობიური დანაშაულებათა ხასიათსა და გავრცელებულობას ქვეყანაში და შეიმუშავებდა და დაგეგმავდა სოგი-ის საფუძველზე დისკრიმინაციის დაძლევისაკენ მიმართულ კონკრეტულ და ეფექტიან მიდგომებს. უფლებადამცველთა აზრით „სახელმწიფო არასათანადო ძალისხმევას იჩენს, როცა საქმე ლგბტ პირთა მიმართ სიძულვილით მოტივირებული დანაშაულის კვალიფიცირებას, აღრიცხვასა და მასზე ეფექტურ რეაგირებას ეხება“. ლგბტ ჯგუფის მიმართ ჩადენილ დანაშაულებსა და ძალადობის ფაქტებზე სახელმწიფოს მხრიდან არასათანადო რეაგირება, ერთი მხრივ, ნიჰილისტურად განაწყობს ლგბტ ჯგუფის წარმომადგენლებს მართლმსაჯულების სისტემის მიმართ, მეორე მხრივ, ამგვარი მიდგომა კიდევ უფრო წაახალისებს ძალადობას ჯგუფის წევრთა მიმართ.

ცალკეული საკითხები (მაგ., გენდერის სამართლებრივი აღიარების საკითხი) საერთოდ უფლებრივი რეგულაციის მიღმაა დარჩენილი, რაც ხშირად ხდება ტრანსგენდერი ადამიანების დისკრიმინაციის საფუძველი შრომით ურთიერთობებში და იმ სახელმწიფო და კერძო დაწესებულებებში, სადაც პირადობის დამადასტურებელი დოკუმენტების წარდგენაა საჭირო.

მიუხედავად იმისა, რომ ჰომოსექსუალობა ამოღებულია დაავადებათა საერთაშორისო კლასიფიკაციიდან, ჯან-

¹ სამწუხაროდ, აღნიშნული კვლევის ფარგლებში, შინაგან საქმეთა სამინისტროსთვის ოფიციალური მიმართვის მიუხედავად, ვერ მოხერხდა პოლიციის თანამშრომლებთან ფოკუს-ჯგუფის ჩატარება.

დაცვის სფეროს ცალკეული წარმომადგენლები და არსებული სახელმძღვანელოები ჰომოსექსუალობას განიხილავენ, როგორც პრობლემას, რომელიც სამედიცინო ჩარევას საჭიროებს. კლასიფიკატორის ქართულენოვან გამოცემებსა და სახელმძღვანელოებში დღემდე პრობლემურად რჩება სქესისა და გენდერის ტერმინოლოგიური აღწევები. ლგბტი ჯგუფის საჭიროებები ჯანდაცვის სფეროში არაა გამოკვლეული და შესწავლილი, შესაბამისად, არ აისახება ჯანდაცვის სფეროში არსებულ სამოქმედო გეგმებსა და სტრატეგიებში.

დღეისათვის, „სკოლებსა და უნივერსიტეტებში ლგბტ პირების მიმართ არსებული დამოკიდებულება ასახავს საზოგადოებაში არსებულ ტენდენციებს და იმ ტრადიციული სტიგმების, ტაბუებისა და ფასეულობების ძლიერი ზეგავლენის ქვეშ იმყოფება, რომელთაც საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია მხარს უჭერს“. ბულინგი, შევიწროება და სოციალური გარიყვა, მათ შორის, სექსუალური ორიენტაციისა და გენდერული იდენტობის ნიადაგზე, დღემდე ერთ-ერთ სერიოზულ პრობლემად რჩება განათლების სფეროში.

კვლევამ აჩვენა, რომ ლგბტი ადამიანებზე ძალადობის ფაქტები, უმეტესწილად აღიქმება როგორც ცალკეული და განყენებული შემთხვევები და არა ერთიანი სისტემური ძალადობის ნაწილი. ამასთან, ძალადობად განიხილება მხოლოდ ფიზიკური შეურაცხყოფა. ფსიქოლოგიური ზეწოლა, მარგინალიზაცია, ბულინგი, მკურნალობის იძულება, სახლიდან გამოგდება, ძალადობის სხვა ფორმები, ისევე როგორც შეკრებისა და გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვა ხშირად არც კი აღიქმება ძალადობად ან უფლებების დარღვევად.

ამასთან, ლგბტი ჯგუფის უფლებრივ თანასწორობასთან დაკავშირებული ნებისმიერი საკითხის არტიკულირება საჯარო სივრცეში ავტომატურად აღიქმება როგორც „გეი-პროპაგანდა“. მითები და სტერეოტიპები, რომლებიც გავლენას ახდენენ საზოგადოების მკვეთრად ნეგატიურ დამოკიდებულებაზე უფლებრივ თანასწორობასთან დაკავშირებულ საკითხების მიმართ, აჩვენებს, რომ ეს საკითხები მორალის და ტრადიციების ჭრილში უფრო განიხილება, ვიდრე უფლებრივი თანასწორობის კონტექსტში. ამაში კი დიდი წვლილი პოლიტიკოსებს მიუძღვით,

რომელთა შეფასებები და კომენტარები დისკრიმინაციისა და ძალადობის ფაქტებზე ხშირად გაუღენთილია მორალისტური რიტორიკით და საკითხის სამართლებრივ ჩარჩოში მოქცევისა და უფლებრივ ჭრილში განხილვის ნაცვლად დომინანტურ კულტურულ, ტრადიციულ და რელიგიური ფასეულობებზე აპელირებენ.

წინააღმდეგობამ, რომელიც სოგი-ისტან დაკავშირებული საკითხების სამართლებრივ სივრცეში შემოტანას უკავშირდება, ზედაპირზე ამოიჭანა ის პრობლემები, რაც საზოგადოებაში არსებობს. ანტიდისკრიმინაციული კანონში დისკრიმინაციის აკრძალვის საფუძვლებს შორის სექსუალური ორიენტაციის/გენდერული ორიენტაციის ექსპლიციტურად მოხსენიება საზოგადოების, ეკლესიისა და პოლიტიკოსების ნაწილმა (მათ შორის ისეთებიც იყვნენ, ვინც კენჭისყრის დროს მხარი დაუჭირა კანონის მიღებას) „ცოდვისა და გარყვნილების“ დაკანონებად შეაფასა.

ჰომოფობიური განწყობების წარმოქმნისა და შენარჩუნების პროცესის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან აქტორად კვლევის მონაწილეები ეკლესიას მიიჩნევენ. თუმცა, რესპონდენტთა მოსაზრებები განსხვავდება ერთმანეთისგან, როცა ჰომოფობიის დაძლევის პროცესებსა და სტრატეგიის განსაზღვრაში ეკლესიის მონაწილეობას ეხება საქმე. უმეტესობა თვლის, რომ ეკლესია ამ საკითხთან მიმართებაში თავის პოზიციას არ/ვერ შეცვლის. ისინი მნიშვნელოვნად მიიჩნევენ ხელისუფლებამ ბოლომდე გაიაზროს, რომ იგი სექულარულ სახელმწიფოს მართავს და, შესაბამისად, მოითხოვენ სახელმწიფომ გამოიჩინოს სათანადო პოლიტიკური ნება, როცა საქმე ლგბტი ადამიანთა უფლებების შელახვას ეხება.

ვინაიდან დღევანდელი ნეომორალისტების მთავარ სტრატეგიას საჯარო სივრცის „ცოდვისგან განწმენდა“ წარმოადგენს, მათი აგრესიის უპირველესი სამიზნე სწორედ ის ადამიანები და ჯგუფები ხდებიან, ვინც საკითხის/ჯგუფის ხილვადობის გაზრდით ცდილობს შეცვალოს არსებული მდგომარეობა. სწორედ ეს განაპირობებს გამოკვეთილად იმ ნეგატიურ დამოკიდებულებას ლგბტი აქტივისტებისა და უფლებადამცველების მიმართ, რომელიც ამ კვლევაში დაფიქსირდა. ამგვარი დისკურსის პირობებში, ჯგუფის მიმართ არსებული ნე-

გატიური განწყობები, სტატუსის მიუხედავად, თანაბრად ვრცელდება იმ პიროვნებებსა და ჯგუფებზეც, ვინც ცდილობს უფლებრივი თანასწორობის კონტექსტში გადაიტანოს სოგი-ისთან დაკავშირებული საკითხები.²

უფლებების გაანალიზებამ ღირებულებების სკალასთან მიმართებაში, მთლიანობაში, აჩვენა, რომ იმ ადამიანების უმრავლესობაც კი, ვინც ადამიანის უფლებებსა და სიტყვის თავისუფლებას ღირებულებათა იერარქიაში პირველ ხუთეულში ასახელებს, ეწინააღმდეგება ლგბტი პირთა თანასწორუფლებიანობის იდეას. ადამიანის უფლებები ჩვენთან ჯერ კიდევ ცალკეული ჯგუფების პრივილეგიად აღიქმება. ადამიანის უფლებების ფუნდამენტური პრინციპების ამგვარი უგულებელყოფა სერიოზულ პრობლემას წარმოადგენს დემოკრატიული საზოგადოების მშენებლობის პროცესში.

კვლევამ გამოავლინა კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი წინააღმდეგობა, რომელიც ხელს უშლის ჰომო/ბი/ტრანსფობიის პრობლემატიზაციის საკითხს. ჰომო/ბი/ტრანსფობია კომპლექსური პრობლემაა, რომელიც სხვადასხვაგვარი სახით ვლინდება და აისახება ლგბტი ადამიანების ყოფაზე. საზოგადოებაში არსებული ნეგატიური განწყობა მანიფესტირდება ლგბტი ადამიანების მიმართ ფიზიკურ და ფსიქოლოგიურ ძალადობაში, დისკრიმინაციაში, მარგინალიზაციისა და გარიყვის პრაქტიკებში. ცალკეულ შემთხვევებში, ლგბტი ჯგუფის წევრები ახდენენ გარემოში არსებული ნეგატიური განწყობების ინტერნალიზაციას, რაც შესაძლოა გამოვლინდეს როგორც არასრულფასოვნების განცდაში, თვითდესტრუქციულ ქცევებსა და ჯგუფის სხვა წევრების მიმართ ლიად გამოხატულ სიძულვილში. კვლევამ აჩვენა, რომ ცალკეული პროფესიული ჯგუფების წარმომადგენლები, რომელთაც ჰომო/ბი/ტრანსფობიის გამოვლინების შედეგებთან აქვთ შეხება (უფლებადამცველები, სამედიცინო სფეროს წარმომადგენლები, პედაგოგები), ხშირ შემთხვევაში ისეთივე მწირ ცოდნას ამჟღავნებენ სოგი-ისთან დაკავშირებული საკითხებში, როგორც საზოგადოების

უმრავლესობა. ამასთან, ფოკუს-ჯგუფების შედეგებმა აჩვენა, რომ უფლებადამცველები და ექიმები მხოლოდ ერთი პროფესიულ ჭრილში საუბრობენ (უფლებადამცველები საკითხს ცალსახად უფლებებისა და თანასწორების კონტექსტში განიხილავენ, ექიმები – სამედიცინო ნორმის/პათოლოგიის ბინარულ ჩარჩოში). დანარჩენები კი ცდილობენ მსჯელობისას წარმოქმნილი წინააღმდეგობა – ჰომონეგატივიზმსა (რომელიც ჰომოსექსუალური ქცევის მორალურ შეფასებას უკავშირდება) და უფლებრივ კონტექსტს შორის – საზოგადოების მხრიდან არაძალადობრივ ქცევაზე აქცენტის გადატანით დააკომპენსირონ. ასეთი მიდგომისას, ნეგატიური ატიტუდი ჯგუფის ან ჯგუფის წევრთა მიმართ, არსებული კულტურული და სოციალური ნორმები, როგორც წესი, არ ექვემდებარება გადახედვას და მსჯელობა დაიყვანება მხოლოდ „უცხო“, „განსხვავებულის“ მიმართ ტოლერანტული, შემწყნარებლური დამოკიდებულების კულტივირების აუცილებლობაზე.

საკითხის შესახებ ამგვარი ფრაგმენტული ცოდნა და მიდგომა პრობლემებს ქმნის არა მხოლოდ საზოგადოებრივი განწყობების, არამედ ცალკეული საკითხების სამართლებრივი რეგულირების თვალსაზრისითაც. მაგალითად, სქესის სამართლებრივი აღიარების მოქმედი პროცედურა ქვეყანაში ითვალისწინებს რამდენიმე ინსტიტუციის ჩართულობას პროცესში (სამოქალაქო რეესტრი და სამედიცინო დაწესებულებები, რომლებიც გასცემენ პირის ტრანსგენდერობის დამადასტურებელ სამედიცინო ცნობას, სქესის ქირურგიული გზით კვლავმინიჭების დამადასტურებელ ცნობას შესაბამისი კლინიკიდან; სამედიცინო ეთიკის საბჭო და სხვ.). ასეთ შემთხვევაში ამ ინსტიტუციების წარმომადგენლების შეზღუდული ცოდნა ტრანსგენდერობის რაობისა და მისი სრული სპექტრის შესახებ, ტრანსგენდერობის დეპათოლოგიზაციის თაობაზე მიმდინარე სამედიცინო დისკუსიების შესახებ დაბალი ინფორმირებულობა, ეკონომიკური ფაქტორების, სოციალური ფონისა და იმ სირთულეების გაუთვალისწინებლობა, რომელსაც

2 არსებობს არაერთი მაგალითი, როცა ცალკეული მოქალაქეები თუ ორგანიზაციები საკითხისა და ჯგუფის მხარდაჭერის გამო ისევე ხდებიან აგრესიული ჰომოფობიების შეტევის სამიზნე, როგორც თავად ჯგუფის წევრები. იგივე სურათია პოლიტიკურ სპექტრშიც. დღესდღეობით, თითზე ჩამოსათვლელია იმ პოლიტიკოსების რიცხვი, ვინც ცნობს და აღიარებს თანასწორუფლებიანობის იდეას, გააზრებული აქვს საკუთარი როლი და პასუხისმგებლობა თანასწორუფლებიანობის უზრუნველყოფის საკითხში და ჰყოფნის გამბედაობა ლიად დააფიქსიროს საკუთარი პოზიცია. ამის გამო, ისინი გამუდმებულ ზეწოლას განიცდიან საზოგადოების ერთი ნაწილის, კოლეგებისა და სამღვდელოების მხრიდან.

ტრანსგენდერი ადამიანები განიცდიან სქესის ლეგალური აღიარების პროცესის დაურეგულირებლობის გამო, ართულებს და შეუძლებელს ხდის ამ პროცესების რეგულირებას ტრანსგენდერი ადამიანების სასარგებლოდ.

რაოდენობრივმა კვლევამ აჩვენა, რომ ნეგატიური განწყობები ლგბტ ჯგუფის მიმართ საკმაოდ ძლიერია საქართველოში. ამასთან, ცალკეული ჯგუფის მიმართ დამოკიდებულებები გასხვავდება ერთმანეთისგან როგორც სიმძაფრით, ისე ბუნებით. რესპონდენტები უფრო ნეგატიურ დამოკიდებულებას ამჟღავნებენ ბისექსუალი და გენდერულად არაკონფორმული კაცების მიმართ, ვიდრე ბისექსუალი და გენდერულად არაკონფორმული ქალების მიმართ. ლესბოსელებისა და გეების მიმართ დამოკიდებულებები ერთნაირად ნეგატიურია. ასეთი შედეგი განასხვავებს ჩვენი კვლევის შედეგებს სხვა ქვეყნებში ჩატარებული კვლევებისგან, სადაც გეების მიმართ დამოკიდებულება გაცილებით უფრო ნეგატიურია, ვიდრე ლესბოსელების მიმართ, კვლევამ აჩვენა, რომ ლესბოსელებისა და გეების მიმართ ნეგატიურ დამოკიდებულებას სხვადასხვა პრედიქტორები აქვს. ლესბოსელების მიმართ აგრესიის მაღალი ხარისხი შესაძლოა აიხსნას ქართულ კულტურაში არსებული ხატი ქალის როლის, ფუნქციისა და სექსუალობის შესახებ – ლესბოსელობა, პირველ რიგში, სწორედ ქართველი დედის ასექსუალურ ხატს არღვევს და საგარაუდოდ სწორედ ეს განაპირობებს მათ მიმართ მაღალ აგრესიას.

საზოგადოებაში ბიფობიური განწყობები უფრო მძლავრია, ვიდრე ჰომოფობიური. ბიფობიის უფრო მაღალ დონეს განაპირობებს წარმოდგენა ბისექსუალობაზე, როგორც „ფლუიდურ, არასტაბილურ ორიენტაციაზე“. ტრანსფობიის შემთხვევაში, სქესი მნიშვნელოვან პრედიქტორს წარმოადგენს: მამაკაცები უფრო მეტად არიან მიდრეკილი გამოამჟღავნონ ნეგატიური განწყობები ტრანსგენდერი და გენდერულად არაკონფორმული ადამიანების მიმართ, ვიდრე ქალები. სქესებს შორის სხვაობა განსაკუთრებით თვალშისაცემია სუბსკალაზე, რომელიც აგრესიული ქცევისათვის მზაობას ზომავს. სხვადასხვა ჯგუფების მიმართ არსებულ წინასწარგანწყობებს შორის, ტრადიციური გენდერული როლების მიმართ დამოკიდებულება ყველაზე მეტ გავლენას ტრანსფობიაზე ახდენს. ამასთან, დამოკიდებულებები

გენდერულად არაკონფორმული მამაკაცის მიმართ გაცილებით ნეგატიურია ვიდრე გენდერულად არაკონფორმული ქალების მიმართ. ამგვარი განსხვავება აიხსნება პატრიარქალური კულტურისათვის დამახასიათებელი გენდერული იერარქიით. გარდა ამისა, ჰომო/ბი/ტრანსფობიას საერთო პრედიქტორებიც აქვთ, თუმცა, მათი გავლენის ხარისხი განსხვავდება სამიზნე ჯგუფების მიხედვით.

ნეგატიური განწყობები ცალკეული ჯგუფების მიმართ განსხვავდება სოფელი/ქალაქი/თბილისის, სქესის, ასაკის, ლგბტი ჯგუფთან კონტაქტის/ნაცნობობის, ჰომოსექსუალობის შესახებ ცოდნის ჭრილში. ჰომო/ბი/ტრანსფობიური დამოკიდებულებები თბილისში ყველაზე დაბალია. კაცი რესპონდენტები უფრო მაღალი მაჩვენებლებით გამოირჩევიან ჰომო/ბი/ტრანსფობიის სკალაზე, ვიდრე ქალები (გამონაკლისს წარმოადგენს დამოკიდებულება ლესბოსელების მიმართ. ქალები უფრო აგრესიულად არიან განწყობილი ლესბოსელების, ვიდრე გეების მიმართ). რაც უფრო მაღალ ასაკობრივ ჯგუფს მიეკუთვნება რესპონდენტი, მით უფრო იზრდება ნეგატიური განწყობები ჯგუფის მიმართ.

კვლევამ აჩვენა, რომ მიუხედავად იმისა, რომ ჯგუფის შიგნით განსხვავებები არსებობს, ფორმალური განათლების დონე ცალსახად არ უკავშირდება ჰომო/ბი/ტრანსფობიურ განწყობებს (თუ არ გავითვალისწინებთ სტუდენტების ჯგუფს, რომლებიც ყველა სკალაზე დაბალი მაჩვენებლებით გამოირჩევიან), რაც იმაზე მიგვანიშნებს, რომ ფორმალური განათლება ჩვენს შემთხვევაში, ნაკლებად უწყობს ხელს მიმღებლობისა და ტოლერანტობის ზრდას ლგბტი ადამიანების მიმართ.

წარმოდგენები, თუ რომელი ფაქტორები ახდენენ გავლენას სექსუალური ორიენტაციის ჩამოყალიბებაზე, მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს როგორც ჰომოფობიის, ისე ბიფობიისა და ტრანსფობიის დონეზეც. ის რესპონდენტები, ვინც თვლის, რომ სექსუალური ორიენტაციის ჩამოყალიბებაზე ბიოლოგიური ფაქტორები ახდენენ გავლენას (ადამიანები ასეთად იზადებიან), უფრო ნაკლებად ამჟღავნებენ ჰომოფობიურ განწყობებს, ვიდრე ისინი, ვინც თვლის, რომ სექსუალური ორიენტაცია სოციალური ფაქტორებითაა განპირობებული.

ცალკეულ შემთხვევებში ცოდნის ნაკლებობა სექსუალური ორიენტაციის/გენდერული იდენტობის შესახებ მნიშვნელოვნად განაპირობებს ცალკეული მითების პოპულარობას საზოგადოებაში და ნოყიერ ნიადაგს ქმნის საზოგადოებრივი აზრით მანიპულირებისათვის, რითაც აქტიურად სარგებლობენ ცალკეული ჰომოფობიური ჯგუფები. გავრცელებული მითების, ისევე როგორც სტერეოტიპების უმეტესობა, ასევე უკავშირდება საზოგადოებაში არსებულ ტრადიციულ იდეოლოგიასა და სტერეოტიპულ წარმოდგენებს გენდერულ როლებზე, სქესისა და ორიენტაციის ბინარულ მოდელებზე და ა.შ.

ჰომოსექსუალობის შესახებ არსებული მითების გაგება განსაკუთრებით ძლიერია დამოკიდებულებებზე ლგბტი ჯგუფის უფლებრივი თანასწორობის მიმართ. სხვადასხვა მითების პოპულარობა საზოგადოებაში განსხვავდება ასაკის, განათლების, რეგიონის, ლგბტი ჯგუფის წევრებთან ნაცნობობის/კონტაქტის ქრთმით. მთლიანობაში, შეიძლება ითქვას, რომ რაც უფრო მაღალ ასაკობრივ ჯგუფს მიეკუთვნება რესპონდენტი, მით უფრო მოწყვლადია მითების მიმართ: მითების უმეტესობა უფრო პოპულარულია სოფლად და ქალაქებში, ვიდრე თბილისში; ის, ვინც იცნობს ლგბტი ჯგუფის ერთ წარმომადგენელს მაინც, უფრო ნაკლებად იზიარებს მითებს ჰომოსექსუალობის შესახებ, ვიდრე ისინი, ვინც არ იცნობს. განათლების დონე არაა პირდაპირ კავშირში მითების პოპულარობასთან. ასეთი შედეგი მოულოდნელი არაა, იმის გათვალისწინებით, რომ ფორმალური განათლების სისტემა დღემდე არ ფარავს სექსუალურ ორიენტაციასთან/გენდერულ იდენტობასთან დაკავშირებული საკითხებს. სტუდენტები განცალკევებულ ჯგუფს წარმოადგენენ როგორც ცოდნის, ისე მითების გავრცელებულობის თვალსაზრისით.

მთლიანობაში, შეიძლება ითქვას, რომ ცოდნა, მითები და სტერეოტიპები მნიშვნელოვან გავლენას ახდენენ როგორც ჰომო/ბი/ტრანსსფობიის ხარისხზე, ასევე რესპონდენტთა დამოკიდებულებებზე ლგბტი ჯგუფის უფლებრივი თანასწორობის საკითხებსა და სტრატეგიის დაგეგმვის შესახებ გზებზე. მაგ., ლგბტი ჯგუფის მიმართ აგრესიის მიზეზებზე მსჯელობისას, როდესაც ფოკუს-ჯგუფების მონაწილეები განიხილავდნენ ჰომოფობიის დაძლევის სტრატეგიასა და საზოგადოების ინ-

ფორმირების გზებს, რესპონდენტთა ნაწილი მუდმივად იმეორებდა, რომ ინფორმირებულობის გაზრდა „პროპაგანდაში“ არ უნდა გადაიზარდოს და ა.შ.

ლგბტი საკითხებზე ინფორმაციის მიღების პრიორიტეტულ წყაროს ელექტრონული მედია წარმოადგენს. იმის გათვალისწინებით, რომ ლგბტი საკითხები არ წარმოადგენს ფორმალური განათლების სისტემის ნაწილს და უკიდურესად დაბალია ჯგუფის ხილვადობა, მედიას განსაკუთრებული როლი და პასუხისმგებლობა ენიჭება როგორც გავრცელებული მითებისა და სტერეოტიპების შემცირების, ისე დამოკიდებულების შეცვლაში უფლებრივი თანასწორობის მიმართ. მედიაში დღეს არსებული მდგომარეობა ამ თვალსაზრისით ვერანაირ კრიტიკას ვერ უძლებს. ბოლო წლებში არსებული პროგრესის მიუხედავად (კრიტიკის საკითხი გახდა მედიაში ჰომოფობიური სიძულვილის ენის გამოყენება. ამ მხრივ, აღსანიშნავია მედია ეთიკის საბჭოს აქტიურობა), მედიის ერთი ნაწილი, ჰომოფობიური შინაარსის სიუჟეტების მომზადებისა და სტერეოტიპების ტირაჟირების პარალელურად, ხშირად არ იცავს დაბალანსების პრინციპს და სივრცეს ხშირად სწორედ იმ რესპონდენტებს უთმობს, რომლებიც აგრესიული ჰომოფობიური პოზიციით გამოირჩევიან.

წყაროს სანდოობის თვალსაზრისით რესპონდენტები პრიორიტეტულ წყაროდ მეცნიერს/მკვლევარს/ექსპერტს ასახელებენ, ყველაზე ნაკლებ კი ლგბტი ორგანიზაციის წარმომადგენლებს ენდობიან. თუმცა, კვლევამ აჩვენა, რომ იმ რესპონდენტების ცოდნა, ატიტუდები და დამოკიდებულება, ვინც სანდოობის თვალსაზრისით მეცნიერებს/მკვლევარებს/ექსპერტებს ირჩევს, დიდად არ განსხვავდება დანარჩენი ჯგუფებისაგან, რაც იმაზე მიგვანიშნებს, რომ „პროფესიონალების“ რიტორიკა დიდად არ განსხვავდება ჰომოფობი პოლიტიკოსებისა თუ ცალკეული სასულიერო პირების შეფასებებისაგან.

ჰომო/ბი/ტრანსფობიურ განწყობებს მნიშვნელოვნად განაპირობებს (ცალკეული ჯგუფების შემთხვევაში გავლენის დონე, ცხადია, სხვადასხვაგვარია) რესპონდენტის წარმოდგენები ტრადიციულ გენდერულ როლებზე, მემარჯვენე ავტორიტარიზმისა და რელიგიური ფუნდამენტალიზმის დონე. ის რესპონდენტები, ვინც მემარჯ-

ვენე ავტორიტარიზმისა და რელიგიური ფუნდამენტალიზმის სკალებზე მაღალი მაჩვენებლებით გამოირჩევიან, გაცილებით უფრო ხშირად აფიქსირებენ ნეგატიურ განწყობებს ლგბტი ჯგუფის წარმომადგენელთა მიმართ. აგრეთვე, რაც უფრო რიგიდულია რესპონდენტი ტრადიციული გენდერული როლების ცვლილების მიმართ, მით უფრო მაღალი მაჩვენებელი აქვს როგორც ჰომოფობიის, ისე ბიფობიისა და ტრანსფობიის სკალებზე. წარმოდგენები ტრადიციულ გენდერულ როლებზე განსაკუთრებულ გავლენას ახდენს არა მხოლოდ დამოკიდებულებაზე გენდერულად არაკონფორმული კაცების/ქალების მიმართ, არამედ გეების მიმართ დამოკიდებულებაზეც. ამის მიზეზი გეების შესახებ არსებულ სტერეოტიპებში უნდა ვეძიოთ, რომელიც გეებს ხშირად მიაწერს ფემინურ ქცევებს.

ნაცნობობა/კონტაქტი ლგბტი ჯგუფის წევრებთან პოზიტიურ გავლენას ახდენს როგორც ატიტუდებზე, ისე დამოკიდებულებაზე ჯგუფის უფლებრივი მდგომარეობის მიმართ. ამასთან, ის რესპონდენტები, ვინც უშუალოდ იცნობს ჯგუფის ერთ წარმომადგენელს მაინც, ნაკლებად იზიარებს სტერეოტიპებსა და მითებს ჰომოსექსუალობის შესახებ. ამავდროულად, გასათვალისწინებელია, რომ როდესაც ჰომოფობიისა და ტრანსფობიის დონე ძალიან მაღალია, ამგვარი მტრული დამოკიდებულება გამყარებულია ტრადიციული იდეოლოგიებით და მხარდაჭერილია ძლიერი ინსტიტუციების მხრიდან, ლგბტი ჯგუფის წევრთა უმრავლესობა, ფიზიკური თუ ფსიქოლოგიური საფრთხიდან გამომდინარე, თავს არიდებს საჯაროდ საკუთარი სტატუსის გაცხადებას. ამგვარ სიტუაციას ერთგვარ ჩაკეტილ წრესთან მივყავართ, სადაც კონტაქტი/ლიაობა მნიშვნელოვანია იმისათვის, რომ საფრთხე შემცირდეს და ამავდროულად, კონტაქტი/ლიაობა აძლიერებს საფრთხეებს, რომელიც კონკრეტული ჯგუფის წევრებს ემუქრებათ ასეთ შემთხვევაში. ამგვარად, საზოგადოებაში ნეგატიური განწყობების შემცირების პარალელურად უკიდურესად მნიშვნელოვანი ხდება უშუალოდ ჯგუფის წევრთა გაძლიერებაზე, მათი ინფორმირებულობისა და ცოდნის ამაღლებაზე მუშაობა და უშუალო ჩართვა, სხვადასხვა ტიპის აქტივობებში, როგორიცაა ტრენინგები, სემინარები, საჯარო ლექციები, დისკუსიები და სხვ.

კვლევის შედეგებმა აჩვენა, რომ ჰომო/ბი/ტრანსფობია კომპლექსური პრობლემაა და მისი დაძლევა პირველ რიგში სხვადასხვა აქტორების (ხელისუფლება, სხვადასხვა პროფესიული ჯგუფები, მედია და სამოქალაქო სექტორი) ერთიანი ძალისხმევასა და კოორდინირებულ მუშაობას საჭიროებს.

VIII. ჩეკოვანასი

პროექტის „ლგბტი სოლიდარობის ქსელი სომხეთსა და საქართველოში“ ფარგლებში, ქვეყნის მასშტაბით ჩატარებულმა კვლევებმა: „საზოგადოების ცოდნის, ინფორმირებულობისა და დამოკიდებულების კვლევა ლგბტ ჯგუფისა და მათი უფლებრივი თანასწორობის მიმართ“ და „ლგბტ პირთა უფლებრივი მდგომარეობის ანალიზი საქართველოში“, შექმნა საკმაოდ მყარი ინფორმაციული საფუძველი ქვეყანაში ჰომო/ბი/ტრანსფობიის დაძლევისათვის საჭირო სტრატეგიისა და კონკრეტული ამოცანების განსაზღვრისათვის. კვლევის შედეგების გამოყენება შეუძლიათ სახელმწიფო უწყებებს, უფლებადამცველ არასამთავრობო ორგანიზაციებს, ლგბტი, ქალთა, გენდერისა და მომიჯნავე საკითხებზე მომუშავე ორგანიზაციებს, სამეცნიერო წრეებს, განათლების სფეროს მუშაკებს და ნებისმიერ პირს, ვინც დაინტერესებულია ლგბტი ადამიანთა მდგომარეობის გაუმჯობესებით ქვეყანაში.

კვლევის ფარგლებში შემუშავებული რეკომენდაციები განკუთვნილია როგორც პოლიტიკის შემქმნელთათვის, ისე მის განხორციელებაში ჩართული პირებისათვის, მედიის, სამოქალაქო სექტორისა და აკადემიური სფეროს წარმომადგენელთათვის.

პრობლემის აღიარება და კომპლექსური მიდგომის აუცილებლობა

კვლევამ ცხადყო, რომ ჰომო/ბი/ტრანსფობია აღიქმება როგორც კონკრეტულად ლგბტი ჯგუფის და არა საზოგადოების პრობლემა. ქალთა მიმართ ძალადობის მსგავსად, ლგბტი ადამიანებზე ძალადობის ფაქტები, უმეტესწილად, აღიქმება როგორც ცალკეული და განყენებული შემთხვევები და არა ერთიანი სისტემური ძალადობის ნაწილი. პრობლემის იგნორირება ხელისუფლების მხრიდან ერთი მხრივ, აძლიერებს საფრთ-

ხეს, რომ ძალადობამ ლგბტი პირთა მიმართ შესაძლოა მასობრივი ხასიათი მიიღოს და მეორე მხრივ, გაამწვავოს საზოგადოებაში არსებული პოლარიზაცია (ამის მკაფიო მაგალითი იყო 2013 წლის 17 მაისის თანამდევ მოვლენები). ჰომო/ბი/ტრანსფობიის პრობლემატიზაცია პირველ რიგში გულისხმობს იმის აღიარებას, რომ მას კომპლექსური ბუნება აქვს და მისი დაძლევისათვის მნიშვნელოვანია პრობლემის გააზრება ერთიან კონტექსტში. ცალკეულ სფეროში საჭირო ინტერვენციები მუდმივად იკვეთება ერთმანეთთან, იქნება ეს საზოგადოების ინფორმირებულობის ამაღლებს კამპანიები, კანონის აღსრულების მექანიზმების ეფექტიანობის გაზრდა, საკითხის მენისტრიმინგი ქვეყანაში უფლებრივი თანასწორობის უზრუნველყოფის სამოქმედო გეგმებსა და ჯანდაცვის სტრატეგიაში, ფორმალური და არაფორმალური განათლების პროგრამებში თუ სხვ. შესაბამისად, პრობლემის დასაძლევად მნიშვნელოვანია სხვადასხვა აქტორების თანამშრომლობა და შეთანხმება ერთიან სტრატეგიაზე.

დიფერენცირებული მიდგომების საჭიროება

ერთობლივი ღონისძიებების გატარების აუცილებლობასთან ერთად, კვლევამ წარმოაჩინა დიფერენცირებული მიდგომების აუცილებლობა საზოგადოების ინფორმირებულობის ამაღლების კამპანიების დაგეგმვისა და განხორციელებისას. კვლევის შედეგები აჩვენებს, რომ საზოგადოების ინფორმირებულობა და დამოკიდებულება ლგბტი ჯგუფისა და მათი უფლებრივი თანასწორობის მიმართ განსხვავდება დემოგრაფიული ცვლადების ჭრილში (რეგიონი, სქესი, ასაკი, განათლების დონე). საჭიროა განსხვავებული მექანიზმების შემუშავება სხვადასხვა ასაკობრივი ჯგუფებისა და განათლების მქონე რესპონდენტთა ცნობიერების ასამაღლებლად.

ამასთან, ლგბტი ჯგუფი არ წარმოადგენს ჰომოგენურ ჯგუფს. კვლევამ დაადასტურა, რომ საზოგადოებაში არსებული განწყობები და დამოკიდებულებები ლესბოსელების, გეების, ბისექსუალების და ტრანსგენდერი და გენდერულად არაკონფორმული ქალების/მამაკაცების მიმართ განსხვავდება არა მხოლოდ გამოვლინების სიმძაფრით, არამედ ბუნებითაც. მიუხედავად იმისა, რომ ჰომო/ბი/ტრანსფობიას, ისევე როგორც სხვა სოციალურ წინასწარგანწყობებს ბევრი საერთო აქვთ, თვითმეტი მათგანს განსხვავებული პრედიქტორებიც აქვს. ეს განსხვავებულობა აისახება ჩაგვრის, დისკრიმინაციისა და მარგინალიზაციის განსხვავებულ პრაქტიკებში და შესაბამისად სხვადასხვაგვარ გავლენას ახდენს ჯგუფის წევრებზე. ინფორმირებულობის ამაღლებისა თუ დისკრიმინაციის დაძლევისაკენ მიმართული აქტივობების დაგეგმვისას აუცილებელია გათვალისწინებული იყოს აღნიშნული სპეციფიკაცია.

დიფერენცირებული მიდგომების საჭიროება

კვლევამ აჩვენა, რომ ლგბტი უფლებრივი თანასწორობის საკითხები მეტწილად განიხილება მორალისტურ ჭრილში. ხელისუფლების წარმომადგენლები და საჯარო პირები ხშირად ცდილობენ გაამართლონ სიძულვილის ენის გამოყენება ან ძალადობა ლგბტი ადამიანების მიმართ დომინანტურ კულტურულ, ტრადიციულ და რელიგიური ფასეულებებზე აპელირებით. მნიშვნელოვანია სოგი-ისტან დაკავშირებული საკითხების გადატანა მორალისტური კონტექსტიდან უფლებრივ ჭრილში. ლგბტი საკითხებზე საუბრისას მნიშვნელოვანია აქცენტი გაკეთდეს უფლებრივ თანასწორობასა და არადისკრიმინაციულობის პრინციპებზე. საჭიროა ხელისუფლებამ გამოიჩინოს შესაბამისი ნება და მოახდინოს ლგბტი საკითხების მაქსიმალური დესეკულარიზაცია.

სიძულვილის ენის კვლევები აჩვენებს, რომ ჰომოსექსუალობასთან დაკავშირებული საკითხები უკიდურესად პოლიტიზებულია ქვეყანაში. ლგბტი ჯგუფებთან დამოკიდებულება პოლიტიკური სპეკულაციების საკითხია და ხშირად გამოიყენება პოლიტიკური სპექტრის ფრაგმენტირებისათვის „პროდასავლურ“ და

„პრორუსულ“ ძალებად. ცალკეული ჯგუფები მართლაც მიზანმიმართულად იყენებენ საბჭოთა მითს „ჰომოსექსუალობის დასავლური წარმოშობის“ შესახებ ანტიდასავლური განწყობების შესაქმნელად. მეორე მხრივ, ვხედავთ სიტუაციას, როდესაც ლგბტი ჯგუფის მიმართ ნეგატიური დამოკიდებულება ხდება პოლიტიკური ოპონენტების აპრიორი „პრორუსულ“ ძალად მარკირების საფუძველი. საკითხის ამგვარი პოლიტიზაცია, ნეგატიურად აისახება როგორც ლგბტი ჯგუფის მდგომარეობაზე, ისე მათი უფლებრივი თანასწორობის უზრუნველყოფასა და გაუმჯობესების მექანიზმების შემუშავებაზე. მნიშვნელოვანია, რომ პოლიტიკოსებმა გადახედონ საკუთარ სტრატეგიებს და ხელი შეუწყონ ლგბტი საკითხების დეპოლიტიზაციას.

ეფექტიანი რეაგირება ლგბტი პირთა მიმართ სიძულვილით მოტივირებული დანაშაულებზე

ლგბტი ჯგუფის მიმართ ჩადენილ დანაშაულებსა და ძალადობის ფაქტებზე სახელმწიფოს მხრიდან არასათანადო რეაგირება, ერთი მხრივ, ნიჰილისტურად განწყობს ლგბტი ჯგუფის წარმომადგენლებს მართლმსაჯულების სისტემის მიმართ, მეორე მხრივ, ამგვარი მიდგომა კიდევ უფრო წაახალისებს ძალადობას ჯგუფის წევრთა მიმართ. ჰომოფობიურ და ტრანსფობიურ დანაშაულებათა იდენტიფიკაციის, ასევე დაზარალებულებისა და მოწმეებისათვის ადეკვატური დახმარების განწევის მიზნით, მნიშვნელოვანია პოლიციისა და მოსამართლეთათვის გათვალისწინებულ სასწავლო პროგრამებში სექსუალურ ორიენტაციასთან და გენდერულ იდენტობასთან დაკავშირებული საკითხების ჩართვა.

ლგბტი ჯგუფის წარმომადგენელთა მხრიდან სამართალდამცავთა მიმართ ნდობის დაბალი მაჩვენებლისა და პოლიციელთა მხრიდან არასათანადო მოპყრობის ფაქტების გათვალისწინებით, საჭიროა სამართალდამცავთა ინფორმირებულობის ამაღლება და სპეციალური ზომების მიღება პოლიციის ოფიცრებისა და სხვა საჯარო მოსამსახურეების ეთიკის კოდექსის ეფექტურად განსახორციელებლად; ასევე, მნიშვნე-

ლოვანია მოიძებნოს პრობლემის დაძლევის უფრო ეფექტური გზები (მაგალითად, სპეციალური მექანიზმის შექმნა შსს-ში, რომელიც უშუალოდ სიძულვილით მოტივირებულ დანაშაულზე იმუშავებს).

რეაგირება ჰომოფობიური სიძულვილის ენაზე

ბოლო წლებში შეინიშნება მნიშვნელოვანი პროგრესი სიძულვილის ენის გამოყენების კრიტიკის თვალსაზრისით. ამ მხრივ განსაკუთრებით აქტიურია ჟურნალისტური ეთიკის ქარტიის საბჭო. თუმცა, ნაკლებ მგრძნობელობას იჩენენ მაუწყებლებთან არსებული ეთიკის საბჭოები. საჭიროა მაქსიმალურად იქნას გამოყენებული მედიის თვითრეგულაციის არსებული მექანიზმები და ჟურნალისტების ინფორმირებულობის ამაღლების პარალელურად, გაძლიერდეს თანამშრომლობა მაუწყებელთა საბჭოებთანაც.

ფართო საგანმანათლებლო კამპანიების დაგეგმვა და განხორციელება

კვლევის შედეგები აჩვენებს, რომ ნეგატიურ განწყობებს ლგბტი ჯგუფის წევრთა და მათი უფლებრივი თანასწორობის მიმართ მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს ინფორმაციის ნაკლებობა სექსუალური ორიენტაციის/გენდერული იდენტობის შესახებ. ცოდნის დეფიციტი, გავრცელებული სტერეოტიპები და მითები ჯგუფების შესახებ ნოყიერ ნიადაგს ქმნის საზოგადოებრივი აზრით მანიპულირებისთვის. ამასთან, კვლევამ აჩვენა, რომ საზოგადოების უმრავლესობისათვის სწორედ ტელევიზია და მედიის სხვა ფორმები წარმოადგენს ინფორმაციის ძირითად წყაროს. მედიის როლი და პასუხისმგებლობა ერთიანად იზრდება იმის გათვალისწინებით, რომ სოგი-ისტან დაკავშირებული საკითხები არაა ინკორპორირებული ფორმალური განათლების სისტემაში. ამ თვალსაზრისით, განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს საზოგადოებრივი მაუწყებლის აქტიური პოზიცია და ჩართულობა ლგბტი ჯგუფის მიმართ საზოგადოებაში არსებული ნეგატიური განწყობების დაძლევაში.

ტოლერანტული გარემოს შექმნა სასწავლო დაწესებულებებში

კვლევამ დაადასტურა, რომ საგანმანათლებლო დაწესებულებებში ბუღინგი სექსუალური ორიენტაციისა და გენდერული იდენტობის საფუძველზე საკმაოდ გავრცელებულია. ამასთან, ბუღინგი, ლგბტი ახალგაზრდების გარიყვა და მარგინალიზაცია ნაკლებად აღიქმება პრობლემად, რომელსაც საგანმანათლებლო სისტემა უნდა აწესრიგებდეს. აუცილებელია განათლების სამინისტრომ, რელევანტურ სახელმწიფო სააგენტოებსა და სამოქალაქო საზოგადოებასთან ერთად, ჩაატაროს სასკოლო სახელმძღვანელოების ანალიზი იმის დასადგენად, თუ რამდენად ახდენენ ისინი ტოლერანტობის იდეის გავრცელებას, შეიმუშაოს პროგრამები განათლების სისტემაში ინკლუზიურობის უზრუნველსაყოფად და სკოლებში ბუღინგის დასაძლევად, სასკოლო კურიკულუმში სექსუალური ორიენტაციისა და გენდერული იდენტობის საკითხების ჩართვის, პედაგოგიური პერსონალისთვის შესაბამისი ტრენინგების ჩატარებისა და ლგბტ მოსწავლეებისათვის შესაბამისი ფსიქოლოგიური დახმარების უზრუნველყოფის გზით.

ჯანდაცვის სპეციალისტების ინფორმირებულობისა და ცოდნის ამაღლება

მიუხედავად იმისა, რომ ჰომოსექსუალობა ამოღებულია დაავადებათა საერთაშორისო კლასიფიკაციიდან, სპეციალისტების დიდი ნაწილი საკითხს ისევ განიხილავს პრობლემად, რომელიც სამედიცინო ჩარევასა და „კორექციას“ საჭიროებს, რაც ექვექვემ აყენებს არა მხოლოდ მათ მიერ მიწოდებული სერვისის კვალიფიციურობას, არამედ კიდევ უფრო აძლიერებს ჯგუფთან დაკავშირებულ სტიგმას და გავლენას ახდენს ლგბტი ადამიანების მიმართ საზოგადოების დამოკიდებულებაზე. აუცილებელია, ჯანდაცვის სამინისტროსა და სპეციალისტების მკაფიო პოზიციის საჯაროდ დაფიქსირება ჰომოსექსუალობის პათოლოგიზაციისა და სექსუალური ორიენტაციის „კორექციის“ მცდელობაზე ცალკეული სპეციალისტების მიერ. ჯანდაცვისა და

განათლების სამინისტროებმა უნდა იმოქმედონ კოორდინირებულად რათა გადაიხედოს სახელმძღვანელოები, რომლებიც შეიცავენ მასტიგმატიზებელ/დისკრიმინაციულ განსაზღვრებებს სექსუალური ორიენტაციის/გენდერული იდენტობის შესახებ. საგანგაშოა ჯანდაცვის სპეციალისტთა ცოდნის დონე ტრანსგენდერობასთან მიმართებაში. აუცილებელია ჯანდაცვის სფეროში მომუშავე პერსონალის კვალიფიკაციის/რეკვალიფიკაციისა თუ სერტიფიცირების პროგრამებსა და კურიკულუმებში სექსუალური ორიენტაციის/გენდერული იდენტობის შესახებ საბაზისო ინფორმაციის ჩართვა; ასევე მეორადი და მესამეული ჯანდაცვის სპეციალისტების კვალიფიკაციის ამაღლება ტრანსგენდერობასთან დაკავშირებულ საკითხებზე.

ტრანსსენსიტიური ჯანდაცვისა და სოციალური პოლიტიკა

დღეს არსებული მდგომარეობით, ტრანსგენდერ ადამიანებს უამრავი პრობლემა ექმნებათ არა მხოლოდ გენდერის ლეგალური აღიარების, არამედ ჯანდაცვის სერვისების მიღებისას. სამედიცინო ტრანზიციის პროცესი არ შეესაბამება საერთაშორისო სტანდარტებს და ამასთან, ხშირად ხელმიუწვდომელია იმ ადამიანებისთვის, ვისაც ამ პროცედურების გავლა სურს. მნიშვნელოვანია სამედიცინო ტრანზიციის პროცესის რეგულირება ისე, რომ ტრანსგენდერ პირებს ეფექტურად მიუწვდებოდეთ ხელი საყოველთაოდ აღიარებული საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამის სამედიცინო მომსახურებაზე და ამის ხარჯებს საზოგადოებრივი ჯანდაცვა ფარავდეს. მნიშვნელოვანია ტრანსგენდერი, ტრანსექსუალი და გენდერულად არაკონფორმული ადამიანების საჭიროებებზე ორიენტირებული საერთაშორისო კლინიკური გაიდლაინის ადაპტირება და დანერგვა ტრანსგენდერი ადამიანებისათვის ხარისხიან ჯანდაცვაზე ხელმისაწვდომობის უზრუნველსაყოფად. ამასთან, აუცილებელია ტრანსგენდერ ადამიანთა სოციალური საჭიროებების შესწავლა და მათი ადეკვატური ასახვა სახელმწიფო გეგმებსა და ჯანდაცვის სტრატეგიებში.

გენდერის ლეგალური აღიარების პროცედურების რეგულაცია

გენდერის სამართლებრივი აღიარების საკითხებთან დაკავშირებული პროცესების დაურეგულირებლობა სახელმწიფოს მხრიდან ზრდის ტრანსგენდერი ადამიანების უმუშევრობისა და სიღარიბის რისკს, ხელს უწყობს ჯგუფის წევრთა მარგინალიზაციას და კიდევ უფრო მოწყვლადს ხდის მათ საზოგადოებაში არსებული ტრანსფობიური დანაშაულებების მიმართ. თავის მხრივ, სტიგმა, უმუშევრობა, სიღარიბის რისკები, კიდევ უფრო ხელმიუწვდომელს ხდის სქესის კვლავმინიჭების სამედიცინო პროცედურებს, რომელთა გავლაც, დამკვიდრებული პრაქტიკის მიხედვით, აუცილებელია სქესის ლეგალური აღიარებისათვის. ამგვარად, იქმნება ერთგვარი მანკიერი წრე რომლიდან თავის დაღწევაც ძალიან ძნელია. გენდერის ლეგალური აღიარებისა და სამედიცინო ტრანზიციის პროცესის ერთმანეთზე მიბმა, მნიშვნელოვან პრობლემებს ქმნის ადამიანის უფლებათა თვალსაზრისით. ტრანსგენდერობის ფართო სპექტრის იგნორირების გამო (სამედიცინო ჩარევის თვალსაზრისით, პროცესი შეიძლება მოიცავდეს მხოლოდ მცირე მასშტაბის ჩარევას, თერაპიას, ისევე როგორც სქესის კვლავმინიჭების ქირურგიულ ოპერაციას) ადამიანებს უწევთ არჩევანის გაკეთება არასასურველ და საჭიროებას მოკლებულ სამედიცინო ჩარევებსა და გენდერის სამართლებრივ აღიარებას შორის. საჭიროა ტრანსგენდერი პირებისთვის სახელმწიფო და არასახელმწიფო დანესებულებების მიერ გაცემულ ყველა ძირითად დოკუმენტში მათი გენდერული იდენტობის ასახვის სწრაფი, გამჭვირვალე და ხელმისაწვდომი პროცედურების დანერგვა ახალი ადმინისტრაციული პრაქტიკის დამკვიდრების გზით, რომელიც მაქსიმალურად იქნება გამიჯნული სამედიცინო ტრანზიციის პროცესისგან.

საკითხების ინტეგრირება გენდერული უთანასწორობის დაძლევის სამოქმედო გეგმებში

როგორც რაოდენობრივმა და თვისებრივმა კვლევამ აჩვენა, წინასწარგანწყობები ლესბოსელების, გეების, ბისექსუალებისა და ტრანსგენდერების მიმართ მჭიდ-

როდ უკავშირდება სექსიზმსა და ტრადიციულ წარმოდგენებს გენდერული როლების შესახებ. რიგიდულობა ტრადიციული გენდერული როლების შესახებ, გენდერული ბინარიზმი და ნეგატიური დამოკიდებულება გენდერულად არაკონფორმული ადამიანების მიმართ მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს ნეგატიური განწყობების ჩამოყალიბებაზე არა მხოლოდ ტრანს-გენდერი, არამედ ჰომოსექსუალი ადამიანების მიმართაც. კროსკულტურული კვლევები ადასტურებს, რომ გენდერული უთანასწორობის ინდექსი მნიშვნელოვან კავშირშია ქვეყანაში ჰომოფობიის დონესთან. ბევრ ქვეყანაში სექსუალური ორიენტაციისა და გენდერული იდენტობის საფუძველზე დისკრიმინაციის აღმოფხვრის სტრატეგიები ინტეგრირებულია გენდერული უთანასწორობის დაძლევის სამოქმედო გეგმებში. მნიშვნელოვანია, ჩვენს ქვეყანაში არსებული კონტექსტის გათვალისწინებით შესწავლილი და გაანალიზებული იქნას სხვა ქვეყნების საუკეთესო პრაქტიკები და გამოცდილება ლგბტი საკითხების ინტეგრირებასთან დაკავშირებით გენდერული უთანასწორობის დაძლევის სამოქმედო გეგმებსა და სტრატეგიებში.

სამოქალაქო საზოგადოების ფართო ჩართულობა ლგბტი უფლებადაცვით საკითხებში

|პრობლემის მასშტაბურობისა და კომპლექსურობის გათვალისწინებით, სამართლადმცავების, პედაგოგების, ჯანდაცვის სპეციალისტებისა და მედიის გარდა, მნიშვნელოვანია სამოქალაქო საზოგადოების აქტიური მონაწილეობაც სოგი-ის საფუძველზე დისკრიმინაციის დაძლევის თვალსაზრისით. კვლევამ აჩვენა, რომ არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლები ისევე განიცდიან ცოდნის დეფიციტს სოგი-ისა და ლგბტი ჯგუფის უფლებრივი მდგომარეობისა და თანასწორობის საკითხებზე, როგორც საზოგადოების სხვა წევრები. არასამთავრობო ორგანიზაციების დღის წესრიგში სოგი-ისთან დაკავშირებული საკითხების მეინსტრიმინგის მიზნით, საჭიროა გაიზარდოს და გაფართოვდეს ლგბტი ორგანიზაციების თანამშრომლობა სხვადასხვა უფლებადამცველ თუ ლგბტი მომიჯნავე საკითხებზე მომუშავე ორგანიზაციებთან, დაიგეგმოს და განხორციელდეს

აქტივობები სამოქალაქო სექტორის სხვადასხვა ჯგუფებთან სოგი-ის საფუძველზე დისკრიმინაციის დაძლევისა და ლგბტი ადამიანთა უფლებრივი მდგომარეობის გაუმჯობესების კუთხით.

ლგბტი ჯგუფის წევრთა გაძლიერება

კვლევამ დაადასტურა, რომ უშუალო კონტაქტი/ნაცნობობა ლგბტი ჯგუფის წევრთან მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს მათ მიმართ ნეგატიური განწყობების შემცირებასა და ლგბტი ჯგუფის უფლებრივ თანასწორობასთან დაკავშირებული საკითხების მიმართ პოზიტიურ განწყობის შექმნაზე. საზოგადოებაში არსებული ჰომო/ბი/ტრანსფობიის დაძლევაზე მიმართული აქტივობების პარალელურად, მნიშვნელოვანია ლგბტი ჯგუფის წევრთა გაძლიერება, მათი ცოდნისა და ინფორმირებულობის ამაღლება როგორც სოგი-ის, ასევე უფლებრივი თანასწორობის თვალსაზრისითაც. მნიშვნელოვანია ლგბტი ჯგუფის წევრები აქტიურად მონაწილეობდნენ არა მხოლოდ პოლიტიკის შემუშავების, არამედ სხვადასხვა სახის პროცესებშიც, რომელიც არაფორმალურ განათლებას უკავშირდება. ლგბტი საკითხებზე მომუშავე ორგანიზაციებმა ხელი უნდა შეუწყონ ჯგუფის წევრთა უფრო ფართო ჩართულობას სამოქალაქო აქტივიზმსა და საკუთარი უფლებების დაცვის პროცესში. ამასთან, მნიშვნელოვანია იმ უკიდურესად ნეგატიური ფონისა და აგრესიული დამოკიდებულების გათვალისწინება, რაც ლგბტი აქტივისტებისა და უფლებადამცველების მიმართ არსებობს ქვეყანაში.

ლგბტი ჯგუფისა და მათი უფლებრივი თანასწორობის მიმართ დამოკიდებულების კვლევების რეგულარული ჩატარება

ლგბტი ჯგუფისა და მათი უფლებრივი თანასწორობის მიმართ დამოკიდებულების შეცვლის, საზოგადოების ინფორმირებულობის ამაღლებისათვის განხორციელებული აქტივობების მონიტორინგის, ეფექტიანობის შეფასებისა და სამომავლო ინიციატივების დაგეგმვის მიზნით, აუცილებელია საზოგადოებრივი დამოკიდებულების კვლევების რეგულარული ჩატარება.

საშუალო ანალიზი:

მიმდინარე კვლევამ საკმაოდ დიდი მონაცემთა ბაზა შექმნა, რომელიც აერთიანებს როგორც თვისებრივი, ისე რაოდენობრივი კვლევის მასალებს. წინამდებარე კვლევაში, მისი მიზნებიდან გამომდინარე ამ შედეგების მხოლოდ ის ნაწილია წარმოდგენილი, რომელიც უშუალოდ დაგვეხმარება რეკომენდაციისა და გრძელვადიანი სტრატეგიის შემუშავებაში სექსუალური ორიენტაციისა და გენდერული იდენტობის საფუძველზე დისკრიმინაციის დასაძლევად ქვეყანაში. „ქალთა ინიციატივების მხარდაჭერი ჯგუფი“ (WISG), გეგმავს მონაცემთა დამატებითი დამუშავების საფუძველზე უფრო ვრცელი და ამომწურავი ანგარიშების მომზადებას ცალკეული საკითხების გარშემო.

ანგარიში არ ფარავს ინტერსექსუალობასთან/ინტერსექსუალებთან დამოკიდებულებას, ისევე როგორც საზოგადოების მიმართებას გენდერის ლეგალური აღიარების საკითხებთან, რაც უკიდურესად მნიშვნელოვანია ტრანსგენდერთა ჯგუფის უფლებრივი და სოციალური მდგომარეობის გაუმჯობესებისთვის. წინამდებარე ანგარიშის ფორმატი არ იძლევა საშუალებას უფრო ღრმად გაანალიზებულიყო კავშირი ჰომო/ბი/ტრანსფობიას, მემარჯვენე ავტორიტარიზმსა და ტრადიციულ გენდერულ როლებს შორის. კვლევამ აჩვენა, რომ საკითხის სიღრმისეული გააზრებისთვის, ასევე მნიშვნელოვანია სექსუალობის, სექსუალურ ქცევისა და ოჯახის აღქმის თავისებურებების შესწავლა რესპონდენტთა შორის და მისი გავლენა ჰომო/ბი/ტრანსფობიის ხარისხზე.

ვინაიდან აღნიშნული მეთოდოლოგიის საფუძველზე კვლევის მონაცემები მხოლოდ საქართველოში კი არა, სომხეთშიც შეიკრიბა, სასურველია ჩატარდეს შედარებითი ანალიზი, რომელიც გამოავლენს როგორც საერთო, ისე ცალკეული ქვეყნებისთვის დამახასიათებელ ტენდენციებს.

FROM PREJUDICE TO EQUALITY

Study of Societal Attitudes, Knowledge and Information
Regarding the LGBT Community and Their Rights

Ekaterine Aghdgomelashvili

Women's Initiatives Supporting Group (WISG)
Tbilisi, 2016

This study report – From Prejudice To Equality: Attitudes, Knowledge and Information Regarding the LGBT Community and Their Rights - was prepared by Women's Initiatives Supporting Group (WISG) within the frames of the EU-funded project “ Solidarity Network for LGBTI in Armenia and Georgia ” implemented by the South Caucasus Regional Office of the Heinrich Boell Foundation.

© Women's Initiatives Supporting Group (WISG), 2016

www.women.ge

ISBN 978-9941-0-8705-9

“This publication has been produced with the assistance of the European Union. The contents of this publication are the sole responsibility of the Women's Initiatives Supporting Group (WISG) and can in no way be taken to reflect the views of the European Union.”

No part of this publication may be used or reproduced in any manner whatsoever without written permission from WISG except in the case of brief quotations embodied in critical articles and reviews.

CONTENT

FOREWORD	155
I. STRUCTURE OF THE REPORT	157
II. TERMINOLOGY	158
III. INTRODUCTION	161
3.1. Background of the Study.....	161
3.1.1. <i>Need for the Study .....</i>	<i>161</i>
3.1.2. <i>The Purpose and Methodological Framework of the Study .....</i>	<i>163</i>
3.2. Brief Review of the Situation of LGBT People in the Country	165
3.2.1. <i>Legislative Environment .....</i>	<i>165</i>
3.2.2. <i>Hate Crime.....</i>	<i>166</i>
3.2.3. <i>Right to Freedom of Expression, Association and Peaceful Assembly.....</i>	<i>168</i>
3.2.4. <i>Legal Recognition of Gender .....</i>	<i>169</i>
3.2.5. <i>Health Care.....</i>	<i>169</i>
3.2.6. <i>Education.....</i>	<i>171</i>
3.2.7. <i>Employment.....</i>	<i>172</i>
3.2.8. <i>Internalised homophobia .....</i>	<i>173</i>
3.2.9. <i>Coming Out .....</i>	<i>175</i>
3.2.10. <i>LGBT Activism and Organisations.....</i>	<i>176</i>
3.3. The Nature and Dynamics of Homophobic Attitudes.....	176
3.3.1. <i>Dynamics of Homophobic attitudes.....</i>	<i>176</i>
3.3.2. <i>The Soviet Past: Suppressed Sexuality and Ideologised Homophobia .....</i>	<i>178</i>
3.3.3. <i>Post-Soviet Era: The Resurrection of Tradition .....</i>	<i>182</i>
IV. STUDY INSTRUMENTS.....	188
4.1. <i>Quantitative Research.....</i>	<i>188</i>
4.2. <i>Qualitative Research .....</i>	<i>192</i>

V. RESULTS of QUANTITATIVE RESEARCH.....	192
5.1 Socio-demographic Characteristics	192
5.2. Value Orientation and Characteristics	195
5.2.1. <i>Values and Geopolitical Orientation .....</i>	<i>195</i>
5.2.2. <i>Right-wing Authoritarianism Scale .....</i>	<i>199</i>
5.2.3. <i>Religious Fundamentalism Scale .....</i>	<i>202</i>
5.2.4. <i>Perceptions Regarding Gender Roles and Equality .....</i>	<i>204</i>
5.3. Knowledge, Myths and Stereotypes about Homosexuals.....	206
5.3.1. <i>Sources of Information .....</i>	<i>206</i>
5.3.2 <i>Knowledge and Popular Myths about Homosexuality .....</i>	<i>208</i>
5.3.3. <i>Stereotypes about Lesbian Women and Gay Men .....</i>	<i>219</i>
5.4 Contact with LGBTI persons	224
5.5. Attitudes towards LGBT Persons and Civil Rights	228
5.5.1. <i>Homophobia.....</i>	<i>228</i>
5.5.2. <i>Biphobia .....</i>	<i>237</i>
5.5.3. <i>Transphobia .....</i>	<i>242</i>
5.5.4. <i>Attitudes towards the Civil Rights of LGBTI Persons .....</i>	<i>247</i>
VI. RESULTS of QUALITATIVE RESEARCH.....	257
6.1. <i>Knowledge on Sexual Orientation/Gender Identity.....</i>	<i>257</i>
6.2. <i>Knowledge of the Legal Status of the LGBTI Community and Hate Crime.....</i>	<i>260</i>
6.3. <i>Homo/bi/transphobia and Its Causes .....</i>	<i>264</i>
6.4. <i>Ways of Combating Homo/bi/transphobia.....</i>	<i>267</i>
6.1. <i>Summary .....</i>	<i>269</i>
VII. CONCLUSION.....	272
VIII. RECCOMENDATIONS	277
IX. BIBLIOGRAPHY	282

FOREWORD

As historically traditional societies, Georgia and Armenia have come a long way since the fall of the Soviet Union in terms of certain aspects of development. However, numerous challenges persist in the context of human rights, foretelling a long, arduous, obstacle-ridden road towards the achievement of equal rights for all groups. Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender and Intersex (LGBTI) persons represent one of the most marginalised, least visible and discriminated against groups in Armenia and Georgia. Despite a degree of success achieved in recent years, especially in Georgia with the adoption of the Law on the Elimination of All Forms of Discrimination in 2014, members of the group continue to face violence, oppression, and harassment from the general public, as well as specific institutions, including medical facilities and the workplace. Bias-motivated violence based on sexual orientation and gender identity (SOGI) frequently goes unreported and, hence, remain without proper investigation and retribution. Deep-rooted homo/bi/transphobia permeating virtually all segments of society is reinforced by traditional values, as well as binary, heteronormative gender roles, which, in turn, fuel the discriminatory culture prevalent in these two countries and prevent LGBTI persons from fully enjoying their rights and freedoms. A flawed understanding of democratic values and minority rights has also largely been inherited from the Soviet Union, and has been symptomatic of small nations with a collective memory of unresolved conflict and survivalist ideology, where LGBTI persons are seen as a threat to local customs and religion.¹

In order to comprehensively combat discrimination against LGBTI people in the two countries, the South

Caucasus Regional Office of the Heinrich Boell Foundation has been implementing the EU-funded action Solidarity Network for LGBTI in Armenia and Georgia, in partnership with the Women's Initiatives Supporting Group (WISG) and Human Rights Education and Monitoring Centre (EMC) in Georgia; and Society Without Violence (SWV) and Public Information and Need of Knowledge (PINK) in Armenia. The overall objectives of the action are to enhance the protection of and respect for LGBTI people's rights, combat homophobia and support LGBTI people's inclusion in Georgia's and Armenia's respective societies, while the specific objectives are to support LGBTI people in the full scale realization of their rights through the enhancement of an LGBTI-friendly environment and to stimulate a higher cohesion of civil society actors on SOGI issues in Georgia and Armenia.

The present publication is the result of a year-long coordinated effort by the project partners, which envisioned the development and implementation of two comprehensive studies: a full-scale research of homo/bi/transphobic societal attitudes, and a situational assessment of the legal and physical conditions of LGBTI persons in the two countries.

The large-scale in-depth study of homo/bi/transphobic societal attitudes includes a thorough examination of social prejudices and stereotypes that would facilitate the investigation of the scale and specific nature of homo/bi/transphobia in Armenia and Georgia. Although, several studies to measure attitudes towards homosexuals have been previously conducted in both countries (the 2011 CRRC Caucasus Barometer² being one example), the

1 Silvia Stöber, LGBT Rights in the South Caucasus, Heinrich Boell South Caucasus Regional Office, LGBTI Web-dossier: <<https://ge.boell.org/en/2013/05/30/lgbt-rights-south-caucasus>>.

2 Caucasus Research Resource Centers (CRRC), Attitudes towards Homosexuality in the South Caucasus <<http://crrc-caucasus.blogspot.com/2013/07/attitudes-towards-homosexuality-in.html>>.

scope and scale of the present study is unprecedented, affording an integrated perspective on prevalent attitudes towards and knowledge about LGBTI persons. An almost identical methodology for Georgia and Armenia allows for effective comparison of the data in the future.

The situational assessment depicting particular legal and physical conditions of LGBTI people in Armenia and Georgia provides an in-depth analysis of legal standards, existing international and local legislation, cases of discrimination in various spheres, levels of state responsibility towards LGBTI persons and their accessibility to relevant services (health care, education, etc).

The findings of the two studies and the specific areas of focus identified therein will serve as the basis for the development of country-specific evidence-based long-term advocacy strategies on the advancement of LGBTI issues, as well as a set of recommendations for specific actors. The advocacy strategy and the findings of the two studies will also be used as groundwork for a multifaceted awareness-raising campaign, as well as capacity-building activities for CSOs, LGBTI organisations, activists and initiative groups within the framework of the action.

The Heinrich Boell Foundation is particularly grateful to the four project partners mentioned above for their meticulous work and coordinated efforts in developing the methodologies, designing the study tools, producing in-depth analytical reports and ensuring the publication of the two studies; the Institute of Social Studies and Analysis (ISSA) in Georgia and the Caucasus Research Resource Centres (CRRC) Armenia for the comprehensive field work, data collection and analysis; and experts, Ms Ekaterine Aghdgomelashvili, who has almost single-handedly ensured the validity of every single correlation and invested countless hours and sustained effort in producing a high-quality, comprehensive and well-rounded report, as well as Ms Elmira Bakhshinyan, Mr Jack Vahan Bournazian, and Ms Mariam Osipyan for their invaluable and exhaustive work. Heinrich Boell Foundation's own Eka Tsereteli also deserves high commendation for her work on the graphic design of the homophobic attitudes study,

as do Anne Nemsitsveridze-Daniels for their contribution to the translation and editing efforts of the study and situational assessment, and Hasmik Hayrapetyan, for her assistance in the translation of the quantitative tools.

It is our hope that the two detailed studies will provide a better understanding of LGBTI rights in both Armenia and Georgia and pave the way for a long-term strategy that would ensure their protection and inclusion in all aspects of life, which would consequently strengthen democratic development and lead to inclusive and tolerant societies free from discrimination.

Tbilisi, 23 March 2016

Nino Lejava
Director
Heinrich Boell Foundation
South Caucasus Regional Office

I. STRUCTURE OF THE REPORT

The present report has been compiled within the framework of the EU-funded action implemented by the South Caucasus Regional Office of the Heinrich Boell Foundation, which aims to contribute to the protection of and respect for LGBTI human rights in Georgia and Armenia. One of the primary objectives of the action is the development of a long-term evidence-based advocacy strategy, which would be conducive to a gradual and effective reduction and ultimate elimination of homo/bi/transphobia within all societal levels.

The report, which consists of several sections, reflects the findings of a large-scale study of societal attitudes towards LGBTI persons in Georgia. The introductory section defines the purposes and methodological framework of the study and gives a brief overview of the *de jure* and *de facto* conditions of LGBTI persons and the existing socio-cultural environment in the country. The principal section consists of the findings of quantitative and qualitative surveys, conducted in 2015. The report also features a conclusion and a set of recommendations, directed at policy makers, as well as persons involved in policy implementation, and representatives of the media, civil society sector and the academia.

Aside from legislative analyses and studies on discrimination, no in-depth research has been conducted in Georgia until now, that would examine homo/bi/transphobic attitudes in the country. Select studies implemented around this issue allow for the assessment of overall trends, but, will, however, be unable to serve as bases for the development of an effective strategy for overcoming SOGI-based discrimination. Firstly, the majority of the studies have measured only two forms of homonegativity: denial of homosexuality as a moral practice and distance towards the group. Secondly, previous studies have neglected differences within the group. The LGBTI community is not a homogeneous group, and numerous studies have

confirmed that attitudes towards lesbian/gay/bisexual women/men and trans persons vary not only in extent, but also in content. Consequently, measuring attitudes towards the entire community based only on data collected in terms of homosexual persons does not afford a clear and exhaustive response with regard to the specificity and particularity of homo/bi/transphobia.

Along these lines, the present report reflects the findings of the first-of-its-kind representative study, which, in examining attitudes, does take into account the differences within the community. Although, it should be noted that, at this stage, the authors of the study were unable to maintain an equal proportion in terms of the select groups; e.g., due to the extent of the study, part of the issues that would assist the authors in assessing the respondents' knowledge and attitudes towards such trans-specific issues, as, for instance, legal gender recognition, were redacted from the final version of the questionnaire. Moreover, the study does not cover issues related to intersex individuals.

The report contains only the part of the findings, which will directly assist in the development of a long-term advocacy strategy and targeted recommendations to eradicate discrimination based on sexual orientation and gender identity in Georgia. On the basis of further data analysis, the "Women's Initiatives Supporting Group" (WISG) plans to develop more extensive and comprehensive reports on select issues.

The study methodology and research instruments were developed by the "Women's Initiatives Supporting Group" (WISG)¹. Field work, data entry into SPSS and initial technical reporting on specific issues were implemented by the Institute of Social Science and Analysis (ISSA). Focus group discussions with LGBTI community members were carried out by the NGO "Tanadgoma", commissioned by ISSA.

---

1 Except for the questionnaire block on gender attitudes, which was proposed by ISSA.

II. TERMINOLOGY

Bisexuality – One of the forms of sexual orientation, which considers stable physical, romantic, emotional and/or sexual attraction to persons of more than one gender.

Biphobia – The fear, unreasonable anger, intolerance or/and hatred toward bisexuality and bisexual people.

Gay – Synonym of Homosexual. A man who is sexually and/or emotionally attracted to men. Gay is sometimes also used as a blanket term to cover lesbian women and bisexual people as well as gay men. However, this usage has been disputed by a large part of the LGBTI community and gay is therefore only used here when referring to men who are emotionally and/or sexually attracted to men.

Gender – People's internal perception and experience of maleness and femaleness, and the social construction that allocates certain behaviours into male and female roles. The specificity of behaviours associated with femininity or masculinity differs with respect to culture. Despite this, almost all cultures contain certain prohibitions and rules, which regulate and determine behaviour of men and women in different spheres of life.

Genderism – Genderism (in analogy to Heterosexism) considers an ideological system. Genderism is based on the belief that there are only two sexes and gender is closely associated with biological sex. Like Heterosexism, it marginalises and stigmatises people, who do not conform to deep-rooted societal prejudices about gender/sex norms.

Gender Non-conformity and Gender Variant – Expressing protest and resistance to established gender “norms”. Gender non-conformity may be manifested separately from whether a person conforms to their sex and gender identity. Gender variant can refer to someone whose gender identity differs from normative gender identity and the gender roles/norms assigned at birth.

Gender Bashing (oppression, violence) – The term was developed by researchers, studying the nature and manifestation of transphobia. It describes oppression and aggressive behaviour towards trans and gender non-conforming people.

Gender Dysphoria – Diagnosis which is used by psychologists and psychiatrists in order to describe distress that some individuals experience due to differences between biological sex and gender self-identification.

Gender Self-expression – External manifestation of gender, which is mostly expressed by “feminine” and “masculine” dress, appearance, manners, way of speaking, etc. Gender expression does not always indicate sexual orientation or gender identity.

Gender Identity – Each person's deeply felt internal and individual experience of gender (masculine or feminine social construct), which may or may not correspond with the sex they were assigned at birth. An individual may identify as a man or a woman. In some cases, their self-identification is between feminine or masculine social constructs, or goes beyond them. As far as gender identity is an internal construct, it is not visible to others. Gender identity is different from sexual orientation.

Internalized Homophobia – Negative feelings motivated by an individual's sexual orientation, which might become generalised and significantly influence the process of self-identification. It can result in inferiority complex, explicit hatred towards one's self, self-destructive behaviour and etc.

Intersex – A term that relates to a range of physical traits or variations that lie between stereotypical ideals of male and female. Intersex people are born with physical, hormonal or genetic features that are neither wholly female nor wholly male; or a combination of female and male; or neither female nor male. Many forms of intersex exist; it is a spectrum or umbrella term, rather than a single category.

Lesbian – A woman who is physically and/or emotionally attracted to women.

LGBTI – Acronym for lesbian, gay, bisexual, trans and intersex people. This is the acronym that ILGA-Europe use to reflect our advocacy priorities; our members may use different formulations to more accurately describe their own work, for example LGBT*, LGBTQ.

Men who have sex with men (MSM) – Epidemiological category, which refers to sexual behaviour, rather than to identity. It is used to describe the behaviour of men, who engage in sexual activity with other men, regardless of their sexual orientation or gender identity.

Sex – Refers to biological makeup such as primary and secondary sexual characteristics, genes, and hormones. The legal sex is usually assigned at birth and has traditionally been understood as consisting of two mutually exclusive groups, namely men and women.

Sexuality – Unity of biological, psychological, spiritual and emotional feelings, which refer to the expression and satisfaction of sexual attraction. It represents a person's innate need and function. An individual is born with particular (sexual) potential, which is later formed respectively to individual life experience. It includes gender, gender identity and roles, sexual orientation, eroticism, pleasure, intimacy and reproduction. Sexuality is experienced and expressed in thoughts, fantasies, beliefs, attitudes, values, behaviour, practice, roles and relationships. Despite the fact that sexuality includes all of the above, all of these factors may not be experienced and expressed. Sexuality has an influence on the unity of biological, psychological, social, economic, political, cultural, ethnic, legislative, historical and religious factors. Sexuality, as well as other aspects of a person's behaviour has a biological, as well as, a social character. Particular traits of sexuality are biologically determined, while others are formed in the process of socialisation. Respectively, the following five components of sexuality are outlined:

1. Biological sex (represents the unity of genetic, gonadal, hormonal, genital sex);

2. Sexual Identity (self-identification as an individual who has a particular sexual orientation, which may not coincide with the person's actual sexual orientation);

3. Sexual Orientation (more or less stable sexual, emotional, erotic, and romantic attraction to a person of a particular gender);

4. Gender Identity (psychological affiliation to any gender, which may not coincide with biological sex);

5. Gender Role (refers to human behaviour, which correlates with cultural norms and stereotypes about "feminine" and "masculine" behaviour in a particular society).

Sexual Orientation – Each person's capacity for profound affection, emotional and sexual attraction to, and intimate and sexual relations with, individuals of a different gender or the same gender or more than one gender.

Transgender – An inclusive umbrella term referring to those people whose gender identity and/or a gender expression differs from the sex they were assigned at birth. It includes, but is not limited to: men and women with transsexual pasts, and people who identify as transsexual, transgender, transvestite/cross-dressing, androgyne, polygender, genderqueer, agender, gender variant or with any other gender identity and/or expression which is not standard male or female and express their gender through their choice of clothes, presentation or body modifications, including undergoing multiple surgical procedures.

Transgender man – Person, who was granted a female gender at birth, but identifies as male. Transgender men are also referred to as FtM (Female-to-Male).

Transgender woman – Person, who was granted a male gender at birth, but identifies as female. Transgender women are also referred to as MtF (Male-to-Female).

Transsexual – People who identify entirely with the gender role opposite to the sex assigned to at birth and seeks to live permanently in the preferred gender role. This often goes

along with strong rejection of their physical primary and secondary sex characteristics and wish to align their body with their preferred gender. Transsexual people might intend to undergo, are undergoing or have undergone gender reassignment treatment (which may or may not involve hormone therapy or surgery).

Transphobia – Negative cultural and personal beliefs, opinions, attitudes and behaviours based on prejudice, disgust, fear and/or hatred of trans people or against variations of gender identity and gender expression.

Women who have sex with women (WSW) – Epidemiological category, which refers to sexual behaviour, than to identity. It is used to describe the behaviour of women, who engage in sexual activity with other women, regardless of their sexual orientation or gender identity.

Coming Out – The process of revealing the identification of a lesbian, gay, bisexual, trans or intersex person. Period in the life of an LGBTI person, when they take notice that their sexual orientation is not heterosexual and learn to accept themselves as they are. It represents the process of self-acceptance, which runs at different stages of a person's life. People develop their gay, lesbian, bisexual and trans identities first to themselves and afterwards disclose it to others. Disclosing own sexual orientation or gender identity to any person, or publicly might be considered as coming out.

Heterosexual – One of the forms of sexual orientation, which considers a stable physical, romantic, emotional and/or sexual attraction between persons of opposite sexes/genders.

Heterosexism – Ideological system backed by institutional practices, which marginalises and stigmatises non-heterosexual behaviour, identity, relationships and groups.

Homosexual – one of the forms of sexual orientation, which considers a stable, physical, romantic, emotional and/or sexual attraction between people of the same sex/gender. People are classified as homosexual on the basis of their gender and the gender of their sexual partner(s). When the partner's gen-

der is the same as the individual's, then the person is categorised as homosexual.

Homophobia – Irrational fear and hatred towards lesbian, gay, bisexual and transgender people, which is based on prejudice and is similar to racism, xenophobia, anti-Semitism and sexism. (European Parliament resolution on homophobia in Europe. P6_TA(2006)0018. 18 January 2006).

III. INTRODUCTION

3.1. Background of the study

3.1.1. NEED FOR THE STUDY

Dynamics of Change

Cross-cultural research shows that over the last 30 years, the human rights situation of the LGBTI community, as well as societal attitudes towards the group and their equality of rights has undergone significant changes in various countries.¹ Some researchers attribute these changes to modernisation, the religiousness factor, and radical alterations in strategies and policies towards the LGBTI group and related issues.

At the same time, the World Values Survey (WVS), the Eurobarometer (EB), the European Values Study (EVS), the European Social Survey (ESS), the Caucasus Barometer (CB), and other cross-cultural studies show that in different regions and countries, dynamics of change in terms of attitudes towards the LGBTI community are irregular. Georgia is among the ranks of other post-Soviet and former Communist countries, where attitudes towards the LGBTI community not only deteriorating, but are manifested as mass violence against the group members.

Against the background of exacerbating homophobic attitudes in the country, significant progress has been observed on the legislative level. The European Region of the International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association (ILGA-Europe) annually publishes data on the human rights situation of LGBTI persons in Europe.² The 0 to 100 index scale³ developed by ILGA-Europe covers issues such as equality and non-discrimination; bias-motivated speech/violence; legal gender recognition; freedom of assembly, association and expression; and asylum.⁴ Each of the six categories is assigned relevant values, which are then used to calculate the overall country index. The index allows for the ranking of countries, and, accordingly, the assessment of existing/attained progress or regress.

Amid increasing levels of negative attitudes towards LGBTI persons, Georgia has experienced a degree of progress in terms of the legal environment and has been gradually advancing in the ranks on the ILGA-Europe scale.⁵ Reports developed by Georgia-based LGBT and human rights organisations, which analyse the existing legal environment in the country, also emphasise the progress achieved on the legislative level. However, in assessing the de facto situation, the reports go on to state that “these changes resulted from isolated actions and were side-effects of the broader process of

1 Despite a number of critical remarks with regard to the research methodology, these studies still enable to assess the overall dynamics in terms of the attitudes prevalent in society.

2 Annual Review of the Human Rights Situation of Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex People in Europe <<http://www.ilga-europe.org/>>.

3 0 being a high indicator of discrimination and human rights violations, 100 - respect for human rights, full-scale equality

4 See: <<http://rainbow-europe.org/about>>.

5 In 2010, Georgia ranked 30th on the ILGA-Europe scale, while according to data for 2015, the country has advanced to the 23rd position, ahead of countries such as the Czech Republic, Slovakia, Poland, Romania, Moldova, etc. In recent years, such a rapid advancement has largely been fuelled by legislative amendments, especially the adoption of the anti-discrimination law, where principles of non-discrimination explicitly include sexual orientation, gender identity, and self-expression.

Georgia joining and/or aspiring to join European institutions (and therefore liberalising and harmonising its legislation with European standards), rather than the result of [the] government's targeted efforts to eliminate discrimination in general, or against LGBT people in particular, [or] to implement CM Recommendation or any other instrument in the field of discrimination and human rights".⁶ A clear example of this is the government's inconsistent policy and public statements, e.g. the adoption of the anti-discrimination law and subsequent initiatives to remove sexual orientation/gender identity from the list of grounds for the prohibition of discrimination⁷ or the initiative on constitutional amendments, aimed at "protecting us from the legalisation of same-sex marriage", and etc.

The studies and reports on discrimination compiled by non-governmental organisations based in the country clearly show that positive legislative changes, without the development of an efficient strategy, are likely to have little to no impact on the actual situation of LGBTI persons in Georgia.

Equality and Prejudice

The European Parliament resolution defines the term "homophobia" as follows: "An irrational fear of and aversion to homosexuality and to lesbian, gay, bisexual and transgender (LGBT) people based on prejudice and similar to racism, xenophobia, anti-Semitism and sexism".⁸ This definition is in itself significant due to the fact that it underscores the similarities among the

social and psychological mechanisms, typical of prejudices towards various social groups.

Prejudice has a relatively broad range of interpretations - be it verbal expressions of hate, physical attacks against community members, marginalisation or discrimination. Studies confirm a strong correlation between negative attitudes and aggressive behaviour towards LGBTI persons (Bernat et al. 2001; Franklin 2000; Parrot, 2008). Moreover, in a society, where homo/bi/transphobic sentiment is strong, community members frequently become victims of discrimination while seeking work, and in attempting to utilise health care and other services. LGBTI adolescents experience systematic bullying at schools; and, instead of offering support, family members often themselves become perpetrators of violence.

Negative societal attitudes have a significant impact on the country's environment in terms of equality. One of the most significant principles of a democratic society and the socio-political organisation and operation of a state is the provision and protection of equal rights and freedoms for all citizens. In order to avoid physical and psychological violence, the majority of lesbian, gay, bisexual, trans and intersex persons attempt to conceal their "otherness", adapt, to the maximum extent possible, to the norms and expectations in society and live "double lives". A hostile environment and negative attitudes are not only reflected on the levels of stress and discomfort that community members experience, but they also effectively prevent LGBTI persons from acting in defence of their rights and freedoms and demanding equality as full-fledged members of society.

---

6 Natsvlishvili, A. & Aghdgomelashvili, E. (2012). CM/REC(2010)5 - Monitoring of Implementation. Tbilisi. WISG.

7 "I would like to express my regret and concern at the fact that during the adoption of the anti-discrimination law, we have cast votes in favour of sodomy, and the legalisation of an illegal lifestyle. Based on this law, they have already gained a full right to approach our children as teachers in schools and kindergartens. Based on this law, they have already gained a full right to carry out the propaganda and agitation of their lifestyle, and, contrarily, on the basis of this law, our actions to expose them and obstruct their propaganda efforts have become punishable. Consequently, taking advantage of my mandate as MP, I put forward a legislative proposal to introduce amendments to the anti-discrimination law, and to remove from the list of grounds terms that define sodomy: gender identity and sexual minority". (Soso Jatchvliani, MP) On-line portal Netgazeti, 16.09.2015.

8 European Parliament resolution on homophobia in Europe. P6_TA(2006)0018. 18 January 2006.

In Georgia, where positive SOGI-related legislative amendments are rather a process accompanying the country's declared pro-Western course, than an informed choice of the political elite or a precipitate of certain societal processes, the situation is rather distinct. Improvements carried out solely on the legal plane, amid exacerbating negative societal attitudes towards the group, hinder not only the prospects for the advancement of equal rights, but also, in many cases, render it impossible for LGBTI community members to exercise rights and freedoms on a par with other citizens. Furthermore, the disparity between societal attitudes towards the LGBTI group, the legal environment, and law enforcement practices creates a volatile atmosphere, which may not only lead to mass violence against LGBTI community members, but also enhance and intensify the confrontation and polarisation within society.

Thus, a strategy focused on the actual improvement of the human rights situation of LGBTI persons should, to the best possible extent, take into account the current local context. This, however, is impossible without an in-depth study of predispositions towards the LGBTI group in society.

3.1.2. THE PURPOSE AND METHODOLOGICAL FRAMEWORK OF THE STUDY

The principal objective of the study was an in-depth research of existing sentiment towards LGBTI persons and a general analysis of societal attitudes in terms of equal rights for LGBTI community members.

The objective of the study has confronted the authors with a number of difficulties, which are, first and foremost, associated with the research methodology. Despite an almost 30-year experience in research on homo/bi/transphobia, there is no uniform and consolidated methodological framework, which would prove valid for the purposes of the present study. A significant part of the previous studies, as well as the majority of questionnaires used to measure the level of homophobia, are not gender-sensitive. In addition, most of the studies rely on the examination and analysis of the issue in the Western context. Accordingly, the study instruments are often irrelevant for the local situation.

The purpose, format and volume of the present study do not allow for a full-scale review of academic literature on these issues. Each chapter pertaining to homo/bi/transphobia is accompanied by a brief summary of analysed literature.⁹

The term "homophobia" as it is used to describe attitudes toward homosexual persons was coined by the English psychotherapist, George Weinberg (Weinberg, G, 1972). Originally, Weinberg employed the term to illustrate clinical manifestations of homophobia and included this attitude among the manifestations of other psychological phobias. This definition served to portray personal attitudes, although it failed to reflect collective sentiment towards homosexual people. Furthermore, usage of the term on the personal level is also subject to criticism among psychologists as, in many cases, it does not constitute a phobia in the purely clinical sense (although, it does not preclude it).¹⁰ Much later, the term assumed the connotation of a social phobia and is currently applied in this capacity.

⁹ A brief description of instruments employed in the study is given in Chapter 4.1.

¹⁰ According to the intensity of expression of homophobia and the identity of its bearer, clinicians differentiate among several forms of homophobia. Due to the reasons outlined above, they often employ a softer term – "homonegativism" – to describe these forms. The conventional classification of homonegativism in clinical terms is presented as follows: a) casual homonegativism, where an individual regards homosexual persons in a negative light and does not wish to communicate with them; b) homoaggression, where negative attitudes are accompanied by aggressive behaviour towards community members; c) internalised homophobia, where a homosexual individual internalises negative societal attitudes and, consequently, experiences distress; d) homophobia, as a variation of anxiety, obsessive phobic or other mental disorder. Some heterosexual people are tormented by fear that they may be homosexual or may "become" homosexual. Some have an irrational fear that homosexual people may pervert and violate their children and "turn" them into homosexuals. Tchavtchanidze, M. (2014). *Propedeutics of Clinical Sexology*. Tbilisi.

Somewhat later, to describe collective attitudes, scholars began employing the term “heterosexism”, which carries a connotation analogous to “sexism” and “racism”. Much like “institutional racism, heterosexism can be understood as a cultural ideology embodied in institutional practices that work to the disadvantage of sexual minority groups even in the absence of individual prejudice or discrimination” (Herek, 2002).

The third term “sexual prejudice” is more general and applied to describe negative attitudes on the basis of sexual orientation. According to Herek, “conceptualising heterosexuals’ negative attitudes toward homosexuality and bisexuality as sexual prejudice ... has several advantages,” among them, “the rich tradition of social psychological research on prejudice,” which can be used to study the nature and forms of manifestation of antigay attitudes.¹¹

It is this conceptual framework of sexual stigma and prejudice developed by Herek (2009) that largely serves as the basis for the methodology applied in the present study of attitudes towards LGBTI persons. The framework consists of three constructs: sexual stigma (the shared knowledge of society’s negative regard for any non-heterosexual behaviour, identity, relationship, or community, which stigmatises and “devalues” it), heterosexism (the cultural ideology that perpetuates sexual stigma via institutional practices), and sexual prejudice (negative attitudes based on sexual orientation).

In examining cognitive sources of sexual prejudice, scholars essentially focus on three issues – stereotypes (those associated with homo/bisexual persons often link homosexuality with various deviant behaviours, and dehumanises the members of the community, in some cases, attributing to them behaviours specific to other genders), values (studies show a strong correlation between sexual prejudice and traditional percep-

tions of sexuality gender roles and family structure), and essentialist views (the first component is associated with the perception of sexual orientation as a discrete category and that the difference between homosexual and heterosexual persons is fundamental; the second concerns theories on the “causes” of homosexuality; while the third is a belief in the permanence of orientation).

In terms of emotional components of sexual prejudice, low self-esteem, inferiority complex and frustration are frequently seen as sources of the phobias towards the LGBTI community and its members. Michael Kimmel defines homophobia as a man’s fear of other men (so-called emasculation). Gregory Herek believes that at the individual level, prejudices towards gays and lesbians are often based on one’s desire to increase self-esteem at the expense of degrading others (Herek, 1990). In addition, maintaining prejudiced attitudes towards gay and lesbian people aids some people in compensating their own inadequacy and overcoming internal psychological conflict. By scapegoating gay and lesbian people, some heterosexuals attempt to overpower their own feelings of inferiority. By attacking gay and lesbian people, these individuals strive to distance themselves from their own feelings by projecting them on others. This can be considered as a typical phobic reaction.

Recently, scholars have been affording particular attention to studies of associations between negative predispositions and aggressive behaviour and/or discrimination. These connections are not self-evident and unequivocal. Negative predispositions may not be manifested in behaviour, or an individual may not harbour strong negative attitudes towards the group, but by expressing hate, they may attempt to validate/enhance their affiliation with a dominant social group, e.g. a cleric, who confirms his religious identity by excommunicating a homosexual person; another person may make inappropriate jokes about gay or lesbian

---

11 Herek, G. M. (2000). The Psychology of Sexual Prejudice. *Current Directions in Psychological Science*, Vol. 9, p. 20.

people in order to gain the approval of friends (family members, neighbours...). In other words, at the individual level, homophobia is manifested when “an individual’s psychological needs converge with the culture’s ideological preconceptions of homosexuality. Expressing of antigay attitudes has value “only when an individual’s self-concept is closely tied to ... [his or her] strong needs to be accepted by members of a social group that rejects homosexuality” (Herek, 1991).

Empirical studies reveal a variety of demographic, psychological and social characteristics which impact attitudes towards lesbian, gay, bisexual and trans persons. The probability for the manifestation of homo/bi/transphobic attitudes is higher among respondents belonging to older age groups; are less educated; reside in small towns and villages, with a lesser degree of diversity; are deeply religious and inclined towards religious fundamentalism; hold conservative political views; are rigid in terms of perceptions of traditional gender norms; exhibit high levels of psychological authoritarianism and dogmatism. Contact, the frequency of said contact, distance and (positive or negative) experiences of relations with LGBTI community members also affect predispositions. In addition, studies show a significant correlation among various types of prejudice – persons, who exhibit a high level of sexism and racism or express negative attitudes towards ethnic minorities, immigrants and other select groups, are much more likely to be negatively disposed towards the LGBTI community.

In terms of macro-social factors that impact the degree of homo/bi/transphobia, besides dominant culture, customs and traditions, noteworthy are the ongoing socio-economic, political and demographic processes in the country. Igor Kon lists the macro-social factors as such: general level of tolerance in society; level of sexism, gender and sex chauvinism in society; attributes of traditional ideology,

especially, religion and its stance on sexuality; general level of the sexual culture and education and socio-political environment in society [Kon, 2003]. All of these factors are interrelated, operating a complex manner, and ultimately determining the level of homo/bi/transphobia among individuals, small-scale social groups, and within society at a particular stage of its social and historical development. In terms of the establishment of homophobic discourse, Kon places special emphasis on the accountability of the media and political figures.¹²

The present study focuses on the research of prejudices. Although, the report also covers such issues as the socio-cultural and political environment, which perpetuates the maintenance/enhancement of negative sentiment towards the LGBTI community, practices, which reflect anti-LGBT attitudes and their impact on the group (Chapters 3.2 and 3.3).

3.2. Brief Review of the Situation of LGBT People in the Country

3.2.1. LEGISLATIVE ENVIRONMENT

Homosexual behaviour between two men based on mutual consent was decriminalised in Georgia in 2000. This was followed by other legislative changes, based on which discrimination on the basis of sexual orientation and gender identity in different spheres of private and public life is prohibited. Nowadays, laws prohibiting discrimination are backed by the national constitution and legislation. The law on the Elimination of All Forms of Discrimination, which was adopted on May 7th of 2014, explicitly underlines “Sexual Orientation, Gender Identity and Expression”.¹³

¹² Kon deliberates based on the experience of Russia, where the church does not constitute such a powerful and influential institution as it does in Georgia. Furthermore, as the process of depathologisation has in the country has come to a conclusion, psychologists/psychiatrists are no longer viewed as agents.

¹³ Law of Georgia on the Elimination of All Forms of Discrimination, Article 1.

According to the Criminal Code of Georgia, crime committed on racial, national, ethnic or linguistic grounds is considered as an aggravating circumstance. On March 27th, 2012 sexual orientation and gender identity was added to the list of grounds. The Labour Code of Georgia explicitly prohibits discrimination based on sex, as well as sexual orientation (gender identity is not mentioned in the list of grounds of prohibition).¹⁴ Sexual orientation as the base of prohibiting discrimination is also mentioned in the Law of Georgia on Health Care.¹⁵ The Law of Georgia on “Patients’ Rights” also prohibits discrimination of patients on any grounds.¹⁶ The seven-year National Human Rights Strategy (2014-2020) and two-year Action Plan (2014-15) adopted in 2014 also include issues regarding sexual orientation and gender identity. In spite of noticeable progress, gaps still remain on the legislative level, which significantly hinders the rights of LGBT people, e.g. the issue of legal recognition of gender, which is vitally important for transgender people.

3.2.2. HATE CRIME

In spite of the legislative amendment to article 53 of the Criminal Code of Georgia, which ensures that bias motivated by the sexual orientation or gender identity of a victim may be taken into account as an aggravating circumstance when determining sanctions, there are still no official statistics about crimes conducted on SOGI grounds in the country. According to the registered cases and conducted studies, it becomes clear that the law prohibiting hate crime is not efficient.¹⁷

In 2012, the Women’s Initiatives Supporting Group (WISG) conducted a study on discrimination among LGBT people in Georgia, which revealed the following: 32% of surveyed respondents had at least once experienced physical violence and 89.93% had experienced psychological violence. On average, among the 134 respondents, who had experienced psychological violence, 73.13% had become victims three or more times, 13.43% had experienced it twice, whereas 13.43% - once. All six respondents from the 16-18 age group had admitted that at school they had often become victims of bullying.¹⁸

Among 48 respondents, who had been victims of physical violence, 73% had never reported to police. Among the reasons for not reporting to police the following was mentioned: Ineffectiveness of police – 21.62%; Fear of homophobic treatment – 29.73%; Failure by the police to treat the matter in a serious manner – 21.62%. Among those who had reported to police, 46.15% were dissatisfied with this decision, as they experienced a homophobic reaction from the police, 30% admit that the police acted in a friendly manner, while 23.08% state that they were treated neutrally.¹⁹

The quantitative survey conducted in 2013 by the non-governmental organisation “Identoba”, establishes the forms and levels of discrimination among gay, bisexual and transgender men living in Georgia. According to the survey, 48 respondents out of 109 gave a positive reply to the following question: “Have you been a victim of physical violence because of your sexual orientation or gender identity?”; among them, 36 never reported to the police.²⁰

---

14 Amendment to the Criminal Code of Georgia, Article 2(3).

15 See. 1st item of Article 6.

16 Georgian Law on “Patients’ Rights”. Article 6. The above is a fundamental principle and its violation might elicit criminal responsibility (Criminal Code of Georgia, Article 142).

17 WISG, (2012). Situation of LGBT People in Georgia. Tbilisi.

18 Ibid.

19 Ibid.

20 Identoba, (2013). Social Being of Gay, Bisexual and Transgender Men.

In 2015, WISG completed a study on the needs of LGB persons in healthcare,²¹ which also included questions about the experience of physical and psychological violence in the past two years. The results showed that despite the decrease in the number of community members who were subjected to physical and psychological violence at least once (20% and 68%, respectively), the frequency of cases of violence per person (more people had experienced faced physical or/and psychological violence three or more times) had increased. Of those who became victims of physical violence in the past two years, only 30% addressed the police (20% applied to human rights organisations), in case of psychological violence, only 4.4% notified the police (the same number of people applied to human rights organisations).

In case of physical violence, respondents cited the following reasons for failing to report to the police: Ineffectiveness of police; distrust towards the police; fear of coming out and the lack of time. The majority of respondents were not aware that they could address human rights organisations and receive adequate services (only one respondent believed that addressing human rights organisations was ineffective). In case of psychological violence, 72.1% of respondents maintain that psychological violence does not constitute a serious ground for addressing the police or human rights organisations.

In comparison to the previous years, violence against LB women has increased. According to the frequency of experiencing physical violence, the number of representatives of the LB group who have experienced physical violence three or more times significantly exceeds the number of representatives of the GB group who have the same experience (respectively, 36%, N=18 for LB women and 22%, N=11 for GB men). This

indicates that women are more vulnerable to recurrent physical violence.

Fifty percent of victims of physical violence are not/were not acquainted with the perpetrator. Twenty percent were victims of violence perpetrated by a family member. The remaining 30% of offenders are partners, friend's partners, policepersons, co-workers and etc. Locations, where violence is experienced are as follows: public places, such as the street, parks, gardens (60%) and the home (30%). All respondents who indicate the home as the place where they experience violence have been subjected to attacks three or more times, which suggests that these respondents are under a permanent threat of violence by family members.

As in-depth interviews conducted with transgender persons in 2012 and in 2014 showed, the majority of trans persons systematically become victims of psychological violence. Perpetrators of violence may be strangers, as well as family members and friends. The pressures that transgender people face from society are permanent and acquire especially severe forms if trans individuals cannot afford (or do not wish) to conform to one of two gender roles (woman's and man's) imposed in our culture. Frequent are the cases, when, in order to avoid violence and discrimination, transgender people are forced to express or perform the social role in everyday life, that does not comply with their gender self-identification. This is mostly relevant for transgender women, who, in comparison with transgender men, are more visible in society.²²

Psychological violence has an even wider scale. In 2012, as well as in 2014, the vast majority of respondents confirm experiences of psychological violence perpetrated by strangers, as well as family members, partners and friends.²³

21 Aghdgomelashvili, E. (2015). Needs of LGB People in Health Care. Technical Analysis. Tbilisi. WISG.

22 WISG, (2012). Situation of LGBT People in Georgia. Tbilisi.

23 Gvianishvili, N. (2014) Situation of Transgender Persons in Georgia. Tbilisi. WISG.

3.2.3. RIGHT TO FREEDOM OF EXPRESSION, ASSOCIATION AND PEACEFUL ASSEMBLY

The state has a positive obligation to provide favourable conditions for peaceful demonstrations and offenses perpetrated against such peaceful demonstrations demand a prompt and adequate response.

Both negative and positive experiences can be observed in this regard. On 17 May, 2012, police was unable to protect peaceful demonstrators marking the International Day Against Homophobia and Transphobia (IDAHOT) from the violence perpetrated by the third party. There was no adequate government response to the attacks.²⁴

In spite of the experience from the previous year and a number of preventive measures (representatives of MIA held several meetings with the organisers of demonstrations, as well as, counter-demonstrators, a plan for the safe evacuation of demonstrators was developed, etc.), on 17 May 2013, the government once again failed to implement their positive obligation concerning the protection of the right of freedom of assembly and manifestation for a small number of IDAHOT demonstrators. Counter-rally participants broke through the police cordon and the situation became uncontrollable. Police commenced the evacuation of demonstrators. However, one bus on Freedom Square and one mini-bus on Vachnadze Street, both locations in central Tbilisi, were surrounded by counter-demonstrators, who proceeded to break the windows of the mini-bus and attempted to get inside (one person sustained injury to the head, three received brain concussions, while sustained various physical injuries). Perpetrators threw stones and other objects, and conducted physical and verbal attacks against the demonstrators.

With the help of police, the mini-bus was able to escape the place of the rally. During this period, counter-demonstrators physically attacked a number of people who were perceived as representatives of the LGBT group, e.g. on the same evening, two young women and two young men were brutally attacked in front of a super market on one of Tbilisi's central avenues. According to official information, 28 persons were injured during the attack on the peaceful IDAHOT demonstration on 17 May, 2013. In the days following 17 May, the Women's Initiatives Supporting Group, as well as Identoba documented increased incidences of violent attacks on LGBT community members.

The violence that occurred on 17 May, 2013 received heterogeneous responses from politicians.²⁵ While some officially condemned the violent attacks, some parliamentarians continued to disseminate openly homophobic statements, blaming the organisers of the demonstration for "provoking" the violence.²⁶ Some politicians, who from the outset had stated that they did not support or justify such a rally, referred to cultural, traditional and religious values.

In 2014, the Georgian Orthodox Church declared 17 May as the day of the sanctity of the traditional family and arranged an extensive march in the centre of the city. Due to the absence of security guarantees, LGBT and human rights organisations had to relinquish the possibility of conducting any demonstrations against homophobia on 17 May, 2014.

On 17 May, 2015, the government undertook special security measures and LGBT activists and supporters were able to celebrate IDAHOT. Three parallel demonstrations were held in different parts of the city. In spite of the fact that the demonstrations were limited in time and space, and were not publicly announced, taking

---

24 WISG, (2012). Situation of LGBT People in Georgia. Tbilisi.

25 International Day Against Homophobia in Georgia was Celebrated with Homophobia. Newspaper 24 Hours. 18.05.13.

26 eg. homophobic statement by leader of parliamentary majority. Online portal Netgazeti. 17.05.13.

into consideration the experience of previous years, the efforts of the government should be assessed positively.

3.2.4. LEGAL RECOGNITION OF GENDER

Under the pursued practice, irreversible sterilisation, hormonal treatment, and preliminary surgical procedures are mandatory for a trans person to receive new identification documents. If a person fully undergoes sex reassignment procedures, s/he is entitled to change the sex marker in official documents.²⁷ Moreover, new ID cards indicate sex, which further aggravates the conditions of transgender persons, and especially of those in the process of transition (the procedure requires from one and a half to up to two years. Often, this period is protracted due to the financial inaccessibility of services). Apart from personal discomfort, the inconsistency of official sex records with an individual's gender self-expression often serves as basis for discrimination of transgender persons in labour relations and state and private institutions, where the submission of personal identification documents is required.

Current practice in Georgia, which connects legal recognition of gender to the medical transition process, raises significant human rights problems. Because a wide range of transgender identities is ignored (from the standpoint of medical intervention, the process may include minor procedures, hormonal therapy, as well as a sex reassignment surgery), individuals have

to choose between having to undergo undesirable and unnecessary medical intervention and achieving legal recognition of gender.²⁸

Remarkably, in spite of the fact that homosexuality has been removed from the international classification of mental illnesses, separate representatives of the health sector and available guide-books still consider homosexuality as a problem requiring medical intervention.²⁹ Whereas delimitation of sex, gender and gender identities is a key matter in the process of de-pathologisation of trans-specific issues, terminological confusion of sex and gender is a prevailing problem in the Georgian editions of the classifier. In Georgian medical textbooks and residency modules, "gender" is also translated as "sex". The above clearly demonstrates how problematic the articulation of issues related to gender identity is in our academic sector.³⁰

3.2.5. HEALTH CARE

The study³¹ of the practice, knowledge and attitudes of medical staff towards patients representing the LGBT group, in which 352 respondents took part, showed that 13.8% of the respondents think that bisexuals are persons with "double biological sex" (e.g. due to genetic, hormonal, or anatomic characteristics). Only 73.8% of the interviewed medical professionals were able to select the correct definition of "transgender". Hereby, 15.1% believe that a "transgender"/ "transsexual" individual is "a person who has an unrestrained sex life and has simultaneous sexual relationships with sever-

27 Response letter of the Ministry of Justice, N. 26948, Date: 26.06.2012.

28 Aghdgomelashvili E., Gvianishvili N., Todua T. & Ratiani T. (2015). Health Care Needs of Transgender Persons in Georgia. Policy Paper. Tbilisi. WISG.

29 Response letter of the Ministry of Labour, Health and Social Affairs (N.01/27507, date: 15.05.2012) indicates that the Ministry was planning to introduce adequate changes in post-graduate educational programmes, however, the changes had not yet been carried out.

30 Aghdgomelashvili E., Gvianishvili N., Todua T. & Ratiani T. (2015). Health Care Needs of Transgender Persons in Georgia. Policy Paper. Tbilisi. WISG.

31 Serebriakova L. (2015). Study of Knowledge, Practice and Attitudes of Medical Staff towards Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Patients.

al people of different sexes”. According to the opinion of 39.3% of respondents, homosexuality is a disease, which can be cured. More than half of respondents either agree with this statement or do not have a fixed position: 27.7% believe that homosexuality can be cured; 33.0% do not know whether this is possible.

A study conducted by WISG in 2015 shows that health care workers have quite a vague knowledge about sexual orientation/gender identity, as well as on the specific needs of LGBT persons in health care.³² This approach impacts the access of LGBT people to high standards of health care.

Findings of a number of studies confirm that marginalisation, stigma and minority stress in addition to other social and economic factors have a significant influence on LGBTI persons’ health and well-being, as well as on the frequency of their visits to health care providers and usage of their services. Their “reaction to inappropriate treatment is postponing appointments with doctors, or hiding their sexual orientation from them, which might lead to wrong diagnoses”.³³ Homophobia, ignorance and fear interfere not only with access to health care, but also impede the diagnostic process,³⁴ which exacerbates the cycle of improper treatment.³⁵

The specific needs of the LGBT group in terms of the health care system have not been studied, and thus are not reflected in strategic and work plans of the health sector.³⁶

The right to access high-quality medical services, which is regulated on the legislative level in Georgia, as well as by current ethical and medical standards, is also violated in the case of transgender people: in spite of the fact that trans-specific services are available in Georgia (financial availability is not considered), there are no clinical guidelines, where diagnostic and treatment procedures concerning transition are detailed.³⁷

In addition, sex reassignment procedures for transgender persons, despite their high social importance, are not covered by any legal act. Given the poverty and unemployment level in Georgia, many cannot afford the costs required for the sex reassignment surgery.³⁸ Taking into account that the majority of transgender persons encounter serious problems in the process of employment due to inconsistent gender records in their identity documents (which, based on the current practice, foresees a full transition process) and often have to agree to low-income and unqualified jobs, procedures required for transition remain as financially inaccessible.

---

32 The survey has shown that the majority of randomly selected healthcare workers (except for one respondent) cannot differentiate between sexual orientation and gender identity. Aghdgomelashvili, E. (2014). Study of the Needs of LGB People in Health Care. In-depth interviews. Technical report. Tbilisi. WISG.

33 Ibid.

34 Dean L, et al., (2000). Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Health: Findings and Concerns, Journal of the Gay and Lesbian Medical Association, vol. 4 (2000) 101. See also, Boucai, M.D., (2005). Legal Remedy for Homophobia: Finding a Cure in the International Right to Health, Georgia Journal of Gender and Law, 21.

35 Open Society-Georgia, (2014). Guidebook on the Issues of Health Care and Human Rights. Tbilisi. OSGF.

36 E.g. The 2011-2015 National Strategy of Health Care in Georgia, where different vulnerable groups are emphasised, does not consider needs of the LGBT group, especially the needs of transgender persons in terms of social issues and trans-specific health.

37 Aghdgomelashvili E., Gvianishvili N., Todua T. & Ratiani T. (2015). Health Care Needs of Transgender Persons in Georgia. Policy Paper. Tbilisi. WISG.

38 Identoba, (2012) Materials from a study on transgender persons’ needs in the health care sector.

sible to them.³⁹ Hence, escaping from this somewhat vicious circle is rather difficult without relevant regulations or special measures taken by the state.⁴⁰

3.2.6. EDUCATION

Practice does not always correspond with the law and bullying in general and especially towards LGBT youth in schools remains a problem in Georgia. No detailed analysis of school textbooks has been conducted, which would render it possible to determine, whether the texts are free of homophobic stereotypes, whether they include adequate information about sexual orientation/gender identity, and etc. National reports indicate that school text-books are free from stereotypes and are gender sensitive,⁴¹ while studies furnish a different scenario.⁴²

Concerning is the fact that the majority of educational guide-books used in medical universities do not correspond with modern standards and do not reflect the results of studies, best medical practice and clinical ex-

perience accumulated in recent years. On the contrary, most textbooks directly encourage the pathologisation of homosexuality.

In spite of the fact that homosexuality has been omitted from the ICD-10, part of the Georgian medical guide-books describe it as a behavioural disorder.⁴³ While, differentiation of sex, gender and gender identity is a key aspect in the process of depathologisation of trans-specific issues, terminological confusion of sex and gender remains problematic.⁴⁴

It should be mentioned that no special programmes (awareness, psychological counselling, etc) are being implemented at schools or higher education institutions to meet the needs of LGBT pupils/students.

Attitudes towards LGBT persons and issues at schools and universities echo general societal patterns and are under a strong influence of traditional stigmas, taboos and values promoted by the Georgian Orthodox Church.⁴⁵

39 E.g. "Five out of 14 surveyed respondents in 2014 are self-employed, four are unemployed, five are employed full time. Of those employed, the remuneration of three respondents ranges between 300 and 700 GEL. Four respondents earn between 700 and 100 GEL, two earn between 100-300 GEL, one earns between 500-700 GEL, and the remuneration of one respondent is less than 100 GEL". Gvianishvili N. (2014). Situation of Transgender Persons in Georgia. Tbilisi. WISG.

40 Aghdgomelashvili E., Gvianishvili N., Todua T. & Ratiani T. (2015). Health Care Needs of Transgender Persons in Georgia. Policy Paper. Tbilisi. WISG.

41 "The school educational material is age and gender sensitive, in no way promoting the negative gender stereotypes in school textbooks at the primary school level. The Ministry of Education and Science is involved in the major school textbook reform currently, ensuring the education based on the principle of gender equality". Consideration of reports submitted by State Parties under Article 18 of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women Combined Fourth and Fifth Periodic Reports of State Party Georgia. CEDAW/C/GE0/4-5. Para. 57.

42 "Most of the textbooks instill different kinds of stereotypes in school children, in particular, in relation to territorial placement, socio-economic situation, limited abilities and gender. Additionally, it should be admitted, that the majority of textbooks do not correspond to the diversity that is present in Georgia concerning religion, ethnicity and territorial placement, and are written from an ethnocentric perspective, respectively failing to foster equality, intercultural sensitivity and tolerant attitudes among school children". Tabatadze S. & Giorgadze N. (2013). Study of the Aspects of Intercultural Education in the Primary Classes of Georgian Schools. Tbilisi. CCIIR.

43 A response letter of the Ministry of Labour, Health and Social Affairs of Georgia (N.01/27507, date: 15.05.2012) underlines, that the Ministry was planning to implement adequate changes in post-graduate educational programmes, however, these changes are yet to be carried out.

44 A response letter of the Ministry of Labour, Health and Social Affairs of Georgia (N.01/27507, date: 15.05.2012) underlines, that the Ministry was planning to implement adequate changes in post-graduate educational programmes, however, these changes are yet to be carried out.

45 Study on Homophobia, Transphobia and Discrimination on Grounds of Sexual Orientation and Gender Identity. Sociological Report: Georgia, COWI.2010. para.67.

Large-scale studies conducted by CCIIR in 2013⁴⁶ and 2014⁴⁷ show that 81.5% of the interviewed teachers and 78.6% of students agree (in various degrees) with the following statement: “Everybody is free and equal despite their sexual orientation”; 74.9% of teachers and 72.9% of students fully or partially agree with the opinion that “People of different sexual orientations pose a danger to the country and the public”; 47% of teachers and 40% of students maintain that different sexual orientation must be punishable by criminal law.

Another study⁴⁸ that aimed at exploring teachers’ attitudes and knowledge regarding gender equality shows that their awareness of LGBT issues is extremely low. They believe that hatred and violence towards “this type of people” is inadmissible because homosexuality is “an abnormality, a deviation” and it is not acceptable to “oppress those who are ill”. At the same time, the study revealed that teachers do not regard the marginalisation and isolation that LGBT teens face in schools as bullying or violence.⁴⁹

Considering the attitudes exhibited by teachers, it is not surprising that according to the study conducted by WISG in 2014, the group that the LGBT community trusts the least and is less likely to come out to are teachers and professors (11%).⁵⁰ In another study on

LGBT discrimination,⁵¹ all participants (in the age group 16-18) indicated to have experienced bullying at school.

3.2.7. EMPLOYMENT

Notwithstanding the fact that discrimination at the work place based on different grounds, among others, sexual orientation/gender identity, is prohibited on the legislative level, labour disputes on these grounds are not taken to court. Either there were no such proceedings taking place in the courts, or the courts do not maintain such statistics.⁵² A contradictory picture is shown by studies conducted by WISG⁵³ and in the reports of organisations working on labour issues,⁵⁴ as well as periodic reports published by the Gender Equality Department of the Public Defender’s Office on current cases. In the majority of statements, the workplace is indicated as a place of discrimination.⁵⁵

Transgender persons are especially vulnerable in labour relations. Due to the established practice of legal recognition of gender, the majority of transgender persons do not have identification documents that would be in line with their gender expression. This obligates them to seek unofficial employment and often agree

---

46 Tabatadze S. & Gorgadze N. (2013). Intercultural Education Research in Primary Classes of Georgia. Tbilisi. CCIIR.

47 Tabatadze S. & Gorgadze N. (2014). Intercultural Education Research of Educational Programmes of Lecturers at the Hogher Educational Institution of Georgia. Tbilisi. CCIIR.

48 Isakadze T. & Gvianishvili N. (2014). Exploring Knowledge and Attitudes of Teachers towards Gender Equality, Training and Research Group.

49 “If teachers notice that one of their students is gender non-conforming, they believe that they need to talk to this student, give advice, make them alter their behaviour, or contact a psychologist. They believe that a psychologist needs to diagnose the student and determine whether or not he/she is homosexual. Once the student is “diagnosed”, the teacher openly calls on the others in class to not make fun of this child and not treat them inappropriately”. Ibid.

50 Aghdgomelashvili E. (2015). Needs of LGB People in Health Care. Tbilisi. WISG.

51 WISG, (2012) LGBT Discrimination Survey in Georgia. Tbilisi.

52 Ratiani T, Aghdgomelashvili E. & Gotsiridze G. (2015). Discrimination and Hate Crime against LGBT Persons. Tbilisi. WISG.

53 Situation of LGBT People in Georgia. Tbilisi. WISG. 2012; Aghdgomelashvili E. (2015) Needs of LGB People in Health Care. Tbilisi. WISG. Gvianishvili N. (2014) Situation of Transgender Persons in Georgia. Tbilisi. WISG.

54 E.g. see: Gochiashvili N. (2014). Study of Needs - Discrimination of Women Representing Minorities in Labour Relations. Tbilisi. GYLA.

55 See: <<http://www.ombudsman.ge/uploads/other/2/2553.pdf>>.

to poor working conditions and remuneration. Some transgender persons in Georgia (especially transgender women) may become involved in commercial sex work, which makes them even more vulnerable to violence.⁵⁶

3.2.8. INTERNALISED HOMOPHOBIA

Like members of other stigmatised groups, for LGBT (Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender) people, living in a xenophobic environment is linked to numerous stresses. The stereotypes entrenched in society, prejudice, disgust, hatred and pity – which are often manifested as discriminatory attitudes and various types of verbal and/or physical aggression – negatively impact the self esteem of the members of this group. In addition to discrimination, society, weighed down by heterosexism, uses various mechanisms in order to impose strict gender norms on homo- and bisexual people, which instils a sense of shame and guilt (Blumenfeld, 1992). In certain cases, an individual's negative feelings about their sexual orientation can be generalised and seriously influence their world view and self-perception. The range of ways these results can be manifested is quite broad and extends from having a sense of inferiority to open expressions of self hatred and self-destructive behaviour (Gonsiorek & Rudolph, 1991).

The conflict/disharmony between a representative of a minority and the dominant social environment, known as “minority stress”, is especially sharply manifested during puberty, when LGBT people often find it difficult to understand their own feelings and just as often have no one to turn to for help. Unlike young people from other minority groups, they generally even lack

the support of family members or relatives, a factor which significantly complicates their situation. Furthermore, a sense of belonging to a group of peers is especially important at that age.⁵⁷ Young gay and lesbian people, however, tend to lose at least one friend in the process of coming out (Ryan & Futterman, 1998).

Internalised homophobia manifests itself in several different ways. Gay and lesbian persons often imitate typically heterosexual behaviour in order to protect themselves and their friends. At first glance, doing so is not too difficult, since the majority of people assume everyone to be heterosexual. Yet, if we consider the fact that exercising constant control over one's behaviour and speech patterns can be a source of everyday stress, it is not an effective long-term solution. People who use this practice are often in fear of being forced to come out and not only fail to react when LGBT people are verbally insulted or fall victim to physical aggression – they often become aggressive homophobes themselves.

People who associate the full acceptance/recognition of their sexuality with negative self-esteem are often especially critical and demanding of both themselves and other members of the LGBT group. They aspire to establish absolute moral standards of behaviour for gay and lesbian people, which frequently give rise to conflict within the group. (Gonsiorek & et al., 1995). Many attempt to distance themselves from the group and prove that they are superior to the other group members who do not satisfy this “moral standard”. Often, when they embrace the role “aggressors”, they approve of the notion that the group not only does not require special protection and care, but also, like the majority, contradict the reference of universally recognised human rights to the group. The recipients of their ag-

56 Gvianishvili, N. (2014). The Situation of Transgender Persons in Georgia, Tbilisi. WISG.

57 Statistics have shown that the suicide attempt rate among young gay males is seven times higher than that of their heterosexual peers. (Remafedi, 1994) Researchers identify the stress and lack of support associated with trying to identify oneself in such a homophobic environment as one of the causes of this phenomenon. Still, recent studies have shown that the majority of LGBT people effectively cope with these difficulties and turn into successful people without the violation of the integrity. (Edwards & Willie, 1996).

gression are often LGBT activists, who, as they believe, “draw too much attention and thereby increase homophobia in society.”⁵⁸

A study conducted by WISG in 2015, which examined the needs of the LGB group in health care,⁵⁹ outlined that the general indicator of respondents’ self-assessment is higher than average,⁶⁰ hereby, the level of internalised homophobia in the LB group is far lower, than in GB group.⁶¹

According to studies conducted in the LGB group, 79% of the group members are chain-smokers, which twice exceed the average indicator in the country.⁶² Hereby, the ratio among men and women smokers among the general population is 11:1, whereas, the indicator of tobacco use in the GB and LB groups is almost the same - 78% of LB group⁶³ members and 79% of GB group members are smokers.⁶⁴ Alcohol use among respondents is 90%, which is significantly higher than the average indicator of alcohol use in the country (78.5%). The indicator of alcohol use in the LB group (92%) is higher than the country average for men (90.3%). Eighty-eight percent of GB group members are alcohol users.⁶⁵ Sixteen percent of respondents in the LGB group use alcohol rarely, once a month, in small amounts; 51% - once a week, small amounts; 14% - once a week, in

large quantities; while 9% of respondents engage in daily alcohol use. Among the respondents, 95% have never tried hard drugs; 83% have tried Extasy and other club drugs; 38% - smoke marijuana from time to time/often. Sixty-four percent of LB group members and 10% among the GB group have never used any means for safe sex practices; ¾ of respondents at varying frequencies engage in sexual contact under the influence of alcohol or drugs.

The study showed that 44% of respondents have considered suicide in the last two years; 7% have attempted suicide; 11% have taken an excessive dose of medication; 16% have attempted self-injury. In comparison to the GB group, suicide and self-injury attempts are more frequent among the LB group.

Despite a high rate of depression and suicide attempts, only 31% of respondents have used the service of a psychologist during last two years.

Representatives of the LGB group use different strategies to overcome depression, anxiety and negative mood. Among these strategies, the most popular is “discussing problems with friends” (58%); only 7% seek help from a psychologist or psychiatrist, LGBT organisations, as well as family members, who are perceived

---

58 Aghdgomelashvili, E. (2009) Internalised Homophobia, Magazine ME. 2(11). Tbilisi. Inclusive Foundation.

59 The majority of studies conducted by LGBT organisations with community members, are generally not representative. Besides a limited number of respondents (100-150), the majority of these studies reflect the situation of LGBT people residing in Tbilisi. Therefore, our reasoning reflects general tendencies present among LGBT community members who live in Tbilisi.

60 Aghdgomelashvili E. (2015) Needs of LGB People in Health Care. Tbilisi. WISG.

61 Self-assessment and acceptance among the GB group correlates with age: Young people are more confident and feel more comfortable with their sexuality. In case of women respondents, these differences are negligible.

62 Comp. According to the results of the study conducted in the country, this indicator is 30.3%: 55.5% of men and 4.8% of women are smokers. In Tbilisi, where the indicator for tobacco use is the highest in the country, this figure is 36.6%.

63 In the same age group (18-44), among women residing in Tbilisi, this indicator is 13% - the highest among the regions.

64 No regular studies have been conducted in the country that would examine the prevalence of health risk-factors, such as: tobacco, alcohol, and drug use, excess weight, low level of physical activity, malnutrition, etc. Hence, in order to make a valid comparison, we have used the data given by the study of risk-factors for non-transmittable diseases conducted by National Center of Disease Control and Public Health in 2010.

65 Ibid.

as the least credible. If we take into consideration, that 74% of respondents have information about friendly specialists, this trend can be explained by the presence of a general stigma associated with seeking help from mental health care professionals that exists in the society.

Moreover, the study evaluated everyday experiences in a heterosexist environment at the work place, educational institutions and the family.⁶⁶ The evaluation of the heterosexist environment is in correlation with the indicator related to coming out in particular groups (co-workers, family members, class/course mates, etc). Workplaces are more stressful for the LB group than for the GB group. The situation is opposite in educational institutions and within families: GB group members describe these spaces as more hostile than the LB group. In comparison with the workplace and educational institutions, the family is described as the most stressful environment in terms of a heterosexist environment for both LB and GB group members.

3.2.9. COMING OUT

A number of studies indicate that contact with group members and acquaintance with them significantly decreases negative attitudes in society. Hereby, coming out has an influence on the general well-being and health of the LGBT group members not only because it negatively correlates with social ideas and self-destructive behaviour, but due to its positive connection

with self-esteem and social activity. With increasing visibility of the issue and in parallel to the activities of LGBTI organisations, the visibility of the group has also been growing. However, due to the high prevalence of psychological and physical violence and widespread homophobia, which is backed by traditional ideologies and strong institutions, representatives of the LGBT group avoid coming out publicly owing to physical or psychological threats. Besides, fear of coming out significantly impedes LGBTI people from protecting their own rights. They are aware that in case of disclosing their status, they may risk losing their home, family, shelter, and become victims of physical violence. A study conducted by WISG in 2010 showed that for 72.2 % of respondents, negative attitudes exhibited by society constitute an obstacle to coming out. These obstacles are manifested as the fear of being neglected, socially isolated and marginalised.⁶⁷ This leads to a deadlock, where contact/openness is essential to reduce the risk, and, at the same time, contact/openness increases the risks, which endangers group members.

A study conducted by WISG in 2015⁶⁸ showed that 44% of respondents are not engaged in any kind of activity and 3% have participated only in public marches. In addition, lesbian and bisexual women are more actively engaged in community activism, than gay and bisexual men.⁶⁹ The difference between the groups is also observable in terms of readiness to be engaged in activism: 50% of the LB group members and 40% of the GB group want to be involved in LGBT activism. Hereby, it is crucial that the majority of group members are

---

66 In order to evaluate the environment, an adapted version of Workplace Heterosexist Experiences Questionnaire (Waldo, 1999) was used.

67 Aghdgomelashvili, E. (2010). Study of Sexual and Self-destructive Behaviour in LB Group. Tbilisi. WISG.

68 Aghdgomelashvili, E. (2015). Needs of LGB People in Health Care. Tbilisi. WISG.

69 Differences between these two groups are significant also considering various forms of engagement: 58% of the LB group attend regular meetings; 40% are engaged in activities of organisations; 38% participate in workshops planned by organisations; 26% (twice more than representatives of the GB group) participate in public activities; 20% participate in international LGBT conferences. The indicator for the GB group's engagement is highest in the case of participation in workshops (28%); 22% of GB respondents attend regular meetings; only 10% are engagement in organisation-led activities (4 times less than in the case of the LB group); 12% of GB group members participate in public activities. There is no significant difference among age groups in case of activism, while in the GB group, the most active is the first age group (18-24). Ibid.

ready to be actively involved in different types of social or civil activism. However, the number of respondents, who, at the time of the survey, were openly positioning as LGBT activists was insignificant.

3.2.10. LGBT ACTIVISM AND ORGANISATIONS

For a significant period of time, issues associated with sexual orientation and gender identity had been labelled as taboo in Georgia. Beginning in 2002, the activities of various non-governmental organisations and foundations encouraged breaking the informational vacuum that existed in the country in terms of LGBT issues. However, these activities did not imply direct work with the LGB community and were not focused on community empowerment in terms of rights protection (development of Georgian information web-resources on sex, sexual orientation and gender issues; the study of the representation of gay and lesbian people/homosexuality in the Georgian media; publication of an online magazine about LGBT issues; recording of oral histories of LB women (WISG); organisation of first public debates on issues concerning homophobia (South Caucasus Regional Office of the Heinrich Boell Foundation); medical, information and consultative support for the MSM group in the frames of STD and HIV prevention (Organisation “Tanadgoma”), etc.).

If we take into consideration that the process of “Westernising” homosexuality and its active application for political speculation began in 1998-2000, the first steps of activism in Georgia took place in a significantly hostile environment. The “NGO-isation” of activism even further promoted the myths about the “Western origin” of homosexuality and about the artificial problematisation of the subject.

The first non-governmental organisation, which was directly focused on LGBT issues and rights was “Inclusive Foundation” founded in 2006. From 2007, the “Women’s Initiatives Supporting Group” (WISG), which represents

a feminist organisation, working on women’s issues, launched targeted work on the empowerment of LB women in cooperation with the “Inclusive Foundation”. The first activities of the organisations were aimed at the empowerment, raising awareness of, and providing different services to LGBT group members; however, due to the specificity of the target groups, different strategies were selected. Later, first “Inclusive Foundation” and then WISG stepped up their work in the area of advocacy. In 2009, “Inclusive Foundation” ceased its operation, succeeded by the “Difference Research and Community Activism Association” (DRCAA), which was later renamed and is currently functioning as the organisation “Identoba”. Currently, there are several LGBT organisations operating in the country: the Women’s Initiatives Supporting Group (WISG), which is focused on the empowerment of LBT women and engaged in the advocacy for LGBT rights; the NGO “Identoba”, which, besides the LGBT community, also covers the needs of other social groups, and “LGBT Georgia”. These organisations cooperate with other NGOs working on different adjacent issues, such as: women’s empowerment, gender equality, reproductive health, etc. Hereby, it should be mentioned that the activities of LGBT organisations concerning the empowerment of the LGBT community and providing services until recently were generally focused on community members residing in Tbilisi. Over the last two years, the activities of the organisations expanded to include the regions of Georgia as well.

3.3. Character and dynamics of homophobic attitudes

3.3.1. DYNAMICS OF HOMOPHOBIC ATTITUDES

Cross-cultural studies demonstrate that process of raising the level of tolerance towards LGBTI persons is characterised by different dynamics in different countries. Despite insignificant methodological shortcom-

ings, the studies below reflect general dynamics and trends that exist towards the community and that enable us to theoretically analyse macro-societal factors that have an impact on the shift of attitudes.

According to the results of the studies, WVS3 (1996), WVS5 (2008), WVS6 (2014), the percentage of people who believe that “homosexuality is never acceptable” dramatically increased in 1996-2008; during 2008-2011 and 2011-2014, the rate slightly dropped.⁷⁰ The number of those who believe that “homosexuality is always acceptable” has also dramatically decreased: in 1996, the weight of the statement in the overall sample was 1.7%; in 2008 it was 0.1%;⁷¹ and in 2014 it fell to 0%. As for the distance toward homosexuals as a group, according to the findings of the 1996 study, 77% of respondents would not wish to be neighbours with homosexual people; in 2008, the percentage peaked at 92.0%; and in 2014, it was 86.6%. Additionally, according to WVS5 (2008), attitudes toward gay and lesbian people do not differ in terms of sex ($M=1.5$ for both sexes), whereas studies conducted in 1996 and 2014 demonstrate that women are more accepting of LGBT people than men are. According to the results of these studies, acceptance decreases as age rises. Young people constitute the most tolerant category.

Table N1. Dynamics of Homophobic Attitudes According to the WVS

	WVS3 (1996)	WVS5 (2008)	WVS6 (2014)
“Homosexuality is never acceptable”	79.4%	90.0%	86.1%
“Homosexuality is always acceptable”	1.7%	0.1%	0.0%

A survey conducted in 2009-2011 on “Knowledge and Attitudes towards the EU in Georgia”, showed that the rate of acceptance of LGBT persons is very low: the percentage of respondents who believed that “homosexuality is never acceptable” (90%) remained this high in 2009-2011 (always acceptable: 1%).⁷² According to the study conducted by the Caucasus Barometer (CB) in 2011, 88% of respondents hold extremely negative attitudes toward homosexuals.⁷³

A study conducted by CRRC, which represents the attitudes of the population of Tbilisi toward the events of May 17, 2013,⁷⁴ demonstrates that for Tbilisi’s population “homosexual neighbours are as undesirable as drug addicts and criminals”. Additionally, an important difference is observed among responses in terms of sex: “For men in Tbilisi, LGBT people are the most undesirable neighbours. Criminals are the most undesirable neighbours for 21% of men, while twice as many men (43%) find homosexual people to be the most undesirable neighbours. For women, the picture is reversed: 23% of women name homosexuals as the most undesirable neighbours, while twice as many (43%) indicate criminals.

Most studies in Georgia related to the dynamics of attitudes in relation to different values and/or groups (including attitudes towards gay and lesbian people) do not allow for an in-depth analysis of the dynamics. However, the results of these studies are in accordance with the general global trend that LGBTI persons remain the group that faces the least acceptance from society, even compared to other marginalised groups.

70 The statement “Homosexuality is never acceptable” was agreed with by 79.4% of respondents according to the findings of WVS3 (2008); by 90% in 2008 (WVS5), and by 86.1% in 2014 (WVS6).

71 With these results in the World Value Research fifth wave (WVS5 (2005-08)) Georgia ranked first among the top 10 most homophobic countries. (Smith et al., 2014).

72 EPF /CRRC, (2011). Knowledge and Attitudes towards the EU in Georgia.

73 CRRC, (2011) Caucasus Barometer.

74 CRRC, (2015). Homophobia in Georgia <<http://blog.crrc.ge/2015/05/1.html>>.

For example, in 2003, a study conducted by the “Institute of Policy Studies” revealed sharply negative attitudes towards homosexuality at 84%, while 14% were neutral, and 2% were positive.⁷⁵ According to survey data for 2006, 81.4% of respondents stated that they would not wish to be friends with a homosexual person; 71.4% did not want to work together with an LGBTI person.⁷⁶ A similar trend was observed by other studies carried out in 2011-12: As a response to the question “To what extent would you wish to be a neighbour of the people listed below”, the vast majority of respondents indicated LGBTI people as “very undesirable”, followed by drug-addicts and emotionally unstable people. Additionally, intolerance rises according to age towards all groups except towards emotionally unstable persons.⁷⁷ A survey carried out in 2011 by the South Caucasus Regional Office of the Heinrich Boell Foundation on attitudes and approaches of the population towards minorities has shown that among other minority groups, LGBTI persons are under the greatest pressure.⁷⁸

This trend is quite consistent with the studies carried out within LGBTI groups: according to the representatives of the LGBTI community, public attitudes toward them are gradually deteriorating. A survey conducted in 2012 revealed that the number of people who believed that societal attitudes towards LGBTI groups are intolerant had increased from 57% to 78% since 2006.⁷⁹ By 2014, the percentage rose to 92%.⁸⁰ According to LGBTI group members, society is least accepting of transgender persons. They also believe that society is more aggressive towards gay men than towards lesbian women.

Thus, we can argue that negative attitudes toward LGBTI groups are not shifting in the direction of tolerance, but are actually deteriorating. This situation is not unique for Georgia. Cross-cultural studies show that the dynamics of growing tolerance towards LGBTI persons differs among Western Europe, Eastern Europe, and the Post-Soviet space. This geographical distribution suggests an essential impact of the Communist past on the level of tolerance towards LGBTI groups. An increasing number of waves of antifeminism and attacks on peaceful demonstrations as a reaction to belated modernisation projects in Post-Communist countries suggest the need for a deeper and more complex analysis of these processes.

3.3.2. THE SOVIET PAST: SUPPRESSED SEXUALITY AND IDEOLOGISED HOMOPHOBIA

The recent past and the present of Georgia clearly show that the impact of Soviet legacy is very substantial. However, based on the focus of our research, we point out the key aspects that are related to the peculiarities of constructing/representing “deviant” sexualities in the Soviet period.

From the October Revolution until the collapse of the Soviet Union, state policy towards sexuality was altered several times: from total anarchy to total control, from suppression to regulation, and, in the final years of Soviet Union, to the reappearance of sexuality in public discourse. Against the background of persistent control/regulation over sexuality, attitudes towards homosexuality were also changing.

---

75 Sumbadze, N. & Tarkhan-Mouravi, G. (2003). Transition to Adulthood in Georgia: Dynamics of Generational and Gender Roles in Post-Totalitarian Society. Tbilisi. IPS.

76 Short Review of the Results of CRRG's Data Initiative Survey - December 2006.

77 Sumbadze, N. (2012). Generations and Values. Tbilisi. IPS.

78 Heinrich Boell Foundation South Caucasus Office survey on attitudes towards minorities, Tbilisi, 2011.

79 Situation of LGBT Persons in Georgia. Tbilisi. WISG. 2012.

80 Aghdgomelashvili, E. (2015). Needs of LGB People in Health Care. Tbilisi. WISG.

Like European leftists, Bolsheviks considered homosexuality as a manifestation of “bourgeois decay” and believed that homosexual practices “as well as other forms of sexual perversion” would disappear completely once class inequality is defeated. The psychiatrisation of homosexuality in Western Europe made an impact on Russia as well. In the 1920s, homosexuality was considered a disorder, which “hardly, if at all, could be subjected to medical treatment”; “due to incorrect personal development of a homosexual, society does not and cannot blame an individual defined by homosexuality.”⁸¹ In 1922, when the Bolsheviks adopted a new Criminal Code in Russia, the article criminalising homosexuality had been omitted. Still, the initiative to decriminalise homosexuality in post-revolutionary Russia was brought forward by the Cadets and anarchists, not the Bolsheviks. For a long time, Soviet doctors and lawyers flirted with such “humanist” legislation.⁸² The corresponding article is also not mentioned in the 1926 Code. Unlike the Russian Federation, in several Soviet states (Azerbaijan, Turkmenistan, Uzbekistan, and Georgia), where homosexual practices were widespread, the article was not omitted (Kon, 2003).

Revolutionary changes were also related to family and marital relations. Alongside the constitutional strengthening of political and civil equality of men and women, legislative changes were passed with regard to marriage and family. Marriage and divorce procedures were facilitated. Civil marriage was the only legal form of marriage recognised by the state. Women obtained the right to choose their last names and civil status. Maternity leave became paid, and, in 1920, abortion was legalised. In order to liberate women from en-

slavement by household chores and promote their engagement in industrial labour, the state established kindergartens, orphanages, and free food chains. Maternity became a “socialist” duty for women, while the State assumed a paternalistic role - the responsibility for children’s upbringing. Under these circumstances, women’s functions were reduced to two activities: involvement in social labour and giving birth to children. If we take the formula of the French Revolution, according to the Bolshevik model of gender, “liberty, equality, fraternity”, the concept of fraternity is substituted by maternity.⁸³ The construct of women’s femininity also changed: “Economically, politically and physiologically, women should come closer to men. Femininity as a concept is a result of women’s millennial slavery and is minimally suitable for the Revolution and its need for gender selection.”⁸⁴

The androgynous woman, who emerged as a symbol of the early Soviet Regime, became increasingly masculine with the approach of the Five Year Plans and World War II. Attitudes towards marriage, family and sexuality dramatically changed in the 1930s. The substitution of traditional moral value systems with new schemes culminated with the introduction of Bolshevik vulgar Puritanism.⁸⁵ Sexual liberation and culture were declared as a bourgeois relic and, therefore, as an ideologically dangerous phenomenon. Sexuality itself was narrowed down to sexual instinct and fell under the total control of the government. With the strengthening of the totalitarian regime, the “etacracic gender model”, where the State had usurped the right of marriage legitimisation and intervention in family relations, became increas-

81 Homosexuality. The Great Soviet Encyclopaedia, M. 1930.

82 Soviet legislation does not recognise crimes against morality. Proceeding from the interests of society, our legislation envisages punishment only for cases where the object of a homosexual’s interest is a minor or underage”. The Great Soviet Encyclopaedia, 1930.

83 Kon, I. S. (2010). Klubnichka na Beryozke. Seksual’naya Kul’tura v Rossii [Strawberries on a Birches: Sexual Culture in Russia]. M. Vremya.

84 Sabedashvili, T. (2006) The Historic Aspects of Women’s Rights. Course, The Centre of Social Sciences.

85 Vladimir Tolts. “Krasnym po Golubomu” [Red on Blue]. Radio Liberty.

ingly politicized.⁸⁶ The new law “On the Family and Marriage” complicated divorce procedures; abortions were banned, and sexuality gradually disappeared from the public discourse. Discussions on sex and sexuality were associated with insolence and obscenity.

Homosexuality, as well as any other form of sexual practice unrelated to reproduction, metamorphosed from a disorder and an anti-moralistic act into a crime against the state. Homosexuality and the struggle against it, assumed a completely different, ideological essence. Gradually, homosexuality became associated with acts against national security. Maxim Gorky prepared the ideological basis for declaring homosexuals as enemies of the state. In 1933, “*Pravda*” and “*Izvestia*” published his well-known article “*Proletarian Humanism*”, where he associated homosexuality with fascism.

Wilhelm Reich wrote that after the adoption of Article 121 in the Soviet Criminal Code, homosexuality in the USSR was placed on the same level as banditry, counter-revolutionary activity and espionage and treason.⁸⁷ In his work on the lifestyle of criminals and the establishment of social institutions of organised crime in the Soviet Union, noted dissident Valeri Chalidze wrote: “It appears that the Soviet leadership indeed considered homosexuality as a political crime.”⁸⁸ Chalidze came to this conclusion in part due to the fact that, during Stalin’s lifetime, LGBTI people were arrested and persecuted not by the police, but rather by state security

bodies (Cheka, KGB). The state security organisation (Cheka) mercilessly fought against “pederasts” who were “corrupting Soviet youth and organising espionage networks.”⁸⁹

After Stalin, together with the liberalisation of the Soviet regime, repressive mechanisms were somewhat weakened. In 1950, abortion was legalised again. “The State, at last, allowed medical institutions and women themselves to control the birth rate.”⁹⁰ The Soviet concept of femininity and masculinity underwent additional changes. The ideal Soviet woman was oriented towards motherhood and the family, but she was also employed (not because of her prerogative, but because, otherwise, due to low income, her family was practically doomed to failure). Due to the unequal distribution of domestic labour, women spend so much time on domestic chores, that they practically worked double shifts.⁹¹ Nevertheless, for the state the main issue was the demasculinisation of men, who, for years, had been deprived of the role and function of the head of the family and the patriarch (the direct result of the State’s etacratic policy). The inability to handle difficulties in life, a short life-span, alcohol dependency underpin the process of the victimisation of the Soviet man, which at this stage, can be expressed in one phrase: “Take care of men!” (Here, it should also be noted that this is a dominant ideological discourse, rather than reality, which is completely different in Georgia, where the “masculinity crisis” is not as strong. Despite the experimental approaches of the Soviet re-

---

86 Zdravomyslova, E. A., Temkina, A. A., “Gosudarstvennoye Konstruirovaniye Gendera v Sovetskom Obshestve” [The Public Construction of Gender in Soviet Society]. *The Journal of Social Policy Studies*. 2003. Vol. 1. No. 3/4. P. 320.

87 Reich, W. *Sexual Revolution*: AST, 1997.

88 Chalidze, V. (1977). “Ugolovnaya Rossiya” [Criminal Russia]. M.

89 As for lesbian relations, women did not figure into the overall concept of homosexuality at all (the term “homosexuality” was applied to gay men only) and cases of lesbianism were discussed in a purely medical context. The term “lesbian” was usually replaced with a medical diagnosis, as a “sexually motivated psychological pathology” or as a form of schizophrenia.

90 Rabzhaeva, M. (2004) *Istoriko-Sotsial’niy Analiz Praktik Semeinoy Politiki v Rossii XX Veka* [Historical and Social Analysis of Practices in Family Policy in Russia in the 20th Century]. *Journal of Social researches*. № 6.

91 Kozlova, N.N. (1998) *Stseny iz Chasnoi Zhizni Perioda “Zastoya”*: Semeinaya Perepiska [Scenes from Private Life of the “Stagnation” Period: Family Correspondence]. *Journal of Sociology and Social Anthropology*. 1998. Vol II. N3.

gime, in our culture, men have never surrendered the role of the patriarch). At a glance, it may seem paradoxical, but this “masculinity crisis” did not include the issue of male homosexuality, which was still a purely ideologised concept.

Homosexual relations between men remained a criminal offense in the Soviet Union. Even though State policy towards the issue was slightly adjusted, the ideological basis remained unmodified. If, in the Stalin era, homosexual people were persecuted as ideological enemies of the state, later on, beginning in the 1960s, an opposite trend emerged: people who thought “differently” and did not ascribe to the Soviet system’s ideological schema, were “accused” of homosexuality. According to Igor Kon, under Khrushchev and Brezhnev, this was done in order to imprison objectionable individuals while artificially reducing the number of dissidents (Kon, 2003).

The general trend towards change taking place in the 60’s concerning Western sexual culture and liberalisation (lowering the age of sexual maturity, changes in attitudes towards premarital sex, the revocation of double standards regarding male and female sexual behaviour, the resexualisation of women, increasing interest toward erotica, the separation of reproduction from other functions of sexuality, etc.) considerably modified attitudes towards sexuality in general, as well as towards homosexuality, which eventually resulted in the depathologisation of the latter. The extent to which these trends were reflected in the sex life of Soviet citizens - particularly Georgian citizens - is the subject of another study. Given the above, it can only be inferred that, unlike in Georgia, in the West, these trends had been a subject of public debates and discussions, which encouraged the public to acknowledge and gradually implement the expected results of these changes. In the Georgian society, the taboos imposed on sexuality lasted until the late 1980s, and until the collapse of the Soviet Union.

It can be concluded that, even against the background of the changes in state policy towards sexuality, the

construct of homosexuality remained sharply ideologised. In the Soviet Union, the ideological dividing line between “us” and “them” had clear geographical boundaries along the borders of states between the Socialist camp and Europe. Thus, in the Soviet human consciousness, the construct of homosexuality was firmly chained to the “corrupt West”.

3.3.3. POST-SOVIET ERA: “THE RESURRECTION OF TRADITION”

In almost every Post-Communist country, the disintegration of the Soviet Union was accompanied by strong waves of nationalism. The process of repudiating its Soviet past and returning to its “own roots” was very peculiar for Georgia: unlike other post-Communist countries, for which “reversion” was associated with the period immediately preceding Soviet occupation, for the majority of Georgian nationalists, the ideal past was the early Middle Ages (the so-called “Golden Era of the Georgian state”). The rehabilitation of cultural and religious traditions also affected the re-instrumentalisation of gender roles. Like in every nationalist narrative, motherhood is the most crucial role of a woman. Double standards regarding sexual morality reinforce diverging behavioural norms for men and for women, and are themselves made more rigid by those norms.

Ethnonationalist political ideology, attempts to restore “traditions and Orthodox Christian values”, in conjunction with the dark legacy of the authoritarian regime (attitudes towards the “different” in general, high levels of sexual anxiety, low levels of sex education) – this was the principal socio-cultural background when, in the 1990’s, the 70-year-long taboo on sexuality was lifted.

The interest of the Georgian press in LGBT issues is inconsistent. The use of homophobic language in the country peaks during the instances of power redistribution. At the same time, within the stated period, the perpetrators of homophobic hate speech vary. Accordingly, the context within which homosexuality is

considered, as well as the discursive strategies applied to achieve the problematisation of homosexuality are also subject to change.

From the standpoint of media coverage of issues related to homosexuality, the last 20-year period can be divided into several parts.

The term “homosexual” first appeared in Georgian media in connection with topics on AIDS and prostitution. In the following years, and up to 1998, for the most part, the term was only utilised in reprinted and translated articles from the western editions covering foreign show business. This method constituted a means to distance the Georgian media and public from the concept of “divergent” sexuality. These pieces essentially exhibited neutral attitudes or slight irony. It is this distancing mentioned above that cultivated such superficial attitudes – abstract discussions regarding people living “somewhere in the West” and their homosexuality did not create any threat for the sexual identity of the Georgian readers.

The first pinnacle of homophobic language in the media can be observed in the period of 1999-2003, after which it has intensified following the dissolution of the Citizens’ Union. Aggression against Jehovah’s Witnesses escalated; and the media became saturated with Armenophobic statements. Sexual orientation, along with religious and ethnic affiliation, became the most popular method to “discredit” political opponents. Especially active in this area was the then-operational mock-opposition faction – Aghordzineba. Following in the footsteps of its leader,⁹² the other members of the faction proceeded to make openly fascistic statements. In parallel, the myth regarding the “gay conspiracy” (that implied that LGBTI community representatives were

planning to seize power) was actively propagated. The Soviet-backed myth concerning the Western origin of homosexuality remained valid. All of the above enabled the artificial linkage of the concept of homosexuality with Western liberal values and, by extension, with the specific political group that had been appealing to those values during their pursuit of power. The depiction of homosexuality as a danger that “threatens the existence of the Georgian nation” and “contradicts Georgian traditions and Orthodox Christianity” has been transferred into the political context:

“Is not the [notion of the] “non-traditional sex” a prerequisite and necessary precondition for the depletion of everything traditional? If such “non-traditionalists” come to power, this will be the end, which may not be discernible at the moment, of national awareness and self-identity of the country...”⁹³

In succession, articles with brash headlines began to emerge in print media: “Georgia is Governed by Homosexuals”, “Despite the Fact that Gays Do Not Breed, Their Numbers Increase”, “From Blue to Black... Political Palette”, “Fanny-Ass European Machos”, “Enemies of the People, KGB Agents and... Pederasts”.

Media analyses in the period of 2005-2006 show that following the Revolution of Roses, the panic around the “Gay Conspiracy” somewhat dissipated. Gradually, the articles about LGBTI people/homosexuality shifted from the front pages of serious editions to the pages of the yellow press. After the depoliticisation of the topic, the interest of the media towards LGBT issues has significantly evolved, and this has been evidenced not only by the wording, but also by the number of articles: step-by-step homosexuals transformed from the “strange” to the “familiar, but afflicted”.

92 “Cambodia has been flooded by Red Khmers, and Georgia - by Blue ones”. Aslan Abashidze Attacks Tbilisi with All Remaining Power to Remove the Chair Prepared for Zhvania; Newspaper Apkhazetis Khma, N 29 (July 20-26, 2001).

93 “Aghdgomelashvili E. (2006). Representation of homosexuals/homosexuality in Georgian media.

"Experts state that the age of prostitution has been decreased in Georgia, and, in boys, there are signs of homosexuality";⁹⁴

"...Our problems today are unemployment, drug dependency, adherence to criminal practices and changing orientation... I mean sexual orientation, of course. In my opinion, it is a great misfortune when so many young people change their sexual orientation. If we do not address this properly, we may face a terrible catastrophe tomorrow" ().⁹⁵

In addition, women's (homo)sexuality continued to remain invisible to the media. Lesbianism in homophobic narratives was used not to describe social identity, but rather as an insignificant part – a small "supplement" – of the [LGBT] abbreviation. This, once again, can be attributed to the equation of women's sexuality to reproductive function:

"Female homosexuality, in most cases, does not bring about severe consequences, as most lesbians remain women: they are able to get married and give birth". The respondent believes that lesbianism is "disgraceful and must be condemned", but then adds that "male homosexuality is still in the foreground as particularly dangerous".⁹⁶

The year 2007, which is associated with a new wave of moral panic in the media, heralded somewhat fundamental changes. While in 1998-2003, the "problematization" of homosexuality was attempted with the use of more or less rational arguments (for instance, to

justify existing homophobic ideas, the media invited supportive experts or specialists as speakers or commentators), in 2007-2011, the "incompatibility/contradiction with Georgian and Orthodox traditions" was considered sufficient grounds for the problematisation of "divergent" sexuality. During the political crisis, the ideologised Soviet construct of homosexuality came to once more occupy a central place in anti-Western narratives:

"...The EU had better pay attention to the fact that there are no courts in Georgia, that self-government units does not work, rather than imposing "pederast" marriage [upon us] . The EU can go to hell. Europe is having a moral crisis. This is not only my opinion. Great thinkers have already been talking about this".⁹⁷

Attention shifted from absurdist demands to recriminalise homosexuality and deprive LGBTI people of their voting rights,⁹⁸ towards banishing the group/issue from the public eye. The invisibility of non-normative sexuality in the Soviet regime was described by theorists as "sexophobia" (Kon, 1997) and the "silencing of intimacy" (Rotkirch, 2011). Discussing sexuality was legitimate only in the context of procreation and family values (Zdravomyslova, 20014). Therefore, breaking this norm was perceived as a threat to the state-controlled public space. "Unlike the moral discourse of a totalitarian state, which was directed at "rectifying" criminals, eradicating crime, and protecting public space, the principal goal of today's neomoralists is to "purify public spaces from sin". Moral boundaries

94 Ibid.

95 "Why do Georgian Youth Change their Sexual Orientation?" Interview with Elene Tevdoradze, Former Chair of the Parliamentary Committee for Human Rights and Civil Integration. Newspaper "Akhali Taoba" (N307).

96 Kharchilava, N. (2010) The Representation of Women's Homosexuality in Georgian Print Media. (Master's thesis CSS).

97 Will they legalise gay marriage in Georgia? What is written in the recommendations of the EU. Interview with Gubaz Sanikidze. Newspaper "Alia", N95(2068), August 16-17, 2007.

98 "...I should demand that homosexuality is criminalised. This is a crime and must be persecuted... They should be prevented from voting, or appearing in society..." Interview with Irakli Tsereteli. "I will not let sodomites organise a parade! "Pederasts" should not have the right to vote". Newspaper "Akhali Taoba", N196(4213), July 19, 2007.

should regulate relationships within the public space: who deserves to exist in the public space? For how long? And who should be deprived of this right?"⁹⁹ Purification from "sin" thus became one of the key strategies of the Church, which drove the public to begin active mobilisation against "pride-parades" (Georgia is a unique case in terms of this experience and differs from other countries: organised anti-gay rallies have a longer history than LGBT activists' and their supporters' attempts to hold peaceful marches. This fact once more underlines the artificial problematisation of the issue).¹⁰⁰ Since 2007, the practice of "threatening" the public with fictitious gay parades, "accusing/warning" the government, and organising anti-gay rallies became a purported tradition.

In addition to reconstructing anti-Western attitudes and myths about the Western origins of homosexuality, those who declared the West and liberal values, rather than Russia, to be the main vector of development for Georgia were considered "ideological enemies" of the country. All these factors are conducive to ascribing homosexuality to certain political forces who appeal to these values during their electoral campaigns. The manipulation of "issues related to homosexuality" during election campaigns and their exploitation to label political opponents has become as common as it was in 1998-2003.¹⁰¹

"After Saakashvili's pseudo-liberal and pseudo-democratic government came to power, pederasts, who had previously been hiding in the bushes, increased in number, became stronger and grew bolder. These so called 'blues', who, a while ago, even wanted to conduct a gay parade in Tbilisi..."¹⁰²

The increasing role of Orthodoxy in nationalist narratives was clearly demonstrated with accelerating frequency when problematising homosexuality. Homophobic rhetoric during this period is a mixture of apocalyptic discourse - incorporating references to Sodom and Gomorrah - and portrayals of homosexuality as a threat to statehood:

"...We note that aforementioned Biblically condemned depravity poses a danger not only to our spiritual, but also our physical existence. That is why the fight against homosexuality does not have only a religious dimension [...] This act [gay-pride] might adversely affect Georgia's strategic interests, as neither Abkhazia nor South Ossetia will want to re-join [us], if gay prides take place here..."¹⁰³

In 2010, prior to the discussion of the resolution on LGBT rights by the Parliamentary Assembly of the Council of Europe, various religious organisations in Georgia disseminated a joint statement.¹⁰⁴ Subse-

---

99 Aghdgomelashvili, E. (2009). Ideological Homophobia. Journal "Solidarity". N3(30).

100 Aghdgomelashvili, E. (2015). Fight for Public Space. Anti Gender Movements on the Rise – Fight for Equal Rights in Central and Eastern Europe. Berlin. Heirich Boell Foundation.

101 Aghdgomelashvili, E. (2011). Representation of SOGI issues in Georgian media (May, November). MDF.

102 "Misha's Omsterdam". Newspaper "Asaval-Dasavali", August 3-9, 2009, N31 (776).

103 Statement of the Human Rights Defenders' Association of Georgia. Newspaper Akhali Taoba, N202(4219), 25.07.2007.

104 "It is intended to consider draft legislation regarding discrimination on the grounds of sexual orientation and gender identity, which will legalise homosexuality, bisexuality and other sexual deviations. At the same session, they will discuss a document, which portrays abortion as a right of the woman and a method for family planning... It is inconceivable that Europe, which is an ancient part of the Christian world and whose culture is so inherently linked to religion, supports the portrayal of sexual deviations as "normal" from the tribune of the Council of Europe. Homosexuality, bisexuality and similar activities are considered to be the gravest sins not only in the Christian religion, but in all traditional religions, as they lead to the degeneration of the human being, his physical and moral illness". Joint written statement by the Patriarch of the Georgian Orthodox Church, the Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of the Holy See to Georgia, the Head of the Georgian Eparchy of the Armenian Apostolic Church, Acting Chief Rabbi of Georgia and the Plenipotentiary Representative of the Caucasian Muslims' Organisation in Georgia, 29 January 2010.

quently, instead of expressing protest to the statement, the members of the Georgian Delegation, shared its enthusiasm:

*"We share the position held by the Patriarchate of Georgia... If the draft resolution will endorse the right of same-sex couples to legally marry and adopt children, we will not vote for it. We do not wish to receive a recommendation for our country that will imply favouring homosexuality, just as well as many European Christian countries also do not wish it [...] Of course, we hold the position that it is not based on Christian values and has nothing to do with democracy. No one prevents these people [sexual minorities] from doing whatever they want, but if they want to be together, that unity should not be called a family (Petre Tsiskarishvili, MP)."*¹⁰⁵

*"...The document with its content and its pathos is in contradiction with our country's national principles and spiritual values. It implies a danger to the demographic development of the country and to its moral sustainability. For Georgia, as a country with ancient Christian traditions and a history that is a part of the European civilisation, it is unacceptable to legitimise these issues in the draft bill. It is also incompatible with religious and traditional views of the majority of our citizens" (Giorgi Targamadze, former MP).*¹⁰⁶

It is interesting to note that religious narratives can be observed not only in the speeches of vote-hungry politicians, but also in reports of certain human rights defender NGOs.¹⁰⁷

Studies conducted by the "Media Development Foundation" in 2014-2015 also emphasise the politicisation of LGBTI and civil rights issues in the Georgian media.¹⁰⁸ The ideological construct of homosexuality is still central in anti-Western narratives that portray Europe as a "pit of corrosion and sin". In this regard, some of the rhetoric maintained by right-wing politicians and certain representatives of the Church fully replicates the spirit of propaganda (including conspiracy theories) that was employed by the Soviet State in the 1930s in order to depict an image of a menacing West:

*"I will never accept the legalisation of homosexuality [or] incest. In our country this is unacceptable, and if the choice is: legalising incest or staying where we are, and I am not in Russia, I am in Georgia, then I would like to stay in my country". (Nino Burjanadze, Nino Burjanadze-United Democrats).*¹⁰⁹

In 2013, a counter-demonstration mobilised against a peaceful IDAHO rally confirmed once again that the reinforcement of various phobias in the society remains one of the more "successful" strategies for power distribution. The actors fighting for power are interchangeable, while the strategy itself remains the same.

105 The EU versus Religious Dogmas . Newspaper "24 Saati". 25.01.10.

106 Ibid.

107 "The state must protect these people from physical violence and insults in the streets, but it is equal to a crime to brandish these people on a daily basis, make them TV personalities, impose the idea that this is not shameful. Through this, they irritate, depress and violate the rights of formed personalities and brainwash young people, distort their mentality and make them accustomed to the idea that it is not bad at all. Mainstreaming this issue is harmful not only to our families and children, but also to the future of Georgia. No one should dare to promote Sodomitic sin in the country with such traditions and religion. In Orthodox Christianity, Sodomy is considered a mortal sin!. I am in favour of the restoration of Article 121 of the Soviet Criminal Code". Interview with Nana Kakabadze. Newspaper "Asaval-Dasavali" N910, March 19-25, 2012.

108 MDF, (2015). Homophobia and Gender Identity. Monitoring of Hate Speech 2014-2015.; MDF, (2015). Anti-Western Propaganda. Monitoring Hate Speech 2014-2015.

109 "Nino Burjanadze, incest and EU". On-line portal Netgazeti. 13.05.2014.

While shifting focus towards the politicisation of these issues, we must not ignore the fact that the dominant religion, and its attitude towards gender norms, family, marriage, and homosexuality (as well as other forms of sexual behaviour that are not related to reproduction) greatly affects the formation of the general discourse in the country. Studies on religiosity show that in Georgia, unlike in Western European countries, religious affiliation carries an absolutely unconventional connotation and is not manifested in the believers' behaviour. For the majority of the population, Orthodox Christianity is an accessory to national identity, rather than an expression of religious belief. In these conditions, religious attitudes towards homosexuality become a tool to legitimise the expression of homophobic attitudes. Thus, in terms of understanding the impact on negative attitudes, religious attitudes towards homosexuality are not as crucial as the role religion plays in national identity narratives. Religious nationalism offers an entirely new method of constructing identities where, as one cleric said, "Georgian gays do not exist".

IV. STUDY INSTRUMENTS

For the country-wide study on attitudes towards LGBTI people, a proper methodology was developed to achieve the maximal data reliability. In order to study the issue thoroughly, the research design included both quantitative and qualitative approaches. LGBT groups are not homogeneous. As most of the studies conducted on this topic suggest, attitudes towards certain groups differ not only by indicators, but by predictors as well. Accordingly, study instruments for homo-, bi-, and transphobia were developed so that the differences between attitudes on the basis of sex and gender were taken into consideration.

4.1. Quantitative Research

The aim of the research: to assess public attitudes toward LGBTI people and their rights based on which, recommendations and long-term strategies can be developed in order to overcome homo/bi/transphobia in the country.

Research objectives:

- To measure/assess knowledge about homosexuality/bisexuality/transgender (including the sources)
- Attitude towards LGBT people (level of homo /bi/transphobia) and their rights;
- To assess the rate of public awareness in the country about the conditions of LGBTI people (legal environment, violence, discrimination)

- To identify actions directed towards the improvement of life for the LGBTI community in the country

Survey Method: Face-to-face interview

Study instrument: Structured questionnaire

SAMPLE:

Target group: population of Georgia (age group: 18-65 years)

Sample size: 2,000 respondents

Sampling error: 2.2%, with 95% reliability level

Sampling frame: from the 2012 electoral roll

Sampling model: Multistage stratified (clustered) random sampling was used. Primary sampling units were Tbilisi and other regions. Cities/regional capitals, and villages were selected in the regions. The number of the sampling points was identified proportionally to the number of respondents. At any given sampling point, nine respondents were interviewed, on average. The sampling household was done through the so-called “random walk” method. Respondents from households were selected using the Kish grid.

The table below shows the number of interviews conducted. The sizes of the samples are calculated so that the results of the study are representative according to gender, age, and geographical location.

Location	Quantity	Error (95% reliability level)
City	588	4.0%
Village	711	3.7%
Tbilisi	700	3.7%
All	2,000	2.2%

Two types of questionnaires were used in the study. The main questionnaire consisted of five parts/sections: 1) Socio-demographic characteristics (12 questions); 2) Value orientations (36 questions) 3) Knowledge, myths, and stereotypes about LGBT group/gender identity and sexual orientation (19 questions) and sources of information (3 questions); 4) Contact with LGBT group members (6 questions); 5) Attitudes toward LGBT group members (5 blocks, 70 questions).

The main questionnaire was accompanied by a card that comprised of questions about respondents' sexual self-identification, behaviour, and experience. The respondent was asked to fill in the card independently, and return it to the interviewer in a sealed envelope.

The basic research lasted for twelve days.

Knowledge, stereotypes, and myths about homosexuality

The questionnaire was accompanied by a glossary with definitions of terms. Therefore, in terms of respondents' knowledge about the issue, the questionnaire only tested the scale of reasons that affect the formation of homosexuality in society. Statements were selected based on collation of different questionnaires: The Knowledge about Homosexuality Questionnaire (developed by Harris, Nightengale & Owen, 1995), and

the Essentialist Beliefs Scale, ESB (Haslam et al., 2000, 2002). The numbers of questions were minimized. Some of them were moved to a separate block about widespread myths on homosexuality/homosexuals (the block comprises 6 statements).

Myths and stereotypes were selected on the basis of research into various media. After testing with the control-group, eventually six stereotypes each about lesbians and gay men were selected. For assessing the statements the five-point Likert scale from one (strongly disagree) to five (strongly agree) was used. The higher the score, the stronger the stereotype is.

Attitudes Toward Lesbians and Gay Men Scale: ATLG

To measure homophobia, a short version of the Herek's ATLG scale (Herek, 1988) was selected (ATLG-R, Revised Short Version #1).¹ In this version of the scale, the subscales (ATG-R-S5, ATL-R-S5) consist of identical questions and enable us to not only separately measure but also to fully compare public attitudes towards lesbians and gay men (Herek & McLemore, 2011). The scale consists of ten questions (five statements each about attitudes toward homosexual men and women). Thus, total scores can range from 10 to 50 for the full scale and 5 to 25 for the subscales. The scale is measured with the five-point Likert scale from one (strongly disagree) to five (strongly agree). The higher the score, the stronger the negative attitude is. During the index scoring, the scores were replaced by the opposite scores for four reversed questions (two for each subscale) and the resulted scores were summed for each respondent. The mean score was then calculated. Those respondents who rejected to reply to more than one statement, or had difficulty scoring, were not included in the index-scoring process. In case of four responses instead

¹ The full version of the scale (ATLG) consists of twenty questions (ten questions each about attitudes towards lesbians and gay men). The short version is strongly correlated with the full version. (Herek & McLemore, 2011).

of five, the omitted statement was awarded the average score of the other four statements. For ATLG-R, Cronbach's $\alpha=0.83$. As for the subscales, the reliability indicator is quite low (for ATL-R-S5, Cronbach's $\alpha=0.68$, for ATG-R-S5 - Cronbach's $\alpha=0.67$).²

Attitudes Regarding Bisexuality Scale: ARBS-FM

In order to measure the attitude towards bisexuals the ARBS-FM scale was used (Mohr & Rochlen, 2009). The scale consists of 18 questions and is divided into two subscales: ARBS-FM Stability (10 questions) measures the stability and determines whether bisexuality is considered as a stable sexual orientation; ARBS Attitude (8 questions) measures the level of public acceptance towards bisexual people. The scale is measured on the five-point Likert scale from one (strongly disagree) to five (strongly agree). Thus, total scores can range from 18 to 90 for the full scale. The higher the score, the stronger the negative attitude is. The responses on four reversed questions were replaced by the opposite scores and the resulted scores were summed for each respondent. The mean score was then calculated. The respondents who rejected to reply to more than two statements out of nine, or had difficulty scoring, were not included in index-scoring process. If the respondents refused to answer one or two statements, the omitted statements were granted the average score of the rest of their statements. $\alpha=0.89$ for ARBS-FM, $\alpha=0.87$ for ARBS-FM Stability, and $\alpha=0.75$ for ARBS Attitude.

In order to measure biphobia towards men and women separately, Mohr and Rochlen developed independent scales: ARBS-F (attitudes towards bisexual women); and ARBS-M (attitudes towards bisexual men). Both scales comprise 12 identical questions. Due to the size

of the whole questionnaire, we were not able to include these scales in the research. However, in order to form a general picture and identify general tendencies, the indexes for bisexual men and bisexual women from the 18-statement ARBS-FM scale were scored separately (as 9 questions measure attitudes towards bisexual women and 9 questions measure attitudes towards bisexual men). Since Cronbach's alpha for these subscales is more than 0.7, ($\alpha=0.78$ for ARBS-M and $\alpha=0.82$ for ARBS-F), the indexes of both subscales are used in the research process.

The Genderism and Transphobia Scale: GTS

To measure public attitudes toward transgender and gender nonconforming people, the Genderism and Transphobia Scale was used (Hill and Willoughby, 2005). The scale was selected not only because of its size, but primarily because of its inclusiveness: the GTS scale measures attitudes towards transsexuals, transgender, transvestites, and gender nonconforming people. The GTS scale comprises 32 questions and 2 subscales: GTS gender bashing subscale measures the behavioral component, and GTS genderism and transphobia subscale measures the cognitive and affective elements. The scale is measured on the 7-point Likert scale from one (strongly disagree) to seven (strongly agree). Thus, total scores can range from 7 to 210 for the full scale (In Georgian version we remove 2 question from Genderism and Transphobia subscale). The higher the score, the stronger the negative attitude is. The responses to four reversed questions were replaced by the opposite scores and the resulted scores were summed for each respondent. The mean score was then calculated. Respondents who rejected to reply to more than five statements, or had difficulty scoring, were not included in the index-scoring process.

² During data processing the low rate of reliability can be attributed to the reverse subscale questions. Data processing doubt that the credibility of the low rate can be attributed to the reversed questions in the subscales (two questions out of five were reversed). In such cases, the low rate of reliability is considered acceptable by scientists.

If the number of statements that respondents refused to answer was fewer than five, the omitted statements were granted the average score of the rest of their statements. The Cronbach alpha for the GTS scale is 0.87; for the GTS gender bashing subscale $\alpha=0.78$; for the GTS genderism and transphobia subscale $\alpha=0.8$.

The GTS scale also includes three identical questions respectively about trans-woman and trans-man and enables us to compare the attitudes.

The Right-Wing Authoritarianism Scale: RWA

A modified version of Altemeyer's Right-Wing Authoritarianism Scale (Altemeyer, 1988, 1990, 1996) was used in this study. The version comprises 20 questions and measures: authoritarian submission (a high degree of submissiveness to the authorities), authoritarian aggression (a general aggressiveness directed against deviants/groups that do not obey the system, and conventionalism (a high degree of adherence to the traditions and social norms). The answers were measured with the 9-point Likert scale (-4=strongly disagree; +4=strongly agree; 0=neutral). The responses on ten reversed questions were replaced by the opposite scores. Therefore, the minimal possible score is 20, and the maximal possible score is 180. The mean score was calculated according to the summed scores of the participants. Respondents who rejected to reply to, or had difficulty scoring, more than five statements were not included in the index-scoring process. If the number of statements that respondents refused to answer was fewer than five, the omitted statements were granted the average score of the rest of their statements. In this study the Cronbach's $\alpha=0.82$ for the RWA scale.

The Religious fundamentalism scale: RF

The Religious Fundamentalism (RF) Modified Scale (Altemeyer & Hunsberger, 2004) was used as one of the study instruments. The scale comprises 12 statements. The answers were measured with the 9-point Likert scale (-4=strongly disagree; +4=strongly agree; 0=neutral). Thus, total scores can range from 9 to 108 for the full scale. The mean score was calculated according to the summed scores of the participants. Those respondents who rejected to reply to, or had difficulty scoring, more than 3 statements (out of 12) were not included in the index-scoring process. If the number of statements that respondents refused to answer was fewer than 3, the omitted statements were granted the average score of the rest of their statements. In this study the Cronbach's $\alpha=0.79$ for the RF scale.

Quantitative research R2

In January 2016, an additional survey was conducted, where 2,004 respondents were interviewed. A short questionnaire included four demographic questions (region, gender, age, and education), all three scales of attitudes: homophobia scale (10 questions), biphobia scale (18 questions), Genderism and Transphobia scale (30 questions) and questions about traditional gender roles (13 questions).³ Unlike the rest of the questions, the homophobia scale was divided into two parts and the subscale which measures the attitudes toward lesbians was moved before the other blocks of questions. The results of this quantitative survey are included in the report separately and every variable or result is marked with "R2".

---

³ The questionnaire was used by ISSA in the study "Men and gender relations in Georgia", 2014.

Attitudes towards gender roles and equality

In order to assess the attitudes towards gender roles and equality, we used a questionnaire developed by the Institute of Social Studies and Analysis (ISSA), which consisted of 13 statements. The questionnaire measures attitudes towards traditional social roles and functions of men and women.

Statistical analysis of the findings

The findings were analysed using SPSS Software. Cross tabulations, correlational, linear and logistic regression analyses and nonparametric tests were used for the analysis.

4.2. Qualitative research

Description of the method: 8 focus group interviews and 3 in-depth interviews were conducted

A semi-structured questionnaire (guideline) was used for focus-group interviews. The focus-groups moderator developed a proper methodology based on close cooperation with the implementing research organisation. In order to achieve a high level of reliability and confidentiality, the focus groups with members of the LGBTI community were conducted by a cooperating organisation “Tanadgoma”, commissioned by the Institute of Social Studies and Analysis (ISSA).

Random and purposive selections were used for selecting focus group participants. The non-governmental organisations’ focus groups involved a selection of representatives from organisations working to some extent on LGBTI issues. The average number of focus group participants was six. Focus groups with non-governmental sector were conducted at the USAID Centres for Civic Engagement in three cities. Focus groups with physicians, teachers, and NGO representatives from Tbilisi were held at the office of “The Institute of Social Studies and Analysis”. Group discussions were recorded and later transcripts were made. In spite of an official letter sent to the Ministry of Internal Affairs, the planned focus group with law enforcers was not conducted.

City	Focus Groups	quantity
Tbilisi	Representatives of relevant non-governmental organisations	1
	LB community members (female)	1
	GB community members (male)	1
	Law enforcers	-
	Representatives of the medical sphere	1
	Teachers	1
Batumi	Representatives of local non-governmental organisations	1
Kutaisi	Representatives of local non-governmental organisations	1
Telavi	Representatives of local non-governmental organisations	1
All		8

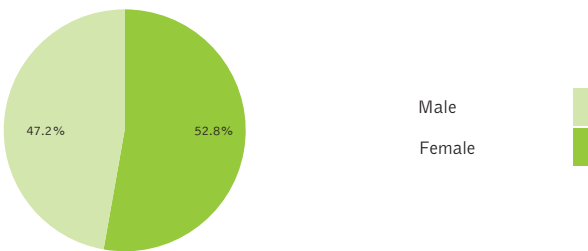
V. RESULTS OF QUANTITATIVE RESEARCH

5.1 Socio-demographic characteristics

Description of respondents according to sex, place residence and age

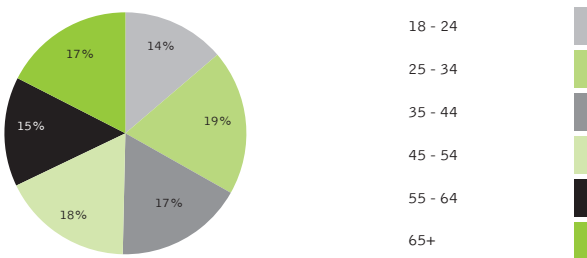
Two thousand (2.000) respondents participated in the research. By sex distribution, 52.8% were female (1.055 respondents in total), 47.2% - male (945 respondents), 0% - intersex

Figure N1. The percentage distribution of respondents by sex

All respondents were older than 18 years, and were distributed in 6 more or less similar age groups: 18-24 (14%, N=275), 25-34 (19%, N=388), 35-44 (17%, N=343), 44-45 (18%, N=350), 45-54 (15%, N=293), 65≥ (17%, N=350).

Figure N2. The percentage distribution of respondents by age

The distribution of respondents according to regions is as follows:

Table N2. The percentage distribution of respondents by place of living

Region	%
1 Tbilisi	35.0
2 Adjara	8.0
3 Guria	2.5
4 Imereti	16.4
5 Kakheti	7.5
6 Mtskheta-Mtianeti	2.0
7 Samegrelo-Zemo Svaneti	8.8
8 Samtskhe-Javakheti	3.8
9 Kvemo Kartli	10.2
10 Shida Kartli	6.0

Distribution of respondents by their ethnicity and religious affiliation

The vast majority of respondents are Georgian (94.7%); 2.7% identify as Armenian and 1.1% - Azerbaijani. Less than 1% of the sample includes Ossetians, Greeks, Yazidi, Assyrians, Russians and Ukrainians.

Table N3. The percentage distribution of respondents by ethnicity

	N	%
Georgian	1,893	94.67
Armenian	53	2.65
Azerbaijani	21	1.06
Ossetian	7	.36
Greek	1	.05
Yazidi	4	.20
Assyrian	8	.41
Russian	7	.35
Ukrainian	1	.05
Refuse to answer	2	.09
Don't know	2	.10
Total	2.000	100.0

The vast majority of the respondents identify themselves as Orthodox Christians (94%). Muslims (3.2%), Gregorians (1.1%), Catholics (0.3%), Evangelists (0.2%), Sun-worshippers (0.1%) and Jehovah's Witnesses are represented in very small numbers. Among the respondents, 0.7% say they are not believers.

Table N4. The percentage distribution of respondents by religious affiliation

	N	%
Orthodox Christians	1,880	93.99
Catholics	6	.30
Gregorians	21	1.06
Muslims	63	3.17
Sun-worshippers	2	.11
Jehovah's Witnesses	2	.10
Evangelists	3	.15
Refuse to answer	8	.40
Not believers	14	.67
Total	2.000	100.0

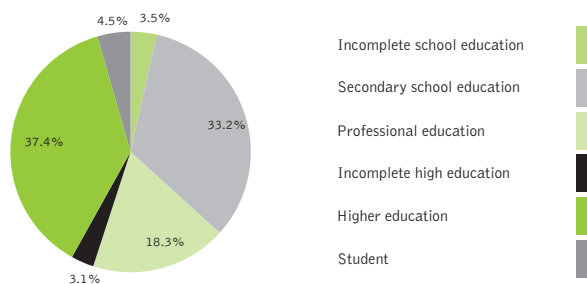
Marital status and the number of family members of the respondents

The majority of respondents are married (64.2%), 21.9% - have never been married, 3.7% are divorced and 10% are widowed. Most of the respondents say that their household consists of four members. The ratios of families with three (18.4%) and five members (18.0%) are almost equal. Among the respondents, 14.9% say that their family consists of two members, and 10.7% comprise six members. Almost half of the respondents (46.8%) have a family member younger than 18 years old; 24.6% have one person under 18 in the family and 19.8% have two.

Respondents' profile by level of education, employment and economic status

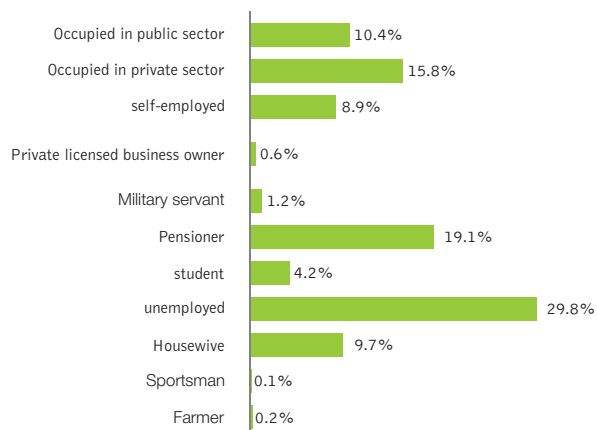
The largest share of respondents have higher education (37.4%); 33.3% have secondary education, 18.3% have undergone professional/vocational education. Only a small part of respondents have incomplete higher education (3.5%) or were students at the time of the survey (3.1%)

Figure N3. The percentage distribution of respondents by level of education

The largest share of respondents are unemployed (29.8%); 15.8% are occupied in the private sector, and 10.4% - in the public sector; 19.1% are retired. Housewives under retirement age make up 9.7% of respondents. A small number of respondents describe themselves as self-employed (8.9%). Students comprise 4.5% of respondents.

Figure N4. The percentage distribution of respondents by employment status

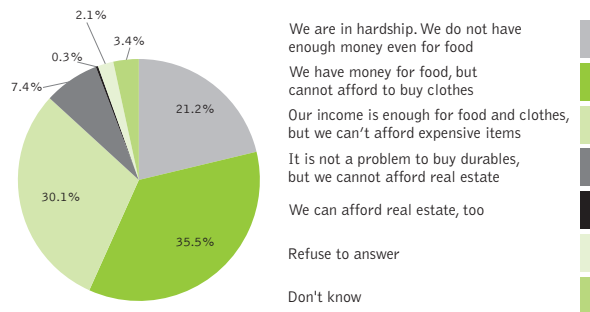

Among the respondents, 10.4% are employed in the service industry, and 8.8% are economists. Engineers (7.9%), teachers (7.6%) and health care workers (7.3%) make up almost equal shares of respondents. Approximately a third of the sample (34.1%) say they do not have any profession.

Fifteen percent of respondents say that their monthly household income is 201-350 GEL. For 14.8%, monthly income ranges between 351-500 GEL; 13.3% of households have a monthly income of 501-850 GEL; 16.8% did not know the answer and 10.3% refused to reply to this question.

Almost a third of the sample (35.5%) describes the economic situation of their families as follows: "We have money for food, but cannot afford to buy clothes". Among the respondents, 30.1% say that their income is enough for purchasing food and clothes. According to 21.2% of respondents, they cannot even afford to buy food. Only 0.3% say that they can afford to buy their own property.

Figure N5. The percentage distribution of respondents by household economic status

The rates of poverty in Tbilisi are much lower than in villages and towns. Villages show the rates of extreme poverty. Among the respondents, 45.1% of those who describe their economic situation as extremely difficult (“do not have money even for food”) live in villages. Respectively, 31.7% of the respondents live in towns, 23.2% - in Tbilisi). The shares of respondents who deem their income “enough for food and clothes,” but who “cannot afford expensive items, such as TV or fridge” (Tbilisi -46.5%, towns – 26.9%, villages – 26.6%) and the shares of those who can afford “consumer goods for long-term use, but cannot buy property,” are disproportionately distributed among towns, villages and Tbilisi.

Sex identification profile of respondents

The main body of the questionnaire had an additional one-page questionnaire about the sexual self-identification, behaviour and experience of the respondent. This section was filled in independently by the respondent and handed over to the interviewer in a sealed envelope. Among the total number of respondents, 133 refused to fill in this part of the questionnaire, which amounts to 6.6% of the total sample.

The vast majority of respondents describe their sexual orientation as *heterosexual* (93.3%, N=1,743), 4.49% refused to answer (N=84), 1.38% (N=26) of respondents are not sure

of their orientation (answer: “cannot decide”). Four respondents (0.24%) chose the answer “bisexual” and three (0.13%) – “homosexual”. As for the other options, the answers are distributed as follows: “mostly heterosexual, but I have had or do not exclude the possibility of having homosexual contact” – 0.35% (N=7) and “mostly homosexual but I have had or do not exclude the possibility of having heterosexual contact” – 0.05% (N=1). Among the total number of respondents, 53.4% identify as female and 46.3% - as male.

Among the respondents who identify as female, one respondent indicated *male* in the demographic section of the questionnaire. Also, among the respondents who described themselves as male, one has chosen *female*, when indicating the sex marker in the demographic section of the questionnaire.

5.2. Value Orientation and Characteristics

5.2.1. VALUES AND GEOPOLITICAL ORIENTATION

In order to study value orientations, respondents assessed and ranked various values recognised and established within the Georgian society. Data were distributed as follows:

Table N5. Hierarchy of Values

Value	Sequence	Avg. Score
Family	1	1.50
Religion	2	3.53
Health	3	3.74
Homeland	4	4.02
Traditions	5	5.71
Financial wellbeing	6	6.03
Human rights	7	7.01
Freedom of speech	8	7.62
Friends and social connections	9	7.72
Career	10	7.93

The averages of the data obtained demonstrate that the family has been recognised as the highest value, followed by religion, health and the homeland. Lowest priority was attached to freedom of speech, as well as friends and social connections, and career.

The hierarchy of values, identified within the framework of the present study, somewhat reiterates the findings of similar studies conducted in Georgia over the last 10 years. The family is the most pronounced priority among values and is equally significant for the overwhelming majority of the respondents regardless of sex, age, level of education, marital or economic status.

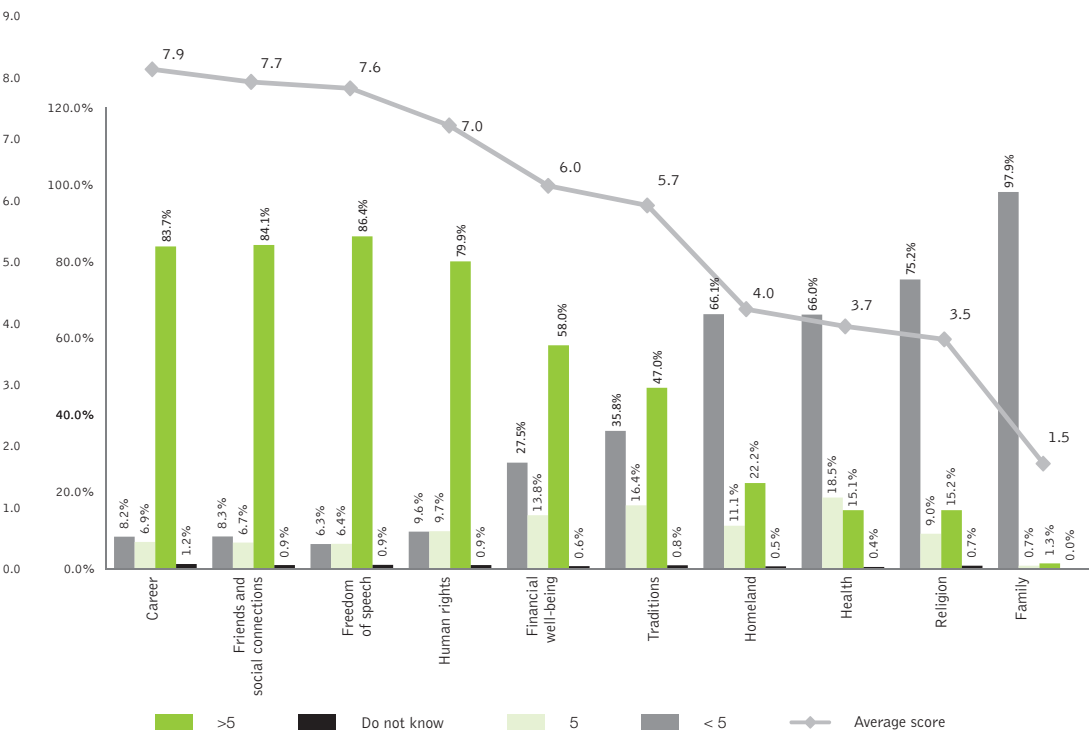
Among the top five priorities (Priority 1 - Priority 5), respondents most frequently indicated the following:

- Family (97.9% of respondents)
- Religion (75.2%)
- Health (66.0%)
- Homeland (66.1%)

Among the bottom five priorities (Priority 6 - Priority 10), respondents most often cited the following:

- Freedom of speech (86.4%)
- Friends and social connections (84.1%)
- Career (83.7%)
- Human rights (79.9%)

Figure N6. Hierarchy of Values

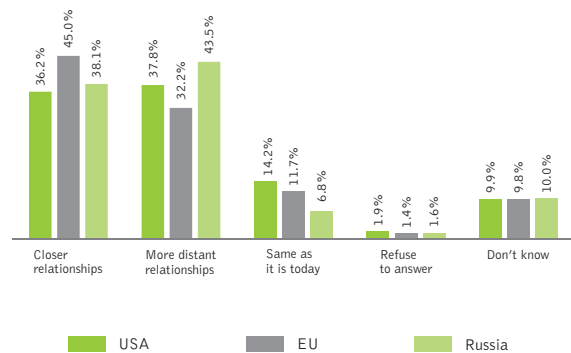
The hierarchy of values does not yield significant differences in terms of various socio-demographic characteristics, age being one exception. The lower the respondent's age, the more likely they are to list "human rights", "freedom of speech", "career" and "friends/social connections" among the top five priorities and the less likely they are to include "traditions". "Financial stability" is essential for the first and second age groups. In the older age groups, "financial stability" is replaced by "traditions". The priority value of religion decreases among respondents aged 55 and older, although it remains among the top five in all age groups.

FOREIGN POLICY ORIENTATION

Media surveys demonstrate that the Westernization of homosexuality and its exploitation for the reinforcement of anti-Western sentiment is a significant component of homophobic rhetoric in society. Studies conducted by CRRC in 2009-2015, which have examined attitudes towards the European Union, have shown that the number of supporters of Georgia's accession to the EU has decreased in recent years. According to researchers, one reason for this is an increased level of fear in society that EU membership would undermine Georgian culture and traditions.¹ Within the frameworks of the present study, it is clearly impossible to unequivocally determine whether such a conceptualisation of homosexuality plays a significant role in reinforcing these fears. However, it is certain that, to some degree, it, too, plays a part in the increasing level of scepticism towards EU membership. Accordingly, we deemed it significant to include in the present study

questions directly reflecting the respondents' foreign policy orientations. The results of the study show that the respondents' foreign orientations are rather diverse.

Figure N7. Respondents' Foreign Policy Orientation

According to the results, an almost equal percentage of respondents favour (37.8%) and are opposed to (36.2%) closer relations with the United States. A relatively smaller segment of respondents (14.2%) supports the maintenance of the current level of relations between Georgia and the US. It is noteworthy that the younger the age group, the more respondents reveal a preference for closer ties with the United States.

¹ "Negative expectations clearly outweigh positive ones in terms of respect for Georgian traditions. According to 16% of the population, respect for traditions will increase as a result of Georgia's accession to the EU, however, almost twice as many respondents (28%) have the opposite expectation (while 34% expect no changes in that regard). Among the 17 spheres, where this question was posed, "respect for Georgian traditions" is the only exception, where negative expectations outweigh the positive. It is however noteworthy that these assessments have significantly changed since 2013". EPF/CRRC (2015). Knowledge of and Attitudes towards the EU in Georgia: Trends and Variations 2009 – 2015.

Figure N 8. Assessment of Dynamics of Relations with the United States in Terms of Age

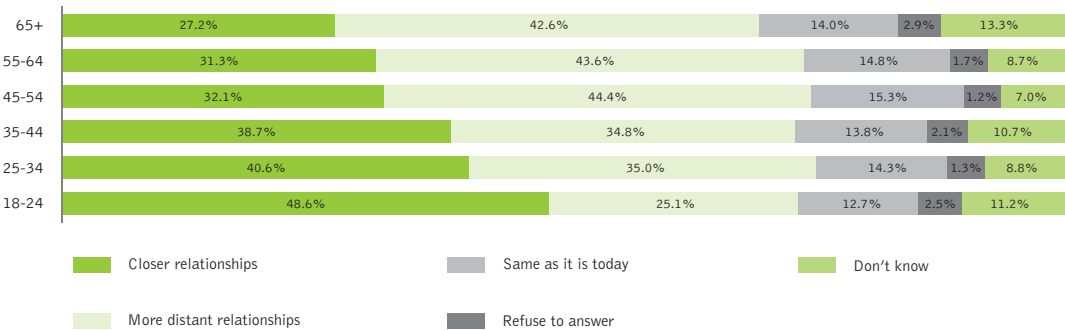

Figure N 9. Assessment of Dynamics of Relations with the European Union in Terms of Age

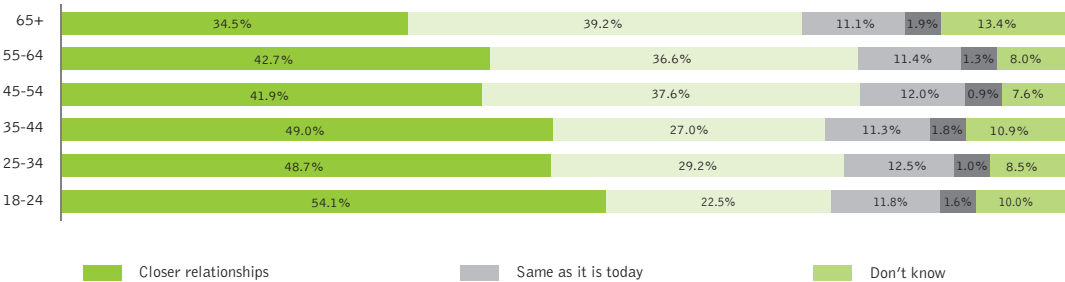
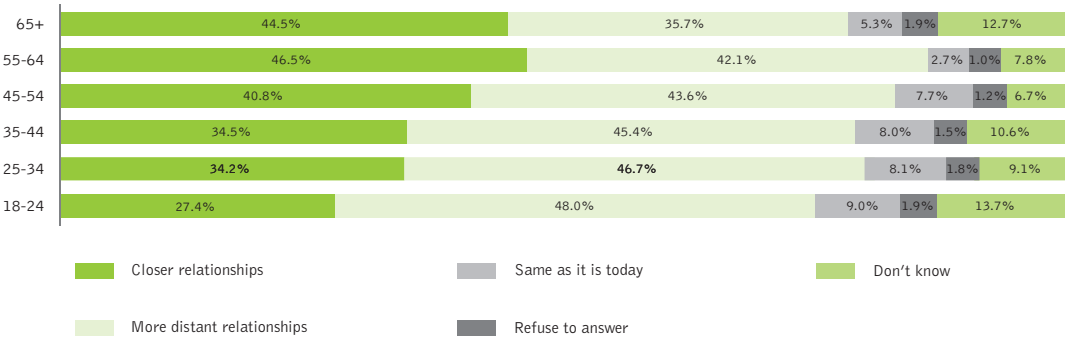

Figure N10. Assessment of Dynamics of Relations with Russia in Terms of Age

Forty-five percent of respondents support closer ties with the European Union. A relatively smaller percentage (32.2%) are of the opinion that, as compared to the current situation, Georgia should maintain more distanced relations with the EU. A small share of the survey participants (11.7%) support the maintenance of relations with the EU at their current intensity. It is noteworthy that the younger the age groups, the more respondents prefer closer relations with the European Union.

To the question as to what type of relations the respondents prefer with Russia as compared with the current situation, the largest share of respondents (43.5%) favour distant relations. A relatively small percentage of respondents (38.1%) consider that closer ties should be developed. According to 6.8% of survey participants, the current state of relations with Russia should be maintained. Certain trends are identified in terms of age. In particular, the younger the age group, the higher the preference for distant ties with Russia.

Thus, survey participants uphold diversified foreign policy orientations. The share of respondents who suppose that relations with the United States, the European Union and Russia should remain in their current state is insignificant (6%-14%). The share of respondents who find it difficult to express their position on this issue is similarly inconsequential. In other cases, the number of respondents who maintain opposing opinions in terms of foreign policy orientations is more or less equal; although, survey results disclose that a relatively larger number of respondents prefer closer ties with the European Union and more distant ties with Russia. At the same time, the younger the age group, the larger the share of respondents who support closer relations with the United States and the European Union, and more distant relations with Russia.

Cross tabulation analysis has demonstrated that the hierarchy in terms of the top five priority values remains unchanged regardless of the foreign policy orientation preferred by the respondent. Most likely, respondents

associate foreign policy strategies with the notions of security and the improvement of economic status, rather than with values.

5.2.2. RIGHT-WING AUTHORITARIANISM SCALE

The Right-wing Authoritarianism Scale describes the level of subordination to authority figures and power institutions, the level of aggression towards other groups and tendencies to preserve traditional values (Whitley Jr. & Lee, 2000). It is considered that right-wing authoritarianism is a powerful prognostic factor for predispositions towards groups that “threaten” (or are perceived as such by recognized authorities) existing traditional social norms and values (Duckitt, 2006; Duckitt & Sibley, 2010). Studies conducted in the 1990’s in the United States have shown that right-wing authoritarianism is associated with negative attitudes towards various groups, including racism (Roets, Van Hiel & Cornelis, 2006), negative perceptions with regards to abortion, environmentalists, the homeless and drug-dependent persons (Peterson, Doty & Winter, 1993), illegal immigrants (Ommundsen & Larsen, 1997; Quinton, Cowan, & Watson, 1996), feminists (Duncan, Peterson, & Winter, 1997), working women (Pek & Leong, 2003), etc. Right-wing authoritarianism is also related to sexual predispositions (Basow & Johnson, 2000; Goodman & Moradi, 2008; Haddock, Zanna, & Esses, 1993; Stones, 2006; Whitley Jr. & Lee, 2000).

The scale, developed by Bob Altemeyer, is provisionally divided into three clusters: conventionalism, which implies adherence to traditions and established social norms and rigidity in terms of revision or changes of these norms; authoritarian submission, which describes blind obedience to authority and non-critical attitudes towards official authorities; aggression towards individuals/groups, who do not conform to the system/existing order and displaying aggressive behaviour towards whom is encouraged by the government and/or authorities. Studies show that persons

Table N6. Right-wing Authoritarianism Scale by Average Score for Statements

N	Statement	No. of Responses	Total Sample
1	Our country desperately needs a mighty leader who will do what has to be done to destroy the radical new ways and sinfulness that are ruining us	1,954	7.82
2	Gays and lesbians are just as healthy and moral as anybody else	1,923	7.28
3	It is always better to trust the judgment of the proper authorities in government and religion than to listen to the noisy rabble-rousers in our society who are trying to create doubt in people's minds	1,892	7.33
4	Atheists and others who have rebelled against the established religions are no doubt every bit as good and virtuous as those who attend church regularly	1,803	5.72
5	The only way our country can get through the crisis ahead is to get back to our traditional values, put some tough leaders in power, and silence the troublemakers spreading bad ideas	1,943	7.44
6	There is absolutely nothing wrong with nudist camps	1,799	7.48
7	Our country needs free thinkers who have the courage to defy traditional ways, even if this upsets many people	1,847	5.85
8	Our country will be destroyed someday if we do not smash the perversions eating away at our moral fibre and traditional beliefs	1,959	7.76
9	Everyone should have their own lifestyle, religious beliefs, and sexual preferences, even if it makes them different from everyone else	1,869	4.09
10	The "old-fashioned ways" and the "old-fashioned values" still show the best way to live	1,936	7.24
11	You have to admire those who challenged the law and the majority's view by protesting for women's abortion rights, for animal rights, or to abolish school prayer	1,557	4.94
12	What our country really needs is a strong, determined leader who will crush evil, and take us back to our true path	1,941	7.86
13	Some of the best people in our country are those who are challenging our government, criticizing religion, and ignoring the "normal way things are supposed to be done"	1,784	5.94
14	God's laws about abortion, pornography and marriage must be strictly followed before it is too late, and those who break them must be strongly punished	1,852	6.15
15	There are many radical, immoral people in our country today, who are trying to ruin it for their own godless purposes, whom the authorities should put out of action	1,882	7.33
16	A "woman's place" should be wherever she wants to be. The days when women are submissive to their husbands and social conventions belong strictly in the past	1,971	3.78
17	Our country will be great if we honour the ways of our forefathers, do what the authorities tell us to do, and get rid of the "rotten apples" who are ruining everything	1,910	7.09
18	There is no "ONE right way" to live life; everybody has to create their own way	1,904	3.70
19	Homosexuals and feminists should be praised for being brave enough to defy "traditional family values"	1,918	7.49
20	This country would work a lot better if certain groups of troublemakers would just shut up and accept their group's traditional place in society	1,847	7.33

who score high on the right-wing authoritarianism scale demonstrate adherence to orthodox religious beliefs, support restrictions on rights associated with personal freedom, and demand harsher punitive measures in cases of offense.

Studies of right-wing authoritarianism demonstrate another significant feature of persons with such characteristics: as a rule, these persons reveal their predispositions and negative attitudes when the dominant culture and ideology legitimise and encourage displays of aggression towards specific groups. In other cases, hyperbolically speaking, these persons may find themselves among the ranks of ardent supporters of equal rights. In any case, in an environment where equality of rights is considered a significant value, these persons are less inclined to openly disclose their negative attitudes towards certain groups. It can be said that the behaviour of such persons represents an intensified rendition of processes within society.² This is by no means to say that negative predispositions towards select groups disappear entirely. However, these predispositions change form and become more covert.³ At any rate, Western experience demonstrates that environment has a significant impact on behaviour and aggression towards certain groups.

In order to measure right-wing authoritarianism, a shortened version of the Altemeyer's scale was used, consisting of 20 statements. During correlation analysis in terms of homo/bi/transphobia, two statements directly relating to gay and lesbian people were removed when calculating the index. However, the two statements are taken into account in the overall index.

These statements have also been used in the cross tabulation analysis of issues associated with rights, myths, stereotypes, and equality.

The overall index for right-wing authoritarianism is $M=124.76$ ($STD=22.17$, $N=1856$). The level of right-wing authoritarianism differs in terms of various socio-demographic variables.

The right-wing authoritarianism index is higher among respondents living in rural areas and other cities, as compared to Tbilisi ($F(2,1853)=19.925$). Men are characterised by higher rates of authoritarianism than women, although, dispersion analysis shows that the difference is not statistically reliable. Variance is observed in terms of age and level of education - the older the age group respondents belong to, the higher the right-wing authoritarianism index ($F(5,1850)=14.781$); students, and respondents with incomplete and complete higher education demonstrate a lower index of right-wing authoritarianism, than persons with incomplete secondary, secondary and vocational education ($F(5,1851)=11.281$). However, it must be noted that this correlation is not linear and it cannot be definitively stated that an increasing level of education yields a decreasing right-wing authoritarianism index among respondents.⁴ A statistically reliable variance is demonstrated by the connection between right-wing authoritarianism and family economic status - the more severe the respondents' economic status, the higher they rank on the right-wing authoritarianism scale ($F(3,1742)=24.564$).

2 Certainly, the trend is also dependent on the locus of control. In our context, there may not be such a clear connection between right-wing authoritarianism and locus of control.

3 This has led to the review in recent years of the schemes, which measured sexism, racism, heteronegativity and other social prejudices.

4 Cross-cultural studies show that the impact of education on right-wing authoritarianism varies in different countries, e.g. a juxtaposition of studies conducted in the United States and the South African Republic has demonstrated that a correlation between authoritarianism and the level of education was established only in the United States. One of the versions used to explain this difference embraces the notion that education reduces the level of right-wing authoritarianism only in cases where the former is focused on the development of a dialectic method of thinking and teachers are less authoritarian. (Duckitt, 1992).

The right-wing authoritarianism index also varies in terms of foreign policy orientation: those favouring closer relations with the United States and European Union demonstrate the lowest scores on the right-wing authoritarianism scale, while respondents supporting closer ties with Russia show the opposite.

Right-wing authoritarianism is closely correlated with almost all variables assessed in the present study - beginning with myths and stereotypes, and ending with the level of homo/bi/transphobia and statements associated with equality of rights.

5.2.3. RELIGIOUS FUNDAMENTALISM SCALE

The impact of religiosity on the level of homophobia is one of the most widely studied topics. Most religious denominations and cross-national studies have demonstrated that the more religious a country, the lower the level of acceptance of LGBT people on an individual level).⁵ Various dimensions of religiosity (beliefs, affiliation, practices) have a varying impact on homophobia, although, overall, the majority of studies show that religiosity has a somewhat negative impact on attitudes towards lesbian and gay persons and their rights to equality (Balkin, Schlosser, & Levitt, 2009; Basow & Johnson, 2000; Besen & Zicklin, 2007; Ellis et al., 2003; Borgman, 2009; Herek, 1988; Hinrichs & Rosenberg, 2002; Jenkins et al., 2007; Keiller, 2010; Rowatt et al., 2006; Waldo, 1998; Whitehead, 2010; Whitely, 2009; Wilkinson & Roys, 2005).

The complex nature of religiosity in Georgia⁶ led us to believe that it would be interesting to measure homophobia not in the context of beliefs/affiliation/practices, but in terms of its link with religious fundamentalism. According to one group of researchers, among the various forms of religious beliefs, it is religious fundamentalism that correlates most closely with prejudice towards various groups, including with homophobia (Altemeyer & Hunsberger, 1992; Hunsberger, 1995, 1996; Kirkpatrick 1993; Wylie & Forest 1992).

Notwithstanding religious affiliation, tradition, and practices, respondents characterised by a high degree of religious fundamentalism are distinguished by certain features. Namely, they view religious ideology as the foundation of personal and social identity; they are convinced of the existence of only one truth; they tend to demonise their opponents and justify hatred towards certain individuals and groups, since they believe that God hates those who do not conform to fundamental viewpoints; they maintain that it is not necessary to have an in-depth understanding of that, which you believe, as the existence of said faith is above all; they see themselves as part of the global confrontation between good and evil and they interpret both historical and current events through the prism of this confrontation.

A shortened version of Altemeyer & Hunsberger's scale consisting of 12 statements was used to measure religious fundamentalism.

---

⁵ There are some notable exceptions, however. For example, Russia and China receive low scores on the religiosity scale, which would suggest higher levels of tolerance for homosexuality. Yet, just 16% of Russians and 21% of Chinese say homosexuality should be accepted by society. Conversely, Brazilians and Filipinos are considerably more tolerant of homosexuality than their countries' relatively high levels of religiosity would suggest. Pew Research Center, (2013). The global divide on homosexuality: Greater acceptance in more secular and affluent countries.

⁶ "The majority of the Georgian population affiliate themselves with the Christian Orthodox Church. Religious institutions enjoy high credibility and the absolute majority of the population maintains that religion is very or fairly significant in their lives. Against this background, there is a disproportionately low level of participation in religious rituals". CRRC, (2013). Religiosity in the South Caucasus: Religiosity, Practice and Different Perceptions of God.

Table N7. Religious Fundamentalism Scale by Mean Scores for the Statements

N	Statement	No. of Answers	Total Sample
1	God has given humanity a complete, unfailing guide to happiness and salvation, which must be unconditionally adhered to	1,946	7.83
2	No single book of religious teachings contains all the intrinsic, fundamental truths about life	1,738	6.55
3	The basic cause of evil in this world is Satan, who is still constantly and ferociously fighting against God.	1,886	7.34
4	It is more important to be a good person than to believe in God and the right religion	1,905	4.48
5	There is a particular set of religious teachings in this world that are so true, you can't go any "deeper" because they are the basic, bedrock messages that God has bestowed upon humanity	1,256	5.83
6	When you get right down to it, there are basically only two kinds of people in the world: the righteous, who will be rewarded by God; and the rest, who will not.	1,849	6.03
7	Scriptures may contain general truths, but they should NOT be considered completely, literally true from beginning to end	1596	5.65
8	To lead the best, most meaningful life, one must belong to one, fundamentally true religion.	1935	7.51
9	"Satan" is just the name people give to their own bad impulses. There really is no such thing as a diabolical "Prince of Darkness" who tempts us	1817	5.95
10	Whenever science and the sacred scripture conflict, science is probably right	1630	6.26
11	The fundamentals of God's religion should never be tampered with, or compromised with others' beliefs	1728	7.37
12	All of the religions in the world have flaws and wrong teachings. There is no perfectly true, right religion	1641	6.03

The religious fundamentalism index is as follows: $M=72.13$ ($STD=15.03$, $N=1703$). The level of religious fundamentalism is higher among respondents residing in rural areas and Tbilisi, than in other cities and towns. The index somewhat varies in terms of sex, although, dispersion analysis demonstrates that the difference is statistically significant only in terms of age and family economic status. The religious fundamentalism scale is the lowest among the 18-24 and 65+ age groups, and the highest among the 45-

54 age group. Respondents living in dire economic conditions and struggling to purchase food rank the highest on the religious fundamentalism scale. The index gradually decreases with the improvement of economic status. It is noteworthy that the level of formal education has no impact on the level of religious fundamentalism. Furthermore, 54.7% of persons with complete higher education, 53.3% of current students and 62.8% with incomplete education disagree with the following statement: "When

science and Scripture come into conflict with each other, perhaps, science prevails”.

Religious fundamentalism correlates with homo/bi/transphobia scales and also impacts respondents’ attitudes towards certain myths, stereotypes and provisions related to equality of rights.

5.2.4. PERCEPTIONS REGARDING GENDER ROLES AND EQUALITY

The level of social acceptance of LGBT people is largely determined by the prevailing attitudes in a specific culture towards gender roles and gender equality, the extent to which these roles are polarised, and the degree of significance attached by society to the preservation of this hierarchy (Kite & Whitley, 1996). In stereotypical perceptions of homosexual persons, behaviours characteristic of masculine or feminine gender roles are attributed to homosexual women or men (Herek, 1984b, 1988; Kurdek, 1988; Deaux & Kite 1987; Kite & Whitley 1996). In cultures with clear-cut binary gender paradigms, social attitudes are especially severe towards transgender and gender non-conforming persons.

Cross-cultural studies have also confirmed that in many cases, the level of acceptance of LGBT people is significantly impacted by attitudes towards traditional gender norms (Takacs & Szalma, 2011; Nierman et al., 2007). E.g. the analysis of the findings of a study of European values across 47 countries confirms a strong correlation between attitudes towards homosexual persons and attitudes towards gender roles - in countries, where most of the public believes that a woman’s functions and responsibilities are associated with the

family, negative attitudes towards LGBT persons are more clearly pronounced and the public more rarely agrees with the statement that “homosexuality is always justified”. The opposite is true for Northern European countries, where liberal attitudes towards gender roles are stronger and negative attitudes towards LGBT people are more infrequent (Keuzenkamp et al., 2013). This correlation is further reinforced by the link with attitudes towards LGBT persons and the Gender Equality Index⁷ on the level of EU member states. In countries, where the difference in women’s and men’s equality of rights and access to resources is insignificant, public opinion regarding LGBT persons are more tolerant.

In order to measure attitudes towards gender roles, the present study utilises a combination of questions provided by ISSA and employed in the 2014 survey “Men and Gender Relations in Georgia”. Accordingly, it is not surprising that research carried out over such a small interval almost duplicates the general picture in terms of the distribution of social roles and functions among women and men, demonstrated by the ISSA study.

For instance, the notion that “A woman’s principal duty is to care for the family” is shared by a significant majority of the respondents (83.7% of respondents agree with this statement). Moreover, the majority of respondents fully or partially agree with statements that “Changing diapers, bathing and feeding children are primarily a mother’s responsibilities” (63.9%), and “The final word belongs to the man of the house” (65.9%). The majority of respondents also believe that “Equality between women and men has already been achieved” and, consequently, there is no need for change (62.8%); while protection from unwanted pregnancy is once again the sole responsibility of the woman (59.7%).

---

7 The Gender Equality Index is a complex variable, measuring existing inequalities between women and men in the context of education, employment, health care and political participation.

Table N8. Attitudes towards Gender Roles Scale by Average Score for Statements

Statement:	No. of Answers	Total Sample
1. A woman's principal duty is to care for the family	1,994	3.39
2. When women work, men are deprived of jobs	1,961	1.52
3. Women's empowerment means men losing their rights	1,965	1.63
4. Equality between women and men has already been achieved	1,941	2.72
5. Today, the struggle for equality between women and men only benefits the rich	1,699	2.12
6. Male friends are more significant for men than female friends	1,824	2.78
7. As a rule, women deserve to be beaten more than men do	1,923	1.29
8. Changing diapers, bathing and feeding children are primarily a mother's responsibilities	1,976	2.83
9. Women are responsible to protect themselves from unwanted pregnancies	1,837	2.80
10. The final word belongs to the man of the house	1,972	2.86
11. A woman must endure verbal abuse in order to preserve the family	1,952	2.05
12. A woman must endure physical abuse in order to preserve the family	1,955	1.34
13. In order to be a man, you must be physically strong	1,946	2.23

Specific statements vary in terms of socio-demographic variables. In the context of sex, positions were most distinctly divided in relation to the statement: "The final word belongs to the man of the house". Only 57.9% women agree with this statement, while 75.1% of men partially or fully concur with this position. Differences are observed in terms of distribution of tasks related to child care: 67.5% of men subscribe to the statement that "Changing diapers, bathing and feeding children are primarily a mother's responsibilities", while only 60.6% agree with this notion. Stu-

dents and respondents in the 18-24 age group express the most liberal attitudes towards gender roles. Unfortunately, the volume of the report does not allow for a full-scale utilisation of the results of this analysis.

The study showed a significant correlation between the respondents' perceptions of traditional gender roles and the level of homo/bi/transphobia.

5.3. Knowledge, myths and stereotypes about homosexuals

5.3.1. SOURCES OF INFORMATION

Considering the social invisibility of the community, and the fact that the majority of society does not personally know/have contact with LGBTI people⁸ and cannot judge and discuss the members of this group based on their own experience, dominating religions and institutions, as well as media and information sources, their attitudes and public credibility play a very important role.

The vast majority of participants of the research (99.7%) receive news in one or more languages. The languages in which respondents obtain information are ranked as follows:

Table N9. Rank of Languages in which Respondents Obtain Information

	Language	Avg. mean
1	Georgian	1.05
2	Russian	1.96
3	Azerbaijani	2.11
4	English	2.14
5	German	2.71
6	Armenian	2.92
7	French	3.58
8	Other	8.52

Evidently, Georgian language is the most prioritised for when receiving news. It is followed by Russian, Azerbaijani and English. The vast majority (93.9%) of respondents receives news in the Georgian language. The share of respondents, who rank news in Georgian language as second or third (ethnic minorities) in priority, is very small. One-fifth of the sample (27%) name Russian as the

second language for obtaining information, the share of those who named English was almost three times less (8.9%). Only a very insignificant part of respondents named English (1.2%) or Russian (4%) as the main language for receiving news. In only very few instances, respondents indicated Armenian (0.3%-0.7%), Azerbaijani (0.4%-0.5%), French (0%-0.3%), German (0.1%-0.4%) etc. as their second or third choice.

The respondents also ranked sources of information on LGBTI people. A small number of persons (13.1%) say that they do not use any sources of information on this topic, whereas another, much larger, part (85.4%) obtains this information from one or more sources. The sources of information were ranked as following:

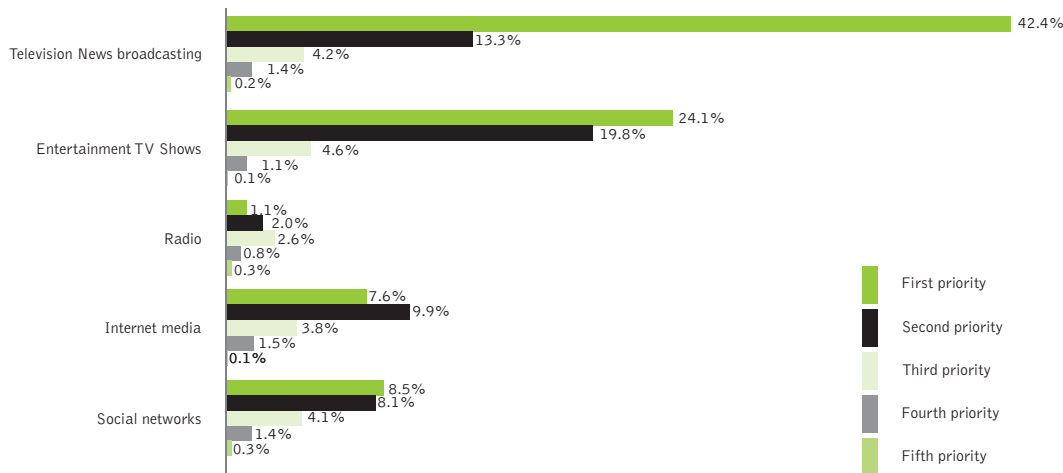
Table N10. Rank of Sources of Information on LGBTI People

	Sources of information	Avg. mean
1	Television news broadcasting	1.43
2	Entertainment TV shows	1.66
3	Social networks	1.98
4	Internet media	1.98
5	Radio	2.61
6	Press	2.77
7	Textbooks	3.83
8	Trainings/Seminars	4.38
9	Lessons/lectures	5.35

The most popular sources of information for receiving information about LGBTI people are news on TV, followed by entertainment TV shows, social networks and internet media. A relatively small number of respondents use printed press and radio. Seminars/trainings, lessons/lectures, handbooks and similar sources are rarely used to obtain information.

The above sources of information were ranked as follows:

8 in our case, 15% said that they know at least one LGBTI person.

Figure N11. Rank of Sources of Information on LGBTI People

For the largest number of respondents, the most prioritised sources of information about LGBT people are news on TV (35%) and entertainment TV shows (31.0%), as well as social networks (9.1%), internet-media (7.4), etc. The second priority for obtaining information about LGBTI people are news on TV (16.8%) and entertainment TV shows (19.5%), internet-media (11.0%), social networks (9.0%), and, more rarely, press (3.1%) and radio (2.7%). The third most frequently used sources of information about LGBTI persons are news on TV (4.9%) and entertainment TV-shows (4.6%) – named by an almost identical percentage of the sample, internet media (5%), at a lesser extent, social networks (3.8%), radio (3.8%) and press (2.1%). A very small number of respondents (1%-2%) indicate sources, such as handbooks, lessons/lectures, trainings/seminars and religious sermons.

The respondents also named and ranked figures that they considered as reliable sources of information regarding LGBTI people. The majority of respondents (56.0%) named at least one of the suggested persons as reliable; however, 43.9% found it difficult to state their opinion on this subject. The latter can be considered as a very significant number in this case. According to the respondents who answered the question about the reliability of different persons as sources of information, the rankings are as follows:

Table N11. Rank of Sources of Information by Reliability

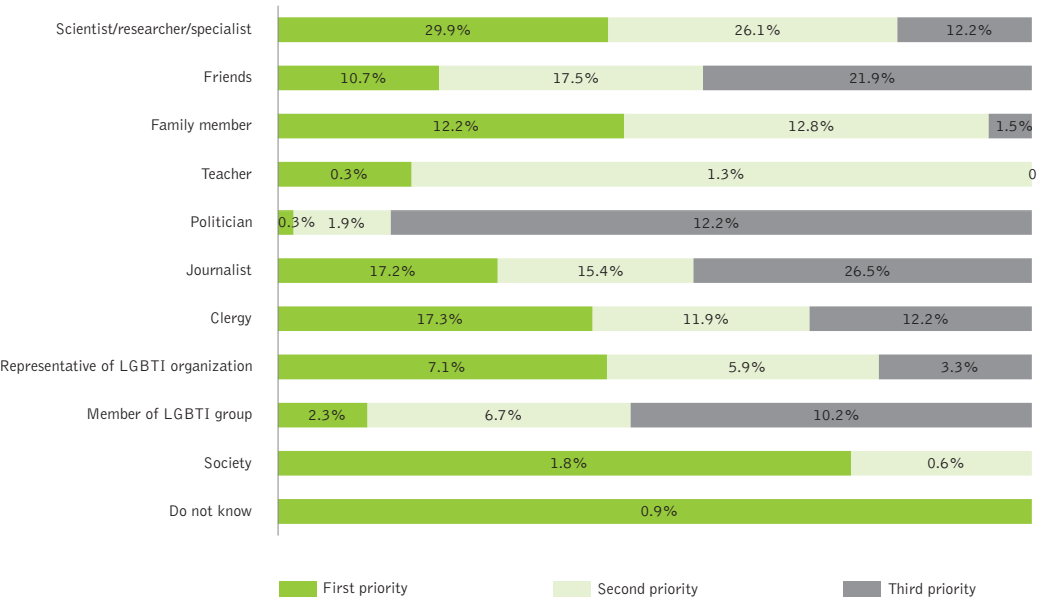
	Sources of information	Avg. mean
1	Scholar/researcher/specialist	1.37
2	Clerics	1.52
3	Family members	1.62
4	Friends	1.70
5	Journalists	1.76
6	Representatives of LGBTI organisations	2.57
7	Society	3.22
8	Teachers	3.28
9	Politicians	3.69
10	Members of LGBTI group	3.73

The results show that scholars/researchers/experts are considered as most reliable sources of information, whereas LGBTI community members - as least reliable.

Media sources, that are regarded as the most reliable sources of information about LGBTI issues are ranked and presented in percentages as follows:

Figure N12. Rank of sources of information by reliability

Scholars/researchers/experts (29.9%) were named as most reliable sources, followed by clerics (17.2%) and journalists (17.2%), etc. The second most reliable sources were considered to be scholars/researchers/experts (26.1%), friends (17.5%), journalists (17.2%), etc. As for the third priority, journalists (26.5%), friends (21.9%), politicians (12.2%), clerics (12.2%), and members of the LGBTI community (10.2%) were named as reliable sources of information.

5.3.2 KNOWLEDGE AND POPULAR MYTHS ABOUT HOMOSEXUALITY⁹

When studying the nature and causes of homosexuality, some scholars came to the conclusion that prejudices toward lesbians and gay men are largely affected by perceptions about how sexual orientation is formed and whether or not homosexuality is an individual choice (Hegarty & Pratto, 2001).¹⁰ Certain

9 The quantitative questionnaire was accompanied by a glossary with the definition of terms, such as sexual orientation, gender identity, homosexual, bisexual, and transgender. Therefore, in the quantitative survey, the emphasis was on the popularity of stereotypes about lesbians and gay men, and on the popularity of theories and myths about the “reasons” for homosexuality/homosexuals among participants. Criticism of essentialist/constructivist approaches, at this stage, was not the primary goal of the research.

10 Some scholars object to such formulation of the statement: “No one talks about whether or not heterosexuality is a choice, this question is always addressed to homosexuals only” (Blumenfeld, 1992). Debates between essentialists and constructivists are still ongoing. Some scholars believe that it is impossible to overcome the controversy between essentialist and constructivist views (Kizinger, 1995), some think that both approaches are legitimate since human sexuality consists of both biological and social aspects: Despite the fact that these approaches might seem contradictory, each of them separately can be regarded as legitimate, since sexual orientation is multidimensional and its aspects and components are formed differently and at different times. Involuntary erotic attraction to the people of their own sex is considered inherent or as formed in early childhood. The overall sexual scenario is formed under the influence of the social environment and upbringing, as well as in relationships with other people. As for self-perceptions (“I am lesbian”, “I am gay”) and associated lifestyle, they are certainly connected to self-determination and individual choice” (Kon, 2003).

studies demonstrated that respondents who believed that individuals are born gay or lesbian, expressed more positive attitudes toward homosexuals and their rights, than the rest (Hegarty & Pratto, 2001; Herek & Capitanio, 1995; Haider -Markel & Joslyn, 2008; Lewis, 2009; Tygart, 2000; Swank & Raiz, 2010; Whitley, 1990). Recent social research shows that “heterosexism and the belief that homosexuality is an individual’s moral choice becomes an important predictor of hate crime (Alden & Parker, 2005). Explaining the causes of this relationship leads us to the attribution theory: when orientation is considered to be an “inherent” trait or feature, it is believed that controlling it is impossible;¹¹ however, when it is considered to be a “choice”, a number of mechanisms become activated that aim at protecting other members of society from this “threat”. Also, it is noteworthy that both approaches are widely applied in our context to justify discriminatory practices and violence against LGBTI persons; they are manifested through gaining control over a certain group of individuals, forced treatments, marginalisation, exclusion, violence, etc.

The objectives of our study go beyond the criticism of essentialist and constructivist approaches. Therefore, we have reduced the various theories of the study to three positions: 1) Sexual orientation is determined by biology. Only once one reaches a certain stage of individual development does one realise that it had been biologically determined and formed in early childhood; 2) The shaping of orientation is affected by traumatic experiences from childhood, upbringing, family conditions, and environment; 3) Sexual orientation is a conscious choice of an individual, it is the result of self-determination.

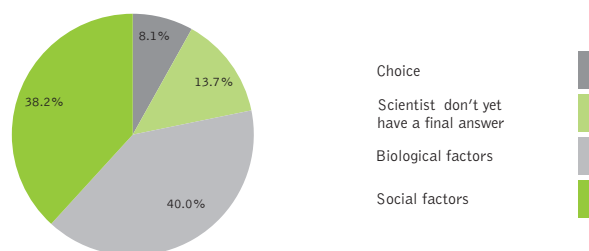
Statements that were used in the questionnaire in order to assess participants’ knowledge are taken from different questionnaires and are formulated according to the local context. Two questions are related to biological factors (“sexual orientation is caused by the prevalence of feminine/masculine hormones” and “sexual orientation can be explained by genetic factors (individuals are born this way)”), one of the statements is formulated as “science still does not have a final answer to how sexual orientation is formed”, the rest are related to social environment and external factors. Homosexuality being a choice was offered as a separate statement. Such diversification of responses enabled us to more clearly discern the links to the sources of knowledge, myths, stereotypes, and, more importantly, the issues of equality.

In order to verify the hypothesis that regarding homosexuality as an “inherent” or “acquired” characteristic affects the degrees of homophobia, grouped categories were used. The Frequency Allocation test demonstrated that most participants almost equally share beliefs about the influence of biological and social factors on the formation of sexual orientation. Among the respondents, 38.8% (N=1,919) of those who answered this question believe that different factors influence the development of sexual orientation; 40% believe that it is “inherent” and determined by biological factors; 13.7% do not share this opinion or believe that scientists still do not have an answer to this question. The number of those respondents who believe that “homosexuality is an individual’s choice” was the lowest (8.1%).¹²

11 It is another issue how such categorisation is used to stigmatise people in the frames of norm/pathology or normal/abnormal.

12 The fact itself that the least number of respondents have marked the statement “homosexuality is an individual choice” can be explained with the existing context in the country: choice is associated with conscious decisions and individual responsibility. However, neomoralist homophobic rhetoric, which is directed towards the purification of “sinners from sin” considers the human being as a subject without any free will and argues that their faith is weak that any external trigger can seduce them. Respondents who selected the answer “homosexuality is a human choice” and “homosexuality is a result of the weakening of the public and religious morality” often hit diametrically opposite scores on the attitudes scale.

Figure N13. The percentage distribution of factors that have an influence on the development homo-sexual orientation

Most respondents with complete or incomplete higher education and the majority of students share opinions about biological factors. The majority of respondents with incomplete or complete secondary education or vocational education believe that sexual orientation is mainly formed through the influence of social factors. Opinions differ depending on whether or not respondents are familiar with a representative LGBTI groups. Among the respondents, 48.3% of those who are acquainted with at least one representative of LGBTI groups believe that biological factors affect the formation of homosexuality (social factors: 26.5%; scientists still do not have an answer to this question: 15.8%; it is a choice: 9.4%). Biological and social theories are almost equally popular among the respondents who do not have acquaintances among LGBTI groups (40.5%: social factors; 38.3%: biological factors; 13.3%: scientists still do not have an answer to this question; 7.9%: homosexuality is an individual choice. $\chi^2=21.106$, $df=3$, $p<.001$). In terms of knowledge, no difference is observed based on employment: the frequency of distribution of the responses is very similar in different groups including medical and educational fields.

It is noteworthy that the media is listed as the main source of information on LGBTI issues. For the majority of respondents, TV media (television news and talk-shows) was listed as the principal source of information. Internet media and social networks are among top-five priority sources. Radio and print media are among the least listed media sources.

Opinions of those respondents who listed TV shows and social networks as main sources of information equally coincide with opinions about social and biological factors (40-40%); respondents who listed television news and internet media as the main means of information share the biological, rather than the social factors theory (TV news: 42.4% - biological factors; 35.4% - social factors; 14.6% - scientists still do not have an answer; 7.6% - it is a choice. Internet media: 43.5% - biological factors; 37.7% - social factors; 11% - scientists still do not have answer; 7.9% - it is a choice). The picture is different for those respondents who listed print media and/or religious sermons as the main source of information: the share of those respondents who agree with the social factors theory is higher (Print media: 31.3% - biological factors; 52.2% - social factors; 15.5% - scientists still do not have an answer; 1% - it is a choice; Religious sermons: 28.5% - biological factors; 52.6% - social factors; 6.4% - scientists still do not have an answer; 12.5% - it is a choice).¹³

Participants found it difficult to answer the question about what they consider as the most credible source of information about LGBTI issues (43.9% found it difficult to express their position on this matter). Scholars/researchers/experts were listed as the most reliable source among those, who listed at least one source (29.9%), followed by clerics (17.2%), journalists (17.2) and the rest. The second source of credible information were scholars/researchers/experts (26.1%), friends

¹³ It has to be noted that sermons are most rarely listed as the main source of information about LGBTI issues.

(17.5%), and journalists (17.2%). As for the third highest priority, journalists were mentioned most frequently (26.5%), followed by friends (21.9%), politicians (12.2%), clerics (12.2%), members of the LGBTI group (10.2%), etc. Overall, scholars/researchers/experts are considered the most credible source of information, while LGBTI community members are considered as the least trustworthy group.

Respondents' answers differed depending on which source they considered as the most credible. The majority of respondents (41.3%) who consider scholars/researchers/experts as the most trustworthy source believe that social factors define sexual orientation (biological factors: 33.6%; scientists do not have an answer: 11.3%, it is a choice: 11.3%). The figures are different in the case when respondents believe that the most cred-

ible source of information about LGBTI issues is the clergy (social factors: 20%, biological factors: 66.7%, it is a choice: 13.3%). Opinions of those respondents who mention journalists as the most competent source are almost equally distributed among social and biological factors (biological factors: 40.3%, social factors: 41.3%, scientists do not have an answer: 11.5%, it is a choice: 6.9%).

Those who believe that homosexuality is determined by biological factors score low on the homophobia scale and its subscales that measure negative attitudes toward lesbians and gay men. A similar picture is observed on the overall biphobia scale. However, as for the transphobia scale and attitudes toward bisexual women/men, the least hostile are those participants who believe that homosexuality is a conscious choice.

Table N12. Level of Homo/Bi/Transphobia by beliefs on the “origin” of homosexuality

	Personal choice		Biological factors		Scientist do not yet have a final answer		Social factors		None	
	M (SD)	N	M (SD)	N	M (SD)	N	M (SD)	N	M (SD)	N
ATL	18,3(4,63)	142	17.71(3,94)	690	18,87(3,85)	239	19,72(3,55)	649	18,69(2,23)	6
ATG	17.71(5.01)	142	17.22(4.05)	691	18,1(4.02)	238	19,56(3,65)	657	19,18(2,61)	6
ATLG	35,94(9,23)	141	34,81(7.59)	685	36,95(7.44)	232	39,3(6,84)	644	37.87(2.04)	6
ARBS_F	30.93(5,68)	112	31,1(5,18)	502	31.02(4,71)	168	32,92(4,44)	508	33,57(3.03)	4
ARBS_M	32,78(6,1)	115	32,98(5,94)	533	33,76(5,56)	192	35,17(5,38)	463	34,29(5,66)	4
ARBS_FM	64,19(9,79)	106	63,71(9,77)	499	64,56(8,56)	176	67.48(8,79)	483	67.86(7.87)	4
GTS_F	9,2(4,19)	149	9,5(4,29)	737	9,72(3,95)	252	9,85(4,41)	667	10.49(5,3)	5
GTS_M	9,88(4,43)	148	10.28(4,81)	724	10.39(4,28)	247	10.6(4,86)	657	14,57(3,99)	5
GTS	131,63(29,42)	147	133.05(28,83)	753	135,52(26,7)	255	141,3(24,24)	685	150.99(19,94)	7

NOTE: ATL – Attitude towards lesbian; ATG – Attitude towards gay; ATLG – Attitude towards lesbians and gays; ARBS_F – Attitude towards bisexual women; ARBS_M – Attitude towards bisexual women; ARBS_FM – Biphobia scale GTS_F – Attitude towards gender non-conforming women; GTS_M – Attitude towards gender non-conforming men; GTS – Transphobia and genderism scale.

Respondents who believe that sexual orientation is influenced by a variety of social factors express the most negative attitudes toward homosexuals, bisexuals, and transgender people. This group also least agrees with statements regarding equal rights and expresses the most hostile attitudes toward LGBTI activists and human rights’ defenders. These respondents agree with myths and stereotypes related to the “threat” coming from lesbians/gay men (e.g. “Most gays are paedophiles”, “A child raised in a family of homosexuals will become homosexual”, etc).

The statement “Gay men and lesbians are as healthy and moral as others” is agreed with by only half as many participants favouring social factors compared to the rest of the participants.

As for the separate statements, the findings indicate that opinions are quite diversified. Among those who

responded to the question (N=1,926), the largest share of the respondents (27.7%) believe that sexual orientation is determined by an imbalance of feminine and masculine hormones. Additionally, 17% believe that homosexuality is a result of improper upbringing. A relatively small number of respondents believe that: science does not have a final answer on how sexual orientation is formed (13.7%); homosexuality can be explained by genetic factors (12.1%); homosexuality is a result of the decline of public morality (9.1%). The number of those respondents who believe that homosexuality is an individual’s choice is even smaller (8.1%). Among the respondents, 7.5% believe that homosexuality is a result of “gay propaganda”; 4.5% believe that it is a result of sexual violence experienced at an early age.

Table N13. The distribution of factors that have an influence on the development of homosexual orientation (full list)

		N	%
1	Sexual orientation is determined by the excess of male and female hormones	533	27.7%
2	Homosexuality is a result of wrong parenting	328	17.0%
3	Scientists do not yet have a final answer to the question of how sexual orientation is formed	263	13.7%
4	Sexual orientation is determined by genetic factors	234	12.1%
5	Homosexuality is a result of the decline of social and religious morality	175	9.1%
6	Homosexuality is a choice	156	8.1%
7	Homosexuality is a result of “Gay propaganda”	144	7.5%
8	Homosexuality is a result of suffering sexual harassment at an early age	86	4.5%
9	None	7	0.4%
	Don’t know	1926	100.0%

* 3.7 % (N=73) of respondents found it difficult to answer the question

Thus, homosexuality as an individual choice is one of the least popular theories. Homosexuality is regarded as an inherent or acquired “deviance” that requires a cause or an explanation. Despite the fact that “explaining” homosexuality through both biological and social theories is equally and successfully used to stigmatise the LGBTI group,¹⁴ the findings indicate that biological aspects of homosexuality are associated with a lesser degree of negativity. This group also expresses the most hostile attitudes towards LGBTI activists and human rights defenders. Respondents favouring the social factors theory share more negative stereotypes and myths related to the “threats” emanating from lesbians/gay men. Knowledge/opinions about the “causes” of homosexuality are not a result of formal education; sources of information, in most cases, are different forms of media.

This group also express the most antagonistic attitude towards LGBTI activists and is less favourable towards the statement regarding equal rights for LGBTI persons.

The beliefs/knowledge on the “origin” of homosexuality differs in terms of acquaintance with LGBTI persons. The level of formal education did not affect the popularity of beliefs about the “origin” of homosexuality. This can be attributed to the fact that basic knowledge on sexual orientation/gender identity is not a part of formal education.

Remarkably, In spite of the fact that homosexuality has been removed from the international classi-

fication of mental illnesses, select representatives of the health sector and available guide-books consider homosexuality as a problem requiring medical intervention. Whereas the delimitation of sex, gender and gender identities is a key matter in the process of the depathologisation of trans-specific issues, terminological confusion of sex and gender is a prevailing problem in the Georgian editions of the ICD-10 classifier.¹⁵

MYTHS

The present study examined the degree of popularity of myths about homosexuality among the Georgian society. The statements, selected from different media-studies, are often used to increase the scales of the “threats” coming from LGBTI groups and to justify homonegative societal practices, such as hate speech, discrimination, physical or psychological violence against LGBTI persons (e.g. “The number of homosexuals will rise if society does not assert heterosexuality as the only correct form of relationships”, “Attitudes towards homosexuality have always been negative and still stand so everywhere”). Some of them are directly related to the political context (e.g. “In order to join the European Union, Georgia must legalise same-sex marriage”) and are used to form and reinforce anti-Western sentiment in society. However, this does not mean that the dissemination of such myths does not negatively affect existing attitudes towards LGBTI persons and their legal status.

14 “Teachers mentioned that in order to explain homosexuality to their students, they use/have used such comparisons as “mutants are also born”, “abnormal brain, which cannot be altered.” One teacher uses the word “sick” and would present their opinion to students in the following terms: “I will tell them that in nature, for example, two-headed snakes are not uncommon...as are certain mutations, humans with various deviations are born... these [LGBTI] people are also like this.... it is anomaly and a disease... we should not oppress the sick.” Isakadze, T. & Gvianishvili, N. (2014). Exploring knowledge and attitude of teachers towards gender equality. Tbilisi. TRG.

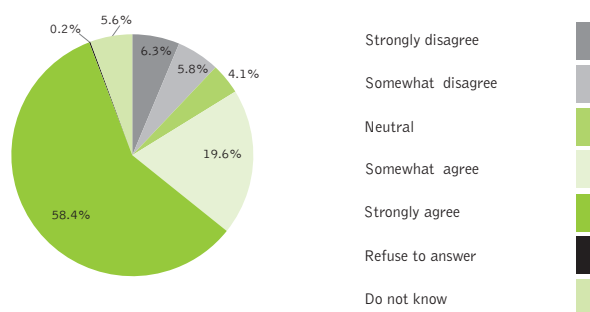
15 Exceptional is M. Chavchanidze’s publication in Clinical Sexology (Chavchanidze M. (2014) Propaedeutics in Clinical Sexology), which not only distinctly differentiates gender and sex, but also describes both concepts and includes trans-specific issues.

Table N14. Rank of myths about homosexuality by popularity

	Avg. score
The number of homosexuals will increase if the society does not assert heterosexuality as the only correct form of relationships	4.25
Attitudes towards homosexuality have always been negative and still stand so everywhere	4.23
Homosexuality is not found in animals and other living things except humans	3.60
Homosexuals living in Georgia change their sexual orientation under the “influence of Western trends”	3.34
A child raised in a homosexual family will certainly be homosexual	2.98
In order to join the European Union, Georgia must legalise same-sex marriage	1.56

The most popular myth is “The number of homosexuals will rise if society does assert heterosexuality as the only correct form of relationships” (Mean=4.25).¹⁶

Figure N14. Percentage distribution of the frequency of myths about homosexuality (“The number of homosexuals will increase if society does not assert heterosexuality as the only correct form of relationships”)

Viewing the variable vis-à-vis the level of education indicates that respondents with incomplete secondary, complete secondary or vocational education are more likely to agree with the statement above. Students, and respondents with incomplete higher or complete higher education, are less likely to agree with the myth (chi-Square=59.57, df=20, $p<.001$). However, no linear relationship can be claimed between these two variables: students are a drastically different group and this difference is not explained solely by age-group belonging. Cross tabulation analysis indicates that the myth is more popular in villages than in cities and Tbilisi. Differences among the responses of those participants who know/do not know members of LGBTI groups are statistically significant: The myth is less popular amongst respondents who are familiar with at least one member of LGBTI groups (chi-Square=68.22, df=4, $p<.001$).

In terms of ranking, the statement ranks first in all groups despite the level of knowledge about “causes” of homosexuality. Even the majority of respondents who believe that homosexuality is inherent and determined by biological factors agree with the statement (78.7% fully or partly agree; 16.8% fully or partly disagree; 4.5% remain neutral). Such illogicalness of the distribution of responses suggests that the level of popularity of myths is less affected by knowledge. Compared to other myths, the aforementioned statement is mostly strongly correlated with the Right-Wing Authoritarianism scale ($r(1766)=396$, $p<0.001$), and especially with those statements that are related to the aggressive authoritarianism subscale.¹⁷ The emergence of binary models of sex and sexual orientation as key predictors together with right-wing authoritarianism and education in the regression analysis also suggest that the myth must

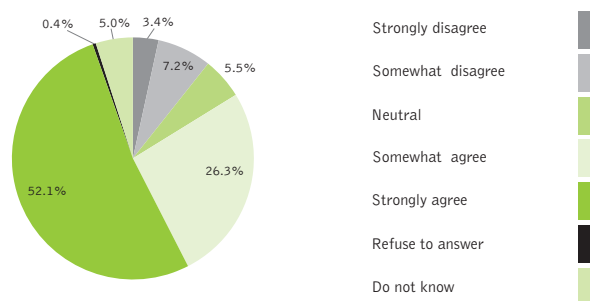
16 The vast majority of respondents agree with this statement (78%). Besides, the percentage of respondents who fully agree with the mentioned myth is much higher (53.8%) than that of those who only somewhat agree (15.5%).

17 E.g. “Our country will recover if we honour our ancestors, do what the government tells us and get rid of spiritually corrupt people who ruin everything”; “Our motherland will degenerate if we do not put an end to the immorality that endangers our spiritual and traditional faith”; “The only way out of the crisis is to get back our traditional values, get back strong leaders into government and silence the people spreading wrong ideas”.

be interconnected with perceptions about sex and sexuality.¹⁸

One of the highly popular myths is the view that homosexuality has always and everywhere been met with negative attitudes (Mean=4.23).

Figure N15. Percentage distribution of the frequency of myths about homosexuality (“Attitudes towards homosexuality have always been negative and still stand so everywhere”)

This statement is fully agreed with by the majority (52.1%) of participants, partly agreed with by 26.3%, whereas the number of participants who disagree of remain neutral is quite low (neutral: 5.5%; fully disagree: 3.4%; partly disagree: 7.2%). The myth about the “universality” of homophobia (“always”, “everywhere”, “every religion”, etc.) is often used in order to justify homophobic attitudes and present aggression as a “sign of wisdom among society”. Just as in the case of the for-

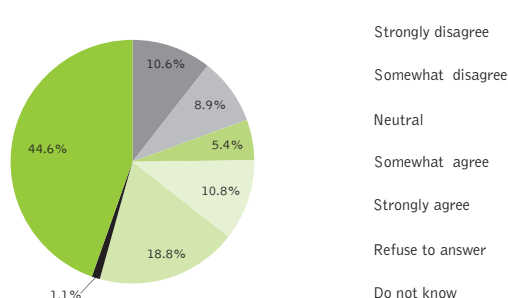
mer myth, responses differ according to the level of formal education (chi-Square=75.7, df=20, $p<.001$). Students are the unique group in this case as well, where, compared to other groups, the percentage of respondents who agree with the myth is considerably lower. The popularity of the myth varies according to age group and the level of contact/acquaintances. The lower the age group of a respondent, the less s/he shares the myth (chi-Square=49.51, df=20, $p<.001$). The myth is less popular among those participants who know at least one member of LGBTI groups (Chi-Square=38.49, df=4, $p<.001$). As in the case of the former myth, the “etiology” of sexuality plays a lesser role in the popularisation of the myth and the statement about the “universality” of homophobia highly correlates with the aggression subscale of right-wing authoritarianism.

Respondents found it most difficult to express their stances about the statement that stresses the notion of the “naturalness of homosexuality”:¹⁹ 44.6% of participants could not determine their position regarding the statement “Homosexuality is not found in animals and other living things except humans”. Almost one third of the respondents (29.5%) are fully (18.8%) or partly (10.8%) agreed with the statement. Lower is the number of those who remained neutral (5.4%) and those who disagree with the statement (“fully disagree”: 10.3%; “somewhat disagree”: 8.9%).

18 A large proportion of the public believe that recognising homosexuality, bisexuality, and transgenderism as norm, and as a part of sexual diversity, and affording equal rights and status to LGBTI persons will threaten traditional perceptions about sexuality/gender and the family. Clerics consider this as the first sign of the apocalypse, “moralistic vigilant” politicians insist that LGBTI people pose a threat to the traditional nuclear family. The attempt to bring the issue to the public discourse is considered by the clergy and some politicians as an attempt to morally degenerate and deprave society.

19 Regression analysis indicates that compared to other myths, this myth has the least effect on the level of homophobia, as well as on attitudes towards equal rights for LGBTI persons.

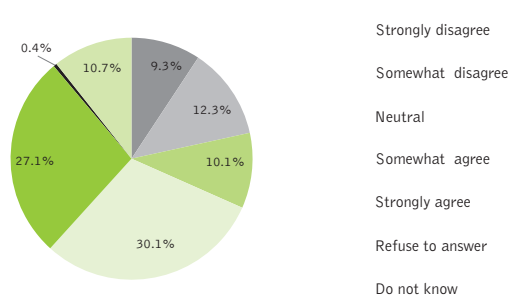
Figure N16. Percentage distribution of the frequency of myths about homosexuality (“Homosexuality is not found in animals and other living things except humans”)

The popularity of the myth varies according to the level of education and residence in Tbilisi/towns/villages. However, compared to other myths, differences in the percentages of those who agree/disagree with the statement are less pronounced.

Quite popular, yet somewhat less common, is the view that “Homosexuals living in Georgia change their sexual orientation under the influence of Western trends” (Mean=3.6).

Figure N17. Percentage distribution of the frequency of myths about homosexuality (“Homosexuals living in Georgia change their sexual orientation under the “influence of Western trends””)

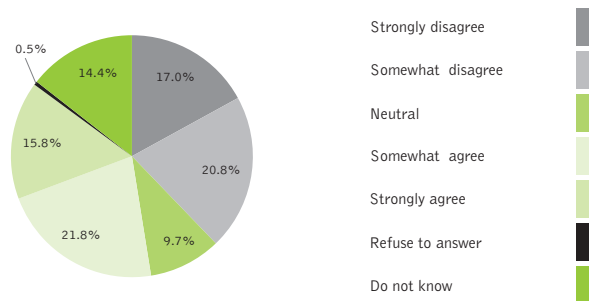

The percentage of those respondents who partly or fully agree with this view is almost equal (30.1% and 27.1%, respectively). Lower is the number of those who remained neutral (10.1%) and those who disagree with the statement (“fully disagree”: 9.3%; “somewhat disagree”: 12.3%). The myth is very popular among participants who indicate teachers (73% agree, 21.3% disagree, 8.4% neutral) and the clergy (68.8% agree; 6.3% disagree; 24.9% are neutral) as their main sources of information. Cross tabulation analysis indicates that ¾ of those respondents who are in favour of rather distanced relations with the European Union and the United States fully or partly agree with the view that “Homosexuals living in Georgia change their sexual orientation under the influence of Western trends”. The answers vary in terms of residence in Tbilisi/towns/villages (the percentage of the rural population who agrees with the view is higher than that of the urban population. The myth is least popular among the population of Tbilisi), age (the lower the age group, the less popular the myth), level of education (the myth is least popular among students, and most popular among participants with incomplete education), and degree of contact/acquaintance with LGBTI groups (the myth is shared mostly by participants who do not have acquaintances among LGBTI groups).

Unlike the previous myths, the relation between this particular myth and the level of knowledge about homosexuality is statistically significant: those who believe that homosexuality is an individual choice or are more in favour of biological theories do not share this myth as much as those who think that “scientists still do not have an answer” or that sexual orientation is determined by social factors (chi-Square=93.04, df=12, $p<.001$).

The provision that “A child raised in a homosexual family will also become a homosexual” falls into the field of neutral assessment (Mean=2.98).

Figure N18. Percentage distribution of the frequency of myths about homosexuality (“A child raised in a homosexual family will certainly be homosexual I”)

Percentages of respondents who agree (37.8%) and disagree (37.6%) with this opinion are almost equal. No radical stances are observed. The myth is most popular among respondents who list religious sermons as their main source of information (61.5% agree, 30.8% disagree, 7.7% are neutral); it is least popular among respondents who list TV news (46.8% disagree, 42.3% agree, 10.1% are neutral) and social networks (46.1% do not agree, 42.1% agree, 11.8% are neutral) as their principal sources of information. Differences are statistically significant among responses from Tbilisi/towns/villages (the myth is more popular among the rural population), according to age (the younger the age group, the less likely respondents are to agree with the myth), level of education (the myth is least popular among students and most popular among participants

with incomplete education), and the number and frequency of contacts/acquaintances from LGBTI groups (the myth is less popular among respondents who have at least one acquaintance from LGBTI groups). Similarly to the previous myth, this provision correlates with knowledge about homosexuality: the myth is least shared by respondents who believe that homosexuality is an individual choice; the statement is most adhered to by participants who believe that social factors (wrong upbringing, among them) are the main determinants of homosexuality (chi-Square=88.92, df=12, $p < .001$).

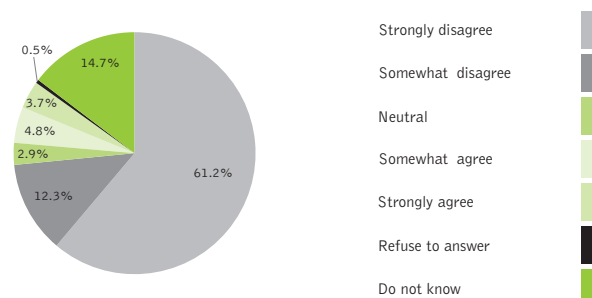
The myth that “In order to join the European Union, Georgia must legalise same-sex marriage” is one of the “older” homophobic myths and appeared in media back in 1999-2003, when the politisation of the issue of homosexuality had just begun. Since then, this myth has not lost its impetus; rather, from superficial debates among political parties involved in pre-election campaigns and fighting for the “pro-God” and “pro-national” images of political power, the notion shifted to the actual political agenda: in the recent past, EU representatives had to specifically explain that EU-membership does not entail the legalisation of gay marriage in the country.²⁰ A number of MPs, who supported the adoption of the anti-discrimination law, specified their stances regarding the issue of same-sex marriage during the parliamentary session where the anti-discrimination law bill was being dis-

²⁰ “I would not comment on this because, as you know, the EU has 28 members and among these members, not all definitions are obligatorily the same. I cannot speak on behalf of general European standards and of this in the particular case, I have mentioned clearly and I was even given the privilege of being quoted that gay marriage is not a requirement for either the Association Agreement or being a part of the EU. What is extremely important, however, is that behind this freedom of choice there should not be any room for the discrimination in any way of people with different preferences. EU is not defining people’s preferences but it maintains the freedom of everybody who has their own preferences and the absolute obligation to respect people’s choices. This is what we expect to see in Georgia and what you will like or dislike and what will be in your favour or not is your decision.” Philip Dimitrov (Former EU Ambassador to Georgia) – EU is not defining people’s preferences but it maintains the freedom of everybody. IPN. 29-03-2014. “Georgia has its traditions and values and nobody must be afraid of this”, for instance, they say that signing the Association Agreement requires the legalisation of same-sex marriage. There’s nothing like that in the Agreement and Georgia is not obliged to adopt such a law”, Fule stated. He said the only requirement linked with the visa liberalisation process is to adopt anti-discrimination laws, which is necessary in general for the protection of human rights in all countries. “Anti discrimination laws guarantee that people are treated equally regardless of sex, race, nationality and sexual orientation”, Stefan Fule stated. Stefan Fule – EU does not demand the legalisation of same-sex marriage from Georgia. IPN. 09:56 05-03-2014.

cussed.²¹ Later on, “for preventive purposes” the government itself decided to make appropriate changes in the Constitution.

Despite all of the above, the survey analysis showed that the view that “In order to join the European Union, Georgia must legalise same-sex marriage” is the least common of the myths (Mean=1.56).

Figure N19. Percentage distribution of the frequency of myths about homosexuality (“In order to join the European Union, Georgia must legalise same-sex marriage”)

This view is not shared by the vast majority of respondents (72.5%), exceptionally high is the number of respondents who fully disagree with the myth (61.2%). The percentage of those who partly or fully uphold the statement is significantly lower (relatively 4.8% and 3.7%). The myth is most popular among those who indicate religious sermons as their primary source

of information on LGBTI issues (22.2% agree, 77.8% disagree); the myth is least shared by respondents for whom internet-media (10.9% agree, 86.9% disagree, 3.2% - neutral) and TV news (10.3% agree, 86.2% disagree, 3.5% - neutral) are the principal sources of information. Correlation analysis shows that the myth is closely associated with right-wing authoritarianism. An analysis of certain provisions of the right-wing authoritarianism scale showed that provisions that are related to authoritarian submission²² and conventionalism subscales,²³ alongside with age, the degree of contact with LGBTI group representatives, the binary model of sexuality, and attitudes towards gender non-conforming women play a significant role in the popularisation of the myth.

Overall, the degree of popularity of various myths in society differs according to age, education, location of residence, and having contacts/acquaintances among LGBTI groups. The older the age group, the more vulnerable the respondents are towards myths; most of the myths are more popular in villages and other cities than in Tbilisi; those who know at least one representative of LGBTI groups are less prone to share the myths. Levels of education are not directly proportional to the popularity of the myths. Such a result is not surprising if we take into consideration the fact that the formal education system does not cover issues related to sexual orientation/gender identity. Students comprise a different category both in terms of knowledge and myths. This can also be attributed to the younger age group, having more contacts among LGBTI groups,

21 “The Law, which was adopted by the Parliament is titled the ‘Anti-discrimination Law’. It is not about marriage, giving privilege to any group, or any kind of propaganda. As an Orthodox believer, I radically oppose any kind of propaganda by sexual minorities, gay marriage, prides and child adoption. This Law is called ‘the Anti-discrimination Law’ and not the Law ‘on the adoption of gay marriage’. The country revealed its culture and states to itself and the rest of the world, that here are no cannibals”. Irma Meskhia. Newspaper “Guria News”. 2014-05-04. An Interview with parliamentarian Zaza Papuashvili. “Here we are not talking about gay marriage, which I oppose and always will.”

22 Eg. “It’s always better to trust the judgment of the Church and state, rather than those noisy demagogues who try to brainwash society”; “The only way out of the crisis is to get back our traditional values, get back strong leaders into government and silence the people spreading wrong ideas”. “Everyone must strictly follow God’s laws on pornography, abortion and marriage and those who violate them, must be duly punished.” “A person who fights for abortion rights and animal rights despite major pressures from society deserves much appreciation (reversed question)” “There are a lot of immoral and radical people in our country. The state needs to deal with them as they intend to degrade our country”.

23 Eg. The provision “What we call an old-fashioned lifestyle and old-fashioned traditions is still the best way of living”.

and credible sources of information. Growing interest towards the issue accompanied by the deficit of shared knowledge in their academic space encourages students to find alternative ways and to raise their awareness about sexual orientation/gender identity issues, as well as about the legal status of the LGBTI community through cooperation with LGBTI organisations. In this regard, student conferences on LGBTI issues held since 2013 by “Identoba”, a prominent LGBTI organisation, are undoubtedly praiseworthy.²⁴

The popularity of only one of the myths surrounding homosexuality can be attributed to the knowledge about its “causes”. High correlation with the right wing authoritarianism scale and the emergence of variables regarding a binary model of sexual orientation and gender non-conformity in regression analysis suggest that the popularity of these myths, alongside with the “etiology” of homosexuality, may be associated with the nature of traditional ideology, respondents’ perceptions about gender roles, the discreteness of sexual orientation, its stability, universality and so forth.²⁵

5.3.3. STEREOTYPES ABOUT LESBIAN WOMEN AND GAY MEN

Both positive and negative stereotypes exist with regards to homosexuality. One example of a positive stereotype is: “Gay men are more artistic and more creative than heterosexual men”. A supposed negative attribute is behaviour considered to be socially and/or sexually deviant, thus increasing the possible “danger” coming from the group (e.g. stereotype, that more paedophiles are found among gay men, than among heterosexual men. e.g., Jackson & Sullivan, 1989; Kite & Whitley, 1996; Madon, 1997; Taylor, 1983). Among positive stereotypes about les-

bian women is the notion that “lesbian women are stronger and more self-confident than heterosexual women”; an example of negative stereotyping is the perception that “lesbian women hate men” and/or are more aggressive than heterosexual women.

STEREOTYPES ABOUT LESBIAN WOMEN

The findings indicate that with respect to existing stereotypes about lesbians, unlike those relating to gay men, a significant proportion of respondents (20%-40%) find it difficult to express their attitudes. Only a small number of participants (3%-7%) perceive the offered stereotypes as neutral. Considering the fact that, until recently, lesbians, unlike gay men, had been a completely invisible category, the results should not be surprising. The results were distributed as follows:

Table N15. Stereotypes about lesbian women

	Mean Score
Lesbians hate men	3.40
Most lesbians are radical feminists	3.04
Lesbians are more aggressive than other women	2.51
Most lesbians do not care about their appearance	2.46
Lesbians are stronger, more confident, and more independent than heterosexual women	2.27
Every woman who does not care for her appearance is lesbian	1.39

The data are calculated on a 5-point scale, where 1 means “strongly disagree”, 5 is “strongly agree”, and the neutral point is 3.

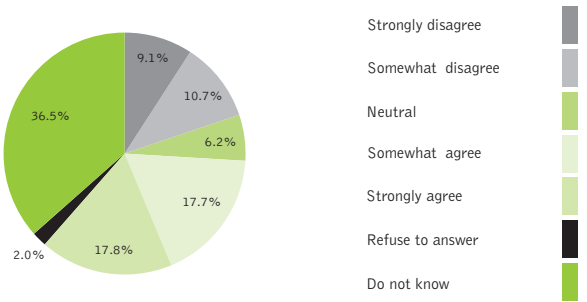
²⁴ In 2016, a planned LGBTI-focused conference at Tbilisi State University was canceled.

²⁵ In order to conduct a more in-depth research of the topic, it is crucial to make statements related to the knowledge about sexuality and sexual orientation more diverse and include issues other than “etiology” and stereotypes.

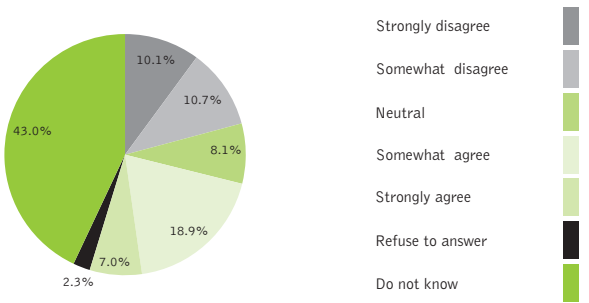
Thus, the most common stereotype is a notion that lesbians hate men. More than one third of the respondents (35.5%) strongly or partly agree with this statement (accordingly 17.8% and 17.7%). Besides, almost an identical number of respondents (36.5%) found it difficult to express their opinion about this stereotype. Strongly or partly disagree 9.1% and 10.8%.

Figure N 20. Percentage distribution of the frequency of Stereotypes (“Lesbians hate men”)

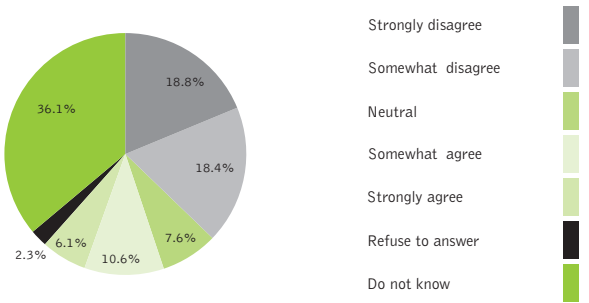
Opinions are almost equally divided in terms of the stereotype asserting that most lesbians are radical feminists. The mean score regarding the statement stands closer to the neutral point (Mean=3.04). This is due to the fact that positions are divided in two: the share of respondents who partially or strongly agree with this statement (25.7%) is slightly higher than that of those who partially or strongly disagree with the statement (20.8%). Like other statements, the share of the participants who are uncertain about this particular statement is quite high (43.0%).

Figure N 21. Percentage distribution of the frequency of Stereotypes (“Most lesbians are radical feminists”)

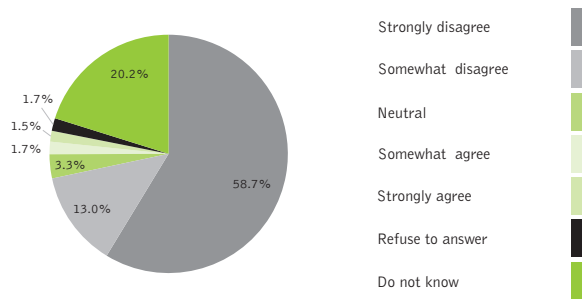
Participants also find it difficult to express their opinion about the stereotype according to which, most lesbians do care about their appearance. The percentage of such respondents is 36.1%, whereas 37.2% partially or strongly disagree with this opinion.

Figure N22. Percentage distribution of the frequency of Stereotypes (“Most lesbians do not care about their appearance”)

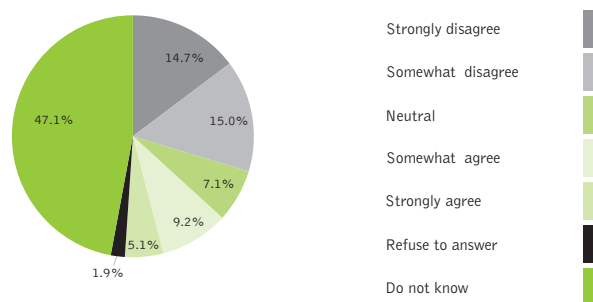
Most respondents (71.7%) do not share the opinion that every woman who does not look after her appearance is lesbian. The share of participants who express the most radical stances (“strongly disagree”=58.7%) is particularly high. The percentage of participants who partially or fully conform to this stereotype is particularly low (3.2%). A low number of respondents found it difficult to assess the statement (“uncertain”=20.2%).

Figure N 23. Percentage distribution of the frequency of Stereotypes (“Every woman who does not care for her appearance is lesbian”)

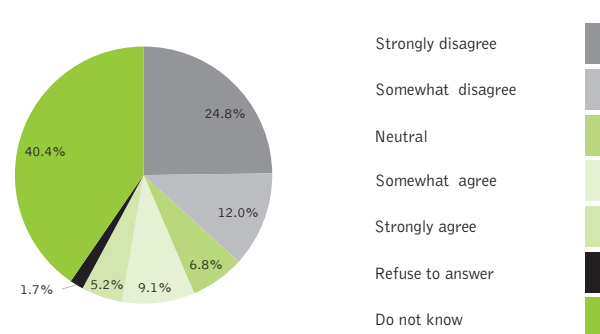

Slightly less popular are the stereotypes stating that lesbian women are more aggressive (Mean=2.51), that most lesbians do not care about their appearance (Mean=2.46), and that lesbians are stronger, more self-confident and more independent than heterosexual women (Mean=2.27). These statements are shared partially or fully by 14%-17% of respondents. The share of respondents who disagree (partially or fully) with these stereotypical statements is double that figure (29%-37% in the case of each stereotypical statement). Additionally, a large proportion of respondents found it difficult to express their opinion on these stereotypes (36%-47%).

Figure N 24. Percentage distribution of the frequency of Stereotypes (“Lesbians are more aggressive than other women”)

Figure N 25. Percentage distribution of the frequency of Stereotypes (“Lesbians are stronger, more confident, and more independent than heterosexual women”)

In terms of age, the difference between groups is significant only in the case of three stereotypes: “lesbians hate men” ((chi-square=35.47, df=20, $p<.05$), “lesbians do not care for their appearance” (chi-square=41.98, df=20, $p<.05$), and “lesbians are more aggressive than other women” ((chi-square=31.38, df=20, $p<.05$). The more advanced the age of a respondent, the more likely they are to agree with the statement. In terms of education, the difference is significant only in the case of one stereotype (chi-square=38.60, df=20, $p<.05$), which represents lesbians as radical feminists. Besides, in the groups of partially completed and fully completed higher education, unlike among other groups, no significant difference is evident in terms of this stereotype.

Respondents who indicated that they do not know any LGBTI persons found it difficult to assess the stereotypes. Those who know at least one LGBTI person did not share stereotypical assumptions, including the positive stereotype (“lesbian women are stronger and more self-confident than other women”). As for the stereotype “most lesbians are radical feminists”, the positions are almost equally distributed (somewhat/strongly disagree: 28.9%; somewhat/strongly agree: 29.7%; neutral: 11.7%; refuse to reply: 2.7%; uncertain: 26.9%).

The respondents who believe that homosexuality is a result of “wrong upbringing” or of “weakened public and religious morality” found it most difficult to assess the stereotypes about lesbian women. The respondents who believe that “homosexuality is caused by sexual violence experienced at an early age” believed most strongly in the other stereotypes.

In terms of source reliability, the difference is significant only in one case: when LGBTI organisations are considered as the most reliable source of information about LGBTI persons. Most of the respondents who receive information about LGBTI persons from LGBTI organizations, share the belief in the stereotypes that “lesbians hate men” and “most lesbians are radical feminists”.

STEREOTYPES ABOUT GAY MEN

Stereotypes towards gay men were assessed by the participants as follows:

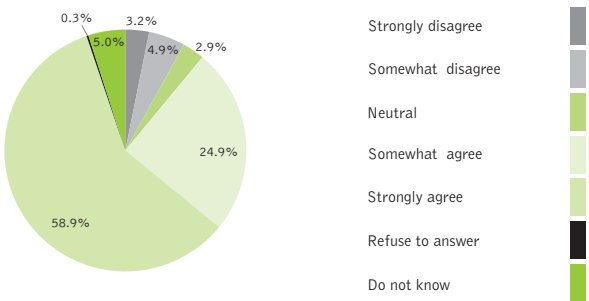
Table N16. Stereotypes about gay men

	Mean Score
Most gay men are feminine	4.39
Most gay men pay special attention to their appearance and follow fashion	4.08
Most gay men are sensitive, artistic, and creative	3.83
HIV/AIDS is primarily a disease among gay men	2.97
All feminine men are gay	2.83
Most gay men are paedophiles	2.64

The data are calculated on a 5-point scale, where 1 means “strongly disagree” 5 is “strongly agree”, and the neutral point is 3.

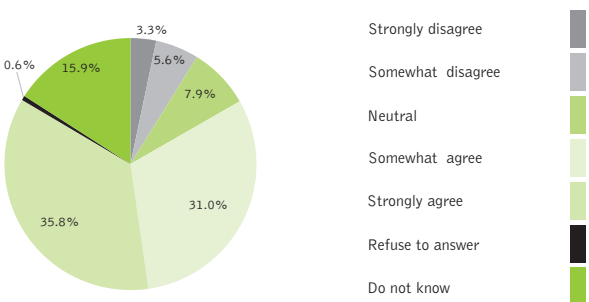
Most common is the stereotype that most gay men are feminine (Mean=4.39). This stereotype is strongly adhered to by more than half of the participants (58.9%), with a quarter (25.7%) partially agreeing.

Figure N 26. Percentage distribution of the frequency of Stereotypes (“Most gay men are feminine”)

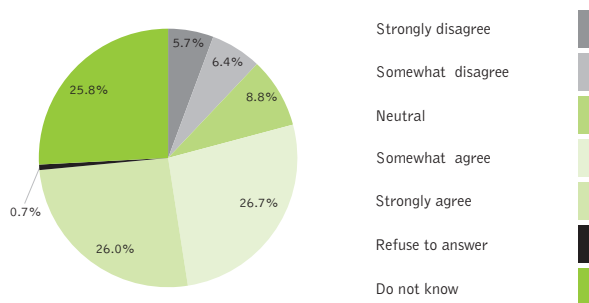
Very widespread is a stereotype claiming that most gay people pay special attention to their appearance and are into fashion (Mean=4.08). This statement is shared by the majority of participants (“somewhat agree”=31%, “strongly agree”=35.8%).

Figure N 27. Percentage distribution of the frequency of Stereotypes (“Most gay men pay special attention to their appearance and follow fashion”)

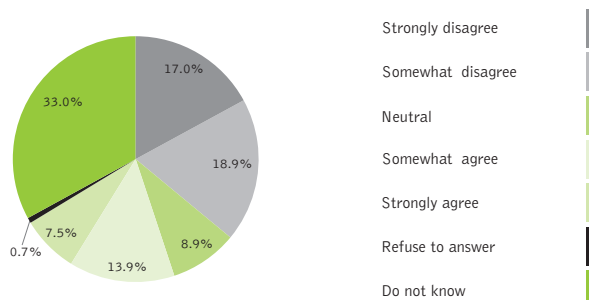
A quarter of respondents (25%) found it difficult to express their position with regard to the viewpoint, according to which gay people are more sensitive, artistic and creative. However, most of those who indicated their position agreed with this statement (Mean=3.83).

Figure N 28. Percentage distribution of the frequency of Stereotypes (“Most gay men are sensitive, artistic, and creative”)

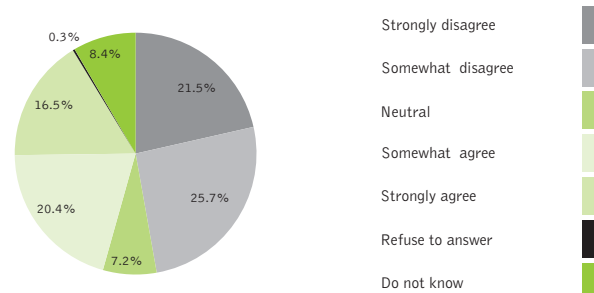

Somewhat less common are stereotypes claiming that all feminine-mannered men are gay (Mean=2.83), and that the majority of gay men are paedophiles (Mean=2.64). Notably, in the latter case, the share of the respondents who found it difficult to indicate their position is higher (33%).

Figure N 29. Percentage distribution of the frequency of Stereotypes (“Most gay men are paedophiles”)

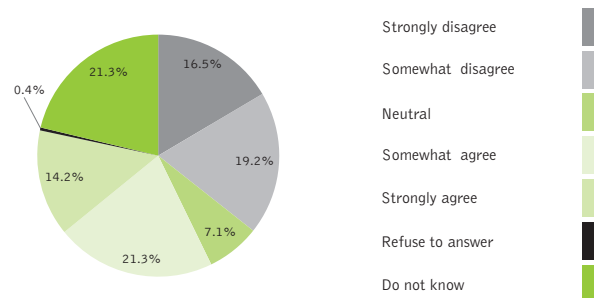

Figure N 30. Percentage distribution of the frequency of Stereotypes (“All feminine men are gay”)

A stereotype that HIV/AIDS is a disease primarily widespread among gay men was assessed as almost neutral. However, a large part of the respondents – almost a third (21.3%) – did not indicate their positions.

Figure N 31. Percentage distribution of the frequency of Stereotypes (“HIV/AIDS is primarily a disease among gay men”)

While assessing stereotypes about gay men, more men refused to answer than women; however, more women found it difficult to indicate their position (“uncertain”) than men. Significant gender differences were observed in terms of certain stereotypes. Women are more likely to believe the following stereotypes: “Most gay men have feminine manners”, and “Most gay men are sensitive, artistic and creative” than men

(respectively, $\chi^2=15.42$, $df=4$, $p<.005$, and $\chi^2=16.43$, $df=4$, $p<.005$). While the stereotype “HIV/AIDS is primarily a disease among gay men”, are more common among male participants ($\chi^2=13.41$, $df=4$, $p<.05$).

Stereotypes are more or less equally prevalent in different age groups. Divergences are observed in the context of education, where it is revealed that the stereotypes are relatively less common in students and highly educated people than those who had not completed secondary education or whose highest level of educational achievement was incomplete higher, complete secondary or vocational.

These results also show that stereotypes are more common in rural than urban areas. Sharp differences are observed with respect to the stereotype that “all feminine-mannered men are gay”. Among those who agree with this stereotype, 45.7% are rural residents, 27.8% live in Tbilisi, and 26.5% are residents of other cities ($\chi^2=70.32$, $df=8$, $p<.001$).

In terms of severity of stereotypes, the differences are sharp among respondents who know at least one member of the LGBTI group and those who do not: two stereotypes (“Most gay men pay special attention to their appearance and follow fashion” and “Most gay men are sensitive, artistic, and creative”) are more common among those respondents who are familiar with representatives of LGBTI groups. The other four are more common among those who are not.

The study found that, unlike existing stereotypes about lesbians, the stereotypes about gay men are mainly influenced by the respondents’ opinions about the factors that influence the formation of homosexual orientation.

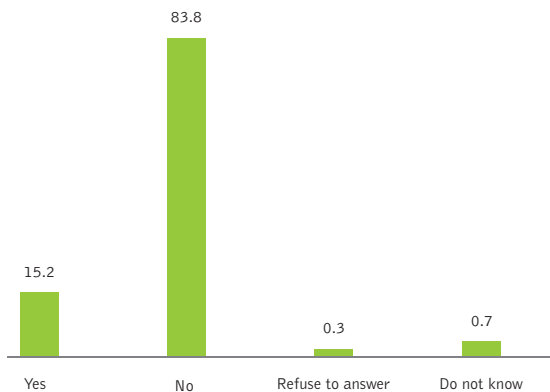
5.4 Contact with LGBTI persons

One of the ways to reduce prejudice towards minority groups, according to Allport, is direct contact with members of the group (Allport, 1954). In addition, the groups must have equal status and common goals. The effect will be stronger if the direct contact between the groups is further supported by society, institutions, and authorities; this will create a favourable atmosphere for the contact. Despite numerous critical remarks, a number of studies have confirmed the effectiveness of the contact theory. Studies examining attitudes towards homosexuals have demonstrated that those who know at least one or more representatives of LGBTI groups express more positive attitudes towards the group and their rights than those who do not know any member of the community (Anderssen, 2002; Basow & Johnson 2000; Cullen et al., 2002; Glassner & Owen 1976; Herek & Capitanio, 1996; Hopwood & Connors, 2002; Lane, 1987; Sakalli, 2002). Studies also confirm that attitudes are influenced by the frequency and quality of the contact between a respondent and a group member: the greater the proximity (a close friend, family member), the lower the prejudices towards the group (Herek & Capitanio, 1996).

In cases of high levels of homophobia and transphobia, hostile attitudes are further strengthened by traditional ideology and supported by strong institutions. Due to possible physical danger or psychological abuse, most LGBTI persons are reluctant to publicly declare their status. This situation leads us to a vicious circle where contact/openness is important for minimising danger and, simultaneously, contact/openness enhances the danger that a particular group may face in such cases. In order to overcome this controversy, some scholars put major focus on parasocial relationships that increase the role and responsibility of media in reducing the prejudice (Schiappa, Gregg, & Hewes, 2006).

In the present survey, 15.2% of participants said they know a member of the LGBTI community; 83.8% do not know anyone from LGBTI groups; 0.3% (7 participants in total) refused to answer the question; 0.7% (13 participants) was uncertain.

Figure N32. Acquaintance with LGBTI persons

These findings somewhat differ in terms of gender: 14.9% of female participants know an LGBTI person, while the figure is 15.6% for male participants. As for the age groups, there is a tendency that the lower the age of a participant, the greater the likelihood of knowing an LGBTI person.

Among those who stated that they know representatives of LGBTI groups, more than half (53.2%) said they know only one LGBTI person, almost a quarter said they know two such persons (23.6%), and 22.6% said they know three or more LGBTI persons. As for the age, the answers are distributed thus (Table N17).

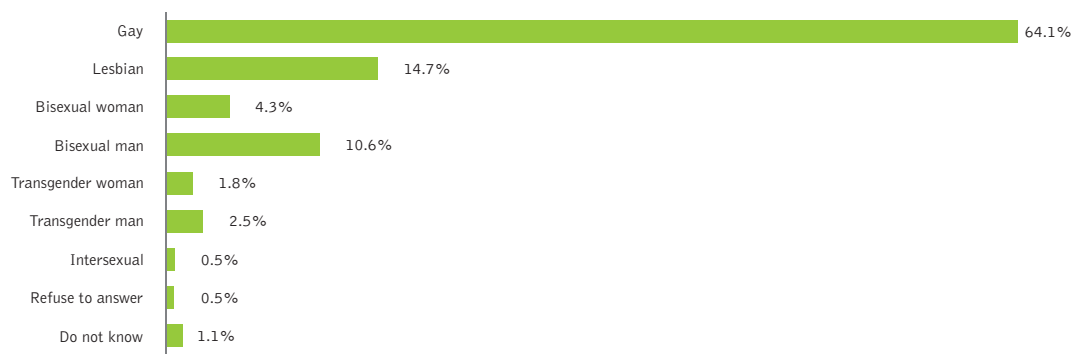
While disclosing the sexual orientation/gender identity of their acquaintances, most respondents indicated gay men (64.1%). However, lesbian women and bisexual men were also often mentioned (14.7% and 10.6%, respectively).

Table N17. Acquaintance with LGBTI persons by age

Age group	Knows 1 pers.	Knows 2 pers.	Knows 3 pers.	Knows 4 pers.	Knows 5 pers.	Knows 7 pers.	Knows 10 pers.	Knows 15 pers.	Knows 25 pers.	Refuse to answer	Don't know
18-24	44.4%	29.6%	11.1%	5%	7%	0%	0%	0%	1.8%	0%	0%
25-34	55.5%	13.8%	19.4%	1.3%	1.3%	1.3%	4.1%	1.3%	0%	0%	1.3%
35-44	59.3%	13.5%	11.8%	5%	8.4%	0%	1.6%	0%	0%	0%	0%
45-54	53.4%	25.5%	13.9%	0%	4.6%	0%	0%	0%	0%	2.3%	0%
55-64	57.5%	35%	5%	0%	2.5%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
65+	50%	35%	11.7%	2.9%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%

Figure N33. Sexual orientation/gender identity of LGBTI acquaintances

Among those who are familiar with only one LGBTI person, the person was a gay man in 73.5% of cases, a lesbian woman in 12.1% of cases, a bisexual person in 10.6% of cases, a transgender individual in 2.9% (3 people) of cases and an intersex person in 0.6% of cases (1 person).

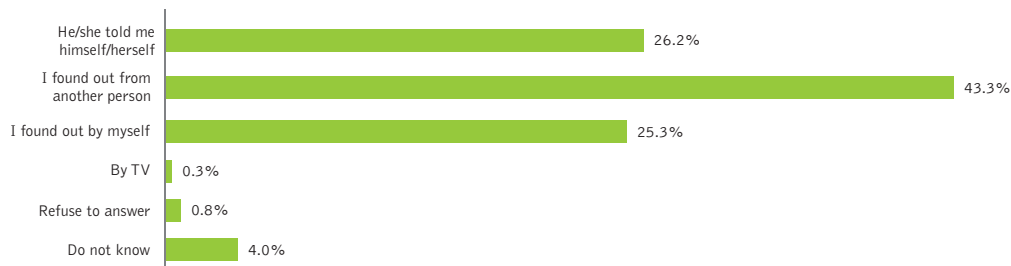
As for the relation of respondents to their LGBTI acquaintances, the majority of participants who are acquainted with at least one LGBTI person said that the LGBTI person was only an acquaintance; 11.1% stated they have an LGBTI neighbour; 5% said they have LGBTI friends. Those who know only one LGBTI person mostly refer to this person as an acquaintance (64.6%); 21.4% state they are a neighbour; 3.4% refer to them as a classmate; 3.9% describe them as a friend; 1.9% stated that the LGBTI individual is their relative.

The findings are different among those participants who know two LGBTI persons. For most of them, the first person that came to their mind was referred to as an acquaintance (74.5%); however, the share of respondents who named the second person as their friend

(5.4%) or relative (2.8%) is higher. In defining the status of their second acquaintance, again 5.4% referred to them as a friend; and an even higher share (85.4%) - as simply an acquaintance.

Additionally, it is noteworthy that in the first group of respondents (i.e. those who know only one LGBTI person), no one refused to answer this question; however, in the second group (i.e. those who know two LGBTI persons), two participants refused to name the status of the first as well as the second acquaintance. As for the third group of participants (i.e. those who know three or more LGBTI persons), they mainly referred to them as simple acquaintances; however, a slightly greater share of participants referred to them as friends (5.5%).

The largest part of respondents stated that they discovered about their acquaintances' sexual orientation/gender identity from another person. A quarter of the respondents (25.3%) claimed to have figured it out themselves; for a slightly higher number of respondents, the source was the LGBTI person themselves (26.2%).

Figure N34. How did you get the information about this/these person(s) sexual orientation or gender identity?

The largest part of respondents (41.4%) noted that they communicate with their LGBTI acquaintance less than a few times a year. Slightly more than a tenth of participants (11.8%) maintained frequent communication (i.e. responses such as “every day” and “several times a week”).

As the research findings show, contact with LGBTI community representatives has a rather low influ-

ence on stereotypes; however, it significantly reduces the level of prejudice towards the group: the homo-/transphobia indices of those participants who know at least one representative of an LGBTI group, as well as their attitudes towards equal rights, differ considerably from those of other respondents.

Table N18. Level of Homo/bi/transphobia by acquaintance with LGBTI persons

	Yes		No		Did Not Reply		Uncertain	
	M (SD)	N	M (SD)	N	M (SD)	N	M (SD)	N
ATL	17.11(4,87)	283	18,96(3,63)	1479	16,99(6,34)	5	19,75(4,16)	12
ATG	16,54(4,76)	291	18,59(3,86)	1481	18,22(5,77)	4	19,58(3,98)	12
ATLG	33,57(9,24)	282	37.51(7.1)	1460	32,92(13.09)	5	39,33(8.07)	12
ARBS_F	30.07(5,76)	222	32,13(4,67)	1090	25,97(6.09)	3	32,53(4,14)	9
ARBS_M	32,13(7.14)	236	34,21(5,35)	1082	32,23(6,11)	4	34.04(5,11)	9
ARBS_FM	61,85(11,54)	225	66.07(8,65)	1051	57.52(9,85)	4	65,29(5,7)	9
GTS_F	9,18(4,34)	295	9,66(4,26)	1564	9,58(4,29)	6	11,59(4,44)	12
GTS_M	9,71(4,83)	291	10.48(4,7)	1537	9,33(3,54)	6	11,75(4,98)	12
GTS	127.39(34,53)	301	138.04(25,26)	1596	130.12(25,25)	6	138,78(22,69)	11

NOTE: ATL – Attitude towards lesbian; ATG – Attitude towards gay; ATLG – Attitude towards lesbians and gays; ARBS_F – Attitude towards bisexual women; ARBS_M – Attitude towards bisexual women; ARBS_FM – Biphobia scale GTS_F – Attitude towards gender non-conforming women; GTS_M – Attitude towards gender non-conforming men; GTS – Transphobia and genderism scale.

The study findings show that the impact of the degree of acquaintance/contact with LGBTI persons on attitudes towards the group members and their human rights status is very strong. Therefore, the positive visibility of the community should be increased, taking into account our local context. Together with the parasocial model of interaction, it is essential to empower community members and enhance their involvement in activism.

Some scholars expanded the model offered by Allport and added other conditions to the four situational preconditions (equal status of the groups, common goals, intergroup cooperation, and support of authorities), which improve the impact of interpersonal relations on reducing prejudices. For example, prejudices are weakened by inviting LGBTI persons into non-formal education processes in the role of speakers. According to research, this strategy reduces negative attitudes, increases awareness and level of empathy towards group members, and guarantees the accuracy of the information conveyed about LGBTI issues (Burkholder & Dineen, 1996; Croteau & Kusek, 1992; Dessel, 2010; Geasler, Croteau, Heineman, & Edlund, 1995; Green, Dixon, & Gold-Neil, 1993; Nelson & Krieger, 1997). Therefore, it is important for non-governmental organisations to pay more attention to working with LGBTI persons, their adequate training, and their involvement in awareness rising; this can include public speeches and discussions, workshops, seminars, educational videos, etc.

5.5. Attitudes towards LGBT persons and Civil Rights

5.5.1. HOMOPHOBIA

Among different forms of sexual prejudice, attitudes towards homosexuals are one of the most frequently studied issues. At an individual level, the extent of homophobia is associated with the following: sex: men hold stronger negative attitudes towards homosexuals than women ((D'Augelli & Hershberger, 1995; Glassner & Owen, 1976; Herek, 1988; Herek & Capitanio, 1995; Herek & Glunt, 1993; Kite, 1984; Kite & Whitley, 1996, 1998; Pratto, 1993; Whitley & Kite, 1995); older age group (Besen & Zicklin, 2007; Shackelford & Besser, 2007); place of residence: villages and small settlements have a higher level of homophobia than bigger cities (Herek, 2002; Andersen & Fetner, 2008b); low levels of formal education: the higher the level of education, the more positive the attitude towards LGBTI people and their equal rights (Herek & Capitanio, 1995; Herek & Glunt, 1993; Herek, 2002; Kurdek, 1988); employment status (unemployment) and low income (Anderson & Fetner 2008, etc.); contacts/acquaintances from LGBTI groups and frequency of contact: the more LGBTI persons an individual is acquainted with and the closer or more frequent their contact, the less homophobic s/he is (Anderssen, 2002; Basow & Johnson 2000; Baunach et al., Nd; Cullen et al., 2002; Glassner & Owen 1976; Herek & Capitanio, 1996; Hopwood & Connors 2002; Lane 1987; Sakalli 2002); knowledge and stereotypes about homosexuality/homosexuals: respondents who believe that homosexuality is an individual choice tend to be more hostile towards lesbians and gay men (Arnesto & Weisman, 2001; Hegarty & Pratto, 2001; Herek & Capitanio, 1995; Haider-Markel & Joslyn, 2008; Lewis, 2009; Tygart, 2000; Swank & Raiz, 2010; Whitley, 1990); religiosity (Shackelford & Besser, 2007; Vincent, Parrot, & Peterson, 2011) and political conservatism (Shackelford & Besser, 2007); attitudes towards traditional gender roles (Deaux & Kite 1987; Herek, 1984b, 1988; Kurdek, 1988; Kite & Whitley 1996);

other individual traits, such as right-wing authoritarianism (Altemeyer, 2002; Feather & McKee, 2012; Haddock & Zanna, 1998; van den Akker et al., 2013) and religious fundamentalism (Basow & Johnson, 2000; Besen & Zicklin, 2007; Ellis et al., 2003; Herek, 1988; Hinrichs & Rosenberg, 2002; Jenkins et al., 2007; Keillor, 2010; Nagoshi, J. et al., 2008; Waldo, 1998; Whitley, 2009; Wilkinson & Roys, 2005), and others.

In addition, the level of homophobia also differs according to the gender of target group: studies show that negative attitudes towards gay men are stronger than towards lesbians (Kite & Whitley, 1998). This difference can be attributed to cultural and historical context: due to male chauvinism, female homosexuality has largely been rendered invisible throughout centuries. Since a woman has been a cultural object rather than a subject, “in the patriarchal order, a relationship between two non-subjects is hardly conceivable or likely to be considered as a serious issue” (Dioli, 2005). Later, such “light-hearted”/“superficial” attitudes towards female homosexuality were transferred to the field of legislature. For example, in the Soviet Union, as in many other countries, homosexual relations between men were illegal, whereas lesbianism remained as a mental illness (Kon, 2003). Herek believes that the invisibility of lesbians (in the United States) was triggered by a difference in the tactics of civic activism: lesbians always sought intersections between other social movements, whereas gay politics were all about representing their own group as an independent social group (Herek, 2002). Yet another reason is the widespread practice of erotisation of lesbianism in Western culture (DeLamater, 1987; Sprecher & McKinney, 1993).

In some cases, respondents reveal more negative attitudes towards homosexuals of their own sex. For example, male respondents express stronger negative attitudes towards gays than towards lesbians, while female respondents, on the contrary, are more accepting of gay men than of lesbian women (Herek, 1988; Kite, 1984, 1994; Whitley, 1987, 1988).

To measure homophobia a short version of the Herek ATLG scale (Herek, 1988) was selected (ATLG-R, Revised Short Version N1)²⁶ In this version of the scale, the subscales (ATG-R-S5, ATL-R-S5) consist of identical questions and enable us to not only separately measure but also to fully compare public attitudes towards lesbians and gay men.

In the present study, the overall index of homophobia (ATLG) is $M=36.88$ ($SD=7.65$, $N=1759$) and differs significantly in terms of various socio-demographic variables.

---

26 The full version of the scale (ATLG) consists of twenty questions (ten questions each about attitudes towards lesbians and gay men). The short version is strongly correlated with the full version (Herek & McLemore, 2011).

Table N19. Level of Homophobia by socio-demographic variables

		M(SD)	N
Geography			
	<i>Urban</i>	37.33(7.57)	526
	<i>Rural</i>	38.05(6,98)	605
	<i>Capital</i>	35,38(8.08)	628
Gender			
	<i>Females</i>	36,29(7.77)	917
	<i>Males</i>	37.53(7.46)	842
Age			
	<i>18-24</i>	35,5(8,74)	256
	<i>25-34</i>	36,68(7.68)	354
	<i>35-44</i>	37.19(8.02)	304
	<i>45-54</i>	37.07(7.07)	319
	<i>55-64</i>	37.4(7.01)	256
	<i>65+</i>	37.39(7.18)	270
Education			
	<i>Incomplete Secondary education</i>	40.29(6,7)	52
	<i>Secondary education</i>	38,39(7.01)	580
	<i>Vocational education</i>	36,99(6,93)	319
	<i>Higher education</i>	35,81(7.8)	667
	<i>Incomplete higher education</i>	34,88(9,85)	55
	<i>Student</i>	33,79(9,27)	85
Employment Status			
	<i>Employed</i>	36,64(7.85)	633
	<i>Pensioner</i>	37.81(7.02)	302
	<i>Student</i>	33,44(9,47)	80
	<i>Unemployed</i>	37.49(7.14)	541
	<i>Housewife</i>	36,17(7.59)	164
Family's economic situation			
	<i>We are in difficult circumstances. We do not have enough money even for food</i>	37.73(7.16)	362
	<i>We have enough money for food, but we cannot afford clothes</i>	37.62(7.29)	629
	<i>Our income is enough for food and clothes, but we cannot afford expensive items</i>	36,21(7.66)	533
	<i>It is not a problem to buy durables, but we cannot afford real estate</i>	34,65(8,84)	130
	<i>We can afford real estate as well</i>	32,33(11,72)	5

Levels of homophobia also differ in terms of Tbilisi/towns/villages: the study showed that the level of homophobia is higher in villages than in other towns and the capital ($F(2,1756)=20.50, p<.001$). Hostile attitudes are least expressed in Tbilisi. Similar dynamics are observed in studies conducted in other countries. According to some studies, those residing in large cities encounter a greater variety of people than those living in small villages and settlements and, therefore, they interact with more people belonging to diverse groups. Testing this hypothesis in the present study shows that having contacts/acquaintances among LGBTI groups has only a slight effect on the differences that are observed in Tbilisi/towns/villages in terms of homophobia. Widespread myths appear to be the most important mediator with regards to homosexuality when it comes to explaining these differences. In Study R2, such difference may be attributed to perceptions about traditional gender roles. Study R2 demonstrates that perceptions about traditional gender roles are especially strong in villages and less prevalent in Tbilisi. The correlation between homophobia and the regions becomes insignificant when the association is controlled against the perceptions about traditional gender roles.

Men hold stronger negative attitudes towards lesbians and gay men, than women do ($F(1,1757)=11.55, p<.001$).²⁷ Some theorists believe that this distinction is dictated not by the respondent's biological sex, but also by the gender norms prevalent in specific cultures, including stereotypes about women/men that determine attitudes towards those who violate these norms (Herek, 1984b, 1988; Kurdek, 1988; Deaux & Kite 1987; Kite & Whitley, 1996). The hypothesis has been tested within Study R2. Gender-based differences in attitudes towards homosexuality were significantly reduced when controlled against a variable that measures per-

ceptions of gender roles. However, in our case, this difference cannot be explained solely by perceptions about gender roles (at least not with the tools that were used in our study).

According to the overall homophobia index, there is a sharp difference between the youngest age group and the rest of the respondents. In age-groups older than 18-25, the Index of Homophobia increases significantly in both female and male respondents. However, we cannot say that the relationship between these variables is linear and that the higher the age of a respondent, the more likely s/he is to be homophobic. The relationship is affected by other socio-demographic factors and traits such as gender, formal education, place of residence, etc. For example, unlike the villages and the capital, in other towns, the highest level of homophobia was observed among men who belong to the 18-24 and 25-34 age groups. However, these are the precise age groups where homophobia is least expressed among women, and most expressed in the 45-54 age group, while, among men, the latter age group harbours the most tolerant attitude.²⁸

Levels of formal education affect the overall homophobia index. Correlation analysis indicates a negative correlation between levels of education and homophobia ($r=-.180, N=1334, p<.001$). Students are the most tolerant group; the highest level of homophobia is observed among respondents with only secondary education. However, like in the case of age groups, the association between educational level and index of homophobia is not one-sided/linear and the predictive value depends on the gender of both the respondent and target group members. For example, among male respondents with a higher level of formal education, negative attitudes towards lesbian women decrease. However, we can-

27 For women $M=36.29$ ($SD=7.77, N=917$), for men $M=37.53$ ($SD=7.45, N=842$).

28 According to the another study, the 56-65 age group harbors the strongest negative attitudes towards LGBTI people, the 18-25 age group expresses the strongest positive attitudes. Kekelia T., Gavashelishvili E. & Bregvadze T. (2012). *Sexuality in Contemporary Georgia: Discourse and Behavior*. Tbilisi. Ilia State University.

not say the same about attitudes towards gay men. In the case of female respondents, levels of formal education are a similarly important predictor in assessing attitudes towards both lesbian women and gay men. Overall, unlike other countries, in Georgia, formal education is less conducive to the increasing levels of acceptance and tolerance of LGBTI people.

Among socio-demographic characteristics, one more variable demonstrated a link with the homophobia index. In the case of male respondents, their income and economic situation appeared to be a factor reinforcing the level of homophobia: the more grave a respondent self-described economic condition, the higher their rank on the homophobia scale.

Having contacts/acquaintances among representatives of LGBTI groups negatively correlates with levels of homophobia ($r = -.150$, $N = 1,330$, $p < .001$). On the homophobia scale, responses of participants who know at least one representative of LGBTI groups rank far lower than others ($F(1, 1740) = 65.37$, $p < .001$). The influence of contacts/acquaintances on levels of homophobia is strengthened significantly in relation to a respondent's formal education. The higher the level of education, the greater the likelihood that having contacts/acquaintances among LGBTI groups will contribute to positive attitudes towards lesbians and gay men.

Homophobia and the level of knowledge about homosexuality are negatively correlated ($r = -.164$, $N = 1707$, $p < .001$). Respondents' attitudes towards homosexuality dramatically vary depending on what they identify

as the "causes" of homosexuality ($F(3, 1704) = 32.98$, $p < .001$). Overall, those who believe that homosexuality is biologically determined, tend to be most tolerant towards lesbians and gay men. However, it is noteworthy that the influence of myths on homophobia is more significant than the influence of knowledge.²⁹ This trend is particularly evident among respondents who score high on the authoritarian index.

A number of studies have confirmed that stereotypes about a group play an important role in shaping related predispositions. Attitudes towards LGBTI persons are no exception. Stereotypes about lesbians and gay men mostly relate to gender non-conformity. Lesbians are attributed masculine characteristics and behaviour, whereas gay men are considered feminine. However, studies that research the link between gender roles and homophobia indicate that this kind of attribution is more pronounced in the case of gay men than in the case of lesbian women (Deaux & Lewis, 1984; Deaux & Kite 1987; Martin, 1990). The correlation analysis of our study demonstrated a link between homophobia and negative/positive³⁰ stereotypes about lesbians and gay men (in case of negative stereotypes $r = .278$, $N = 1058$, $p < .001$. The positive stereotype demonstrates a rather weak but negative correlation with homophobia: $r = -.092$, $N = 1530$, $p < .001$). Besides, stereotypes are linked to other predictors of homophobia, such as myths and level of knowledge about homosexuality ($r = .383$, $N = 938$, $p < .001$), attitudes towards gender non-conforming men ($r = .428$, $N = 1043$, $p < .001$),³¹ a dichotomous frame of sexual orientation ($r = .094$, $N = 1402$, $p < .001$),³² and the binary model of sex ($r = .090$, $N = 1089$,

29 This trend is clearly discernible in the correlation between homophobia and myths, even without applying complex forms of analysis ($r = .329$, $N = 1385$, $p < .001$).

30 Stereotypes such as "Lesbian women are stronger and more independent than heterosexual women" and "Most gays are sensitive, creative and artistic" are considered as positive stereotypes.

31 Three provisions from the transgenderism and genderism scale that were clearly aimed at gender non-conforming women and men were calculated as a separate index.

32 A statement from the biphobia scale was used to assess this factor: "To what extent do you agree with the statement that there are only two forms of sexual orientation: heterosexual and homosexual?".

$p < .001$).³³ Given the content of these stereotypes, the connection among these variables is quite clear. Some of the stereotypes are associated with the “potential threat” emanating from the group (“Most gays are paedophiles”, “HIV/AIDS is primarily a disease among gay men”) and based on the myths are often employed to legitimise homophobic attitudes. Another aspect of the stereotypes refers to the purported feminine manners demonstrated by gay men and/or the “aggressive demeanour” of lesbian women. Therefore, these stereotypes are directly linked to the perceptions and expectations about gender roles and behaviour in society. Not surprisingly, all of them have a mutually reinforcing effect in determining negative attitudes towards homosexuals.

The study found that right-wing authoritarianism is positively correlated with homophobia³⁴ ($r = .485$, $N = 1565$, $p < .001$) and inversely proportional to variables that contribute to the reduction of homophobic attitudes: education ($r = -.155$, $N = 1857$, $p < .001$), knowledge about homosexuality ($r = -.192$, $N = 1792$, $p < .001$), contacts/acquaintances among members of the LGBTI group ($r = -.232$, $N = 1842$, $p < .001$). The higher the respondent's score on the right-wing authoritarianism index, the more negative their attitude towards lesbians and gay men. Regression analysis shows that, in the present study, the most powerful predictor of homophobia is right-wing authoritarianism. All three right-wing authoritarianism clusters can be used independently to support the correlation: conventionalism, which includes adherence to established social

norms and traditions, and rigidity towards the revision of these norms; authoritarian submission, which describes blind submissiveness and a non-critical attitude towards official authorities; aggression towards people/groups that do not obey the system/existing order.

Religious fundamentalism, like right-wing authoritarianism, is positively correlated with the following: homophobia ($r = .315$, $N = 1567$, $p < .001$), stereotypes ($r = .315$, $N = 1567$, $p < .001$), myths ($r = .315$, $N = 1567$, $p < .001$), binary models of sex and gender, all of which reinforces negative attitudes towards homosexuals.

Study R2 shows that traditional perceptions about gender roles are significantly linked to a degree of homophobia. The more rigid a respondent's views towards traditional gender roles and gender equality, the more negative the attitudes s/he demonstrates towards homosexuals.³⁵

The ATLG scale used in this study enables us to separately assess attitudes towards lesbians (ATL) and gay men (ATG).

33 Two statements were used from the transphobia and genderism scale to evaluate this predictor: “God created only two sexes” and “Humans are either male or female.”

34 Two statements that were directly related to attitudes towards homosexuals had been removed from the scale prior to the field work.

35 Differences among responses are particularly clear-cut in terms of the following statements: “A woman's principal duty is to care for the family” ($F(3, 1801) = 50.99$, $p < .001$); “Changing diapers, bathing and feeding children are primarily a mother's responsibilities” ($F(3, 1786) = 53.20$, $p < .001$) and “The final word belongs to the man of the house” ($F(3, 1782) = 47.38$, $p < .001$). Those who partly or fully agree with these provisions, express stronger negative attitudes on the homophobia scale than those who disagree with the statements.

Table N20. Attitudes towards Lesbian women and Gay men by socio-demographic variables

		ATL		ATG	
		M(SD)	N	M(SD)	N
Geography					
	<i>Urban</i>	18,93(3,77)	530	18,47(4,14)	529
	<i>Rural</i>	19,04(3,58)	618	19,02(3,74)	618
	<i>Capital</i>	18,08(4,28)	632	17,36(4,2)	641
Gender					
	<i>Females</i>	18,58(3,94)	931	17,82(4,19)	921
	<i>Males</i>	18,76(3,9)	848	18,74(3,93)	866
Age					
	<i>18-24</i>	17,72(4,48)	258	17,8(4,65)	255
	<i>25-34</i>	18,67(3,92)	355	18,05(4,21)	358
	<i>35-44</i>	18,91(4,04)	310	18,38(4,31)	308
	<i>45-54</i>	18,75(3,64)	324	18,37(3,79)	322
	<i>55-64</i>	18,86(3,68)	260	18,5(3,78)	264
	<i>65+</i>	19,03(3,64)	272	18,48(3,76)	281
Education					
	<i>Incomplete Secondary education</i>	20,28(3,37)	52	20,51(3,14)	53
	<i>Secondary education</i>	19,4(3,51)	589	18,99(3,94)	587
	<i>Vocational education</i>	18,75(3,62)	321	18,34(3,66)	327
	<i>Higher education</i>	18,14(4,04)	675	17,68(4,12)	681
	<i>Incomplete higher education</i>	18(4,99)	55	17,19(5,23)	55
	<i>Student</i>	16,93(4,86)	86	16,87(4,75)	84
Employment status					
	<i>Employed</i>	18,56(4,01)	639	18,10(4,22)	650
	<i>Pensioner</i>	19,19(3,56)	304	18,74(3,72)	306
	<i>Student</i>	16,76(4,96)	81	16,69(4,85)	79
	<i>Unemployed</i>	18,9(3,68)	547	18,65(3,85)	546
	<i>Housewife</i>	18,46(3,91)	170	17,71(4,21)	166
Family's economic situation					
	<i>We are in difficult circumstances. We do not have enough money even for food</i>	19,24(3,64)	366	18,56(3,84)	369
	<i>We have enough money for food, but we cannot afford clothes</i>	18,97(3,76)	630	18,68(3,92)	641
	<i>Our income is enough for food and clothes, but we cannot afford expensive items</i>	18,27(3,85)	544	17,99(4,15)	539
	<i>It is not a problem to buy durables, but we cannot afford real estate</i>	17,67(4,55)	131	17,12(4,63)	134
	<i>We can afford real estate as well</i>	16,16(6,22)	5	16,17(5,59)	5

Despite the fact that attitudes towards lesbians (ATL) closely correlate with the subscale that assesses attitudes towards gay men (ATG) $r=.793$, $N=1720$, $p<.001$,³⁶ stances towards lesbian women are more negative ($M=18.67$, $SD=3.92$, $N=1779$) than attitudes towards gay men ($M=18.26$, $SD=4.09$, $N=1787$).³⁷ A comparison of subscale indicators of various socio-demographic characteristics demonstrates that this trend is maintained in Tbilisi/towns/villages, among various age groups and throughout education levels.³⁸ Among the respondents, 85.9% partly or fully agree with the statement that “Lesbianism is morally corrupt” (8.14% partly or fully disagree with this statement, 5.7% are neutral), whereas only 82.9% of male participants believe that male sexuality is morally corrupt (10.5% partly or fully disagree with this statement, 6.6% are neutral). More participants express disgust towards lesbians than towards gay men: the statement “In my opinion, lesbians are disgusting” is fully or partly supported by 71% of participants (20.3% partly or fully disagree, 8.7% are neutral), whereas the statement “In my opinion, gay men are disgusting” is fully or partly backed by a significantly smaller share of participants (64.3%; while 23.5% partly or fully disagree, and 12.2% are neutral).

In contrast with our findings, most studies demonstrate that attitudes towards gay men are more negative, than those towards lesbians. One of the possible explanations for this difference was the order of the subscales used (Herek, 2000). Comparisons of various studies revealed that the order of the subscales (attitudes towards lesbians/gay men) affects the expression of attitudes towards lesbians: when the ATG subscale

precedes the ATL subscale, respondents’ score in terms of their attitudes towards lesbians on the homophobia scale are higher. Quantitative Study R2 – in which, conversely, the ATL subscale preceded the ATG subscale – confirmed that hostile attitudes towards lesbians are less pronounced, but this difference is reflected in the ratio of the ATL and ATG rates. In both studies, attitudes towards lesbians are more negative than those towards gay men or are equally expressed towards both lesbian women and gay men.³⁹ The trend that women exhibit less tolerance towards female homosexuals is confirmed by another study in Georgia.⁴⁰ Such aggression towards lesbians paints a picture which completely differs from similar studies conducted in different countries.

We considered it irrelevant to explain this aggression solely on the basis of the sex of the target group, as the comparison of the rankings on the biphobia and transphobia scales (which measured attitudes towards female/male bisexuals and gender non-conforming men and women) offers a dramatically different model: negative attitudes towards male bisexuals and gender non-conforming men are significantly stronger than the degree of bi- and transphobia towards women.

Another hypothesis is related to the visibility of the group/issue. However, given the results and the context of the present study, it is relatively weak. Stereotypes towards lesbian women are not as clear as stereotypes about gay men; more people found it difficult to adhere to statements related to stereotypes about lesbians. There is no clearly established image of lesbians

36 Study R2 - $r=.806$, $N=1732$, $p < .001$.

37 $t(1719)=8.04$, $p < .001$.

38 Studies conducted by WISG in 2012-2014 confirm that there is a growing tendency of physical and psychological violence against LBT women. As it seems, negative attitudes towards lesbians are directly reflected in physical and psychological abuse.

39 In the Quantitative Study R2 the difference in attitudes towards gay men and lesbians is not statistically reliable anymore, however the research R2 shows the similar picture: attitudes are more negative towards female homosexuals.

40 Kekelia T., Gavashelishvili E. & Bregvadze T. (2012). *Sexuality in Contemporary Georgia: Discourse and Behavior*. Tbilisi. Ilia State University. p. 101.

in the media either. As for the level of activism, despite the fact that in the last decade the situation has been slightly transformed, lesbian and bisexual women are less focused on increasing visibility and put more emphasis on empowering the community. Most lesbian and bisexual women are involved in not only LGBT but different social movements. However, nowadays there are only a handful of activists who position themselves as lesbians in the public space. Besides, as mentioned above, the study conducted in 2012 – when lesbian and bisexual activism was even weaker – offers the same scene.

Regression analysis indicates that homophobia towards lesbians and gay men has both common and different predictors in a model comprised by the same variables.⁴¹ While controlling for the Right-Wing Authoritarianism scale, five of the key variables that affect prejudices towards gay men were identified: a dichotomous scheme of sexual orientation⁴² ($\beta=.233$, $p<.001$), myths about homosexuality ($\beta=.205$, $p<.001$), attitudes towards gender non-conforming men ($\beta=.137$, $p<.001$), religious fundamentalism ($\beta=.083$, $p<.001$) and gender ($\beta=.075$, $p<.001$). Gender is not a significant predictor

in terms of defining attitudes towards lesbians; both male and female participants are equally aggressive towards female homosexuals. Alongside the other four predictors, the gender binary model⁴³ ($\beta=.134$, $p<.001$), and level of education⁴⁴ ($\beta=-.092$, $p<.001$) have more effect on the level of homophobia towards lesbians.

Another hypothesis is related to women's social roles and the construct of sexuality in the Georgian culture. In a patriarchal, nationalist society, women bear a double reproductive function: biological and symbolic. Although studies show that in recent years, the gap between culturally imposed standards of sexual behaviour for men and women has gradually reduced (varying acceptable ages for engaging in sex activity, premarital sex,⁴⁵ adultery⁴⁶ and so forth), Georgian culture still remains deeply patriarchal, largely limiting female sexuality to reproductive function and is discussed only in terms of family and marriage.⁴⁷

A study conducted in 2012 demonstrated that "sex is primarily associated with pleasure for men (51.8%) more than for women (19.3%). It is a physiological need for women more (46.2%) than for men (31.5%).

41 Pilot models for both subscales were conducted with the same variables and were controlled with the right-wing authoritarianism scale in both cases.

42 The statement from biphobia scale was used: "there are only two forms of sexual orientation: heterosexual and homosexual."

43 For assessing it, two statements were used from transphobia and genderism scale: "God created only two sexes" and "humans are either male or female."

44 As for the general predictors, their weight was defined in general model as: dichotomous scheme of sexual orientation ($\beta=.189$, $p<.001$), myths about homosexuality ($\beta=.179$, $p<.001$), attitudes towards gender nonconforming men ($\beta=.096$, $p<.001$), religious fundamentalism ($\beta=.131$, $p<.001$).

45 "In 2009, in a survey posing the question: "To what extent is it justifiable for a woman to engage in sexual relations before marriage?" 78% of the Georgian population replied that it is never justifiable. In 2013, this number was reduced to 69%. However, a significantly smaller number of respondents consider premarital sex unjustifiable for men: 39% in 2013 and 33% in 2011". CRR, (). Women in Georgia and Sex before Marriage.

46 See. E.g. Ranking of unjustifiable behaviours – the notion of women's extramarital sexual relations ranks 6th after prostitution, whereas similar behaviour from men is less criticised (ranking 13th). Sumbadze, N. (2012). Generations and Values. Tbilisi. ISP. 46-47 pp.

47 Quantitative Study R2 demonstrates that most respondents consider taking care of the family and children as the primary duty of a woman (statement "A woman's principal duty is to care for the family" is fully supported by 62.4%, somewhat supported by 21.7%, fully disagreed with by 7.8%, and somewhat disagreed with by 8% of the respondents. Other studies conducted in the country demonstrate that "in Georgian society, the family is the exclusive sphere where women can achieve self-actualisation through inhabiting the role of housewives and mothers. UNDP Georgia, (2013). Public Attitudes Towards Gender Equality in Politics and Business. Tbilisi.

Women are more likely to perceive it as a spousal obligation (10.9%) than men (2.1%). Women consider it as a means for the biological 'reproduction' of the nation (11.3%) more than men (9.2%) do".⁴⁸ Another study that examined young people's perceptions and attitudes towards gender equality showed that "Focus group respondents have a propensity to link eroticism to reproductive functions or love and completely repudiate female desire. Therefore, respondents presume that it is unacceptable for a woman to indulge in a relationship for the sake of desire. The concept of pleasure and postmodern uses of sex is absent from Georgian respondent discourse with regard to women's sexuality, whereas men are allowed to indulge in coitus for the sake of mere pleasure. Focus group participants tended to equate motherhood with womanhood and, hence, essentialise women as mothers. This essentialism leaves out those women who are childless, beyond the accepted notion of womanhood and, thus, precipitates their marginalisation". (Japaridze et al., 2014).

Thus, we can assume that a high degree of aggression towards lesbians should be analysed in a context related to sexuality: lesbianism, in the first place, violates the widespread myth in the Georgian culture about woman's asexuality. Besides, her sexuality cannot be narrowed down to her reproductive role and is not limited by the confines of the traditional family, which, in turn, excludes men's and therefore society's control over her sexuality and desire.

The overall homophobia index differs significantly in terms of various socio-demographic variables: Men hold stronger negative attitudes towards lesbians and gay men, than women do; the older the respondent's age group, the greater the negative attitudes towards homosexuals; the level of homophobia is higher in rural and urban areas than in Tbilisi; despite differences within the group of respondents, the level of formal education is not explicitly linked with homophobic

attitudes – unlike in other countries, formal education does not contribute to increasing tolerance towards LGBTI persons. In the case of male respondents, their income and economic situation appeared to be a reinforcing factor for the level of homophobia.

The level of homophobia also differs not only in terms of respondents' gender but also according to the gender of the target group. Attitudes towards lesbian and gay persons are equally negative. This result contradicts the findings of similar studies conducted in other countries, where attitudes towards gay men are much more unfavourable than those towards lesbian women. The present study shows that adverse attitudes towards lesbian and gay people have various predictors. The high level of aggression towards lesbian women may be attributed to the iconic role, function and understanding of sexuality prescribed to women in Georgian culture – it is this asexual archetype of the Georgian mother that lesbianism essentially violates, and, it is likely that this precipitates a high degree of aggression towards this group.

5.5.2. BIPHOBIA

Public attitudes toward bisexuals are not frequently studied. Some scholars view biphobia as one of the variations of homophobia and generalise study results about homophobia over the bisexual population; alternatively they use the same scales in order to study both homo- and biphobia (only "homosexuality" is replaced by "bisexuality" in the questions). Obviously, homophobia and biphobia are related to each other; however, to assume that these two attitudes are of one nature automatically excludes the uniqueness of the prejudice that bisexuals face. Until the 1980s, bisexuality had not been a research interest for scholars (Rust, 2001a). The shift of the focus must be connected to the revision of the "dichotomous model of sexuality" (Fox, 1996). This diverted scholars' attention

48 Kekelia T., Gavashelishvili E., Bregvadze T. "Sexuality in Contemporary Georgia: Discourse and Behaviour". Tbilisi 2012. p. 134.

from solely homosexual to queer orientations. However, scholarly articles and studies about bisexuality, as well as biphobia, are rare (Angelides, 2001; Barker, 2007; Logie, et al., 2007; Petford, 2003).

One of the reasons for this kind of attitude is the binary model of gender and sexuality, which ignores the possibility of sexual diversity (Ochs, 1996); thus, the legitimacy of bisexuality as an independent sexual orientation is often questioned. Some scholars do not view bisexuality as a valid orientation (Bronson, 2006; Arndt, 2009). Weinberg discovered (Weinberg et al., 2009) that bisexuality is often viewed as a non-authentic identity: as a transitional phase in the process towards self-identifying as a homosexual, when an individual does not have courage to accept/recognise their homosexuality (Rust, 1995; Dworkin, 2001; Dodge et al., 2008) or tries to disguise their homosexuality in order to enjoy the privileges that heterosexuals have (Ochs, 1996; Rust, 2001).

Numerous studies confirm that attitudes toward bisexuals are more negative compared to those towards homosexuals (Eliason, 1997, 2000; Herek, 2002; Steffens & Wagner, 2004). Biphobia is also very common among gays and lesbians (Rust, 1995). Sometimes bisexuality is regarded as a promiscuous behaviour when a partner's gender is of no significance (Fox, 1995; Rust, 1996; Eliason, 1997; Dworkin, 2001). All of the above shows that there is a significant difference between homophobia and biphobia; thus, these attitudes have to be measured separately (Israel & Mohr, 2004).

Various studies demonstrate that biphobia is impacted by numerous factors: age (Herek, 2002; Steffens & Wagner, 2004; Heath & Goggin, 2009), social links and acquaintances (Herek, 1997; Herek, 2002; Steffens & Wagner, 2004; Cernat, 2011; Conley, Evett, & Devine, 2007), education (Herek, 2002; Lambert et al., 2006),

gender (Arndt, 2009; Steffens & Wagner, 2004), and others. Besides, attitudes differ according to both the gender of the surveyed correspondents and the gender of the bisexual persons being discussed. (Arndt, 2009; Eliason, 1997, 2000; Mohr & Rochlen, 1999).

In order to measure the attitude towards bisexuals the ARBS-FM scale was used (Mohr & Rochlen, 2009). The scale consists of 18 questions and is divided into two subscales: ARBS-FM Stability (10 questions) measures the stability and determines whether bisexuality is considered as a stable sexual orientation; ARBS Attitude (8 questions) measures the level of public acceptance towards bisexual people. In order to measure biphobia towards men and women separately, Mohr & Rochlen developed independent scales: ARBS-F (attitudes towards bisexual women); and ARBS-M (attitudes towards bisexual men). Both scales comprise 12 identical questions. Due to the size of the whole questionnaire, we were not able to include these scales in the research. However, in order to form a general picture and identify general tendencies, the indexes for bisexual men and bisexual women from the 18-statement ARBS-FM scale were scored separately (as 9 questions measure attitudes towards bisexual women and 9 questions measure attitudes towards bisexual men).

In the present research, differences relating to the gender of surveyed correspondents were not very significant. Both, men and women expressed equally negative attitudes toward bisexuals; for women $M=70.66$ ($N=645$, $SD=9.22$) and for men $M=70.70$ ($N=643$, $SD=9.21$).⁴⁹ However, both groups expressed more negative attitudes toward bisexual men ($M=36.35$, $SD=5.60$), than towards bisexual women ($M=34$, $SD=4.77$), ($t(1151)=-16.948$, $p<.001$).⁵⁰ A similar trend is detected across all demographic variables (gender, age, education level, region).

49 In quantitative study R2, the difference was more visible among male and female respondents. $M=68.56$ ($N=664$, $SD=11.14$) for women and $M=70.23$ ($N=652$, $SD=9.55$) for men.

50 In study R2, the differences according to gender are more sharply defined: $t(1232)=-15.039$, $p<.001$ (for bisexual men $M=35.63$ ($SD=6.11$), for bisexual women $M=33.51$, $SD=5.50$).

Table N21. Level of Biphobia by socio-demographic variables

		ARBS_FM		ARBS_F		ARBS_M	
		M(SD)	N	M(SD)	N	M(SD)	N
Geography							
	<i>Urban</i>	66,77(8,48)	409	32,65(4,55)	419	34,5(5,52)	407
	<i>Rural</i>	66,12(7.87)	436	32,11(4,24)	458	34,31(5,12)	443
	<i>Capital</i>	63,15(10.93)	444	30.61(5,67)	446	32,83(6,36)	481
Gender							
	<i>Females</i>						
	<i>Males</i>	64,89(9.09)	645	31,53(4,97)	678	33,47(5,67)	667
Age		65,72(9,59)	643	32.03(4,88)	646	34,21(5,82)	664
	<i>18-24</i>						
	<i>25-34</i>	64,17(11.07)	196	31,57(5,36)	201	32,81(6,79)	203
	<i>35-44</i>	64,71(10.02)	274	31,3(5,49)	288	33,56(5,72)	277
	<i>45-54</i>	65,43(9)	243	31,85(5.03)	248	33,82(5,65)	247
	<i>55-64</i>	65,8(8,44)	230	31,85(4,55)	227	34,37(5,13)	246
	<i>65+</i>	66,9(8,92)	176	32,69(4,52)	183	34,6(5,69)	173
Education		65.04(7.85)	169	31,63(4.07)	177	33,97(5,45)	185
	Incomplete Secondary education						
	Secondary education	67.34(7.74)	37	32,15(3,79)	40	35,3(5,31)	38
	Vocational education	66,99(8,22)	418	32,56(4,43)	441	34,65(5,38)	419
	Higher education	65,2(8,37)	222	32.01(4,6)	225	33,8(5.07)	232
	Incomplete higher education	64,34(9,91)	504	31,22(5,25)	515	33,44(5,86)	527
	<i>Student</i>	63,79(11.02)	40	30.61(5,13)	36	33,12(7.51)	45
Employment status		62,16(12,23)	68	30.48(6,2)	67	31,71(7.32)	70
	<i>Employed</i>						
	<i>Pensioner</i>	64,76(10.06)	473	31,38(5,37)	480	33,66(6.06)	488
	<i>Student</i>	66,22(7.75)	193	32(4,11)	208	34,42(5,36)	203
	<i>Unemployed</i>	61,78(12,43)	64	30.5(6,36)	63	31,33(7.28)	67
	<i>Housewife</i>	65,92(8,66)	425	32,15(4,63)	434	34,11(5,3)	438
Family's economic situation		65,38(8,99)	114	32,25(4,64)	115	33,96(5,51)	114
	<i>We are in difficult circumstances. We do not have enough money even for food</i>	66,34(7.82)	243	31,76(4,16)	248	34,8(5,21)	252
	<i>We have enough money for food, but we cannot afford clothes</i>	66,52(8,66)	477	32,57(4,63)	495	34.06(5,6)	495
	<i>Our income is enough for food and clothes, but we cannot afford expensive items</i>	64.08(9,96)	395	31,39(5,25)	403	33,24(5,85)	410
	<i>It is not a problem to buy durables, but we cannot afford real estate</i>	64.05(10.86)	97	30.79(5,59)	99	33,95(5,98)	96
	<i>We can afford real estate as well</i>	55,25(20.09)	3	25,86(5,9)	4	29,12(13,64)	3

In terms of the level of biphobia, a significant difference was noticed between Tbilisi, other cities and villages ($F(2,1286)=18.99$, $P<.001$). Biphobic tendencies are more prevalent in cities than in villages. However, like in terms of homophobia, attitudes are the least hostile in Tbilisi. However, the aforementioned trend of clearly negative attitudes towards male bisexuality is maintained in Tbilisi/cities/villages.

Attitudes toward bisexuals also vary according to age groups: the higher the age of respondents, the stronger the negative attitude toward bisexual men/women ($\chi^2=23.007$, $df=5$, $P<.001$). In addition, differences are detected in male and female respondents' attitudes in advanced-age groups (women in the older age group express less negative attitudes towards bisexuals than men of the same age group do).

Formal education is also correlated with levels of biphobia.⁵¹ Biphobia is highest among people with incomplete secondary education and those for whom completing secondary education was their highest level of educational attainment. Students and more educated respondents express the most accepting attitude towards bisexuals. Additionally, differences in attitudes towards male and female bisexuality were least pronounced in this category.

Quantitative survey results confirm the hypothesis that contact with a representative of LGBTI groups affects the level of biphobia. It has to be noted that like in the case of homo- and trans-phobia, the sexual orientation/gender identity of an acquaintance is not a significant determinant. This trend applies not only to those respondents who personally know a bisexual man or woman,⁵² but to all participants of the study who say

that they know at least one representative of the LGBTI group.

The research has shown that on the biphobia scale (ARBS-FM), attitudes of participants who know a representative of an LGBTI group differ significantly from attitudes of those who do not. The answers differ not only on the ARBS-FM scale, but on all four subscales used in this study: ARBS-F (attitudes toward bisexual women), ARBS-M (attitudes toward bisexual men), ARBS-attitude (attitude subscale) and ARBS-stability (stability subscale). Therefore, it can be said that the respondents who know a lesbian woman or a gay man are characterised by a low level of biphobia and view bisexuality as a stable and morally acceptable sexual orientation.

The biphobia questionnaire comprised two subscales: ARBS-attitude measured attitudes toward the group members; ARBS-stability measured to what extent participants perceived bisexuality as a stable, solid orientation. In the present study, the correlation rate between the subscales is significant ($r(1720)=.491$, $p<.001$). It has to be noted that unlike the moral judgments (ARBS-attitude), the respondents found it difficult to answer questions concerning the stability of the orientation (e.g. "Bisexuality is a stable orientation for a man"; "Bisexuality is a temporary experiment for a woman").⁵³ Such a distribution of responses clearly indicates a lack of adequate information about sexuality, sexual orientation in general, and bisexuality in particular. Besides, those who declined to reply or were uncertain on the stability subscale expressed sharply negative attitudes on the attitudes subscale. In other words, perceiving bisexuality as an unstable, fluid orientation is one of the main factors that determine more negative attitudes toward bisexuals.

51 Difference between groups ($\chi^2=35.659$ $df=5$, $P<.001$).

52 Among the total population of the study, 15.2% said they know at least one member of an LGBTI group ($N=306$). Among those who are only familiar with one LGBTI person, only 10.6% reported their acquaintance's orientation as bisexual (among the bisexual acquaintances/friends/neighbours 4.4% are women ($N=24$), 10.77% are men ($N=60$). It is noteworthy that rural residents are familiar with more bisexuals: 49% ($N=41$), than those in Tbilisi ($N=26$) or other towns ($N=71$).

53 43% of the surveyed correspondents refused to answer ($N=857$) or indicated "uncertain."

Table N22. Level of biphobia by acquaintance with LGBTI persons

	Yes		No		Did Not Reply		Uncertain			
	M(SD)	N	M(SD)	N	M(SD)	N	M(SD)	N	F, df	sig
ARBS_FM	61,85 (11,54)	225	66.07 (8,65)	1051	57.52 (9,85)	4	65,29 (5,7)	9	13,85 (3,1285)	<.001
ARBS_F	30.07 (5,76)	222	32,13 (4,67)	1090	25,97 (6,09)	3	32,53 (4,14)	9	12,44 (3,1320)	<.001
ARBS_M	32,13 (7.14)	236	34,21 (5,35)	1082	32,23 (6,11)	4	34.04 (5,11)	9	8,66 (3,1327)	<.001
ARBS_ATT	29,84 (7.25)	272	32,24 (5.05)	1432	28 (8,37)	4	31,1 (4,37)	12	15,37 (3,1716)	<.001
ARBS_STB	32,41 (5,64)	204	34,15 (5,31)	927	29,52 (1,93)	4	34,2 (4,71)	8	6,72 (3,1139)	<.001

NOTE: ARBS_FM – biphobia scale; ARBS_F – attitudes towards bisexual women; ARBS_M – attitudes towards bisexual women; ARBS_ATT – attitude subscale; ARBS_STB – stability subscale

The research has demonstrated that homophobia is closely related to biphobia ($r(1720)=.574$, $P<.001$). Respondents who score high on the homophobia scale express more negative attitudes towards bisexuals as well. The variables that are considered to be predictors of homophobia - religious fundamentalism, stereotypes about gay men and lesbian women, widespread myths about homosexuality - affect not only homophobia, but also significantly contribute to the quality of biphobia.

The findings indicate that public biphobic attitudes are stronger than homophobic ones ($t(1245)=-2.613$, $p<.001$). This can be explained by the dichotomous model of sexuality (hetero/homosexuality), which views bisexuality as a non-legitimate and unstable orientation, a transitional phase between hetero- and homosexuality (Fox, 1996). From this perspective, bisexuals are often regarded as people who violate the existing two-dimensional model of gender stratification. Their behaviour is often equated with promiscuity (Eliason, 2001), which requires stricter control and

moral restriction in a society that demonstrates a high degree of sexual anxiety.

Relations between gender roles and equality exert a considerable impact on biphobia. Study R2 shows that those respondents who recognise the traditional model of gender roles are more biphobic. In addition, regression analysis confirms that the traditional model of gender roles has a more predictive value regarding biphobia than in terms of homophobia and can better explain variations. Therefore, we can assume that the higher level of biphobia may be dictated by the differences mentioned above, which are related to the perception of bisexuality.

According to the findings of the present study, differences in attitudes relating to the gender of surveyed correspondents were not very significant. Both men and women expressed equally negative attitudes toward bisexuals. However, both groups express more negative attitudes towards bisexual men than bisexual women. The level of biphobia is higher in urban

areas than in villages and Tbilisi. Attitudes toward bisexuals also vary according to age groups: the higher the age of the respondents, the stronger the negative attitude toward bisexual men/women. In addition, differences are detected in male and female respondents' attitudes in advanced-age groups (women in the older age group express less negative attitudes towards bisexuals than men of the same age group do).

Biphobia is highest among people with incomplete secondary education and those for whom secondary education was their highest level of academic attainment. Students and more educated respondents express the most accepting attitudes towards bisexuals. Acquaintance/contact with LGBTI persons positively affects attitudes towards bisexuals. Like homophobia, the level of biphobia is influenced by religious fundamentalism, right-wing authoritarianism and traditional perceptions of gender roles.

Biphobic attitudes in Georgian society are stronger than homophobic sentiment. However, despite attitudes towards gays and lesbians, the level of attitude towards bisexual women is lower than towards bisexual men. The higher level of biphobia is determined by the perception of bisexuality as a "fluid, unstable orientation".

5.5.3. TRANSPHOBIA

Transphobia became the focus of scientific interest later than homophobia. Initially, studies were only focused on attitudes towards transsexuals (Green et al., 1966; Leitenberg and Slavin, 1983; Franzini and Casinelli, 1986). Since the 1990s, when the term *transgender* emerged and gained a more widespread application,

the approach to research on transgender people also changed (nowadays, the term 'transgender' is used as an umbrella concept that includes transsexuals, as well as cross-dressers and all persons who believe that their gender, gender identity, and practice do not fit within the traditionally recognised binary categories of "woman/man" and "feminine/masculine").

Hill developed a theory that is based on transgender people's experiences in terms of psychological, as well as physical violence (Hill, 2002). While conceptualising the hate expressed towards transgender persons, ideological and cultural factors that contribute to the marginalisation of trans people and their exclusion from the "normal" scope should be considered⁵⁴. The concept consists of three components: affective, ideological, and behavioural (respectively: transphobia, genderism, and gender-bashing). A) Transphobia⁵⁵ defines the affective component: attitudes toward a person who does not conform to societal expectations in terms of gender roles (masculine women, feminine men, cross-dressers, transgender persons, transsexuals etc.). Transphobia is manifested as fear, hatred, or strong antipathy towards transgender persons. B) Genderism (with the analogy of heterosexism) is an ideology that reinforces the incompatibility between biological sex and gender, or strengthens judgments about gender non-conformity. Genderism is a cultural belief that attempts to judge people who do not conform to stereotypes about men and women. Genderism, like heterosexism, is used to exercise social oppression to shame and blame persons who are gender non-conforming and/or do not correspond to widespread beliefs about gender roles and associated behaviours. C) Gender-bashing implies aggressive behaviour which oppresses gender non-conforming people (Wilchins, 1997). Thus, transphobia is an affective attitude and

54 Witten and Eyler believe that violence against trans people is primarily motivated by a desire to maintain the existing gender order in society (Witten & Eyler, 1999).

55 As in the case of homophobia, the suffix "phobia" is not used in the clinical sense, and does not automatically mean that if a person expresses a high level of transphobia, s/he will definitely demonstrate phobic reactions. However, it does not exclude the possibility that transphobic feelings might be linked to mental disorders.

fear; genderism is a rather wide cultural ideology; gender bashing is a fear manifested in a violent act (Hill, 2002). Later, based on this concept, Hill & Willoughby developed the Transphobia and Genderism Scale that includes all three components (Hill & Willoughby, 2005).

The research, aimed at studying attitudes towards transgender people, revealed a number of factors that have an impact on the level of transphobia. Men tend to be more transphobic than women (Hill & Willoughby, 2005; King et al., 2009; Nagoshi et al., 2008; Winter et al., 2008). Transphobia is expressed more strongly in older age groups (King et al., 2009; Landén & Innala 2000). The level of transphobia is inversely proportional to the level of formal education: the higher one's level of education, the lower one's level of transphobia (King et al., 2009). Attitudes towards transgender people are also influenced by respondents' religiosity, religious fundamentalism and the level of right-wing authoritarianism, sexism (Nagoshi et al., 2008),⁵⁶ and beliefs about gender roles (Willoughby et al., 2011). As in homo- and biphobia cases, having social links/acquaintances from LGBTI groups reduces the level of transphobia⁵⁷ (King et al., 2009).

The above variables also influence the respondents' level of homophobia to some extent (Herek, 2009a). Therefore, it is not surprising that a number of studies confirm a high correlation between homophobia

and transphobia (Hill & Willoughby 2005; Nagoshi et al., 2008). Lesbians and gay men who break traditional gender roles are at high risk of violence (D'Augelli, 1998; Feinberg, 1996; Gagne' et al., 1996; Harry, 1992; Herek, 1993; Neisen, 1990). Masculine women, feminine men, and trans people might be at a higher risk of violence not because they are homosexuals, but because they are contradicting the expected gender norms (Namaste, 1996). Thus, it is logical to assume that those who reveal a high level of transphobia are also homophobic and vice versa.

To measure public attitudes toward transgender and gender nonconforming people the Genderism and Transphobia Scale was used (Hill & Willoughby, 2005). The scale was selected not only because of its size, but primarily because of its inclusiveness: the GTS scale measures attitudes towards transsexuals, transgender, transvestites, and gender nonconforming people. The GTS scale comprises 32 questions and 2 subscales: GTS gender bashing subscale measures the behavioural component, and GTS genderism and transphobia subscale measures the cognitive and affective elements.

In our quantitative study, the transphobia index is $M=136.34$ ($SD=27.18$, $N=1915$).⁵⁸

56 Nagoshi (Nagoshi et al. 2008) discovered a weak but significant correlation between transphobia and sexism: those who expressed stronger negative attitudes towards trans people rated higher on both the old and the new sexism scales (hostile sexism: measures prejudice towards women; benevolent sexism: designed for more discreet, "softer" forms of sexism (e.g. patronising attitudes towards women if they are "consistent" with traditional gender norms)). Besides, this correlation was significant among male participants, but less significant among female respondents.

57 A number of studies demonstrate that, concerning attitudes towards the rights of transgender people, contact/acquaintances among lesbian and gay groups is a stronger predictor than contact with transgender persons (Tee and Hegarty, 2006). This phenomenon, known as the Secondary Transfer Effects of Intergroup Contact, is also found in studies on attitudes towards racial and ethnic groups. Reducing negative attitudes towards one group affects the attitudes towards a similarly stigmatised group (Pettigrew 2009; Tausch et al. 2010).

58 Since two questions were removed from the Georgian version of the Transphobia scale, it would be relevant to correlate the mean scores in order to compare the findings to the results of other studies. In the present study, $M=4.83$ ($SD=.87$). This result is much higher compared to other countries' results.

Table N23. Index of Transphobia and Genderism by socio-demographic variables

		GTS		GTS_bashing		GTS_background genderism	
		M(SD)	N	M(SD)	N	M(SD)	N
Geography							
	<i>Urban</i>	136,99 (25,13)	570	18,14 (9,44)	568	124,12 (19,94)	551
	<i>Rural</i>	141,66 (24,91)	662	19,78 (10,56)	669	127,41 (18,72)	634
	<i>Capital</i>	130.64 (29,74)	683	17.16 (8,86)	682	119.09 (24,84)	654
Gender							
	<i>Females</i>	132,8 (26,54)	1004	16,81 (8,99)	1009	121,43 (21,67)	963
	<i>Males</i>	140.24 (27.35)	911	20.08 (10.18)	910	125,7 (21,54)	876
Age							
	<i>18-24</i>	130.07 (31,59)	273	17.93 (9,6)	271	117.52 (26,4)	263
	<i>25-34</i>	135 (28.08)	376	18,41 (9,58)	371	122,48 (23.08)	359
	<i>35-44</i>	134,86 (27.95)	333	17.33 (9,12)	332	122,59 (22,67)	322
	<i>45-54</i>	137.43 (24,82)	341	18,78 (9,81)	337	124,68 (18,55)	329
	<i>55-64</i>	139,96 (23,16)	278	18,77 (9,36)	279	126.05 (18,36)	272
	<i>65+</i>	140.58 (25,76)	314	18,94 (10.63)	328	127.19 (19,15)	294
Education							
	Incomplete Secondary education	140.28 (22,99)	63	18,18 (10.5)	63	128,22 (15,54)	57
	Secondary education	141,45 (23,56)	627	19.09 (9,86)	637	127.72 (18,38)	607
	Vocational education	138,14 (24,79)	351	19.01 (10.01)	354	124,32 (18,73)	338
	Higher education	132,27 (28,41)	725	17.3 (8,99)	718	120.67 (23,33)	695
	Incomplete higher education	133,22 (35,9)	60	20.23 (11,93)	59	118,17 (29,44)	58
	<i>Student</i>	125,63 (36,5)	88	18.02 (10.17)	88	112,92 (29,71)	85
Employment status							
	<i>Employed</i>	134,49 (28,63)	681	18,64 (9,43)	671	121,5 (23,42)	657
	<i>Pensioner</i>	141,47 (24,29)	342	18,99 (10.4)	356	127.77 (17.85)	324
	<i>Student</i>	125,48 (37.42)	83	18,18 (10.32)	83	112,67 (30.44)	80
	<i>Unemployed</i>	138,32 (25,54)	581	18,45 (9,69)	579	125,24 (20.19)	561
	<i>Housewife</i>	132,36 (23,21)	188	15,82 (8,43)	190	122,43 (18,7)	179
Family's economic situation							
	<i>We are in difficult circumstances. We do not have enough money even for food</i>	142,69 (22,88)	401	19.09 (9,63)	412	129,24 (17.26)	382
	<i>We have enough money for food, but we cannot afford clothes</i>	138,27 (25,6)	674	18,76 (9,96)	681	125,16 (19,82)	648
	<i>Our income is enough for food and clothes, but we cannot afford expensive items</i>	133,43 (27.87)	589	18.03 (9,37)	581	120.57 (22,47)	570
	<i>It is not a problem to buy durables, but we cannot afford real estate</i>	127.86 (31,94)	143	15,63 (9,55)	140	116,6 (26,78)	140
	<i>We can afford real estate as well</i>	120.7 (27.94)	6	18,19 (8,59)	6	108,38 (22,95)	5

Quantitative research has shown that rates of transphobia, as well as of both subscales, differ significantly in terms of sex: male respondents have stronger negative attitudes towards transgender and gender non-conforming persons than female respondents.⁵⁹

This trend is maintained across age groups, in all levels of education, and in terms of social links/acquaintances with LGBTI groups. Such strong variance by sex is primarily due to the assessment of statements that belong to the gender-bashing subscale and are linked to the experience of and readiness to engage in violent/aggressive behaviour. It seems that women are less prone to reflecting their negative attitudes through their behaviour.

In addition to gender, the Genderism and Transphobia indices also differ in terms of other demographic variables: the level of transphobia is higher in rural than in urban areas. In Tbilisi, as in the cases of homo- and biphobia, the index is the lowest ($F(2,1912)=28.68$, $p<.001$). Formal education is also correlated to levels of transphobia ($F(5,1908)=11.46$, $p<.001$); however, this correlation is not linear and we cannot assume that the transphobia index decreases in response increasing levels of education. Students and participants with complete higher education are more positively oriented towards transgender people. The Transphobia index is highest among participants with incomplete education, especially among male respondents.

The older the age group of respondents, the more negative their attitudes towards transgender and gender non-conforming persons ($F(5,1909)=5.98$, $p<.001$). Participants of the youngest age group express the highest level of acceptance. Differences in attitudes become less significant among older age groups. In contrast with the general index of all scales, this trend

does not apply to the Gender-Bashing subscale: aggressive behaviour and/or readiness to engage in such behaviour towards transgender people differ neither in terms of age, nor in terms of sex ($p=.251$).

In case of male respondents, the gender bashing indicator is different in correlation with economic income. The probability of expressing aggression is higher among the male respondents, who describe the economic status of their family as severe.

In the present study, the contact theory is also consistent in the case of transphobia. As in the case of biphobia, contact with at least one member of an LGBTI group (not necessarily transgender or intersex),⁶⁰ is positively reflected on overall attitudes towards the group. The transphobia index for respondents who have at least one LGBTI acquaintance is much lower than for other participants of the study.

The difference is significant on the Transphobia/Genderism subscale as well; however, not so in the case of Gender-Bashing. The analysis of the gender variable shows that the presence of social links/acquaintances reduces negative attitudes and level of aggression among female respondents; however, this is not the case among male respondents.

Interestingly, the transphobia index for respondents who are familiar with a transgender woman is higher than for those who are acquainted with a transgender man. However, the number is so low that generalisation requires additional arguments. The Transphobia and Genderism scales consist of several similar questions, of which three refer to gender non-conforming women, and the other three - to gender non-conforming men.⁶¹ The *t*-test (mean comparison) showed that

59 The differences by sex are significant on all three scales: for the Gender-Bashing subscale $F(1, 1917)=55.77$, $p<.001$; For the Genderism and Transphobia subscale, $F(1, 1837)=17.93$, $p<.001$; and for the whole scale, $F(1, 1913)=36.44$, $p<.001$.

60 Transgender women were listed as LGBTI acquaintances in a total of 9 cases, transgender men - in 12 cases, and intersex persons - in 3 cases.

61 First pair: "I would treat a masculine woman aggressively"/"I would treat a feminine man aggressively"; Second pair: "I would insult a woman with a masculine appearance and behaviour"/"I would insult a man with a feminine appearance and behaviour"; Third pair: "Masculine women make me uncomfortable"/"Feminine men make me uncomfortable."

attitudes towards gender non-conforming people are significantly defined by their gender. More precisely, negative attitudes and readiness to express aggression are stronger towards gender non-conforming men than towards gender non-conforming women: ($t(1786)=-16.57, p<0.001$).⁶² In contrast to women, men are more aggressive towards both gender non-conforming men and women and are less accepting of gender non-conforming men.

Table N24. Attitudes towards gender non-conforming women/men by respondent’s gender

	GTS_F		GTS_M	
Gender	M(SD)	N	M(SD)	N
Females	9,27 (4,17)	980	9,82 (4,62)	961
Males	9,95 (4,37)	897	10.95 (4,78)	886

NOTE: GTS_F – attitude towards gender non-conforming females;
GTS_M – attitude towards gender non-conforming males

As has become clear, attitudes towards gender non-conforming men are important common predictors for both subscales. Different attitudes towards female and male gender non-conforming behaviours can be explained by a privileged role of males in patriarchal culture. In cultures where the woman is situated on a lower, subordinated hierarchical level, everything that is identified with her is regarded as unimportant or secondary. Therefore, it is considered shameful/unacceptable for men to accept/embrace this “subordinate” role. Such distribution of roles breaches the existing societal gender/role norms and order. In some cases, such cultures find it acceptable and even encourage a temporary transformation of gender roles when a woman assumes a social role and function otherwise

typically prescribed to a man (e.g. during war, economic crisis, etc). Such examples are plentiful in Georgian culture and history. Despite the fact that these transformations are strictly regulated by the culture (it is not due to women’s autonomous will, it is localised in time, it is not accompanied by the benefits associated with the social role of a male, it is not reflected on the distribution of resources/power and it is not applied to the change of sex roles linked to gender), the reverse case, where men were encouraged to assume female social roles has never been true in history.

The correlation matrix illustrates positive links between homophobia and transphobia ($r=.567, p<.001$). The link between the attitude-specific transphobia subscale (Transphobia/Genderism subscale) and homophobia is even stronger ($r=.615, p<.001$).⁶³ This strong relationship is partly determined by the fact that gender non-conformity is often perceived as a “sign” of homosexuality,⁶⁴ e.g. one of the common stereotypes about gay men relates to femininity (“all gay men have feminine manners”). Another stereotype related to gender non-conformity (“all men who have feminine manners are gay”) is less popular in society. However, it is noteworthy that respondents who partly or fully agree with these stereotypes express a much higher level of transphobia than those who disagree with these statements.

Findings of the quantitative research R2 demonstrate a positive correlation between transphobia and beliefs about traditional gender roles ($r=.433, p<.001$). In other words, respondents whose beliefs about traditional gender norms are rather rigid are more inclined to express transphobic attitudes. Given the structure of the Transphobia Scale, the correlation between these two variables is plausible but insufficiently strong to explain existing differences in terms of gender, age, and level of education.⁶⁵

62 Transphobic crime statistics prove that transgender women are more likely to become victims of violence, than transgender men.
63 The correlation between homophobia and the Gender-Bashing subscale is statistically reliable but very weak ($r=.098, p<.001$).
64 Focus group narratives support this perception.
65 For future studies, it is important to select different statements or a scale that would measure respondents’ attitudes towards traditional gender roles.

The connection between homophobia and transphobia also suggests that variables that are predictors of homophobia should also affect levels of transphobia. The study shows that right-wing authoritarianism and religious fundamentalism are also positively correlated with transphobia ($r=.574$; $p<.001$ and $r=.408$; $p<.001$). The higher a respondent's rate on the right-wing authoritarianism and religious fundamentalism scale, the greater the likelihood that the respondent harbours negative attitudes towards transgender and gender non-conforming people.

Multiple regression analysis, which included demographic variables, social links/acquaintances to LGBTI groups, as well as religious fundamentalism and right-wing authoritarianism, demonstrated that these variables, and respondents' gender are the strongest predictors for transphobia ($\beta=.501$, $p<.001$ and $\beta=.119$, $p<.001$).

In study R2, where analysis was carried out according to the same method, the highest predictor weight is attached to participants' beliefs about traditional gender roles ($\beta=.378$, $p<.001$), gender ($\beta=.125$, $p<.001$) and age ($\beta=.100$, $p<.001$).

Thus, the study shows that the level of transphobia varies in correlation with socio-demographic variables: Male respondents are more prone to expressing negative attitudes towards transgender and gender non-conforming people, than women. Differences between sexes are most significant in the subscale, which measures readiness to engage in aggressive behaviour. The older the respondent, the higher the risk of expressing transphobic attitudes (especially in men). Like in the case of attitudes towards gay men, it can be stated that the respondents' gender is a significant predictor of transphobia. The level of transphobia is higher in villages and cities than in Tbilisi; responses also differ in

correlation with education. Students reveal the highest level of acceptance towards transgender people. In the case of male respondents, difficult economic conditions in the family are in direct connection with a high indicator of transphobia.

Society reveals different levels of acceptance towards gender non-conforming behaviour of men and women. Attitudes towards gender non-conforming men are far more negative than those towards gender non-conforming women. This difference is explained by the gender hierarchy typical of patriarchal cultures. Besides attitudes towards traditional gender norms, religious fundamentalism and right-wing authoritarianism have a significant influence on attitudes towards transgender people.

5.5.4. ATTITUDES TOWARDS THE CIVIL RIGHTS OF LGBTI PERSONS

When discussing LGBTI rights, it is often surmised that the notion entails introducing new, special rights, which will "subjugate" the rights of other citizens.⁶⁶ Such a view is very common especially in Post-Communist and so-called "weak" democracies, where issues dealing with sexual orientation/gender identity, even at policy level, are discussed in a frame of public morals, religion, and traditions, rather than in the context of equal rights. Politicians in power disguise their lack of political will with regards to anti-discrimination norms and LGBTI persons' rights with rhetoric on the importance and necessity of protecting "social and moral norms". By doing so, they further strengthen the existing stigma against LGBTI persons.

Unlike attitudes towards LGBTI persons that are shaped by both general context and other personal traits, attitudes towards LGBTI civil rights are largely shaped by

⁶⁶ "Minority rights should be protected, but this in no way means that the traditions and perceptions of the majority should be neglected". (Goka Gabashvili, MP). Tabula. 03.06.2010.

politicians, different branches of government, and media. Studies conducted in different countries further confirm that positive legislative changes, governments' adequate response to cases of violation of LGBTI persons' rights, precedential court cases, and transferring sexual orientation/gender identity issues to the field of human rights significantly alter the current climate around LGBTI civil rights. (Brewer, 2003; Smith, Son & Kim, 2014)

At an individual level, attitudes towards LGBTI persons' civil rights are affected by the following factors: religiosity (Averett et al., 2011; Hichy et al., 2015; Olson et al., 2006; Schwartz, 2010; Walls, 2010), sex, education, age (Brewer 2008; Lewis and Gossett 2008; Smith, Son & Kim, 2014), and contacts/acquaintances among LGBTI groups (Brewer, 2003; Haider-Markel & Joslyn, 2008; Weishut, 2000).

Quantitative instruments in the present study included a separate block of questions that were then used to measure attitudes towards LGBTI rights. Five questions measured attitudes towards rights, one question tested respondents' knowledge on the current legal status of LGBTI persons in the country, one question measured attitudes towards LGBTI activists and human rights defenders. Such a distribution of questions was primarily contingent on the issue of invisibility of violence against LGBTI persons. Studies conducted by LGBTI organisations and reports prepared by international organisations or the Public Defender's Office that describe cases of violence or discrimination and overall statistics are often neglected not only by the general public, but also by politicians and public servants in power who bear direct responsibility for carrying out preventive measures and due response to cases of violence.⁶⁷ Homophobia is often re-

Table N 25. Attitudes towards LGBTI Equal Rights and Human Rights Defenders

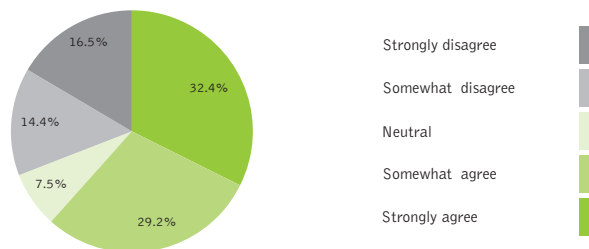
	N	Avg, Score
The law should not allow marriage between homosexuals	1,938	4.66
Homosexual couples should have the same right to adopt and raise children as heterosexual couples	1,907	4.47
LGBTI people who do not conceal their orientation/identity and fight for the protection of their rights, are praiseworthy for their courage	1,861	4.23
Homosexuals should not have the right to work with children and adolescents	1,933	4.23
LGBTI people should be legally banned from organising rallies in the streets	1,938	4.22
The rights of LGBTI people should be protected, but it is not necessary for gay/lesbian people to impose their lifestyle on others	1,897	4.09
The LGBTI community is one of the most discriminated against groups in Georgia, whose members are often victims of discrimination, physical and psychological abuse	1,783	2.53

⁶⁷ "Can anyone name a single case from history, when a member of a sexual minority was punished in any way, by society, or by the state? There has never been such a case, right? No one can name it. The fact that it had not been encouraged in terms of public moral and by laws from the state, does not mean that it was repressed and such people had no place in society. This problem is rather artificially exaggerated. If, in certain cases aggression is manifested, ... the state should become involved, but I do not think that this is a state-level issue in general in Georgia today, both the issue of religious intolerance and the intolerance of sexual minorities, etc." Shalva Shavgulidze. MP and the Deputy Chairman of the Committee on Legal Affairs. Netgazeti. <http://netgazeti.ge/news/23669/>.

ferred to as an artificially created problem, which is “often exaggerated by LGBT organisations and human rights defenders in order to receive funding”. The statements about civil rights principally concern workplace discrimination (mainly restricting the right to work with children and adolescents), the right to marriage, adoption, freedom of assembly and expression. Some politicians, clergymen, and tabloids – the main actors of hate speech – permanently speculate on this issue.⁶⁸

The statement that the “LGBTI community is one of the most discriminated against groups in Georgia, whose members are often victims of discrimination, physical and psychological abuse”, is supported by over half (61.6%) of respondents who answered the questions (N=1783); 32.4% fully or partly (29.2%) agree; 7.5% remain neutral (fully disagree - 16.5% partly - 14.4%).

Figure N 35. Knowledge on the Conditions of LGBTI Persons (“LGBTI community is one of the most discriminated against groups in Georgia, whose members are often victims of discrimination, physical and psychological abuse”)

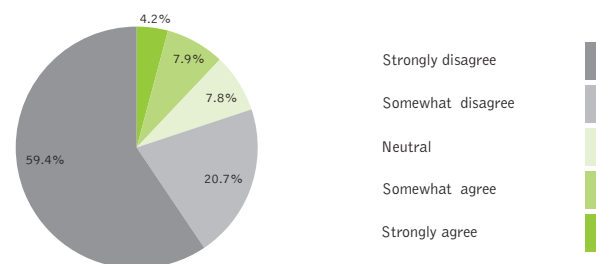

Responses differ in terms of the number of contacts/acquaintances survey participants have among the LGBTI community. However, the main predictors were not only the experience or frequency of contact, but the status of acquaintances: the majority of those,

who pointed out that the LGBTI person is their relative or friend (83% and 71%, respectively), agree with the statement that LGBTI persons are often subjected to violence and discrimination. The difference is visible also in terms of credibility: those who listed LGBTI persons and teachers as the most credible sources of information tend to agree with this statement (72% and 71%, respectively). Those who listed journalists, clergymen, and priests as the main sources of information about LGBTI issues are the least informed and/or do not agree with the provision that LGBTI persons often become victims of physical and psychological abuse. Respondents who remain neutral with regards to this provision score lowest on the homophobia, biphobia, and transphobia scales.

The statement that “LGBTI people, who do not conceal their orientation/identity and fight for the protection of their rights, are praiseworthy for their courage” was viewed negatively. 80.1% of the respondents, who answered the question (N=1861), fully (59.4%) or partly (20.7%) disagreed with the statement; 7.8% remained neutral. Only 12.1% assess LGBTI activists’ actions positively (fully – 7.9%, partly – 4.2%).

Figure N 36. Attitudes towards LGBTI Rights Defenders and Activists (“People who do not hide their orientation/identity and fight for their rights are praiseworthy for their courage”)

68 Aghdgomelashvili, E. (2011). Representation of SOGI issues in Georgian media (May, November). MDF.

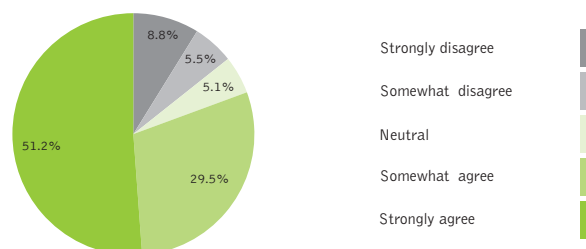
The assessments differ in terms of socio-demographic variables. The older the age group of a respondent, the stronger their attitudes towards activists (chi-square=54.79, df=20, $p<.001$). However, a high level of formal education correlates with positive attitudes towards human rights defenders (chi-square=46.34, df=20, $p<.001$). Attitudes differ in terms of respondents' income. The more grave a respondent's described economic situation, the more intolerant they are towards activists and human rights defenders (chi-square=21.61, df=6, $p<.001$).

The myth that “the number of homosexuals will rise if society does not assert heterosexuality as the only correct form of relationships” also has a significant impact on attitudes towards LGBTI activists and human rights defenders. (chi-square=263.53, df=24, $p<.001$).

It is noteworthy that attitudes towards activists are far more negative than those towards homosexuals, bisexuals, transgender or gender non-conforming persons. It is not difficult to explain these negative attitudes given that the activism and any attempt to shift the issue into public discourse is perceived as “propaganda of depravity”, “legitimation of sin”, “attempt to declare a disease as a norm” and that activities of human rights defenders and activists are considered to be part of “anti-national, anti-Georgian, anti-state” conspiracy theories and myths.

In order to disguise homophobic attitudes, phrases that express some reservations are often used, e.g.: “I distance myself from violence, but...”, “LGBTI rights must be protected, but...”. Accordingly, we included a similar statement in the civil rights section. The statement “LGBTI rights must be protected, but gays/lesbians should not impose their lifestyle on others” was fully (51.2%) or partly (29.5%) supported by 80.6%, who answered the question (N=1897); 5.1% remained neutral. Only 14.3% of respondents disagreed with the statement (fully – 8.8%, partly – 5.5%).

Figure N 37. Perception of LGBTI Equality as Propaganda (“LGBTI rights must be protected, but gays/lesbians should not impose their lifestyle on others”)

A significant difference of responses is observed in terms of Tbilisi/cities/villages (chi-square=55.64, df=8, $p<.001$). The aforementioned statement is fully or partly agreed with by 87.2% (neutral: 3.4%; disagree: 9.4%) of urban population, 79.4% (neutral: 4.3%, disagree: 16.4%) of rural population, and 76.4% of the population of Tbilisi (neutral: 7.2%; disagree: 16.4%).

The image of gay parades standing for the “depraved West” began to be propagated much earlier than the first attempt by Georgian gay rights activists and their supporters to organise their first rally. It might sound paradoxical, but organised anti-gay campaigns have a longer history in Georgia than marches against homophobia carried out by activists and human rights defenders.⁶⁹ The first such rally attempted by gay rights in 2012 activists failed. A peaceful gathering organised to mark the International Day against Homophobia and Transphobia (IDHOT) on May 17, 2013 in Tbilisi was violently disrupted by masses of aggressive counter-demonstrators. One of the organizers of the counter-rally, the archbishop Jacob, assessed the large-scale violence as “a victory for the Georgian nation”. The responses to the violence from both the public and politicians were diverse. Against the background of polarised public opinion, only a handful of political figures were courageous enough to clearly state their views

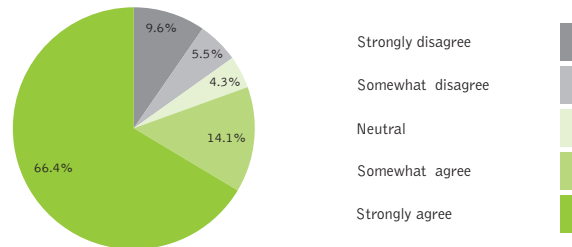
69 Aghdgomelashvili, E. (2015) “Fight for Public Space”, Anti Gender Movements on the Rise – Fight for Equal Rights in Central and Eastern Europe. Berlin. Heinrich Boell Foundation.

on freedom of assembly and expression; most of them opted for the “I do not justify violence, but...” position. Some went even further and judged the action as a provocation that had been forethought and planned by LGBT organisations and demanded to punish the organisers, rather than the perpetrators.⁷⁰

After the events of May 17th 2013, the Caucasus Research Resource Centres (CRRC) conducted a study, which, among other current issues, aimed to measure public attitudes towards the IDAHOT events. The study showed that 79% of respondents found the rally against homophobia unacceptable, while 10% expressed the opposite opinion. Additionally, 52% of respondents were in favour of the counter-rally; 33% opposed the counter-demonstration; 49% found the violence against the IDAHOT participants unjustifiable; and 25% did justify this action. Fifty-one percent of respondents supported the idea of punishing the perpetrators, including the priests; 24% disagreed with this notion, while 20% had difficulty responding.⁷¹

The right of assembly and expression for LGBTI persons is still a subject of debate in society. The statement “LGBTI rallies should be banned by law” was fully (66.4%) or partly (14.1%) supported by 80.5% of respondents who answered the question (N=1938). 4.3% remained neutral. Only 15.1% of respondents do not agree with this statement (partly disagree - 5.5%, fully - 9.6%). Compared to the findings of a study conducted in 2013, the present study shows that in the last two years, the ratio of LGBTI rally supporters and its opponents has slightly, yet measurably, changed for the worse: alongside the reduction of the number of neutral responses, the number of respondents who agree with restricting the rights to assembly and expression have increased.

Figure N 38. Attitudes towards the Restriction of the Right to Assembly and Expression for LGBTI Persons (“The LGBTI rallies should be banned by law”)

Radical attitudes with regards to banning LGBTI rallies are expressed in villages and regions more than in Tbilisi. The number of people who expressed neutral views in Tbilisi is greater (chi-square=42.12, df=8, p<.001). Differences are significant in terms of contacts/acquaintances with LGBTI people. Twenty-five percent of respondents (13.9% strongly disagree; 11.1% somewhat disagree) who know LGBTI group members negatively assess the statement calling for the banning of rallies. The number of those who are in favour of the idea of restricting the right to assembly and the freedom of expression is almost half among those who are not acquainted with any LGBTI persons: 13.5% (9 % strongly disagree, 4.5% somewhat disagree). The difference in terms of contact is also significant among those who express radical standpoints: 52.7% of respondents who know LGBTI persons, and 68.8% of those who do not, fully agree with the content of the statement.

Cross-tabulation analysis showed that respondents' attitudes towards the right to assembly and freedom of expression correlates with their knowledge about

70 “I don’t even want to mention their names, because they haven’t done anything good for the country, neither for the country, nor for their families, or future, or traditions and in general, for anything at all. They are not driven by kindness, this is obvious, they want to make money. Therefore, they will try to escalate the situation today once again... Those who provoked it should be punished.” (Davit Saganelidze, MP). TV Rustavi 2. Courier. May 17, 2013.

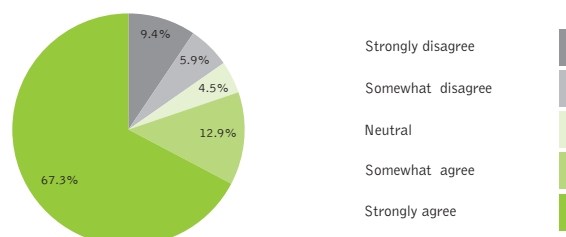
71 NDI/CRRC, (2013). Public Attitudes in Georgia: Results of a June 2013 survey.

homosexuality. The position of respondents who believe that homosexuality is an individual choice or that scholars still do not have answers to how sexual orientation is formed is much more tolerant than that of those who postulate that homosexuality is impacted by biological or social factors. Among the respondents, 22.1% and 23.8%, respectively, are against restricting these rights. Respondents who believe that homosexuality is a result of “sexual abuse experienced in childhood”, “improper upbringing”, “weakening of societal and religious morals”, and/or “gay propaganda” express a particularly negative attitude towards the right to assembly and expression for LGBTI persons. The myth that the “number of homosexuals will rise if the society does not assert that heterosexuality is the only correct form of relationships” also has a significant negative impact on respondents’ evaluations. (chi-square=285.13, df=24, p<.001).

One of the main arguments of opponents of the anti-discrimination law and the elimination of sexual orientation/gender identity as grounds for discrimination is related to homosexuals’ employability at educational institutions. Norms against discrimination had existed in the Labour Code of Georgia before; however, politicians and clergymen, who actively speculated on this issue, expressed concerns that the new law “would prohibit the dismissal of homosexuals from employment at educational institutions”.⁷² To legitimise their statement, they actively referred to myths about gay paedophilia.

In the present study, the majority of respondents (80.2%), who answered the question “homosexuals should not be allowed to work with children and adolescents” (N=1933), agree with the statement (67.3% strongly agree, 12.9% somewhat agree); 15.3% do not agree with the statement (9.4% strongly disagree, 5.9% somewhat disagree); 4.9 % remained neutral.

Figure N 39. Attitudes towards the Restriction of Employment of LGBTI Persons at Educational Institutions (“Homosexuals should not be allowed to work with children and adolescents”)

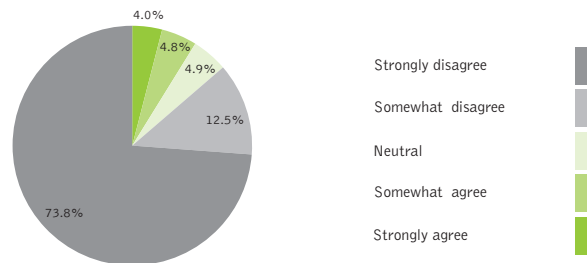
This statement has more supporters in villages than in Tbilisi and other cities (respectively, 87%, 76%; 76.2% chi-square=46.16, df=8, p<.001). The difference is also significant in terms of education (chi-square=45.44, df=20, p<.001): the lower the level of formal education, the more the statement is supported. The level of contact/number of acquaintances among the LGBTI community also has an impact on respondents’ positions (chi-square=61.76, df=4, p<.001): The number of respondents who disagree with the statement is twice as large among those who are acquainted with LGBTI persons (26.7%) than the rest (13.2%). The statement was tested in relation with myths, stereotypes, and knowledge about LGBTI persons. Among the respondents, 84.9% of those who agree with the stereotype that “most gays are paedophiles”, also agree with the statement that “homosexuals should not be allowed to work with children and adolescents”. Despite the fact that the “gay paedophilia” stereotype is agreed with only by a small portion of the population (21.4%, N=429), one-third of respondents found it difficult to answer this question (33%, N=659). Among the sceptics, 79.5% also believe that homosexuals should not be working at educational institutions.

72 The anti-discrimination law review. Parliament Committee Meeting. April 29. 2014. See: <<https://www.youtube.com/watch?v=yCqeUUJN5YE>>.

As for the level of knowledge about homosexuality, the responses were quite logically distributed. Obviously, those who believe that homosexuality is a result of “wrong upbringing”, “gay propaganda”, or “weakening of societal or religious morals” tend to agree with such restrictions (85.9%; 85%; 89%, respectively). Most respondents who believe that “homosexuality is an individual choice” also believe that homosexuals should not be working with children (82.2%). This statement is least agreed with by respondents who believe that homosexuality is determined by biological factors. Twenty three percent of such respondents disagree with the statement that homosexuals should not be allowed to work with children, 69.5% agree, and 7.5% remain neutral. At first glance, the responses of those who believe that homosexuality is determined by genetic factors and still are in favour of such restrictions might seem surprising. However, using the right-wing authoritarianism scale as a control for these results sheds light on the reason for this illogicality: those who believe that genetic factors play a key role in shaping homosexuality and still support the restriction on the employability of LGBTI persons at educational institutions score high on the right-wing authoritarianism scale. These respondents are inclined towards publicly expressing a stance on an issue, do not rely on their own knowledge or experience and, as a rule, prefer to duplicate the dominant opinions on the matter.

Respondents’ knowledge, stereotypes and myths about homosexuals / homosexuality have a significant impact on the assessment of the following provision: “homosexual couples should have the same right to adopt and raise children as heterosexual couples”. 73.8% of the respondents who answered the question (N=1907) strongly disagree with this provision (partly – 12.5%). 4.9% remained neutral. 8.8% of participants fully (4%) or partly (4.8%) agreed with the statement. Opinions also differ according to respondents’ level of knowledge about homosexuality: the percentage ratio of opponents to the statement is much smaller among respondents who believe that homosexuality is a choice. Most of the respondents who disagree with the statement are those who maintain that sexual orientation and gender identity are shaped by social factors.

Figure N 40. Attitudes towards the Right of LGBTI Couples to Adopt and Raise Children (“Homosexual couples should have the same right to adopt a child as heterosexual couples”)

The myth that “a child raised in a homosexual family will become a homosexual” has less impact on the responses. The respondents who fully or partly disagree with LGBTI persons’ rights to adopt and raise children are almost equally divided in terms of the statement above: the myth that “a child raised in a homosexuals’ family will become a homosexual” is agreed with by 47.3% and disagreed with by 42.3% of respondents, while 10% remain neutral.

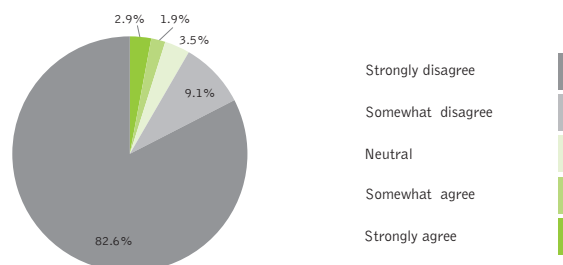
The responses were tested *vis a vis* other variables as well: the degree of contact with LGBTI persons has a more positive influence when it comes to adoption rights: 14.7% of respondents who are familiar with at least one LGBTI person agree with the statement that a homosexual couple must have the same rights of adoption as heterosexual couples do; 6.6% are neutral on the issue; and 78.7% of respondents are against LGBTI adoption rights (chi-square=22.85, df=4, p<.001). The distribution of responses by supporters and opponents of the statement among those who do not know any LGBTI persons is as follows: 7.8% agree with the statement; 4.6% are neutral; 87.6% are against. In terms of formal education, no major differences are observed, with students being the exception: their standpoints are less radical than those of the other groups (15.7% are in favour of adoption rights for LGBTI persons, 10.1% maintain a neutral position, while 74.2% are against).

It should be noted that in many countries where progress in terms of rights is significant, the law still does not allow gay and lesbian couples to adopt and raise children. Often, such restrictions are associated with the myth of gay paedophilia. Conversely, statistics show that 90% of paedophiles are heterosexual men. Thus, homosexuality does not represent a legitimate reason to deny the right to adoption to gay, and lesbian, couples. Analysis of court cases shows that lesbian and gay couples were denied or deprived of parental rights because they represent “poor role models” for their children (Blumenfeld, 1992). In this study, this thesis was tested based on several statements.

Those who are in favour of a full or partial ban on homosexual couples’ adoption rights expressed negative attitudes towards gender non-conforming women/men and tended to agree more with negative stereotypes about lesbians and gay men.

The right-wing authoritarianism scale contains a provision (“gay men and lesbians are as healthy and moral as others”) that was not used in the process of index calculation in order to avoid an artificial increase of the correlations between homophobia and right-wing authoritarianism. However, this provision was used in the cross-tabulation analysis *vis a vis* the right to adopt. Among the respondents, 23.1% of those who believe that gays and lesbians are as healthy and moral as others, agree with the opinion that homosexuals should have the same right to child adoption as heterosexual couples (67% are against; 9.9% are neutral); 90% of those who disagree with the statement also do not support the right of homosexual persons to adopt a child (6% agree, 3.6% - neutral. $\chi^2=292.83$, $df=32$, $p<.001$).

Figure N 41. Attitudes towards the Right to Marriage for Same-Sex Partners (“The law should allow marriage between homosexuals”)

The view that the law should allow marriage between homosexuals is the least popular. The vast majority of respondents (91.6%) who answered the question (N=1938) disagreed with the statement. Radically negative position is expressed by 82.6%. Only 4.9% of respondents agree with the statement. Cross tabulation analysis shows that attitudes differ in terms of socio-demographic variables. In particular, the most negative attitudes towards gay marriage are observed in cities (disagree: 94.1%, agree: 3.8%, neutral: 2.1%); the most liberal attitudes are observed in Tbilisi (disagree: 88.8%, agree: 5.1%, neutral: 6.1%. $\chi^2=34.15$, $df=8$, $p<.001$). Differences are also visible in terms of age groups: the number of respondents with positive attitudes towards the legalisation of same-sex marriage is higher among the age groups of 18-24 and 25-34 (7.7% and 6.7%, respectively). An interesting picture emerges in terms of education as well: students are the most liberal group (14.6% agree and 79.8% disagree with the notion of same-sex marriage, while 5.6% are neutral). As for other groups, in terms of education, the attitudes are almost equally negative.

According to the study, having contacts among members of the LGBTI community has a positive effect on respondents' attitudes towards marriage equality: 7.7% of respondents who know at least one LGBTI person agree that the law should allow marriage between homosexuals; 7% remain neutral; and 85.3% are against same-sex marriage (7.7% partially agree, 77.7% strongly disagree. $\chi^2=19.54$, $df=4$, $p<.001$). The percentage of supporters and opponents of the statement among those who do not know any LGBTI persons was distributed as follows: 4.4% agree with the statement, 2.8% have a neutral position and 92.8% (9.3% somewhat disagree, 83.5% strongly disagree) are against gay marriage.

Among the respondents who believe that gays and lesbians are as healthy and moral as others, 13.6% agree with the statement that marriage between homosexual persons should be legal (77.3% are against, 9.2% are neutral). Among those who disagree with the statement, 94.3% are against gay marriage legalisation (3.5% agree, 2.2% are neutral. $\chi^2=164.82$, $df=32$, $p<.001$).

The purpose of the present study was not to analyse respondents' attitudes and perceptions of marriage and the family. However, we believe that the analysis of societal attitudes towards the institutions of marriage and the family have a key significance for studying public opinions in terms of these rights. According to a 2012 study,⁷³ marriage is widely perceived as a social status - the possibility of self-actualisation (75.4% of respondents). Among the respondents, 95.4% believe that marriage is essential for child rearing; for 81.6% of respondents, marriage is a significant component of financial security for the family. The study does not explore the notion of whether marriage is seen as a contract between two adults that gives rise to additional responsibilities.⁷⁴

Regression analysis shows that different rights have different predictors. For example, the most significant key-predictors in terms of freedom of assembly and expression, or in terms of restriction of homosexuals' rights to work at educational institutions, are right-wing authoritarianism, religious fundamentalism, level of education, the prevalence of myths and stereotypes, and level knowledge about homosexuality, whereas religious fundamentalism is not a predictor at all when it comes to adoption rights. In this case, right wing authoritarianism, the prevalence of myths, the issues of the "morality" of gay men and lesbian women turned out to be important. The regression analysis model demonstrated key variables, such as perceptions about the binary model of gender and attitudes towards gender non-conforming men and women. Attitudes towards marriage equality have the same predictors; however, here, religious fundamentalism re-emerges (however, contrary to expectations, it has the least significance in terms of predictors in the model). The emergence of variables such as attitudes towards gender non-conforming women/men and the sex binary model regarding the last two rights (adoption and marriage) suggests a correlation between attitudes towards civil rights and perceptions about traditional gender roles. Unfortunately, this connection could not be verified in the frame of this study.

Quite interesting and seemingly paradoxical is the picture presented by cross-tabulation analysis between right-wing authoritarianism and separate statements. For example, 66.7% of respondents who fully or partly agree with the statement that "our country needs free thinkers who have the courage to question traditions, despite the fact that it will upset many" disagree with the opinion that "LGBTI persons who do not conceal their orientation/identity and fight for the protection of their rights are praiseworthy for their courage". Among the respondents, 81.3% of those who agree with the

73 Kekelia, T., Gavashelishvili, E. & Bregvadze, T. (2012). *Sexuality in Contemporary Georgia: Discourse and Behaviour*. Tbilisi. Ilia State University.

74 E.g. legal inheritance, reciprocal commitment, joint ownership rights, the right to refuse to testify, the right to indicate a same-sex partner as a "close relative" in case of need in medical emergencies, etc.

opinion that “homosexuals and feminists evoke fascination because they do not obey traditional family values” are against gay marriage; 75.2% of these respondents are in favour of restricting the right to freedom of assembly and expression for LGBTI persons. Seventy-eight percent of respondents who believe that “people who criticize the state and religion are the best part of society, even if it is unacceptable for others” agree with the statement that “gays and lesbians should not impose their lifestyle on others”. In terms of the assessment of views on LGBTI rights on the values scale, overall, respondents who prioritise human rights, freedom of speech, career and financial stability on the values scale are far more liberal towards LGBTI rights than those who prioritise family, traditions, the motherland, and religion. This picture does not provide a comprehensive understanding about the nature of attitudes, which prevents the discussion of LGBTI issues in the context of equal rights.

Thus, it can be concluded that the public generally harbours distinctly negative attitudes towards equal rights for the LGBTI community and LGBTI activists/human rights defenders. Attitudes towards select rights vary in the context of age and level of education. Students and respondents in the 18-24 age group, are far more accepting of certain rights for LGBTI persons. However, variances become insignificant among the older age groups and respondents with different levels of education. The level of contact/number of acquaintances among the LGBTI community has a positive impact on attitudes towards LGBTI rights for women respondents.

The study shows that different rights have varying predictors and this calls for a more in-depth and comprehensive analysis. Attitudes with respect to select rights are influenced by the level of education, the prevalence of myths and stereotypes on homosexuality, and the level of religious fundamentalism. Regression analysis in terms of certain rights shows that the emergence as predictors of variables such as attitudes towards gender non-conforming

women/men and the gender binary model suggests a correlation between attitudes towards civil rights and perceptions about traditional gender roles. Unfortunately, we were unable to test this hypothesis within the framework of the present study. The high predictive value of right-wing authoritarianism with respect to almost all the rights demonstrates the significance of dominant discourse on LGBTI issues. Issues related to the equal rights of the LGBTI community as well as the activity of LGBTI activists and human rights defenders are being discussed in the context of morals and traditions, rather than in the context of equality. Politicians, whose immediate responsibility is to ensure equal opportunities, have a lion's share in this conundrum. When it comes to equal rights for the LGBTI community and the violation of these rights, their rhetoric is virtually identical to the ethno-nationalistic moralistic discourse propagated by the church.

VI. QUALITATIVE RESEARCH REPORT

Aim of the research and methodology

The aim of the qualitative research is to analyse the sources of information and knowledge about sexual orientation/gender identity in society; to examine the level of awareness about the situation of LGBTI persons; to assess homophobic public attitudes; and to collect information about the possible ways of reducing the negative attitudes toward LGBTI persons.

Eight focus groups were conducted and three interviews were recorded in the frame of the qualitative research. Four focus-groups were conducted with non-governmental organisations in Tbilisi and regions; the other four were conducted with teachers, physicians, LB (lesbian and bisexual) women, and GB (gay and bisexual) men, respectively. Out of three interviews, one was recorded with a Public Defender's Office employee, the second - with a Georgian Young Lawyers' Association attorney, and the third was conducted with a representative of the Social Workers Association. Unfortunately, despite an official request submitted to the Ministry of Internal Affairs, an initially planned focus-group with the representatives of law enforcement agencies was not conducted.

6.1. Knowledge on sexual orientation / gender identity

The analysis of focus-groups indicates that the LGB group members and the representatives of human rights organisations specifically working on the issue

of LGBTI rights possess the most adequate information about sexual orientation/gender identity (with the exception of information about intersexuality). Those who have worked directly with LGBT group members and/or have gay and lesbian friends and acquaintances, not only show a high level of tolerance, but a higher level of awareness on the issue as well. A mixed level of knowledge was demonstrated in the focus group conducted with the medical professionals. In this case, their knowledge on the issue was predominantly influenced by their working profile and experiences of working with the representatives of LGBTI groups, rather than their professional education. The teachers' group demonstrated the lowest level of awareness: with the exception of only one respondent, all the participants practically reinforced all the myths and stereotypes that exist in society toward LGBTI groups and the factors that influence the shaping of sexual orientation.

Homosexuality as a disease

Most of the focus group participants said that the issue of pathologisation of homosexuality is still a problem. Homosexuality is seen as a medical condition that requires treatment. Doctors recall cases when parents and family members have forcefully brought young adults to them in order to get them "treated".

Physicians noted that major effort is directed toward convincing parents that homosexuality is not a disease and therefore a "cure" or any medical intervention are meaningless. Specialists also point out the severe impacts of these attempts at intervention and family rejection on adolescents:

"I cannot recall a single case when they themselves asked to change their [orientation]. There are conflicts within family circles... It takes a lot of effort, hours, sometimes till the loss of our voice, to explain, of course in a polite manner, to their parents that it is, so to speak, one of the options within the norm... We had a face-to-face conversation, me and him [minor's father], and he told me that in that case [if a "cure" is not found], the grandfather would commit suicide... This child is of course a victim, and certainly not self-actualised; s/he is generally disconnected from this world." (Doctors' focus-group)

Some participants of the focus-groups regard homosexuality as a *priori* a "medical problem". Most discussions centre on whether homosexuality is "nature's mistake or a psychological disorder"; whether orientation is determined by genetic factors or social factors have a decisive influence.

"If a child is born this way, I do not think a psychologist can help."

"Here, we are dealing with genetics, hormonal problems. When a child is born, it is already defined by its hormones. Let's say for example that N [names a famous person], had hormonal problems at the outset... the mother did this [to the child] from a very young age... Well, I knew her, and I know that she was giving her child hormonal medication. Despite this, the problem still remained to a certain extent." (Teachers' focus group).

Those who believe that sexual orientation is shaped by the environment, and that social factors play a key role, point out the importance of "mistakes made during the process of upbringing". However, they do not exclude the influence of other undesirable effects of environmental factors.

"I believe that there were mistakes made during upbringing at the very beginning."

"I think that upbringing is more important, and environment – with it, everything leads to [this behaviour] collectively."

"There was a boy who maintained very close relations with girls, even went to the bathroom with them, liked to gossip... sing, he was a very talented child, and a good student. We didn't feel sorry for him because of that. Well, "feel sorry" is a poor phrase. He had something [personal] going on; he was a refugee, stayed in a cellar for 40 days once, used to eat raw potatoes. When he transferred to our school, he was very young. During every recess, he used to hold a bun in one hand and a khachapuri in the other, so as to make sure that he wasn't deprived of food, perhaps... In my opinion, something went wrong with him and that's what's to blame" (Teachers' focus group).

Unlike in the case of homosexuality, the respondents are very sensitive when it comes to transgender people:

"How can a man live if he perceives himself as a woman; it is clearly a problem for him. He does not like his organs; he needs, pardon me, breasts and he needs something else to be more self-confident. So he needs a different level of support. Society, even politics, legislation or medical services should interfere on behalf of such people, I completely agree." (Teachers' focus-group)

As the focus groups' analysis indicated, gender non-conforming behaviour in teenagers is also considered to be a serious problem, which might be connected to homosexuality and requires intervention from parents, teachers, or psychologists.

"We have had such a case at school, where a girl who has brothers and is brought up in that environment... She copies her manners, clothing and hairstyles from her brothers. When I talked to her – not clearly on this topic, but, so to speak, conducted a psychological test – she turned out to be of a "nor-

mal" orientation, but just acting. She rebels against the family, and seems to have a poor relationship with her parents, and with this kind of behaviour, she is trying to express her protest. However, she may be influenced by the environment and continue living like that. I have a neighbour boy who is similar, but vice versa though..." (Teachers' focus-group)

Unlike teachers, doctors are careful in discussing children's gender non-conforming behaviour and believe that, due to age, it is very difficult to establish any strong connections between non-conforming behaviour and orientation. It is another issue that such kind of behaviour might have certain causes and the conflict that arises between the adolescent and the environment might require intervention and regulation.

"I've had a patient, a 10 year-old girl, brought to me by her mother... She had a different orientation and [said that] she liked girls; her mother was in shock... [The girl] didn't wear dresses; she had confrontations about that with her father... For instance, she liked to play sports, such as baseball... Everyone can play baseball. Social strata also play a significant role here, for some, something is very acceptable, and there are things that are unacceptable... There was resentment from both the mother and the father, which, consequently, only exacerbated these problems... Overall, it turned out that the child was a victim of violence, and that she had adopted such a role because she says that otherwise, everyone would oppress her... since, women [are considered] weak... as a result of therapy, this conflict situation was mitigated. I regulated it. Her mother accepted her as she was." (Focus group with doctors).

Focus group participants rarely speak about homosexuality as a choice. The context is mostly negative ("Some people just follow fashion trends. They are not like that [homosexual], but want to be different, cannot find any other way to be different and attract attention, and well, this is one of the ways." [Teachers' focus group]).

Only one respondent talks about the issue from a neutral viewpoint:

"This is an individual choice that is associated with gender-related aspects; and in some cases, not only with their gender, but with their sexual behaviour." (Interview with a social worker)

Main sources of information

Participants of the focus groups name television and internet as main sources of information about sexual orientation/gender identity and LGBTI groups. Members of LB and GB groups, apart from other representatives of the group, name different workshops and educational trainings organised by community organisations, as well as the web-sites of these organisations. However, they believe that the available information is not detailed enough and sometimes mainstream media does not reflect their needs and requirements and they are obliged to consult foreign websites for more information.

The analysis of the focus group with NGO representatives reveals that those who have greater awareness of these issues have obtained the information mostly through non-formal education: at educational trainings and workshops. The lack of knowledge is a prevalent issue among the doctors' focus group as well. Several respondents pointed out that the knowledge that they possess about homosexuality/ transgender identities had never been a part of their formal education.

"When homosexuality became a topic of some discussions, as to whether it is a norm or pathology, or what, I remember it happened beyond the medical university... I was looking for answers myself, it was my own interest, and I remember, what I found [is] that it is not pathological and that it had once been listed as a disorder but it is not anymore. But I remember it as a process of my own research and not as a process and result of [university] teaching." (Doctors' focus-group)

In addition to formal education, one of the important factors influencing awareness in the group of doctors is clinical experience of the issue. Some of the respondents admit that it is difficult to analyse the issue on the basis of solely professional experience (for example, from a wide range of transgender people, only those requiring a certificate for sex reassignment surgery might visit a sexologist) and therefore, it can be very productive to cooperate with organisations that study this issue thoroughly and are able to provide them with valuable information.

“Two seminars were held there [WISG] and I obtained quite a lot [of information] in those discussions, because these [issues]... were not covered in the context of traditional sexology or sexopathology, and I had not encountered such people. There, they showed me these cases, they do not come to me; only transsexual [persons] – according to nowadays’ terminology – come to see me; they are sent by their surgeon, plastic surgeon, whom this patient, this citizen had visited to have surgery, but they cannot have surgery without specific medical authorisation and this is how I get to encounter them... and there I learned new information [on gender diversity, on the current processes of depathologisation], brochures were distributed.” (Doctors’ focus group)

Despite the level of knowledge, most respondents believe they need additional information and education on these issues or to increase their knowledge about a particular group/issue (e.g. transgender identities, intersexuality).

“At this point I have basic knowledge, though I need to deepen it, especially about transgender women and men.” (Interview with a representative of the Georgian Young Lawyers’ Association)

“Information and training is never too much... I have attended many meetings, trainings, and seminars about LGBTI issues. My colleagues and I have the information we need both in the legal and social

contexts... However, I think it is important to exchange best international practices and to become familiar with the new approaches that are being introduced. Earlier, when we started working, we would only say LGBT, and now we have the queer and intersex categories that are specific to their needs.” (Interview with a representative of the Public Defender’s Office)

6.2. Knowledge of the legal status of the LGBTI community, and hate crime

Representatives of non-governmental organisations point out the importance of assessing the country’s legal environment. In addition, they put forward specific issues which, in their opinion, hinder the full realisation of the rights of members of the LGBTI community. According to the general assessment of the respondents, Georgian legislation is non-discriminatory against LGBTI persons. However, there are some gaps in terms of the enforcement of the law. The 2014 Law on the Elimination of All Forms of Discrimination clearly stipulates the elimination of sexual orientation/gender identity as grounds for discrimination. However, the representative of the Public Defender stated in the interview that there are numerous complex reasons that render it extremely difficult to prove facts regarding cases of discrimination. Moreover, there are issues that remain beyond the scope of statutory regulations:

“For example, there is no norm in the legislation about surgical intervention for transgender [persons]. Technically, it is a sphere outside of the law, which, later on, gives rise to a multitude of problems.” (Focus group with NGO representatives, Tbilisi)

Human rights’ defenders also point out the absence of official statistical data on hate crimes based on sexual

orientation/gender identity. Despite the amendments to the Criminal Code made in 2012, the official number of this type of crime in the country is still zero. However, the data provided by NGOs which work directly with LGBTI group members, are contrasting. The respondents point out that motive is not recorded in criminal cases; this leads to the total invisibility of this type of crime. Besides, while criticising the existing mechanism and investigative bodies, court decisions should not be overlooked:

"When we criticise, say, investigative services, the main attack is directed toward the MIA, and the prosecutor's office always seems to be the "better man" in these events. However, for some reason, we are always forgetting the trials and the last two decisions [i.e. cases dealing with the dispersal of the peaceful rally on May 17, 2013 and the murder of Sabi Beriani], that were made by the Court." (Focus-group, Tbilisi)

Non-governmental organisations regard police attitudes towards LGBTI persons as problematic. At a focus-group interview, one of the participants recounted a specific case when members of the group, who had arrived at a police station for questioning, were treated with disrespect and even verbally abused by the police officers. LB and GB group members also speak about the homophobic attitudes exhibited by police officers and designate the mistrust caused by these negative experiences as the main reason for low referral rates:

"Instead of helping me, the police treated me with irony. I do not trust the police."

"A few months ago, in the middle of Rustaveli Avenue, close to the Academy of Sciences, one of my acquaintances, quite a feminine boy, was approached by strangers demanding money. I saw this and showed my support. One of the attackers had a razor blade in his mouth. I managed to call the police. They arrived and instead of searching for the attack-

ers, they started to criticise my friend for his clothing style. Why should they care?!"

"Very often, due to the fact that the police are homophobic, many of us do not refer to them. We have heard about many cases involving threats from the police. Almost every day we hear threats about making the video footage of our [generic "we"] private lives public. Therefore, this lack of trust toward law enforcement agencies is very understandable." (Focus group with the GB group members)

The respondents also mentioned that LGBTI individuals express mistrust not only toward law enforcement agencies, but toward human rights' defenders as well. They explain that this mistrust is due to a high level of homophobia in society. Additionally, a nihilistic attitude toward the judicial system in general prevails, which is reinforced by the government's inadequate responses to high-profile cases of violence against the LGBTI community. The Court's judgments in the 17 May and Sabi Beriani's murder cases have made an extremely negative impact on the group members.

The LB and GB community members also speak about cases of violence and discrimination in various institutions; from strangers on the streets; harassment and abuse from family members; the practice of bullying in schools:

"I was hiding this fact [sexual orientation/gender identity] more or less because I knew a negative reaction would follow from both of [my parents], because [ours] is a very conservative family. Later, when I grew up and thought about serious relationships and everything...The situation evolved in such a way that they found out about my partner. My friends and I spent half a year to get my family to face the fact that it is so, and somehow you have to accept me; you're not going to kill me for this, right...? I came out to my father, my grandmother always sensed it, but never told me anything. My sister always knew about me, but never had any problem, but eventu-

ally she developed such aggression toward me, that I cannot tell anymore if she is really my sister. Finally my mother found out as well. She came up with a brilliant scheme how to lock me up at home and set me right, otherwise I could die... [My mother] started to harass and beat me in front of her friends; in short, [she] had massive hysterical outbreaks... Then at some point my sister opened the door: we can no longer stand you... leave, she said. We ran away. I was shocked for about three days, thinking what to do. I had no shoes, no jacket or clothes, no wallet, no documents, absolutely nothing. I tried with my friends, to return home... no one opened the door. Then we [approached them] via the organisation (WISG) – rather, we called – to notify that we were coming and wanted our personal belongings: they still refused. Then, we called the police, as I did not even have my ID. They opened the door to the patrol officer. They talked for about 40 minutes with the patrol police, I don't know what about. They barely gave my ID to the officer, everything else belongs to us, they said. And so it goes..." (Focus-group with LB members)

"I have never come out [at work]. My colleagues are very well-disposed towards me. Just on May 17, 2013, I argued a lot with them, they were cursing, so I could not stand it. It is horrible when your colleagues say about you indirectly that you are sick and depraved. My friends, who have come out publicly, work either in LGBT organizations or are waiters."

"I am a manager at one of the food vendors, my shift is calmer, but in other shifts there is so much intrigue and blackmail going on. There were some cases when the employees had to leave their job after their orientation was revealed."

"This exploitation is further accompanied by the fear that someone will learn about your orientation and you will get fired from your job. There is more discrimination against transgender persons. When an employer reads that the documents refer to a poten-

tial employee as male, but in fact, there is a female standing in front of them, they will come up with thousands of different reasons to deny employment. Transgender women do not have many qualifications and therefore it is harder for them to find a job. I don't mean sex workers' work. And even there, sometimes customers beat them, and sometimes they even suffer abuse from police." (Focus group with GB group members)

"Bullying and oppression are common phenomena among pupils [in schools], however, even teachers contribute. No one thinks about LGBTI adolescents. Actually, it was like this in my time, too. Back then, no one knew of 'LGBTI', but bullying was a common thing. 'Sissy', 'fag', 'woman': I always heard these at school."

"Teachers treated me pretty well. But I cannot say that the school was not homophobic. The geography teacher especially was extremely homophobic and, in general, very neurotic. Once she brought a very 'orthodox' movie about the Second Coming, which contained 15-minutes of footage from a gay pride parade. The Second Coming is coming – everyone will become homosexual, she said."

"I don't think anything has changed now. Teachers belong to the church parish and teach religion instead of science. And the religion itself calls us sinners." (Focus-group with GB group members)

Focus group participants very often mention that persons representing the police, the Prosecutor's Office or the Court are themselves part of the prejudiced society and it is very likely that they, too, hold homophobic attitudes. Therefore, it might affect the decisions they make. The group members talk about ineffective law enforcement mechanisms and problems hindering the enjoyment of rights entitled by law:

"Despite the fact that the laws are relatively more humanistic, society does not follow this trend. What

for do I need a law that is ineffective?" (Focus-group with GB group members)

LGB respondents of the focus groups believe that the current situation is negatively affected by the fact that human rights organisations and the Public Defender have limited resources and mandates. Nevertheless, the participants are aware of the necessity of contacting these types of organisations or the Public Defender's Office at least for the purpose of recording relevant cases. In addition, they note that in order to prevent homophobic behaviour by police officers, it is very effective to have a lawyer present during the interrogation process, or to appeal to the Public Defender.

As for the specific cases of violence directed towards the LGBTI community and their scale in the country, different focus-groups reveal varying levels of knowledge and attitudes towards the issue. Further to the May 17, 2013 large-scale raid on the community members (which, due to the level of aggression from counter-demonstrators, attracted local and foreign media), the participants recall several other cases of violence: one of them is the murder of Sabi Beriani, a trans woman, in 2014, which was also widely covered in the media. Another example that the focus-group participants recall as a concrete case of recurring violence against a community member is the following:

"Resp1: I have noticed one guy in Kutaisi who dresses strangely, cars would stop by him, [the drivers would] honk their horns and insult him... he wore huge headphones in order to avoid hearing others swearing at him"

Resp1: I have seen him, too. He walks in wide-open T-shirts, carrying a bag. He was severely beaten on the "Zastava" (place in Kutaisi).

Resp 5: He's often beaten, as I know.

Resp 1: They cannot live their own lives, they have to regularly ensure that they are not very visible somehow." (Focus-group, Kutaisi)

Other focus groups do not share the opinion that physical and psychological violence against members of the LGBTI community occur regularly.

"I think this iconic idea that this population is persecuted by society is a bit artificial. This is my personal opinion. I think that the tolerant part of the society is larger than the one that is ready to throw stones at these people." (Doctors' focus-group)

One of the participants of the teachers' focus group believes that such cases of abuse and violence might be provoked by the victims themselves. There is a significant disparity among the participants about the issue of equality. Most of the respondents perceive the issue from a moral point of view rather than in a human rights context. One such issue is same-sex marriage, which is very widely used by some political entities to reinforce homophobic attitudes.

"I fail to understand the meaning and purpose of official marriage, who stops them from being together and doing whatever they want to do together? Does anyone persecute them? What's going to be different for them in legal terms?"

Another participant in the same discussion, although aware of the importance of the issue, believes that society is not ready yet to discuss this issue in the context of equality:

"Tax-payer mentality has not yet ripened in our minds. When you have the LGBTI community that generates material wealth in the country and pays taxes, it is logical that it makes a claim to enjoy the same rights as heterosexual families. In order to achieve that, first we need to develop this mentality. Then, it would be a good argument for why these people should enjoy the same rights as the rest of us." (Focus-group, Telavi)

Interestingly, the group members themselves consider such issues as a long-term perspective:

"To go even further, one cannot marry their loved one, so to say, to make the partnership official. Even having a child is a problem. It is such a topic... well... I want to have a child, but how. It belongs to me and it is my business how I would like to have a child, but then it does not belong to my "second half" who will spend no less time, money, energy, etc. [on raising the child]. She should have the right to care [for the child], too, right? Things like this are absolutely unfair, I think... It is a very complex topic. For example, if we both buy property and something happens to one of us, that property will automatically be transferred to my mother, who has kicked me out of the house". (Focus group with LB group members)

6.3. Homo/bi/transphobia and Its Causes

Focus group participants hold different stances on the issue of homophobia in the country. Representatives of NGOs that work directly on LGBTI issues or are in contact with LGBTI community members express clearer stances towards the severity of homophobia and its forms of expression. Some of the respondents believe that the people working in LGBTI organisations artificially exacerbate the problem together with the community members. Apparently, information about individual cases of violence does not suffice in order to perceive homophobia as a problem – some of the participants of the study even accuse the victim, rather than the assailants.

"This aggressive attitude often comes from them. We also have our own (sexual) orientation but we do not hold parades... Often, this is exactly the reason of aggression towards them." (Teachers' focus-group)

Some of the participants agree that homophobia really exists as a problematic issue in Georgia. They emphasise that homosexuals are, and always have been present; however, aggression towards the group has

escalated only recently. Tradition, religion, and majority will are indicated as factors that justify homophobia. Some respondents believe that it is highly artificial to focus specifically on homophobia, because every group that is different is subjected to similar negative attitudes in general. Besides, a large part of society is frustrated and is constantly searching for a scapegoat, to whom the whole aggression is directed:

"The environment is very [aggressive]... It often happens so: society is looking for the object of their anger, to transfer this [aggression], the accumulated energy. Often, this [can be] someone's coming out in a popular TV show, or take, for example, the May events... Sometimes, society just waits for them, waits with pulsation, for when it happens, so that it can... boom... and the anger will pass. And, after it passes, they run around for a long time, armed with adrenaline. Yes, I know some people, including clergy and a neighbour as well who, for example, has been involved in this topic for a week now and runs around very agitated about how tough they were and how they beat others." (Focus group with doctors)

One participant from the doctors' focus group talks about the environment and visible changes in attitudes. According to him, attitudes have deteriorated among the representatives of the medical sphere, who would previously openly discuss this issue:

"Let's say, if before doctors talked about it – that it is a norm and it happens and however hard you try to treat it with hormones, you will not be able to change anything – nowadays, the trend has changed. Now, they don't talk anymore. I wonder why they cannot talk." (Focus group with doctors)

Some respondents attribute this trend to the increased role and authority of the church on the one hand, and to public conformism, on the other:

"Some might not even harbour any aggressive or negative attitudes towards those who are different,

but must somehow demonstrate [aggression] towards them...

...This is conformity. They agree with the majority position

...In my opinion, religion also supports [such prejudice] (Focus group with NGO-s)

One issue, which almost all the focus group participants agree on, is a low level of public awareness regarding sexual orientation/gender identity. This, in turn, creates fertile ground for spreading various myths and for generalising the “threat” derived from the LG-BTI community:

“In my opinion, the reason for [aggressive attitudes] is lack of awareness. Today, for example, many believe that homosexuality means a man having sexual intercourse with a child, which is absurd and a wrong interpretation.” (Interview with a representative of the Georgian Young Lawyers Association)

In addition, the respondents state that the level of awareness differs by city/region and according to age as well. In their view, there are higher levels of awareness and tolerance towards the LGBTI community amongst young people. Most respondents attribute this to easier access to information. They point out that attitudes towards traditional gender norms, as well as these norms themselves, are subject to a gradual change. The polarisation of gender roles is decreasing. Some respondents agree that in order to overcome these phobias, it is of utmost relevance to study them separately:

“It is very important [to] reveal the fears prevalent in society. Who is afraid... and of whom? Afraid of differences, afraid that this can ‘happen’ to their son as well... it is interesting to reveal these fears in order to classify them... ‘Are you a sodomist, too?’ - I’ve heard this phrase very often. ‘Why are you defending the LGBT community? What if my child gets ‘taint-

ed’? What if they ‘impose’ it on my child?’ There are these fears and, God knows, what else...

... Homophobia is an irrational fear of homosexuals and, yes, it is very important to realise this... Then, they themselves wonder as well: what am I afraid of, homosexuality is not contagious, after all.” (Focus group with Doctors)

The Media

Those who believe that manifestations of homophobic attitudes are characterised by specific dynamics and that their level has increased in recent years, list different reasons for this. Focus group participants point out the harmful role mainstream media plays in spreading and shaping negative attitudes:

“In many cases, lurid TV shows have a very negative influence, giving a platform to those who further reinforce these stereotypes instead of breaking them, instead of letting people think for themselves and see ordinary persons behind [the stereotypes], in all the essence of its meaning.”

“Georgian TV channels often produce shows on this topic. In each one, that I have seen at least, these people are ridiculed, or become objects of aggression. The focus is shifted mainly to this area.” (Focus group, Kutaisi)

“Media sometimes talks about this, but it is done in such a distasteful manner, that even I feel aggression towards the transsexuals in the show.” (Focus group with GB group)

While talking about media sources, the LGB group members also list non-homophobic resources. However, they believe that these resources are not sufficient in order to raise public awareness:

“Apart from Lesbi.org.ge and the online magazine 17maisi.org, I could name Netgazeti, Liberali, and

Radio Free Europe. However, I cannot say that this information is sufficient. Mainstream media views LGBT issues as exotic; TV shows are full of hate speech and homophobia.” (Focus group with GB group)

The Church

All respondents agree on the significant role that the Orthodox Church plays in shaping negative attitudes towards LGBTI persons. No one denies the role of the church and of certain clergymen in the events of May 17. However, one respondent believes that the church only mobilised counter-demonstrators, and the media is to blame for inciting violence towards the demonstrators. Opinions vary regarding statements by clergymen that invoke further homophobic attitudes in the public and encourage aggression towards members of the LGBTI group. Some respondents believe that the Church cannot and should not change its attitudes and rhetoric about homosexuals as sinners. The same respondents believe that some aggressive stands of certain clergymen should not be generalised over the entire Church and should not be viewed as a common position of the Church on this issue. The LGBTI group members are quite sceptical when it comes to the Church’s role in reducing aggression, let alone its involvement in combating homophobia. (*“What can stop the hatred emanating from the Church?! The Church is trusted by a large part of the population, they believe in everything the Church says; I cannot see a way out of this situation.”* [GB group member]). Other participants believe that there are resources within the Church which could serve to prevent negative public attitudes from turning into aggression and that these resources need to be used pragmatically:

“I believe the topic of religion is very sensitive in Georgia. Everyone deems themselves devoted Christians and if a child’s classmate says he’s gay, the Union of Orthodox Parents is promptly ready to assault him. I do not know how to bring this issue to the

church, but I think it is essential to cooperate at least on the issue of tolerance.” (Focus group, Kutaisi)

“It’s no secret for anyone that in 2013, clergymen were involved in the violence... Of course, we cannot change their minds about what is and is not a sin, but the fact that I just mentioned, overcoming phobia to the extent that it does not turn into calls for violence and aggression, is very important and I think we can achieve this through collaboration. Religious institutions play a very large role in Georgia and I hope there are many progressive thinkers who dissociate themselves from violence and I think we should make use of this resource and potential from the inside, not to let their phobias transform into aggressive agitations.” (Interview with a representative of The Public Defender’s Office)

Lack of political will

Some respondents believe that one of the main impediments to overcoming homophobia is the lack of political will on the part of the government. According to the participants, this becomes particularly evident when it comes to state response to hate crimes and/or the education system in the country in general. Human rights defenders also mention the negative impact of such policies on members of the LGBTI community who, as a result, feel very insecure. Besides, apart from openly homophobic politicians, there are numerous undisclosed homophobes in the parliament or government, who demonstrate their homophobia only in the process of decision-making. In order to evade responsibility, these politicians often appeal to the “will of the people”, traditions and religion:

“Political decision-makers are, more or less, homophobic. Some pretend not to be homophobes just because we are on the path to becoming European. However, when faced with a dilemma of [choosing between] Europe or our society, they always decide in favour of the society...”

"I recall the Georgian Parliament when adopting the anti-discrimination law. Some members of the Parliament were so comic, as if they were being deprived of their Georgian-ness." (Focus group, Tbilisi)

"We cannot demand from the state to introduce education on this matter whilst 90% of MPs make a fuss about this topic. They think they will attract more votes... The politicians themselves perpetuate these stereotypes. We do not have any standards for public servants, at least [in terms of] what is expected from them... Human rights should be an integral part [of training to become a public servant]; first of all, they should receive high level civic education and only then can we talk about what the state demands from educational, religious or other institutions..." (Focus group, Telavi)

Miscommunication between human rights defenders and the public

Some participants of the focus group point out the importance of the ways LGBTI issues are being problematised and delivered to the public by NGOs themselves. Some believe that organisations view the Church as the key problem, and, therefore, confrontation with the Church becomes their main strategy. This, in turn, contributes to disunion in society rather than reducing homophobia. One of the respondents also points out that the organisations make mistakes in the process of public communication when they solely emphasise human rights concerns and do not attempt to explain to the public why homophobia is necessarily an overarching societal problem, rather than an issue for one specific group:

"Nowadays, the public has a legitimate fear; it is a very common fear among small nations... Identity is very significant for small nations, and traditions are a core component of this identity. This is a normal precondition. I would be surprised if it was not the case. Therefore, when communicating with a society that

fight for its ethnic survival, we need to present our goals very clearly, [clarify] what we are aiming for... We need to explain that this nation will cease to exist if we fail to base our statehood on humanism, humanity. No one explains to these people what the most important [thing] is. Everyone talks about their own best interests: 'It's in my best interest to protect LGBTI rights', 'It's in my best interest to protect religious minorities,' etc. And the society that is fighting for survival cannot understand what's going on because it believes that these issues are harmful, especially in the actual process of globalisation." (Focus group, Kutaisi)

6.4. Ways of combating homo/bi/transphobia

Education and awareness-raising

Most of the focus group participants agree that it is primarily necessary to raise public awareness on issues of sexual orientation and gender identity. According to the respondents, understanding/realizing that homosexuality is not a disease but a form of sexual orientation, challenging existing stereotypes about LGBTI persons, and breaking the myths about "causes" of homosexuality will significantly reduce the level of fear and aggression in society against members of the LGBTI community. The participants of the focus groups prioritise non-formal education as a source of information. Mainstream media and especially television are listed as effective ways to raise public awareness.

"Throughout the world, television is the most effective way to disseminate information. We will also have to start discussing these issues openly and with the participation of professionals. I think it is important." (Focus group with GB respondents)

"In my opinion, one, if not the only, solution is television. The more frequently these discussions are held

with the involvement of the clergy, representatives of different congregations, ordinary people, celebrities, etc., the more homophobia will eventually be overcome.” (Focus group, Batumi)

“...For example, no one liked Caesaria (A prominent transgender woman) in the beginning. But she appeared on TV in a positive light so many times, that a lot of people started to like her... As Georgians we do take these things very easily. What can we do, she was born this way. How can I know what my child will be like? No one knows what happens in the human body. My child could also be like that. That’s why I am quite tolerant. Television can make the largest impact on society.” (Focus group, Batumi)

The respondents discuss the importance and necessity of cooperation with the media and the responsibilities of the media. Additionally, they believe that it is essential to constructively criticise media as well. It is necessary to react to the hate speech employed by journalists and to apply existing mechanisms of hate speech regulations:

“It is very good that there is a Charter of Journalistic Ethics, where the board discusses issues like homophobia as well.” (Focus group, Tbilisi)

Formal and non-formal education

Respondents believe that these issues should become part of formal education and that the state should take major responsibility for this. They point out that not only should specific teachers and school counsellors be aware but that every teacher should possess general information on these issues:

“A teacher should not feel ashamed of discussing this topic. Every teacher should be able to talk about it, regardless of what they teach: math, physics or biology; these are social issues, not only medical or psychological. Every teacher should be a bit of a psy-

chologist to be able to successfully deliver knowledge on these matters... These stereotypes should be invalidated at school, and not later, when all stereotypes are strong, well-shaped, and deeply rooted in our consciousness.” (Focus group with teachers)

“I think training must, to a certain extent, begin at school: what is gender equality, who are LGBTI people - in general, definitions of the terms are very important, - what are the implications of their rights, and etc. Awareness should be raised both by formal and non-formal education.” (Interview with a representative of the Public Defender’s Office)

When it comes to raising public awareness, respondents point out the importance of the engagement of the media and civil society. In addition, the focus group participants believe that society should be clearly shown that this is a result of the state’s active and deliberate policy. According to one of the respondents, the state should take more responsibility and be more active, i.e. invite experts and plan educational activities with their participation. The state should also decide what type of information will be delivered to which groups and to what extent:

“I think that the government should establish some standard, as to what level of preparation is required for people who are in contact with the public, large groups of society...It is when the human psyche is being formed that doctors and teachers have most contact with this group. And education, education at every level. The person who shouts things like ‘down with all kinds of minorities,’ etc. should not be able to obtain a diploma.”

“Yes, the government should take care, be it together with psychologists or medical experts, to deliver the information in such ‘doses’ that this information does not bring about aggression and rejection in adolescents as well as in adults.” (Focus group, Telavi)

Participants consider civil society consolidation and active participation as a crucial step towards overcoming homophobia; be it dissemination of information or provision of legal assistance to group members:

“In order to overcome homophobia, it is essential to have an active civil society, to constructively deliver information in different forms to the public. Some people in our society tend to believe that learning new things leads to the rejection of our principles. Also, it is important to respond to human rights violations in order for the LGBTI community to feel safe.” (Interview with a representative of the Social Workers’ Association)

Improving the legal environment

The focus group participants believe that educational activities should be initiated at public institutions. First of all, the state should tend to the awareness level of teachers, doctors and law enforcers. Some respondents recall positive experiences derived from educational activities conducted for law enforcement agencies on issues of domestic violence. At the same time, they emphasise that formal steps will not bring about real changes; they will only follow if the state expresses political will.

“I am working on this matter and I think training should be launched at public institutions and especially at law enforcement agencies. We are still working on domestic violence cases and training has really sparked awareness in this regard. Crime identification is more successful, despite the fact that violence mostly occurs in a closed space and it is very difficult to identify. The training has given us very positive outcomes. First of all, we need to raise the awareness of police officers awareness in order to fight against the problem.” (Focus group, Batumi)

The Church

Opinion was divided about the Church’s involvement in the process directed at reducing homophobia. Some participants believe that, due to its influence, the Church has to be regarded as an actor in the process of overcoming homophobia. They believe that the Church can significantly reduce aggression against LGBTI groups by making statements against violence. Some participants, however, consider the Church as one of the actors which contribute to the escalation of aggression against LGBTI groups, be it by direct statements or indirectly.

“When I am the state, however powerful the Church may be, I have to pursue strict policies, even towards the Church, which attempts to prevent me from doing so.” (Focus group, Batumi)

“If we are a secular state, we should be a secular state and this religious thing, whatever one certain group believes, should not be able to greatly influence general public attitudes; both Church and state have their roles...” (Focus group, Telavi)

6.5. Summary

The analysis of focus group interviews has demonstrated that homophobia is mainly regarded as a problem for one specific group, rather than an overall public issue. Besides, there is a significant disparity among the opinions of the participants in terms of the problematisation of the issue. Human rights defenders and doctors discuss it from one perspective (human rights defenders regard the issue solely in the context of human rights and equality, while doctors regard it in a binary frame of medical norm/pathology). The other respondents attempt to avoid the controversy of homonegativism (related to the moral judgement of homosexual behaviour) and legal status, which emerged during the discussions, by emphasising the non-violent behaviour of the public. This approach implies that, as a rule, such

negative attitudes toward a specific group or its members, together with existing cultural and social norms, is not subject to revision and the entire discussion is reduced only to the need to cultivate tolerant attitudes towards the “stranger” and “the divergent”. Significant controversy regarding the problematisation of homophobia prevails. First of all, there is no holistic vision on the problem. Turning a blind eye to the complexity of homosexuality and regarding it only through a medical, human rights, and/or moralistic prism brings about additional confusion in society. People find it difficult to unite all of these aspects into one system; this, eventually, leads to a conflict of values. As a result, inaccurate opinions are formed, such as: “human rights lack morality”, “democracy contradicts the traditions of the Georgian nation”, “joining the EU poses a threat to the nation’s identity”. Therefore, it is extremely important to realise that designing strategies for the fight against homophobia calls for the development of a rather comprehensive and holistic vision on the issue.

The focus group discussions revealed a lack of awareness about sexual orientation/gender identity and the legal status of LGBTI groups. Besides, the level of knowledge on the issue varies according to whether the respondents have LGBTI acquaintances (professional or friendly, etc.). While attitudes are not primarily dependent on direct contact with LGBTI group members, the level knowledge is mainly defined by professional relationships and direct contact. Respondents who have at least one LGBTI acquaintance demonstrate deeper knowledge of the issue. However, all participants point out gaps in their knowledge and emphasise the need for additional information.

Such a fragmented approach creates problems not only in terms of public attitudes, but also in terms of legal regulations of certain issues. For example, a legal gender recognition procedure requires the involvement of several institutions (the civil registry and medical institutions that issue medical diagnoses for transgender persons; sex reassignment surgery certificates from a

respective medical clinic; the Medical Board of Ethics, etc.). Therefore, conditions for transgender people are further complicated by limited knowledge on the part of these institutions on the essence and full spectrum of transgender identities; low awareness regarding current medical debates on the depathologisation of transgender identities; not taking into consideration the economic factors, social backgrounds and all other obstacles that transgender people face due to poorly regulated legal gender recognition procedures.

It is important to note that the focus group participants mainly talk about homosexuality, whereas transgender identities are very rarely discussed. Some respondents do not distinguish between sexual orientation and gender identity. Bisexuality, is completely omitted from the discourse, which suggests the obscurity of people with bisexual identity and reveals problems related biphobia in society (bisexuality was mentioned only once by a participant from the GB group while decrypting the LGBTI acronym: “*I do not believe in the existence of bisexuals*”).

The focus group participants hold various opinions about the factors which affect the formation of sexual orientation. Differences in levels of knowledge, in turn, are reflected not only in the attitudes towards the group, but in the respondents’ opinions about equality. For example, when discussing the causes of aggression towards LGBTI groups, strategies for overcoming homophobia, and ways of raising public awareness, some participants repeatedly mention that awareness-raising should not turn into “propaganda,” etc.

In the Georgian case, in a hostile environment, the LGBTI community continues to be one of the most inhibited groups. NGO representatives who work in the regions refer to the lack of trust from the LGBTI community; even though, as they say, they never use homophobic language and openly express their stances on cases of discrimination towards LGBTI people. In light of these circumstances, the respondents single out the role and responsibility of the media in reducing the

level of homophobia. Alongside homophobic media coverage, which perpetuates existing stereotypes, the participants of the focus groups stress that some politicians and civil servants misuse this issue for the sake of political speculation and their statements are mostly congested with homophobic hate speech.

The Church is considered to be one of the main actors in the formation and preservation of homophobic attitudes in society. However, the participants' opinions differ when it comes to involving the Church in the process of developing strategies to tackle homophobia. Most participants believe that the Church will not change its position on this matter. They stress that the government should thoroughly recognise that it is running a secular state and, therefore, should express proper political will when it comes to the violation of LGBTI persons' rights.

Some of the respondents who work directly with LGBTI community representatives and their rights believe that problems exist in terms of enforcing the law, rather than at the legislative level. The focus group participants note that the reason for this is the lack of political will exhibited by the government. Besides, there are certain issues that still remain beyond the scope of statutory regulation (e.g. legal recognition of gender). Representatives of human rights organisations also believe that the state does not devote much effort when it comes to the recording and categorisation of and effective response to crimes. Given the low rate of trust toward law-enforcement agencies and the improper treatment displayed by the police toward LGBTI persons, human rights defenders attach utmost significance to raising the awareness of law-enforcers. Moreover, they see the need to identify more effective ways to tackle the problem (e.g. developing a special mechanism under the Ministry of Internal Affairs that will be specifically aimed at hate-crimes).

On the one hand, improper state response to incidents of violence against LGBTI persons contributes to nihilistic attitudes held by LGBTI group members towards

the judiciary system in general; on the other hand, this approach encourages further aggression towards members of the group.

Focus group participants also note that the government intervention is extremely important, especially in terms of raising public awareness. Special emphasis is made on the role of the Ministry of Education and formal education in eliminating bullying practices in schools. The respondents believe that civic education programmes and textbooks should include issues related to LGBTI groups.

Most participants agree that combating homophobia in the country is possible only in case of joint and co-ordinated efforts of the government, different expert groups, the media, and civil society.

VII. CONCLUSION

The aim of the present study was the assessment of societal attitudes towards LGBT persons, on the basis of which it would become possible to develop recommendations and a long-term strategy in order to overcome homo/bi/transphobia in Georgia. The study employed both quantitative and qualitative methods. Within the framework of the quantitative study, 2,000 respondents aged 18-65 were surveyed across Georgian cities and villages. The study is representative in terms of age, sex and location.

The qualitative study comprised eight focus group discussions and three interviews. Focus group participants were selected via random and targeted sampling. Representatives of organisations with experience of contact with the LGBTI community were invited to participate in the focus groups for the NGO sector. Four focus group discussions were held with representatives of human rights organisations in Tbilisi and three regional cities; one focus group each was held with the participation of medical professionals, teachers, LB (lesbian and bisexual) women and GB (gay and bisexual) men. Three interviews were recorded – with representatives of the Public Defender's Office of Georgia, the Georgian Young Lawyers' Association, and the Georgian Association of Social Workers.¹

Within the frames of the desk research, the existing legal and social environment was analysed.

Despite the progress attained in the country on the legislative level, discrimination and physical/psychological violence on the basis of sexual orientation and gender identity are still widespread. The majority of these cases are unregistered and, therefore, remain without

due response. No official statistics are available on the state level, which would record and examine cases of SOGI-based discrimination, the nature and prevalence of homo/bi/transphobic crime in the country and would pave the way towards the development and planning of specific and efficient approaches aimed at overcoming SOGI-based discrimination. According to human rights defenders, “there is a palpable lack of effort on the part of the government in terms of the qualification and registration of and effective response to hate crimes against LGBTI persons”. The government's inadequate response to crimes and cases of violence perpetrated against the LGBTI group contributes to LGBTI persons' nihilistic attitudes towards the law enforcement system on the one hand, while on the other – this approach further encourages violence against the community members.

Specific issues (e.g. legal gender recognition) remain entirely beyond the scope of legal regulation, which often becomes the basis for discrimination against transgender persons in labour relations and at state and private institutions, which require the submission of identity documents.

Despite the fact that homosexuality has been removed from the WHO's International Classification of Diseases (ICD), certain representatives of the health sector and current medical textbooks continue to discuss homosexuality as a disorder requiring medical intervention. The terminological confusion of sex and gender remains a problem in the Georgian-language editions of the ICD and relevant textbooks. The needs of LGBTI community members in the health sector have not been properly

---

¹ Unfortunately, in spite of official written queries sent to the Ministry of Internal Affairs of Georgia, the researchers were unable to conduct a focus group with the participation of police officers within the present study.

examined and analysed, and, consequently, remain unreflected in action plans and strategies in the health care field.

At present, “prevailing attitudes towards LGBTI individuals in schools and universities echo current trends in society and remain strongly influenced by the traditional stigma, taboos, and values advocated by the Georgian Orthodox Church.” Bullying, harassment and social exclusion, including, on the basis of sexual orientation and gender identity, persist as a serious issue in the field of education.

The present study has shown that cases of violence against LGBTI persons are essentially perceived as separate and isolated incidents, rather than components of systemic violence. Moreover, only physical abuse is considered violence, while psychological oppression, marginalisation, bullying, involuntary treatment, expulsion from the home, other forms of violence, as well as restrictions of freedom of assembly and expression are frequently not even perceived as violence or human rights violations.

Moreover, the public articulation of any issues related to the equal rights of the LGBTI group is automatically perceived as “gay propaganda”. Myths and stereotypes impacting the sharply negative societal attitudes towards issues related to equal rights have demonstrated that these issues are largely being considered through the lens of morals and traditions, rather than in the context of equal rights. A significant role in the above is played by politicians, whose assessments and comments on cases of discrimination and violence are frequently saturated with moralistic rhetoric; instead of embracing the issue within a legal framework and examining it in the human rights context, they continue to appeal to the dominant cultural, traditional and religious values.

The resistance, associated with the introduction of SOGI-related issues into the legal field, has led to the surfacing of a number of deep-rooted problems in society. The explicit listing of sexual orientation/gender identity among the grounds for the prohibition of discrimination under the Law on the Elimination of All Forms of Discrimination was assessed by a part of the public, the clergy and a number of politicians (including those who voted for the adoption of the law) as the legalisation of “sin and debauchery”.

Participants of the present study consider the Church as one of the most significant actors in the formation and preservation of homophobic attitudes. However, the opinions of the respondents vary in terms of the Church’s participation in combating homophobia and designing relevant strategies. Most believe that the Church will not/cannot alter its position in relation to this issue. They deem it essential that the government fully recognise the fact that it is in charge of a secular state and, accordingly, call on the state to demonstrate proper political will in relation to LGBTI rights violations.

Whereas the principal strategy upheld by today’s neo-moralists is “ridding public spaces of sin”, the primary targets of their aggression are the individuals and groups attempting to change the current *status quo* by increasing the visibility of the issue/community. This is precisely what determines the distinctly negative attitudes towards LGBTI activists and human rights defenders observed in the study. Against the background of such discourse, the prevailing negative attitudes towards the community are uniformly applicable to individuals and groups - regardless of status - striving to transfer SOGI-related issues to the equal rights context.²

² There are numerous instances, where individual citizens or organisations supporting the issue and the community become targets of aggressive homophobic attacks on a par with the community members themselves. An analogous situation prevails in the political spectrum. At present, there is but a handful of politicians who recognise and acknowledge the notion of equal rights, have contemplated their role and responsibility in ensuring equal rights, and have sufficient audacity to openly express their position. Due to the above, they experience constant pressure from a part of the public, their colleagues, and the clergy.

Analysis of rights in relation to the scale of values shows that the majority of people, even those who indicate human rights and freedom of speech among the top five, oppose the notion of equal rights for LGBTI persons. In Georgia, human rights are still seen as a privilege of certain groups. Such negligence of the fundamental principles of human rights constitutes a serious challenge in the process of development of a democratic society.

The study has revealed another significant obstacle to the problematisation of homo/bi/transphobia. The latter is a complex issue, manifested in a variety of forms impacting the lives of LGBTI persons. The negative attitudes permeating society are exhibited in acts of physical and psychological violence, discrimination against, and marginalisation and exclusion of LGBTI people. In some cases, LGBTI community members internalise the negative attitudes in the environment, which may then translate into feelings of inferiority, self-destructive behaviour, and openly expressed hatred towards other members of the group. The study has shown that representatives of certain professional associations who deal with the impacts of homo/bi/transphobia (human rights defenders, medical professionals, teachers), frequently demonstrate a lack of knowledge of SOGI-related issues similar to that of the majority of the public. In addition, the results of focus group discussions have unveiled the fact that human rights defenders and medical professionals discuss the issue within only a single professional context (human rights defenders examine the issue explicitly in terms of human rights and equality, whereas doctors do so within a binary frame of medical norm and pathology). The rest of the focus group participants attempt to compensate the contradiction arising during discussions – between homonegativism (associated with a moral evaluation of homosexuality) and the human rights context – by transferring the focus to non-violent public behaviour. With this approach, the negative attitudes towards the community or its members, and existing cultural and social norms, as a rule, are not subject to revision and discussion is reduced to the necessity to cultivate a tolerant and lenient attitude towards the “foreign” and the “divergent”.

Such fragmented knowledge of and approach to the issue generates problems not only in terms of public opinion, but also with regard to legal regulation of individual issues. For instance, legal gender recognition procedures applicable in the country envision the engagement of several institutions (the Civil Registry and medical institutions, issuing medical certifications of a person’s transgender identity; clinics providing documents that validate sex reassignment surgery; the Medical Ethics Council, etc.). In this case, the limited knowledge the representatives of these institutions possess regarding the essence and full spectrum of transgender identities; the low level of awareness of the ongoing medical discourse around the depathologisation of transgender identities; failure to take into account the economic factors, social background, and the difficulties experienced by transgender persons due to flaws in the legal gender recognition procedures, further complicate and render it impossible to regulate these procedures in favour of transgender people.

Quantitative research shows that negative attitudes towards the LGBTI group are considerably dominant in Georgia. Moreover, attitudes towards individual groups vary both in intensity and nature. Respondents express more negative attitudes towards bisexual and gender non-conforming men than bisexual and gender non-conforming women. Attitudes towards lesbian and gay persons are equally negative. This result contradicts the findings of similar studies conducted in other countries, where attitudes towards gay men are much more unfavourable than those towards lesbian women. The present study shows that adverse attitudes towards lesbian and gay people have various predictors. The high level of aggression towards lesbian women may be attributed to the iconic role, function and understanding of sexuality prescribed to the woman in Georgian culture – it is this asexual archetype of the Georgian mother that lesbianism essentially violates, and, it is likely that this precipitates a higher degree of aggression towards this group.

Biphobic attitudes in Georgian society are stronger than homophobic sentiment. The higher level of biphobia is determined by bisexuality being perceived as a “fluid, unstable orientation”. In terms of transphobia, sex constitutes a significant predictor: men are more inclined to express negative attitudes towards transgender and gender non-conforming persons than women. The difference among the sexes is particularly striking against the subscale measuring willingness to engage in aggressive behaviour. Among prejudices towards various groups, perceptions towards traditional gender roles have the most significant impact on transphobia. Furthermore, attitudes towards gender non-conforming men are far more negative than those towards gender non-conforming women. This variance is explained by the gender hierarchy typical of patriarchal cultures. In addition, homophobia, biphobia and transphobia have common predictors, although, the level of their impact differs by target group.

Negative attitudes towards select groups vary by village/town/capital, gender, age, level of contact/acquaintance with the LGBTI community, and level of knowledge about homosexuality. Homo/bi/transphobic attitudes are lowest in Tbilisi. Male respondents rank higher on the homo/bi/transphobia scale than women (with the exception of attitudes towards lesbian women. Women are much more aggressively disposed towards lesbian women, than gay men). The older the respondent's age group, the greater the negative attitudes toward the LGBTI group.

The study has found that, despite differences within the group of respondents, the level of formal education is not explicitly linked with homo/bi/transphobic attitudes (if we do not take into account the student group, whose members ranked low on all scales), suggesting that, for the purposes of this study, formal education does not contribute to increasing tolerance towards LGBTI persons.

Perceptions of the factors that impact the development of sexual orientation significantly affect levels of ho-

mophobia, biphobia and transphobia. Respondents who believe that sexual orientation is determined by biological factors (since birth), tend to express homophobic attitudes to a lesser degree than those who maintain that sexual orientation is shaped by social factors.

In some cases, lack of knowledge with regards to sexual orientation/gender identity significantly contributes to the popularity of certain myths among society and creates fertile ground for the manipulation of public opinion, which is taken advantage of by homophobic groups. The majority of common myths and stereotypes are associated with traditional societal ideologies and stereotypical perceptions of gender roles, binary models of gender and orientation, etc.

Existing myths regarding homosexuality have an especially strong impact on attitudes in terms of equal rights of the LGBTI group. The level of popularity of various myths in society varies by age, region, level of education, level of acquaintance/contact with LGBTI group members. Overall, it can be stated that the older the age group of the respondents, the more vulnerable they are to myths; the majority of myths are more common in rural and other urban areas, than in Tbilisi; those who are acquainted with at least one member of the LGBTI community are less likely to assimilate myths regarding homosexuality than those who are not. The respondents' level of education is not directly proportional to the level of popularity of the myths. Such a result is not unexpected given the fact that the formal education system still fails to cover issues related to sexual orientation/gender identity. Students constitute a separate group in terms of both level of education and predominance of myths.

Overall, it can be concluded that the level of education, and prevalence of myths and stereotypes have a significant impact on the degree of homo/bi/transphobia, as well as the respondents' attitudes towards LGBTI equality issues and possible methods of strategic planning. For instance, in discussing causes of aggression towards the LGBTI community, while respondents reviewed strategies for overcoming homophobia and ways for

public awareness raising, some of the interviewees reiterated that awareness raising should not transform into “propaganda”, etc.

Electronic media is a priority source of information on LGBTI issues. Given that LGBTI issues do not constitute a part of the formal education system and the group’s visibility is extremely low, the media undertakes a special role and responsibility to reduce the prevalence of myths and stereotypes, as well as to contribute to changing attitudes towards equal rights for LGBTI persons. The current state of the media in this regard is beyond all criticism. Despite progress achieved over recent years (the use of hate speech in the media being the subject of criticism; the efforts of the Media Ethics Council are noteworthy in this regard), in parallel to the airing of homophobic reports and propagating stereotypes by a part of the media, the latter frequently does not adhere to the principle of balance and gives the floor to respondents exhibiting aggressive homophobic positions.

In terms of source credibility, respondents give priority to scholars/researchers/experts, while the least credibility is afforded to representatives LGBTI organisations. Although, the study shows that the knowledge and attitudes of the respondents who select scholars/researchers/experts as the most credible sources of information do not significantly differ from the rest of the groups. This suggests that the rhetoric of these “professionals” is also not much different from the assessments of homophobic politicians or certain clerics.

Homo/bi/transphobic attitudes are largely determined by respondents’ perceptions of traditional gender roles, and the level of right-wing authoritarianism and religious fundamentalism (the degree of influence evidently varies among individual groups). Respondents ranking high on the right-wing authoritarianism and religious fundamentalism scales far more frequently exhibit negative attitudes towards LGBTI community members. The more rigid the respondents’ understanding of traditional gender roles, the higher they rank on the homophobia, biphobia and transphobia scales. Per-

ceptions on traditional gender roles have a particular impact not only on attitudes towards gender non-conforming men/women, but also towards gay persons. The reason for this must be sought among the prevailing stereotypes about gay men, which often impute to them feminine behaviours.

The study shows that acquaintance/contact with LGBTI group members has a positive impact both on general attitudes and the stance towards the group’s human rights status. Moreover, respondents who are directly familiar with at least one representative of the community are less inclined to uphold the stereotypes and myths on homosexuality. At the same time, it should be noted that when the level of homophobia and transphobia is exceedingly high, and hostile attitudes are anchored in traditional ideologies and supported by powerful institutions, the majority of LGBTI community members are reluctant to publicly declare their status due to physical or psychological risks. This situation leads to a vicious circle, wherein contact/openness is crucial in order to minimise said risks and, simultaneously, contact/openness reinforces the threats that certain group members face in such cases. Therefore, together with reducing negative societal attitudes, it is of vital importance to empower the members of the community, raise their awareness and knowledge, and ensure their immediate engagement in various activities, such as trainings, seminars, public lectures, discussions, etc.

Thus, homo/bi/transphobia constitutes a complex issue, and overcoming it, first and foremost, calls for the combined efforts and coordinated work of various actors (the government, professional groups, the media and the civil society sector).

VIII. RECOMMENDATIONS

The countrywide “Study of Societal Attitudes, Knowledge and Information towards the LGBT Community and Their Rights” in the framework of the EU-funded project “Solidarity Network for LGBTI in Armenia and Georgia,” together with the “Situational Assessment of the Legal and Physical Conditions of LGBT People in Georgia and Armenia” established a solid information basis for the development of strategies and specific tasks targeted at overcoming homo/bi/transphobia in Georgia. The data can be used by government institutions; human rights NGOs; organisations working on LGBTI, women’s, gender and related issues; academic circles; persons involved in the field of education and every individual interested in improving the condition of LGBTI people in Georgia.

The recommendations developed in the framework of the present study are targeted at policymakers, policy implementers, representatives of the media, civil and academic sectors.

Recognition of the Problem and the Call for a Complex Approach

The study has revealed that homo/bi/transphobia is not regarded as a societal problem, but rather as a specific concern of the LGBTI group. Similar to violence against women, violence against LGBTI people is mostly perceived in the context of individual, particular cases and not as part of systemic violence. The government neglects the problem, which in turn fuels an increase of violent incidences against LGBTI persons and polarises the public (the events of May 17, 2013 serve as a prominent example). Recognising homo/bi/transphobia as a problem, first and foremost, calls for the acknowledgement of its complex nature and its understanding in the wider context. Necessary inter-

ventions conducted in select fields, such as campaigns to increase public awareness, improvement of mechanisms to enhance the effectiveness of current legislation, mainstreaming the issue in the country’s Human Rights Action Plans and health care strategies, formal and informal education programmes, etc. continuously intersect. Therefore, it is essential that various actors cooperate and agree on a unified strategy to overcome the problem.

The Need for a Differentiated Approach

On a par with highlighting the requirement for joint efforts, the study has shown the need for a differentiated approach when planning and carrying out public awareness campaigns. According to the results of the study, the level of societal awareness and attitudes towards the LGBTI community varies depending on demographic variables (region, sex, age, level of education). This entails the development of diversified strategies to raise the awareness of respondents in different age and education groups.

Moreover, the LGBTI community itself is not a homogeneous group. The study confirms that the attitudes and beliefs about lesbians, gays, transgender and gender non-conforming men and women vary not only in intensity of manifestation, but in nature as well. Even though homo/bi/transphobia and other social prejudices share numerous common features, each has different predictors. The distinction is present in oppressive, marginalising and discriminatory practices and affects the community members in various ways. Such specifics should be considered when planning activities to raise awareness and combat discrimination.

The Need for the Depoliticisation and Secularisation of LGBTI Rights

According to the study, LGBTI rights issues are predominantly discussed in moral terms. State officials and public figures often endeavour to justify hate speech and violence against LGBTI people by appealing to cultural, traditional and religious values. It is imperative to move SOGI issues away from the moral context towards the human rights framework. The principles of anti-discrimination and equality should be continuously emphasised when discussing LGBTI issues. The government should express political will to secularise LGBTI issues.

Studies on hate speech show that homosexuality is highly politicised in Georgia. Attitudes towards the LGBTI community are the subject of political speculations and are exploited to fragment the political spectrum into “pro-Western” and “pro-Russian” factions. Certain groups intentionally refer to the Soviet myth of the “Western origins of homosexuality” to fuel anti-Western sentiment. On the other hand, negative attitudes towards the LGBTI community are used to label political opponents as “pro-Russian”. Viewing the subject through such a politicised lens has a negative effect on the condition of the LGBTI community and further impedes the achievement of equal rights. Politicians should thus reconsider their strategies and contribute to the depoliticisation of LGBTI issues.

Effective Response to Hate Crimes against LGBTI People

The government’s inefficient responses to crimes and violence against LGBTI community members, generate nihilistic attitudes of LGBTI people towards the justice system and encourages additional violence against the community. In order to identify homophobic and transphobic crimes and provide relevant aid to victims and witnesses, it is crucial to include sexual orientation and gender identity issues in education and training programmes for the police and judges.

Given the low level of trust of the LGBTI community towards the justice system and cases of police misconduct towards community members, the study identified the need to raise the awareness and sensitivity of law enforcers and take special measures to successfully implement codes of ethics for police officers and public servants. It is important to pinpoint more efficient solutions to the problem (e.g. establishment of a special mechanism under the Ministry of Internal Affairs to work particularly on hate crime cases).

Response to the Hate Speech

In recent years, significant progress has been achieved in terms of condemning hate speech in the media. The Committee of Journalistic Ethics has been especially active in this regard. However, the broadcasters associated with the latter are less sensitive to the issue. The self-regulatory mechanisms of the media should be implemented to the best possible extent and along with raising the awareness of journalists, cooperation with broadcasting committees should be encouraged.

Planning and Implementation of Large-Scale Awareness Campaigns

According to the study, negative attitudes towards LGBTI people and their rights are associated with scarce information about sexual orientation and gender identity. The lack of knowledge, combined with widespread stereotypes and myths about the group creates solid grounds for the formation of public opinion. Moreover, according to the present study, television and other forms of media constitute the main sources of information for the majority of the public. The role and the responsibility of the media takes on added significance given that SOGI issues are not included in formal education programmes. Thus, the position and active involvement of public broadcasting networks in combating negative societal attitudes are vital.

Creation of a Tolerant Environment at Educational Institutions

The study showed that bullying on the grounds of sexual orientation and gender identity is fairly widespread at educational institutions in Georgia. Moreover, the rejection and marginalisation of LGBTI youth are not considered a problem, which requires regulation by the educational system. The Ministry of Education and relevant government institutions, in cooperation with civil society should analyse school textbooks and determine whether they are conducive to the idea of tolerance. In addition, these actors should develop programmes to ensure inclusivity in the educational system and combat bullying at schools, include sexual orientation and gender identity issues in the curriculum, provide relevant trainings for school personnel and furnish targeted psychological aid to LGBTI schoolchildren.

Raising the Knowledge and Awareness of Medical Professionals

Despite the fact that homosexuality has been removed from the international classification of diseases, a large number of health care workers still consider the subject as a disorder that requires medical intervention and “correction.” This approach gives rise to suspicions about the quality of the services they provide, reinforces the stigma against the LGBTI community and has a negative influence on public attitudes.

The Ministry of Labour, Health, and Social Affairs of Georgia and relevant medical professionals should publicly state their official position regarding the pathologisation of homosexuality and attempts by certain specialists to “correct” patients’ sexual orientation. The Ministry of Health should coordinate with the Ministry of Education and Science to revise the textbooks that include discriminating and stigmatising definitions of and references to sexual orientation and gender identity. The lack of knowledge of health care profession-

als on transgender issues is alarming. The training/retraining of health care personnel and secondary and tertiary medical professionals, as well as the inclusion in the training programmes of basic information about sexual orientation and gender identity are essential.

Trans-sensitive Health Care and Social Policy

Transgender persons today face multiple problems not only in terms of legal gender recognition, but also in terms of receiving medical services. The procedures associated with medical transition in Georgia are not in line with international standards and are often inaccessible for persons that wish to undergo these procedures. It is essential that medical transition is regulated so that transgender persons have immediate access to medical treatment that corresponds to internationally acknowledged standards and is covered by public health insurance. It is paramount that international clinical guidelines that encompass the needs of transgender, transsexual and gender non-conforming individuals are adapted and introduced into the local health care system in order to ensure access to quality health care for transgender persons. Moreover, it is important to study the social needs of trans persons and ensure their due incorporation in national action plans and health care strategies.

Legal Gender Recognition: Procedures and Regulation

The process of legal gender recognition is not regulated by the State. This increases the risk of unemployment and poverty for transgender persons, supports the marginalisation of the group and renders the community vulnerable to transphobic hate crime. Stigma, unemployment and poverty, in turn, make the procedures necessary for legal gender recognition (according to established practice) even less accessible to trans persons; this translates into a vicious circle,

which is extremely difficult to overcome. Setting surgical transition procedures as a prerequisite for legal gender recognition creates significant problems in terms of human rights discourse. By ignoring the wide spectrum of transgender identities (the process may involve minor interventions, hormone therapy, as well as larger-scale sex reassignment surgeries), the State forces trans people to select between unsolicited and unnecessary medical interventions and legal gender recognition. It is of utmost importance, that new swift, transparent and accessible administrative procedures of legal gender recognition are introduced for all documents issued by State or private institutions. This practice should be distanced from the medical transition process to the best possible extent.

Integrating LGBTI Issues into National Gender Equality Action Plans

As both the qualitative and quantitative studies showed, prejudices towards lesbian, gay, bisexual and transgender persons are closely correlated with sexism and traditional understanding of gender roles. Rigid perceptions of gender roles, the binary gender model and negative attitudes towards gender-variant individuals has a significant impact on the formation of attitudes not only towards transgender persons but also gay and lesbian people. Cross-cultural research proves that the gender inequality index in Georgia correlates with levels of homophobia. In numerous countries, strategies on combating discrimination based on sexual orientation and gender identity are integrated in national action plans to overcome gender inequality. It is significant, considering the Georgian context, to study and analyse best practices and experiences of other countries with regards to the integration of LGBTI issues into National Gender Equality Action Plans and Strategies.

Engagement of Civil Society in the Protection of the rights of LGBTI Persons

Given the scale and complexity of the problem, besides the involvement of law enforcement officers, teachers, medical professionals and the media, it is essential to actively engage the civil society in efforts to overcome SOGI-based discrimination. The present study showed that representatives of non-governmental organisations, like other members of society, still experience a lack of knowledge concerning SOGI issues and LGBTI rights and equality. In order to mainstream SOGI issues in NGO agendas, it is imperative to enhance co-operation among LGBTI organisations and various human rights or other adjacent organisations, to plan and implement activities with the involvement of different groups of the civil sector in the scope of overcoming SOGI-based discrimination and improving the overall situation concerning LGBTI rights.

Empowerment of the LGBTI Community

The study confirmed that maintaining personal contact/acquaintances among LGBTI group members has a significant influence on increasing positive attitudes towards LGBTI human rights and equality. Parallel to activities targeted at combating existing homo/bi/transphobia in society, it is paramount to empower the LGBTI community, raise their awareness towards SOGI and LGBTI human rights issues. Active engagement of community members is significant not only in policy development, but also in various informal education processes. LGBTI organisations should encourage the engagement of community members in civic activism and in the process of protecting their own rights. Hereby, the severe negative background and aggressive societal attitudes prevalent towards LGBTI activists and human rights defenders should not be disregarded.

Implementation of Regular Studies Concerning Attitudes towards the LGBTI Group and Equal Rights

It is of utmost pertinence to conduct regular studies regarding social attitudes towards the LGBTI community and equal rights, in order to drive, monitor and evaluate change, monitor activities targeted at raising public awareness, assess their effectiveness and plan future initiatives.

As far as, as per the study methodology, data collection was conducted not only in Georgia, but also in Armenia, it is highly recommended to implement a comparative analysis, which will outline trends that are commonly, as well as, particularly characteristic for each country.

FUTURE ANALYSIS

The present study has generated a large database, which combines both qualitative and quantitative research materials. Given the aims of the study, the report features only those findings, which will directly assist in the development of recommendations and long term strategies in terms of overcoming SOGI-based discrimination in Georgia. The Women's Initiatives Supporting Group (WISG) plans to conduct additional and more in-depth data processing and develop more comprehensive reports regarding each issue.

It is noteworthy that the present report does not cover attitudes towards intersex people, as well as social attitudes towards the legal recognition of gender, which are extremely significant for improvement of the legal and social situation of Transgender people in the country. Format of the report makes it impossible to make a deeper analysis of correlations among homo/bi/transphobia, right-wing authoritarianism and traditional gender roles. The study showed that a more comprehensive understanding of the issue calls for the study of features of sexuality, sexual behaviour and perception of the family among respondents and the influence of these factors on the degree of homo/bi/transphobia.

ბიბლიოგრაფია / BIBLIOGRAPHY

აღდგომელაშვილი ე. (2010). სექსუალური და თვითდესტრუქციული ქცევის კვლევა ლბ ჯგუფში. თბილისი. WISG. // Aghdgomelashvili, E. (2010). Sexual and self-deconstructive behaviors among LB women in Georgia. Tbilisi. WISG. Retrieved from <http://women.ge/data/docs/publications/Sexual-and-Self-Deconstructive-behaviour-Among-LBT.pdf> (Last visited at 06.03.2016).

აღდგომელაშვილი ე. (2011). სექსუალური ორიენტაციის/გენდერული იდენტობის რეპრეზენტირება ქართულენოვან მედიაში (მაისი, ნოემბერი). MDF. // Aghdgomelashvili, E. (2011). Representation of SOGI issues in Georgian media (May, November). MDF. Available only in Georgian at <http://www.mdfgeorgia.ge/geo/page/55/> (last visited at 06.03.2016).

აღდგომელაშვილი ე. (2012). სიძულვილის ენა და რეგულაციის მექანიზმები (საჯარო პოლიტიკის დოკუმენტი). როგორ დაეძლიოთ სიძულვილის ენა. თბილისი. ჰაინრიხ ბოლის ფონდის სამხრეთ კავკასიის რეგიონალური ბიურო. // Aghdgomelashvili, E. (2012). Homophobic Hate Speech and Mechanisms of its Regulation. How to Defeat Hate Speech. Tbilisi. South Caucasus Regional Office of the Heinrich Boell Foundation.

აღდგომელაშვილი ე. (2015). ბრძოლა საჯარო სივრცისთვის. კრებული: ანტიგენდერული მოძრაობის აღმასვლა – ბრძოლა გენდერული თანასწორობისთვის ცენტრალურ და აღმოსავლეთ ევროპაში. ბერლინი. ჰაინრიხ ბოლის ფონდი. // Aghdgomelashvili, E. (2015). Fight for Public Space. Anti Gender Movements on the Rise – Fight for Equal Rights in Central and Eastern Europe. Berlin. Heinrich Boell Foundation.

აღდგომელაშვილი ე. (2015). ლგბ ჯგუფის საჭიროებების კვლევა ჯანმრთელობის დაცვის სფეროში. ტექნიკური ანგარიში. WISG. // Aghdgomelashvili, E. (2015). Needs of LGB people in Health Care. Technical report. WISG.

აღდგომელაშვილი ე., გვიანიშვილი ნ., თოდუა თ., რატიანი ც. (2015). ტრანსგენდერი ადამიანების საჭიროებები ჯანმრთელობის დაცვის სფეროში. საჯარო პოლიტიკის დოკუმენტი. თბილისი. WISG. // Aghdgomelashvili, E., Gvianishvili N., Todua T. & Ratiani T. (2015). Needs of Transgender Persons in Healthcare (policy paper). WISG. Tbilisi. Retrieved from [http://women.ge/data/WISG%20Needs%20of%20Transgender%20persons%20in%20Healthcare%20\(policy%20paper\).pdf](http://women.ge/data/WISG%20Needs%20of%20Transgender%20persons%20in%20Healthcare%20(policy%20paper).pdf) (last visited at 06.03.2016).

გვიანიშვილი ნ. (2014). ტრანსგენდერი ადამიანების მდგომარეობა საქართველოში. თბილისი. WISG. // Gvianishvili N. (2014). Situation of Transgender Persons in Georgia. Tbilisi. WISG. Retrieved from http://women.ge/data/docs/publications/WISG_Transgender_survey_2015.pdf (last visited at 06.03.2016).

გოცირიძე გ. (2015). ლგბტ პირთა უფლებრივი მდგომარეობა საქართველოში. საჯარო პოლიტიკის დოკუმენტი. თბილისი. WISG. // Gotsiridze G. (2015). Legal situation of LGBT people in Georgia. Policy paper. Tbilisi. WISG.

ევრაზიის თანამშრომლობის ფონდი/CRRC საქართველო, (2011). ევროკავშირის მიმართ ცოდნისა და დამოკიდებულების შეფასება საქართველოში. // EPF/CRRC Georgia (2011). Knowledge and Attitudes toward the EU in Georgia. Retrieved from http://www.crrc.ge/uploads/files/research_projects/EU_Report_FINAL_Jan25.2012_ENG.pdf (Last visited at 22.02.2016).

ევრაზიის თანამშრომლობის ფონდი/CRRC საქართველო, (2015). ევროკავშირის მიმართ ცოდნისა და დამოკიდებულების შეფასება საქართველოში: ცვლილებები და ტენდენციები 2009 – 2015 წლებში. // EPF/ CRRC (2015). Knowledge of and Attitudes towards the EU in Georgia: Trends and Variations 2009 – 2015. Retrieved from http://www.crrc.ge/uploads/files/reports/EU_attitudes_survey_eng_nov_24_2015.pdf (last visited at 06.03.2016).

ისაკაძე თ., გვიანიშვილი ნ. (2014). მასწავლებელთა ცოდნისა და დამოკიდებულებების კვლევა გენდერული თანასწორობის შესახებ. ტრენინგებისა და კვლევის ჯგუფი. თბილისი. // Isakadze, T. & Gvianishvili, N. (2014). Exploring knowledge and attitude of teachers towards gender equality. Tbilisi. TRG.

კეკელია თ., გავაშელიშვილი ე., ბრეგვაძე თ. (2012). სექსუალობა თანამედროვე საქართველოში: დისკურსი და ქცევა. ილიას სახელობის უნივერსიტეტი. თბილისი. // Kekelia T., Gavashelishvili E. & Bregvadze T. (2012). Sexuality in Contemporary Georgia: Discourse and Behavior. Ilia State University. Tbilisi.

კინწურაშვილი თ., გოგაძე ს., ქაფიანიძე თ., კანდელაკი თ. (2015). ანტიდასავლური პროპაგანდა. მედია მონიტორინგის ანგარიში 2014-15. თბილისი. MDF. // Kintsurashvili, T., Gogadze, S., Kapiianidze, T. & Kandelaki T. (2015). Anti-Western Propaganda. Media monitoring report 2014-15. Tbilisi. MDF.

ნაცვლიშვილი ა., აღდგომელაშვილი ე. (2012). ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის CM/REC(2010)5 რეკომენდაციის იმპლემენტაციის ანგარიში. თბილისი. WISG. // Natsvlishvili A., Aghdgomelashvili, E. (2012). Implementation of CM/REC(2010)5 in Georgia. Tbilisi. WISG. Retrieved from http://women.ge/data/docs/publications/CM_REC20105GEORGIA_ENG_extended-version.pdf (last visited at 06.03.2016).

რატიანი ც., აღდგომელაშვილი ე., გოცირიძე გ. (2015). დისკრიმინაცია და სიძულვილით მოტივირებული დანაშაული ლგბტ პირთა მიმართ. თბილისი. WISG. // Ratiani T., Aghdgomelashvili, E. & Gotsiridze G. (2015). Discrimination and hate crime against LGBT persons. Tbilisi. WISG. Retrieved from http://women.ge/data/docs/publications/WISG_discrimination_and_hate_crime_against_lgbt_persons_KA_EN_2015.pdf (last visited at 06.03.2016).

სერებრიაკოვა ლ. (2015). სამედიცინო პერსონალის ცოდნა, დამოკიდებულება და პრაქტიკა ლგბტ პაციენტების მიმართ. თბილისი // Serebriakova L. (2015) Study of Knowledge, Practice and Attitudes of Medical Staff towards Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Patients. Tbilisi. Available only in Georgian at <http://www.feminizmi.org/wp-content/uploads/2015/06/Lela-Serebryakova-report-5.pdf> (Last visited at 06.03.2016).

სუმბაძე ნ. (2012). თაობები და ღირებულებები. თბილისი. IPS. // Sumbadze, N. (2012). Generations and Values. Tbilisi. IPS.

ტაბატაძე, ს. გიორგაძე, ნ. (2013). ინტერკულტურული განათლების ასპექტების კვლევა საქართველოს სკოლების დანეებით საფეხურზე. თბილისი. CCIIR. // Tabatadze S. & Giorgadze N. (2013). Study of the aspects of Intercultural Education in the primary classes of Georgian schools. Tbilisi. CCIIR.

ტაბატაძე, ს. გიორგაძე, ნ. (2014). ინტერკულტურული განათლების ასპექტების კვლევა საქართველოს უმაღლესი სასწავლებლების მასწავლებელთა განათლების პროგრამების მიხედვით. თბილისი. CCIIR. // Tabatadze S. & Giorgadze N. (2014). Intercultural education research in primary grades of Georgia. Tbilisi. CCIIR.

ხარჩილავა ნ. (2010). „უგზო-უკვლო“, ორიენტაციის ანუ ქალური ჰომოსექსუალობის რეპრეზენტაცია ქართულენოვან ბეჭდურ მედიაში. სამაგისტრო ნაშრომი. სოციალურ მეცნიერებათა ცენტრი. // Kharchilava N. (2010). The representation of women homosexuality in Georgian printed media. (master's thesis CSS.)

ხორბალაძე თ., გოგაძე ს., ქაფიანიძე თ., კანდელაკი თ. (2015). ჰომოფობია და გენდერული იდენტობა. მედია მონიტორინგის ანგარიში 2014-15. თბილისი. მედიის განვითარების ფონდი. // Khorbaladze T., Gogadze, S., Kapiianidze, T. & Kandelaki T. (2015). Homophobia and gender identity. Media monitoring report 2014-15. Tbilisi. MDF.

ჭავეჭანიძე მ. (2014). კლინიკური სექსოლოგიის პროპედევტიკა. თბილისი. // Tchavtchanidze, M. (2014). Propedeutics of Clinical Sexology. Tbilisi.

ჯაფარიძე ე., ბარქაია მ., ჟღენტი ნ., ამაშუკელი მ. (2014). გენდერული თანასწორობის შესახებ ქართველი ახალგაზრდების ცოდნის, აღქმისა და დამოკიდებულების კვლევა. თბილისი. სოციალურ მეცნიერებათა ცენტრი. // Japaridze E., Barkaia M., Zhgenti N. & Amashukeli M. (2014). The Study of Georgian Youth's Awareness, Perceptions and Attitudes of Gender Equality. Tbilisi. CSS.

UNDP საქართველო, (2013). საზოგადოებრივი დამოკიდებულებები გენდერულ თანასწორობაზე პოლიტიკასა და ბიზნესში. // UNDP Georgia, (2013). Public Perceptions on Gender Equality in Politics and Business. Tbilisi.

Кон И.С. (2003) Лики и маски однополый любви. Лунный свет на заре. М.: Олимп, АСТ // Kon, I.S. (2003). Faces and Masks of Same Sex Love: Moonlight at Dawn. M.: ACT.

Кон И.С. (2010). Клубничка на березке. Сексуальная культура в России. М.: Время // Kon, I. S. (2010). Strawberries on a Birches: Sexual Culture in Russia. M. Vremya.

- Alden, H.L. & Parker, K.S.F. (2005). Gender Role Ideology, Homophobia and Hate Crime: Linking Attitudes to Macro-Level Anti-Gay and Lesbian Hate Crimes. *Deviant Behavior*, 26(4), 321-343. doi: 10.1080/016396290931614.
- Allport, G.W. (1954). *The nature of prejudice*. New York: Addison-Wesley.
- Altemeyer, B. (1994). Reducing prejudice in right-wing authoritarians. In *The psychology of prejudice: The Ontario symposium* (Vol. 7, pp. 131-148).
- Altemeyer, B. (1996). *The authoritarian specter*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Altemeyer, B. (2002). Changes in attitudes toward homosexuals. *Journal of Homosexuality*, 42(2), 63-75. doi: 10.1300/J082v42n02_04.
- Altemeyer, B. & Hunsberger, B. (1992). Authoritarianism, religious fundamentalism, quest, and prejudice. *The International Journal for Psychology of Religion*, 2, 113-133. doi: 10.1207/s15327582ijpr0202_5.
- Andersen, R. & Fetner, T. (2008a) Cohort differences in tolerance of homosexuality: Attitudinal change in Canada and the United States, 1981-2000. *Public Opinion Quarterly*, 72(2), 311-330. doi: 10.1093/poq/nfn017.
- Andersen, R. & Fetner, T. (2008b). Economic inequality and intolerance: Attitudes toward homosexuality in 35 democracies. *American Journal of Political Science*, 52(4), 942-958. doi: 10.1111/j.1540-5907.2008.00352.x.
- Anderssen, N. (2002). Does contact with lesbians and gays lead to friendlier attitudes? A two year longitudinal study. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 12(2), 124-136. doi: 10.1002/casp.665.
- Angelides, S. (2001). *A history of bisexuality*. Chicago: University of Chicago Press.
- Armesto, J.C., & Weisman, A.G. (2001). Attributions and emotional reactions to the identity disclosure ('coming-out') of a homosexual child. *Family Process*, 40, 145-161. doi: 10.1111/j.1545-5300.2001.4020100145.x.
- Arndt, M. (2009). Attitudes towards bisexual men and women: The relationship between respondents' attitudes and their sexual orientation. Ph.D. University of Johannesburg.
- Averett, P., Strong-Blakeney, A., Nalava New York, B. A. & Ryan, S. D. (2011). Adoptive parents' attitudes towards gay and lesbian adoption. *Journal of GLBT Family Studies*, 7, 30-48.
- Balkin, R.S., Schlosser, L.Z. & Levitt, D. H. (2009). Religious identity and cultural diversity: Exploring the relationships between religious identity, sexism, homophobia, and multicultural competence. *Journal of Counseling & Development*, 87, 420-427.
- Banks, J. (2014). Evaluating the effectiveness of three interventions designed to enhance preservice teachers' attitudes toward sexual minorities. Theses and Dissertations. *Educational, School, and Counseling Psychology*. P.23.
- Barker, M. (2007). 'Heteronormativity and the exclusion of bisexuality in psychology.' In Clarke, V. & Peel, E. (eds.) *Out in psychology: Lesbian, gay, bisexual, trans, and queer perspectives*. Chichester: Wiley, pp.86-118.
- Basow, S. A. & Johnson, K. (2000). Predictors of homophobia in female college students. *Sex Roles*, 42, 391-404.
- Besen, Y. & Zicklin, G. (2007). Young Men, Religion and Attitudes Towards Homosexuality. *Journal of Men Masculinities and Spirituality*, 1(3), 250-266.
- Blumenfeld, W. J. (1992). *Homophobia: How we all pay the price*. Boston: Beacon Press.
- Borgman, A.L. (2009). LGB allies and Christian identity: A qualitative exploration of resolving conflicts and integrating identities. *Journal of Counseling Psychology*, 56, 508-520. doi: 10.1037/a0016691.
- Breno A.L. & Galupo M.P. (2007). Bias Toward Bisexual Women and Men in a Marriage-Matching Task. *Journal of Bisexuality*. 7(3):217-235.
- Brewer, P.R. (2002). Framing, Value Words, and Citizens' Explanations of Their Issue Opinions. *Political Communications*. 19: 303-316.

- Brewer, P.R. (2003a). Values, Political Knowledge, and Public Opinion about Gay Rights: A Framing-Based Account. *Public Opinion Quarterly*, 67:173-201.
- Brewer, P.R. (2003b). The Shifting Foundation of Public Opinion on Gay Rights. *Journal of Politics* 65(4): 1208-20.
- Burkholder, G.J. & Dineen, A. (1996). Using panel presentations to increase awareness of experiences of gay, lesbian and bisexual people. *Journal of College Student Development*, 37, 469-470.
- Carroll, A. & Itaborahy, L.P. (2015). *State Sponsored Homophobia: A world survey of laws: criminalization, protection and recognition of same-sex love*. Geneva. ILGA.
- Cernat, V. (2011). Extended contact effects: Is exposure to positive out-group exemplars sufficient or is interaction with in-group members necessary? *Journal of Social Psychology*, 151, 737-753.
- Chelidze A. (2014). Nationalistic, Religious and Civil Components of Identity in Post-Soviet Georgia. *International Journal of Area Studies*. Vol. 9(2). 113-133, doi: 10.2478/ijas-2014-0008.
- Conley, T.D., Evett, S.R. & Devine, P.G. (2007). Attitudes, subjective experiences, and behaviours in imagined and actual encounters between gay and heterosexual people. *Journal of Homosexuality*, 53(3), 35-63.
- Council of Europe (2011). *Discrimination on grounds of sexual orientation and gender identity in Europe* (2nd edition). Paris. CoE publishing.
- Croteau, J.M. & Kusek, M.T. (1992). Gay and lesbian speaker panels: Implementation and research. *Journal of Counseling & Development*, 70, pp. 396-401.
- CRRC (2013). *Religiosity in the South Caucasus: Religiosity, Practice and Different Perceptions of God*. Retrieved from http://www.crrc.ge/uploads/files/publications/Religiosity_in_the_South_Caucasus.pdf (last visited at 22.02.2016).
- CRRC Georgia (2014). Exploring Homophobia in Georgia. Retrieved from <http://crrc-caucasus.blogspot.com/2014/11/exploring-homophobia-in-georgia-part-1.html>. (Last visited at 22.02.2016).
- Cullen, J., Wright, L. & Alessandri, M. (2002). The personality variable openness to experience as it relates to homophobia. *Journal of Homosexuality*, 42(4), 119-134. doi: 10.1300/J082v42n04_08.
- D'Augelli, A.R. (1998). Developmental Implications of Victimization of Lesbian, Gay, and Bisexual Youth. G.M. Herek (Editor), *Stigma and Sexual Orientation: Understanding Prejudice Against Lesbians, Gay Men, and Bisexuals* (pp. 187-210). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- D'Augelli, A.R. & Hershberger, S.L. (1995). A multiyear analysis of changes in AIDS concerns and homophobia on a university campus. *Journal of American College Health*, 44, 3-10.
- Davidson, M.R. (2014). Development and validation of the transgender prejudice scale. *WWU Masters Thesis Collection*. Paper 384. Retrieved from <http://cedar.wvu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1383&context=wwuet> (last visited at 06.03.2016).
- Deaux, K. & Kite, M.E. (1987). Thinking about gender. In B.B. Hess & M.M. Ferree (Eds.), *Analyzing gender: A handbook of social science research*. Beverly Hills, CA: Sage Publications.
- Deaux, K. & Lewis, L.L. (1984). Structure of gender stereotypes: Interrelationships among components and gender label. *Journal of Personality and Social Psychology*, 46, 991-1004.
- Dessel, A. (2010). Prejudice in Schools: Promotion of an Inclusive Culture and Climate. *Education and Urban Society*, 42, 407-429.
- Dioli I. (2006). Female homosexuality, patriarchy, and nationalist communities. *Transgressing gender: Two is not enough for gender (e)quality*. The conference collection. Zagreb. National Foundation for Civil Society Development.
- Dodge, B., Reece, M. & Gebhard, P. (2008). Kinsey and beyond: Past, present, and future considerations for research on male bisexuality. *Journal of Bisexuality*, 8(3-4). pp. 177-191.
- Doebler S. (2015). Relationships between Religion and Two Forms of Homonegativity in Europe – A Multilevel Analysis of Effects of Believing, Belonging and Religious Practice. *PLoS ONE* 10(8): e0133538. doi: 10.1371/journal.pone.0133538.

- Doebler, S. (2013). Religion, Ethnic Intolerance and Homophobia in Europe – A Multilevel Analysis Across 47 Countries. PhD thesis, University of Manchester.
- Duckitt, J. (1992). Patterns of prejudice: Group interests and intergroup attitudes. *South African Journal of Psychology*, vol, 22(3).
- Duckitt, J. (2006). Differential effects of right wing authoritarianism and social dominance orientation on outgroup attitudes and their mediation by threat from and competitiveness to outgroups. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 32, 684-696.
- Duckitt, J., Bizumic, B., Krauss, S. W. & Heled, E. (2010). A tripartite approach to rightwing authoritarianism: the authoritarianism-conservatism-traditionalism model. *Political Psychology*, 31, 685-715.
- Duckitt, J. & Fisher, K. (2003). The impact of social threat on worldview and ideological attitudes. *Political Psychology*, 24, 199-222.
- Duckitt, J. & Sibley C.G. (2007). Right wing authoritarianism, social dominance orientation and the dimensions of generalized prejudice. *European Journal of Personality*, 21(2):113-130.
- Duncan, L.E., Peterson, B.E. & Winter, D.G. (1997). Authoritarianism and gender roles: Toward a psychological analysis of hegemonic relationships. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 23, 41-49.
- Dworkin, S.H. (2001). Treating the bisexual client. *Journal of Clinical Psychology*, 57(5). pp. 671-680.
- Eliason, M. (1997). The prevalence and nature of biphobia in heterosexual undergraduate students. *Archives of Sexual Behavior*, 26(3). pp. 317-326.
- Eliason, M. (2001). Bi negativity: The stigma facing bisexual men. *Journal of Bisexuality*, 1(2). pp. 137-154.
- Ellis, S. Kitzinger, C. & Wilkinson, S. (2003). Attitudes towards lesbians and gay men and support for lesbian and gay human rights among psychology students. *Journal of homosexuality*, 44 (1), 121-138.
- Feather, N. & McKee, I.R. (2012). Values, right-wing authoritarianism, social dominance orientation, and ambivalent attitudes toward women. *Journal of Applied Social Psychology*, 42, 2479-2504.
- Feinberg, L. *Trans Liberation: Beyond Pink or Blue*. Boston: Beacon Press, 1998.
- Filetti, A. (2014). Religiosity in the South Caucasus: Searching for an underlying logic of religion's impact on political attitudes. *Journal of Southeast European and Black Sea Studies* 14(2). doi: 10.1080/14683857.2014.904543.
- Fingerhut, A.W. & Peplau L.A. (2006). The Impact of Social Roles on Stereotypes of Gay Men. *Sex Roles*. 55:273-278 doi: 10.1007/s11199-006-9080-5.
- Fisher, T.D., Davis, C.M., Yarber, W.L. & Davis, S.L. (2010). *Handbook of Sexuality-Related Measures*. New York: Routledge.
- Fox, R.C. (1995). Bisexual identities. In D'Augelli, A.R. & Patterson, C.J. (eds.) *Lesbian, gay, and bisexual identities over the life span*. New York City: Oxford University Press, pp. 48-86.
- Franzini, L.R. & Casinelli, D.L. (1986). Health professionals' factual knowledge and changing attitudes toward transsexuals. *Social Science & Medicine*, 22, 535-539. doi: 10.1016/0277-9536(86)90020-1.
- Gagne, P., Tewksbury, R. et al. (1996). Coming out and crossing over: Identity formation and proclamation in the transgender community. *Gender and Society* (11): 478-506.
- Geasler, M. J., Croteau, J.M., Heineman, C.J. & Edlund, C.J. (1995). A qualitative study of students' expression of change after attending panel presentations by lesbian, gay, and bisexual speakers. *Journal of College Student Development*, 36, 483-491.
- Gerhards, J. (2010). Non-Discrimination towards Homosexuality: The European Union's Policy and Citizens' Attitudes towards Homosexuality in 27 European Countries. *International Sociology*, 25(1), 5-28. doi: 10.1177/0268580909346704.

- Glassner, B. & Owen, C. (1976). Variations in attitudes toward homosexuality. *Cornell Journal of Social Relations*, 2, 161-176.
- Gonsiorek, J.C. (1991). Mental health issues of gay and lesbian adolescents. *Journal of Adolescent Health Care*, 9(2); 114-127.
- Gonsiorek, J.C., Sell, R.L., Weinrich, J.D. (1995). Definition and Measurement of Sexual Orientation. *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 25, Supplement, 40-51.
- Goodman, B. M. & Moradi, B. (2008). Attitudes and behaviors toward lesbian and gay persons: Critical correlates and mediated relations. *Journal of Counseling Psychology*, 55, 371-384.
- Góra, M. & Zieli ska, K. (2012). Identity, religion and Europe. The new EU member states politicians in the European Parliament. *Paper presented at XXIIth Congress of Political Science, IPSA, Madrid, July 2012*.
- Green, R., Stoller, R.J. & MacAndrew, C. (1966). Attitudes toward sex transformation procedures. *Archives of General Psychiatry*, 15, 178-182.
- Green, S., Dixon, P. & Gold-Neil, V. (1993). The effects of a gay/lesbian panel discussion on college student attitudes toward gay men, lesbians and persons with AIDS. *Journal of Sex Education and Therapy*, 19, 47-63.
- Haddock, G. & Zanna, M. (1998). Authoritarianism, values, and the favorability and structure of antigay attitudes. In G.M. Herek (Ed.), *Stigma and sexual orientation: Understanding prejudice against lesbians, gay men, and bisexuals* (pp. 82-107). Newbury Park, CA: Sage.
- Haddock, G., Zanna, M. P., Esses, V. P. (1993). Assessing the structure of prejudicial attitudes: The case of attitudes toward homosexuals. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65, 1105-1118.
- Haider-Markel, D.P. & Joslyn, M.R. (2008). Beliefs about the origins of homosexuality and support for gay rights: An empirical test of attribution theory. *Public Opinion Quarterly*, 72, 291-310. doi: 10.1093=poq=nfn015.
- Harry J. (1992). Conceptualizing antigay violence. *Journal of Interpersonal Violence*. 5:350-358.
- Heath, J. & Goggin, K. (2009). Attitudes towards male homosexuality, bisexuality, and the down low lifestyle: Demographic differences and HIV implications. *Journal of Bisexuality*, 9(1). pp. 17-31.
- Hegarty, P. & Pratto, F. (2001). Sexual orientation beliefs: Their relationship to antigay attitudes and biological determinants attitudes. *Journal of Homosexuality*, 41, 121-135. doi: 10.1300=J082 v41n01_04.
- Herek, G.M. (1984a) Attitudes toward lesbians and gay men: A factor-analytic study. *Journal of Homosexuality*, 10 (1/2), 39-51.
- Herek, G.M. (1984b) Beyond "homophobia": A social psychological perspective on attitudes toward lesbians and gay men. *Journal of Homosexuality*, 10 (1/2), 1-21.
- Herek, G.M. (1988). Heterosexuals' attitudes toward lesbians and gay men: Correlates and gender differences. *Journal of Sex Research*, 25, 451-477. doi: 10.1080/00224498809551476.
- Herek, G.M. (1992). The social context of hate crimes: Notes on cultural heterosexism. In G.M. Herek. & K. Berrill (Eds.), *Hate crimes: Confronting violence against lesbians and gay men* (pp. 89-104). Newbury Park, CA: Sage.
- Herek, G.M. (1993). Documenting prejudice on campus: The Yale Sexual Orientation Survey. *Journal of Homosexuality*, 25(4), 15-30.
- Herek, G.M. (1994). Assessing heterosexuals' attitudes toward lesbians and gay men. In B. Greene & G.M. Herek (Eds.), *Psychological perspectives on lesbian and gay psychology: Vol 1. Lesbian and gay psychology: Theory, research, and clinical ap-plications* (pp. 206-228). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Herek, G.M. (1996). Heterosexism and homophobia. In R. P. Cabaj & T. S. Stein (Eds.), *Textbook of homosexuality and mental health* (pp. 101-113). Washington, DC: American Psychiatric Press.

- Herek, G.M. (1998). *Stigma and Sexual Orientation: Understanding Prejudice against Lesbian, Gay Men and Bisexuals*. London: Sage.
- Herek, G.M. (2000a). Sexual prejudice and gender: Do heterosexuals' attitudes toward lesbians and gay men differ? *Journal of Social Issues*, 56, 251-266.
- Herek, G.M. (2000b). The Psychology of Sexual Prejudice. *Current Directions in Psychological Science*, Vol. 9, p. 20.
- Herek, G.M. (2002a). Gender gaps in public opinion about lesbians and gay men. *Public Opinion Quarterly*, 66, 40-66.
- Herek, G.M. (2002b). Heterosexuals' attitudes toward bisexual men and women in the United States. *The Journal of Sex Research*, 39 (4), 264-274.
- Herek, G.M. (2009). Hate crimes and stigma-related experiences among sexual minority adults in the United States: Prevalence estimates from a national probability sample. *Journal of Interpersonal Violence*, 24, 54-74.
- Herek, G.M. & Berrill, K. T. (1992). *Hate crimes: Confronting violence against lesbians and gay men*. London: Sage.
- Herek, G.M. & Capitanio, J.P. (1995). Black heterosexuals' attitudes toward lesbians and gay men in the United States. *Journal of Sex Research*, 32, 95-105.
- Herek, G.M. & Capitanio, J. P. (1996). "Some of my best friends": Intergroup contact, concealable stigma, and heterosexuals attitudes toward gay men and lesbians. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22(4), 412-424. doi: 10.1177/0146167296224007.
- Herek, G.M. & Capitanio, J.P. (1999). Sex differences in how heterosexuals think about lesbians and gay men: Evidence from survey context effects. *The Journal of Sex Research*, 36(4), 348-360.
- Herek, G.M. & Glunt, E.K. (1993). Interpersonal contact and heterosexuals' attitudes toward gay men: Results from a national survey. *Journal of Sex Research*, 30, 239-244.
- Herek, G.M. & McLemore, K. (2011). The attitudes toward lesbians and gay men (ATGL) scale. In T. Fisher, C. Davis, W. Yarber & S. Davis (Eds.), *Handbook of Sexuality-Related Measures* (3rd Ed., pp. 415-417.) Oxford, England: Taylor & Francis.
- Hichy, Z., Coen, S. & Di Marco, G. (2015). The interplay between religious orientations, State secularism, and gay rights issues. *Journal of GLBT Family Studies*, 11, 82-101.
- Hill, D.B. (2002). Genderism, transphobia, and gender bashing: A framework for interpreting anti-transgender violence. In B.C. Wallace & R.T. Carter (Eds.), *Understanding and dealing with violence: A multicultural approach* (pp. 113-136). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Hill, D.B. & Willoughby, B.L.B. (2005). The development and validation of the genderism and transphobia scale. *Sex Roles*, 53, 531-544.
- Hinrichs, D.M. & Rosenberg, P. J. (2002). Attitudes toward gay, lesbian, and bisexual persons among heterosexual liberal arts college students. *Journal of Homosexuality*, 43, 61-84. Doi: 10.1300/J082v43n01_04.
- Hopwood, M. & Connors, J. (2002). Heterosexual Attitudes to Homosexuality: Homophobia at a Rural Australian University. *Journal of Gay and Lesbian Social Services: Issues in practice, Policy and Research*, 14(2), 79-94.
- Hunsberger, B. (1995). Religion and prejudice: The role of religious fundamentalism, quest, and right-wing authoritarianism. *Journal of Social Issues*, 51, 113-129.
- Hunsberger, B. (1996). Religious fundamentalism, right-wing authoritarianism, and hostility toward homosexuals in non-Christian religious groups. *The International Journal for the Psychology of Religion*, 6(1), 39-49.
- Hunsberger, B., Alisat, S., Pancer, S.M. & Pratt, M. (1996). Religious fundamentalism and religious doubts: Content, connections, and complexity of thinking. *International Journal for the Psychology of Religion*, 6, 201-220.

- Inglehart, R. & Welzel, C. (2005). *Modernization, cultural change, and democracy: The human development sequence*. New York: Cambridge University Press.
- Israel, T. & Mohr, J.J. (2004). Attitudes toward bisexual women and men: Current research, future directions. *Journal of Bisexuality*, 4(1-2). pp. 117-134.
- Jackson, L.A. & Sullivan, L.A. (1989). Cognition and affect in evaluations of stereotyped members. *Journal of Social Psychology*, 129(5), 659-672.
- Jenkins, M., Lambert, E.G. & Baker, D.N. (2007). The attitudes of black and white college students towards gays and lesbians. *Journal of Black Studies*, 39, 589-613. doi: 10.1177/0021934707299638.
- Keiller, S.W. (2010). Masculine norms as correlates of heterosexual men's attitudes toward gay men and lesbian women. *Psychology of Men & Masculinity*, 11, 38-52. doi: 10.1037/a0017540.
- Keuzenkamp, S. & Kuyper, L. (2013). *Acceptance of lesbian, gay, bisexual and transgender individuals in the Netherlands 2013*. The Netherlands Institute for Social Research.
- Kimmel, M.S. (1997). Masculinity as Homophobia. Fear, Shame, and Silence in the Construction of Gender Identity. In M. M. Gergen. & S. N. Davis (Eds.), *Toward a New Psychology of Gender* (pp. 223-242). New York: Routledge.
- Kimmel, M. S (2004). *The gendered society reader*. New York: Oxford University Press.
- Kimmel, M. S. & Plante, R. F. (2004). *Sexualities: Identities, behaviors, and society*. New York: Oxford University Press.
- King, M.E., Winter, S. & Webster, B. (2009). Contact reduces transprejudice: A study on attitudes towards transgenderism and transgender civil rights in Hong Kong. *International Journal of Sexual Health*, 21, 17-34. doi: 10.1080/19317610802434609.
- Kirkpatrick, L.A. (1993) Fundamentalism, Christian Orthodoxy, and Intrinsic Religious Orientation as Predictors of Discriminatory Attitudes. *Journal for the Scientific Study of Religion* 32(3): 256-68.
- Kite, M.E. (1984). Sex differences in attitudes toward homosexuals: A meta-analytic review. *Journal of Homosexuality*, 10, 69-81.
- Kite, M.E. (1994). When perceptions meet reality: Individual differences in reactions to lesbians and gay men. In B. Greene & G.M. Herek (Eds.), *Lesbian and gay psychology: Theory, research and clinical applications*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Kite, M.E. & Deaux, K. (1987). Gender belief systems: Homosexuality and the implicit inversion theory. *Psychology of Women Quarterly*, 11, 83-96.
- Kite, M.E. & Whitley, B.E. (1996). Sex differences in attitudes toward homosexual persons, behaviours, and civil right: A meta-analysis. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22, 336-353. doi: 10.1177/0146167296224002.
- Kite, M.E. & Whitley, B.E. (1998). Do heterosexual women and men differ in their attitudes toward homosexuality? A conceptual and methodological analysis. In G. M. Herek (Ed.), *Stigma and sexual orientation: Understanding prejudice against lesbians, gay men, and bisexuals*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Kitzinger, C. (1995). Social constructionism: Implications for lesbian and gay psychology, in A. R. D'Augelli and C. J. Patterson (eds) *Lesbian, Gay and Bisexual Identities over the Lifespan: Psychological Perspectives*. Oxford: Oxford University Press.
- Kitzinger, C. & Wilkinson, S. (1995). Transitions from heterosexuality to lesbianism: The discursive production of lesbian identities. *Developmental Psychology*, Vol 31(1) 95-04. doi: 10.1037/0012-1649.31.1.95.
- Klamen, D.L., Grossman, L.S. & Kopacz, D.R. (1999). Medical student homophobia. *Journal of Homosexuality*, 37, 53-63. doi: 10.1300/J082v37n01_04.
- Kondakov, A. (2013). Resisting the Silence: The Use of Tolerance and Equality Arguments by Gay and Lesbian Activist Groups in Russia. *Canadian Journal of Law and Society*, 28(03), 403-424. <http://doi.org/10.1017/cls.2013.3>.

- Kuntz, A. (2014). *Sexual Prejudice in Europe. Comparative Perspectives*. PhD thesis, Universität zu Köln. Retrieved from <http://kups.ub.uni-koeln.de/5935/> (last visited at 23.02.2016).
- Kurdek, L.A. (1988). Correlates of negative attitudes toward homosexuals in heterosexual college students. *Sex Roles*, 18, 727-738.
- Kuyper, L., Iedema J. & Keuzenkamp S. (2013). *Towards tolerance. Exploring changes and explaining differences in attitudes towards homosexuality in Europe*. The Netherlands Institute for Social Research. The Hague.
- Lambert, E.G., Venture, L.A., Hall, D.E. & Cluse-Tolar, T. (2006). College students' views on gay and lesbian issues: Does education make a difference? *Journal of Homosexuality*, 50(4). pp. 1-30.
- Lance, L.M. (1987). The Effects of Interaction with Gay Persons on Attitudes toward Homosexuality. *Human Relations* 40(6):329336.
- Landén, M. & Innala, S. (2000). Attitudes toward transsexualism in a Swedish national survey. *Archives of Sexual Behavior*, 29, 375-388. doi: 10.1023/A:1001970521182.
- Leitenberg, H. & Slavin, L. (1983). Comparison of attitudes toward transsexuality and homosexuality. *Archives of Sexual Behavior*, 12, 337-346. doi: 10.1007/bf01542194.
- Lewis, G. B. (2009). Does believing homosexuality is innate increase support for gay rights? *Policy Studies Journal*, 37(4), 669-693. doi: 10.1111/j.1541-0072.2009.00330.x.
- Lewis, G. B. & Gossett, C.W. (2008). Changing Public Opinion on Same-Sex Marriage: The Case of California. *Politics & Policy* 36:4-30.
- Logie, C., Bridge, T.J. & Bridge, P. D. (2007). Evaluating the phobias, attitudes, and cultural competence of master of social work students toward the LGBT populations. *Journal of Homosexuality*, 53(4). pp. 201-221.
- Madon, S. (1997). What do people believe about gay males? A study of stereotype content and strength. *Sex Roles*, 37, 663-685.
- Martin, C. L. (1990). Attitudes and expectations about children with non-traditional and traditional gender roles. *Sex Roles*, 22, 151-165.
- Mohr, J. & Rochlen, A. (1999). Measuring attitudes regarding bisexuality in lesbian, gay male, and heterosexual populations. *Journal of Counseling Psychology*, 46(3). pp. 353-369.
- Nagoshi, J.L., Adams, K.A., Terrell, H.K., Hill, E.D., Brzuzy, S. & Nagoshi, C.T. (2008). Gender differences in correlates of homophobia and transphobia. *Sex Roles*, 59, 521-531. doi: 10.1007/s11199-008-9458-7.
- Namaste, K. (1996). Genderbashing: Sexuality, gender and the regulation of public space. *Environmental and Planning D: Society and Space*, 14, 221-240.
- Neisen, J.H. (1990). Heterosexism: Redefining homophobia for the 1990s. *Journal of Gay and Lesbian Psychotherapy*, 1(3):21-35.
- Nelson, E. S. & Krieger, S. L. (1997). Changes in attitudes toward homosexuality in college students. *Journal of Homosexuality*, 33, 63-81. doi: 10.1300/J082v33n02_04.
- Nierman, A.J., Thompson, S.C., Bryan, A. & Mahoffy, A.L. (2007). Gender Role Beliefs and Attitudes towards Lesbian and Gay Men in Chile and the U.S. *Sex Roles*, May (57): 61-67.
- Norton, A.T. & Herek, G.M. (2013). Heterosexuals' Attitudes Toward Transgender People: Findings from a National Probability Sample of U.S. Adults. *Sex Roles*. 68:738-753, DOI 10.1007/s11199-011-0110-6.
- Ochs, R. (1996). Biphobia: It goes more than two ways. In Firestein, B. A. (ed.) *Bisexuality: The psychology and politics of an invisible minority*. London: Sage, pp. 217-239.
- Olson, L.R., Cadge, W. & Harrison, J. T. (2006). Religion and public opinion about same-sex marriage. *Social Science Quarterly*, 87, 340-360.
- Ommundsen, R., Larsen, K.S. (1997). Attitudes Toward Illegal Aliens: The Reliability and Validity of a Likert-Type Scale. *The Journal of Social Psychology*. Vol. 137(5).

- Parrott, D.J. (2010). Aggression Toward Gay Men as Gender Role Enforcement: Effects of Male Role Norms, Sexual Prejudice, and Masculine Gender Role Stress. *Journal of Personality*, 77(4), 1-22. doi: 10.1111/j.1467-6494.2009.00577.x.
- Parrott, D.J., Peterson, J.L. & Bakeman, R. (2011). Determinants of aggression toward sexual minorities in a community sample. *Psychology of Violence*, Vol 1(1), 41-52. doi: 10.1037/a0021581.
- Pek, J.C.X., Leong, F.T.L. (2003). Sex-related self-concepts, cognitive styles and cultural values of traditionality-modernity as predictors of general and domain-specific sexism. *Asian Journal of Social Psychology*. Vol. 6(1), 31-49. doi: 10.1111/1467-839X.t01-1-00008.
- Peterson, B., Doty, R. & Winter, D. (1993). Authoritarianism and Attitudes toward Contemporary Social Issues. *Personality and Social Psychology Bulletin* 19(2): 174-184. doi: 10.1177/0146167293192006.
- Petford, B. (2003). 'Power in the darkness: Some thoughts on the marginalisation of bisexuality in psychological literature.' *Lesbian & Gay Psychology Review*, 4(2). pp. 5-13.
- Pettigrew, T. F. & Tropp, L. R. (2006). A meta-analytic test of intergroup contact theory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 90, 751-783.
- Pew Research Centre, (2011). The American-Western European Values Gap, 1-24. Retrieved from <http://www.pewglobal.org/2011/11/17/the-american-western-european-values-gap/> (last visited at 23.02.2016).
- Pew Research Center, (2013a). The Global Divide on Homosexuality: Greater Acceptance in More Secular and Affluent Countries. Retrieved from <http://www.pewglobal.org/2013/06/04/the-global-divide-on-homosexuality/> (last visited at 23.02.2016).
- Pew Research Center, (2013b). A Survey of LGBT Americans: Attitudes, Experiences and Values in Changing Times. Retrieved from http://www.pewsocialtrends.org/files/2013/06/SDT_LGBT-Americans_06-2013.pdf (last visited at 23.02.2016).
- Pratte, T. (1993). A comparative study of attitudes toward homosexuality: 1986 and 1991. *Journal of Homosexuality*, 26, 77-83.
- Quinton, W. J., Cowan, G. & Watson, B. D. (1996). Personality and altitudinal predictors of support of proposition 187—California's anti-immigrant initiative. *Journal of Applied Social Psychology*, 26, 2204-2223.
- Redlawsk, D. & Tolbert, C. (2012). Personality, context and attitudes towards gay rights. Paper Presented at 2th Annual State Politics and Policy Conference.
- Roets A., Van Hiel A., Cornelis L. (2006). Does materialism predict racism? Materialism as a distinctive social attitude and a predictor of prejudice. *European Journal of Personality*. Vol.20. pp. 155-168.
- Rowatt, W. C., Tsang, J., Kelly, J., Lamartina, B. & Mckinley, A. (2006). Associations between religious personality dimensions and implicit homosexual prejudice. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 45,397-406. doi: 10.1111/j.1468-5906.2006.0 0314.x.
- Rust, P.C. (1993). "Coming out" in the age of social constructionism: Sexual identity formation among lesbian and bisexual women. *Gender and Society*, 7, 50-77.
- Rust, P.C. (1995). Bisexuality and the challenge to lesbian politics: Sex, loyalty, and revolution. New York: New York University Press.
- Rust, P.C. (2000). Bisexuality: A contemporary paradox for women. *Journal of Social Issues*, 56(2), 205-221.
- Rust, P.C. (2001). Too maNew York and not enough: The meanings of bisexual identities. *Journal of Bisexuality*, 1 (1), 31-68.
- Rust, P.C. (2001a) *Bisexuality in the United States: A social science reader*. New York: Columbia University.
- Sakalli, N. (2002). Application of the attribution-value model of prejudice toward homosexuality. *Journal of Social Psychology*, 142, 264-271.
- Schiappa, E., Gregg, P.B. & Hewes, D.E. (2006). The Parasocial Contact Hypothesis. *Communication Monographs*. Vol. 72, No. 1, March 2005, pp. 92-115.

- Schwartz, J. (2010). Investigating differences in public support for gay rights issues. *Journal of Homosexuality*, 57(6), 748-759. doi: 10.1080/00918369.2010.485875.
- Seidman, S., Fischer, N. & Meeks, C. (2006). *Handbook of the new sexuality studies*. London: Routledge.
- Shackelford, T. K. & Besser, A. (2007). Predicting attitudes toward homosexuality: Insights from personality psychology. *Individual Differences Research*, 5 (2), 106-114.
- Smith, T. W., Son, J. & Kim, J. (2014). Public Attitudes towards Homosexuality and Gay Rights across Time and Countries. The Williams Institute. Retrieved from <http://williamsinstitute.law.ucla.edu/wp-content/uploads/public-attitudes-nov-2014.pdf>.
- Stangor, C. (2000). *Stereotypes and prejudice: Essential readings*. Philadelphia, PA: Psychology Press.
- Steffens, M.C. & Wagner, C. (2004). Attitudes toward lesbians, gay men, bisexual women, and bisexual men in Germany. *Journal of Sex Research*, 41(2). pp. 137-149.
- Stones, C. (2006). Antigay prejudice among heterosexual males: Right-wing authoritarianism as a stronger predictor than social-dominance orientation and heterosexual identity. *Social Behavior and Personality*, 34, 1137-1150. doi: <http://dx.doi.org/10.2224/sbp.2006.34.9.1137>.
- Sumbadze N., Tarkhan-Mouravi G. (2003). *Transition to adulthood in Georgia: Dynamics of generational and gender roles in post-totalitarian society*. Tbilisi. IPS.
- Swank, E. & Raiz, L. (2010). Predicting the support of same-sex relationship rights among social work students. *Journal of Gay and Lesbian Social Services*, 22, 149-164. doi: 10.1080=10538720903332552.
- Takács, J. & Szalma, I. (2011): Homophobia and Same-sex Partnership Legislation in Europe. *Equality, Diversity and Inclusion: An International Journal*, 30 (5): 356-378.
- Takács, J. & Szalma, I. (2013). How To Measure Homophobia in an International Comparison? *Družboslovne razprave XXIX* (2013), 73: 11-42.
- Tausch, N., Hewstone, M., Kenworthy, J.B., Psaltis, C., Schmid, K., Popan, J.R., Cairns, E. & Hughes, J. (2010). Secondary transfer effects of intergroup contact: Alternative accounts and underlying processes. *Journal of Personality and Social Psychology*. 99, 282-302. doi: 10.1037/a0018553.
- Taylor, A. (1983). Conceptions of masculinity and femininity as a basis for stereotypes of male and female homosexuals. *Journal of homosexuality*. 9(1):37-53.
- Tee, N. & Hegarty, P. (2006). Predicting opposition to the civil rights of trans persons in the United Kingdom. *Journal of Community and Applied Social Psychology*, 16, 70-80.
- Todd, N.R. & Ong, K.S. (2012). Political and theological orientation as moderators for the association between religious attendance and attitudes toward gay marriage for White Christians. *Psychology of Religion and Spirituality*, 4, 56-70. doi: 10.1037/a0025142.
- Tucker, E.W. (2006). Changing Heterosexuals' Attitudes Toward Homosexuals: A Systematic Review of the Empirical Literature. *Research on Social Work Practice*, 16(2), 176-190.
- Tygart, C.E. (2000). Genetic causation attribution and public support of gay rights. *International Journal of Public Opinion Research*, 12(3), 259-275. doi: 10.1093/ijpor/12.3.259.
- Van den Akker, H., Van der Ploeg, R. & Scheepers, P. (2013). Disapproval of homosexuality: Comparative research on individual and national determinants of disapproval of homosexuality in 20 European countries. *International Journal of Public Opinion Research*, 25(1), 64-86.
- Van der Meerendonk, B. & Scheepers, P. (2004). Denial of Equal Civil Rights for Lesbians and Gay Men in the Netherlands, 1980-1993. *Journal of Homosexuality*, 47(2), 63-80.
- Vincent, W., Parrott, D. J. & Peterson, J. L. (2011). Effects of traditional gender role norms and religious fundamentalism on self-identified heterosexual men's attitudes, anger, and aggression toward gay men and lesbians. *Psychology of Men and Masculinity*, 12(4), 383-400.
- Waite, G. (2005). Sexual Citizenship in Latvia: geographies of the Latvian closet. *Social & Cultural Geography*. vol. 6(2), 161-181. doi: 10.1080/14649360500074618.

- Waldo, C.R. (1998). Out on campus: Sexual orientation and academic climate in a university context. *American Journal of Community Psychology*, 26, 745-774. doi: 0091- 0562/98/1000-0745.
- Walls, N.E. (2010). Religion and support for same-sex marriage: implications from the literature. *Journal of Gay & Lesbian Social Services*, 22, 112-131.
- Weinberg, M., Williams, C. & Pryor, D. (2009). Becoming bisexual. In Adler, P.A. & Adler, P. (eds.) *Constructions of deviance*. Belmont: Thomson Wadsworth, pp. 262-272.
- Weishut, D.J.N. (2000). Attitudes toward homosexuality: An overview. *Israel Journal of Psychiatry & Related Sciences*, 37(4), 308-319.
- White, W., Savage, S., O'Neill, K.A., Conway, L.G. & Liht, J. (2011). Religious Fundamentalism: An Empirically Derived Construct and Measurement Scale. *Archive for the Psychology of Religion*, 33(3), 299-323.
- Whitehead, A.L. (2010). Sacred rites and civil rights: Religion's effect on attitudes toward same-sex unions and the perceived cause of homosexuality. *Social Science Quarterly*, 91, 63-79. doi: 10.1111/j.1540-6237.2010.00681.x.
- Whitley, B.E. (1987). The relationship of sex-role orientation to heterosexuals' attitudes toward homosexuals. *Sex Roles*, 17, 103-113.
- Whitley, B.E. (1990). The relationship of heterosexuals' attributions for the causes of homosexuality to attitudes toward lesbians and gay men. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 16, 369-377. doi: 10.1177=0146167290162016.
- Whitley, B.E. (2009). Religiosity and attitudes toward lesbians and gay men: A meta- analysis. *International Journal of the Psychology of Religion*, 19, 21-38. doi: 10.1080/10508610802471104.
- Whitley, B.E. & Lee, S.E. (2000). The Relationship of Authoritarianism and Related Constructs to Attitudes Toward Homosexuality. *Journal of Applied Social Psychology*, 30: 144-170. doi: 10.1111/j.1559-1816.2000.tb02309.x.
- Whitley, B.E. & Kite, M.E. (1995). Sex differences in attitudes toward homosexuality: A comment on Oliver and Hyde (1993). *Psychological Bulletin*, 117, 146-154.
- Whitley, B.E. & Kite, M.E. (2010). *The psychology of prejudice and discrimination*. Belmont, CA: Wadsworth Cengage Learning.
- Whittle, S., Turner, L. & Al-almi, M. (2007). *Engendered Penalties: Transgender and Transsexual Inequality and Discrimination*. London and Manchester : Press for Change/ Manchester Metropolitan University.
- Wilchins, R.A. (1997). *Read my lips: Sexual subversion and the end of gender*. Ithaca, New York: Firebrand Books.
- Wilkinson, W. W. (2004). Religiosity, authoritarianism, and homophobia: A multidimensional approach. *International Journal for the Psychology of Religion*, 14(1), 55-67.
- Wilkinson, W. W. & Roys, A. C. (2005). The components of sexual orientation, religiosity, and heterosexuals' impressions of gay men and lesbians. *Journal of Social Psychology*, 145, 65-84. doi: 10.3200/SOCP.145.1.65-84.
- Willoughby, B.L.B., Hill, D.B., Gonzalez, C.A., Lacorazza, A., Macapagal, R.A., Barton, M.E. & Doty, N.D. (2010). Who hates gender outlaws? A multisite and multinational evaluation of the Genderism and Transphobia Scale. *International Journal of Transgenderism*, 12, 254-271. doi: 10.1080/15532739.2010.550821.
- Winter, S., Webster, B. & Cheung, P.K.E. (2008). Measuring Hong Kong undergraduate students attitudes towards transpeople. *Sex Roles*, 59, 670-683. doi: 10.1007/s11199-008-9462-y.
- WISG, (2012). *Situation of LGBT people in Georgia*. Tbilisi. Retrieved from http://women.ge/data/docs/publications/WISG_situation-of-lgbt-persons-in-Georgia_ENG-www.pdf (last visited at 06.03.2016).
- WISG, (2014). Rights of LBT Women in Georgia, Shadow Report for CEDAW, Submitted for the 58th Session.

WISG/ILGA-Europe, (2015). Discrimination on the basis of sexual orientation and gender identity in Georgia – Joint Submission, 23rd Working Group Session of the UPR. Retrieved from <http://women.ge/data/docs/news/UPR-23th-session-WISG-ILGA-Europe-LGBT-persons-in-Georgia.pdf> (last visited at 06.03.2016).

WORLD VALUES SURVEY Wave 3 1995-1998 OFFICIAL AGGREGATE v.20140921. World Values Survey Association (www.worldvaluessurvey.org). Aggregate File Producer: Asep/JDS, Madrid SPAIN.

WORLD VALUES SURVEY Wave 5 2005-2008 OFFICIAL AGGREGATE v.20140429. World Values Survey Association (www.worldvaluessurvey.org). Aggregate File Producer: Asep/JDS, Madrid SPAIN.

WORLD VALUES SURVEY Wave 6 2010-2014 OFFICIAL AGGREGATE v.20150418. World Values Survey Association (www.worldvaluessurvey.org). Aggregate File Producer: Asep/JDS, Madrid SPAIN.

Wylie, L. & Forest, J. (1992). Religious fundamentalism, right-wing authoritarianism and prejudice. *Psychological Report*, 71, 1291-1298.

Zedania G. (2011). The Rise of Religious Nationalism in Georgia. *Journal of Identity studies*. Vol.3. 120-128.

ყდის დიზაინი / Cover design: მ. ცოცხალაშვილი / M. Tsotskhalashvili

მთარგმნელები / Translators: ს. მჭედლიშვილი / S. Mchedlishvili

ნ. გვიანიშვილი / N. Gvianishvili

ა. გუნია / A. Gunia

მ. ტაბიძე / M. Tabidze

დაკაბადონება / Layout: თ. ლორთქიფანიძე / T. Lortkipanidze

კორექტურა / Proofreading: მ. ქაჯაია / M. Kajaia

დაბეჭდილია / Printed: შპს „სეზანი“ / Cezanne, Ltd.

WISG-ი განსაკუთრებულ მადლობას უხდის ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდის თანამშრომლებს პუბლიკაციის მომზადებაში შეტანილი წვლილისთვის: ეკა წერეთელს – კვლევის გრაფიკული დიზაინის დამუშავებისთვის, ასევე ანა ნემსიწვერიძე-დანიელს – თარგმანაში შეტანილი წვლილისა და ინგლისური ვერსიის რედაქტირებისთვის / WISG would like to express its deep gratitude towards Heinrich Boell Foundation's staff for their input in publication: Eka Tsereteli – for preparing graphic design of the study and Ana Nemsitsveridze-Daniels for her contribution to the translation and editing of the English version of the study.

ქალთა ინიციატივების მხარდამჭერი ჯგუფი“ (WISG) წარმოადგენს ქალთა საკითხებზე მომუშავე ფემინისტურ ორგანიზაციას, რომლის სამიზნე ჯგუფია ლესბოსელი და ბისექსუალი ქალები, ტრანსგენდერი ადამიანები, ეთნიკურ და რელიგიურ უმცირესობებს მიკუთვნებული, სოფლად მაცხოვრებელი, შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე და სხვა მარგინალიზებული ჯგუფის წარმომადგენელი ქალები. ჰომოფობიის საკითხებზე მუშაობა ორგანიზაციამ 2002 წელს დაიწყო. 2007 წლიდან ორგანიზაცია მუშაობს ლბტ ქალთა გაძლიერებაზე. 2010 წლიდან ადვოკაცია WISG-ის ერთ-ერთი ძირითადი მიმართულება გახდა. ინფორმაცია ორგანიზაციის მიერ ჩატარებული კვლევების, ჩრდილოვანი ანგარიშების, საჯარო პოლიტიკის დოკუმენტებისა თუ სხვა აქტივობების შესახებ შეგიძლიათ, იხილოთ ორგანიზაციის ვებ-გვერდზე: www.women.ge.

The „Women’s Initiatives Supporting Group - WISG“ is a feminist organization whose main target group includes lesbian and bisexual women, transgender persons, wom-en representing ethnic and religious minorities, living in rural areas, with disabilities and representing other vulnerable and marginalized groups. Organization started to address the issue of homophobia in 2002. Since 2007 WISG works on LBT women’s empowerment. Since 2010, advocacy became one of the main directions of WISG’s work. Further information regarding studies, shadow reports, policy documents prepared by the organization, as well as other activities, can be found on organization’s official website: www.women.ge.